

eul_wid: vbi-aa

Κοσμάς Ἰνδικοπλεύστης · Cosmas Indicopleustes

Christian Topography

Χριστιανική Τοπογραφία

Period: Ὀψιμαρχαία [Late Antique](#)
Dialect: Κοινή Χριστιανική [Christian Koine](#)
Domain: Γεωγραφία [Geography](#)
Format: Πεζός [Prose](#)

pro t ΠΡΟΛΟΓΟΣ Πρῶτον μὲν πάντων παρακαλῶ τοὺς μέλλοντας ἐντυγχάνειν τῇδε τῇ βίβλῳ, ἵνα μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας τὴν ἀνάγνωσιν ποιήσωνται, καὶ μὴ παρέργως αὐτὴν διαδραμεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰς ἐγκειμένας ἱστορίας μετὰ πάσης σπουδῆς φιλοπόνως ἀπομάξοιντο, καὶ μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς βίβλου ἐγκυψάτωσαν καὶ τῷ τόμῳ τῷ παρ' ἡμῶν γενομένῳ πρὸς τὸν φιλόχριστον Κωνσταντῖνον, ἐν ᾧ περ καταγέγραπται πλατυτέως πᾶσα ἡ γῆ, ἥ τε πέραν τοῦ Ὀκεανοῦ καὶ αὕτη, καὶ πᾶσαι αἱ χῶραι, ἔτι τε καὶ τὰ νότια μέρη τὰ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ἕως τοῦ νοτιαίου Ὀκεανοῦ, λέγω δὴ ὁ Νεῖλος ποταμὸς καὶ αἱ παρακείμεναι χῶραι καὶ τὰ ἔθνη τῆς τε Αἰγύπτου πάσης καὶ Αἰθιοπίας, ἔτι τε καὶ ὁ Ἀράβιος κόλπος καὶ αἱ παρακείμεναι χῶραι καὶ ἔθνη ἕως πάλιν τοῦ αὐτοῦ Ὀκεανοῦ, ὁμοίως καὶ ἡ μέση γῆ τοῦ τε ποταμοῦ καὶ τοῦ κόλπου καὶ αἱ πόλεις καὶ αἱ χῶραι καὶ τὰ ἔθνη τὰ ἐν αὐτῇ, πρὸς τὸ δεῖξαι τὰ παρ' ἡμῶν μὲν λεγόμενα ἀληθῆ, τὰ δὲ τῶν ἐναντίων ψευδῆ, δι' οὓς καὶ ἡ βίβλος καὶ αἱ καταγραφαὶ γεγόνασιν αἱ ἐγκείμεναι, περὶ τε μεγέθους ἡλίου λέγω καὶ τῆς διακεκαυμένης καὶ διαβωμένης αὐτῶν ἀοικήτου γῆς, ὡς πλάσματα καὶ μύθους ἐρευγομένων. ^[20]

pro 2 Ζητησάτωσαν δὲ πάλιν τὸν σκάρифον τοῦ παντὸς καὶ τῆς ἀστρώας κινήσεως, τὸν παρ' ἡμῶν γενόμενον κατὰ μίμησιν τῆς ὀργανικῆς τῶν ἕξωθεν σφαίρας, καὶ τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον πρὸς τὸν θεοφιλέστατον διάκονον Ὁμόλογον ἀποσταλέντα, καὶ ἐγκυψάτωσαν, ὅστις τε σὺν Θεῷ ἱκανὸς ὑπάρχει, μάλιστα σὺν ταύτῃ τῇ βίβλῳ καὶ τῷ τόμῳ ἐκ βάθρων ἀνελεῖν τῶν ἐλληνικῶν ὑποθέσεων τὴν πλάνην. Ταῦτα γάρ τις τὰ τρία χριστιανὸς ὑπάρχων καὶ κτώμενος καὶ τῇ θείᾳ χάριτι περὶ τὴν θείαν Γραφὴν ἐπιμελῶς κινούμενος ῥαδίως ἐλέγχει τῶν μυθολόγων τὴν ἄνοιαν. Συνίστησι γὰρ δι' αὐτοῦ τοῦ σχήματος καὶ τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων τὴν θείαν Γραφὴν ἀληθεστάτην οὔσαν καὶ τῶν χριστιανῶν τὸ κήρυγμα. Ἐρρωσθε, χριστιανοὶ ἐν Κυρίῳ. ΠΙΝΑΞ ΣΥΝ ΘΕΩ ΤΑΥΤΗΣ ΤΗΣ ΔΕΛΤΟΥ Χριστιανοῦ λόγος α' Πρὸς τοὺς χριστιανίζειν μὲν ἐθέλοντας, κατὰ τοὺς ἕξωθεν δὲ σφαιροειδῆ τὸν οὐρανὸν νομίζοντας εἶναι καὶ δοξάζοντας. ^[10]

pinax 3 Λόγος β' Ὑποθέσεις χριστιανικαὶ περὶ σχημάτων καὶ τοποθεσίας παντὸς τοῦ κόσμου ἐκ τῆς θείας Γραφῆς τὰς ἀποδείξεις ἔχουσαι. Λόγος γ' Ὅτι βεβαία ἐστὶ καὶ ἀξιόπιστος ἡ θεία Γραφή καὶ συμφώνως αὐτῇ ἑαυτῇ καθ' ἑαυτὴν διηγουμένη, Παλαιὰ τε καὶ Καινὴ Διαθήκη, σημαίνουσα καὶ τὸ χρήσιμον τῶν σχημάτων τοῦ παντὸς κόσμου. Λόγος δ' Ἀνακεφαλαίωσις σύντομος καὶ διαγραφὴ σχημάτων τοῦ κόσμου κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν, καὶ τῆς σφαίρας ἀνατροπῆ. Λόγος ε'

Ἐν ᾧ ἔστι τῆς σκηνῆς ἡ διαγραφὴ, καὶ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἡ συμφωνία. Ἔστι τοίνυν αὕτη ἡ βίβλος ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΗ ΠΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ παρ' ἡμῶν ὠνομασμένη. Λόγος ς' συνημμένος. Περὶ μεγέθους ἡλίου. Λόγος ζ' Πρὸς Ἀναστάσιον ὅτι ἀκατάλυτοί εἰσιν οἱ οὐρανοί. Λόγος η' Εἰς τὴν ᾠδὴν Ἐzekίου, καὶ εἰς τὸν ἀναποδισμόν τοῦ ἡλίου. Λόγος θ' Καταγραφὴ δρόμου ἄστρον. Λόγος ι' Χρήσεις πατέρων συνάδουσαι τῷ ὅλῳ συγγράμματι. Ἔτι ἔξωθεν τῆς βίβλου· Λόγος ια' Καταγραφὴ ζῶων ἰνδικῶν καὶ περὶ αὐτῶν διήγησις· ἔτι καὶ περὶ δένδρων καὶ τῆς Ταπροβάνης. Ἔτι ἕτερος λόγος ιβ' Σημαίνων ὅτι πολλοὶ τῶν ἔξωθεν ἀρχαίων συγγραφέων μαρτυροῦσι τῇ ἀρχαιότητι τῶν θείων Γραφῶν τῶν διὰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν εἰρημένων, καὶ ὅτι ὕστερον πάντων οἱ Ἕλληνες φαίνονται μεμαθηκότες καὶ γράμματα καὶ περὶ τῶν θείων Γραφῶν, ἐρριζωμένην ἔχοντες τὴν ἀπιστίαν. ΥΠΟΘΕΣΙΣ Τινὲς χριστιανίζειν νομιζόμενοι καὶ τὴν θείαν Γραφὴν μηδὲν λογιζόμενοι, ἀλλὰ περιφρονοῦντες καὶ ὑπερφρονοῦντες κατὰ τοὺς ἔξωθεν φιλοσόφους, σφαιρικὸν εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ οὐρανοῦ ὑπολαμβάνουσιν ἐκ τῶν ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν ἐκλείψεων πλανώμενοι. ^[5]

hypo 4 Πᾶσαν τοίνυν τῆς βίβλου τὴν ὑπόθεσιν εἰς πέντε μέρη ἀρμοδίως διειλόμην. Πρῶτον πάντων πρὸς τοὺς εἰρημένους καὶ πλανωμένους ὁ πρῶτος λόγος ἐγένετο, ὡς οὐ δυνατόν τὸν χριστιανίζειν ἐθέλοντα ἀπάγεσθαι τῇ πιθανῇ τῶν ἔξωθεν πλάνῃ, ἕτερα τῆς θείας Γραφῆς ὑποτιθεμένης· καὶ γὰρ ἐάν τις θελήσειε βασανίσαι τὰς ἑλληνικὰς ὑποθέσεις, πλάσματα πάντως εὐρήσει καὶ μυθώδη σοφίσματα καὶ ἀδύνατα παντελῶς. Εἴτα λοιπὸν πρὸς τὸν αἰτησάμενον χριστιανὸν ὀφείλοντα λέγειν· Τούτων ἀναιρουμένων, ποίας χρὴ ἀντείστασθαι ὑποθέσεις ἀληθεῖς; ὁ δεῦτερος λόγος ἐγένετο ἐξηγούμενος τὰς χριστιανικὰς ὑποθέσεις ἐκ τῆς θείας Γραφῆς προερχόμενος, καὶ δηλῶν παντὸς τοῦ κόσμου τὸ σχῆμα, καὶ ὅτι τινὲς τῶν ἔξωθεν παλαιῶν τοιαύτης δόξης ἐγένοντο. ^[5]

hypo 5 Εἴτα πάλιν ὥσανεὶ τινὸς ἀποροῦντος καὶ λέγοντος· Πόθεν δῆλον εἰ ἀληθεύει Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται τοιαῦτα λέγοντες; ὁ τρίτος λόγος τὸ ἀξιόπιστον ἀποδείκνυσαι Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, καὶ ὅτι οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλησαν, ἀλλ' ἐκ θείας ἀποκαλύψεως ἐμπνευσθέντες καὶ δοκιμασθέντες ἔργῳ καὶ πράγματι, προθεωρήσαντες αὐτὰ οὕτως ἐξεῖπον καὶ οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ οἱ ἐν τῇ Νέᾳ, καὶ τί τὸ χρήσιμον τῶν σχημάτων τοῦ κόσμου, καὶ πόθεν ἀφορμὴν καὶ ἀρχὴν ἔσχε τῆς σφαίρας ἢ ὑπόνοια. Εἴτα πάλιν περὶ τῶν ποθούντων ὅψει παραλαβεῖν τὰ σχήματα ὁ τέταρτος λόγος ἐγένετο, σύντομος ἀνακεφαλαίωσις καὶ διαγραφὴ τῶν προειρημένων ὑπάρχων, καὶ τῆς σφαίρας καὶ τῶν ἀντιπόδων ἢ ἀνατροπῇ. Εἴτα πάλιν πρὸς τὸν αἰτησάμενον τὰς χριστιανικὰς ὑποθέσεις ὁ πέμπτος λόγος ἐγένετο, δηλῶν ὡς οὐχ ἑαυτοῖς πλασάμενοι, οὔτε νέους μύθους ἐφευρηκότες εἰρήκαμεν ἢ διεγράψαμεν, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως καὶ προστάξεως Θεοῦ τοῦ τὸν κόσμον δημιουργήσαντος, θεωρήσαντες τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ παντὸς κόσμου, τὴν σκηνὴν λέγω τὴν ὑπὸ Μωϋσέως κατασκευασθεῖσαν, ἣν καὶ ἡ Νέα συμφώνως ἐκτύπων παντὸς τοῦ κόσμου αὐτὴν ἔφησεν εἶναι, ἣν καὶ διελὼν ὁ Μωϋσῆς διὰ τοῦ καταπετάσματος τὴν μίαν εἰς δύο πεποίηκε, καθάπερ καὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τὸν χώρον τὸν ἕνα, τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τοῦ στερεώματος διεῖλεν εἰς δύο χώρους· ἐν τῇ σκηνῇ ἡ ἑξωτέρα καὶ ἐσωτέρα, ἐνταῦθα κατώτερος καὶ ἀνώτερος χώρος· ὁ κατώτερος μὲν ἔστιν ὁ κόσμος οὗτος, ὁ ἀνώτερος δὲ ὁ μέλλον κόσμος, ἔνθα καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς κατὰ σάρκα ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς πρῶτος πάντων ἀνελήλυθε, καὶ οἱ δίκαιοι μετὰ ταῦτα πάλιν ἀνελεύσονται. ^[15]

hypo 7 Καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι Μωϋσέως, καὶ ἀπὸ Μωϋσέως ἕως Ἰωάννου, καὶ ἀπὸ Ἰωάννου πάντες οἱ ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί, συμφώνως πάντες καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ τύπων ἐξεῖπον περὶ τῶν δύο τούτων καταστάσεων, καὶ ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν διεφώνησεν, οὔτε πρὸ ταύτης εἰπὼν ἑτέραν, οὔτε μετὰ τὴν δευτέραν τρίτην ὑποθέμενος, ἀλλὰ πάντες ὡς ἐξ ἐνὸς Θεοῦ Πνεύματος ἐμπνευσθέντες τὰς δύο μόνας καταστάσεις ἐξεῖπον. Ὅθεν θαρρήσαντες τῇ θείᾳ ὄντως Γραφῇ

κατεγράψαμεν καὶ τὰ σχήματα τοῦ παντὸς κόσμου καὶ αὐτοὺς τοὺς τόπους, ἐν οἷς εὐρήσεις καὶ τὴν ἔξοδον αὐτῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τὸ ὄρος, ἐν ᾧ τὸν νόμον ἐγγράφως ἐδέξαντο καὶ τῶν γραμμάτων τὴν πείραν ἐδιδάχθησαν, καὶ τῆς σκηνῆς τὴν διαγραφὴν καὶ τὴν κατάσχεσιν αὐτῶν τὴν ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, ἄχρις ἂν ὁ προσδοκώμενος ἐξ αὐτῶν καὶ προκηρυττόμενος διὰ πάντων τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων καὶ προφητῶν παρεγένετο ἀναδεικνύων τὴν μέλλουσαν δευτέραν κατάστασιν, ἣν καὶ παραγενόμενος ἐν ἑαυτῷ ἔδειξε πᾶσιν ἡμῖν, εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐσωτέραν σκηνὴν, εἰς τὸν ἀνώτερον οὐράνιον χῶρον, εἰς ὃν προσκαλεῖται τοὺς δικαίους ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ λέγων· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. [15]

hypo 8 » Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Αἱ παραγραφαὶ τοίνυν αἱ ἐγκείμεναι ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ πρὸς σαφεστέραν διήγησιν τοῦ κειμένου ἔγκεινται.

hypo 9 Ὁ ἀναγινώσκων οὖν πρῶτον τὸ κείμενον ἀναγνῶ καὶ οὕτως τὴν παραγραφὴν. ΛΟΓΟΣ Α' Πρὸς τοὺς χριστιανίζειν μὲν ἐθέλοντας, κατὰ τοὺς ἔξωθεν δὲ σφαιροειδῆ τὸν οὐρανὸν νομίζοντας καὶ δοξάζοντας.

1 1 Ὅσοι πόθῳ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως ἐφίενται καὶ ἐρασταὶ φωτὸς ἀληθινοῦ ὑπάρχουσι καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος συνπολῖται τῶν ἀγίων σπεύδουσιν εἶναι, οἱ τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην θείαν ὄντως Γραφὴν ἡγούμενοι, οἱ Μωϋσῇ καὶ τῷ Χριστῷ πειθόμενοι, οἱ ταῖς ἀρχαῖς ἑαυτῶν μέχρι τέλους ἀκολουθοῦντες, οἱ ἐκ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς τὸν κόσμον ὑπὸ Θεοῦ παρῆχθαι ὁμολογοῦντες, καὶ πιστεύοντες ἀνάστασιν γίνεσθαι ἀνθρώπων καὶ κρίσιν καὶ κληρονομεῖν τοὺς δικαίους βασιλείαν οὐρανῶν, περισκοποῦσι πᾶσαν τὴν θείαν Γραφὴν, εἰ γεγραμμένοι τυγχάνουσι παρὰ Μωϋσῇ τῷ συγγραψαμένῳ τὴν κτίσιν, ἢ παρ' ἑτέροις προφήταις, τόποι καὶ σχήματα τῆς κτίσεως ἀπάσης, ἐν οἷς ἐστὶ σημαίνόμενος καὶ ὁ τόπος ἔνθα ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἥνπερ ἐπαγγέλλεται ὁ Δεσπότης Χριστὸς δωρεῖσθαι τὸν Θεὸν τοῖς δικαίοις ἀνθρώποις. Εὐρίσκοντες δὲ Παλαιὰν τε καὶ Καινὴν Διαθήκην σύμφωνον μὲν ἑαυτῇ μένουσιν ἐν αὐτῇ ἐπιστηριζόμενοι καὶ ἀσάλευτοι, ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἐναντίων περιτρεπόμενοι. Οἱ δὲ τῇ τοῦ κόσμου τούτου σοφίᾳ κοσμοῦμενοι, καὶ ἑαυτοῖς θαρροῦντες λόγοις στοχαστικοῖς καταλαμβάνειν τὸ σχῆμα καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ, πᾶσαν τὴν θείαν Γραφὴν ὥσπερ μύθους καταχλευάζουσι, Μωϋσέα τε καὶ τοὺς προφῆτας, τὸν Δεσπότην Χριστὸν καὶ τοὺς ἀποστόλους σπερμολόγους καὶ φαντασιοκόπους ἀποκαλοῦντες, καὶ τὰς ὀφρὺς ἐπηρκότες, ὥς τι μέγα κατασοφίζόμενοι τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, σφαιρικὸν σχῆμα καὶ κυκλοφορικὴν κίνησιν τῷ οὐρανῷ δωροῦνται, καὶ γεωμετρικαῖς μεθόδοις καὶ ψήφοις ἄστρον καὶ κυβεῖα λόγων καὶ πανουργία κοσμικῇ καταλαμβάνειν ἐπιχειροῦσι τὴν θέσιν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου ἐκ τῶν ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν ἐκλείψεων, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι, ἐν ἄλλοίῳ σχήματι τὰ τοιαῦτα μὴ δύνασθαι γίνεσθαι ἰσχυριζόμενοι. [10]

1 2 Καὶ περὶ μὲν τῶν τοιούτων οὐδεὶς ἡμῖν λόγος, ἀρκετῶς ἀλλήλους ἀνατρεπόντων. Οἱ δὲ χριστιανίζειν μὲν ἐθέλοντες, τοῖς λόγοις δὲ καὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ ποικιλίᾳ τῆς πλάνης τοῦ κόσμου τούτου πάλιν θέλοντες κοσμεῖσθαι, καὶ ταῦτα κάκεῖνα δέχεσθαι φιλονεικοῦντες, εἰκόμασι σκιᾶς μηδὲν διαλλάττειν, τῆς μεσιτεύοντος μὲν σώματος ἐν φωτὶ γενέσθαι πεφυκυίας, μὴ μεσιτεύοντος δὲ σώματος ἐν φωτὶ μὴ πεφυκυίας γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ περιλαμπομένου τοῦ σώματος πάντοθεν ἐκ τοῦ φωτὸς ἐξαφανιζομένης. [5]

1 4 Πρὸς τοὺς τοιούτους γάρ μοι ὁ λόγος, περὶ ᾧ ποτε ὁμοίων γενομένων ἐν τῇ Σαμαρείᾳ παροίκων καταβοᾷ ἡ θεία Γραφὴ ὅτι· «Τὸν Θεὸν ἐφοβοῦντο καὶ τοῖς ὑψηλοῖς ἐθυμίων καὶ ἐλάτρευον.» Οὕστινας διμόρφους τις καλέσας οὐκ ἂν ἀμάρτοι καὶ μεθ' ἡμῶν γὰρ θέλουσιν εἶναι καὶ μετ' ἐκείνων, τὴν ἀποταγὴν τοῦ Σατανᾶ, ἣν ἀπετάξαντο ἐν τῷ βαπτίσματι, νῦν

ἀθετοῦντες καὶ ἐπ’ αὐτὸν παλινδρομοῦντες. Οὐ δύνανται γὰρ καθόλου μεθ’ ἡμῶν εἶναι οἱ τοιοῦτοι, ἀλλὰ μέσοι τινὲς ὑπάρχουσιν, οἵκοι κενοὶ μεταρσίως πως ἰστάμενοι, θεμέλια κατὰ γῆς μὴ ἔχοντες, μήτε μὴν ἐξ ὕψους τὸ κατέχον. Σχεδὸν γὰρ μήπω ἀρξάμενοι τὰς ἐαυτῶν ἀρχὰς καταλύουσι καὶ μήπω καταλύοντες τὰ ἐαυτῶν τέλη ἀτελῆ δεικνύουσι, μήτε εἰς τοῦτο βεβαίως ἔχοντες, μήτε εἰς ἐκεῖνο, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς πάντας διαπαίζουσι καὶ ὑπὸ πάντων διαπαίζονται. Πρῶτον μὲν οὖν βασανίσαντες μετ’ αὐτῶν περὶ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος, ὥς οὐ δυνατόν τοῦτο εἶναι, οὔτε μὴν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων συμβαῖνον, ἐς ὕστερον ἀποδείξομεν τὰ ἡμέτερα δυνατὰ καὶ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων συμβαίνοντα. Τινὲς μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν λέγουσι τὸν οὐρανὸν σῶμα ἐκ τεσσάρων στοιχείων ὄντα, ἔνιοι δὲ τὰς ὀφρῦς ἀνατείνοντες ἐξ ἐτέρου πέμπτου νέου στοιχείου τὸν οὐρανὸν ὕστερον ἀνέκτισαν, τὸ πρὶν ἐκ τῶν τεσσάρων ἔχοντα τὴν οὐσιώδη σύστασιν· συνειδὼν γὰρ ὥς οὐ δυνατόν κύκλῳ φέρεσθαι αὐτὸν ἐκ τούτων ἔχοντα τὴν οὐσίαν. ^[5]

1 5 Ἀλλὰ πάλιν ἐν αὐτῷ τυφλώττοντες ἀλίσκονται καὶ τοὺς ὀξὺ βλέποντας οὐχ ὁρᾶν οἴομενοι. Διαφόρων γὰρ καὶ ποικίλων ἐναργῶς ἐν αὐτῷ χρωμάτων ὀρωμένων, ἐξ ὧν ἢ τοῦ θερμαίνειν τε καὶ ψύχειν ἐνυπάρχουσα δύναμις αὐτοῖς ἀναφαίνεται, τὴν ὄψιν ἀπάντων ἡπατῆσθαι φασὶ διὰ τὴν ἄγαν ἀπόστασιν. Εἰπάτω τοίνυν παρελθὼν εἰς μέσον ὁ βουλόμενος· Οἱ τῇ ἀπλανεῖ καθ’ ὑμᾶς ἐγκείμενοι σφαῖρα ἀστέρες δηλονότι, πῶς οὐκ ἀνίσω διαστήματι τῆς ὀψεως ἡμῶν ἀπέχοντες, ὥς ἀπὸ κέντρου τῆς γῆς ἀφιεμένης τῆς ὀπτικῆς ἐνεργείας, ἄλλοιοι ταῖς χροιαῖς τε καὶ τοῖς μεγέθεσι φαίνονται; Πῶς δὲ τῷ καλουμένῳ πρὸς ὑμῶν Ἄρει κατωτέρω τάξιν ἔχοντι πολλοὶ τῶν ἀπλανῶν ὑπάρχουσιν ἴσοι τε καὶ ὅμοιοι, καὶ τῷ τοῦ Διὸς ὡσαύτως παραπλησίους ὀρῶμεν οὐκ ὀλίγους; Ἀλλ’ οὐδὲ τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ὁμόχρουν ἐαυτῷ θεώμεθα· τὰς γὰρ ἐν αὐτῷ νεφελοειδεῖς συστροφάς, αἷς ὄνομα τεθείκατε γαλαξίαν—οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἐκ τοῦ διαφόρου χρώματος ἐπιθέμενοι τὴν κλῆσιν αὐταῖς—πόθεν ἂν ὑποτοπήσαιμεν οὕτω φαίνεσθαι μιᾶς οὐσης τῆς ἐπιφανείας, ἣ προσβάλλει τὸ πνεῦμα τῆς ὀψεως; Οἶμαί γε φάσκοντί μοι ταῦτα τεκμήρια διαφορῶν εἶναι συγκρίσεώς τε καὶ μίξεως οὐδένα τολμᾶν ἀντιφθέγγεσθαι, κἂν εἴη τοῦ ψεύδους ἐραστής, μήτοι γε τῶν ἐν προεδρίᾳ ταττόντων ἀεὶ τὴν ἀλήθειαν. ^[5]

1 8 Εἰ δὲ οὐκ ἐξ ἑνὸς ἰδίαν ἔχοντος κίνησιν τὴν κυκλοφορουμένην, ἀλλ’ ἐκ τῆς τῶν τεσσάρων ἐδημιουργήθη μίξεως, οὐ περιφέρεται καλῶς. Εἴρηται γὰρ ὥς ἢ κάτω κινήσεται πλεονάζοντος ἐν αὐτῷ τοῦ βαρέως, ἢ τὴν ἄνω φορὰν ἀρθήσεται τοῦ ἐναντίου κατακρατοῦντος, ἢ στήσεται, εἰ μὴδὲν ἐν αὐτῷ πλεονεκτοίῃ τοῦτο δὴ καὶ παντὶ φανερόν. Οὐδὲ γὰρ ἄνω φερόμενον, οὐδὲ κάτω τις ὁμολογήσειεν ἑωρακέναι πώποτε. Λείπεται φάσκειν αὐτὸν ἐρηρυσμένον εἶναι. Λεγόντων δὲ πόθεν ἐν ἀπλῷ καὶ ἀποίῳ στοιχείῳ διάφοροι κινήσεις; Εἴ γέ φασὶ τὴν ἐναντίαν ἐλίττεσθαι τῷ παντὶ τοὺς οὐς πλανήτας ὀνομάζουσιν, οὐ ψευσθέντες ὡσαύτως εἴ γε κατὰ τινας, οὓς ὁ δημιουργὸς ὥρισε χρόνους, ἐμφανῶς ὥς μὴδ’ αὐτοὺς ἀρνεῖσθαι τὴν ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δύσιν ὀρῶνται ποιοῦμενοι πορείαν. ^[5]

1 9 Εἴτα πάλιν ἰλιγγιῶντες ἀπορούμενοι, ὅπερ εἴωθε παρέπεσθαι τοῖς τ’ ἀληθὲς ἀποφυγάνουσι, καὶ μηδεμίαν διέξοδον εὐρίσκοντες ἀναποδισμοὺς καὶ στηριγμοὺς ποιεῖσθαι φασὶ τοὺς ἀστέρας. Ἀλλ’, ὦ τὰ πάντα δεινοὶ τοῦ πλέκειν τε καὶ λύειν, εἰ κατὰ φύσιν αὐτοῖς τὸ κινεῖσθαι, πόθεν ἢ στάσις; Οὐ γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς ἐναντίον, ὃ τῆς φυσικῆς αὐτοὺς ὁρμῆς ἐφέξει.

1 10 Τίς δὲ τούτους ἐπὶ τὸν ἐναντίον δρόμον ἀνάγκη βιάζεται μετιέναι; Μή μοι δέ τις ἀπάτην εἶναι λεγέτω τῆς ὀψεως· οὐ γὰρ ἐστὶ μικρὸν ὃ προτρέχουσι μῆκος· ἐξ ἐπομένου δὲ ζωδίου πολλάκις ὀρῶνται μεθιστάμενοι εἰς προηγούμενον. Τί δὲ δεῖ λέγειν, ὅπου γε αὐτοὶ μεταβάντες ἐπὶ τὰς αὐτῶν τῶν ἀστέρων ἐνεργείας, ἐν οἷς εἰς ἄκρον ὀκέλλοντες ἀτοπίας, οὐ συνίασι στηρίζοντας ἥτοι ἀναποδίζοντας αὐτοὺς ἀδρανεῖς τε καὶ φαύλους εἶναι; Καὶ τὸν ἐν Κριῷ πρῶην, ἐν Ἰχθύσι δὲ νῦν ὀρώμενον, οὐκ ἐν οἴκῳ τις Ἄρεως, ἀλλ’ ἐν Διὸς ἂν εἴποι, καὶ ποιεῖν αὐτόν, οὐχ ὥσπερ

εἰώθασι ληρωδεῖν ἐνυπάρχοντος αὐτοῦ τῷ Κριῶ, ἀλλ' ὅσας αὐτῷ χαρίζονται διατρέχοντι τοὺς Ἰχθύας. ^[5]

1 12 Εἰ δ' οὐ συνάδουσι τῇ φαινομένῃ κατὰ τὸ ἔμπαλιν ἀναδρομῇ, πόθεν οὖν ἢ τίνος ἔνεκεν αὐτοῖς ἡ ἐπ' ἀμφοτέρα πορεία; Τάχα δὲ πάλιν αἰτιάσονται τούτου τοὺς οὐχ ὀρωμένους ἐπικύκλους, οὓς ὑπέθηκαν αὐτοῖς ὀχήματα, καὶ ἐπὶ τούτων αὐτοὺς φέρεσθαι δισχυρίζονται· ἀλλ' οὐδὲν ἔσται περισσὸν ἔκ γε τούτου τοῦ μηχανήματος· ἀπαιτήσομεν γὰρ αὐτούς, δι' ἣν αἰτίαν ὀχημάτων ἐδέησεν αὐτοῖς. Ὡς μὴ δυναμένοις ἄρα κινεῖσθαι; Καὶ πῶς ἐψυχωμένους ἂν εἴποιτε καὶ θειοτέrais ψυχαῖς; Ἀλλ' ὥς δυναμένοις; Καταγέλαστον οἶμαί γε καὶ τὸ ἐννοεῖν. Διὰ τὴν ἡ σελήνη καὶ ὁ ἥλιος ἐπικύκλων οὐκ ἔτυχον; Ὡς οὐκ ἄξιοι διὰ τὴν ὕφεσιν; Ἀλλ' οὐ νηφόντων ὁ λόγος. Ἀλλὰ σπάνει τῆς ἐπιτηδείας ὕλης οὐκ ἠδυνήθη τούτοις ὁ δημιουργὸς ὀχήματα πλάσαι; Εἰς κεφαλὴν ὕμων ἡ δυσφημία τράποιτο. Παύσασθε ληρωδοῦντες, ὧ σοφώτατοι, τὰ μηδενὸς ἄξια. ^[10]

1 13 Γνωτε δὲ κἂν ὁπῆ ποτε τοῖς θεοῖς ἔπεσθαι λογίοις, καὶ μὴ ταῖς ὑμετέrais αὐτῶν ἀνυποστάτοις ἐπινοίαις. Ἐπεὶ λέξατε· Πῶς καὶ τῆς ἀπλανοῦς οἴεσθε τοὺς ἀστέρας ἐναντίως τῷ παντὶ κινεῖσθαι; Μόνων αὐτῶν, ἢ τῆς ἐν ἧ εἰσι σφαῖρας ἐστὶν ἡ τοιάδε φορά; Ἀλλ' εἰ μὲν αὐτῶν, πῶς ἐν ἴσῳ χρόνῳ τοὺς ἀνίσους διέρχονται κύκλους; Πῶς δὲ οὐδεὶς τῶν ἐν τῷ γαλαξίᾳ γέγονεν ἐκτὸς αὐτοῦ, οὐδὲ τῶν ἔξωθεν αὐτοῦ πλησιέστερον αὐτοῦ φαίνεται ἢ ἐν αὐτῷ; Εἰ δὲ τὴν σφαῖραν ἐναντίως φέρεσθαι λέγοι τις, εὗρεθήσεται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον αὐτὴ ἑαυτῇ ἐναντίως κινουμένη. Τούτου δὲ τίς ἂν ἀτοπώτερον ἐπινοήσκειν; Οὕτως δὲ ἀναιδεΐας, ἀσεβείας δὲ μᾶλλον, οὐδενὶ καταλιπεῖν ὑπερβολὴν ἀμιλλῶνται, ὥς ἀπερυθριάδ ὁμολογεῖν τε τινὰς ὑπὸ γῆν οἰκοῦντας εἶναι. ^[10]

1 14 Τί οὖν, ὅταν ἀπορήσειέ τις αὐτοῖς λέγων· Διακενῆς ὁ ἥλιος ὑπὸ γῆν φέρεται; Παραχρησάμενος καταγέλωτος οὐ φροντίζοντες ἐροῦσιν ὥς ἀντίχθονές εἰσι κάτω κἄρα φερόμενοι καὶ ποταμοὶ τοῖς ἐνταῦθα οἱ τὴν ἐναντίαν θέσιν ἔχοντες, ἅπαντα τὰ ἄνω κάτω μεταστρέφειν ἐπιχειροῦντες ἢ τοῖς τῆς ἀληθείας ἔπεσθαι δόγμασιν, οἷς οὐδὲν ἐστὶ τῶν τῆς ματαιότητος σοφισμάτων, ἅπαντα δὲ ῥάδια καὶ θεοσεβείας ἀνάπλεα καὶ τοῖς προσιοῦσι σωφρόνως αὐτοῖς προξενεῖ τὴν σωτηρίαν. Ἐπεὶ δὲ πάντων αἰτίας ἴστε λέγειν· Ἐνεκα τίνος οὐκ ἀπὸ τοῦ βορρᾶ περιφέρεται ἡ σφαῖρα ὕμων ἐπὶ τὸν νότον, ἢ ἀπὸ ἐτέρου ἀνέμου ἐπὶ τὸν ἀντιπνέοντα; Καὶ μὴ μοι λέγε· Τοῦτο κρεῖττον ἔδοξε τῷ ποιητῇ τοῦ κόσμου, τὰ ἑμὰ γὰρ ἄλλως ἐστὲ φθεγγόμενοι. ^[5]

1 15 Πῶς δὲ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἀκόλουθα δοκεῖτε λέγειν ὅλως κινεῖσθαι καὶ κυκλεῦν τὸν οὐρανὸν ὑποτιθέμενοι, ἔξωθεν αὐτοῦ ἢ τόπον ἢ σῶμα, κἂν πεπλασμένως, μὴ ὑποτιθέμενοι; Οὐ γὰρ δυνατόν τι κινεῖσθαι ἄνευ τῶν τεσσάρων στοιχείων, οἷον ἢ ἐπὶ γῆς ἢ ἐπὶ ὕδατος ἢ ἐπὶ ἀέρος ἢ ἐπὶ πυρός, ἢ καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετέρχεσθαι ἐπ' ἄπειρον, ἢ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε στρέφεσθαι τόπου. Ἀλλ' εἰ μὲν ἐπ' ἄπειρον μετέρχεται τόπον κυλιόμενος, ἄπειρον γῆν ὑποτίθεσθε ἔξωθεν, εἰς ἣν κυλίεται, ἔρημα τοῦπισθεν καταλιμπάνων, εἰ δὲ ἕτερον ἐν τῶν τριῶν στοιχείων ὑποτίθεσθε, οὐδ' εἰς ὁπότερον αὐτῶν κυλίεσθαι καὶ στρέφεσθαι πέφυκε σφαῖρα, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἀκοντιζομένη ῥοιζήδον μετέρχεται. ^[5]

1 16 Εἰ δὲ πάλιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αἰεὶ τόπου κυλίεται καὶ στρέφεται μὴ μετερχόμενος τόπον ἐκ τόπου, ἀνάγκη αὐτὸν ὑπὸ κλωτάκων ὥς ὁ τὸρνος ἢ ὥς ἡ ὀργανικὴ σφαῖρα βαστάζεσθαι, ἢ ὑπὸ ἄξονος ὥς ἡ μηχανὴ ἢ ἡ ἅμαξα. Καὶ εἰ τοῦτο, πάλιν ἀνάγκη ζητεῖν εἰς τί ἐπιστηρίζονται ἢ οἱ κλώτακες ἢ ὁ ἄξων· καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον. Πῶς δὲ καὶ τὸν ἄξονα διήκειν διὰ μέσου τῆς γῆς ὑποθώμεθα; Ποίου σώματος, εἶπατε; Τούτων οὖν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἀπορουμένων, λείπεται, καθὰ καὶ πρῶην εἶπαμεν, ἐρηρσιζόμενον αὐτὸν εἶναι καὶ μὴ περιφερόμενον. Ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ὥς κέντρον μέσην τοῦ παντὸς ὑποτιθέμενοι ταχύτατα ἑαυτοὺς καταλύετε τὸ μέσον πάλιν κάτω

λέγοντες εἶναι· τὸ αὐτὸ γὰρ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ μέσον καὶ κάτω ἀδύνατον εἶναι· τὸ μέσον γὰρ τοῦ ἄνω καὶ κάτω μέσον ἐστίν, ἢ τοῦ δεξιᾶ καὶ ἀριστερά, ἢ τοῦ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν. ^[5]

- 1 17 Πῶς οὖν οὐκ ἀπορία πολιορκούμενοι ἀνακόλουθα καὶ ἀφύσικα ἀπὸ γνάθων φθέγγεσθε; Δεδιότες γὰρ μὴ τις ὑμῖν ἀπορήσειε φάσκων· Τὰ τοσαῦτα ἀμύθητα βάρη τῆς γῆς πῶς δυνατόν ὑπὸ ἄερα κρέμασθαι καὶ ἴστασθαι καὶ μὴ καταπίπτειν; Οὐκ ἀληθῶν, ἀλλὰ ξένων πλασμάτων μύθους ἐφευρηκότες ἀντιστρόφως λέγετε τὸ μέσον κάτω εἶναι, ὥς εἴ γε ἀντὶ τῆς γῆς πῦρ τις ὑπόθοιτο μέσον, τὸ μέσον ἄνω ἂν εἶπατε ἀντὶ τοῦ κάτω, ἐπειδὴ τὸ πῦρ ἀνωφερές ἐστιν. ^[5]
- 1 18 Ἔμοι γοῦν τὰ πρῶτα δοκοῦσι διὰ τῶν δευτέρων ἀναιρεῖν, καὶ διὰ τῶν πρώτων τὰ δεύτερα. Εἰ δὲ ἐξ ἴσου ὄντος τοῦ ἀέρος πάντοθεν τῆς γῆς ὠθεῖσθαι λέγοιεν ὑπὸ τοῦ παντός, καὶ τὴν γῆν ἀκλινῇ διαμένειν καὶ μὴ κλίνειν ἐν μέρει, πῶς ἄνθρωποι καὶ τὰ λοιπὰ ἄλογα χερσαῖα τε καὶ πτηνὰ οὐ συνωθοῦνται, ἀκλινῇ διαμένοντα ὥς ἡ γῆ, ἀλλὰ διατέμνει τὸν ἄερα πάντα πορευόμενα καὶ ἀεροποροῦντα καὶ ὑψηλοβατοῦντα; Οὐ μόνον τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ψιλὰ τινα ἄψυχα πράγματα, οἷον βραχύτατον πτεροῦ ἢ σμικρότατον ἄχυρον, περικρατῆσαι ἢ βαστάσαι τὸν ἄερα ἀδύνατον, ἀλλὰ τέμνει αὐτὸν λεπτὸν ὄντα καὶ ἀπαλὸν καὶ παρέρχεται, ὅσον ἡ ὀρμὴ τοῦ ἄγοντος φέρεται; Πῶς οὖν δεκτέον τὰς τοιαύτας ψευδεστάτας ὑποθέσεις; Εἰ δὲ καὶ περὶ τῶν ἀντιπόδων ἐπεξεργαστικώτερον θελήσειέ τις ζητῆσαι, ῥαδίως τοὺς γραῶδεις μύθους αὐτῶν ἀνακαλύψει. ^[10]
- 1 20 Πόδες γὰρ ἀνθρώπου ἑτέροις ποσὶν ἀνθρώπου ἀντισυναπτόμενοι, ἀμφοτέρους δὲ στήσωσιν ἢ ἐν γῇ, ἢ ἐν ὕδατι, ἢ ἐν ἀέρι, ἢ ἐν πυρί, ἢ ἐν οἰώδηποτοῦν σώματι βούλονται, πῶς εὑρεθήσονται ἀμφοτέρω ὀρθιοι; Πῶς οὐχ ὁ μὲν αὐτῶν κατὰ φύσιν ὀρθιος, ὁ δ' ἕτερος παρὰ φύσιν κατακέφαλα εὑρεθήσεται; Ἀλόγιστά τε καὶ ξένα τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ τάξεώς εἰσι τὰ τοιαῦτα. Πῶς δὲ πάλιν ὑετοῦ γινομένου ἐπ' ἀμφοτέρους δυνατόν λέγειν καταφέρεσθαι ἐπὶ τοὺς δύο τὸν ὑετόν; Καὶ οὐχὶ τὸ μὲν καταφέρεσθαι, τὸ δὲ ἀναφέρεσθαι, ἢ ἀντιφέρεσθαι, ἢ εἰσφέρεσθαι καὶ ἐκφέρεσθαι; Τὸ γὰρ ἀντίποδας νοεῖν καὶ ἀντιβρέχειν ἐπ' αὐτοὺς ἀναγκάζει νοεῖν· καὶ εὐλόγως ἐπεγγελάσεται τις ταῖς καταγελάστοις ταύταις ὑποθέσεσιν, ἀνάρμοστα καὶ ἄτακτα καὶ ἀφύσικα φθεγγομέναις. Εἰ δὲ τις κατανοήσειε καὶ τὸ ἄλλο αὐτῶν σόφισμα, λέγω δὴ τὸ ἐμπνευματοῦσθαι τὴν γῆν καὶ τοὺς σεισμοὺς γίνεσθαι, ἡνίκα τὸ πνεῦμα συγκλειόμενον τὴν γῆν δῆθεν βιαίως σαλεύει, θαυμάσειε τὴν ἀπάτην καὶ τῶν ιδίων λόγων τὴν ἐναντιότητα. ^[5]
- 1 21 Εἰ γὰρ ἐξ ἴσου τοῦ παντός πνεύματος ὠθουμένη ἡ γῆ ἴσταται ἀσάλευτος καὶ ἀκλινής, ἐμπνευματουμένη μᾶλλον βαρεῖσθαι ὥφειλε κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ κλίνειν, ὥσπερ καὶ παραδείγματι χρῶνται τῷ κατὰ τὸν ἄνθρωπον. Ὁ γάρ τοι ἄνθρωπος οὐ μόνον ἐμπνευματούμενος σαλεύεται καὶ τρέμει, ἀλλὰ καὶ φόβῳ ληφθεὶς τρέμει καὶ μέθη οἴνου καὶ ψύχει πιεζόμενος καὶ αἵματι ὑπερζέων καὶ θυμούμενος καὶ ἀπὸ γήρωσ καὶ ἀπὸ ἀδυναμίας· ἡνίκα δὲ καὶ ἐμπνευματούμενος σαλεύεται, καὶ πίπτει πολλάκις εἰς ἄρρωστίαν καὶ τελευτᾷ. Πῶς οὖν καὶ ἡ γῆ, κατ' αὐτοὺς ἐμπνευματουμένη, οὐ καταπίπτει καὶ ἀπόλλυσι τὸν ἴδιον τόπον; Πῶς δὲ καὶ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου κρείττονα σεισμῶν λέγουσιν εἶναι, ὥς διὰ τὸ χαύνην εἶναι καὶ πνέειν, τοὺς αὐλακὰς ἐκείνους ποιοῦσα τοὺς μεγάλους, πολλάκις σεισμῶν γεναμένων ἐν Αἰγύπτῳ, ὥστε καὶ πόλεις πεσεῖν καὶ ἑδαφισθῆναι. ^[5]
- 1 22 Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν καιρῶν τῶν Ἑλλήνων, ἡνίκα κατεκράτουν καὶ ἐβασίλευον, ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Σελεύκου καὶ Ἀντιόχου καὶ Πτολεμαίου, καὶ φιλοσόφους ἄνδρας ἐπήγοντο, Ἀριστοτέλην τε καὶ τοὺς ὁμοίους, καὶ βουλῇ αὐτῶν ἐποίουν τὰ πολλά, πῶς κτιζομένης Ἀντιοχείας ὑπὸ Σελεύκου καὶ Ἀντιόχου οὐκ ἐγένοντο δυνατοὶ εἰπεῖν περὶ τῆς γῆς τῶν αὐτόθι ὅτι αὕτη οὐκ ἔστι κρείττων σεισμῶν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ φίλη; Ὡσπερ οὖν καὶ ἑωράκαμεν πολλάκις αὐτὴν πεσοῦσαν ἀπὸ σεισμῶν. Οὐ μόνον δὲ Ἀντιόχειαν, ἀλλὰ καὶ

Κόρινθον ἔνθα ὁ δῆμος τῶν φιλοσόφων ἐγείνναι. Εἰ δὲ καὶ τὴν ἑτέραν αὐτῶν δόξαν τις θεάσοιτο, ὥς φασὶ τὸν ὑετὸν ἐκ τῆς ὑγρότητος τῆς ἀνιμωμένης ὑπὸ τῆς θερμότητος ἀποτελεῖσθαι, καὶ παραδείγμασι πείθειν ἐπιχειροῦσιν ὅτι ὥσπερ τὸ βαλανεῖον, φησὶν, ἐκ τῆς θερμότητος ἀνιμάται τὸ ὑγρὸν καὶ ἀποστάζει, καὶ ὥσπερ τὸ πῶμα τοῦ χαλκείου ἐκ τῆς θερμότητος ἀνιμάται τὸ ὑγρὸν καὶ ἀποστάζει, καὶ ὥσπερ ἡ σικύα καὶ διὰ τοῦ στυππείου καὶ πυρὸς ἀνιμάται τὸ ὑγρὸν, οὕτω καὶ τὸ ὑγρὸν ἀνιμώμενος ὁ ἥλιος ἐν καιρῷ ἀποστάζει αὐτό— ὅθεν γίνεται ὁ ὑετός—, θαυμάσειε δ' ἂν τις αὐτῶν τὴν τοσαύτην σοφίαν τὴν τῇ πιθανότητι ἀπατῶσαν τοὺς πολλούς. ^[10]

1 24 Εἰ γὰρ τὸ βαλανεῖον τὴν θερμότητα οὐκ ἄνωθεν, ἀλλὰ κάτωθεν ἔχει, πῶς ἀνιμάται, οὐχὶ δὲ μᾶλλον ὠθεῖ; Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ χαλκείου, οὐκ ἄνωθεν ἔχει τὴν θερμότητα, ἀλλὰ κάτωθεν, καὶ ἀμφοτέρω ὑπὸ τῆς θερμότητος ὠθοῦνται καὶ τῇ ἀνακλάσει, τὸ μὲν ἐκ τῆς στέγης ἀποστάζει, τὸ δὲ ἐκ τοῦ πώματος. Ὁμοίως καὶ ἡ σικύα, εἰ μὴ δι' αὐτοῦ τοῦ ὀργάνου βιαζομένου τὴν φύσιν καὶ ἔλκοντος, οὐκ ἂν εἴλκεν ὑγρότητα, μυριάκις ἐπὶ μυρίοις πῦρ καὶ στυππεῖον ἐμβαλόν. Ἀλλὰ καὶ ξύλον ὑγρὸν τινος ἐμβαλόντος πυρί, τοσοῦτον ὠθεῖται ἢ ὑγρότης ἐκ τῆς θερμότητος, ὥς ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ ξύλου τὴν ὑγρότητα καὶ τὸν καπνὸν ἐκβάλλεσθαι. Καὶ πῦρ τις ἀνάψας εἰς γῆν τὴν ὑγρότητα, τὴν ἐν τοῖς ξύλοις, διὰ τοῦ καπνοῦ ἐκπεμπομένην ἐπὶ τὰ ἄνω θεωρεῖ, οὐχὶ ἀπὸ τῶν ἄνω ἀνιμωμένην, ἀλλ' ὠθουμένην ἀπὸ τῆς θερμότητος τοῦ πυρός. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλύνων τις ἱμάτιον καὶ ἀπλώσας ἐν τῇ γῇ, ἐπειδὰν ξηρανθῇ ἐκ τοῦ ἡλίου, ἐπάρας τὸ ἱμάτιον τὴν ὑγρότητα ἐκπεμφθεῖσαν ὑπὸ τῆς θερμότητος ἐν τῇ γῇ εὐρήσει τυπωθεῖσαν κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἱματίου. ^[5]

1 25 Ὁμοίως καὶ εἰς πινάκιον τις ἐμβαλὼν θερμὸν ὄψον δι' ἑκατέρου ἐκπεμπομένην τὴν ὑγρότητα θεωρήσει ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, ἐπειδὴ μέση τυγχάνει ἢ θερμότης ἄνωθεν γὰρ θεωρεῖ καπνὸν ἀνιόντα καὶ κάτωθεν ἰδροῦντα τὸν πίνακα καὶ τὴν ὑγρότητα τυπουμένην κατὰ τὸν τύπον τοῦ δίφρου τοῦ πίνακος ὥστε οὐκ ἀνιμάται, κατὰ τοὺς σοφοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον ὠθεῖ ἢ θερμότης. Ἐπαπορούντων δὲ ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς ὅτι· Διατί ἐν Θηβαΐδι καυματουμένης τῆς χώρας οὐκ ἀνιμάται τὸ ὑγρὸν καὶ γίνεται ὁ ὑετὸς ἐν τοῖς αὐτόθι; Ἀπολογούμενοι φάσκουσιν ὅτι ἡ μετρία καὶ οὐχ ἡ ἄγαν μᾶλλον θερμότης εἴωθεν ἀνιμάσθαι. ^[5]

1 26 Πρὸς οὓς συντομώτατα ἐροῦμεν ὅτι· Καὶ πῶς ἐνδοτέρω τῆς Θηβαΐδος εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ἔνθα πολὺ πλεόν θερμότης ὑπάρχει, πολλοὶ ὑετοὶ γίνονται; Πῶς δὲ δύνανται λέγειν τὸν ἥλιον ἀνιμάσθαι οἱ πολλοὶ καὶ ἀκρότατοι σοφοί, ἐκ τῆς περιφορᾶς συντρίβεσθαι καὶ θερμαίνειν δισχυριζόμενοι, καὶ οὐχὶ ἐνυπάρχειν αὐτῷ κατὰ φύσιν τὸ θερμὸν ὑποτιθέμενοι; Οὐδὲ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ἀέρα ὑγρὸν καὶ θερμὸν λέγοντες εἶναι, τίς ἔτι χρεῖα σοφίζεσθαι τοὺς σοφοὺς καὶ λέγειν ἑτέρωθεν ἀνιμάσθαι τὸ ὑγρὸν, αὐτόθεν ἄνωθεν ἔχοντες τὸ θερμὸν καὶ τὸ ὑγρὸν; Εἰ δὲ τις ἀπαιτήσειεν αὐτοὺς στοιχεῖον ἐν καθ' ἑαυτὸ ἥγουν τὴν αὐτοῦ ποιότητα δεῖξαι, εὐθέως ἀποροῦντες τῷ ἐνὶ στοιχείῳ δύο ποιότητας χαρίζονται καὶ φησιν· Ἡ γῆ, ξηρὸν καὶ ψυχρὸν, τὸ ὕδωρ, ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, ὁ ἀήρ, ὑγρὸς καὶ θερμός, τὸ πῦρ, θερμὸν καὶ ξηρὸν, ὥστε ἀπορία πολιορκούμενοι ὁκτῶ ποιότητας λέγουσι τῶν τεσσάρων στοιχείων. ^[5]

1 28 Ποτὲ δὲ τὰς ποιότητας πάσας ἐν ἑκάστῳ στοιχείῳ λέγουσιν εἶναι. Πάλιν οὖν ἀντίκεινται τοῖς ἑαυτῶν λόγοις ἕκαστον τῶν τεσσάρων στοιχείων τετραχῶς μὴ ὀνομάζοντες, ἀλλὰ διχῶς μόνον. Θαυμάζω τοίνυν τοὺς βελτίστους τούτους ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν τὸ ὕδωρ παρέχοντας καὶ τὸν ἀέρα ὑγρὸν καὶ θερμὸν. ^[10]

1 29 Πόθεν λέγουσι τὸ ὕδωρ, τουτέστι τὸ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, πηγνυσθαι καὶ κρυσταλλοῦσθαι ἐν καιρῷ χειμῶνος; Πόθεν ἐπέρχεται ἡ ἄκρα ψυχρότης, ἵνα καὶ κρύσταλλον αὐτὸ ἀπεργάσθαι; Καὶ εἰ μὲν ἐροῦσιν ὅτι ἡ ἀπόστασις τοῦ ἡλίου εἰς τὸ κατὰ φύσιν αὐτὸ ἀποδείκνυσι, πῶς τὸν

ἀέρα κατὰ φύσιν ὄντα θερμὸν καὶ ὑγρὸν οὐκ ἀποδείκνυσιν, ἀλλὰ τὸναναντίον ψυχρότατον; Πῶς δὲ αὐτὸ τὸ ψυχρὸν, τουτέστι τὸ ὕδωρ, οὐ πηγνυσι τὸν ἀέρα, τουτέστι τὸ ὑγρὸν, ἀλλὰ τὸναναντίον ἐκεῖνο τοῦτο πηγνυσι, καθὼς ὀρώμεν; Πολλὰ μὲν οὖν ἔχων εἶπεῖν περὶ τούτου καὶ περὶ ὧν πάλιν πλανώμενοι φέρουσι παραδείγματα ἐπ' αὐτοῦ, χαλινουῖμαι τῇ ματαιότητι τῶν ὑπ' αὐτῶν λεγομένων ἐντρεπόμενος, ἀρκετὰ ἡγήσάμενος τὰ προλεχθέντα περὶ τούτου, περὶ ἑτερον δὲ μᾶλλον ἐπειγόμενος τῶν σοφῶν ἀσχολεῖσθαι σόφισμα, ὅπερ εὐθέως ἐρῶ. Τὸν οὐρανὸν σῶμα λέγοντες εἶναι περιέχειν λέγουσι τὸν πάντα κόσμον, μηδὲν δὲ ἕξωθεν αὐτοῦ ὑπάρχειν δισχυριζόμενοι, ἀγγέλους καὶ δαίμονας καὶ ψυχάς, μέρος ὄντας τοῦ κόσμου, ἀπεριγράφους πάλιν ὀρίζονται, μήτε περιέχοντας τὸν οὐρανόν, μήτε περιεχομένους ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ, οὐ συνιέντες τὸ λεγόμενον, ὅτι τὸ μήτε περιέχον μήτε περιεχόμενον ἐν τοῖς οὖσιν ὅλως οὐ θεωρεῖται. ^[5]

1 30 Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, εἰπάτωσαν περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ψυχῆς πότερον ἔστιν ἢ οὐκ ἔστι. Καὶ εἰ μὲν· Οὐκ ἔστιν, ἐροῦσι —λίαν ἀναιδές—καὶ ἀψύχους ἑαυτοὺς ὑποτίθενται. Εἰ δέ· Ἔστι, πάλιν λεγέτωσαν· Ἐν αὐτοῖς ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς; Εἰ μὲν τὸ ὕστερον, πάλιν ἀναιδές τε καὶ μωρὸν οὐκ ἔλαττον τοῦ προτέρου. Εἰ δὲ τὸ πρῶτον, πάλιν ἐρωτητέον αὐτούς· Τοῦ σώματος περιγραφομένου ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πῶς οὐ συμπεριγράφεται καὶ ἡ ψυχὴ; Εἰ δέ, καθὰ φασιν, ἐλλάμπει τῷ σώματι μὴ συμπεριγραφομένη αὐτῷ, ζητητέον ποῦ ὑπάρχουσα ἐλλάμπει τῷ σώματι· ἀδύνατον γὰρ κτιστὴν αὐτὴν οὔσαν μὴ σὺν τοῖς κτίσμασιν ὑπάρχειν. ^[15]

1 31 Καὶ εἰ μὲν ἔσωθέν που τοῦ οὐρανοῦ ἐροῦσι, πάλιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ οὐρανοῦ περιγράφεται ἢ σκιαγραφουμένη παρ' ὑμῖν ἀπερίγραφος. Εἰ δὲ ἕξωθεν δώσουσι, πρῶτον μὲν ἑαυτοὺς κατέλυσαν, ἔπειτα· Ἐν μέρει τοῦ οὐρανοῦ ἔστιν ἢ ἐν ὅλῳ; Καὶ εἰ μὲν ἐν μέρει, πάλιν περιγραπτὴ ἔστιν, ὥς ἐν μέρει βραχυτάτῳ οὔσα· εἰ δὲ ὅλῳ, περιγράφει μὲν τὸν οὐρανόν, ὑπὸ σχῆμα δὲ εὐρεθήσεται σφαιροειδὴς τυγχάνουσα, κατὰ τὰ ἐντεῦθεν πέρατα συμπεριειληφύια τὴν σφαῖραν. Εἰ δὲ πάλιν καὶ ἔσωθεν καὶ ἕξωθεν αὐτὴν εἴπωσι διήκουσαν διὰ πάντων ὥς ἀπερίγραφον, μὴ λανθανέτωσαν ἑαυτοὺς πολυθεῖαν εἰσάγοντας καὶ ἰσοθεῖαν φανταζομένους. ^[10]

1 32 Τοῦτο γὰρ τὸ ἰδίωμα, εἰ μὴ τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ τοῦ κτίσαντος καὶ δημιουργήσαντος τὰ πάντα, οὐκ ἔστι. Φάσκοντες οὖν εἶναι σοφοὶ μωραίνουσι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον τὸν ἀπόστολον, ἐναλλάξαντες τὴν δόξαν τοῦ ἀπεριγράφου Θεοῦ εἰς τὰς κτιστὰς ἑαυτῶν ψυχάς, σφετεριζόμενοι τὴν δόξαν τὴν θεῖαν. Διὰ τοῦτο μᾶλλον αὐτοὺς φευκτέον. «Τούτους γάρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀποτρέπου, τοὺς ἔχοντας μὲν μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἀρνούμενους.» ΛΟΓΟΣ Β' Ὑποθέσεις χριστιανικαὶ περὶ σχημάτων καὶ τοποθεσίας παντὸς τοῦ κόσμου ἐκ τῆς θείας Γραφῆς τὰς ἀποδείξεις ἔχουσαι. ^[10]

2 1 Ὅσῃ μὲν ἀναβολὴν ἐποίησάμην περὶ τὴν τῶν σχημάτων τοῦ κόσμου συγγραφὴν, πολλάκις καὶ ἐτέρων ἡμᾶς εἰς τοῦτο προτρεψαμένων ἀνδρῶν θαυμασίων, αὐτὸς πάντων ἄμεινον οἶσθα, ὦ τὰ πάντα φίλε θεόφιλε τε καὶ χριστόφιλε καὶ πάντων ἀγίων ἀνδρῶν φερώνυμε Πάμφιλε, ἐπιγείου μὲν Ἰερουσαλὴμ πάροικος τυγχάνων, οὐρανίου δὲ σὺν πρωτοτόκοις πολίτης ἀπογεγραμμένος. Ἄνωθεν μὲν ἐξ ἀκοῆς θερμοτάτῃ συνδεδεμένος φιλίᾳ, τῆς δὲ κατὰ πρόσωπον θεᾶς νυνὶ ἀπολαύσας τῆς σῆς, ὅτε τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ ἐξ Ἱεροσολύμων πρὸς ἡμᾶς ἐνταῦθα, τῇ μεγίστῃ Ἀλεξάνδρου πόλει, παρεγένου, ἐνοχλῶν ἡμῖν περὶ τούτου οὐ διέλειπες, ἀσθενῶν ἡμῶν τυγχανόντων τῷ σώματι, ταῖς τε ὀψεσι καὶ τῇ ξηρότητι τῆς γαστρὸς πιεζομένων, καὶ συνεχῶς λοιπὸν ἐκ τούτου ἀσθενείαις συχναῖς περιπιπτόντων, ἄλλως τε δὲ καὶ τῆς ἕξωθεν ἐγκυκλίου παιδείας λειπομένων καὶ ῥητορικῆς τέχνης ἀμοιρούντων καὶ στωμυλία λόγων ἢ κομπῶ χαρακτηρὶ συνθεῖναι λόγον οὐκ εἰδόντων, καὶ ταῖς τοῦ βίου πλοκαῖς ἀσχολουμένων. Αὐτὸς οὐδὲν ἥττον ἐνοχλῶν ἡμῖν οὐ διέλειπες, ὥς λόγον ἡμᾶς ἔγγραφον ἐκθεῖναι περὶ τῆς σκηνῆς

τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ Μωϋσέως κατασκευασθείσης, ἡ τύπος ἦν καὶ ὑπογραφή παντὸς τοῦ κόσμου, καθὰ καὶ παρόντι διὰ ζώσης φωνῆς ἐξηγησάμεν, οὐκ οἴκοθεν ὀρμηθεῖς, οὐδ' ἐξ ἑμαυτοῦ πλασάμενος ἢ στοχασάμενος, ἀλλ' ἐκ τῶν θείων Γραφῶν παιδευθεῖς, καὶ διὰ ζώσης δὲ φωνῆς παραλαβὼν ὑπὸ τοῦ θειοτάτου ἀνδρὸς καὶ μεγάλου διδασκάλου Πατρικίου, ὃς τάξιν ἀβραμιαίαν πληρῶν ἐκ Χαλδαίων παραγεγονώς ἅμα τῷ ἐν ἀγίοις τότε μαθητῇ Θωμᾷ τῷ ἐξ Ἑδέσσης αὐτῷ πανταχοῦ ἀκολουθήσαντι, νυνὶ δὲ ἐν τῷ Βυζαντίῳ βουλήσει Θεοῦ τὸν βίον μεταλλάξαντι, μετέδωκε θεοσεβείας καὶ γνώσεως ἀληθεστάτης, ὃς καὶ αὐτὸς νυνὶ ἐκ θείας χάριτος ἐπὶ τοὺς ὑψηλοὺς καὶ ἀρχιερατικούς θρόνους ἀνήχθη τῆς ὅλης Περσίδος, καθολικὸς ἐπίσκοπος τῶν αὐτόθι κατασταθείς. ^[15]

2 3 Ἐμοῦ δὲ λίαν εἰς τοῦτο ἀποροῦντος, μάλιστα διὰ τοὺς φιλεγκλήμονας, ὧν εὖπορος ἡ διαβολὴ καὶ πολλὰς ὕλας τοῦ σκώπτειν ἔχουσα, ὅκνος οὐχ ὁ τυχὼν με κατεῖχεν. Αὐτὸς δὲ πάλιν προὔτρεπες κατακρίμασι βαρῶν ἐπὶ τὸ συγγράφειν, φάσκων τῷ βίῳ χρήσιμον εἶναι τὸ σύνταγμα πρὸς μάθησιν καὶ κατανόησιν θείων δογμάτων καὶ ἀνατροπὴν ἐλληνικῶν προλήψεων, καὶ ὅπως ἅπας ὁ σκοπὸς τῆς θείας Γραφῆς εἰς τὴν μέλλουσαν κατάστασιν ἀφορᾷ, μάλιστα τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Οἶδαμεν γάρ, φησὶν, ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκηνοῦ καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἔχομεν ἐκ Θεοῦ ἀχειροποίητον, οἰκίαν αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.» Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὑμῶν φασκόντων, καὶ ταῖς τῆς σῆς θεοσεβείας κελεύσει μὴ δυνάμενος ἀντειπεῖν καθῆκα ἑμαυτὸν εἰς τοῦτο, τὰς σὰς εὐχὰς συλλαβέσθαι μοι θαρρῶν, τὴν τε θείαν χάριν ἡμῖν προσγενέσθαι δεόμενος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος, ἧς ἄνευ οὐδὲν δυνάμεθα κατορθῶσαι, ὅπως δυνηθῇμεν ἄνευ κεκομψευμένου καὶ τεχνικοῦ λόγου, ἐν ἰδιωτικοῖς τε καὶ ἀπλάστοις ῥήμασι, τὴν ἰδίαν ἰσχὺν τῆς χάριτος δεικνυούσης, διδάσκειν τε τοὺς αὐτῆς τροφίμους καὶ δογμάτων θείων εἵδησιν καὶ βίους ἀνδρῶν εὐαρέστων, καὶ σχήματα γενέσεως κόσμου λέγειν ἀδιστάκτως, καὶ συγγράφειν προθύμως καὶ μεταδιδόναι ἀφθόνως, ἅπερ καὶ ἡμεῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρεὰν ἐλάβομεν. ^[10]

2 5 Τελέσαντες τοίνυν, ὦ θεόφιλε, τὸν πρῶτον λόγον περὶ τῶν πεπλασμένων χριστιανῶν, καὶ ἐλέγξαντες ὡς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσιν, ὅσον ἐνῆν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐ τὴν κοσμιότητα τῶν λόγων ἀνατρέπειν ἐπιχειροῦντες—μὴ γένοιτο—, ἀλλὰ τὰ πλάσματα καὶ τοὺς μύθους τῶν ἐλληνικῶν ὑποθέσεων ἀπωθούμενοι καὶ πέρας ἐπιτεθεικότες τῷ λόγῳ ἐφαπτόμεθα νυνὶ τῆς ὑμετέρας κελεύσεως ὑποθέσεις χριστιανικὰς ἐν τούτῳ πρῶτον τῷ δευτέρῳ λόγῳ διηγούμενοι περὶ σχημάτων καὶ τοποθεσίας τοῦ κόσμου· εἴθ' οὕτως ἐν τῷ τρίτῳ, ὅτι βεβαία ἐστὶ καὶ ἀξιόπιστος ἡ θεία Γραφή, Παλαιὰ τε καὶ Καινὴ Διαθήκη, αὕτη καθ' ἑαυτήν, διηγουμένη καὶ ἀποφαινομένη καὶ τὸ χρήσιμον τῶν σχημάτων· ἔτι τε πάλιν ἐν τῷ τετάρτῳ ἀνακεφαλαίωσιν καὶ διαγραφὴν τῶν τοῦ κόσμου σχημάτων· ὁμοίως ἐν τῷ πέμπτῳ διαγραφὴν τῆς σκηνῆς τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ κατασκευασθείσης, καὶ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων τὴν συμφωνίαν. Ἔστω τοίνυν αὕτη ἡ βίβλος Χριστιανικὴ Τοπογραφία περιεκτικὴ παντὸς τοῦ κόσμου παρ' ἡμῶν ὠνομασμένη, ἀποδείξεις ἔχουσα ἐκ τῆς θείας ὄντως Γραφῆς, περὶ ἧς ἀμφισβητεῖν χριστιανὸς οὐ δέον. Τῆς οὖν ἄνωθεν, ὡς εἴρηται, ῥοπῆς συνεργούσης ἡμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων προσευχῶν, ἀρχόμεθα λέγειν τὰς ὑμετέρας ὑποθέσεις. Λέγει τοίνυν ὁ θεῖος κοσμογράφος Μωϋσῆς· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ^[20]

2 6 » Ὑποτιθέμεθα τοίνυν οὐρανὸν ἅμα καὶ γῆν περιεκτικὰ τοῦ παντὸς ὑπάρχειν, ὡς περιέχοντα τὸ πᾶν ἔνδον ἑαυτῶν. Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, αὐτὸς πάλιν βοᾷ· «Ἐν γὰρ ἔξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.» Ὅμοίως πάλιν λέγει· «Καὶ συνετελέσθη ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν.» Ἀνακεφαλαιούμενος δὲ πάλιν καὶ τὴν βίβλον ὀνομάζων φησὶν οὕτως· «Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς», ὥσανεὶ περιεκτικῶν αὐτῶν ὄντων καὶ συσσημαίνεσθαι ὀφειλόντων πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς. Εἰ γὰρ κατὰ τοὺς

πεπλασμένους χριστιανούς ὁ οὐρανὸς μόνος περιέχει τὸ πᾶν, οὐκ ἂν ἔλεγε τὴν γῆν σὺν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ'· «Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ. ^[10]

2 7 » Ἀλλὰ μὴν τοῦτο οὐ φαίνεται πεποιηκώς, οὔτε ἕτερός τις τῶν προφητῶν· εὐδηλον ὡς ἀμφοτέρω οἶδε τοῦ παντὸς περιεκτικὰ τυγχάνειν, καὶ πᾶς δὲ ὁ χορὸς τῶν δικαίων καὶ προφητῶν τὸν οὐρανὸν αἰεὶ σὺν τῇ γῇ συσσημαίνουσι. Καὶ ἄκουσον ἐκάστου λέγοντος. Μελχισηδὲκ πρῶτος εὐλογῶν τὸν Ἀβραάμ φησιν οὕτως· «Εὐλογημένος Ἀβραάμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» Δεύτερος Ἀβραάμ φησιν· «Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς Θεὸν τὸν ὑψιστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» Καὶ πάλιν· «ὑπόθες τὴν χεῖρά σου ὑπὸ τὸν μηρόν μου καὶ ἐξορκίζω σε Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν Θεὸν τῆς γῆς.» Καὶ πάλιν· «Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὃς ἔλαβέ με ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου.» Ἔτι ὁ Δαυΐδ· «Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ^[15]

2 8 » Καὶ πάλιν· «Πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ.» Καὶ πάλιν· «Σὺ κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.» Ὁμοίως Ὡσηὲ οὕτως φησὶν· «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου ὁ στερεῶν τὸν οὐρανὸν καὶ κτίζων γῆν, οὗ αἱ χεῖρες ἔκτισαν πᾶσαν τὴν στρατιάν τοῦ οὐρανοῦ.» Ζαχαρίας· «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν καὶ θεμελιῶν τὴν γῆν καὶ πλάσσων πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ.» Ἡσαΐας οὕτως λέγει· «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ πῆξας αὐτόν, ὁ στερεῶσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν. ^[10]

2 9 » Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ Κύριος συντελῶν πάντα, ἐξέτεινα τὸν οὐρανὸν μόνος καὶ ἐστερέωσα τὴν γῆν.» Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ ἐποίησα γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς. Ἐγὼ τῇ χειρί μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν.» Καὶ πάλιν· «Οὕτως λέγει Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν, οὗτος ὁ Θεὸς ὁ καταδείξας τὴν γῆν καὶ ποιήσας αὐτήν, οὗτος διώρισεν αὐτήν, οὐκ εἰς κενὸν ἐποίησεν αὐτήν, ἀλλὰ κατοικεῖσθαι.» Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ εἰμι πρῶτος καὶ ἐγὼ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἡ χεὶρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν καὶ ἡ δεξιὰ μου ἐθεμελίωσε τὸν οὐρανόν.» Καὶ πάλιν· «Ἐπελάθου Θεὸν τὸν ποιήσαντά σε τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ θεμελιώσαντα τὴν γῆν.» Καὶ πάλιν· «Οὕτως λέγει Κύριος, ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, λέγει Κύριος, ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; Οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα;» Καὶ πάλιν· «Θήσω τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς χειρός μου σκεπάσω σε, ἐν ᾗ ἔστησα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐθεμελίωσα.» Καὶ πάλιν· «Ὁ κατέχων τὸν γύρον τῆς γῆς, καὶ οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ ὥσπερ ἀκρίδες, ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανὸν καὶ διατείνας ὡς σκηνὴν κατοικεῖν, ὁ διδοὺς ἄρχοντας εἰς οὐδὲν ἄρχειν, τὴν δὲ γῆν ὡς οὐδὲν ἐποίησεν.» Ὁμοίως καὶ Ἰερεμίας λέγει οὕτως· «Οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτωθεν τοῦ οὐρανοῦ τούτου. ^[20]

2 10 Κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανὸν καὶ πληθὸς ὕδατος ἐν οὐρανῷ, καὶ ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν. Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως.» Ὁμοίως καὶ Δανιὴλ οὕτως λέγει ἐκ προσώπου τῶν τριῶν παίδων· «Εὐλογεῖτε, οὐρανοί, τὸν Κύριον· εὐλογεῖτω ἡ γῆ τὸν Κύριον.» Ὁ δὲ Ἀπόστολος διδάσκων τοὺς ἐν Ἀθήναις δεισιδαίμονας Ἀρεοπαγίτας οὕτως ἐβόα· «Ὁ Θεὸς ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχων Κύριος. ^[10]

2 11 » Καὶ πάλιν ἐν τῇ Λυκαονίᾳ ἐβόα τοῖς πλανωμένοις καὶ θύειν αὐτοῖς βουλομένοις· «Καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ Θεὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.» Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν· «Ἐξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ

οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.» Πάσης οὖν τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης, σημαινούσης—καὶ οὕτως συνήθως κατακεχρημένης—ὡς οὐρανοῦ καὶ γῆς ἔνδον ὑπάρχουσι πάντα, πῶς οἷόν τε χριστιανὸν εἶναι τὸν τούτοις πᾶσιν ἀπιστοῦντα καὶ ἔνδον λέγοντα τοῦ οὐρανοῦ μόνου πάντα; Περιεκτικῶν τοίνυν τοῦ παντὸς ὑπαρχόντων τοῦ τε οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, θεμελιουῖσθαι λέγομεν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἑαυτῆς ἀσφάλειαν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ πάλιν κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν ἐπ’ οὐδενὶ σώματι. ^[15]

2 12 Λέγει γὰρ ἐν τῷ Ἰώβ· «Ὁ κρεμνῶν τὴν γῆν ἐπ’ οὐδενός.» Καὶ πάλιν· «Ποῦ ἦς ἐν τῷ θεμελιοῦν με τὴν γῆν; Ἀπάγγελον δέ μοι, εἰ ἐπίστασαι σύνεσιν. Τίς ἔθετο τὰ μέτρα αὐτῆς, εἰ οἶδας; Ἡ τίς ὁ ἐπαγαγὼν σπαρτίον ἐπ’ αὐτῆς; Ἐπὶ τίνος οἱ κρίκοι αὐτῆς πεπήγασι; Τίς δέ ἐστιν ὁ βαλὼν λίθον ἀκρογωνιαῖον ἐπ’ αὐτήν;» Ὁμοίως καὶ ὁ Δαυΐδ φησιν· «Ἐθεμελίωσε τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς.» Τῇ οὖν δυνάμει τοῦ τὰ πάντα γενεσιουργήσαντος Θεοῦ λέγομεν αὐτὴν θεμελιουῖσθαι καὶ περικρατεῖσθαι. ^[10]

2 13 «Φέρων τε τὰ πάντα», φησὶν ὁ Ἀπόστολος, «τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.» Εἰ γὰρ ἦν ὑποκάτω αὐτῆς ἡ ἔξωθεν αὐτῆς οἰονδήποτε σῶμα, οὐχ ἴστατο, ἀλλὰ κατέπιπτε, τοῦτο φυσικώτερον ἐν πᾶσι θεωρούμενον. Εἰ γὰρ ἀέρα τις ὑπόθοιτο ἢ ὕδωρ ἢ πῦρ, πάντως ἐν τούτοις κατέπιπτε βαρυτέρα τούτων ὑπάρχουσα. Ὡς βαρυτέραν τοίνυν τῶν ὄλων σωμάτων, ὁ Θεὸς αὐτὴν θεμέλιον τοῦ παντὸς ἔθηκεν, ἐδράσας τῇ ἰδίᾳ ἀσφαλείᾳ. Ὡσπερ γὰρ εἴ τις ὑπόθοιτο χῶρον ἕνα ἔχοντα βάθος πηχῶν ἑκατόν, γέμει δὲ ὁ χῶρος ἐκεῖνος σώματος παχυτέρου οἷον ὕδατος, κρατήσας δέ τις λίθον τῇ χειρὶ ἄνωθεν ἀπολύσει, πόσῳ διαστήματι χρόνου τὸ βάθος καταλήψεται; Ἐρεῖ τις πάλιν καθ’ ὑπόθεσιν ὥρων τεσσάρων. ^[5]

2 14 Ἦτι δὲ λεπτοτέρου σώματος ὑποθέμενος γέμειν τὸν χῶρον, οἷον ἀέρος, πόσῳ πάλιν διαστήματι χρόνου τὸ βάθος καταλήψεται; Δήλον ὅτι βραχυτέρῳ, ὥσανεὶ ὥρων δύο. Πάλιν ἔτι λεπτοτέρου σώματος ὑποθέμενος, μιᾶς ὥρας εὐρήσει, καὶ ἔτι πάλιν λεπτοτέρου σώματος ὑποθέμενος, ἡμιωρίου. Καὶ ἔτι πάλιν λεπτοτάτου, πάλιν βραχυτέρου εὐρήσει, μέχρι καὶ τοῦ σώματος λεπτυνομένου καὶ εἰς ἀσώματον καταντήσαντος ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ χρόνος εἰς ἄχρονον λήξει. Οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἐν οὐδενὶ σώματι παντελῶς, ἀλλ’ ἀσωμάτῳ, ἀνάγκη ἀχρόνως καταλαμβάνειν τὸ βαρὺ σῶμα τοῦ παντὸς χώρου τὸ βάθος καὶ ἵστασθαι. ^[10]

2 15 Οὕτως οὖν ὁ Θεὸς φυσικῶς ἐπ’ οὐδενί, κατὰ τὴν Γραφὴν, τὴν γῆν κρεμάσας καὶ ἐδράσας κατειληφυῖαν τὸ βάθος τοῦ χώρου, ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Εἰ δὲ καὶ πάλιν ἐξ ἀναιδεΐας τις φιλονεικῶν ἔξωθεν γῆς καὶ οὐρανοῦ τόπον ὑπόθοιτο ἐξ ἑτέρου ἀοράτου καὶ πεπλασμένου σώματος, ἄπειρον μὲν καὶ ἐπ’ ἄπειρον ἐπὶ τίνος κάκεῖνο ἵσταται. ^[5]

2 16 Ὅμως σὺν Θεῷ καὶ εἰς τοῦτο ἀπαντῶμεν φυσικώτερον, εἰ καὶ χάος τις ὑπόθοιτο τὸν χῶρον ἐκεῖνον, ὅτι τοῦ μὲν οὐρανοῦ κούφου καὶ ἀνωφεροῦς ὑπάρχοντος, τῆς δὲ γῆς βαρείας καὶ κατωφεροῦς, ἄκρα δὲ ἄκροις συνδεδεμένα, τοῦ μὲν ἀνωφεροῦς, τῆς δὲ κατωφεροῦς, ἄλληλα ἀντιπερισπώμενα, συμβαστάζουσι καὶ ἀκίνητα διαμένουσι. Θεμελιώσας τοίνυν ὁ Θεὸς τὴν γῆν ἐπὶ τὴν αὐτῆς ἀσφάλειαν, ἐπιμήκη οὔσαν, τὸν οὐρανὸν κατ’ ἄκρα τοῖς ἄκροις τῆς γῆς συνέδησε· στήσας μὲν κάτωθεν τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τεσσάρων μερῶν, ἄνωθεν δὲ ὑψηλότατα πάνυ ἐπὶ τὸ μῆκος τῆς γῆς καμαρώσας, εἰς δὲ πλάτος τῆς γῆς τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ κάτωθεν ἕως ἄνω τειχίσας καὶ ἀποκλείσας τὸν χῶρον, οἶκον, ὡς ἂν τις εἴποι, παμμεγέθη ὡς ἐν τάξει θόλου καμαροειδοῦς ἐπιμήκους ἐποίησεν. ^[5]

2 17 «Ὁ στήσας» γὰρ «τὸν οὐρανὸν ὡς καμάραν» φησὶν ὁ προφήτης Ἡσαΐας. Περὶ δὲ τοῦ κεκολληθῆναι τὸν οὐρανὸν τῇ γῇ ἐν τῷ Ἰώβ γέγραπται οὕτως· «Οὐρανὸν δὲ εἰς γῆν ἔκλινε, κέχυται δὲ ὥσπερ γῆ κονία· κεκόλληκα δὲ αὐτὸν ὥσπερ λίθον κύβον.

- 2 18 » Τὸ εἰς γῆν αὐτὸν κλῖναι καὶ τὸ κολλῆσαι αὐτὸν πῶς οὐ φανερώς δηλοῖ ὅτι ἄκρα ἄκροις τῇ γῇ συνδέεται ἰστάμενος ὡς καμάρα; Τὸ γὰρ κλῖναι αὐτὸν καὶ κολλῆσαι αὐτὸν τῇ γῇ ἐπὶ σφαίρας οὐ δύναται νοεῖσθαι. Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ διαγράφων ἐν τῇ σκηνῇ τὴν τράπεζαν, τύπον ὑπάρχουσας τῆς γῆς, τὸ μῆκος αὐτῆς δύο πήχεων προσέταξε γενέσθαι, καὶ τὸ πλάτος πήχεως ἑνός. ^[5]
- 2 19 Οὕτως οὖν, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας, τὸ σχῆμα τοῦ οὐρανοῦ τοῦ πρώτου, τοῦ γεγονότος ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, τοῦ σὺν τῇ γῇ γεγονότος, τοῦ περιέχοντος τὸ πᾶν σὺν τῇ γῇ, τοῦ καμαροειδοῦς, καὶ ἡμεῖς λέγομεν. Καὶ ὡς ἐν τῷ Ἰὼβ λέλεκται κεκολλῆσθαι τῇ γῇ τὸν οὐρανόν, πάλιν οὕτως λέγομεν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Μωϋσέως μεμαθηκότες ὅτι ἐπὶ τὸ μῆκος πλεόν ἢ γῇ ἐκτέταται, λέγομεν πάλιν μεμαθηκότες πείθεσθαι τῇ θείᾳ ὄντως Γραφῇ. Εἶτα λοιπὸν ἐπειδὴ καὶ τὰ ὕδατα καὶ ἀγγέλους καὶ τινα ἕτερα σὺν τῇ γῇ καὶ αὐτῷ τῷ πρώτῳ οὐρανῷ ὁ Θεὸς ἀθρόως παρήγαγε, ποιεῖ ἐπ' ὅψεσιν αὐτῶν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, ὥσπερ ἰδίῳις κτίσμασι κεχρημένος—ἐκ τῶν ὑδάτων πήξας ὥσπερ ἐξ ὕλης—, τὸν δεύτερον τοῦτον οὐρανὸν καὶ ὀρώμενον, καθ' ὁμοιότητα τῷ εἶδει, οὐ τῷ σχήματι τοῦ πρώτου οὐρανοῦ, καὶ μεσάζει τὸ ὕψος τὸ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ προτέρου οὐρανοῦ. ^[5]
- 2 20 Κάκει ἀπλώσας ἐκτείνει δι' ὅλου τοῦ χώρου κατὰ τὸ εὖρος, ὥσπερ ἐπὶ στέγης μέσης, καὶ συνδεσμεῖ τὸ στερέωμα τῷ πρώτῳ οὐρανῷ, διελὼν καὶ μερίσας τὰ λοιπὰ ὕδατα, τὰ μὲν ἐπάνω τοῦ στερεώματος, τὰ δὲ εἰς τὴν γῆν ἐάσας ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, καθὰ διηγεῖται ὁ θεῖος Μωϋσῆς, καὶ ποιεῖ τὸν ἕνα χῶρον, ἥτοι οἶκον, δύο οἴκους, τουτέστιν ἀνάγαιον καὶ κατάγαιον. Πάλιν γὰρ λέγει ἡ θεία Γραφή περὶ τοῦ δευτέρου οὐρανοῦ οὕτως, παρὰ μὲν τῷ Μωϋσῇ· «Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν», παρὰ δὲ τῷ θεσπεσίῳ Δαυΐδ· «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν». Ἐπάγει γάρ· «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ», σαφῶς περὶ αὐτοῦ τοῦ στερεώματος ἐξειπών. Πολλάκις δὲ καὶ τοὺς δύο συμπεριλαμβάνουσα ἡ Γραφή ὡς ἐφ' ἑνὸς ἐνικῶς ἐκφωνεῖ λέγουσα διὰ Ἡσαΐου· «Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὥσει καμάραν καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηνὴν κατοικεῖν», τὸ μὲν «ὡς καμάραν» ἐπὶ τοῦ πρώτου οὐρανοῦ, τὸ δὲ «διατείνας ὡς σκηνὴν» περὶ τοῦ στερεώματος εἰποῦσα, ὡς συνδεδεμένους καὶ ὁμοίους τῷ εἶδει ἀμφοτέρους ἐνικῶς ἐκφωνήσασα. ^[5]
- 2 21 Ὁ δὲ Δαυΐδ οὕτως λέγει· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα», δυϊκῶς μὲν ἀρξάμενος, ἐνικῶς δὲ καταλήξας. Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸ τῆς ἐβραϊδος γλῶττης ἰδιῶμα οὐρανοὶ καὶ οὐρανὸς ὁμοίως ἐκφωνεῖται, συνδέδενται δὲ καὶ ἀμφοτέρωι ὡς εἰς καὶ ὅμοιοι εἰσι κατ' αὐτὸ τὸ εἶδος καὶ τὴν πρόσοψιν, ἀδιαφόρως ἢ θεία Γραφή καὶ πληθυντικῶς καὶ ἐνικῶς καλεῖ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ. Τούτῳ γὰρ τῷ ἰδιώματι κεχρημένος ὁ μακάριος Δαυΐδ βοᾷ· «Αἰνεῖτε αὐτόν, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν», ἵνα εἴπῃ ἐνικώτερον «ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ», ἐπιφέρει γάρ· «Καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν», σαφῶς καὶ ἐνταῦθα πληθυντικῶς μὲν εἰπὼν «οὐρανῶν», περὶ δὲ τοῦ στερεώματος δηλώσας τοῦ ἔχοντος ἐπάνω τὰ ὕδατα. ^[5]
- 2 22 Ἐπόμενος γὰρ τῷ ἰδιώματι, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν «ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ», εἶπεν «οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν.» Αὐτὸς γὰρ πάλιν καὶ ἐτέρωθί φησιν· «Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων», «οὐρανὸν οὐρανοῦ» καλέσας τὸν πρῶτον τὸν καμαροειδῆ, ὃς οὐρανὸς ἐστὶ τοῦ στερεώματος, ὡς ἀνώτερος καὶ ὑψηλότερος αὐτοῦ ὑπάρχων. Καὶ ὁ ἱεροφάντης δὲ Μωϋσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φησὶν οὕτως· «Ἴδου Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, ἡ γῇ καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν αὐτῇ. ^[10]
- 2 23 » Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος κέχρηται τούτῳ τῷ ἰδιώματι βοῶν· «Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα», ἀρξάμενος μὲν πληθυντικῶς, ἐπὶ τὸ

ένικὸν δὲ λήξας «ἐξ οὗ» ἐνικῶς εἰπὼν. Πολλάκις δὲ καὶ ὁ Δαυὶδ κατακέχρηται τῷ τοιούτῳ ἰδιώματι βοῶν· «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν», καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν ὅτι καὶ «Ἐκ τῆς γῆς αἰνεῖτε αὐτόν», συντελῶν λέγει· «Ἡ ἐξομολόγησις αὐτοῦ ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ», ἀλλὰ καὶ «Τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει», καὶ ὅσα κατὰ τὸ μέρος τοῦτο διηγεῖται. Τὸ δὲ σχῆμα τῆς γῆς εἴπαμεν ἐπίμηκες ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμᾶς, καὶ εὖρος ἀπὸ ἄρκτου ἐπὶ μεσημβρίαν· διαιρεῖσθαι δὲ ταύτην εἰς δύο, μεσαζούσης κυκλόθεν τῆς θαλάσσης, τοῦ λεγομένου παρὰ τοῖς ἔξω Ὀκεανοῦ, καὶ κυκλούσης ταύτην τὴν γῆν, ἣν νῦν οἰκοῦμεν οἱ ἄνθρωποι, κάκεινην, ἥς τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ τοῖς ἄκροις αὐτῆς συνδέδενται, ἥ καὶ κυκλοῖ τὸν Ὀκεανόν, ἣν ποτε ὠκοῦμεν οἱ ἄνθρωποι κατὰ ἀνατολάς, πρὶν γενέσθαι ἐπὶ Νῶε τὸν κατακλυσμόν, ἔνθα καὶ ὁ παράδεισός ἐστι. ^[5]

2 25 Περᾶσαντες ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ εἰς ταύτην τὴν γῆν διὰ τῆς κιβωτοῦ παραδόξως τὸν Ὀκεανὸν ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Περσίδος, ἔνθα καὶ ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς εἰς τὰ ὄρη Ἀραράτ διασώσασα τὸν τε Νῶε καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς αὐτοῦ σὺν ταῖς γυναῖξιν αὐτῶν, ὡς εἶναι ζυγὰς τέσσαρας, καὶ τὰ ἄλογα πάντα, τὰ μὲν καθαρὰ ἀπὸ ζυγῶν τριῶν, τὰ δὲ θηριώδη ἀπὸ ἐνὸς ζευγαρίου, ἐπειδὴ τὸ περισσὸν ἐν ἀπὸ πάντων τῶν καθαρῶν θυσίαν τῷ Θεῷ ἀνενέγκας φαίνεται ὁ Νῶε· ὥστε οἱ μὲν ἄνθρωποι ζυγαὶ τέσσαρες ἦσαν, τὰ δὲ καθαρὰ ἄλογα ἀπὸ ζυγῶν τριῶν καὶ τὰ ἄγρια ἀπὸ ἐνὸς ζευγαρίου. Καὶ περάσασα εἰς τὴν γῆν ταύτην, εἰς ἣν νῦν ἐκ τότε οἰκοῦμεν, διαμεμερισμένοι τὴν γῆν υἱοὶ τοῦ Νῶε οἱ τρεῖς, ὃ τε Σὴμ καὶ οἱ ἐκ τούτου ἀπὸ Ἀσίας ἕως ἔσω ἀνατολῶν τοῦ Ὀκεανοῦ, καὶ ὁ Χάμ καὶ οἱ ἐκ τούτου ἀπὸ τῆς δύσεως τῶν λεγομένων Γαδεῖρων ἕως τοῦ Ὀκεανοῦ τῆς Αἰθιοπίας τῆς καλουμένης Βαρβαρίας, πέραν τι πέρα τοῦ Ἀραβίου κόλπου, παρατείνοντες ἕως τῆς ἡμετέρας θαλάσσης, Παλαιστίνης λέγω καὶ Φοινίκης, πάντα τὰ νότια μέρη, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀραβίαν, τὴν καθ' ἡμᾶς καὶ τὴν καλουμένην Εὐδαίμονα, καὶ ὁ Ἰάφετ καὶ οἱ ἐκ τούτου ἀπὸ τῶν βορειοτέρων μερῶν, τῶν Μηδικῶν λέγω καὶ Σκυθῶν, μέχρι τοῦ Ὀκεανοῦ κατὰ τὴν δύσιν, ἕως ἔξω Γαδεῖρων, καθὰ καὶ ἐν τῇ Γενέσει γέγραπται παρὰ τοῦ θεοπεσίου Μωϋσέως περὶ τῶν τριῶν τούτων ἐν τῷ διαμερισμῷ τῆς γῆς οὕτως· «Υἱοὶ Ἰάφετ, Γάμερ καὶ Μαγῶγ καὶ Μαδαῖ καὶ Ὑωουὰν καὶ Ἐλισά», ἵνα εἴπῃ τὰ ὑπερβόρεια ἔθνη τῶν Σκυθῶν καὶ Μήδων, εἴθ' οὕτως Ἰωνας καὶ Ἑλλαδικούς, ὁμοίως καὶ «Θοβέλ καὶ Μωσῶχ καὶ Θήρας», ἵνα τὰ πλησίον αὐτῶν δηλώσῃ. ^[15]

2 27 «Θήρας» γὰρ τοὺς Θρᾶκας καλεῖ καὶ ἐκ τούτων λέγει ἀφωρίσθαι εἰς τὰς νήσους τῶν ἐθνῶν καὶ τὰ παραθαλάσσια· τοῦτο γὰρ δηλοῖ «Θαρσεῖς». «Κητίους» δὲ τοὺς τῆς Κύπρου καλεῖ καὶ «Ῥοδίους» τοὺς τῆς Ῥόδου. «Υἱοὶ δὲ Χάμ, Χοὺς καὶ Μεσραεῖμ», ἵνα εἴπῃ Αἰθίοπας καὶ Αἰγυπτίους· λοιπὸν «Φοῦθ καὶ Χαναάν», ἵνα εἴπῃ Λίβυας καὶ τὰ πλησίον ἔθνη· «υἱοὶ δὲ Χοὺς, Σαβὰ καὶ Εὐηλαῖ», ἵνα εἴπῃ Ὀμηρίτας καὶ τοὺς πλησίον, ὁμοίως καὶ τὰ καθεξῆς ὅλα τὰ εἰς τὰ νότια μέρη ὄντα ἔθνη. Καὶ τοὺς Χαναανίους ἐκ τοῦ Μεσραεῖμ λέγει εἶναι, τουτέστι τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Σιδονίους καὶ πάντα τὰ ἔθνη τὰ πλησίον. «Υἱοὶ δὲ Σὴμ, Ἐλάμ καὶ Ἀσούρ», τουτέστιν Ἐλαμίτας καὶ Ἀσσυρίους καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη καὶ ὅσα ἐξ αὐτῶν ἐπεκτάθησαν ἕως Ἀσίας καὶ ἐπὶ ἀνατολήν, Περσῶν, Οὐννων, Βάκτρων, Ἰνδῶν ἕως τοῦ Ὀκεανοῦ. Ἐνθεν οὖν λαβόντες καὶ οἱ ἔξωθεν εἰς τρία μέρη διαιροῦσι πᾶσαν τὴν γῆν, Ἀσίαν καὶ Λιβύην καὶ Εὐρώπην, Ἀσίαν μὲν τὴν ἀνατολήν καλοῦντες, Λιβύην δὲ τὸν νότον ἕως τῆς δύσεως, Εὐρώπην δὲ τὸν βορρᾶν, ἕως πάλιν τῆς δύσεως ὅλης. ^[5]

2 29 Εἰσὶ δὲ ἐν ταύτῃ τῇ γῇ εἰσβάλλοντες ἐκ τοῦ Ὀκεανοῦ, καθὼς καὶ οἱ ἔξωθεν ἐν τούτῳ ἱστοροῦντες ἀληθεύουσι, κόλποι τέσσαρες, οὗτος ὁ παρ' ἡμῖν ὁ κατὰ τὴν Ῥωμανίαν ἀπὸ τῶν Γαδεῖρων, κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς γῆς εἰσβάλλων, καὶ ὁ Ἀράβιος ὁ καλούμενος Ἐρυθραῖος καὶ ὁ Περσικός, εἰσβάλλοντες ἀμφοτέροι ἐκ τοῦ λεγομένου Ζιγγίου, ἐπὶ τὸ νότιον καὶ ἀνατολικώτερον μέρος τῆς γῆς ἀπὸ τῆς λεγομένης Βαρβαρίας, ἔνθα καὶ ἡ γῆ τῆς Αἰθιοπίας

τέλος ἔχει. Ἰσασι δὲ τὸ λεγόμενον Ζίγγιον οἱ τὴν Ἰνδικὴν θάλατταν διαπερῶντες, περαιτέρω τυγχάνον τῆς λιβανωτοφόρου γῆς τῆς καλουμένης Βαρβαρίας, ἣν καὶ κυκλοῖ ὁ Ὠκεανὸς εἰσβάλλων ἐκεῖθεν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κόλπους. Καὶ ὁ τέταρτος ἐκ τοῦ βορείου μέρους τῆς γῆς εἰσβάλλων ἀνατολικώτερος, ὁ καλούμενος Κασπία θάλασσα, ἥτοι Ὑρκανία. Οὗτοι γὰρ μόνοι οἱ κόλποι πλέονται, ἀδυνάτου ὑπάρχοντος τοῦ Ὠκεανοῦ πλέεσθαι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ῥευμάτων καὶ τῶν ἀναδιδομένων ἀτμῶν καὶ ἀμβλυνόντων τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ πολλὰ διαστήματα ἔχειν. Ταῦτα δὲ παραλαβὼν ἐκ τοῦ θείου, ὡς εἴρηται, ἀνδρός, ἥτοι καὶ αὐτῆς τῆς πείρας, ἐσήμανα· ἐμπορίας γὰρ χάριν ἔπλευσα τοὺς τρεῖς κόλπους, τὸν τε κατὰ τὴν Ῥωμανίαν καὶ τὸν Ἀράβιον καὶ τὸν Περσικόν, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκούντων δὲ ἡ καὶ πλεόντων τοὺς κόλπους ἀκριβῶς μεμαθηκώς. Ἐν οἷς ποτε πλεύσαντες ἐπὶ τὴν ἐσωτέραν Ἰνδίαν καὶ ὑπερβάντες μικρῶ πρὸς τὴν Βαρβαρίαν, ἔνθα περαιτέρω τὸ Ζίγγιον τυγχάνει—οὕτω γὰρ καλοῦσι τὸ στόμα τοῦ Ὠκεανοῦ—, ἐκεῖ ἐθεωροῦμεν εἰς τὰ δεξιὰ εἰσερχομένων ἡμῶν πλῆθος πετεινῶν πετομένων, ἃ καλοῦσι σοῦσφα· εἰσὶ δὲ ὡς διπλοὶ ἰκτῖνες, καὶ μείζους μικρόν· καὶ δυσσαερίαν πολλὴν ἐν τῷ τόπῳ, ὡς καὶ δειλιάν πάντας. ^[5]

- 2 30 Ἦλεγον γὰρ πάντες οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἐμπείρως ἔχοντες, ναυταὶ τε καὶ ἐπιβάται, ὅτι ἐγγὺς ἐσμεν τοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ ἔλεγον τῷ κυβερνήτῃ· Ἀπῶσαι τὴν ναῦν ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ εἰς τὸν κόλπον, μὴ ἐκσύρωμεν τοῖς ῥεύμασι καὶ ἐμπέσωμεν εἰς τὸν Ὠκεανὸν καὶ ἀπολώμεθα. Ὁ γὰρ Ὠκεανὸς εἰς τὸν κόλπον εἰσβάλλων κύμα μέγα καὶ ἐξάισιον ἐποίει, ἐκ τοῦ δὲ κόλπου ῥεύματα εἴλκον ἐπὶ τὸν Ὠκεανόν, καὶ ἦν φρικτὸν ἡμῖν πάνυ τὸ θέαμα καὶ δειλία πολλὴ κατεῖχεν ἡμᾶς. Ἐκ τῶν δὲ πετεινῶν ἐκείνων τῶν καλουμένων σοῦσφα ἠκολούθουν ἡμῖν ἐπὶ πολὺ πετόμενα κατὰ τὸ ὕψος, ἅτινα ἐσήμαινον ἐγγὺς εἶναι τὸν Ὠκεανόν. Τῆς δὲ γῆς ταύτης, ἥς οἰκοῦμεν, τὰ μὲν βόρεια μέρη καὶ δυτικὰ ὑψηλότατα πάνυ εἰσὶ, τὰ δὲ ἀνατολικά καὶ νότια χθαμαλὰ κατὰ ἀναλογίαν. ^[15]
- 2 31 Ὅσον πλάτος ἔχει ἡ γῆ ἀνεπαισθήτως χθαμαλῶς κειμένη, τοσοῦτον εὐρίσκεται ἔχουσα ὕψος εἰς τὰ βόρεια καὶ δυτικά, περαιτέρω τὸν Ὠκεανὸν ἔχουσα εἰς βάθος κείμενον, τὰ δὲ ἀνατολικά καὶ νότια μέρη περαιτέρω τὸν Ὠκεανὸν ἔχουσα οὐκ εἰς βάθος, ἀλλ' ἴσον. Καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν πραγμάτων ἔνεστιν ἰδεῖν ὅτι οἱ πλέοντες τὰ βόρεια καὶ δυτικά μέρη «ἀναβολεῖς» καλοῦνται, ὡς ἄνω που ἀνερχόμενοι καὶ βραδυπλοοῦντες ἐν τῷ ἀνέρχεσθαι, ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν, ὡς ἐξ ὕψους ἐπὶ τὰ κάτω ἐρχόμενοι, ταχυπλοοῦντες καὶ δι' ὀλίγων ἡμερῶν τὸν πλοῦν ἀνύοντες. Καὶ οἱ δύο δὲ ποταμοί, Τίγρης καὶ Εὐφράτης, ἀπὸ τῶν βορείων, τουτέστι Περσαρμενίας, ἐπὶ τὰ νότια κατερχόμενοι πολλὰ πάνυ ῥεύματα ἔχουσι, πλείω πολὺ τοῦ παρ' ἡμῖν Νείλου ποταμοῦ, τουτέστι τοῦ Γηῶν. ^[10]
- 2 32 Ὁ γὰρ Νεῖλος οὗτος ποταμὸς ἀπὸ τῶν χθαμαλῶν καὶ νοτίων τόπων ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα καὶ βόρεια μέρη ὠθούμενος καὶ ἄνω που τρέχων ὁμαλώτερα πάνυ ῥεύματα ἔχει. Τὰ δὲ ἀνατολικά καὶ νότια μέρη, ὡς χθαμαλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἡλίου περιθαλπόμενα, θερμότερα τυγχάνει, ὅθεν καὶ τὰ σώματα τῶν οἰκούντων τοὺς τόπους μελανώτερα τυγχάνει. ^[5]
- 2 33 Τὰ δὲ βόρεια καὶ δυτικά, ὡς ὑψηλότερα καὶ μακρὰν τοῦ ἡλίου τυγχάνοντα, ψυχρότερα τυγχάνει, ὅθεν καὶ τὰ σώματα τῶν οἰκούντων λευκότερα τυγχάνει, ἑαυτοὺς περιθάλλοντες διὰ τὸ κρύος. Οὔτε δὲ πᾶσα ἡ γῆ αὕτη οἰκεῖται· τὰ ὑπερβόρεια γὰρ μέρη εἰς ἄκρον ψυχόμενα ἀοίκητα διαμένει, καὶ τὰ ὑπερνότια ἐκ τῆς ἄγαν θερμῆς ἀοίκητα διαμένει· οὕτως γὰρ λέγει ὁ Δαυΐδ· «Ὅτι οὔτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων», ἐξόδους καλῶν τὴν ἀνατολήν, δυσμὰς δὲ τὰς δυσμὰς, ἐρήμους τὰ λοιπὰ δύο κλίματα, ὡσανεὶ τὰ ὑπερβόρεια καὶ τὰ ὑπερνότια. Ταῦτα δὲ καὶ οἱ ἐξῶθεν ἰστοροῦντες ἀληθεύουσιν. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, ἐροῦμεν, λαμβάνοντες μὲν κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, ἐξ ἀνατολῶν τὸν ἥλιον πορευόμενον διὰ τοῦ ἀέρος τὰ νότια μέρη, ὑψούμενον καὶ φαίνοντα ἐπὶ τὸν βορρᾶν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. ^[10]

- 2 34 Τὸ δὲ ὕψος τῆς γῆς τὸ βόρειον καὶ δυτικὸν μεσολαβοῦν, ποιεῖ νύκτα περαιτέρω τῆς γῆς ταύτης, κατὰ τὸν Ὠκεανὸν καὶ τὴν γῆν τὴν πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ κατ' αὐτὰ τὰ μέρη· εἴτα λοιπὸν περὶ δυσμὰς γινόμενος ὁ ἥλιος ὑπὸ τὸ ὕψος τῆς γῆς καὶ διατρέχων ἐπάνω τοῦ Ὠκεανοῦ διὰ τῶν βορείων μερῶν, ποιεῖ ἐνταῦθα νύκτα, ἄχρι κυκλῶν ἔλθῃ πάλιν εἰς ἀνατολὰς καὶ ὑψούμενος πάλιν κατὰ τὸ νότιον μέρος καταλάμψει ταύτην τὴν οἰκουμένην, καθὰ καὶ ἡ θεία Γραφή λέγει διὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος· «Ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ δύνει ὁ ἥλιος καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει· ἀνατέλλων αὐτὸς ἐκεῖ πορεύεται πρὸς νότον καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν· κυκλοῖ κυκλῶν, καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα.» Τὸ «πνεῦμα» ἐνταῦθα τὸν ἀέρα καλεῖ, ὅτι ἐν τῷ ἀέρι κυκλῶν, φησὶν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ νότον καὶ ἀπὸ νότου εἰς δυσμὰς καὶ ἀπὸ δυσμῶν ἐπὶ βορρᾶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ πάλιν ἐπὶ ἀνατολὰς, νύκτας καὶ ἡμέρας ἀπεργάζεται καὶ τὰς τροπὰς. Τῷ γὰρ «κυκλοῖ κυκλῶν, καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ ἐπιστρέφει» μετὰ τοῦ δρόμου καὶ τὰς τροπὰς ἐσήμανε, πληθυντικῶς αὐτὰ ἐξειπών· οὐ γὰρ τὸ πνεῦμα «κυκλοῦν» λέγει, ἀλλὰ τὸν ἥλιον διὰ τοῦ πνεύματος, τουτέστι τοῦ ἀέρος. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς κελευσθεὶς ποιῆσαι τὴν σκηνὴν ἐν τῷ ὄρει τῷ Σιναίῳ κατὰ τὸν τύπον, ὃν ἐώρακε, θεόθεν τὴν ἐξωτέραν σκηνὴν τύπον τούτου τοῦ ὁρωμένου κόσμου γενέσθαι ἔφησεν. ^[20]
- 2 35 Ἑρμηνεύων ὁ θεὸς Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ καὶ τὴν ἐσωτέραν τοῦ καταπετάσματος σκηνὴν τύπον τῶν οὐρανίων, τουτέστι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡσανεὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως, τὸ καταπέτασμα ἀντὶ τοῦ στερεώματος λαβών, ὃ καὶ μεσάζει τὴν σκηνὴν εἰς δύο σκηνάς, ὥσπερ καὶ τῷ οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ μεσολαβοῦν τὸ στερέωμα ἐποίησε δύο κόσμους, τοῦτον καὶ τὸν μέλλοντα, ἐν ᾧ μέλλοντι κόσμῳ εἰσῆλθε πρῶτος πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν Χριστὸς ἐγκαινίσας ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν. Εἰς δὲ τὴν πρώτην σκηνὴν διαγράφει ἐν μὲν τῷ νότῳ τὴν λυχνίαν ἐπτὰ λύχνους ἔχουσιν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐβδομάδος, τύπον ὑπάρχουσιν τῶν φωστήρων, φαίνοντας κατὰ τὴν τράπεζαν τὴν κειμένην ἐν τῷ βορρᾷ, τουτέστι τῆς γῆς, ἐν ἣ κελεύει δώδεκα ἄρτους προθέσεως ἐφημερινούς τίθεσθαι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα μηνῶν, εἰς ἐκάστην γωνίαν τῆς τραπέζης τρεῖς ἄρτους, ὃ γίνεται τροπαὶ τέσσαρες ἀπὸ μηνῶν τριῶν. ^[5]
- 2 36 Προσάττει δὲ καὶ πέριξ τῆς τραπέζης κυμάτιον στρεπτὸν κύκλῳ, ὡσανεὶ πληθὸς ὑδάτων, τουτέστι τὸν Ὠκεανόν, καὶ πάλιν κύκλῳ τοῦ κυματίου στεφάνην παλαιστοῦ κύκλῳ, τουτέστι τὴν πέραν καὶ κύκλῳ τοῦ Ὠκεανοῦ γῆν, ἔνθα κατὰ ἀνατολὰς κεῖται καὶ ὁ παράδεισος, ἔνθα καὶ τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ τοῖς ἄκροις συνδέδενται τῆς γῆς. Οὐ μόνον δὲ ἐκ ταύτης τῆς διαγραφῆς διδασκόμεθα περὶ τῶν φωστήρων καὶ τῶν ἄστρον ὅτι τὸν νότον διατρέχουσιν οἱ πλείους ἀνατέλλοντες, ἀλλ' ἐν ταύτῃ καὶ περὶ τῆς γῆς διδάσκει ὅτι ἔξωθεν αὐτῆς τὸν Ὠκεανὸν ἔχει κυκλοῦντα, καὶ πάλιν ὅτι πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ γῆ ὑπάρχει κυκλοῦσα τὸν Ὠκεανόν. ^[5]
- 2 37 Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς προρρήσεως τοῦ πατρὸς Νῶε, Λάμεχ, διδασκόμεθα περὶ τούτου, ὡς ὅτι Νῶε διὰ τῆς κοσμοφόρου κιβωτοῦ μέλλει ἀγαγεῖν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἄλογα εἰς τὴν γῆν ταύτην, φάσκοντος ὧδέ που· «Οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῶν λυπῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἥς κατηράσατο Κύριος ὁ Θεός.» Διὰ τοῦτο καὶ Νῶε αὐτὸν ὠνόμασε, τουτέστι ἀνάπαυσις. Ἡμαρτηκός γὰρ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου καὶ ἐκβληθέντος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ παραδείσου εἰς γῆν ἀκανθώδη καὶ σαπρὰν, πάνυ ἤχθοντο παιδευόμενοι αἱ δέκα γενεαὶ ἐκεῖναι, μὴ κελευσθεῖσαι κατὰ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν ἔτι ἀπὸ ξύλου καρπίμου φαγεῖν διὰ τὸ ἐν βρώσει ξύλου παραβῆναι τὸν ἄνθρωπον. ^[5]
- 2 38 ^[15t] Καὶ πάνυ ξηρὰ ὑπῆρχεν ἡ δίαίτα τῶν δέκα γενεῶν ἐκεῖνων ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Νῶε, μήτε ἔλαιον ἐσθιόντων, μήτε οἶνου ἀπογευομένων, μήτε δὲ κρεῶν, μόνον δὲ ἀπὸ σπερμάτων κελευσθέντων ἐσθίειν, καὶ τοῦτο τῆς γῆς ἐκείνης μὴ πάνυ καρποφορούσης, ἀλλὰ μοχθούντων διαπαντός· οὕτω γὰρ λέγει ἡ Γραφή· «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, ἐν λύπαις φάγη αὐτὴν πάσας

τάς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φάγη τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ· ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου.» Παραγραφή Φανερόν ἐστι περὶ τοῦ οἴνου ὅτι μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ὡς γέγραπται, ἐπιμελησάμενος τῆς ἀμπέλου καὶ θλίψας ἐκ τοῦ καρποῦ καὶ πίων περισσὸν ἐκ τοῦ γλεύκου, μήπω πεῖραν ἔχων τῶν τοιούτων, ἐμεθύσθη.

2 39 Ὅτι φανερώτερον καὶ περὶ τῶν κρεῶν, ὅτι διδάσκει αὐτὸν ὁ Θεὸς λέγων· «Ἴδου δέδωκα ὑμῖν πάντα ὡς λάχανα χόρτου ἔδεσθαι· πλὴν κρέας ἐν αἵματι μὴ φάγεσθε ἀπ’ αὐτοῦ», ἵνα εἴπῃ· Πρῶν μὲν ἐκώλυσα ἀπὸ τῶν πολλῶν ὑμᾶς φαγεῖν, νυνὶ δὲ κελεύω ἀπὸ πάντων ὑμᾶς ἐσθίειν καὶ κρεοφαγεῖν. Θῦσον οὖν καὶ ἔκχεε τὸ αἷμα, καὶ οὕτως ὡς λάχανα τὸ κρέας φάγεσθε. Περὶ δὲ τοῦ ἐλαίου, ὅτι καὶ αὐτὸ ἀπὸ ξύλου ἐστίν, ἐξ οὗ οὐκ ἔλαβον ἐξουσίαν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ φαγεῖν. Ἴσως δὲ πάλιν ἔρεῖ τις· Εἰ ἀληθὲς ἐστὶ τὸ μὴ κρεοφαγεῖν αὐτοὺς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, πῶς γέγραπται· «Καὶ ἦν ὁ Ἀβελ ποιμὴν προβάτων καὶ προσήνεγκεν ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν»; Μὴ κρεοφαγοῦντες, διατί ἐπεμελοῦντο ποιμνῆς; Πῶς δὲ καὶ εἰς θυσίαν προσφέρων οὐκ ἔθυνεν; Ἀκούσεται φιλαλήθως ὁ τοιοῦτος ὅτι ἐν τῇ μὲν προσφορᾷ ζῶντα προσέφερεν ὀλοκαυτώματα. ^[5]

2 40 Τοῦτο γὰρ σημαίνει καὶ μία τῶν ἐκδόσεων λέγουσα· «Ἐπὶ δὲ Καὶν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐκ ἐνεπύρισεν», ὡς δῆλον ὅτι τὰ προσφερόμενα πυρὶ θείῳ καταναλίσκετο. Περιεποιῶντο δὲ ποιμνιον εἰς γάλα καὶ ἔρια προνοοῦμενοι ἑαυτῶν. Πάλιν ἀντίθεσις Πόθεν αὐτοῖς ἔννοια μὴ κρεοφαγούντων πιμελῇ ἐπιλέγεσθαι εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ; Ἀπάντησις· Ὅτι πλέον τὰ πιμελῇ ἐξάπτει τὴν φλόγα ἐν τῷ κατακαίεσθαι πυρί. Τὸ κείμενον Ταύτης τῆς διαίτης καὶ τῶν μόχθων τούτων φιλανθρώπως ὁ Θεὸς παῦσαι βουλόμενος τὸ ἀνθρώπειον γένος, λοιπὸν καὶ ἀσθενεστέρων τῶν ἀνθρώπων ὑπαρχόντων—οἱ πρῶτοι γὰρ ὡς νεόκτιστοι ἀντεῖχον τῇ παιδεύσει ἐκείνῃ—, ἀφορμῆς δραζάμενος τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, τὸν Νῶε δὲ μόνον εὐρηκῶς δίκαιον, ἐπάγει κατακλυσμὸν διὰ δύο ἢ καὶ πλείους προφάσεις, ἵνα τοὺς μὲν ἁμαρτωλοὺς ἀποκτείνῃ καὶ τὸν δίκαιον διασώσῃ πρὸς παιδείαν καὶ τῶν μετὰ ταῦτα γενεῶν, ἀπαλλάξῃ δὲ κακείνους θνητοὺς ὄντας καὶ μέλλοντας ὅπωςδήποτε ἅπαξ ἀποθανεῖν διὰ τῆς ἁωρίας μᾶλλον μὴ προστιθέναι ἁμαρτίας, ἐνέγκῃ δὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἄλογα τὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, κρεῖττονι ὑπαρχούσῃ καὶ σχεδὸν ἴσῃ τοῦ παραδείσου, ὅπερ καὶ πεποίηκε, κελεύσας τῷ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ὑπάρχοντι πάντων ἀπογεύσασθαι, καὶ ξύλων καὶ σπερμάτων, καὶ διδάξας κρεοφαγεῖν. ^[15]

2 42 Ὅτι δὲ οὐ διὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἐκείνους μόνον ἐπήγαγε τὸν κατακλυσμὸν δῆλον ἐκ τοῦ ἐπικρατῆσαι τὸ ὕδωρ ἐπὶ πλείονα χρόνον—ἥρκει γὰρ καὶ μία ἡμέρα ἢ καὶ δύο πάντας ἀπολέσαι—, ἀλλ’ ἵνα καὶ τὴν κιβωτὸν διαπεράσῃ τὸν Ὠκεανὸν καὶ ἐνέγκῃ ἐν τῇ γῇ ταύτῃ. Ἐκατὸν γὰρ πεντήκοντα ἡμέρας ἐπεκράτησε τὸ ὕδωρ μὴ ἐλαττούμενον, ἕως ὅτε περάσῃ παραδόξως ἢ κιβωτὸς ἐν τῇ γῇ ταύτῃ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑψωθῆναι τὸ ὕδωρ ἐπάνω τῶν ὑψηλῶν ὀρέων πῆχεις δεκαπέντε, εὐδηλὸν ἐστὶν ὡς διὰ τὸ μέτρον τοῦ μέρους τῆς κιβωτοῦ τοῦ ὑποβρυχίου, ἵνα ἐπικαθίσῃ ἢ κιβωτὸς ἐπάνω τῶν ὀρέων, ὥσπερ ἐγένεσθαι. Τὸ ἡμῖς γὰρ τοῦ ὕψους τῆς κιβωτοῦ ὑποβρύχιον ἦν, τουτέστι πῆχεις δεκαπέντε· ἦν γὰρ ὕψος ἔχουσα πᾶσα πηχῶν τριάκοντα. Ἔστιν οὖν καὶ ἐκ τούτου καὶ ἐκ τῆς προφητείας τοῦ Λάμεχ καὶ ἐκ τῆς κατασκευῆς τῆς τραπέζης τῆς ἐν τῇ σκηνῇ μαθεῖν ὅτι πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ γῆ ὑπάρχει κυκλοῦσα τὸν Ὠκεανόν. ^[10]

2 43 Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱεροφάντης Μωϋσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φησὶν οὕτως· «Καὶ σύ, Ἰσραήλ, ἄκουσον τὴν ἐντολήν, ἣν δίδωμί σοι σήμερον. Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανὸν καταγαγεῖν ἡμῖν αὐτήν; ἢ τίς περάσει εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης ἀγαγεῖν ἡμῖν αὐτήν; Ἐγγὺς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου», τοῦτο λέγων ὅτι· Μὴ εἴπῃς ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν καταγαγεῖν τὰ θεῖα προστάγματα, ἢ περάσαι εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης ἀγαγεῖν

αὐτά, ὅτι ἰδοὺ ἐγγὺς σοῦ εἰσιν ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἐν ταύτῳ ἀμφοτέρω διδάξας ὅτι καὶ πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ γῆ ἤτοι τόπος ὑπάρχει, καὶ ἀδύνατόν ἐστι διαπορθμεῦσαι τὸν Ὠκεανόν, ὥσπερ οὖν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν θνητοὺς ἔτι ἡμᾶς ὑπάρχοντας. Ἀλλὰ καὶ Βαρούχ, ὁ γραμματεὺς Ἰερεμίου τοῦ προφήτου, ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἑαυτοῦ περὶ φρονήσεως συμβουλευόντων, διδαχθεὶς δὲ καὶ νόμιμα Μωϋσέως, τὰ αὐτὰ Μωϋσῇ φθέγγεται καὶ φησι· «Τίς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλαβεν αὐτὴν καὶ κατεβίβασεν αὐτὴν ἐκ τῶν νεφελῶν; Τίς διέβη πέραν τῆς θαλάσσης καὶ εὔρεν αὐτήν;» ὡς ἀδυνάτων καὶ τῶν δύο ὄντων. ^[5]

2 44 Οὐτε γὰρ περὶ τῶν κόλπων τῶν πλεομένων λέγει τὸ «πέραν τῆς θαλάσσης» —δυνατὸν γὰρ περάσαι τούτους—, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ Ὠκεανοῦ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι ποθοῦντες τὰ πολλὰ μανθάνειν καὶ περιεργάζεσθαι, εἴπερ ἦν ὁ παράδεισος ἐν ταύτῃ τῇ γῇ, οὐκ ὥκνουν οἱ πολλοὶ φθάσαι μέχρι τῶν αὐτόθι. ^[10]

2 45 Εἰ γὰρ διὰ μέταξιν εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς τινες ἐμπορίας οἰκτρᾶς χάριν οὐκ ὀκνοῦσι διελθεῖν, πῶς ἂν περὶ τῆς θεᾶς αὐτοῦ τοῦ παραδείσου ὥκνησαν πορεύεσθαι; Αὕτη δὲ ἡ χώρα τοῦ μεταξίου ἐστὶν ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ πάντων Ἰνδία, κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος εἰσιόντων τοῦ Ἰνδικοῦ πελάγους, περαιτέρω πολὺ τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τῆς νήσου τῆς καλουμένης παρὰ μὲν Ἰνδοῖς, Σελεδίβα, παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησι, Ταπροβάνη, Τζίνιστα οὕτω καλουμένη, κυκλομένη πάλιν ἐξ ἀριστερῶν ὑπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ, ὥσπερ καὶ ἡ Βαρβαρία κυκλοῦται ἐκ δεξιῶν ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ φασιν οἱ Ἰνδοί, οἱ φιλόσοφοι, οἱ καλούμενοι Βραχμᾶνες, ὅτι ἐὰν βάλης ἀπὸ Τζίνιστα σπαρτίον διελθεῖν διὰ Περσίδος ἕως Ῥωμανίας ὡς ἀπὸ κανόνος τὸ μεσαίτατον τοῦ κόσμου ἐστί, καὶ τάχα ἀληθεύουσιν. Πολὺ γὰρ ἀριστερὰ ἐστίν, ὡς δι' ὀλίγου χρόνου βασταγὰς μεταξίου γίνεσθαι ἐκ τῶν ἐκεῖ, ἐκ διαδοχῆς ἐτέρων ἐθνῶν, ἐν Περσίδι διὰ τῆς γῆς, διὰ δὲ τῆς θαλάσσης πάνυ πολλὰ διαστήματα ἀπέχουσα ἀπὸ τῆς Περσίδος. ^[15]

2 46 Ὅσον γὰρ διάστημα ἔχει ὁ κόλπος ὁ Περσικὸς εἰσερχόμενος ἐν Περσίδι, τοσοῦτο διάστημα πάλιν ἀπὸ τῆς Ταπροβάνης καὶ περαιτέρω ποιεῖ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ εἰσερχόμενός τις ἐν αὐτῇ τῇ Τζίνιστα, μετὰ τὸ καὶ διαστήματα πάλιν ἱκανὰ ἔχειν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ὅλον τὸ Ἰνδικὸν πέλαγος ἕως Ταπροβάνης καὶ ἐπέκεινα. Διατέμνει οὖν πολλὰ διαστήματα ὁ διὰ τῆς ὁδοῦ ἐρχόμενος ἀπὸ Τζίνιστα ἐπὶ Περσίδα, ὅθεν καὶ πλῆθος μεταξίου αἰεὶ ἐπὶ τὴν Περσίδα εὐρίσκεται. Περαιτέρω δὲ τῆς Τζίνιστα οὔτε πλέεται οὔτε οἰκεῖται. Ἀπὸ τῆς οὖν Τζίνιστα, ὡς ἀπὸ σπαρτίου, ὀρθῶς ἐπὶ τὴν δύσιν τις μετρῶν τὰ διαστήματα τοῦ μήκους τῆς γῆς εὐρήσει πλέον ἔλαττον μονῶν υ' ἀπὸ μυλίων λ'. ^[10]

2 47 Μετρητέον δὲ οὕτως ἀπὸ τῆς Τζίνιστα ἕως τῆς ἀρχῆς τῆς Περσίδος πᾶσα ἡ Οὐννια καὶ Ἰνδία καὶ ἡ Βάκτρων χώρα εἰσὶ περὶ που μοναὶ ρν', εἰ μὴ τι πλείους, οὐκ ἔλαττον· καὶ πᾶσα ἡ Περσῶν χώρα μοναὶ π' καὶ ἀπὸ τοῦ Νίσιβι εἰς Σελεύκειαν μοναὶ ιγ' καὶ ἀπὸ Σελευκειᾶς εἰς Ῥώμην καὶ Γάλλους καὶ Ἰβηρίαν, τοὺς νῦν λεγομένους Ἰσπανοὺς, ἕως Γαδείρων ἕξω εἰς τὸν Ὠκεανόν, μοναὶ ρν' καὶ πλέον, ὡς γίνεσθαι τὸ πᾶν μοναὶ υ' πλέον ἔλαττον. Τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς, ἀπὸ τῶν ὑπερβορείων τόπων ἕως τοῦ Βυζαντίου, οὐ πλείους εἰσὶ μονῶν ν' ἐκ τῆς γὰρ Κασπίας θαλάσσης τῆς εἰσβαλλούσης ἐκ τοῦ Ὠκεανοῦ δυνατὸν στοχάσασθαι καὶ τὰ ἀοίκητα καὶ τὰ οἰκούμενα τῶν μερῶν ἐκείνων· καὶ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου πάλιν ἕως Ἀλεξανδρείας μοναὶ ν' καὶ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ἕως τῶν Καταρακτῶν μοναὶ λ' καὶ ἀπὸ τῶν Καταρακτῶν ἕως Ἀξώμεως μοναὶ λ' καὶ ἀπὸ Ἀξώμεως ἕως τῶν ἄκρων τῆς Αἰθιοπίας, τῆς λιβανωτοφόρου γῆς τῆς καλουμένης Βαρβαρίας, ἣτις καὶ παράκειται τῷ Ὠκεανῷ, οὐ πλησίον, ἀλλὰ μακρὰν ἔχουσα τὴν Σάσου χώραν ὑστάτην οὔσαν τῶν Αἰθιοπῶν γῆν, μοναὶ μ' πλέον ἔλαττον, ὡς εἶναι ὁμοῦ μονὰς ς' πλέον ἔλαττον, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο ἀληθεύειν τὴν θεῖαν Γραφὴν διπλοῦν τοῦ πλάτους τὸ μῆκος τῆς γῆς ὑποτιθεμένην· «Ποιήσεις γάρ, φησί, τὴν τράπεζαν ὡσανεὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς γῆς μῆκος πηχῶν δύο καὶ πλάτος πήχεως μιᾶς. ^[15]

- 2 48 » Ἔστι δὲ ἡ χώρα ἡ λιβανωτοφόρος εἰς τὰ ἄκρα τῆς Αἰθιοπίας, μεσόγειος μὲν οὔσα, τὸν δὲ Ὀκεανὸν ἐπέκεινα ἔχουσα, ὅθεν καὶ οἱ τὴν Βαρβαρίαν οἰκοῦντες, ὡς ἐγγύθεν ὄντες, ἀνερχόμενοι εἰς τὰ μεσόγεια καὶ πραγματευόμενοι κομίζουσιν ἐξ αὐτῶν τὰ πλεῖστα τῶν ἡδυσμάτων, λίβανον, κασίαν, κάλαμον καὶ ἕτερα πολλά, καὶ αὐτὰ πάλιν διὰ θαλάσσης κομίζουσιν ἐν τῇ Ἀδούλῃ καὶ ἐν τῷ Ὀμηρίτῃ καὶ ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ Ἰνδίᾳ καὶ ἐν τῇ Περσίδι. ^[5]
- 2 50 Καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις εὐρήσεις γεγραμμένον ὅτι ἡ βασίλισσα Σαβᾶ, τουτέστι τοῦ Ὀμηρίτου, ἦν πάλιν καλεῖ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις «βασίλισσαν νότου», τῷ Σολομῶντι ἡδύσματα ἔφερε τὰ ἀπὸ αὐτῆς τῆς Βαρβαρίας, ὡς γειτνιώσα εἰς τὸ πέραν, καὶ ῥάβδους ἐβεννίνους καὶ πιθήκους καὶ χρυσίον ἐκ τῆς Αἰθιοπίας, ὡς γειτνιώσα πάσῃ τῇ Αἰθιοπίᾳ κατὰ τὸ πέραν τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου. Ἔστιν οὖν πάλιν καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου κατιδεῖν ὡς ὅτι πέρατα γῆς καλεῖ αὐτοὺς τοὺς τόπους, οὕτως λέγων· «Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶντος.» Οὐκ ἀπέχει γὰρ τῆς Βαρβαρίας ὁ Ὀμηρίτης, τῆς θαλάσσης μεσαζούσης πορείας ἡμερῶν διὰ θαλάσσης δύο, ἧς λοιπὸν ἐπέκεινα ὁ Ὀκεανός ἐστι, τὸ καλούμενον Ζίγγιον. Ἡ δὲ λεγομένη Σάσου καὶ αὕτη πλησίον ὑπάρχει τοῦ Ὀκεανοῦ, ὡς καὶ τῆς λιβανωτοφόρου γῆς πλησίον ὁ Ὀκεανός ὑπάρχει, μέταλλα χρυσοῦ πολλά ἔχουσα. ^[15]
- 2 51 Ἐνα δὲ παρ' ἑνα ἐνιαυτὸν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀζωμιτῶν διὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἀγαῦ ἀποστέλλει ἐκεῖ ἀνθρώπους ἰδίους ἔνεκεν πραγματείας χρυσοῦ. Συνεξέρχονται δὲ αὐτοῖς καὶ ἕτεροι πολλοὶ συμπραγματευόμενοι, ὡς εἶναι ἐπάνω πεντακοσίων ἀνθρώπων. Ἀποφέρουσι δὲ ἐκεῖ βόας καὶ ἄλας καὶ σίδηρον. Ὡς δὲ ἐγγὺς τῆς χώρας γίνονται, ποιοῦσι κατὰ τόπον παῦσαν. Φέροντες δὲ ἀκανθῶν πλῆθος ποιοῦσι μέγα φραγμὸν καὶ ἔσωθεν διάγουσι, καὶ θύουσι βόας καὶ μελίζουσι καὶ προβάλλουσιν ἐπάνω τῶν ἀκανθῶν αὐτὰ καὶ τοὺς ἄλας καὶ τὸν σίδηρον. Ἔρχονται δὲ ἐκεῖνοι οἱ ἐγχώριοι φέροντες χρυσίον ὡς θέρμια, τὸν λεγόμενον ταγχάραν, καὶ τίθησιν ἕνα θέρμιον ἢ δύο ἢ πλεόν ἐπάνω οὗ ἀρέσκεται μέλους, ἢ εἰς τοὺς ἄλας, ἢ εἰς τὸ σιδήριον, καὶ εἰστήκει παρέξω. ^[5]
- 2 52 Ἐγγίζει δὲ ὁ κύριος τοῦ βοὸς καί, ἐὰν ἤρεσεν αὐτῷ, ἔλαβε τὸ χρυσίον, κάκεϊνος ἐλθὼν ἔλαβε τὸ κρέας, ἢ τοὺς ἄλας, ἢ τὸ σιδήριον· εἰ δὲ οὐκ ἤρεσεν αὐτῷ, ἀφήσι τὸ χρυσίον, καὶ ἦλθε κάκεϊνος θεωρῶν ὅτι οὐκ ἔλαβε καὶ ἡ προστίθησιν ἢ ἔλαβε τὸ χρυσίον ἑαυτοῦ καὶ ἀπέρχεται. Τοιαύτη ἐστὶν ἡ συναλλαγὴ τῶν ἐκεῖσε, ἐπειδὴ καὶ ἀλλόγλωσσοί εἰσι καὶ ἑρμηνέων μάλιστα πολλῶν ἀποροῦσι. Ποιοῦσι δὲ κατὰ τόπον εἰς ἐκείνην τὴν χώραν ἡμέρας πέντε πλεόν ἔλαττον κατὰ πρόσβασιν εἰσερχόμενοι καὶ πραγματευόμενοι, μέχρις οὗ ἀποπραγματεύσονται. Ἐν δὲ τῷ ὑποστρέψαι πάλιν ὁμοθυμαδὸν ἔνοπλοι ὑποστρέφουσι διὰ τὸ εἶναι τινὰς μεταξὺ τῆς χώρας ἐκείνης ἐπηρεάζοντας αὐτοὺς καὶ ἀφελεῖν βουλομένους ἀπ' αὐτῶν τὸ χρυσίον. ^[10]
- 2 53 Οὕτως οὖν ποιοῦντες ἐξαμήνου ποιοῦσι τὴν ἐμπορίαν ἐν τῷ ὑπάγειν καὶ ὑποστρέφειν αὐτοὺς, βραδύτερον περιπατοῦντες ἐν τῷ ὑπάγειν, μάλιστα διὰ τὰ ἄλογα, ὑποστρέφοντες δὲ σπουδαιότερον, ἵνα μὴ οἱ χειμῶνες καὶ οἱ ὕετοὶ καταλάβωσιν αὐτοὺς ἐν τῇ ὁδῷ. Περὶ γὰρ τὰ ἐκεῖ ἐστὶν ἡ κορυφὴ τοῦ Νείλου ποταμοῦ καὶ κατὰ χειμῶνα ἐκ τῶν πολλῶν ὕετῶν πολλοὶ ποταμοὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδὸν γίνονται. Ἔστι δὲ ὁ χειμὼν τῶν αὐτόθι κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν θέρος, ἀπὸ τοῦ κατ' Αἰγυπτίους Ἐπιφί μηνὸς ἀρχὴ ἕως τέλους τοῦ Θώθ, σφοδρῶς πάνυ βρέχων τοὺς τρεῖς μῆνας, ὥστε πλῆθος ποταμῶν ποιεῖν, πάντες δὲ ἐπὶ τὸν Νεῖλον ἐκχέουσι. Ταῦτα δὲ τὰ μὲν ὄψει παραλαβὼν, τὰ δὲ ἀκηκῶς ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκεῖσε ἀκριβῶς πραγματευομένων γέγραφα. Βούλομαι δὲ καὶ ἐτέραν ἱστορίαν διηγῆσασθαι τῇ σῇ εὐλαβείᾳ συντελοῦσαν πρὸς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν. ^[15]

Ἐν τῇ Ἀδούλῃ—τῇ καλουμένη τῶν Αἰθιοπῶν πόλει, παραλίῳ τυγχανούσῃ ὡς ἀπὸ μιλίων δύο, λιμένι ὑπαρχούσῃ τοῦ Ἀξωμιτῶν ἔθνους, ἔνθα καὶ τὴν ἐμπορίαν ποιούμεθα οἱ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας καὶ ἀπὸ Ἑλᾶ ἐμπορευόμενοι—δίφρος ἐστὶ κείμενος ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς πόλεως κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος, προσέχων ἐπὶ τὴν ὁδὸν Ἀξώμεως, μαρμάρινος, ἐνὸς τῶν βασιλευσάντων ἐνταῦθα Πτολεμαίου, ἀπὸ δοκιμασίου μαρμάρου λευκοῦ, οἷά εἰσι τὰ τραπέζια τὰ λευκά, οὐ μὲν τοι προκοννήσιος, ἔχων βάσιν τετράγωνον καὶ τέσσαρα κίονια λεπτά μικρὰ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας καὶ ἓνα παχύτερον μέσον γεγλυμμένον σχοινωτὸν καὶ ἐπάνω τῶν κιονίων τὸ κάθισμα καὶ τὸ ἀνακλιτὸν τὸ ὀπισθεν τοῦ θρόνου καὶ τὰ παρ' ἐκάτερα πλευρὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὅλος ὁ δίφρος καὶ ἡ βάσις καὶ τὰ πέντε κίονια καὶ τὸ κάθισμα καὶ τὸ ἀνακλιτὸν καὶ τὰ παρ' ἐκάτερα πλευρὰ ὅλα εἰς λίθος γεγλυμμένος, ἔχων ὅλος ὡς πήχεις δύο ἥμισυ, ὡς αἱ παρ' ἡμῖν καλούμεναι καθέδραι. Ὅπισθεν δὲ αὐτοῦ τοῦ δίφρου ἄλλο μάρμαρον ἀπὸ βασανίτου λίθου ἐστὶν ἰστάμενον, ὡσεὶ πηχῶν τριῶν, τετράγωνον, ὡς εἰκὼν, ἥς ἡ κεφαλὴ τὸ μέσον μὲν ὀξὺ ἄνω, τὰ παρ' ἐκάτερα δὲ μικρὸν χαμηλότερα, ὡς τύπον τοῦ στοιχείου τοῦ λάμβδα, ὅλον δὲ τὸ σῶμα τετράγωνον. ^[5]

- 2 55 Νυνὶ δὲ αὕτῃ ἡ εἰκὼν πεπτωκυῖα ἐστὶν ὀπισθεν τοῦ δίφρου, τὸ κάτω πάνυ μέρος αὐτῆς κλασθὲν καὶ ἀπολεσθὲν, ὅλον δὲ τὸ μάρμαρον, καὶ ὁ δίφρος, πεπληρωμένον γραμμάτων ἑλληνικῶν. Παρόντι οὖν μοι ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, πρὸ τούτων τῶν ἐνιαυτῶν εἴκοσι πέντε πλέον ἔλαττον, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως, ὁ τηνικαῦτα βασιλεὺς τῶν Ἀξωμιτῶν, Ἑλλατζβάας, μέλλων ἐξιέναι εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ὀμηρίτας τοὺς πέραν γράφει τῷ ἄρχοντι Ἀδούλεως ἀναλαβεῖν τὰ ἴσα τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ δίφρῳ τῷ πτολεμαϊκῷ καὶ τῇ εἰκόνι καὶ ἀποστεῖλαι αὐτῷ. ^[5]
- 2 56 Καλέσας δέ με ὁ τότε ἄρχων ὀνόματι Ἀσβᾶς καὶ ἄλλον ἓνα πραγματευτὴν ὀνόματι Μηνᾶν, ὃς γενόμενος μονάζων ἐν τῇ Ῥαῖθου οὐ πρὸ πολλοῦ τὸν βίον μετήλλαξε, κελεύει ἡμῖν ἀπελθεῖν καὶ ἀναλαβεῖν τὰ γεγραμμένα. Λαβόντες δὲ δεδώκαμεν τῷ ἄρχοντι, κατασχόντες ἑαυτοῖς τὰ ἴσα, ἃ καὶ νῦν θήσω ἐν ταύτῃ τῇ συγγραφῇ, συμβαλλόμενα ἡμῖν πρὸς τὴν τῶν τόπων καὶ τῶν οἰκούντων καὶ τῶν διαστημάτων εἰδησιν. Εὐραμεν δὲ καὶ ἐν τοῖς ὀπισθίοις τοῦ δίφρου γεγλυμμένους τὸν τε Ἡρακλέα καὶ Ἑρμέα, οὓς ὁ μετ' ἐμοῦ μακαρίτης Μηνᾶς ἔλεγε τὸν μὲν Ἡρακλέα σύμβολον εἶναι δυνάμεως, τὸν δὲ Ἑρμέα, πλούτου. ^[10]
- 2 57 Κἀγὼ δὲ μνησθεὶς τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων ἀντέλεγον αὐτῷ εἰς τὸ ἐν λέγων ὅτι τὸν Ἑρμέα μᾶλλον σύμβολον λόγου ἐστὶ λαβεῖν· οὕτως γὰρ γέγραπται ἐν ταῖς Πράξεσιν ὅτι· «Ἐκάλουν τὸν μὲν Βαρνάβαν, Δία, τὸν δὲ Παῦλον, Ἑρμῆν, ὅτι αὐτὸς ἡγούμενος ἦν τοῦ λόγου.» Εἰσὶν οὖν τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ εἰκόνι ταῦτα· Βασιλεὺς μέγας Πτολεμαῖος, υἱὸς βασιλέως Πτολεμαίου καὶ βασιλίσσης Ἀρσινόης θεῶν ἀδελφῶν, τῶν βασιλέως Πτολεμαίου καὶ βασιλίσσης Βερενίκης θεῶν σωτήρων ἀπόγονος, τὰ μὲν ἀπὸ πατρὸς Ἡρακλέος τοῦ Διός, τὰ δὲ ἀπὸ μητρὸς Διονύσου τοῦ Διός, παραλαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν βασιλείαν Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ Συρίας καὶ Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Λυκίας καὶ Καρίας καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ δυνάμεως πεζικῶν καὶ ἱππικῶν καὶ ναυτικοῦ στόλου καὶ ἐλεφάντων τρωγλοδυτικῶν καὶ αἰθιοπικῶν, οὓς ὃ τε πατὴρ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς πρῶτος ἐκ τῶν χώρων τούτων ἐθήρευσαν καὶ καταγαγόντες εἰς Αἴγυπτον κατεσκεύασαν πολεμικὴν χρεῖαν. ^[10]
- 2 59 Κυριεύσας δὲ τῆς τε ἐντὸς Εὐφράτου χώρας πάσης, καὶ Κιλικίας καὶ Παμφυλίας καὶ Ἰωνίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ Θράκης καὶ τῶν δυνάμεων τῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις πασῶν καὶ ἐλεφάντων ἰνδικῶν, καὶ τοὺς μονάρχους τοὺς ἐν τοῖς τόποις πάντας ὑπηκόους καταστήσας, διέβη τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καί, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ Βαβυλωνίαν καὶ Σουσιάνην καὶ Περσίδα καὶ Μηδείαν καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν ἕως Βακτριανῆς ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος καὶ

ἀναζητήσας ὅσα ὑπὸ τῶν Περσῶν ἱερὰ ἐξ Αἰγύπτου ἐξήχθη καὶ ἀνακομίσας μετὰ τῆς ἄλλης γάζης τῆς ἀπὸ τῶν τόπων εἰς Αἴγυπτον, δυνάμεις ἀπέστειλε διὰ τῶν ὀρυχθέντων ποταμῶν ... Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ εἰκόνι ἐγγράπτο, ἃ καὶ εὗραμεν σῶσαι· ὀλίγα δὲ ἦσαν τὰ ἀπολλόμενα, οὐδὲ γὰρ πολὺ ἦν τὸ κεκλασμένον μέρος αὐτῆς. Εἶτα ὡς ἐξ ἀκολουθίας καὶ εἰς τὸν δίφρον ἐγγράπτο οὕτως· ^[15]

2 60 ..μεθ' ἃ ἀνδρεῖώσας τὰ μὲν ἔγγιστα τοῦ βασιλείου ἔθνη εἰρηνεύεσθαι κελεύσας, ἐπολέμησα καὶ ὑπέταξα μάχαις τὰ ὑπογεγραμμένα ἔθνη· Γάζη ἔθνος ἐπολέμησα, ἔπειτα Ἄγαμε καὶ Σιγύηνε νικήσας τὴν ἡμίσειαν πάντων τῶν παρ' αὐτοῖς καὶ αὐτῶν ἐμερισάμην. Αὖα καὶ Ζινγαβηνὲ καὶ Ἀγγαβὲ καὶ Τιάμαα καὶ Ἀθαγαοὺς καὶ Καλαὰ καὶ Σαμῆνε ἔθνος πέραν τοῦ Νείλου ἐν δυσβάτοις καὶ χιονώδεσι ὄρεσιν οἰκοῦντας, ἐν οἷς διὰ παντὸς νιφετοὶ καὶ κρῦη καὶ χιόνες βαθεῖαι, ὡς μέχρι γονάτων καταδύειν τὸν ἄνδρα, τὸν ποταμὸν διαβὰς ὑπέταξα, ἔπειτα Λασινὲ καὶ Ζαὰ καὶ Γαβαλὰ οἰκοῦντας παρ' ὅρει θερμῶν ὑδάτων βλύνοντι καὶ καταρρύττω. Ἀταλμῶ καὶ Βεγὰ καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς ἔθνη πάντα Ταγγαῖτων, τὰ μέχρι τῶν τῆς Αἰγύπτου ὀρίων οἰκοῦντα, ὑποτάξας πεξεύεσθαι ἐποίησα τὴν ὁδὸν ἀπὸ τῶν τῆς ἐμῆς βασιλείας τόπων μέχρι Αἰγύπτου, ἔπειτα Ἀννήνε καὶ Μετίνε ἐν ἀποκρήμνοις οἰκοῦντας ὄρεσι. Σεσέα ἔθνος ἐπολέμησα, οὓς καὶ μέγιστον καὶ δυσβατώτατον ὅρος ἀνελθόντας περιφρουρήσας κατήγαγον, καὶ ἀπελεξάμην ἐμαυτῷ τοὺς τε νέους αὐτῶν καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ παρθένους καὶ πᾶσαν τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς κτήσιν. ^[5]

2 61 Ῥαυσῶ ἔθνη μεσόγεια λιβανωτοφόρων βαρβάρων οἰκοῦντα ἐντὸς πεδίων μεγάλων ἀνύδρων, καὶ Σολάτε ἔθνος ὑπέταξα, οἷς καὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης φυλάσσειν ἐκέλευσα. Ταῦτα δὲ πάντα τὰ ἔθνη ὄρεσιν ἰσχυροῖς πεφρουρημένα αὐτὸς ἐγὼ ἐν ταῖς μάχαις παρῶν νικήσας καὶ ὑποτάξας, ἐχαρισάμην αὐτοῖς πάσας τὰς χώρας ἐπὶ φόροις.

2 62 Ἄλλα δὲ πλεῖστα ἔθνη ἐκόντα ὑπετάγη μοι ἐπὶ φόροις. Καὶ πέραν δὲ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης οἰκοῦντας Ἀραβίτας καὶ Κιναιδοκολπίτας, στράτευμα ναυτικὸν καὶ πεζικὸν διαπεμψάμενος, καὶ ὑποτάξας αὐτῶν τοὺς βασιλέας, φόρους τῆς γῆς τελεῖν ἐκέλευσα καὶ ὀδεύεσθαι μετ' εἰρήνης καὶ πλέεσθαι, ἀπὸ τε Λευκῆς κώμης ἕως τῶν Σαβαίων χώρας ἐπολέμησα. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἔθνη πρῶτος καὶ μόνος βασιλέων τῶν πρὸ ἐμοῦ ὑπέταξα, δι' ἣν ἔχω πρὸς τὸν μέγιστον θεόν μου Ἄρην εὐχαριστίαν, ὅς με καὶ ἐγέννησε, δι' οὗ πάντα τὰ ἔθνη τὰ ὁμοροῦντα τῇ ἐμῇ γῇ ἀπὸ μὲν ἀνατολῆς μέχρι τῆς λιβανωτοφόρου, ἀπὸ δὲ δύσεως μέχρι τῶν τῆς Αἰθιοπίας καὶ Σάσου τόπων, ὑπ' ἐμαυτὸν ἐποίησα, ἃ μὲν αὐτὸς ἐγὼ ἐλθὼν καὶ νικήσας, ἃ δὲ διαπεμπόμενος, καὶ ἐν εἰρήνῃ καταστήσας πάντα τὸν ὑπ' ἐμοὶ κόσμον κατήλθον εἰς τὴν Ἀδούλι τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἄρει καὶ τῷ Ποσειδῶνι θυσιάσαι ὑπὲρ τῶν πλοῖζομένων· ἀθροίσας δέ μου τὰ στρατεύματα καὶ ἐφ' ἐν ποιήσας, ἐπὶ τούτῳ τῷ τόπῳ καθίσας τόνδε τὸν δίφρον παραθήκην τῷ Ἄρει ἐποίησα ἔτει τῆς ἐμῆς βασιλείας εἰκοστῷ ἐβδόμῳ. ^[10]

2 64 Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐν τῷ δίφρῳ γεγραμμένα. Ἔως δὲ τῆς σήμερον ἡμέρας ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἔνθα κεῖται ὁ δίφρος ἔμπροσθεν αὐτοῦ τοὺς καταδίκους φονεύουσιν. Εἰ ἐκ τοῦ παλαιοῦ τοῦ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἔθους τοῦτο κεκρατηκός, εἰπεῖν οὐκ ἔχω. Ταῦτα δὲ τέθεικα δεῖξαι βουλόμενος ὡς καὶ αὐτὸς τέλος τῆς Αἰθιοπίας τὴν Σάσου καὶ τὴν Βαρβαρίαν ἀκριβῶς ἐπίσταται, πάντα τὰ ἔθνη ἐκεῖνα ὑποτάξας καὶ τὰς χώρας, ἃ καὶ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἐθεασάμεθα, τὰ λοιπὰ δὲ καὶ ὡς ἐγγύθεν ὄντες τῶν τόπων ἀκριβῶς μεμαθήκαμεν. Τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν ἀνδραπόδων τῶν ἐρχομένων ἐξ αὐτῶν τῶν ἐθνῶν εἰσιν, ἃ καὶ νῦν εὐρίσκονται παρὰ τοῖς ἐμπορευομένοις ἐκεῖσε. Ἀλλὰ καὶ Σαμῆνε, ἔνθα λέγει τὰς χιόνας καὶ τὰ κρῦη γίνεσθαι, ἐκεῖ ἐξορίζει ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀζωμιτῶν, ἥνίκα τινὰ καταδικάσῃ πεμφθῆναι ἐν ἐξορίᾳ. Τοὺς δὲ πέραν Ἀραβίτας καὶ Κιναιδοκολπίτας καὶ τὴν Σαβαίων χώραν, τοὺς Ὀμηρίτας λέγει. Ἔστιν οὖν καὶ ἐκ ταύτης τῆς ἱστορίας ἀκριβῶς στοχάσασθαι τὸ πλάτος τῆς γῆς ἀπὸ τῶν ὑπερβορείων

τόπων ἕως τῆς Σάσου καὶ τῆς λιβανωτοφόρου Βαρβαρίας οὐ πλείω τῶν διακοσίων μονῶν εἶναι. Ἀκριβῶς γὰρ ἐπιστάμενοι καὶ οὐ πολὺ διαμαρτάνοντες τῆς ἀληθείας, τὰ μὲν πλεύσαντες καὶ ὁδεύσαντες, τὰ δὲ ἀκριβῶς μεμαθηκότες, κατεγράψαμεν, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο τὴν μὲν θείαν Γραφὴν ἀληθεύειν, τοὺς δὲ ἔξωθεν ψεύδεσθαι, στοχαζομένους μᾶλλον καὶ σοφίζομένους ψευδῇ, καὶ γράωδεις μύθους διηγουμένους πρὸς σύστασιν τῆς αὐτῶν ματαιότητος, καὶ ἀναπλαττομένους ἐτέραν ζώνην νοτιωτέραν τῆς κεκαυμένης ὁμοίαν τῆς ὑφ' ἡμῶν οἰκουμένης· ταύτην δὲ οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε οὔτε ἀκήκοε. ^[5]

2 65 Πῶς γὰρ ὀραθεῖη ἢ ἀκουσθεῖη τὸ μὴ τῇ ἀληθείᾳ αἰσθητῶς ὑφιστάμενον; Διὸ οὐ παραδεκτέον τοὺς αὐτῶν φληνάφους νέων γὰρ τινῶν σοφίζομένων τὰ τοιαῦτα τυγχάνει, καὶ οὐ παλαιῶν, οἵτινες σοφίσμασι πιθανοῖς ἔδοξαν ἀνατρέπειν τοὺς παλαιούς τοὺς πρὸ αὐτῶν γεγονότας, ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντες, καθάπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ τὸν ἔλεγχον ὡς ἐν βραχείσιν ἐποιησάμεθα. Παραγραφὴ εἰς τὸν Πτολεμαῖον Οὗτος ὁ Πτολεμαῖος εἷς ἐστὶ τῶν βασιλευσάντων μετὰ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα Πτολεμαίων, περὶ ᾧ ὁ προφήτης Δανιὴλ προφητεύει διαφόρως μὲν, ἐξαιρέτως δὲ ἐν τῷ ἐνυπνίῳ τῆς εἰκόνος τοῦ Ναβουχοδονόσορ καὶ τῷ ὁράματι τῶν τεσσάρων θηρίων τῶν ἀναβαινόντων ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ᾧν εἶδεν αὐτὸς ὁ Δανιήλ, ἐν μὲν τῇ εἰκόνι κεφαλὴν χρυσοῦν, ἐν δὲ τῷ ὁράματι λέαιναν, σημαίνων τὴν τῶν Βαβυλωνίων ἀρχήν, τουτέστι τὸν Ναβουχοδονόσορ. ^[5]

2 66 Εἴτα ἐν μὲν τῇ εἰκόνι στῆθος καὶ βραχίονας ἀργυροῦς, ἐν δὲ τῷ ὁράματι ἄρκον, τὴν τῶν Μήδων ἀρχὴν ἥττονα οὔσαν τῶν Βαβυλωνίων, τουτέστι Δαρεῖον τὸν Μῆδον λέγει. Εἴτα ἐφεξῆς ἐν μὲν τῇ εἰκόνι κοιλίαν καὶ μηροὺς χαλκοῦς, ἐν δὲ τῷ ὁράματι πάρδαλιν, τὴν τῶν Περσῶν ἀρχήν, τουτέστι Κῦρον, σημαίνει, ἥτις ἐγένετο λαμπρὰ καὶ περιφανής, οὐκ ἔλαττον τῶν Βαβυλωνίων. Εἴτα πάλιν ἐν μὲν τῇ εἰκόνι κνήμας σιδηρᾶς, ἐν δὲ τῷ ὁράματι θηρίον ἔκθαμβον καὶ φοβερόν, ὄνυχας χαλκοῦς καὶ ὀδόντας σιδηροῦς ἔχον, τὴν μακεδονικὴν ἀρχὴν δηλοῖ, τουτέστιν Ἀλέξανδρον, λεπτύνον καὶ δαμάζον τὰς βασιλείας. ^[10]

2 67 Εἴτα πάλιν ἐν μὲν τῇ εἰκόνι πόδες καὶ δάκτυλοι, «μέρος μὲν τι σιδηροῦν, μέρος δέ τι ὀστράκινον», ἐν δὲ τῷ ὁράματι δέκα κέρατα ἰσάριθμα τῶν δακτύλων, βασιλείαν διηρημένην λέγει, τὴν μετὰ Ἀλέξανδρον, ἣν καὶ ἐν τῷ ὁράματι τοῦ κριοῦ καὶ τοῦ τράγου διαιρεθεῖσαν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ δηλοῖ. Τοῦ γὰρ Ἀλεξάνδρου τελευτῶντος τοῖς τέσσαρσι φίλοις αὐτοῦ διεῖλε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν εἷς τῆς Εὐρώπης, ἦτοι τῆς Ἑλλάδος, ἐβασίλευσεν, ὁ δὲ ἕτερος τῆς Ἀσίας, ὁ δὲ ἄλλος Συρίας καὶ Βαβυλωνίας, καὶ ὁ τέταρτος Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ τῶν νοτίων μερῶν. ^[5]

2 68 Ἐκ τούτων οὖν τῶν τεσσάρων, μετ' αὐτοὺς οἱ υἱοὶ αὐτῶν πλείους γενόμενοι ἐβασίλευσαν καὶ «ἐπλήθυναν κακὰ τῇ γῇ», καθὰ καὶ ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς ἀναγέγραπται. Τὸ δὲ κέρας τὸ μικρὸν τὸ λαλοῦν μεγάλα, τὸ ἀναμέσον τῶν δέκα κεράτων, Ἀντίοχον σημαίνει τὸν Ἐπιφανῆ, τὸν πολεμήσαντα τοὺς Ἰουδαίους ἐπὶ τῶν Μακκαβαίων. Τούτους οὖν πάντας λέγει «μέρος μὲν τι σιδηροῦν, μέρος δέ τι ὀστράκινον», ὡς νικῶντας καὶ ἡττωμένους ὑπ' ἀλλήλων καὶ μὴ μιγνυμένους, ὃν τρόπον ὁ σίδηρος οὐ μίγνυται τῷ ὀστράκῳ. Εἴτα πάλιν λέγει ἐν μὲν τῇ εἰκόνι· «Λίθον τμηθέντα ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν», ἐν δὲ τῷ ὁράματι· «Υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. ^[10]

2 69 » Τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἐνταῦθα σημαίνει ἐν ἑκατέρῳ μέρει ἐκ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Παρθένου ἄνευ σπέρματος ἀνδρὸς ἐρχόμενον. Καὶ ἐνταῦθα γὰρ «ἄνευ χειρῶν» εἶπεν, ἵνα εἴπῃ ἄνευ σπέρματος ἀνδρός, κάκεῖ «ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ», αἵτινες ἄνευ χειρῶν ἀνθρωπίνων ὡς ἀπὸ γαστρὸς τοὺς ὑετοὺς βαστάζουσαι ἀποτίκτουσιν. Εἴτα πάλιν ἐπὶ τῆς εἰκόνος· «Καὶ ἐπάταξε τὸ ὄστρακον, τὸν σίδηρον, τὸν χαλκόν, τὸν ἄργυρον, τὸν χρυσόν, καὶ ἐγένετο ὡσεὶ

κονιορτὸς ἀπὸ ἄλλωνος θερινῆς, καὶ ἐξῆρεν αὐτὰ τὸ πλῆθος τοῦ πνεύματος καὶ τόπος οὐχ εὐρέθη ἐν αὐτοῖς», ἐν δὲ τῷ ὁράματι· «Ἐθεώρουν ἕως ὅτε ἀνῆρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός, καὶ τῶν λοιπῶν θηρίων ἡ ἀρχὴ μετεστάθη καὶ μακρότης ζωῆς ἐδόθη αὐτοῖς ἕως καιροῦ», τὸ αὐτὸ ἐφ’ ἑκατέρου σημαίνων, ὅτι παραγινόμενου τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ πᾶσαι αἱ βασιλεῖαι αὗται ἀναιρεθήσονται, καὶ ἡ τῶν Βαβυλωνίων καὶ ἡ τῶν Μήδων καὶ ἡ τῶν Περσῶν καὶ ἡ τῶν Μακεδόνων καὶ ὅσαι ἐξ αὐτῆς ἐκ διαιρέσεως ἐγένοντο, καὶ εἰς οὐδὲν ἔτι λογισθήσονται, ὅπερ καὶ οὕτως ἐγένετο ἐπὶ τοῦ καιροῦ τοῦ Χριστοῦ· οὔτε γὰρ ἡ τῶν Βαβυλωνίων ἴστατο, οὐδὲ ἡ τῶν Μήδων, οὔτε ἡ τῶν Περσῶν, οὐδὲ ἡ τῶν Μακεδόνων, ἀλλὰ πᾶσαι κατελύθησαν. ^[15]

- 2 71 Εἴτα πάλιν ἐν μὲν τῇ εἰκόνι φησί· «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν βασιλέων ἐκείνων ἀναστήσει ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν, ἣτις εἰς τοὺς αἰῶνας οὐ διαφθαρήσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαῷ ἐτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται», καὶ ἀναστήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐν δὲ τῷ ὁράματι φησι· «Καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε καὶ προσηνέχθη αὐτῷ. Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, γλῶσσαι δουλεύουσιν αὐτῷ. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἣτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται», πάλιν τὸ αὐτὸ ἐφ’ ἑκατέρου λέγων, ὅτι ἐρχομένου τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ἐκεῖναι μὲν αἱ βασιλεῖαι παρελεύσονται καὶ καταλυθήσονται, ἡ δὲ τούτου βασιλεία ἀκατάλυτος ἔσται καὶ αἰώνιος. Εἷς οὖν ἔστι καὶ οὗτος ὁ Πτολεμαῖος τῶν βασιλευσάντων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἢ ὁ Φιλομήτωρ, ἢ ὁ νεώτερος Εὐεργέτης, ἢ ὁ πρὸ Κλεοπάτρας τῆς ὑστάτης, ὁ καλούμενος Διόνυσος· οὗτοι γὰρ ὑπερέβησαν βασιλεύοντες τὰ εἰκοσιεπτὰ ἔτη καὶ αὐτοὶ ἀπόγονοί εἰσι τῶν πρώτων βασιλευσάντων Πτολεμαίων, καθὰ καὶ ἐν τῇ εἰκόνι τῇ μαρμαρίνῃ, ἣ ἐτάξαμεν, ἀναγέγραπται. ^[5]

- 2 73 Περὶ γὰρ τῶν νῦν βασιλέων οὐδὲν ἐν τῷ προφήτῃ ἀναγέγραπται, καθὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει ὅτι· «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου προεκήρυξαν». Τοῦ γὰρ Ναβουχοδονόσορ διαλογιζομένου, εἰ ἔχει διαδοχὴν ἡ βασιλεία αὐτοῦ, καὶ τοῦ Δανιὴλ διαλογιζομένου, εἰ ἔχει διαδοχὴν τὰ ἔθνη τὰ ἰουδαϊκά, ἀμφοτέροις ἐκ παραλλήλου τὸ αὐτὸ ἀπεκαλύφθη ὅτι· Ἐν ἐνὶ χρόνῳ καὶ πᾶσα ἡ διαδοχὴ τῆς βασιλείας σου ἐκλείψει, ἐν ταύτῳ καὶ τὰ ἰουδαϊκά ἔθνη καὶ νόμιμα καταλυθήσονται, καὶ ἕτεραί τις καταστάσεις ἐπεισαχθήσεται κρείττων, ἣτις αἰώνιος καὶ ἀτελεύτητος ἔσται, ἣτις καὶ ἀρχὴν λήψεται, παυομένων μὲν γὰρ τῶν πρώτων βασιλειῶν καὶ τῶν νομικῶν ἐθνῶν, ἀναδεικνυμένης δὲ ὅταν ὁ ταύτης ἀρχηγὸς παραγένῃται. Περὶ γὰρ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας ἐν μὲν τῷ προφήτῃ οὐ φανερώς γέγραπται· οὐδὲ γὰρ ἐκ διαδοχῆς ἔστι τοῦ Ναβουχοδονόσορ, οὐδὲ ἀρμοδία τῇ τῶν Ἰουδαίων πολιτείᾳ, ἥγουν εὐνομία, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ καθαιρετική, οὐδὲ ἐκ διαδοχῆς ἔστι τῶν Μακεδόνων. ^[5]

- 2 74 Ἀλλά φησιν· «Ἀναστήσει ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν, ἣτις εἰς τὸν αἰῶνα οὐ διαφθαρήσεται.» Ἐνταῦθα μὲν λέγων περὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, αἰνιγματωδῶς δὲ συμπεριλαμβάνει καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων βασιλείον συνανατεῖλαν τῷ Δεσπότη Χριστῷ. Τοῦ γὰρ Χριστοῦ ἔτι κυοφορουμένου, κράτος ἐδέξατο παρὰ Θεοῦ ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία, ὡς ὑπηρέτις οὖσα τῶν τοῦ Χριστοῦ οἰκονομιῶν· ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ καιρῷ καὶ αἰώνιοι Αὔγουστοι προσηγορεύθησαν καὶ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀπογραφὴν ὡς κρατοῦντες ἐποίησαντο. Ἀμέλει ἐπισημαίνεται ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι αὕτη πρώτη ἀπογραφὴ ἐγένετο ἐπὶ Αὐγούστου Καίσαρος, ὅτε καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐγεννήθη καὶ εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων γῆν καὶ βασιλείαν ἠξίωσεν ἀπογραφῆναι καὶ τέλη δοῦναι. Μετέχει οὖν ἡ βασιλεία τῶν Ῥωμαίων τῶν ἀξιωματῶν τῆς βασιλείας τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, πᾶσας ὑπεραίρουσα ὅσον ἐνδέχεται κατὰ τὸν βίον τοῦτον, ἀήττητος διαμένουσα μέχρι τῆς συντελείας.

^[15]

«Εἰς τὸν αἰῶνα γάρ, φησὶν, οὐ διαφθαρήσεται.» Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ «εἰς τὸν αἰῶνα» τὸ ἀτελεύτητον σημαίνει, καθὰ καὶ ὁ Γαβριὴλ τῇ Παρθένῳ λέγει· «Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος», ἐπὶ δὲ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας ὡς συνανατειλάσης τῷ Χριστῷ, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον οὐ διαφθαρήσεται. Θαρρῶν γὰρ ἀποφαίνομαι ὅτι, εἰ καὶ διὰ τὰς ἡμετέρας ἀμαρτίας πρὸς παιδείαν ὀλίγον ἐχθροὶ βάρβαροι τῇ Ῥωμανίᾳ ἐπανίστανται, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ διακρατοῦντος ἀήττητος διαμένει ἡ βασιλεία, ἐπὶ τὸ μὴ στενοῦσθαι τὰ τῶν χριστιανῶν, ἀλλὰ πλατύνεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ πρῶτον βασιλεῖον ἐπίστευσε Χριστῷ παρὰ τὰ λοιπὰ καὶ αὕτη ἡ βασιλεία ὑπὲρ ἐστὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ οἰκονομιῶν, ἣν διὰ ταῦτα φυλάττει ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης Θεὸς ἀήττητον μέχρι τῆς συντελείας. Τὸ δὲ τῶν Περσῶν βασιλεῖον οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν Περσῶν, οὔτε ἐκ διαδοχῆς τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐξ ἄλλης ἀρχῆς νῦν ἀναστάν, τουτέστιν ἐκ τῶν Μάγων. ^[15]

2 76 Ἐπὶ γὰρ τῶν καιρῶν τοῦ Χριστοῦ ἡ βασιλεία τῶν Περσῶν καταλυθεῖσα ἦν ἀπὸ τοῦ Μακεδόνοιο Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν προφητείαν καὶ οἱ διάδοχοι τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς κατεκράτουν τῆς χώρας ἄχρι Ἀντιόχου. Λοιπὸν ἔκτοτε Πάρθοι κατὰ μικρὸν ἐτοποκράτουν· ἀμέλει ἐπιρρίψαντες ἐν Ἱεροσολύμοις Ὑρκανὸν τὸν τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντα αἰχμάλωτον ἔλαβον πρὸ ὀλίγου χρόνου τοῦ παραγένεσθαι τὸν Δεσπότην Χριστόν. Νῦν γὰρ ὡς πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν ἐξηγέρθη αὕτη ἡ βασιλεία τῶν Μάγων, ὡς οἶμαι, καὶ αὕτη δευτερεύουσα μετὰ τοὺς Ῥωμαίους διὰ τὸ τοὺς Μάγους ἀξιώματά τινα λαβεῖν ἐπὶ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν προσκύνησιν καὶ τιμὴν. Ἐν τῇ γὰρ Ῥωμαίων γῇ πρῶτον ἐπὶ τῶν ἀποστόλων διέδραμε τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα καὶ εὐθέως πάλιν ἐν Περσίδι διὰ Θαδδαίου τοῦ ἀποστόλου. ^[10]

2 77 ^[15t] Ἀμέλει καὶ ἐν ταῖς Καθολικαῖς γέγραπται· «Ἀσπάζεται σε ἡ ἐν Βαβυλῶνι Ἐκκλησία.» Ἀλλὰ μὴν τὸ τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖον πολλὰ προλήμματα ἔχει ἐν τούτῳ, ὡς καὶ πρῶτον ὃν καὶ πρῶτον πιστεῦσαν εἰς Χριστόν καὶ ὑπηρετοῦν ἐν πάσῃ τῇ κατὰ Χριστόν οἰκονομίᾳ. Ἔτερον δὲ σημεῖον δυναστείας τῶν Ῥωμαίων ὃ αὐτοῖς κεχάρισται ὁ Θεός, λέγω δὴ ὅτι ἐν τῷ νομίσματι αὐτῶν ἐμπορεύονται πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου γῆς δεκτόν ἐστι, θαυμαζόμενον παρὰ παντὸς ἀνθρώπου καὶ πάσης βασιλείας, ὅπερ ἑτέρα βασιλεία οὐχ ὑπάρχει τὸ τοιοῦτο. Λοιπὸν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Τὸ κείμενον Τινὲς γὰρ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων σχεδὸν τὴν οἰκουμένην περινοστήσαντες καὶ ἱστοριογραφῆσαντες παραπλησίως τῇ θεῇ Γραφῇ ἔφασαν καὶ αὐτοὶ τὴν θέσιν τῆς γῆς εἶναι καὶ τῶν ἄστρον τὴν περιφορὰν γίνεσθαι.

2 78 Παρίτω δὲ εἰς μέσον ἐξ αὐτῶν τις φάσκων οὕτως. Ἐφόρου ἐκ τῆς δ' Ἱστορίας Τὸν μὲν γὰρ Ἀπηνιώτην καὶ τὸν ἐγγὺς ἀνατολῶν τόπον Ἰνδοὶ κατοικοῦσι, τὸν δὲ πρὸς Νότον καὶ μεσημβρίαν Αἰθίοπες νέμονται, τὸν δὲ ἀπὸ Ζεφύρου καὶ δυσμῶν Κελτοὶ κατέχουσι, τὸν δὲ κατὰ Βορρᾶν καὶ τὰς ἄρκτους Σκυῖται κατοικοῦσιν. ^[5]

2 79 ^[17t] Ὅστις μὲν οὖν οὐκ ἴσον ἕκαστον τούτων τῶν μερῶν, ἀλλὰ τὸ μὲν τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Αἰθιόπων μεῖζον, τὸ δὲ τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Κελτῶν ἔλαττον. Καὶ παραπλήσιον ἐκατέρων ἀλλήλοις ἔχει τοῦ τόπου τὸ μέγεθος. Οἱ μὲν γὰρ Ἰνδοὶ εἰσι μεταξὺ θερινῶν καὶ χειμερινῶν ἀνατολῶν, Κελτοὶ δὲ τὴν ἀπὸ θερινῶν μέχρι χειμερινῶν δυσμῶν χώραν κατέχουσι. Καὶ τοῦτο μὲν ἴσον ἐστὶν ἐκείνῳ τὸ διάστημα καὶ μάλιστά πως ἀντικείμενον. Ἡ δὲ τῶν Σκυθῶν κατοίκησις τοῦ μὲν ἡλίου τῆς περιφορᾶς τὸν διαλείποντα κατέχει τόπον, ἀντίκειται δὲ πρὸς τὸ τῶν Αἰθιόπων ἔθνος, ὃ δοκεῖ παρατείνειν ἀπὸ ἀνατολῶν χειμερινῶν μέχρι δυσμῶν τῶν βραχυτάτων. Παραγραφὴ Οὗτος ὁ Ἐφορος παλαιός ἐστι συγγραφεύς, φιλόσοφος καὶ ἱστοριογράφος.

2 80 ^[14t]

Ἀκριβῶς ὁ Ἔφορος καὶ λόγῳ καὶ τῇ καταγραφῇ, ὡς ἡ θεία Γραφή, διηγείται τὴν θέσιν τῆς γῆς καὶ τῶν ἄστρον τὴν περιφοράν. Πυθέας δὲ ὁ Μασσαλιώτης φησὶν ἐν τοῖς περὶ Ὠκεανοῦ ὅτι παραγενομένῳ αὐτῷ ἐν τοῖς βορειοτάτοις τόποις ἐδείκνυν οἱ αὐτόθι βάρβαροι τὴν ἡλίου κοίτην, ὡς ἐκεῖ τῶν νυκτῶν ἀεὶ γινομένου παρ' αὐτοῖς. Ξενοφάνης δὲ ὁ Κολοφώνιος, ἄπειρον ὑποτιθέμενος εἶναι τὴν γῆν, πρόδηλός ἐστι μὴ δεχόμενος τὴν σφαῖραν. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἔξωθεν συμφωνοῦντες τῇ θείᾳ Γραφῇ εὐρίσκονται εἰρηκότες. Τὸ κείμενον Ἡμεῖς δὲ τῇ ἀκολουθίᾳ χρώμενοι πάλιν ὑποτιθέμεθα λέγοντες τοὺς τέσσαρας ποταμούς, οὓς ἡ θεία λέγει Γραφή ἐξέρχεσθαι τοῦ παραδείσου, τὸν Ὠκεανὸν διατέμνουσι καὶ ἀναδίδονται ἐν τῇ γῇ ταύτῃ.

2 81 Ὁ μὲν Φεισὼν ἐν τῇ Ἰνδικῇ χώρᾳ, ὃν καλοῦσιν τινες Ἰνδὸν ἢ Γάγγην, ἐκ τῶν μεσογείων που κατερχόμενος πολλὰς ἐκροίας ἔχει ἐν τῷ Ἰνδικῷ πελάγει. Καὶ οὗτος δὲ ὁ ποταμὸς καὶ κιβώρια ἔχει καὶ τὰ καλούμενα νειλαγαθία καὶ φύλλα καὶ λωτάρια καὶ κροκοδείλους καὶ ἔτερα, ἃ ἔχει ὁ Νεῖλος. Ὁ δὲ Γηὼν ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς Αἰθιοπίας διερχόμενος πᾶσαν τὴν Αἰθιοπίαν καὶ Αἴγυπτον τὰς ἐκροίας ἐπὶ τὸν παρ' ἡμῖν κόλπον ἐκπέμπει, ὁ δὲ Τίγρις καὶ Εὐφράτης ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς Περσαρμενίας διερχόμενοι μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμεῖς περὶ τούτων. Παραγραφὴ Σημᾶναι βουλομένη ἡ θεία Γραφή τὴν διάμετρον τοῦ παραδείσου, ὡς μεγάλη ἐστὶ καὶ ἐκτεταμένη ἐν γῇ ἀνατολῶν, ἐμνήσθη τῶν τεσσάρων τούτων ποταμῶν μόνων, ὡς ἐκ τῆς πηγῆς τῆς ἐν Ἑδὲμ ἀναδιδομένης καὶ ποτιζούσης τὸν παράδεισον τὸ ὑπόλοιπον ὕδωρ εἰς τοὺς τέσσαρας τούτους ποταμούς ἀφορίζεται καὶ διαπεροῦντες ἐν τῇ γῇ ταύτῃ πολλὴν γῆν πάλιν ποτίζουσιν. ^[5]

2 82 Τὸ κείμενον Τούτῳ οὖν τῷ τρόπῳ διατρεχόντων τῶν φωστήρων καὶ ποιούντων νύκτας καὶ ἡμέρας καὶ καιροὺς καὶ χρόνους, καὶ εἰς σημεῖα τοῖς πλέουσι πελάγῃ ἢ ὁδοιποροῦσιν ἔρημον ὄντων, καὶ φαινόντων ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ τῇ περιφορᾷ τοῦ οὐρανοῦ αὐτὰ φήσομεν κινεῖσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ Δυνάμεων λογικῶν καθάπερ λαμπαδηφόρων τινῶν, ὡς δεῖξομεν τὴν θείαν Γραφὴν δηλοῦσαν. ^[5]

2 83 Φησὶ γὰρ περὶ τοῦ Ἀντικειμένου διδάσκων ὁ θεῖος Ἀπόστολος, τί ἦν αὐτοῦ τὸ ἔργον ἐξ ἀρχῆς, οὕτως «Κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας», σαφῶς ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ κινεῖν τὸν ἀέρα καὶ μεταβάλλειν αὐτὸν εἶναι πρῶν διδάξας, νυνὶ δὲ ἐκριφέντα μηκέτι ταύτην ἔχειν τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργεῖν ἐκ κακίας ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὡς δήλον ἐκ τούτου ὅτι οὐ μόνος τοῦτο ποιεῖν ἐξίσχυνεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ σὺν αὐτῷ. Οἱ μὲν γὰρ τῶν ἀγγέλων τὸν ἀέρα κινεῖν ἐπετρέποντο, οἱ δὲ τὸν ἥλιον, οἱ δὲ τὴν σελήνην, ἄλλοι τὰ ἄστρα, ἕτεροι νέφελας καὶ βροχὰς ἐργαζόμενοι, καὶ ἕτερα πολλὰ τοῦτο γὰρ ἔργον καὶ νόμος τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων τε καὶ Δυνάμεων ἐστὶ, τὸ διακονεῖν πρὸς εὐεργεσίαν καὶ τιμὴν τῆς εἰκόνης τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κινεῖν πάντα, ὡς ὑπήκοοι στρατιῶται τοῦ βασιλέως. ^[5]

2 84 Τοῦτο γὰρ τὸ ἔργον τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐκελεύσθησαν ποιεῖν, ὅτε καὶ τὸν οὐρανὸν τοῖς ἄστροις κατεκόσμησεν. Ἔργον δὲ τῶν ἀντικειμένων δαιμόνων τὰ πρὸς βλάβην τῆς εἰκόνης, ὡς ἀνταρτῶν, ποιεῖν καὶ αὐτοὶ γὰρ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ παραβάντες τὴν κέλευσιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατερρίφησαν, καθὰ καὶ ἐτέρωθι οὕτως λέγει «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;» διαρρήδην πάντας εἰπὼν εἰς διακονίαν τεταγμένους τῶν ἀνθρώπων. ^[5]

2 85 Ἔτι γὰρ πάλιν λέγει «Ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ», «κτίσιν» καλῶν ἐνταῦθα τοὺς ἀγγέλους, «υἱοὺς δὲ Θεοῦ»,

τοὺς ἀνθρώπους, «ἀποκαρδοκίαν» δέ, τὸ ἀπὸ τοῦ κάρα ἐκτείνειν καὶ μακρόθεν ὄρᾶν τε καὶ ἐλπίζειν τι χρήσιμον περὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἀμαρτήσαντος γὰρ τοῦ ἀνθρώπου καὶ λαβόντος τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου, πάνυ ἐλελύπηντο οἱ ἄγγελοι ἀφελπιστίαν τοῦ παντὸς ἀναλογιζόμενοι, ὡς συνδέσμου ὄντος τοῦ ἀνθρώπου πάσης τῆς κτίσεως καὶ εἰκόνος Θεοῦ τυγχάνοντος, καὶ ἐκ τῆς ἀποφάσεως ἀφελπιστίαν καὶ ἑαυτῶν καὶ τοῦ παντὸς λογιζόμενοι διακονεῖν καὶ ὑπηρετεῖν ἔτι ὑπὲρ αὐτοῦ ματαίως οὐκ ἠβούλοντο· ἀλλὰ, φησί, «διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι», ὥσανεϊ· Οὐκ εἶασεν ὁ Θεὸς τὴν βουλὴν αὐτῶν γενέσθαι, ἀλλὰ δέδωκεν αὐτοῖς ἐλπίδα τινά, ὥστε μὴ ἀπογνῶναι, ἀλλ' ἐλπίζειν τι χρήσιμον ἔσεσθαι μετὰ καιροῦ τοῖς ἀνθρώποις. ^[10]

2 86 ^[11t] Παραγραφὴ Τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ θεωρῶν ὁ μισόκαλος δαίμων τὸν ἄνθρωπον τιμηθέντα καὶ πολλῆς ἐπιμελείας ἀξιωθέντα, φθονήσας συγκατασπᾶν ἐπειράτο.

2 87 Ἀγνοῶν δὲ πόθεν αὐτῷ προσβάλλει, ἐθεώρει τὰ μὲν ἄλογα εὐθέως εἰς τροφήν προσδραμόντα, αὐτὸν δὲ τέως εἰς ὄρεξιν μὴ κινηθέντα, ἀλλὰ περισκοποῦντα τὰ κάλλη τῶν φυτῶν δένδρων, καὶ ἐλογίσατο νόμον αὐτὸν εἰληφέναι παρὰ Θεοῦ. Ἐλθὼν δὲ πλησίον διὰ τοῦ ὄψεως πειράται μαθεῖν τὸν νόμον καὶ τεχναζόμενός φησι· «Τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεός· Οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου;» Ἡ γυνὴ δέ, ὡς ἀρτιγενῆς οὔσα καὶ πολὺ βραδυτέρα ἐκείνου περὶ τὸ νοεῖν ὑπάρχουσα, ἐξεῖπεν αὐτῷ τὸν νόμον. Τότε δῆθεν ὡς ἤδη εἰδὼς ἤρξατο τὸν Θεὸν διαβάλλειν ὡς φθονερὸν καὶ γαργαλίζειν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τροφήν καὶ συμβουλεύειν μᾶλλον ὑπακοῦσαι αὐτοῦ καὶ γενέσθαι δῆθεν ὡς θεοί, τὴν ἰδίαν αὐτοῖς νόσον προστρίβων. ^[10]

2 88 Καὶ δὴ πεισθεὶς τὸ δειλινὸν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐκβάλλεται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ παραδείσου, ὥσπερ καὶ αὐτὸς εὐθέως ἀμαρτήσας κατερρίφη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ἐδέξατο δὲ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου ἀκούσας· «Γῇ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση.» Τοῦτο τοὺς ἀγγέλους πάνυ ἐλύπει· ἠθύμουν μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν παραβεβηκόσι, πλὴν ἐξαιρέτως διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὡς συνδουμένης ἐν αὐτῷ πάσης τῆς κτίσεως καὶ ἐνεχύρου ὄντος φιλίας παντὸς τοῦ κόσμου· τοῦ γὰρ συνδέσμου τούτου δῆθεν διαλυομένου, ἀνάγκη τὸ πᾶν διαλύεσθαι. ^[5]

2 89 Ἐθρήνουν τοίνυν καὶ ἑαυτῶν καὶ τοῦ παντὸς τὴν διάλυσιν, ὥστε καὶ διακονεῖν ἔτι ματαίως ὑπὲρ αὐτοῦ οὐκ ἠνείχοντο. Τοῦ δὲ εὐσπλάγχχνου Θεοῦ διὰ τῆς ἐπιμελείας πάλιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς υπερθέσεως τῆς τιμωρίας εὐέλπιδας τούτους καταστήσαντος, προθύμως ἐπ' ἐλπίδι διηκόνουν. Καθ' ἐκάστην δὲ γενεὰν ἐπιδόξους τοὺς δικαίους ἐργαζόμενος ὁ Θεὸς τούτους προθυμότερους καθίστησι καὶ ἐλπίδας ἀνακτίσεως καὶ ἀνακλήσεως καὶ ἀνακαινίσεως αὐτοῖς καταβάλλεται. Ἀμέλει ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ κατὰ σάρκα ἢ πληθὺς πᾶσα τῶν ἀοράτων Δυνάμεων θεωρήσασα τεχθέντα, δι' οὗ γίνεται τοῦ θανάτου ἢ κατάλυσιν καὶ τῆς ἀνακτίσεως καὶ ἀναστάσεως ἡ ἀρχὴ καὶ αὐτῶν ἡ ἐλευθερία, τὸν Θεὸν τὸν πάντων αἴτιον ἀννυνοῦντες ἐβόων· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», τὴν λύπην ἐκείνην καὶ τὴν κατήφειαν τὴν πάλαι διὰ τὸν ἄνθρωπον τέλεον ἀποβαλλόμενοι, καὶ χαίροντες ἐπὶ τῇ τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ γενέσει. ^[5]

2 90 Ὅθεν καὶ ἐν καιρῷ τῶν πειρασμῶν θεωρήσαντες μὲν ἤδη πρόπαλαι τὴν ἥτταν τοῦ πρώτου Ἀδὰμ, ἐφ' ᾧ καὶ ἐδυσφόρουν, νυνὶ δὲ καὶ τούτου τοῦ δευτέρου τὴν νίκην, ὡς νομίμως οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ τρίτον παλαίσαντος τῷ πειράζοντι ἔξω τοῦ σκάμματος αὐτὸν κατηκόντισεν, ἐν πολλῇ χαρᾷ χαίροντες διηκόνουν προθύμως, ὡς γέγραπται, ὥσανεϊ οὐκ ἔτι ἐπ' ἐλπίδι τινί, ἀλλ' αὐταῖς ὄψεσι θεασάμενοι τὴν νίκην τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ, προθύμως μετὰ χαρᾶς προσελθόντες διηκόνουν αὐτῷ. Ἡ δὲ τῶν ἐναντίων πληθὺς ἀντιστροφὴς νῦν ἐπένθει καὶ ὠδύρετο, αἰσχυνομένη ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ. ^[15]

2 91 Ὅθεν μὴ δυνηθεὶς ὁ αὐτῆς πρωτοστάτης τοῦτον καταβαλεῖν, ἐπιβουλεύειν ἤρξατο διὰ τῶν Ἰουδαίων, καὶ δὴ τὴν πληθὺν αὐτῶν διεγείρας καὶ σταυρώσας καὶ θανατώσας ἐδόκει τούτου

ἀπαλλάττεσθαι. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῆς ἀναστάσεως γενομένης, θαυμαστῆς τε καὶ ἐνδόξου καὶ παραδόξου καὶ δυνατῆς, μηκέτι θάνατον ὑποδεχόμενος ἢ ἕτερόν τι καθ' ὅλου πάθος, ἀλλὰ σὺν τῇ ἀφθαρσίᾳ καὶ ἀθανασίᾳ καὶ τὴν ἀτρεπτότητα τῆς ψυχῆς κοιμισάμενος καὶ πάλιν εἰς οὐρανὸν ἀναφερόμενος καὶ διὰ τῆς νεφέλης ἐποχούμενος καὶ ὡς ἐν θριάμβῳ νικηφόρος ἀναφερόμενος ἔσωθεν τοῦ στερεώματος εἰσῆλθε, πρῶτος πάντων ἐγκαινίσας ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν. Καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι λευχειμονοῦντες συνηυφραίνοντο τοῖς ἀνθρώποις, εὐαγγελιζόμενοι τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς γυναῖκας. ^[10]

2 92 Οἱ δὲ ἐναντίοι θεώμενοι ἑαυτῶν τε καὶ πάσης τῆς κτίσεως ἀνωτέραν γενομένην τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν, ἣν ποτε μὲν ὑπεσκέλισαν, νυνὶ δὲ καταβληθέντες ὑπ' αὐτῆς, ἐννεοὶ μεμενηκότες καὶ ἀχανεῖς τελείως κατησχύνοντο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἐβόα τοῖς μαθηταῖς· «Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον», καὶ πάλιν· «Ἴδου δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ», ἵνα εἴπῃ· Πάσαι μὲν ἁμαρτήσαντος τοῦ ἀνθρώπου, ἥνίκα ὁ ὄφρις ἐν παραδείσῳ συνέβαλε πρὸς αὐτόν, ἐρρέθη αὐτῷ· «Τηρήσει σου πτέρναν καὶ σὺ αὐτοῦ κεφαλὴν», ὥσανεῖ· Ἐχθραν διαιρέσεως πρὸς ἀλλήλους ἔβαλε, τοῦ μὴ πείθεσθαι αὐτῷ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἦν ἡ πάλη τότε ἴση, ἀλλήλους δυναμένων βλάψαι, ὅτι ὁ μὲν ὄφρις ἐπιτηρῶν τὴν πτέρναν τοῦ ἀνθρώπου, ὥσανεῖ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, εἰ εὖροι αὐτὸν ἔξω τῆς ὁδοῦ, βλάψαι αὐτὸν ὡς ἔρπων περὶ τὴν πτέρναν ἡδύνατο, ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὡς ὄρθιον σχῆμα ἔχων, προσέχων ἑαυτῷ καὶ μὴ πλανώμενος τὴν ὁδόν, τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφρος ἡδύνατο θλαῖσαι. ^[5]

2 93 Νυνὶ δὲ νικήσαντός μου τὸν ὄφιν καὶ καταισχύναντος εἰς τέλος, καὶ ὑπὲρ παντός τοῦ γένους ἀδίκως δι' αὐτοῦ τὸν θάνατον ὑπομείνας, καὶ ἐν τῷ σταυρῷ τὸ χειρόγραφον προσηλώσας καὶ ἐξαλείψας, ἀνέστην τριήμερος τὴν νίκην ἔχων κατὰ τοῦ θανάτου καὶ πάσῃ τῇ ἀνθρωπεῖᾳ φύσει πρόξενος τῆς νίκης γεγένημαι, δι' ἐμοῦ εἰς πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα τῆς νίκης διαδραμούσης. Θαρσεῖτε οὖν. «Ἴδου δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.» Οὐκέτι, φησὶν, οὐδὲ τὴν πτέρναν ὑμῶν δύναται βλάψαι, ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν καταπατούμενος. Ὡς περ οὖν ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἡμαρτηκὼς ὁ Ἀδάμ, γευσάμενος περὶ μεσημβρίαν τοῦ ξύλου, ἐξεβλήθη τὸ δειλινόν, οὕτως καὶ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, ὥρᾳ ἕκτῃ, τὸν σωτήριον σταυρὸν ὁ Δεσπότης Χριστὸς κατὰ σάρκα ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπέμεινε. ^[15]

2 94 Καὶ ὥς περ ἀπὸ τῆς παραβάσεως ἕως τῆς ἐκβολῆς τοῦ παραδείσου πάντες οἱ ἄγγελοι ἠθύμουν σφόδρα, μηδὲν ἐλπίζοντες ἕτερον ἢ διάλυσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἑαυτῶν καὶ τοῦ παντός, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ πάθους ἀπὸ ὥρας ἕκτης ἕως ἐννάτης ἡ κτίσις πᾶσα ἐμελανειμόνει, τῷ σκότῳ περιβεβλημένη ἐπὶ τῷ γενομένῳ ἀδίκῳ. Καὶ ὥς περ ἐννάτην ὥραν οἱ δύο ἐξεβλήθησαν τοῦ παραδείσου, ὃ τε Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐα, οὕτως καὶ ὥραν ἐννάτην ὁ Δεσπότης Χριστὸς κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ ὁ ληστής εἰσέβησαν ἐν τῷ παραδείσῳ. ^[10]

2 95 Ἐν αὐτῇ οὖν τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ἣ ἐπλάσθη ὁ Ἀδάμ, λέγω δὴ τῇ ἕκτῃ, γέγονε καὶ ἡ παράβασις καὶ ἡ λύπη τῶν ἀγγέλων καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ θανάτου καὶ ἡ ἐκβολὴ τοῦ παραδείσου. Οὕτως καὶ εἰς τὸ πάθος ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο διὰ ξύλου σταυροῦ ὁ σωτήριος θάνατος καὶ τὸ πένθος τῆς κτίσεως, καὶ τὸ δειλινὸν ἡ ἀπόθεις τοῦ πένθους καὶ ἡ εἰσβολὴ τοῦ παραδείσου. «Ἀμὴν γὰρ λέγω σοι», φησὶν ὁ Σωτήρ τῷ ληστῇ, «σήμερον μετ' ἐμοῦ εἶ ἐν τῷ παραδείσῳ». Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανελθωμεν. Τὸ κείμενον Ὅθεν οὐκ ἐπαύσαντο τῆς διακονίας, ἧς ἐποίουν διὰ τοὺς ἀνθρώπους οἱ ἄγγελοι τοὺς φθαρτοὺς καὶ θνητοὺς· τοῦτο γὰρ λέγει· «Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἔκοῦσα», ὥσανεῖ· Ματαίως πονεῖν καὶ διακονεῖν οὐκ ἐβούλοντο· πλήν, φησί, «διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι». ^[5]

2 96

Ποία ἐλπίδι; Εὖ δὴλον ὅτι ὁρῶντες μετὰ τὴν παράβασιν τὸν Θεὸν μὴ πρὸς τὴν ἀπειλὴν τῆς ἀποφάσεως ποιήσαντα, ἀλλὰ φιλανθρωπευσάμενον καὶ ἐπιμελούμενον τοῦ ἀνθρώπου καὶ χιτῶνας αὐτῷ κατασκευάζοντα, οὗτοι χρηστοτέρας ἐλπίδας ἐδέχοντο περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε μὴ ἀπειπεῖν, ἀλλὰ διακονεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ. Λοιπὸν πάλιν φησὶν ὅτι «καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ», ὡσανεὶ Ἐλευθερωθήσονται καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι καὶ μετ' αὐτῶν πᾶσα ἡ κτίσις, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἐλευθερῶνται τῆς φθορᾶς καὶ δοξάζωνται ἀθάνατοι καὶ υἱοὶ Θεοῦ καθιστάμενοι ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου, ὅταν τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου παράγῃ καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν γίνηται καὶ ἡ τροπὴ ταύτης τῆς καταστάσεως. Τῶν γὰρ ἄστρων πιπτόντων κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν καὶ δρόμου καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας παυομένου, καὶ ἐλευθερουμένων τῶν ἀγγέλων τῶν ταῦτα κινούντων διὰ τὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔξω τῆς φθορᾶς γίνεσθαι καὶ τούτων ὅλων μὴ χρήζειν, τί φήσαιεν οἱ καινοὶ νομοθέται, οἱ σφαιρικὸν εἶναι νομίζοντες τὸν οὐρανὸν καὶ κινεῖσθαι καὶ κινεῖν τὰ ἄστρα λέγοντες; Εἰς τί χρήσιμον, εἰπάτωσαν ἡμῖν, τότε ὁ οὐρανὸς περιστραφήσεται, οἷ τε χριστιανούς ἑαυτοὺς ὀρίζοντες; Ἀλλ' ἅπαγε τῶν ματαιοπόνων καὶ τῶν ἀβεβαίων. ^[5]

- 2 98 Ὡς γὰρ βοᾷ ὁ Ἀπόστολος ὅτι· «Πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν», διὰ τούτου πάλιν δηλώσας πᾶσαν μὲν τὴν κτίσιν, ἐξαιρέτως δὲ αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους, βαρυνομένην ἐν τῷδε τῷ βίῳ, τῇ φθορᾷ δουλευόντων καὶ τῇ τροπῇ. Τρεπτοὶ γὰρ ὄντες καὶ αὐτοὶ κάμνουσιν αἰεὶ τῇ τροπῇ, ἀναλογιζόμενοι καὶ ἐλπίζοντες τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐπιθυμοῦντες ταύτης τυχεῖν, ἥσπερ καὶ τυγχάνουσιν, ὡς εἴρηται, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν. Οὐκ ἂν γὰρ τινες ἐξ αὐτῶν παρέβησαν, εἰ μὴ τοῦτον τὸν νόμον εἰλήφεισαν παρὰ τοῦ Θεοῦ· ὅθεν οἱ παραβάντες ἐπὶ τὴν γῆν ἐκ τοῦ ὕψους κατερρίφησαν. ^[5]
- 2 99 «Ἐθεώρουν» γάρ, φησὶν ὁ Κύριος, «τὸν Σατανᾶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα ὡς ἀστραπὴν». Εἰ γὰρ μὴ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ νόμον, τί δεῖ ποιεῖν καὶ τί μὴ ποιεῖν, οὐκ ἂν ὑπὸ ἁμαρτίαν ἔπιπτον. Χωρὶς γὰρ νόμου ἀδύνατον παραβῆναι, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «Οὐδὲ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις», καί· «Χωρὶς νόμου ἁμαρτία νεκρά», ὥστε κατὰ πάντα τρόπον καὶ αὐτοὶ δέονται τυχεῖν τῆς ἐλευθερίας τοῦ νόμου καὶ τῆς τροπῆς· ἡ δὲ παρουσία τοῦ Δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ταύτης αἰτία γέγονε καὶ ἔτι γενήσεται. «Ἀνακεφαλαιώσασθαι γὰρ τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ», φησὶν ἡ θεία Γραφή, «τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», καί· «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καὶνὴ κτίσις. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά.» Τῆς οὖν ἐλπίδος ταύτης προκειμένης τοῖς χριστιανοῖς, ὥστε καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἀνακαινίζεσθαι εἰς κρείττονα καὶ μακαρίαν κατάστασιν, τίς οὕτω βάσκανος καὶ ἀντίθεος ταύτην καταλιπεῖν καὶ τῇ καινῇ καὶ ἀπατηλῇ τῶν ἔξωθεν ἐπιστηρίζεσθαι ματαιότητι; Ἀκούσεται γὰρ παρὰ τοῦ Κριτοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. ^[5]
- 2 100 Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.» Ἀνομία γὰρ ὄντως μεγάλη τὸ ἀθετεῖν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντικρυς αὐτῶν τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῷ οὐρανῷ δωρεῖσθαι. Οἱ τοιοῦτοι γὰρ οὐ δύνανται προσδέχεσθαι «τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν», οὔτε βούλονται ἀκοῦσαι μετὰ πιστῶν ἐξ ὕψους προσκαλουμένου τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου», ἀλλ' αἰεὶ κατὰ τὴν αὐτῶν ὑποθήκην πλανώμενοι ἀστάτῳ φορᾷ περιφέρονται σὺν τῇ ἑαυτῶν σφαίρᾳ, παῦλαν τούτων μὴ ἐλπίζοντες. Παραγραφὴ Ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, τουτέστι τῇ κυριακῇ, ἡ καταβολὴ τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως ἐγένετο, ἀφ' ἐσπέρας ἀρξάμενος ὁ Θεὸς κτίζειν τὰ περιεκτικὰ τοῦ παντὸς κόσμου, λέγω δὲ οὐρανὸν καὶ γῆν,

συνδημιουργήσας αὐτοῖς καὶ τὸ σκότος καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὸ πῦρ τὸ ἐν τῇ γῇ ἀναμειγμένον καὶ τοὺς ἀγγέλους, ὅφ' ἐν ταῦτα πάντα παραγαγών. ^[5]

2 101 Διὰ τοῦτο ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ πάλιν ἡ ἀνάκτισις τοῦ παντὸς κόσμου ἐγένετο. Ὁ πᾶς γὰρ κόσμος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ περιγράφεται, ὅτι σύνδεσμός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὡς πολλάκις εἴρηται, παντὸς τοῦ κόσμου. Ἀναστάντος οὖν τοῦ ἀνθρώπου ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ τῆς κυριακῆς ἀφθάρτου καὶ ἀθανάτου καὶ ἀτρέπτου, πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐγγυᾶται, ὁρατὴν καὶ ἀόρατον, τῶν ὁμοίων τυχεῖν. ^[10]

2 102 Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· «Ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», καί· «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις ἀνακαινίζεται. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε πάντα καινά.» «Τὰ πάντα» εἶπεν, ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θεωροῦνται ὁρατὰ καὶ ἀόρατα. Ὁ ἀθετῶν οὖν τῷ Χριστῷ τὴν ἀνθρωπότητα τελείαν μὴ ὑπάρχειν, οὗτος βέβλαπται μὴ ἐπιστάμενος τὴν μεγάλην οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ δόγμα τὸ χριστιανικόν· ὁμοίως καὶ ὁ τὴν θεότητα τελείαν ἀθετῶν, ἔνοχος ἐστὶ καὶ πάνυ βέβλαπται. Τὸ κείμενον Κυκλευόντων τοίνυν τῶν ἄστρον διὰ τῶν ἀοράτων Δυνάμεων, κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, καὶ διὰ τοῦ βορρᾶ διατρεχόντων καὶ ὑπὸ τὸ ὕψος τῆς γῆς γινομένων, δυνατόν τῷ τοιοῦτῳ σχήματι τὰς ἐκλείψεις ἀποτελεῖσθαι, τὰς τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου. ^[5]

2 103 Λογικῶς γὰρ καὶ εὐτάκτως καὶ ὀξυτέρως ἡμῶν αἱ ἀγγελικαὶ Δυνάμεις τὰ σχήματα κινεῖσαι ἀποτελοῦσιν, ἔργον αὐτὸ κεκτημέναι νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀπαύστως. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ ἔξωθεν λέγουσιν ὑποκάτωθεν τῆς γῆς κυκλεύειν αὐτά, ἀπερὶσκέπτως, ὡς πρόσθεν ἐδείχθη, μὴ συμβαῖνον τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ τῷ Θεῷ ἐναντιούμενοι. Ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες τῇ θείᾳ Γραφῇ, ὀλίγον πλαγιάσαντες τῷ νῷ τὴν περιφοράν, ἥτοι τὴν πορείαν τῶν ἄστρον, διὰ τούτου τοῦ σχήματος ἀποτελεῖσθαι αὐτὰς λέγομεν. Αἱ αὐταὶ γὰρ ἐκλείψεις ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθοῦσι, καὶ οὔτε τῷ Θεῷ ἐναντιούμεθα, οὔτε τῇ φύσει τῶν πραγμάτων. Πιστευτέον γὰρ τῷ Θεῷ ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν καὶ διδασκαλίαν ἀνθρώπων. Πάλιν περὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων λέγομεν ὅτι τὴν γῆν πρῶτον, ξηρὰν οὔσαν, ἐδράσας ὁ Θεὸς θεμέλιον τοῦ παντὸς ὡς βαρεῖαν τέθεικε· πάλιν τὸ ὕδωρ, τουτέστι τὸ ὑγρόν, ὡς ῥευστὸν ὄν, ἐπάνω τῆς γῆς ἔταξεν· ὡς δὲ ἐναντία ταῖς ποιότησιν ὁμοῦ ἐδικαίωσεν εἶναι διὰ τὴν εὐκрасίαν. ^[5]

2 104 Πάλιν ἀνώτερον τούτων τὸν ἀέρα ἔταξε ψυχρόν, καὶ πάλιν ἀνώτερον τὸ πῦρ, τουτέστι τὸ θερμόν, ἀμφοτέρω πάλιν ὡς κουφότερα, ὡς δὲ πάλιν ἐναντία. Ὅμοῦ τὰ δύο οὖν μέσα, τὸ τε ὕδωρ ὡς ὑγρόν καὶ τὸν ἀέρα ὡς ψυχρόν, πολλὴν συγγένειαν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, τὸ μὲν ῥευστῆς φύσεως ὄν, τὸ δὲ χαύνης, ἀμφοτέρω δὲ ἀπαλὰ καὶ εὐχερῶς εἰσδεχόμενα εἰς ἑαυτὰ καὶ ἀλλήλων καὶ τῶν ἐναντίων τὰς ποιότητας καὶ ἀλλήλοις μεταδιδόντα καὶ τὸ πᾶν συγκιρνώντα, τοῖς ἄλλοις δύο μεσάζειν ἐδικαίωσε, τῷ τε ξηρῷ καὶ θερμῷ, ἵνα μὴ τὸ πᾶν διαφθαρῇ καὶ ἀποτεφρωθῇ. Ἐκ τοῦ γὰρ εὐχερῶς μεταλαμβάνειν ἀλλήλων τὰ δύο μέσα στοιχεῖα πλάνην ὑπέμειναν οἱ ἐκτὸς καὶ ἐξ ἀντιστρόφου τὸν μὲν ἀέρα ὑγρόν, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρόν προσηγόρευσαν· λοιπὸν καὶ ἐκ τούτου δύο ποιότητας τῷ ἐνὶ χαρίζονται, πολλάκις δὲ καὶ τέσσαρας. Τοὺς δὲ ὑετοὺς κατὰ τὸ χρήσιμον ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἀγγελικῶν Δυνάμεων ἔταξε γίνεσθαι, ἐξυπηρετούντων καὶ ἀπὸ τῆς θαλάττης ἐπὶ τὰς νεφέλας ἀναγόντων· καὶ τῷ προστάγματι τῷ θείῳ διακονοῦντες ἐκπέμπουσιν ὅπουδ' ἂν τὸ θεῖον πρόσταγμα κελεύσοι. ^[5]

2 105 Λέγει γὰρ ἡ Γραφή διὰ Ἀμὼς τοῦ προφήτου· «Ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς.» Ὅμοίως καὶ διὰ Ζαχαρίου οὕτως· «Αἰτεῖσθε ὑετὸν παρὰ Κυρίου καθ' ὥραν πρῶτον καὶ ὀψιμον, καὶ ὑετὸν χειμερινὸν δώσει αὐτοῖς, ἐκάστῳ βοτάνην ἐν ἀγρῷ.» Ἐν δὲ ταῖς Βασιλείαις ἐπὶ Ἡλιοῦ οὕτω φησί· «Καὶ ἐπέστρεψε τὸ παιδάριον ἐπτάκις καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἑβδόμῳ, καὶ ἰδοὺ νεφέλη μικρά, ὡς ἵχνος ἀνδρός, ἀνάγουσα ὕδωρ ἀπὸ

θαλάσσης.» Τὸ δὲ σαλευθῆναι τὴν γῆν οὐκ ἀπὸ πνεύματος λέγομεν—οὐ γὰρ ὡς αὐτοὶ μύθους ὑποτιθέμεθα—, ἀλλὰ προστάγματι θείῳ τοῦτο γίνεσθαι λέγομεν ἀπεριέργως. ^[10]

2 106 Λέγει γὰρ ἡ Γραφή διὰ τοῦ Δαυΐδ· «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν.» Καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων λέγει εἰς τὰς Πράξεις· «Καὶ ἐσαλεύθη ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου.» Καὶ Ἀμὼς δὲ ὁ προφήτης καὶ αὐτὸς οὕτως λέγει· «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἐφαπτόμενος τῆς γῆς καὶ σαλεύων αὐτήν.» Καὶ πάλιν ἕτερος προφήτης, Ἀγγαῖος δὲ οὗτος, οὕτως λέγει· «Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείσω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.» Καὶ πάλιν Ἡσαΐας· «Ἐὰν ἀνοίξῃς τὸν οὐρανόν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη.» Περὶ δὲ ἀντιπόδων οὔτε εἰπεῖν ἢ ἀκοῦσαι περὶ τούτων τῶν μύθων ἀνέχεται ἡ θεία Γραφή. ^[10]

2 107 «Ἐποίησε γάρ, φησὶν, ἐξ ἑνὸς πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ παντὸς προσώπου τῆς γῆς.» Οὐκ ἐπὶ ἀντιπροσώπου τῆς γῆς εἶπεν, ἀλλ' ἐπὶ προσώπου. Καταχθονίους δὲ τοὺς νεκροὺς τοὺς τεθαμμένους ἐν τῇ γῇ καλεῖ, οἷόν ἐστι τό· «Ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων», ἵνα εἴπῃ ἀγγέλων ὡς οὐρανίων, ἀνθρώπων ὡς ἐπιγείων, καταχθονίων ὡς ἐν τῇ γῇ τεθαμμένων. Τοῦτο γὰρ ἔφη ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως γίνεσθαι, ὅτε πάντες οἱ τε κατ' οὐρανὸν ἄγγελοι, οἱ τε κατὰ γῆν ἄνθρωποι καὶ οἱ ἐν τῇ γῇ τεθαμμένοι νεκροί, ἀνιστάμενοι πάντες, γόνυ κλίνουσιν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Πατεῖν γὰρ λεγόμεθα ἐπάνω τῆς γῆς, οἷον ὡς ὅταν λέγῃ· «Δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων.» Τὸ πατεῖν οὖν τὸ ἐπάνω τινὸς λέγεται πατεῖν· εἰ δὲ ἐπάνω τινὸς πατοῦμεν, τὸ ἀντιπατεῖν ὑποκάτω ἐστὶν οὗ πατεῖ. Κατὰ τοὺς σοφοὺς δὲ τὸ σφαιροειδὲς οὔτε ἐπάνω οὔτε ὑποκάτω ἔχει· οὐκοῦν οὔτε πατοῦμεν, οὔτε ἀντιπατοῦμεν, οὔτε ὅλως βαίνομεν ἐν τῇ γῇ· καὶ πλάσματα καὶ μῦθοί εἰσι τὰ κατ' αὐτούς. Περὶ δὲ ἀγγέλων καὶ δαιμόνων ἢ ψυχῶν, πάντας περιγραφτοὺς λέγει ἡ θεία Γραφή καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διάγοντας, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος· «Θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις», ὡς εἰς ἕνα κόσμον διάγοντας. ^[5]

2 108 Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ λέγει περὶ αὐτῶν οὕτως· «Καὶ ὁ ἄρχων βασιλείας Περσῶν εἰστήκει ἐξ ἐναντίας μου εἴκοσι μίαν ἡμέραν, καὶ ἰδοὺ Μιχαὴλ εἷς τῶν ἀρχόντων τῶν πρώτων ἦλθε βοηθησαί μοι, καὶ αὐτὸν κατέλιπον ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἄρχοντος βασιλείας Περσῶν, καὶ ἦλθον συνετίσαι σε ὅσα ἀπαντήσεται τῷ λαῷ σου ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν.» Τὸ οὖν «εἰστήκει ἐξ ἐναντίας μου» καὶ τὸ «ἦλθε» καὶ «ἀπῆλθε» καὶ «κατέλιπον αὐτὸν ἐκεῖ» καὶ ὅσα τοιαῦτα περιγραφτῶν εἰσι. Μόνον γὰρ ἀπερίγραφον τὸ θεῖον, πανταχοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως ὄν. «Ἐὰν γὰρ ἀναβῶ», φησὶν ὁ Δαυΐδ, «εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ εἶ ἐκεῖ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει· ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης», ἵνα εἴπῃ τῆς δύσεως, «καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὁδηγήσει με», φανερώς τὸ ἀπερίγραφον τοῦ Θεοῦ ἐνταῦθα σημάνας. Ἐπὶ δὲ ἀγγέλων οὐ δυνατόν τοῦτο νοεῖν, καταλειπομένους, ὡς ἀνωτέρω γέγραπται, ἐν τόπῳ. Περὶ δὲ ψυχῶν, καὶ αὐτὰς περιγραφτὰς λέγει ἡ θεία Γραφή καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σώματι περιγράφεσθαι, οἷον· «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου», ὡσανεὶ καὶ αὐτῆς ἔνδον τυγχανούσης. ^[20]

2 109 Καὶ πάλιν· «Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σὰρξ μου», ἵνα εἴπῃ ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ σὰρξ μου· κέχρηται δὲ ἀντὶ ψυχῆς τῇ καρδίᾳ, ὡς ἐκεῖ αὐτῆς ἰδρυμένης καὶ ἔνδον οὔσης τοῦ σώματος, ὡς ὅταν πάλιν λέγῃ· «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγιά σου», ἵνα εἴπῃ ἐν τῇ ψυχῇ μου. Πάλιν· «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός», ἵνα εἴπῃ ψυχὴν. Ὁ δὲ Κύριος οὕτω φησὶν· «Οὐ τὰ εἰσπορευόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· εἰς γὰρ τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται· τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τῆς καρδίας», ὡσανεὶ τῆς ψυχῆς, «ἐκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον», οἷον «πονηροὶ διαλογισμοὶ» καὶ ὅσα καταλέγει ἰδιώματα τῆς ψυχῆς. Ἐτέρωθι δὲ πάλιν λέγει

έντρεπτικώτερον τοῖς ἀποστόλοις· «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν», ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ὅτι· Ὁφείλετε κατὰ ψυχὴν αἰεὶ ἔχειν ἐντὸς ὑμῶν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ^[15]

2 110 Καὶ πάλιν τῷ πιστεύσαντι ληστῇ ἐπαγγέλλεται λέγων· «Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ’ ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ». Τὸ «ἐν τῷ παραδείσῳ» τέως φανερώτατα ἐν τόπῳ λέγει· ὅτι δὲ κατὰ ψυχὴν λέγει καὶ οὐ κατὰ τὸ σῶμα, δῆλον ἐκ τοῦ τεθάρθαι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὑπὸ Ἰωσήφ ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ληστοῦ ἐν τοῖς αὐτόθι ἐτέθαπτο· προδηλότατα οὖν κατὰ τὴν ψυχὴν λέγει τὸ «μετ’ ἐμοῦ εἶ σήμερον ἐν τῷ παραδείσῳ». Ἔτι δὲ καὶ οἱ πλείους τῶν εὐαγγελιστῶν ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου «ἐξέπνευσεν» εἶπον, ὥσανεὶ ἔσθωθεν ὄντος τοῦ πνεύματος, τουτέστι τῆς ψυχῆς, ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ σώματος. Ὁ γὰρ ἄλλος «κλίνας τὴν κεφαλὴν, λέγει, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα». Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἴρηται ὡς ἐν τάξει ὑποθήκης χριστιανικῆς, ἐκ τῆς θείας Γραφῆς κινουμένοις, οὐχ ἑαυτοῖς πλασαμένοις ἢ στοχασαμένοις, ἀλλ’ ἀκριβῶς πειθομένοις τῷ Θεῷ τῷ διὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ λαλήσαντι. ^[5]

2 111 Πάντων γὰρ τῶν θελόντων ἀπὸ λογισμῶν ἰδίων ἢ ἐκ στοχασμῶν εἰπεῖν τι τοιοῦτον, καὶ ἀπορούντων τὰ πλεῖστα καὶ σφαλλομένων καὶ μὴ ἐξιχνύοντων τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν, πρὸς τὸν Θεὸν τὸν κτίστην τοῦ παντὸς καταφυγεῖν χρὴ τὸν ὄντως χριστιανόν, τὸν εἰδότα τὸ πῶς καὶ τὸ διατί, ἵνα μὴ πλανώμενοι «καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ» τῶν ἀνθρώπων, καθὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος βοᾷ, ἐν τῇ κυβεῖα τῶν λόγων καὶ τῇ πανουργίᾳ τῆς ἀπάτης, εὐρεθώμεν καὶ ἡμεῖς «σὺν τῷ κόσμῳ κατακρινόμενοι». Ταῦτα δὲ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ ὁ Μωϋσῆς ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς καταλέγει καὶ φησι· «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἔρεῖς πρὸς αὐτούς, καὶ ποιησάτωσαν ἑαυτοῖς κράσπεδα ἐπὶ τὰ πτερυγία τῶν ἱματίων αὐτῶν εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν, καὶ ἐπιθήσετε ἐπὶ τὰ κράσπεδα τῶν πτερυγίων κλῶσμα ὑακίνθινον. ^[5]

2 112 Καὶ ἔσται ὑμῖν ἐν τοῖς κρασπέδοις, καὶ ὄψεσθε καὶ μνήσθητε πάντων τῶν ἐντολῶν Κυρίου καὶ ποιήσετε αὐτάς, καὶ οὐ διαστραφήσεσθε ὀπίσω τῶν διανοιῶν ὑμῶν καὶ ὀπίσω τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, ἐν οἷς ὑμεῖς ἐκπορνεύετε ὀπίσω αὐτῶν, ὅπως ἂν μνησθῆτε καὶ ποιήσητε πάσας τὰς ἐντολάς μου, καὶ ἔσεσθε ἅγιοι τῷ Θεῷ ὑμῶν. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, ὁ ἐξαγαγὼν ὑμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἶναι ὑμῶν Θεός, ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν», σαφέστερον καὶ αὐτὸς διδάξας, ὅπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐδίδαξε, μὴ κατακολουθεῖν ταῖς ἰδίαις ἐννοίαις, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς θείοις προστάγμασι. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς, ὧς τιμία κεφαλὴ, τούτων μὲν ἀπέχεσθαι, τῶν θείων δὲ ἀντέχεσθαι, εὐχαῖς τῆς σῆς ἀγιωσύνης, χριστιανικώτατε πάτερ, ὅπως εὐροιμεν ἔλεος καὶ χάριν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς χάριτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμὴν. ΛΟΓΟΣ Γ’ Ὅτι βεβαία ἐστὶ καὶ ἀξιόπιστος ἡ θεία Γραφή καὶ σύμφωνος αὐτῇ ἑαυτῇ καὶ καθ’ ἑαυτὴν διηγουμένη, Παλαιὰ τε καὶ Καινὴ Διαθήκη, σημαίνουσα καὶ τὸ χρήσιμον τῶν σχημάτων τοῦ παντὸς κόσμου. ^[5]

3 1 [16t] Πρῶτον οἱ ἄνθρωποι μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐπὶ τῆς θεομάχου πυργοποιΐας ἐφ’ ὑψηλοῦ γενόμενοι, κατανοοῦντες συνεχῶς τοῖς ἄστροις, ὑπώπτευσαν πλανώμενοι ταύτην τὴν δόξαν, εἶναι τουτέστι σφαιροειδῆ τὸν οὐρανόν. Βαβυλωνίων γὰρ οὔσης τῆς πόλεως ἔνθα τὸν πύργον ὠκοδόμουν, Χαλδαίων ἀνάγκη πρῶτον ἐφεύρεμα τὸ τοιοῦτο, ὅθεν καὶ βαρβαρικὴν σφαῖραν ἐξεργάσαντο. Οἱ ἐκ τοῦ γένους τοίνυν τοῦ Ἀβραάμ, Χαλδαῖοι ὑπάρχοντες, κατελθόντες εἰς Αἴγυπτον αὐτοὶ μετέδωκαν τοῖς Αἰγυπτίοις ταύτης τῆς δόξης. Πολυπραγμονικώτερον πάλιν ἀφορμῆς δραξάμενοι οἱ Αἰγύπτιοι ἐπέτειναν καὶ αὐτοὶ ταύτην τὴν δόξαν, ἕως ὅτου καὶ οἱ Ἕλληνες παροικήσαντες ἐν Αἰγύπτῳ, Πυθαγόρας Πλάτων τε καὶ Εὐδοξος ὁ Κνίδιος, οἱ φιλόσοφοι, καὶ αὐτοὶ ταύτης μεταλαβόντες πλέον τι καὶ αὐτοὶ ἐπεξεργάσαντο ἐκ τῶν πρώτων λαβόντες τὰς ἀφορμὰς. Παραγραφὴ Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τῶν ἀνθρώπων λοιπὸν πληθυνθέντων ἔσω ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἔνθα ἡ κιβωτὸς ἐκαθέσθη, καθὼς γέγραπται, κινήσαντες μικρῶς πρὸς ἐπὶ τὰ ἔξω εὐρὴν πεδῖον ἐν γῇ Σενναάρ.

Μιᾶς δὲ γλώττης ὄντες οἱ πάντες ὁμοθυμαδὸν διελογίζοντο λέγοντες ὅτι· Τοὺς πρὸ ἡμῶν ἀνθρώπους ὁ Θεὸς κατακλυσμῷ διέφθειρεν· εἰ δοκῇσιν αὐτῷ πάλιν ὀργισθῆναι καὶ ἡμῖν καὶ κατακλυσμῷ διαφθεῖραι, ἀπολλόμεθα πάντες. Ἀλλὰ δεῦτε, πλινθεύσωμεν πλίνθους καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί, ἵνα τοῖς ὕδασιν ἀντέχωσι, καὶ ἀσφάλτῳ οἰκοδομήσαντες ποιήσωμεν πύργον ὑψηλόν, οὗ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα τοῦ μὲν κατακλυσμοῦ ῥυσθέντες σωθῶμεν ἐν τῷ πύργῳ. Εὐχερῶς δὲ πρὸς αὐτὸν παραταξόμεθα εἰς πόλεμον, ἐγγύτατοι αὐτοῦ ὄντες, ἕως ἔσμεν ὁμοῦ πάντες, πρὶν ἢ διασκορπισθῶμεν. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ λέγειν· «Καὶ ποιήσωμεν ἑαυτῶν ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἡμᾶς ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς.» Ἀρξάμενοι τοίνυν οἰκοδομεῖν καὶ τυραννικῶ τρόπῳ βουλόμενοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν, ὁ φιλάνθρωπος καὶ εὖσπλαγχνος Θεός, εἰδὼς καὶ προειδὼς ὃν ἔκτισεν αὐθαίρετον καὶ αὐτεξούσιον ἄνθρωπον, τὴν δύναμιν μὲν τοῦ ἐν αὐτῷ λογικοῦ, τὴν ἀσθένειαν δὲ τῆς αὐτοῦ σαρκός, σπλαγχνισθεὶς μᾶλλον ἢ πεποίθηκε πάλιν οἰκονομίαν μεγάλην, μὴ ἐάσας αὐτοὺς ἀνόνητα κάμνειν καὶ μοχθεῖν. ^[5]

3 3 Μετὰ τοῦ γὰρ συντρίβεσθαι τῷ καμάτῳ διεφθείροντο παντελῶς ἐφ' ὕψους γινόμενοι ἔκ τε τῆς σφοδρότητος τῶν ἀνέμων ἄνωθεν καταβαλλόμενοι καὶ τῇ ἐγγύτητι τοῦ ἡλίου κατακαυματούμενοι καὶ τῇ ἐκπλήξει τοῦ ὕψους σκοτούμενοι πάλιν καὶ καταφερόμενοι. Διαιρεῖ οὖν αὐτῶν καὶ συγχεῖ τὴν γλῶτταν εἰς πολλὰς καὶ παύει μὲν τῆς ἀθέου μανίας, διασκορπίζει δὲ αὐτοὺς καὶ κατοικίζει εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Αὕτη ἡ αἰτία τοῦ διαμερισμοῦ τῶν ἔθνων καὶ τῆς κατοικίας τῆς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπ' ἐσχάτων οὖν τῶν ἡμερῶν εὐδοκήσας ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἀνθρώποις, καθὰ γέγραπται· «Ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», ἰδίᾳ βουλῇ καὶ ἀγαθότητι ἀναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν ἡμετέραν ἀπαρχὴν μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως ἀνήγαγεν εἰς τὸν οὐρανόν. ^[5]

3 4 Προμηνύων δὲ πάλιν καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν ἄνοδον, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς διὰ Πνεύματος ἁγίου συνάξας, ἃς ποτε διεῖλε γλώσσας, οὐρανόθεν τοῖς ἀποστόλοις δίδωσι, καὶ ἐλάλουν γλώσσαις «τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ», «καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι», ὥστε τοὺς παρισταμένους πάντας ἐκ πάντων τῶν ἔθνων συνηγμένους ἀκούειν ἕκαστον τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ «τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ» καὶ γινῶναι τὴν εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν ἠὐδόκησεν ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι ποτὲ οἱ τυραννοῦντες καὶ βουλόμενοι ἄνθρωποι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν ἄπρακτοι μεμενήκασιν, εὐδοκία δὲ Θεοῦ νῦν εἰς οὐρανὸν οἱ πιστοὶ ἀναφέρονται. Παραγραφὴ Ἐνταῦθα ἐφ' ὑψηλοῦ γενόμενοι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι τὸν πύργον ὠκοδόμουν, καὶ συχνῶς τοῖς ἄστροις ὑπονοοῦντες καὶ ὀρῶντες τὰ μὲν τῶν ἄστρων ἀνερχόμενα, τὰ δὲ κατερχόμενα, τρόπον τινὰ ὡς ἐπὶ μηχανῆς στρεφόμενον ὑπώπτουσιν πρὸς τὸ σφαιροειδῆ εἶναι τὸν οὐρανόν. ^[5]

3 5 Ἠγνόησαν γὰρ καὶ τὸ σχῆμα τῆς γῆς καὶ ὅτι ὑπὸ ἀγγέλων κινοῦνται ἐν τῷ ἀέρι. Διὰ τοῦτο τὴν ὑπόνοιαν ταύτην ἔσχον. Τὰς πύλας ταύτας τὰς διαπερώσας τὸν πύργον ἐποίησαν, μηχανώμενοι πάντοθεν, ἵνα μὴ δῆθεν ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ κατακλυσμοῦ καταβληθῇ ὁ πύργος ὁμοίως καὶ τὴν πλίνθον ὠκοδόμουν, ἵνα τοῖς ὕδασι δῆθεν ἀντέχη. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ πύργος οἰκοδομούμενος. Φασὶ δὲ κατέχειν τοῦ πλάτους τὸ διάστημα τῶν θεμελίων τρία ἐπὶ τρία μίλια. Λέγουσι δὲ καὶ τὴν ἄνοδον ἔξωθεν αὐτὸν κύκλῳ ἔχειν, ἵνα διὰ τῶν θυρίδων φῶτα δέχηται ἡ ἄνοδος. Τὸ κείμενον Ἔτι δὲ διατριβόντων τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, γεννηθεὶς ὁ Μωϋσῆς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν τοῖς βασιλείοις Αἰγύπτου ἐπεπαίδευτο πᾶσαν τὴν σοφίαν τῶν Αἰγυπτίων, παραλαβὼν διὰ τῆς ὄψεως καὶ αὐτὸς τὴν σφαῖραν καὶ τὴν ἀστρονομίαν, ἣ καὶ μαγείαν, καὶ τὰ ἱερογλυφικὰ γράμματα, μᾶλλον δὲ σύμβολα γραμμάτων—γράμματα γὰρ οὕτω ἦν—, καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν, πάσης αὐτῶν τῆς σοφίας μέτοχος γεγονώς. ^[5]

3 6 Καθὰ διηγεῖται ἡ θεία Γραφή, ἀνδρωθεὶς καὶ ζηλωτὴς ὑπάρχων μᾶλλον τοῦ πατρίου ἔθνους φονεύει τὸν Αἰγύπτιον, καὶ φοβηθεὶς ἔφυγεν ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Μαδιάμ, ἐν ᾗ γήμας ἐποίησε

παῖδας δύο. Ποιμαίνων δὲ τὰ πρόβατα τοῦ ἰδίου πενθεροῦ ἀπήγαγεν ἐπὶ τὸ Σίναιον ὄρος καὶ θεωρεῖ τὴν ὄπτασίαν ἐκείνης τῆς βάτου, ὡς πυρὶ κατεφλέγετο ἡ βάτος καὶ οὐ κατεκαίετο. ^[10]

3 7 Εἶτα προσδραμόντα ἰδεῖν τὸ μέγα θαῦμα προσκαλεῖται αὐτὸν ἄγγελος Θεοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ προτρέπεται ἀπελθεῖν πρὸς βασιλέα Φαραῶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τῷ ἐξαγαγεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων. Τοῦ δὲ παραιτουμένου διὰ τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος —ἐθεώρει γὰρ ὡς μόνος ἄνθρωπος μάχεσθαι πρὸς τοιοῦτον μέγαν βασιλέα οὐ δύναται—, θαρραλεώτερον ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀγγέλου ἀπεργάζεται ὑπομιμνήσκων αὐτὸν τῶν προπατόρων αὐτοῦ, ὅτι ἐκ στερείας καὶ γεγηρακότων παραδόξως συνεστήσατο ἔθνος μέγα καὶ πολὺ. Καὶ προπαρασκευάζει διὰ τῆς ῥάβδου τῆς ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ θαυματουργεῖν· ἐν οἷς καταπλαγεῖς ὁ Μωϋσῆς τοῖς θαύμασι, πείθεται ἀπελθεῖν εἰς Αἴγυπτον. Ἀπελθόντα δὲ καὶ ποιήσαντα συντυχίας πρὸς Φαραῶ, ἐπειδήπερ ἤμελλε δεικνύειν αὐτῷ πῶς τὴν κτίσιν ἅπασαν παρήγαγεν ὁ Θεός, ποῖά τε πρῶτα καὶ ποῖα δεύτερα καὶ καθεξῆς, παρασκευάζει αὐτὸν θαυματουργεῖν καὶ μεταβάλλειν τὰ στοιχεῖα ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ δεικνύειν πᾶσι τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς Ἰσραηλίταις, δι' αὐτῶν δὲ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι πιστὸς ἦν τῷ Θεῷ ἐπὶ πᾶσιν, οἷς λέγει καὶ ποιεῖ, προομαλίζων αὐτοὺς καὶ προπαρασκευάζων εἰς τὸ εὐπαράδεκτος αὐτοῖς εἶναι. ^[5]

3 8 Συγχωροῦνται δὲ καὶ οἱ ἐπαιδοὶ συμβαλεῖν αὐτῷ, ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς ἐπεπαίδευτο, καὶ τῇ θείᾳ δυνάμει ἀντιπαρατάττεται αὐτοῖς, διδασκόμενος τῶν τοιούτων καταφρονεῖν, ὥστε παραιτεῖσθαι ἐκείνους καὶ λέγειν ὅτι· «Δάκτυλος Θεοῦ ἐστὶν οὗτος.» Μεταβαλὼν οὖν τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων εἰς αἷμα καὶ ἀποκτείνας τοὺς ἰχθύας καὶ πάλιν τὸ αἷμα εἰς ὕδωρ ζῶν καὶ γόνιμον, καὶ σχίσας πάλιν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ τειχίσας ἔνθεν κἀκεῖθεν ἔμπροσθεν τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τῶν Αἰγυπτίων, εὐπαράδεκτος ἦν αὐτοῖς μετὰ ταῦτα λέγων· «Εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος καὶ ἔσται διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, καὶ ἐγένετο οὕτως. ^[5]

3 9 » Πάλιν ποιήσας σκότος ἐφεξῆς τρεῖς ἡμέρας παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, ἐν δὲ τοῖς Ἰσραηλίταις φῶς, πάλιν εὐπαράδεκτος ἦν λέγων· «Καὶ σκότος ἦν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου.

3 10 Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω φῶς. Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκοτοῦς.» Καὶ ὑπέθετο πρῶτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν ἄνευ δρόμου ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων λέγων· «Διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκοτοῦς.» Εἶτα πάλιν ἐξάγει τοὺς βατράχους ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ τοὺς σκνίπας ἐκ τῆς γῆς, καὶ πιστὸς ἦν λέγων· «Εἶπεν ὁ Θεός· Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ψυχὰς ζώσας, καὶ ἐγένετο οὕτως», καὶ πάλιν· «Εἶπεν ὁ Θεός· Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ τόδε καὶ τόδε, καὶ ἐγένετο οὕτως», ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ παράδοξα πάντα. ^[5]

3 11 Ὑστερον πάντων τὰ πρωτότοκα ἀποκτείνας πιστὸς ἦν λέγων ὕστερον πάντων· «Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον.» Καὶ καθάπερ ἔφημεν, προπαρασκευάζει αὐτὸν πιστὸν τοῖς Ἰσραηλίταις, ἐφ' οἷς ἔλεγέ τε καὶ ἔπραττεν, ὅψεσιν ὁρῶσι τὰ γενόμενα. Εἶτα ἐξαγαγόντος αὐτοὺς ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ περαιώσαντος διὰ ξηρᾶς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἀγαγόντος ἐπὶ τὸ Σινᾶ ὄρος, ἐν ᾧ ἦν ἑωρακῶς τὴν ὄπτασίαν τὴν θείαν, ἔτι θαυματουργῶν ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ ἐμπυρίζει τὸ ὄρος καὶ ἐκάπνιζεν αὐτό· καὶ φωναὶ σαλπίγγων οὐρανόθεν ἠχουσῶν ἐγίνοντο καὶ προβαίνόντων εἰς μεῖζον ἠκούοντο· καὶ θυέλλη καὶ σκότῳ καὶ γνόφῳ ἐκφοβήσας αὐτοὺς οὕτως φοβερῶτατα τῷ Μωϋσῇ ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ διελέγετο ἐπὶ τῆς νεφέλης. ^[5]

3 13 Καὶ τότε ἀνενέγκας ἐπὶ τὸ ὄρος τεσσαράκοντα ἡμέρας παρασκευάζει ἄσιτον διαμεῖναι, κρύψας ἐν τῇ νεφέλῃ τρόπον τινὰ ἐξίστησιν αὐτὸν πάντων τῶν γηϊνῶν καὶ ποιεῖ αὐτὸν πάντων ἐπιλαθέσθαι καὶ ὧν ἦν μαθὼν ἐκ τῶν Αἰγυπτίων, ἀναγεννῶν ὥσπερ βρέφος ἐν μήτρᾳ, μετὰ τε τεσσαράκοντα ἡμέρας διαμορφῶν καὶ ψυχῶν αὐτόν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποκαλύπτει αὐτῷ ὅσα τε

πεποίηκεν ἔν τε τῆς κοσμοποιΐας ἕξ ἡμέραις, ἐπὶ ἑτέραις ἕξ ἡμέραις δεικνύων δι' ὀπτασιῶν αὐτὴν ἐκείνην τὴν κοσμοποιΐαν, κατὰ πρόσωπον ἐργαζόμενος τὸ καθ' ἡμέραν, οἷον ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ οὐρανὸν τὸν πρῶτον καὶ γῆν, οἶκον παμμεγέθη, καὶ ἔσωθεν αὐτοῦ ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ τὸ ἀναμειγμένον ἐν τῇ γῇ, σκότος, ἀγγέλους, ὅφ' ἐν ἀθρώως ἐκ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντος πάντα παραγαγών. Τότε φωνῇ χρησάμενος πρὸς παιδείαν τῶν ἀγγέλων παράγει καὶ τὸ φῶς εἰς αὐτὸν τὸν οἶκον, φωτίσας πάντα ὡς ἐπὶ λύχνου. Εἶτα τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐκ τοῦ ὕδατος κατασκευάζει τὸ στερέωμα, ὃ συνδεῖ καταμέσσοθεν τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ, μερίζον τὰ ὕδατα ἄνωθεν καὶ κάτωθεν μεσολαβοῦν. ^[15]

3 14 Γίνονται οὖν χώροι δύο ὥσανεὶ ἀνάγαιον καὶ κατάγαιον, ὧν τὸ μὲν κατάγαιον ἤρμοσεν εἰς δίαίταν εἶναι τῷ θνητῷ καὶ τρεπτῷ βίῳ τούτῳ, τὸ δὲ ἀνάγαιον τῷ μέλλοντι ἀθανάτῳ καὶ ἀτρέπτῳ βίῳ προητοίμασεν. Παραγραφὴ Μετὰ τὸ γενέσθαι παρὰ Θεοῦ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τὸ στερέωμα τὸ μεσάσαν τὸν ἕνα χώρον καὶ ποιῆσαν αὐτὸν δύο χώρους, οὐδὲν ἔτι περὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως, τουτέστι τοῦ ἀνωτέρου χώρου, ὃ μέγας Μωϋσῆς ἐξηγήσατο, ἀλλὰ πάντα τὸν λόγον ἔτρεψε περὶ ταύτην τὴν κατάστασιν, τουτέστι τὸν κατώτερον χώρον, λέγων ὡς συνήγαγε τὰ ὕδατα καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τῆς γῆς τὰ χλωρὰ καὶ τὰ ξύλα, ὁμοίως τὸν οὐρανὸν ἄστροις κατεκόσμησε καὶ πάλιν ἐκ τῶν ὑδάτων ἐξήγαγε τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἔνυδρα ζῶα, ὁμοίως πάλιν ἐκ τῆς γῆς ζῶα ἔμψυχα ἄλογα καὶ τὸν ἄνθρωπον. ^[10]

3 16 Εἶτα πάλιν κελευσθεὶς τὴν σκηνὴν ποιῆσαι κατὰ μίμησιν τοῦ κόσμου, τὴν μίαν σκηνὴν διελὼν διὰ τοῦ καταπετάσματος εἰς δύο πεποίηκεν, ἐσωτέραν καὶ ἐξωτέραν· καὶ εἰς μὲν τὴν ἐξωτέραν διαπαντὸς οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπετέλουν, ὥσανεὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς δὲ τὴν ἐσωτέραν, εἰ μὴ ἅπαξ τοῦ ἑνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐκ εἰσῆρχετο, ὥσανεὶ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χώρῳ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· διὰ τοῦτο καὶ ἄβατος αὐτοῖς ἦν διαπαντὸς ἡ ἐσωτέρα σκηνή, ὡς τύπον ἐπέχουσα τῶν οὐρανίων. Νόμους δὲ καὶ βάρη καὶ κολαστήρια καὶ παιδείας τοῖς παραβαίνουσιν ἐξηγησάμενος, καταλλήλως ὁ Θεὸς ὧν ἐπιστεύθη ἐξηγήσασθαι, εἰς παιδείαν συντείνοντα, παρασκευάσας καὶ θαυματουργεῖν, οἶονεὶ τοὺς Αἰγυπτίους διαφόροις πληγαῖς καὶ τιμωρίαις περιβαλὼν, ὁμοίως καὶ ὅσα πεποίηκεν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις καὶ παραβάσεσι τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς πάντας ἀπώλεσε τοὺς τῆς γενεᾶς ἐκείνης, μὴ καταλείψας ἐξ αὐτῶν εἰ μὴ δύο καὶ μόνους, τέλος ἐσχηκὼς καὶ αὐτὸς σὺν τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ. ^[5]

3 18 Τοῦ δὲ Δεσπότης Χριστοῦ παραγενομένου ἐπὶ σωτηρίᾳ παντὸς τοῦ κόσμου παῦσαι μὲν τὴν παροῦσαν κατάστασιν, ἀναδεῖξαι δὲ τὴν μέλλουσαν, καὶ διαρρήδην αὐτοῦ κηρύττοντος ἡγγικέναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καταλλήλως τῷ κηρύγματι καὶ τὰ θαύματα πεποίηκεν ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων, μήτε ἐν τὸ σύνολον ἐπὶ τιμωρίᾳ ἀνθρώπου πεποιηκῶς, δαιμονῶντας ἐλευθερῶν, νοσοῦντας ἰώμενος, παρειμένους ῥωννύς, χωλοὺς ἀνορθῶν, τυφλῶν ἀναπλάττων ὀφθαλμούς, κωφῶν διανοίγων ἀκοάς, μογιάλων ἀπολύων τὰς γλώσσας, λεπροὺς καθαίρων, ξηροὺς εἰς εὐκρατον μεταβάλλων βίον, πηγὰς αἱμορραγεῖς τῶν ἀνθρώπων ἀποφράττων δυνάμει, νεκροὺς διαφθαρέντας καὶ ὄζοντας ἀναχαλκεύων καὶ ζῶντας δρόμον ἐκτελεῖν παρασκευάζων, ἀσύλους θησαυροὺς πτωχοῖς εὐαγγελιζόμενος, πνευμάτων βίας καὶ θαλάττης θυμὸν ἐπιτιμήσει καταπαύων, καὶ τᾶλλα πάντα ἅπερ ἀρμόδια τυγχάνει τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως. Ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ καταστάσει δαίμων οὐκ ἐνοχλεῖ, ἀσθένεια οὐ πάρεστι, μαλακία φυγαδεύεται, μελῶν βλάβη καὶ ἀκρασία καὶ ἔνδεια, καὶ αἱμάτων πηγαὶ καὶ στοιχείων κινήσεις, καὶ ἔσχατος ἐχθρὸς ὁ θάνατος ἀναιρεῖται. Ταῦτα πάντα θεωρούντων τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ οὔτε ἐν σημείον εἶδον αὐτὸν πεποιηκότα ἐπὶ τιμωρίᾳ ἀνθρώπων, εἰ μὴ δύο μόνον, οὐκ ἐπὶ ἄνθρωπον δέ, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς χοίρους καὶ τὴν συκὴν, εἰς ἄλογα καὶ ἄψυχον, πρὸς ἔνδειξιν καὶ αὐτὰ γενόμενα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως,

ἐπεχείρουν ἐγκαλεῖν αὐτῷ λέγοντες· «Θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν», τουτέστιν ὅμοιον Μωϋσέως ἐπὶ τιμωρίᾳ ἀνθρώπων γινόμενον. ^[5]

- 3 19 Ὁ δὲ Κύριος γνοὺς αὐτῶν τὰς ἐνθυμήσεις ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτοὺς λέγων· «ἽΩ γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς, σημεῖον ἐπιζητεῖ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.» Ὡςπερ γὰρ ἔμεινεν Ἰωνᾶς ἐνδομυχῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ μετὰ ταῦτα ζῶν ἀδιάφθορος ἐξῆλθεν, οὕτως ἀγὼ τελευτῶν καὶ μένων ἐν τῇ γῇ τρεῖς ἡμέρας μετὰ ταῦτα ζῶν ἄφθαρτος ἐκ νεκρῶν ἀνίσταμαι. Ἄλλοτε δὲ πάλιν, ὅτε τὸ φραγέλλιον ἐκ σχοινίων ἐποίησε καὶ ἐξέβαλε πάντας ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἔλεγον αὐτῷ· «Τί δεικνύεις σημεῖον, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;» καίτοι πολλῶν σημείων γενομένων παρ' αὐτοῦ. ^[10]
- 3 20 Ὁ δὲ πάλιν ἔλεγεν αὐτοῖς· «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν», ἐπ' ἀμφοτέρων τὰ αὐτὰ ἀποκρινάμενος—λέγω δὴ τὴν τοῦ σώματος ἑαυτοῦ ἀνάστασιν—, ἵνα εἴπῃ· Ὅταν ἴδῃτε με ἐκ νεκρῶν ἀνιστάμενον καὶ ἐπὶ ὀνόματί μου τὰ θαύματα γινόμενα, τότε γνῶσεσθε τὴν ἡμετέραν δύναμιν καὶ τὸν ἡμέτερον εὐαγγελισμόν, ὅτι ἡ ἐμὴ παρουσία οὐκ ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν ἀνθρώπων γίνεται, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀναστάσει καὶ τῇ ἀθανασίᾳ καὶ τῇ ἀφθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀτρεπτότητι καὶ τῇ μακαριότητι τῇ παρεχομένῃ τοῖς ἀνθρώποις. Καταλλήλως οὖν ὧν ἐδίδασκε καὶ τὰ σημεῖα εἰργάζετο. Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Ματθαῖος δηλοῖ λέγων οὕτως· «Καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν», ἵνα εἴπῃ· Ἀνάλογα ὧν ἐκήρυττε θαύματα ἐργαζόμενος. ^[5]
- 3 21 Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς οὕτως φησὶν ὅτι· «Πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν. Ἐλεγεν οὖν καὶ αὐτὸς τοῖς δώδεκα· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ἀπελθεῖν;» Ὁ δὲ Πέτρος ταχύτατα ἐκ προσώπου πάντων ἀποκρινόμενος ἔφη· «Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις, καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ», τοῦτο λέγων καὶ αὐτός· Ἀπερ ἡμᾶς διδάσκεις, ὁρῶμεν καὶ δι' ἔργων παρὰ σοῦ γινόμενα· ἐπαγγέλλῃ γὰρ ἡμῖν ζωὴν καὶ βασιλείαν αἰώνιον, καὶ πάντα τὰ γινόμενα παρὰ σοῦ εἰς ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ὁρῶμεν συντείνοντα. Πῶς οὖν ἔχομέν σε καταλείπειν καὶ ἐτέρῳ προσκολλᾶσθαι; Ἡ μερὶς οὖν ἡμῶν μετὰ σοῦ ἐστὶ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ. Ἀμήν. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις λέγων· Πῶς μὴδὲ ἐν αὐτοῦ σημείον πεποικηκός πρὸς τιμωρίαν ἀνθρώπων, καθάπερ ἔφη, τὸ φραγέλλιον λαβὼν ἐτύπησεν τοὺς ἐν τῷ ναῷ πωλοῦντας καὶ ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ; Ἀπόκρισις· ψεῦδος τὸ λεγόμενον· οὐκ ἐτύπησε γὰρ ὅλως ἄνθρωπον, ἀλλὰ θαυμαστῇ καὶ πρεπούσῃ καὶ ἀκολούθῳ τάξει ἐχρήσατο· τὰ γὰρ ἄλογα μόνον ἐτύπησεν, ὡς γέγραπται· «Καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων ἐξέβαλε πάντας ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας», ἵνα εἴπῃ ὅτι ταῦτα ὡς ἔμψυχα μέν, ἄλογα δέ, ἐτύπησεν, ἀπελαύνων πάντα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ καὶ προσφερόμενα εἰς θυσίαν κατὰ νόμον, δηλῶν καὶ διὰ τούτου παύεσθαι τὴν ἰουδαϊκὴν κατάστασιν. ^[10]
- 3 23 Τὰ δὲ ἄψυχα καὶ ἀναίσθητα ὥθησε καὶ κατέστρεψεν, ὡς γέγραπται· «Καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα καὶ τὰς τραπέζας κατέστρεψε.» Τοὺς δὲ λογικοὺς οὐδὲ ἐτύπησεν, οὔτε ὥθησεν, ἀλλὰ λόγῳ ἐπαίδευσεν, ὡς γέγραπται, καὶ τοῖς πωλοῦσιν τὰς περιστεράς εἶπεν· «Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου», διὰ πάντων δηλώσας ὅτι τὰ προσφερόμενα ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ κατὰ νόμον εἰς θυσίαν παυθήσονται, ἐτέρα δὲ τις κατάστασις ἀντισταθθήσεται ἀρμόζουσα τῇ ἐσωτέρᾳ σκηνῇ, ἥτις καὶ τύπος ἦν τῶν οὐρανίων, τουτέστι τῆς μελλούσης καταστάσεως. Ἐκείνων δὲ τῶν Ἰουδαίων αἰσθημένων ὡς τὴν παῦλαν τῆς ἰουδαϊκῆς καταστάσεως αὐτοῖς ἦνίττετο, ἐπεζήτουν αὐτὸν λέγοντες· «Τί δεικνύεις σημεῖον, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;» Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀρμοδίως ἐξ αὐτοῦ τοῦ προκειμένου αἰνιγματωδῶς ποιήσιν ἐπηγγείλατο, λέγω δὴ τὴν κατάλυσιν τοῦ ναοῦ καὶ τὴν ἀνακαίνισιν

αὐτοῦ, ὅτι ἡ μὲν κατάλυσις τοῦ ναοῦ, ἡγουν τοῦ σώματος αὐτοῦ, κατάλυσίς ἐστι τοῦ κόσμου τούτου· ἡ δὲ ἀνακαίνισις καὶ ἀλλαγὴ τοῦ ναοῦ, ἡγουν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἀνάδειξις τῆς μελλούσης καταστάσεως. ^[5]

3 24 ^[15t] Ἀποσώζεται οὖν μοι ὁ λόγος, ὦ οὗτος, ὥς ὅτι τίποτε οὐ πεποίηκεν ἐπὶ τιμωρίᾳ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐπὶ εὐεργεσίᾳ, καθὰ καὶ αὐτὸς ἐτέρωθι βοᾷ· «Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.» Τὸ κείμενον εἶτα συνάγει τὸ ὕδωρ εἰς μίαν συναγωγὴν καὶ φανεροῖ τὴν ξηράν, γῆν αὐτὴν ὀνομάσας, καλυπτομένην πρώην ὑπὸ τῶν ὑδάτων.

3 25 Καὶ ποιεῖ τὰς θαλάσσας, τουτέστι ταύτης μὲν τῆς γῆς κυκλόθεν, τῆς δὲ πέραν ἔσωθεν, τὸν λεγόμενον Ὠκεανόν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ εἰσβάλλοντας ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τέσσαρας κόλπους πρὸς τὸ τὸν μὲν Ὠκεανὸν μεσάζοντα μὲν τὴν ἐνταῦθα καὶ τὴν πέραν γῆν εὐαερίαν καὶ τοῖς πέραν ποτὲ οἰκοῦσι καὶ τοῖς ἐνταῦθα νῦν παρέχειν, τοὺς δὲ κόλπους πρὸς τὸ πλώϊμον καὶ διαβατικὸν κατασκευάσαι τοῦτον τὸν κόσμον, συνάπτων αἰεὶ τὰ ἔθνη τὰ διεσκορπισμένα εἰς φιλίαν τῷ τὰ ἐπιτήδεια εὐχερῶς μετακομίζειν ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος. Ἀναφύεσθαί τε κελεύει παντοδαποὺς καρποὺς καὶ ξύλα καὶ χόρτον χλωρὸν ἐκ τῆς γῆς. Καὶ πάλιν τῇ τετάρτῃ ἐργάζεται ἐκ τοῦ φωτὸς κατακερματίζων τὸ μὲν αὐτοῦ καθαρώτερον εἰς ἥλιον, τὸ δὲ λοιπὸν εἰς σελήνην καὶ ἀστέρας, κοσμῶν τὰ κατ' οὐρανὸν κατὰ τὴν παναρμόνιον κόσμησιν καὶ διδοὺς τάξιν καὶ ἀρμονίαν τῷ παντὶ καὶ ἔργον καὶ νόμον ταῖς ἀοράτοις Δυνάμεσι διακονεῖν καὶ λειτουργεῖν καὶ προευτρεπίζειν εἰς λόγον τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνας, τουτέστι τοῦ ἀνθρώπου καὶ πάντων τῶν δι' αὐτὸν γεγονότων, ἐν ταύτῳ κακείνους παιδεύων καὶ ἐθίζων ὑπὸ νόμον εἶναι, καὶ τὴν εὐνοίαν ἢ κακόνειαν τοῦ λογικοῦ αὐτῶν γυμνάζων. ^[10]

3 27 Ὅθεν καὶ τινες παραβεβηκότες κατερρίφησαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς ἀξίας ἐξέπεσον. «Ἐθεώρουν γάρ», φησὶν ὁ Κύριος, «τὸν Σατανᾶν πεσόντα ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Τυφωθεὶς γὰρ ἐπὶ τῇ πεπιστευμένῃ αὐτῷ παρὰ Θεοῦ διακονίᾳ, εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν διὰ τὸν ἄνθρωπον, κινεῖν τὸν ἀέρα καὶ ῥυθμίζειν ἐπὶ χρησίμῳ, καὶ νομίσας ἑαυτὸν αὐτομάτως εἰς τοῦτο προελθεῖν, τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν τῷ Θεῷ εἰς ἑαυτὸν ἀρπάσας εὐθέως κατερρίφη. Φησὶ γὰρ πάλιν ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλων Τιμοθέῳ μὴ παρέχειν ταχέως ἀξίαν νεοφύτῳ, ὡσανεὶ νεωστὶ προσελθόντι τῇ πίστει, οὕτως ἐπέστειλε· «Μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα καὶ παγίδα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου», ὅπερ, φησὶν, ἔπαθεν ὁ διάβολος τυφωθεὶς, ἵνα μὴ πάθῃ. Σαφῶς οὖν ἐδήλωσεν ὁ Ἀπόστολος διατὶ κατερρίφη, ὡσανεὶ ὅτι ἐτυφώθη, Θεὸν ἑαυτὸν νομίσας εἶναι· ὅθεν καὶ τὴν ἰδίαν νόσον τῷ ἀνθρώπῳ εὐθέως προστρίψαι ἠβούλετο λέγων· «Ἔσεσθε ὡς θεοί.» Παραγραφὴ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ παραγαγόντος τοὺς ἀγγέλους πάντας σὺν τῷ οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ, οὕτω τὸ πρότερον ὄντας, ἴσταντο πάντες ἔννεοί, διακρινόμενοι ὡς λογικοὶ ἅμα τε καὶ ξενιζόμενοι καὶ διαλογιζόμενοι τίς ἄρα ἐστὶν ὁ αὐτῶν τε καὶ τῶν ἅμα αὐτοῖς δημιουργὸς καὶ παραγωγεὺς—ἐθεώρουν γὰρ ἑαυτοὺς τούτων ἔνδον ὄντας καὶ οὐ προϋπάρχοντας—, ἔτι τε πάλιν εἰ εἷς ἐστὶν ἄρα ὁ δημιουργὸς αὐτῶν τε κακείνων, ἢ ἕτερος καὶ ἕτερος, ἢ πάλιν ἐξ αὐτομάτου παρήχθησαν ἅπαντα, ἢ τίς ἄρα μείζων ἐστὶ τοῦ ἐτέρου. ^[5]

3 28 Ὡς δὲ ἐν τούτοις ἦσαν ἀνακυκλοῦντες τὸν λογισμὸν ἐπὶ τῷ διαστήματι τῆς νυκτὸς ἐκείνης—«τὸ» γὰρ «σκοτός» ἐκεῖνο, καθὼς γέγραπται, «ὁ Θεὸς ἐκάλεσε νύκτα»—, ἐμβατεύων ὁ Θεὸς ταῖς αὐτῶν διανοίαις ἀθρόον φωνὴν ἀοράτως ἐκτυποῖ λέγων· «Γενηθήτω φῶς.» Ἄμα δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐπακολουθήσαν τοὺς πάντας ἐξέπληξεν, ἅμα δὲ καὶ ἐδίδασκεν ὡς ὁ τοῦτο ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγὼν καὶ αὐτοὺς καὶ τὰ μετ' αὐτῶν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρήγαγε.

^[10]

3 29

Κύπτοντες δὲ πάντες ἀοράτως τῷ Θεῷ προσεκύνουν, τῷ καὶ αὐτοὺς καὶ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγόντι. Δηλοῖ δὲ τοῦτο ἡ θεία Γραφή ἐν τῷ Ἰωβ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγουσα· «Ὅτε ἐποιοῦν ἄστρα, ἤνεσάν με φωνῇ μεγάλη πάντες ἄγγελοί μου» καὶ ὕμνησαν, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς καὶ περὶ πάντων τῶν ἐφεξῆς σημαίνουσα. Ἐπισημαντέον δὲ ὅτι ἐπ' ὅψει τῶν ἀγγέλων πρῶτον πάντων καὶ ὕστερον πάντων δύο οὐσίας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, μίαν μὲν τὴν πρώτην, τὸ φῶς, καὶ τὴν ἑτέραν, τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, τὴν μίαν ὁρατὴν καὶ αἰσθητὴν καὶ ἄλογον, καὶ τὴν ἄλλην ἀόρατον καὶ νοερὰν καὶ λογικὴν. ^[5]

3 30 Τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἐκ τῶν ὄντων παρήγαγε, διὰ τούτου πάλιν διδάξαι αὐτοὺς προθέμενος ὡς αὐτὸς εἶη πάντων τῶν κτισμάτων ἀλόγων τε καὶ λογικῶν, αἰσθητῶν καὶ νοητῶν, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ποιητής, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ παραγαγών. Οὐκ ἀπεικὸς ἦν αὐτοὺς πάλιν ἐν τῷ νυχθημέρῳ ὡς λογικοὺς διαλογίζεσθαι, εἰ ὁ τοῦτο τὸ φῶς παραγαγὼν ἄρα καὶ τὸν οὐρανὸν παρήγαγε.

3 31 Φωνῇ πάλιν χρησάμενος ποιεῖ τὸν δεύτερον οὐρανὸν ἐπ' ὅψει αὐτῶν, πῆξας ἐκ τῶν ὑδάτων καθ' ὁμοιότητα τῷ εἶδει τοῦ πρώτου οὐρανοῦ. Καὶ πάλιν διὰ τούτου ἐδιδάσκοντο ὡς αὐτός ἐστιν ὁ τούτου καὶ τοῦ προτέρου οὐρανοῦ ποιητής. Καὶ τελειοῖ τὰ τῆς δευτέρας ἡμέρας. Εἴτα πάλιν διαλογιζομένων αὐτῶν καὶ περὶ τῆς γῆς σκοπούντων, ὁμοίως συνάξας τὸ ὕδωρ φανεροῖ αὐτήν, γῆν τὴν ξηρὰν ὀνομάσας, ὡς δεσπότης ὄνομα αὐτῇ τεθεικώς, ὥσπερ καὶ τὸ στερέωμα ἐκάλεσεν οὐρανόν. Εἴτα ἐξάγει ἐκ τῆς γῆς σπέρματα καὶ βοτάνας καὶ πᾶν χλωρὸν καὶ ξύλα, διδάσκων ὡς ἰδίῳις κτίσμασι κέχρηται, ἐκάστῳ πρὸς ὃ βούλεται. Εἴτα, ἐπειδὴ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξήγαγε τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα, τῇ ἐφεξῆς λοιπόν, λέγω δὲ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ, ὡς χρηζόντων τῶν τοιούτων κράσεως καὶ τάξεως, ποιεῖ ἐκ τοῦ φωτός, οὗ πρώην παρήγαγε, τοὺς φωστῆρας καὶ τὰ ἄστρα, καὶ θεῖς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ τὴν πληθὺν τῶν ἀοράτων Δυνάμεων κινεῖν αὐτὰ κατὰ τάξιν λογικῶς ἐκέλευσεν, ἅμα καὶ τὸν ἀέρα, καὶ ἀνατέλλειν αὐτὰ καὶ δύνειν καὶ περιφέρειν πρὸς εὐκρασίαν τῶν φυτῶν καὶ πάντων τῶν μελλόντων κεχρησθαι αὐτοῖς, ἵνα δυνόντων μὲν αὐτῶν τῇ ψύξει καὶ κινήσει τοῦ ἀέρος ψύχωνται, τῇ δὲ παρουσίᾳ τῶν φωστήρων θέρμης ἀπολαύωσιν. ^[10]

3 33 Τινὲς οὖν ἐκ τῶν ἀοράτων Δυνάμεων ἀμφίβολοι τῇ γνώμῃ ἐξ ἀρχῆς ἕως τοῦ νῦν μεμενηκότες, καὶ ἀγνώμονες περὶ τὸν πεποιηκότα ἐπὶ τῇ πεπιστευμένῃ αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ τάξει ἀμνημόνως προελθόντες, τῇ τῆς φύσεως ὀξύτητι καὶ τῇ προσούσῃ δυνάμει καὶ λόγῳ φουσώμενοι τὴν προερχομένην φωνὴν τε καὶ πρόσταξιν τοῦ Θεοῦ εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι, ἀλλὰ περιφρονοῦντες, οὔτε μὴν συνιέντες ὡς ἅμα τῷ σκότῳ ὡς κτίσματα παρήχθησαν, ἐτόλμησαν τῇ παραφροσύνῃ ὀγκούμενοι ὑποπεῦσαι ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο αὐτομάτως προελθεῖν, λέγω δὲ ὁ διάβολος ὁ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀέρος πιστευθεὶς καὶ ἕτεροι σὺν αὐτῷ ἕτερα πεπιστευμένοι, καὶ τὴν ὀφειλομένην τῷ Θεῷ τιμὴν τε καὶ προσκύνησιν εἰς ἑαυτοὺς ἀρπάσαντες καὶ τυφωθέντες καὶ ἀνυπότακτοι γεγονότες ταχέως, ἵνα μὴ καὶ ἑτέρους βλάψωσιν, ἐκ τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἀξίας κατερρίφησαν περὶ τὴν γῆν. Ὅθεν καὶ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, μετὰ τὸ διαπλασθῆναι τὸν ἄνθρωπον, περὶ τὴν γῆν εὐρεθεὶς καὶ φθονήσας τῇ τοσαύτῃ ἐπιμελείᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἡβουλήθῃ περὶ τὴν ἰδίαν νόσον συγκατασπᾶσαι τὸν ἄνθρωπον. Τὸ κείμενον Πάλιν τῇ πέμπτῃ ἐκ τῶν ὑδάτων κελεύει ἔμψυχα ζῶα διάφορα ἀναδίδοσθαι κατὰ γένος, ἔνυδρα κήτη τε καὶ τὰ λοιπὰ, ἅμα καὶ πτηνὰ πάντα ἀεροπόρα· εἴτα πάλιν τῇ ἕκτῃ ἐκ τῆς γῆς τὰ κτήνη πάντα καὶ τὰ θηρία καὶ ἔρπετα κατὰ γένος. ^[5]

3 34 Καὶ μετὰ τὸ κατασκευάσαι πάντα τὸν οἶκον, πληρέστατόν τε καὶ εὐάρμοστον, τότε ὡς ἐπὶ βασιλέως κτίσαντος πόλιν καὶ πληρώσαντος, τὴν ἰδίαν εἰκόνα τίθησι χρώσας καὶ καλλωπίσας ἐκ διαφόρων χρωμάτων, οὕτως καὶ ὁ πάνσοφος Θεός, ὥσπερ συνάξας τὰ διάφορα καὶ ποικίλα ἑαυτοῦ ποιήματα, λογικά τε καὶ ἄλογα, θνητὰ καὶ ἀθάνατα, φθαρτὰ καὶ ἄφθαρτα, αἰσθητὰ τε

καὶ νοητά, ἀποτελεῖ καὶ κατασκευάζει ἐν ζῶν ἐξ ἀπασῶν συνεστηκὸς τῶν φύσεων, λέγω δὴ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τίθησιν ἐν τῷ ἡτοιμασμένῳ οἴκῳ ὡς ἐν τάξει ἰδίας εἰκόνος γνωριζούσης ἓνα τινὰ εἶναι τὸν τοῦ παντὸς δημιουργόν. Ὅθεν θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ εἰκόνι οἱ ἄγγελοι εὐνοοῦντες τῷ Θεῷ περιέπουσι καὶ λειτουργοῦσι τῇ αὐτοῦ εἰκόνι, ὁμοίως καὶ πᾶσα ἡ κτίσις, ἥλιος ἄνωθεν φαίνων καὶ ἡμέραν ἀποτελῶν διὰ τὸν ἄνθρωπον, σελήνη καὶ ἀστέρες τὸ βαθύτατον σκότος ἐκ μέρους καταλάμποντες δρόμον νυκτὸς ἀποτελοῦσι διὰ τὸν ἄνθρωπον, πάντες δὲ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ τροπὰς καὶ ἐνιαυτούς, καὶ εἰς σημεῖα τοῖς τὰ θαλάττια πελάγη διαπεροῦσι καὶ τοῖς κατὰ τὴν ἔρημον ὁδοιποροῦσι δημιουργηθέντες ἄνθρωποις, ἀήρ δὲ εἰς ἀναπνοὴν καὶ εἰς ἀνάψυξιν καὶ εὐκρασίαν τῇ εἰκόνι δουλεύων, πῦρ πάλιν εἰς ἀρτοποιεῖν καὶ εἰς θέρμην καὶ εἰς φῶτα νυκτὸς καὶ εἰς ἔψησιν καὶ εἰς διαφόρους χρεῖας ὑπουργόν, ὕδωρ εἰς πιεῖν, εἰς πλύνειν, εἰς ζύμην, εἰς ποτίζειν καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς χρεῖας δουλεῖον, γῆ εἰς κατοικίαν καὶ εἰς ἀνάδοσιν παντοδαπῶν καρπῶν καὶ ἀκάρπων ξύλων καὶ εἰς ἐτέρας πολλὰς χρεῖας λειτουργοῦσα, τετράποδα καθαρὰ εἰς ἀπόλαυσιν καὶ εἰς ἐνδύματα, κτήνη πρὸς ὑπουργίαν καὶ ἀνάπαυσιν, θηρία εἰς τέρψιν καὶ εἰς φόβον, ἔρπετα ὁμοίως, πάντα δουλεύοντα πρὸς γυμνασίαν τοῦ λογικοῦ καὶ τὸ χρήσιμον παρέχοντα διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν σύνδεσμον φιλίας ὄντα πάσης τῆς κτίσεως, τὸν χαμαὶ βαδίζοντα καὶ τῷ νῷ ἱπτάμενον καὶ περισκοποῦντα τὸ πᾶν, τὸν ὄρθιον τῷ σχήματι καὶ τὸν οὐρανὸν ὡς οἰκητήριον εὐχερῶς κατοπτεύοντα, τὸν βασιλέα πάντων τῶν κατὰ γῆν καὶ συμβασιλεύοντα τῷ Δεσπότη Χριστῷ ἐν οὐρανοῖς καὶ συμπολίτην τῶν οὐρανίων γινόμενον, ᾧ πᾶσα κτίσις ὡς εἰκόνι Θεοῦ ἐξυπηρετεῖ ὑποτασσομένη τῷ Θεῷ καὶ εὐνοίαν τῷ κτίστη ἀποσώζουσα. ^[25]

- 3 35 Παραγραφὴ Πάλιν τῇ πέμπτῃ ἀναδιδομένων ἐκ τῶν ὑδάτων ἐμψύχων ζώων, διδάσκονται καὶ τούτου τοῦ ὕδατος τοῦ ἅμα αὐτοῖς παραχθέντος ποιητὴν εἶναι τὸν Θεόν· ὁμοίως πάλιν ἐντελέστερον, καὶ ἐκ τῆς γῆς ζώων ἐμψύχων ἀναδιδομένων τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, διδάσκονται τοῦ παντὸς εἶναι τὸν Θεὸν ποιητὴν, ἐμψύχων τε καὶ ἀψύχων. ^[5]
- 3 36 Περιεσκόπουσιν τοίνυν πάλιν πάντες οἱ ἄγγελοι ὁρῶντες μὲν πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ τὰ ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις ἐπ' ὅψεσιν αὐτῶν γεγονότα, καὶ διελογίζοντο ὡς πάντα μὲν διάφορα καὶ θαυμαστά καὶ μεγάλα καὶ ἐκπλήξεως ἄξια, ὅμοιον δὲ ἑαυτῶν, λογικὸν τε καὶ ἀόρατον καὶ νοητὸν οὐχ ἐώρων ἐν αὐτοῖς. Καὶ ἐνῆν αὐτοὺς ὑποπτεῦσαι, μὴ ἄρα ἕτερός τις ἐστὶ τῶν λογικῶν καὶ ἀοράτων καὶ νοητῶν δημιουργὸς καὶ ἕτερος τῶν ἀλόγων καὶ αἰσθητῶν καὶ ὁρατῶν. ^[10]
- 3 37 Ταύτην αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν ἀφελεῖν βουλόμενος ὁ Θεὸς ὕστερον πάντων κατασκευάζει ἐν ζῶν ἐξ ἀπασῶν συνεστηκὸς τῶν φύσεων, λέγω δὴ τὸν ἄνθρωπον, ἔκ τε λογικοῦ καὶ ἀλόγου, αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ, ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου, καὶ ἴστησιν ὡς ἐν τάξει εἰκόνος ἑαυτοῦ σημαίνουσας ἓνα τινὰ εἶναι τὸν τοῦ παντὸς δημιουργόν. Ὅθεν ὑπερθαυμάσαντες οἱ ἄγγελοι ἐδιδάχθησαν αὐταῖς ὅψεσι διὰ τοῦ ἀνθρώπου τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν μεγαλωσύνην καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, καὶ ὅτι πάντα τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ μετ' αὐτοὺς γεγονότα διὰ τὸν ἄνθρωπον προητοιμάσται. ^[5]
- 3 38 Προθύμως οὖν διηκόνουν ὡς ὑπήκοοι καὶ ἐλειτούργουν κινοῦντες πάντα τὰ πρὸς ὠφέλειαν τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ, ὡς μέλη αὐτῆς οἰκεῖα ὑπάρχοντες. Ὅθεν πάλιν ἐπὶ τῇ εὐπραγίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τῶν ἀνθρώπων μεγάλως χαίρονται, ἐπὶ δὲ τῇ δυσπραγίᾳ καὶ ἁμαρτίᾳ μεγάλως δυσφοροῦσιν, ὥς φησι καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος «ὅτι μεγάλη χαρὰ ἐν οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι». Ἐπισημαντέον δὲ ἐνταῦθα ὅτι ὥσπερ ἐπ' ὅψεσι τῶν ἀγγέλων πρῶτον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ αἰσθητὸν καὶ ὁρατὸν καὶ ἄλογον φῶς παρήγαγε, καὶ ὕστερον τὸ λογικὸν καὶ νοητὸν καὶ ἀόρατον, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου πρῶτον τὸ σῶμα, κατὰ τὸν Μωϋσέα, κατεσκεύασε, καὶ οὕτως τὴν ψυχὴν. ^[5]

Ἐν ἡνὲν πάλιν τινὰς ὑποπτεύειν ὅτι, εἰ ἦν ἑτέρα ἡμέρα μετὰ τὰς ἑξ ἡμέρας, πάντως ἂν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἑτέρα τινα, ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔστιν ἑτέρα ἡμέρα μετὰ τὰς ἑξ, ἀδυνάτως ἤνεγκεν ἑτέρα παραγαγεῖν. Ταύτην αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν ἀναιρῶν ὁ Θεὸς ποιεῖ καὶ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν περισσὴν, μηδὲν ἐν αὐτῇ ἐργασάμενος, δηλῶν διὰ τούτου ὡς τέλειός ἐστιν ὁ κόσμος καὶ λείπει αὐτῷ πρὸς γένεσιν οὐδέν· εἰ γὰρ ἔλειπεν, ἀνεπλήρωσεν ἂν τῇ ἐβδόμῃ τὰ λείποντα· νυνὶ δὲ μηδὲν αὐτῷ λείποντος, κατέπαυσε τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ποιῆσαι. Ἰσως πάλιν ἐρεῖ τις· Διατί μὴ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἢ δύο ἢ τρισὶν ἢ τέτρασιν ἢ πέντε, ἀλλ' ἐν ἑξ πεποίηκε πᾶσαν τὴν κτίσιν; Ἀκούσεται φιλαλήθως ὅτι τῶν ἀγγέλων λογικῶν ὄντων καὶ τρεπτῶν, οὐκ ἂν ἡ μία ἡμέρα ἤρκεσε πρὸς διδασκαλίαν αὐτῶν, εἴπερ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐγεγόνει τὸ πᾶν· ἢ γὰρ ἂν ἐλογίζοντο χύδην ὡς φάσματά τινα γεγενῆσθαι καὶ ἀτάκτως πως παρῆχθαι. ^[5]

3 41 Ἀλλ' ὁ παντοδύναμος Θεὸς εὐτάκτως κατὰ μέρος ἐνὸς ἐκάστου ἔργου ἡμέραν ἀφορίσας πρὸς διάκρισιν καὶ διδασκαλίαν τῶν ἀγγέλων, οὕτως τὸ πᾶν εἰργάσατο· πρῶτον πάντων ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, μετὰ τὸ παραχθῆναι αὐτοὺς σὺν τῷ οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ καὶ τοῖς στοιχείοις, τὸ φῶς ἐπ' ὅψεσιν αὐτῶν πεποίηκε, τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τὸ στερέωμα, τῇ τρίτῃ συνάξας τὰ ὕδατα ἐξήγαγε τὰ ἐκ τῆς γῆς ξύλα καὶ χλωρά, τῇ τετάρτῃ τοὺς φωστῆρας, τὸν οὐρανὸν κατακοσμήσας, τῇ πέμπτῃ τὰ νηκτὰ καὶ πτηνὰ ἐκ τῶν ὑδάτων, τῇ ἕκτῃ τὰ ἐκ τῆς γῆς ἔμψυχα ζῶα καὶ τὸν ἄνθρωπον, τὰ ἑξ ταῦτα καθολικὰ ἔργα ἐν ταῖς ἑξ ἡμέραις ἐργασάμενος. Διὰ τοῦτο οὖν κατὰ μέρος ἐν ταῖς ἑξ ἡμέραις πεποίηκε πάντα τὸν κόσμον πρὸς διάκρισιν καὶ διδασκαλίαν τῶν ἀγγέλων, καθὼς ἠδύναντο διακρίναι ὡς ὀξύτεροι ἐν ἐκάστῃ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἔργου τὴν διάκρισιν καὶ τούτου τὸν ποιητὴν. Ἐνεστι δὲ μαθεῖν τῷ βουλομένῳ ὡς σὺν τῷ οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ παρήχθησαν καὶ οἱ ἄγγελοι, ὅτι ὄντων μὲν αὐτῶν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ὁ Θεὸς φωνὴν προκατεβάλλετο ἐπ' ὅψεσιν αὐτῶν πρὸς παιδείαν αὐτῶν λέγων· Γενηθήτω τόδε καὶ τόδε καὶ ποιήσωμεν τόδε· ἐπὶ δὲ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐπειδὴ περ οὐ προὔπηρχον, ὅλως φωνὴν οὐ προκατεβάλλετο λέγων· Γενηθήτω οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς· οὐ γὰρ ἦσαν οἱ ἀκούοντες καὶ παιδευόμενοι· ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν πάντων, ἐπεὶ περ ἦσαν οἱ παιδευόμενοι, εὐλόγως ἢ φωνὴ προήρχετο. ^[10]

3 42 Ἐπεὶ οὖν σὺν τῷ οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ παρήχθησαν ἅμα, ὁ συγγραφεὺς Μωϋσῆς διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἤρξατο, ὡς περιεκτικῶν αὐτῶν ὄντων λέγων· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» Ἔτι.

3 43 Εὖ εἰδὼς ὁ Ἀπόστολος τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον, ἦτοι καὶ τὸ αὐτοῦ σχῆμα, ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ, ἀνώτερον πάντων ὡς οὐράνιον ἐκ τοῦ μέλλοντος τέθεικε τὸν ἄνθρωπον· φησὶ γάρ· «Καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν», ἀνωτέρω πάντων εἰπὼν τὸν ἄνθρωπον, εἶτα τούτου κατώτερα τὰ πετεινὰ καὶ τούτων πάλιν τὰ τετράποδα καὶ τούτων τὰ ἐρπετὰ τὰ ἐμφωλεύοντα μᾶλλον ὑποκάτω τῆς γῆς, ὡς ἐπὶ κλίμακος αὐτὰ ἐξειπὼν. Ἔτι. ^[5]

3 44 Πάντα τὰ ἄλογα ζῶα τὰ τετράποδα τοῖς τέσσαρσι ποσὶ τὸ σῶμα βασταζόμενα καὶ τὰς ὀψεις περὶ τὴν γῆν νεύοντα, οὔτε ἐν ἑξ αὐτῶν εὐχερῶς δύναται τὸν οὐρανὸν κατοπεύειν, ὁμοίως καὶ ἐρπετὰ τὸ πᾶν σῶμα περὶ τὴν γῆν εἰλούμενα, οὔτε ἐν ἑξ αὐτῶν δύναται τὸν οὐρανὸν κατοπεύειν. Πάλιν. ^[5]

3 45 Τὰ πτηνὰ πάντα δίποδα ὄντα καὶ μέσον τοῦ σώματος τοὺς πόδας ἀναλόγως ἔχοντα, πετάμενα μὲν κατὰ τὸ ὕψος περὶ τὴν γῆν ὀρῶσιν, ἰστάμενα δὲ οὔτε αὐτὰ εὐχερῶς τὸν οὐρανὸν δύναται περιβλέπειν. Μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος τῶν ἐπὶ γῆς ζώων, ὡς λογικὸς καὶ οὐράνιος μέλλων εἶναι, ἀναλόγως τὸ σχῆμα παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐδέξατο· δίπους μὲν γὰρ ἐστίν, ὡς μέλλων ἵπτασθαι καὶ οὐρανοβατεῖν· ἀνατεταμένον δὲ τὸ σχῆμα καὶ ὀρθιον ἔχει, ὡς ἕτοιμος ὢν καὶ μέλλων

ἀνιέναι ἐπ' ὕψος· εὐχερῶς δὲ καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν κατοπτεύει ταῖς ὄψεσιν, ὡς ἐκ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπειγόμενος ἀνελθεῖν, ἐπίγεια καὶ οὐράνια δι' αὐτοῦ συναπτόμενα. Ἔτι.
[10]

- 3 46 Πάντα τὰ ἄλογα ζῶα καθόλου τὴν μίξιν τῆς συζυγίας ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐργαζόμενα καὶ συναπτόμενα, ἄλληλα μὴ ὀρώντα κατὰ πρόσωπον, ἀλόγως καὶ ἀναισχύντως κέχρηται τῇ μίξει· μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος προσίων κατὰ πρόσωπον ὡς λογικὸς ἐργάζεται, ἵν' ἀλλήλους ὀρώντες λόγῳ καὶ αἰδοῖ καὶ τιμῇ τὴν μίξιν ἀπεργάζονται καὶ τὸν πεπονηκότα εὐχαρίστως μετὰ λόγου ἀνυμνῶσι, τὸν δώσαντα καὶ τάξαντα τῇ φύσει ἰδίαν ἔχειν βοήθειαν καὶ κίνησιν εἰς ἑαυτὴν πρὸς αὐξήσιν καὶ πληθυσμὸν τοῦ ἡμετέρου γένους. Ἔτι. [5]
- 3 47 Ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνδρὸς τὴν γυναῖκα πεποίηκεν ὁ Θεός, ὡς τῶν δύο πλευρῶν πᾶν τὸ σῶμα συσφιγγουσῶν· οὔτε γὰρ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ πεποίηκεν αὐτήν, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται ἢ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς, οὔτε ἐκ τῶν ὀπισθεν, ἵνα μὴ ὁ ἀνὴρ ὑπεραίρηται τῆς γυναικός, ἀλλ' ἐκ τῆς πλευρᾶς, ὡς ἴσην οὔσαν κατὰ φύσιν· εἰ καὶ προτερεύει ὁ ἀνὴρ ὡς αἷτιος τῷ χρόνῳ, οὐ μέντοι κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν. Ἔτι τε καὶ διὰ τὸ σκέπειν διαπαντὸς τὴν χεῖρα καὶ φυλάττειν τὴν ἰδίαν πλευράν, οὕτω τὸ θῆλυ ἐκ τοῦ ἄρρενος ἐργασάμενος καὶ τὸ ἄρρεν ἐκ τῆς γῆς, μίαν εἶναι σάρκα ἀμφοτέρους προσηγόρευσεν, ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν δύο πλευρῶν καὶ τῷ ἐκ τῆς συναφείας βλαστάνοντι καρπῷ. Διὰ τοῦτο ὁ πορνεύων ἀμαρτάνει ἀλλοτριῶν τὴν ἰδίαν σάρκα καὶ ἄτακτον καρπὸν σπεύρων, ὁ δὲ μοιχεύων μετὰ τοῦ φονέως τέτακται, ὡς διαιρῶν τὴν μίαν σάρκα καὶ φόνον ἐργαζόμενος. Ἔτι. [15]
- 3 48 Ἵσως ἀπορήσειέ τις πάλιν λέγων· Διατί πάντων μὲν τῶν ἀλόγων ἄρρεν καὶ θῆλυ ἅμα γενομένων παρὰ τοῦ Θεοῦ, μόνος ὁ ἄνθρωπος οὐχ ἅμα τοῦ θήλεος γέγονεν, ἀλλὰ μονώτατος, εἴθ' οὕτω καὶ τὸ θῆλυ ὕστερον ἐγένετο; Αὐκούσεται ὁ τοιοῦτος ὅτι πάντων τῶν γενομένων ζώων παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀλόγων ὄντων καὶ μὴ δυναμένων γινῶναι τι, πάντων δὲ τῶν ἀγγέλων ὑφ' ἐν γενομένων λογικῶν καὶ γινωσκόντων ἐν τοῖς κατὰ μέρος γεγονόσι, λέγω δὴ ἐν ταῖς ἑξ ἡμέραις, τὸν ποιητὴν τοῦ παντός, ἀνάγκη καὶ τὸν ἄνθρωπον λογικὸν δημιουργηθέντα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ σύνδεσμον ὄντα πάσης τῆς κτίσεως διδαχθῆναι καὶ αὐτὸν τοῦ παντός τὸν δημιουργόν. Ἐπειδὴ δὲ μὴ ὄντος αὐτοῦ τὸ πρότερον, ἀλλ' ὕστερον πάντων γενομένου, οὐκ ἡδύνατο οὔτε ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ γενομένων, οὔτε ἐξ ἑαυτοῦ γινῶναι Θεόν, ἠὲ δόκησεν ὁ Θεὸς μὴ ἅμα αὐτῷ, ἀλλ' ὕστερον, τὸ θῆλυ ἐξ αὐτοῦ παραγαγεῖν, ἵνα γινῶ διὰ τούτου ὅτι ὁ τοῦτο τὸ ὅμοιον ἐξ αὐτοῦ παραγαγὼν καὶ αὐτὸν παρήγαγε. [5]
- 3 49 Διὰ τοῦτο καὶ ἔκστασιν αὐτῷ ἐπέβαλε καὶ ὕπνωσεν, ἵνα ἀφαιρουμένης τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀπόνως καὶ ἀλύπως ὡς ἐν ὕπνῳ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ αἴσθησιν τοῦ γινομένου δέξεται καὶ τὸν πεπονηκότα ἀνυμνήσειεν ὁμολογῶν καὶ λέγων· «Τοῦτο νῦν ὅσοι οὖν ἐκ τῶν ὁστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη.» Τῶν ἀγγέλων τοίνυν λογικῶν γεγονότων καὶ διὰ τῶν ἔργων τῶν ἐν ταῖς ἑξ ἡμέραις γενομένων παιδευθέντων τὸν αἷτιον, ἀναγκαίως καὶ ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ θήλεος ἐπαιδεύθη καὶ ἔμαθεν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ παντός εἶναι τὸν Θεὸν δημιουργόν, μάλιστα προακούσας τοῦ Θεοῦ λέγοντος· «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν.» Τὸ κείμενον εἶτα πάλιν καὶ τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ, μετὰ τὸ ἀποκαλύψαι τῷ Μωϋσῇ πᾶσαν τὴν κοσμοποιίαν καὶ τοιούτων ὀπτασιῶν μυστικῶν ἀξιῶσαι, τότε ὠμίλει αὐτῷ, καὶ δοὺς αὐτῷ τὸν νόμον ἐν πλαξὶ λιθίναις γεγραμμένον δακτύλῳ Θεοῦ καὶ σοφίσας αὐτὸν τῶν γραμμάτων τὴν πείραν καὶ δοξάσας αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ἀφίησι κατελθεῖν ἐκ τοῦ ὄρους. [5]
- 3 51 Εἶτα μετὰ ταῦτα προστάττει αὐτῷ σκηνὴν ἐπιτελέσαι κατὰ τὸν τύπον, ὃν ἐώρακει ἐν τῷ ὄρει, ὥσανεὶ τύπον οὔσαν παντὸς τοῦ κόσμου. Ἐποίησεν οὖν τὴν σκηνὴν κατὰ τὸ δυνατόν

μιμήσασθαι θέλων τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου οὕτως· τριάκοντα πηχέων τὸ μῆκος καὶ δέκα τὸ πλάτος, καὶ μεσολαβήσας καταπέτασμα μεσόθεν ποιεῖ αὐτὴν χώρους δύο, καὶ ἐλέγετο ἡ πρώτη ἙΑγία, ἡ δευτέρα ἡ μετὰ τὸ καταπέτασμα ἙΑγία ἀγίων. Τύπος δὲ ἦν ἡ ἐξωτέρα τούτου τοῦ κόσμου τοῦ ὀρωμένου, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ στερεώματος, ἐν ᾗ ὑπῆρχε τράπεζα κατὰ τὸ βόρειον μέρος καὶ ἐπάνω τῆς τραπέζης δώδεκα ἄρτοι, τύπον ἐπέχουσα τῆς γῆς, καρποὺς παντοδαποὺς ἔχουσα μηνιαῖον ἕνα, ὥσανεὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ δώδεκα. Πέριξ δὲ τῆς τραπέζης κύκλῳ κυμάτιον στρεπτὸν σημαῖνον τὴν θάλασσαν, τὸν λεγόμενον Ὡκεανόν, εἶτα καὶ πέριξ τούτου πάλιν κύκλῳ στεφάνην παλαιστοῦ σημαίνουσαν τὴν πέραν γῆν, ἔνθα ἐστὶ καὶ ὁ παράδεισος κατὰ ἀνατολάς, ἔνθα καὶ τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ τοῦ πρώτου τοῦ καμαροειδοῦς τοῖς ἄκροις τῆς γῆς πάντοθεν ἐπερείδεται. ^[5]

3 52 Εἶτα καὶ τὴν λυχνίαν εἰς τὸ νότιον μέρος τέθεικε φαίνουσαν εἰς βορρᾶν τῇ γῇ ἀπὸ τοῦ νότου· ἐπτὰ δὲ λύχνους ἐπ’ αὐτῆς τέθεικε τὴν ἑβδομάδα σημαίνων· οἱ δὲ λύχνοι τοὺς φωστήρας πάντας σημαίνουσι. Μετὰ δὲ τὸ καταπέτασμα ἡ δευτέρα σκηνή, ἡ λεγομένη ἙΑγία ἀγίων, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ μαρτυρίου καὶ τὸ ἱλαστήριον καὶ ὑπεράνω Χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον, τύπος ἐστὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον τῶν οὐρανίων ἀπὸ τοῦ στερεώματος ἐπὶ τὸν ἀνώτερον οὐρανόν, ὥσπερ ἀπὸ τοῦ καταπετάσματος ἕως τοῦ τοίχου τῆς ἐσωτέρας σκηνῆς ποιοῦσα τὸν ἐσώτερον χῶρον. ^[5]

3 54 Σοφισθεῖς οὖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γράμματά τε καὶ τῶν πάντων τὴν γένεσιν αὐταῖς ὄψεσιν ἐξ ἀποκαλύψεως δεξάμενος καὶ δοξασθεῖς τὸ πρόσωπον, μὴ δυνάμενος ὁραθῆναι τοῖς συγγενεῦσιν ἄνευ καλύμματος, τότε πρῶτος ἀνθρώπων ὡς ἀξιόπιστος καὶ δεδοξασμένος ὑπὸ Θεοῦ συγγράφει τὴν βίβλον τῆς Γενέσεως λέγων· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἀρχὴν γενέσεως κόσμου παρὰ Θεοῦ γινομένην, ὡς περιεκτικῶν πάντων ὑπαρχόντων καὶ ἔνδοθεν ὄντων πάντων τῶν λοιπῶν κτισμάτων, ὧν περ ἅμα αὐτοῖς καὶ ὧν μετὰ ταῦτα κατὰ μέρος πεποίηκεν, ἀποφηνάμενος· εἶτα, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ ἕως τῆς ἑκτης τελέσας, πάντα τὰ ἔνδον ὑπάρχοντα οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῇ ἑβδόμῃ καταπαύσαντα τὸν Θεὸν εἰρηκῶς καὶ μηδὲν ἐργασάμενον διὰ τὸ πεπληρῶσθαι πᾶσαν τὴν κτίσιν καὶ μὴ λείπειν τι τῇ καλλίστῃ ἁρμονίᾳ τοῦ κόσμου, τότε πάλιν ἐπιφέρει· «Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς», ἀρκετὸν ἡγησάμενος πάντα συσσημαίνεσθαι ἔσωθεν ὄντα οὐρανοῦ καὶ γῆς. Καὶ πάλιν ἐτέρωθι· «Ἐν γὰρ ἕξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι», διὰ πάντων τὸν αὐτὸν νοῦν εἰρηκῶς ὅτι καὶ ἔνδον εἰσὶ πάντα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ ὅτι πρὸ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἐκείνων τίποτε τὸ σύνολον οὐ πεποιήκει, ἀλλὰ καὶ ἤρξατο ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας καὶ ἐτέλεσε τῇ ἑκτῇ καὶ τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσε, μηδὲν ἕτερον ποιήσας, καὶ ὅτι δύο μόνους οὐρανοὺς πεποίηκε, τὸν πρῶτον ἅμα τῇ γῇ καὶ τὸν δεύτερον μέσον θέμενος καὶ ποιήσας τὰς δύο καταστάσεις, ταύτην τε καὶ τὴν μέλλουσαν, καθάπερ καὶ ἐν τῇ σκηνῇ προσέταξε γενέσθαι δύο χώρους κατὰ μίμησιν τοῦ κόσμου. ^[10]

3 55 «Κατὰ τὸν τύπον» γάρ, λέγει, «τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει» ἦν ὁ Ἀπόστολος ἐρμηνεύων, πρὸς Ἑβραίους ἐπιστέλλων, ἔφη τύπον τοῦ κόσμου τούτου τὴν ἐξωτέραν σκηνὴν καὶ τὴν ἐσωτέραν τῶν οὐρανίων. Τοῦ οὖν τοιοῦτου μεγάλου καὶ θείου κοσμογράφου Μωϋσέως μαρτυρουμένου καὶ δοξασθέντος, ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ τῇ Νέᾳ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐτέρων δὲ θεοφόρων προφητῶν καὶ ἀποστόλων συμμαρτυρούντων αὐτῷ περὶ πάντων, περὶ τε τῶν σχημάτων τῆς κτίσεως ἀπάσης, καθάπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ παρεθήκαμεν, καὶ περὶ αὐτῆς τῆς κτίσεως, καὶ κατὰ πάντα συμφωνούντων αὐτῷ, τίς οὕτω σκαιὸς καὶ ἡλίθιος καὶ πεπλασμένος, μάλιστα καὶ ὀνομάζων ἑαυτὸν χριστιανόν, ἀπιστήσκει τῇ τοσαύτῃ ἀληθείᾳ καὶ ἱερᾷ μαρτυρίᾳ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον κύψας εἰς γῆν ἐντραπήσεται τὸν ὄχλον τῶν μαρτυριῶν, τὴν

ἐκλογὴν, τὰς ἀποκαλύψεις, τὴν σοφίαν, τὴν δόξαν, τὰς προρρήσεις, τὰ σημεῖα τὰ παράδοξα, τὰ μεγάλα θαύματα, τὰς ἐκβάσεις τῶν προφητειῶν, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν μαρτυρίαν ὡς φίλος πρὸς φίλον κατὰ πρόσωπον ὁμιλοῦντος καὶ ἐνωπίως, καὶ ἐν τῇ Νέᾳ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ πολλάκις αὐτῷ μαρτυρήσαντος; Ὦντως, ἴν' οὕτως καὶ γὰρ θερμότερον εἴπω, εἰ μὴ τις θεομάχος εἴη, τοῦτω ἀντειπεῖν οὐ δυνήσεται· μεταμελόμενος γὰρ πάλιν λέξει· «Δάκτυλος Θεοῦ ἐστὶν ἐν αὐτῷ», καὶ τὴν ἥτταν ὁμολογήσει, καθάπερ οἱ αἰγύπτιοι ἐπασιδοὶ καὶ φαρμακοί, Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς, ἔλεγον περὶ αὐτοῦ. ^[20]

3 57 Κατὰ τὸν μέγαν οὖν καὶ θεῖον κοσμογράφον Μωϋσέα καὶ κατὰ τὸν θεϊότατον καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔχοντα λαλοῦντα τὸν Δεσπότην Χριστόν, τὸν διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας Παῦλον, δύο καὶ μόνων οὐρανῶν γεγονότων παρὰ Θεοῦ, καὶ οὐχὶ ἐπτα ἢ ὀκτώ ἢ ἐννέα, πῶς οἶόν τέ ἐστι τοῖς ἔξω προσέχειν ἐκ στοχασμῶν καὶ σοφισμάτων καὶ γνάθων διαλεγόμενοις καὶ μύθους ἀναπλαττομένοις, οὐ παλαιοῖς μάλιστα ἀλλὰ νέοις τισίν, οἱ πρὸς τὰς ἀπορίας τῶν οἰκείων δογμάτων ματαιοτέρας ἀπολογίας ἐπινενοήκασιν; Πῶς δὲ δύνανται οἱ τούτοις προσέχοντες λέγειν ὕδατα εἶναι ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὴν Γραφήν, ἢ πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν ἄνευ δρόμου ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων γενέσθαι; Ἡ καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ Νῶε κατακλυσμὸν πῶς ἐκάλυψε πᾶσαν τὴν γῆν καὶ πάλιν ὑπεχώρησαν τὰ ὕδατα; Ἡ πῶς δύνανται πάλιν λέγειν συντέλειαν κόσμου, καὶ παύεσθαι τὸν δρόμον τῶν ἄστρων πιπτόντων, καὶ μηκέτι ἐκ διαδοχῆς ποιεῖν ἡμέρας καὶ νύκτας, καὶ παύεσθαι μὲν καθόλου ταύτην τὴν κατάστασιν, ἀναδείκνυσθαι δὲ ἐτέραν ἀπεξενωμένην καὶ υπερβαίνουσαν ταύτην, καὶ εἰσέρχεσθαι τοὺς δικαίους εἰς τὸν ἀνώτερον οὐρανὸν ἐσώτερον τούτου τοῦ ὀρωμένου οὐρανοῦ, ἔνθα ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ δευτέρα σκηνὴ ἢ λεγομένη Ἁγία ἀγίων, ἥς τύπος ἦν ὁ ἐν τῇ σκηνῇ ἐσώτερος χώρος, ἔνθα καὶ εἰσῆλθεν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀναληφθεὶς εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπεράνω τοῦ στερεώματος, γενόμενος πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν, ἐγκαινίσας ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν; Ἡ πῶς δύνανται πάλιν λέγειν μετὰ τὴν συντέλειαν ἐπτα ἢ ὀκτώ ἢ ἐννέα οὐρανούς, ἢ κυκλεύειν πάλιν τὸν οὐρανόν, τὴν παρ' αὐτῶν λεγομένην σφαῖραν; Εἰς τί χρήσιμον; Λεγέτωσαν, μὴ φθονησάτωσαν ἡμῖν. ^[15]

3 59 Ἡ πῶς δύνανται οἱ τοιοῦτοι πιστεύειν καὶ περὶ τῶν παραδόξων θαυμάτων τῶν πολλάκις ἡμῖν εἰρημένων, τῶν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Μωϋσέως; Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τὸ στήσαι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ ποιῆσαι μεγάλην πάνυ ἡμέραν, μέχρις οὗ τροπώσῃται τοὺς ἐναντίους; Ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου τὸν ἀναποδισμὸν τοῦ ἡλίου ἐπὶ δέκα κλιμάκων ἀναποδίσαντα, ὃ καὶ τὸν Βαβυλώνιον ἐκπλήξαν δῶρα παρεσκεύασεν ἐκπέμψαι τῷ Ἐζεκίᾳ; Τὸ παμφάγον πῦρ ἐπὶ τοῦ Ναβοχοδονόσορ τὰ μὲν δεσμὰ τῶν τριῶν παίδων καῦσαν, αὐτοὺς δὲ ἔως τριχὸς ἢ ἱματίων μὴ διαφθεῖραν; Ἠλίαν τὸν τηλικούτον ἄρματι πυρίνῳ τὸν οὐρανὸν διατρέχοντα καὶ νεκρὸν ἐγείραντα καὶ τὸν ὑετὸν τῇ γλώσσει ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ δύο μῆνας κατασχόντα; Τὸν τούτου μαθητὴν Ἐλισσαῖον, τὸν ρίψαντα εἰς τὸ ὕδωρ τὸ ξύλον καὶ τὸν σίδηρον ἀνασπᾶσαντα, οὐ καὶ ἡ κόνις νεκρὸν ἀνέστησεν; Ὁμοίως καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων Χριστοῦ γενόμενα θαύματα, τὴν παράδοξον ἐκ Παρθένου γένεσιν, τὴν τοῦ φανέντος ἀστέρος μαρτυρίαν, τῶν μάγων τὴν προσκύνησιν, τῶν ποιμένων τὸν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου μετὰ χαρᾶς εὐαγγελισμόν, τοῦ πλήθους τῆς στρατιᾶς τῶν ἀγγέλων τὴν δοξολογίαν, τοῦ Συμεῶνος τὴν μετ' εὐχαριστίας προσευχήν, τῆς Ἄννης τὴν ἐξομολόγησιν, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου τὸ πρῶτον θαῦμα ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, ὡς ἐν γάμῳ παράδοξον οἰνοποσίαν φιλοτίμως ἐχορήγησε, τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ τὸν ἀπὸ πηλοῦ διὰ πτύσματος ὀφθαλμῶν ἀναπλασμόν, τὴν τοῦ Λαζάρου τεταρταίαν καὶ πεπορθμευμένην καὶ ὄζουσαν ἤδη σπλάγχνων ἀναχάλκευσιν, τὸ πλῆθος τῶν ἀντικειμένων δαιμόνων τρεμόντων τὴν παρουσίαν καὶ βοῶντων· «Ἥλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς», τὴν πρόσταξιν καὶ τὸν φιμὸν τῆς μαινομένης θαλάσσης, τὴν πορείαν τὴν ἐπὶ νώτου τῶν ὑδάτων,

ὥς καὶ τὸν Πέτρον συμβαδίζειν ἐκέλευσε, κάκεινους ἀπιστίᾳ κατασχεθέντος καὶ καταποντουμένου καὶ βοῶντος· «Κύριε, βοήθει μοι», καὶ τοῦ βυθοῦ ἀνασπᾶσαντος αὐθις συμβαδίσας ὑγιῇ ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀποκατέστησε; Τὴν γενομένην ἔκλειψιν ἡλίου ἐπὶ ὥρας τρεῖς ἐν καιρῷ τοῦ πάθους, ἐν τεσσαρεσκαίδεκαταίᾳ τῆς σελήνης; Τὸν κλόνον τῆς γῆς καὶ τῶν πετρῶν καὶ τοῦ ναοῦ τὸ καταπέτασμα διαρραγέν; Καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ νῦν καταλέγειν οὐκ εὐχερές, παραλείψας ἐπ’ αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν λοιπὸν δραμοῦμαι, τὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ παντὸς τοῦ κόσμου ἀνακαινισμόν, τὴν δωρεὰν τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀτρεπτότητος τῆς δωρουμένης παρὰ τοῦ Θεοῦ παντὶ τῷ κόσμῳ, τὴν ἄνοδον αὐτῶν πάλιν τὴν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα καὶ πρῶτος εἰσελήλυθε κατὰ σάρκα ὁ Δεσπότης Χριστός, τῶν ἀποστόλων τὰς σκιάς, αἱ τοὺς ἄρρώστους ἀνερρώννουν, τοῦ ἀποστόλου Παύλου τὴν ἄρπαγὴν τὴν ἕως τρίτου οὐρανοῦ γενομένην, τουτέστι παρὰ τὸ τρίτον τοῦ διαστήματος τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ στερεώματος, καὶ πάλιν τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἔνθα καὶ τῶν ἄρρήτων ῥημάτων ἡξιώθη ἀκουστῆς γενέσθαι, ἅπερ οὐκ ἐξδὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. ^[10]

3 61 Ἄπερ πάντα παράδοξα τυγχάνει καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἥτοι κατάστασιν ὑπερβαίνει. Καὶ ταῦτα μὲν τοὺς τότε ἀνθρώπους γινόμενα παρεσκεύασαν πείθεσθαι καὶ περὶ τῶν προρρήσεων· ἡμᾶς δὲ αἱ ἐκβάσεις τῶν προφητειῶν παρασκευάζουσι πείθεσθαι περὶ τῶν σημείων καὶ περὶ πάντων ὧν ἐλάλησαν, οἷον γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ· κατερχόμενος τότε ἐκ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν καὶ προσέχων τῇ Ἱερουσαλὴμ ἀπέναντι, ταλανίζων αὐτὴν φησιν οὕτως· «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τοὺς νεοσσούς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. ^[5]

3 62 Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.» Εἶτα ἀποφνημαμένου αὐτοῦ κατὰ τοῦ ναοῦ, οἱ μαθηταὶ ἐδάκνοντο ἔτι ἰουδαϊκώτερον διακεείμενοι καί, φησὶ μετὰ ταῦτα, «κατελθόντες ἐκ τοῦ ὄρους ὑπέδειξαν αὐτῷ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ», ἵνα δῆθεν εἰς οἶκτον αὐτὸν κινήσωσι καὶ τὴν φωνὴν τὴν κατὰ τοῦ ναοῦ ἀνακαλέσεται· ἥδεσαν γὰρ καὶ ἐπίστευον πάντα τὰ προλαλούμενα παρ’ αὐτοῦ γίνεσθαι. ^[5]

3 63 Ὁ δὲ γνοὺς πρὸς αὐτούς φησι· «Βλέπετε πάντα ταῦτα; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται.» Ἐκεῖνοι δὲ φοβηθέντες ἡσύχασαν, μηκέτι εἰπόντες τι περὶ τούτου. Ἐκτοτε οὖν ἐλθόντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψαν καὶ ἔρημον παντελῶς εἰργάσαντο, ὥσπερ ἐκ συνθήματος Δεσπότης τὸ προσταχθὲν ἐκπληρώσαντες καὶ ὁρῶμεν αὐταῖς ὄψεσι μέχρι τοῦ νῦν, ἰδὼν πλέον πεντακοσίων ἐτῶν ἐξότε ἔρημος γέγονε, μὴ δυνάμενος ἀνανεωθῆναι. Ἐτι εἶπε τοῖς ἰδίῳις μαθηταῖς· «Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον», καὶ πάλιν· «Πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσι τῆς Ἐκκλησίας», καὶ πάλιν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῆς αὐτοῦ πλησθήσεσθαι διδασκαλίας, ὥσπερ ζύμην «λαβοῦσα γυνὴ κρύψει εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ζυμωθῇ ὅλον» καὶ γένηται ἕν, καὶ πάλιν «κηρυχθήσεσθαι τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ», μεθ’ οὗ καὶ γυναῖκα εὕνουν αὐτῷ συγκληρύττεσθαι. ^[5]

3 64 Καὶ ὁρῶμεν τὰς ἐκβάσεις πάντων γενομένων—διωκόμενοι γάρ ποτε πάνυ οἱ χριστιανοὶ ἐξ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων νενικήκασιν καὶ τοὺς διώκοντας εἰς ἑαυτοὺς εἵλκυσαν—, ὁμοίως καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ποτὲ μὴ καταβαλλομένην, ἀλλὰ πληθυνομένην, καὶ ὁμοίως πᾶσαν τὴν γῆν τῆς διδασκαλίας τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ πληρωθεῖσαν καὶ ἔτι πληρουμένην, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον κηρυττόμενον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ· ὅπερ ἐν πλείοσι τόποις παρῶν εἶδον, καὶ μεμαθηκώς ὡς ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἀπαγγελῶ. Ἐν Ταπροβάνῃ νήσῳ ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ Ἰνδίᾳ, ἔνθα τὸ Ἰνδικὸν πέλαγός ἐστι, καὶ Ἐκκλησία χριστιανῶν ἐστὶν ἐκεῖ καὶ κληρικοὶ καὶ πιστοί, οὐκ οἶδα δὲ εἰ καὶ περαιτέρω. ^[15]

3 65

Ὅμοίως καὶ εἰς τὴν λεγομένην Μαλέ, ἔνθα τὸ πέπερι γίνεται, καὶ ἐν τῇ Καλλιάνᾳ δὲ τῇ καλουμένῃ, καὶ ἐπίσκοπός ἐστιν ἀπὸ Περσίδος χειροτονούμενος. Ὅμοίως καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Διοσκορίδους κατὰ τὸ αὐτὸ Ἰνδικὸν πέλαγος, ἔνθα καὶ οἱ παροικοῦντες ἑλληνιστὶ λαλοῦσι, πάροικοι τῶν Πτολεμαίων τῶν μετὰ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ὑπάρχοντες, καὶ κληρικοί εἰσιν ἐκ Περσίδος χειροτονούμενοι καὶ πεμπόμενοι ἐν τοῖς αὐτόθι καὶ χριστιανοὶ πλῆθος ἦν νῆσον παρέπλευσα μέν, οὐ κατήλθον δὲ ἐν αὐτῇ· συνέτυχον δὲ ἀνδράσι τῶν ἐκεῖ ἑλληνιστὶ λαλοῦσιν, ἐλθοῦσιν ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ. Ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ Βάκτροις καὶ Οὐννοῖς καὶ Πέρσαις καὶ λοιποῖς Ἰνδοῖς καὶ Περσαρμενίοις καὶ Μήδοις καὶ Ἑλαμίταις καὶ πάσῃ τῇ χώρᾳ Περσίδος καὶ ἐκκλησίαι ἄπειροι καὶ ἐπίσκοποι καὶ χριστιανοὶ λαοὶ ἀμύητοι καὶ μάρτυρες πολλοὶ καὶ μονάζοντες ἡσυχασταί. Ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τὴν Αἰθιοπίαν, Ἀζώμην τε καὶ πᾶσαν τὴν περιχώρον, Ἀραβάς τε τοὺς Εὐδαίμονας, τοὺς νῦν καλουμένους Ὀμηρίτας, πᾶσαν Ἀραβίαν καὶ Παλαιστίνην, Φοινίκην τε καὶ πᾶσαν Συρίαν καὶ Ἀντιόχειαν μέχρι Μεσοποταμίας, Νοβάτας τε καὶ Γαραμάντας, Αἴγυπτον καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν, Ἀφρικὴν καὶ Μαυριτανίαν ἕως Γαδεύρων τὰ πρὸς νότον. ^[5]

- 3 66 Πανταχοῦ ἐκκλησίαι χριστιανῶν εἰσι καὶ ἐπίσκοποι, μάρτυρες, μονάζοντες ἡσυχασταὶ διαπαντὸς ὅπῃ ἐστὶ κηρυττόμενον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Ὅμοίως πάλιν Κιλικίαν, Ἀσίαν, Καππαδοκίαν, Λαζικήν καὶ Πόντον καὶ τὰ ὑπερβόρεια μέρη Σκυθῶν καὶ Ὑρκάνων, Ἐρούλλων, Βουλγάρων, Ἑλλαδικῶν τε καὶ Ἰλλυρίων, Δαλμάτων, Γόθων, Σπανῶν, Ῥωμαίων, Φράγγων καὶ λοιπῶν ἐθνῶν μέχρι τῶν Γαδεύρων τοῦ Ὠκεανοῦ κατὰ τὸ βόρειον μέρος, πιστευσάντων καὶ καταγγελλόντων τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν ὁμολογούντων. Καὶ πληρουμένας ὁρῶμεν τὰς προρρήσεις εἰς πάντα τὸν κόσμον. Ποῖος Σωκράτης ἢ Πυθαγόρας ἢ Πλάτων ἢ Ἀριστοτέλης ἢ ἕτερός τις τῶν διαπρεψάντων παρὰ τοῖς ἔξωθεν φιλοσόφων ἡξιώθη προειπεῖν ἢ κηρύξαι τι τοιοῦτον, ὠφέλιμον τῷ κόσμῳ, ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ βασιλείαν ἀσάλευτον χαριζομένην τοῖς ἀνθρώποις; Εἰ μὴ μόνον ἐκ ψήφου καὶ κοσμικῆς μαθήσεως, ὡς εἴ γε καὶ αὐτὸ ἀληθεύσουσι, τὰς ἐκλείψεις τὰς ἡλιακὰς καὶ τὰς σεληνιακὰς, ὅπερ κἂν ἀληθεύσωσι κηρύττοντες, οὐδὲν ἐκ τούτου τῷ κόσμῳ προσγενήσεται ὄφελος, ἢ μᾶλλον καὶ τῦφος, σιωπῶντες δὲ οὐδεμίαν βλάβην προστρίψαι δυνήσονται. ^[10]
- 3 68 Ποῖον γὰρ παιδίον παραλαβὸν τὴν ψῆφον ἀμοιρήσει τῆς διδαχῆς; Ἡ ποία γραῦς ἢ ἐν ἀγρῷ τις ἀνατεθραμμένος ἀμοιρήσει φυσικῶν τινων; Ἡ ποῖον ἔθνος ἢ βάρβαρος οὐκ ἐπίσταται τὰ τοιαῦτα, λέγω δὴ ἀστρονομίαν, γεωμετρίαν καὶ ἐπιστήμας διαφόρους, ἰατρικὴν, τεκτονικὴν, λαξευτικὴν, ὑφαντικὴν, χαλκευτικὴν, γεωργικὴν, καὶ ἐτέρας, ἃς οὔτε ἐνθυμεῖσθαι τοὺς Ἕλληνας δυνατόν; Ἡ ποῖον ἔθνος ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, ἄρκτου τε καὶ μεσημβρίας, πιστεῦσαν εἰς Χριστόν, οὐ προλέγει ἐκ μεθόδων καὶ διαφορῶν ψήφων πολλῶν ἐτῶν πασχάλιας ἑορτάς; Καὶ πάντες προλέγοντες ἀληθεύουσιν, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπ' ἄκρων γῆς ἕως ἄκρων ἑορτάζοντες συμφώνως κατὰ τὰς διαφορὰς ψήφους καὶ μεθόδους. Σοφίσας γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ λόγου αὐτῷ μεταδοὺς ἐφευρίσκειν πεποίηκεν ὅσα δ' ἂν ὁ νοῦς ἐπιβαλεῖν δυνηθεῖη, ἢ καὶ ἀπὸ μαθήσεως παραλάβῃ. ^[10]
- 3 69 Τοιοῦτο γὰρ φύσει ζῶον λογικὸν ὁ ἄνθρωπος. Οἱ πρῶτοι γὰρ ἐπινοοῦντες ἄνθρωποι τέχνην, πολλὰ διασφαλλόμενοι, τῷ χρόνῳ καὶ τῇ πεύρᾳ καὶ τῇ τριβῇ ἢ αὐτοὶ ἢ οἱ μετ' αὐτοὺς ὕστερον κατορθοῦσιν· ὁμοίως καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν παραλαμβάνοντες ἀσφαλῶς τὸ παραδιδόμενον παραλαμβάνουσιν. Τὰ δὲ θεῖα μαθήματα οὐχ οὕτως ἐξ ἐπινοίας ἀνθρωπίνης κατορθοῦται, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἐκ πρώτης παρὰ τοῦ Θεοῦ διδόμενα, κἂν τε δόγματα, κἂν τέχναι, ἀσφαλῶς τις παραλαμβάνει, ὥσπερ καὶ πεποιήκασιν ἐν τῇ σκηνῇ τῇ ἐπὶ Μωϋσέως σοφισθέντες παρὰ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς καὶ Βεσελεὴλ ὁ τοῦ Οὐρίου, υἱοῦ Ὡρ τῆς φυλῆς Ἰούδα, καὶ ὁ Ἑλιάβ ὁ Ἀχισαμὰχ ἐκ φυλῆς Δᾶν, καὶ πᾶσιν οἷς δέδωκε σύνεσιν καὶ πνεῦμα θεῖον ἐνέπλησε καὶ ἐπιστήμης ἐν παντὶ

ἔργῳ διανοεῖσθαι, καὶ ἀρχιτεκτονεῖν καὶ ἐργάζεσθαι τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸν χαλκὸν καὶ τὴν ὑάκινθον καὶ τὴν πορφύραν καὶ τὸ κόκκινον τὸ νηστὸν καὶ τὴν βύσσον τὴν κεκλωσμένην καὶ τὰ λιθουργικὰ εἰς τὰ ἔργα καὶ τὰ τεκτονικὰ τῶν ξύλων ἐργάζεσθαι κατὰ πάντα τὰ ἔργα ὅσα συνέταξε ποιῆσαι ὁ Θεὸς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης καὶ τὸ ἱλαστήριον τὸ ἐπ' αὐτῆς, καὶ τὴν διασκευὴν τῆς σκηνῆς καὶ τὰ θυσιαστήρια καὶ τὴν τράπεζαν καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, καὶ τὸν λουτήρα καὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ, καὶ τὰς στολὰς τὰς λειτουργικὰς Ἀαρὼν καὶ τὰς στολὰς τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερατεῦειν τῷ Θεῷ, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως καὶ τὸ θυμίαμα τῆς συνθέσεως τοῦ ἁγίου, κατὰ πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ ποιεῖν. ^[20]

3 70 Ἀμέλει ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας τὰς πλείστας τῶν τεχνῶν τούτων παρὰ Ἰουδαίοις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐρήσεις. Παραγραφὴ Τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἀμαρτήσαντος καὶ εἰς αἴσθησιν τοῦ πλημμελήματος ἐλθόντος καὶ παρὰ Θεοῦ συμφερόντως ἐλεγχόμενος, καὶ αἰσχύνην καὶ αἰδῶ κομισάμενος διελογίζετο λοιπὸν τὴν ἑαυτοῦ γύμνωσιν σκεπάσαι· τεχναζόμενος δὲ καὶ παρὰ Θεοῦ ὡς λογικὸς νυττόμενος ἐφεῦρε τὴν ῥαπτικὴν τέχνην φύλλα συκῆς ἑαυτῷ συρράπτων διὰ σκολόπων δένδρων· ἐν ταύτῳ δὲ καὶ χιτῶνας πάλιν ὑπὸ Θεοῦ σοφισθεὶς ἐκ δερμάτων ξύλων ποιεῖν ἐδιδάχθη. ^[5]

3 71 Κάϊν δὲ γηπονίαν καὶ Ἀβελ ποιμενικὴν τέχνην, ἥτοι ἐπιστήμην, ἐφευρηκότες μαρτυροῦνται παρὰ τῇ Γραφῇ. Εἴτα πάλιν μετὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν ὁ Κάϊν ὡς παρὰ Θεοῦ ἐκβληθεὶς, καθὰ γέγραπται, «ἐξῆλθε δὲ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ κατώκησεν ἐν γῇ Ναϊδ», ἵνα εἴπῃ ὅτι ἐξεβλήθη ὁ Κάϊν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπέμψθη ἐν ἔξορίᾳ εἰς γῆν μοχθηράν. Κατοικητήριον γὰρ τοῦ Θεοῦ ὑπενόουν εἶναι τὸν παράδεισον, ὡς ἐκεῖθεν ἐξερχομένου καὶ συχνότερον αὐτοῖς ὁπτανομένου. ^[10]

3 72 Οἱ ἐγγύθεν οὖν τοῦ παραδείσου ὄντες υἱοὶ τοῦ Σήθ, ὡς ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Θεοῦ ὄντες καὶ πυκνότερον τῷ Θεῷ ὁμιλοῦντες, διαπαντὸς υἱοὶ τοῦ Θεοῦ ἐκαλοῦντο· οἱ δὲ περὶ τὸν Κάϊν, ὡς μακράν που τοῦ παραδείσου ἀπωκισμένοι καὶ μὴ ὄντες ἀεὶ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν μοχθηρᾷ γῇ πάνυ οἰκοῦντες καὶ τεθριωμένη καὶ ἑαυτῶν μᾶλλον ἐπιμελούμενοι, ἐκαλοῦντο υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐν φόβῳ οὖν διάγοντες ὁ τε Κάϊν καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἐφεῦρον ἐτέρας τέχνας πρὸς ἑαυτῶν ἀσφάλειαν, οἷας εἰπεῖν τεκτονικὴν, λαξευτικὴν, χαλκευτικὴν, μουσικὴν· τεκτονικὴν μὲν πρὸς τὸ σκηναὶ ποιεῖν καὶ θύρας καὶ στέγας, ἑαυτοὺς φυλάττοντες καὶ τὰ ἑαυτῶν κτήνη· λαξευτικὴν δὲ πρὸς τὸ οἴκους καὶ πόλεις κτίζειν, ἀσφάλειαν καὶ φρουρὰν ἑαυτοῖς προνοοῦμενοι· χαλκευτικὴν δὲ πρὸς τὸ γηπονεῖν καὶ τέμνειν τὴν γῆν ἀρότρῳ καὶ θερίζειν τὰ σπέρματα μαχαίραις, καὶ πρὸς τὸ αὐλοῦς καὶ ἕτερα ἅτινα ποιεῖν· μουσικὴν δὲ πρὸς τὸ αὐλοῖς καὶ κιθάραις καὶ ᾠδαῖς ἀγρυπνεῖν νυκτὸς καὶ φυλάττειν ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν κτήνη ἀπὸ βλάβης θηρίων. ^[5]

3 73 Ἐν φόβῳ οὖν διάγοντες καὶ ἐν ἔξορίᾳ ὑπάρχοντες πᾶσαν μηχανὴν ἐπενόουν πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀσφάλειαν. Οὕτως γὰρ γέγραπται περὶ αὐτῶν, περὶ μὲν τοῦ Κάϊν· «Καὶ ἦν οἰκοδομῶν πόλιν καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώχ», περὶ δὲ Ἰωβέλ, τοῦ υἱοῦ Λάμεχ τοῦ ἐκ τῆς Ἀδαῖς, φησὶν· «Οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων»· περὶ δὲ τοῦ Ἰουβάλ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωβέλ, οὕτως φησὶν· «Οὗτος ἦν ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν»· χαλκευτικὴν δέ, ὡς ὅταν λέγῃ περὶ Θόβελ τοῦ ἐκ τῆς Σελλᾶς· «Οὗτος ἦν σφυροκόπος, χαλκεὺς χαλκοῦ τε καὶ σιδήρου.» Οὕτως οὖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς σοφίσας τὸν ἄνθρωπον ἐφευρίσκειν πεποίηκε τὰς τέχνας καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἀρχῇ ἐφεῦρον αὐτάς, οἱ δὲ μετέπειτα ἐκ τῶν πρώτων τὰς ἀφορμὰς λαβόντες καὶ πολυπραγμονοῦντες ἐπέτειναν αὐτάς ἀκριβέστερον. ^[5]

3 74

Καλὸν οὖν συνᾶραι λόγον πρὸς τοὺς σοφισζομένους καὶ λέγοντας ἄϊδιον εἶναι τὸν κόσμον καὶ ἄναρχον καὶ ὑπομνῆσαι ὡς σφάλλονται, μὴ συνιέντες ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἦτοι καὶ τῶν τεχνῶν, ὡς οὐκ ἔστιν ἄϊδιος καὶ ἄναρχος, ἀλλὰ πρόσφατος. Εἰ γὰρ αἱ τέχναι κατὰ μέρος ἐφευρέθησαν, πᾶσα δὲ πολιτεία ἀνθρώπων διὰ τέχνης καὶ ἐπιστήμης λογικῆς συνίσταται, πῶς οἶόν τέ ἐστι κόσμον συνίστασθαι ἄνευ τεχνῶν καὶ ἐπιστήμης λογικῆς; Μὴ οὕσης γὰρ λαξευτικῆς καὶ τεκτονικῆς, πῶς δυνήσονται οἴκοι καὶ φρούρια καὶ πόλεις γενέσθαι πρὸς παραφυλακὴν ἀνθρώπων καὶ πολιτείας; Ὀμοίως ὑφαντικῆς μὴ οὕσης, πόθεν ἄρκετὰ τοῖς ἀνθρώποις σκεπάσματα εἰς τὰ ψύχη καὶ τὰ κρύη; Ὀμοίως χαλκευτικῆς μὴ οὕσης, πόθεν τοῖς ἀνθρώποις γηπονεῖν καὶ τέμνειν ἀρότροις τὴν γῆν καὶ μαχαίραις τὰ σπέρματα, ἵνα τροφὰς περιποιήσωνται; Πάλιν ἱατρικῆς μὴ οὕσης, πόθεν τοῖς ἀνθρώποις τὰ συμβαίνοντα πάθη θεραπεύειν καὶ τὰς νόσους παραμυθεῖσθαι; Εὗ δῆλον τοίνυν ἐκ πάντων τούτων ὡς οὐκ ἄϊδιος ὁ κόσμος, ἀλλὰ πρόσφατος, ὥσπερ καὶ αἱ ἐπίνοιαι καὶ αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι τῶν ἀνθρώπων.

[10]

- 3 76 Ποῦ γὰρ καὶ αὐτοὶ εὐρήσουσιν ἐν ἀστρονόμοις ἴσον ἢ κρείττω Πτολεμαίου, ἢ ἐν φιλοσόφοις Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἢ Εὐκλείδους καὶ Ἀρχιμήδου, τοῦ μόνου ἐφευρηκῆτος τὸν τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου, γεωμέτρας καὶ ἀριθμητικούς; Εἰ δὲ οὗτοι ἀκριβέστεροι τῶν πρὸ αὐτῶν ἐγένοντο, πῶς οὐ πρόδηλον ὅτι κατὰ μέρος αἱ τέχναι ἐφευρέθησαν διὰ τῆς σοφίας τῆς δεδομένης παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις; Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἀνατιθεμένη βοᾷ: «Πᾶσα σοφία παρὰ Κυρίου.» Ψεύδονται τοίνυν, ἦτοι μωραίνουσιν, οἱ ἄϊδιον τὸν κόσμον ὑποτιθέμενοι, ἐλεγχόμενοι ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων· ἀληθεύει δὲ μᾶλλον ἡ θεία Γραφή λέγουσα: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» Ἡδέως ἂν πάλιν ἡρόμην τοὺς σοφούς: Πάσης χαλκευτικῆς τέχνης, σφύρας καὶ ἄκμονος καὶ λαβίδος προηγουμένων, τίς ὁ ταῦτα κατασκευάσας; Εἰπάτωσαν, μὴ φθονησάτωσαν ἡμῖν. [15]
- 3 77 Μὴ συνιέντες δὲ καταφυγεῖν πρὸς τὸν τῶν ὅλων ποιητὴν Θεόν, τὸν σοφίσαντα τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων καὶ δόντα αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπινοίας, ἀλλ' ἰδίαις ἐνθυμήσεσι θέλοντες ἀνασκευάζειν καὶ κατασκευάζειν τοὺς λόγους, ἀπορία πολιορκούμενοι καὶ τρικυμίαις λογισμῶν, ἀλαζονευόμενοι λοιπὸν ἄϊδιον τὸν κόσμον λέγουσι καὶ ἀρχὴν μὴ ἔχειν. Τὰ τοιαῦτα γὰρ αὐτοῖς τῆς ἀπορίας ἐγένοντο τεκμήρια, οἷον πάσχουσι καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπὶ τῶν ὀρνιθίων, ὅτι ὁ μὲν ἐκ σπέρματος, τὰ δὲ ἐξ ὧν; Καὶ εἰ τοῦτο ἀληθές, ἅμα τῷ Θεῷ ἄνθρωποι καὶ ὀρνιθες ἐκ σπέρματος καὶ ὧν ἦσαν, ἢ οὐκ ἦσαν; Καὶ εἰ μὲν ἦσαν, ἐξ ἀνάγκης εὐρεθήσεται τὸ σπέρμα καὶ τὰ ὧὰ προϋπάρχοντα τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ὀρνιθίων· εἰ δὲ οὐκ ἦσαν, ὑποκύψωσι τῇ θείᾳ Γραφῇ διδασκόμενοι παρὰ μὲν Μωϋσέως: «Εἶπεν ὁ Θεός: Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν», παρὰ δὲ τῷ Ἀποστόλῳ ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ Ἀρείῳ πάγῳ: «Οὗτος ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ· οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχων Κύριος ἐποίησέ τε ἐξ ἐνὸς πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ παντὸς προσώπου τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, ζητεῖν τὸν Θεόν, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειεν αὐτόν, εἰ εὗροιεν, καίτοι οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα· ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμεν. [15]
- 3 78 » Ὡς προεῖρηται οὖν, οἱ υἱοὶ τοῦ Σήθ, τουτέστιν οἱ καλούμενοι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, παρὰ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ αὐτονόμως καὶ αὐθαιρέτως ὥρμησαν πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, τουτέστι τὰς ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κάϊν οὔσας, καὶ συνήφθησαν αὐταῖς πρὸς γάμον. [5]
- 3 79 Πρὸς ταῦτα ἀφορμῆς αὐτῶν δραξάμενος ὁ Θεὸς πεποίηκε πάλιν οἰκονομίαν· καὶ τοὺς μὲν ἁμαρτήσαντας κατακλυσμῷ διέφθιρε, διὰ δὲ τῆς κιβωτοῦ τὸν δίκαιον διασώσας ἐν τῇ γῇ ταύτῃ μετέστησε, κρείττονι ὑπαρχούσῃ καὶ σχεδὸν ἴσῃ τοῦ παραδείσου. Τὸ κείμενον Θεῖα δὲ πάλιν δόγματα καὶ κατασκευὴν κόσμου ἢ προφητείαν ἀμήχανον εἰπεῖν, εἰ μὴ ἐκ θείας

ἀποκαλύψεώς τις μάθη, ἢ ἐκ τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν, αὐτῶν τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, καὶ πάσης τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς παραλάβῃ· ἀμήχανον γὰρ ἢ ἐκ στοχασμῶν ἢ ἀπὸ γνάθων ἢ ἐκ σοφίας ἀνθρωπίνης μαθεῖν τι τοιοῦτον. ^[5]

- 3 80 Ὅτι δὲ ἡ κατασκευὴ τοῦ κόσμου ἀρμόζει τῷ δόγματι τῶν χριστιανῶν, πᾶσα, ὡς εἴρηται, κηρύττει ἡ θεία Γραφή, Μωϋσῆς τε καὶ οἱ προφῆται, ὁ Δεσπότης Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι, ὡς πολλάκις ἐμνημονεύσαμεν. Διεῖλε γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἕνα χῶρον ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ ἀνωτέρου οὐρανοῦ μεσάσας τὸν δεύτερον οὐρανόν, ποιήσας χώρους δύο· καὶ ἀπένειμε τῇ θνητῇ καὶ τρεπτῇ ταύτῃ καταστάσει τὸν κατάγειον χῶρον, τῇ δὲ ἀθανάτῳ καὶ ἀτρέπτῳ τὸν ἀνάγειον χῶρον, ὃς καὶ βασιλεία οὐρανῶν κέκληται, ὥσπερ καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς λέγει περὶ τούτου ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ οὕτως· «Ὑμεῖς γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι Θεοῦ εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ. ^[5]
- 3 81 » Καὶ πάλιν· «Καὶ ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν· Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου», ὡσανεὶ ἐκ τότε ἡτοιμασμένην. Καὶ πάλιν· «Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν. ^[10]
- 3 82 » Καὶ πάλιν· «Εἷς παραλαμβάνεται καὶ εἷς ἀφίεται» τὸ «Εἷς παραλαμβάνεται», ἵνα εἴπῃ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ «εἷς ἀφίεται», ἵνα εἴπῃ ἐν τῇ γῇ. Καὶ πάλιν· «Ἐἵσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου», ὡσανεὶ εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ πάλιν· «Πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσιν καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ υἱοὶ τῆς Βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.» Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος συμφώνως λέγει· «Σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν», ἵνα εἴπῃ ἐν τῷ οὐρανῷ. Καὶ πάλιν· «Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν, ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ.» Καὶ πάλιν· «Εἰ συμπάσχομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν.» Καὶ πάλιν· «Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.» Καὶ πάλιν· «Κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. ^[15]
- 3 83 » Καὶ πάλιν· «Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν.» Καὶ πάλιν· «Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι.» Καὶ πάλιν· «Οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ.» Καὶ πάλιν· «Πίστει Ἀβραάμ παρώκησεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἄλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ τῶν συγκληρονόμων τῆς αὐτῆς· ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοῦ θεμελίου ἐχούσαν πόλιν, ἥς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός.» Καὶ πάλιν· «Καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευσαν, ἅψ' ἥς ἐξέβησαν, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι· νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τουτέστιν ἐπουρανίου· διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεός, Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν.» Καὶ πάλιν· «Ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ καὶ μυριάσιν ἁγγέλων, πανηγύρει, καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων καὶ διαθήκης νέας μεσίτῃ Ἰησοῦ καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ κρείττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἀβελ. ^[5]
- 3 84 » Καὶ πάλιν· «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν», ἔνθα καὶ αὐτὸς ὁ Δεσπότης Χριστὸς κατὰ σάρκα εἰσῆλθε, καθὼς καὶ ἐν Εὐαγγελίοις λέγει ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν οὕτως· «Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἕως πρὸς Βηθανίαν καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς· καὶ ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν» καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ πάλιν ἐν ταῖς Πράξεσί φησι· «Καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανόν, πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθήσεσι λευκαῖς, οἳ καὶ εἶπαν· Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς

ἀφ' ὧν εἰς τὸν οὐρανὸν οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. ^[5]

3 85 » Πάλιν γὰρ λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος· «Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν.» Καὶ πάλιν· «Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος.» Καὶ πάλιν· «Ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχομεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος, ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχοντες τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα.» Καὶ πάλιν· «Ἔχοντες οὖν, ἀδελφοί, παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ῥεραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ· κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῇ· πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγελάμενος.» Πῶς οὖν οὐ τάλας καὶ τρισάθλιος ὁ ἀπιστῶν ταῖς τοιαύταις ἐπαγγελίαις καὶ ταῖς τοιαύταις ἀληθείαις προρρήσεων, αἱ καὶ ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς κτισθέντων καὶ ἡτοιμασμένων, ὡς εἶπεν, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου παρὰ τοῦ Θεοῦ χώρων δύο, καὶ τῆς τοιαύτης κατασκευῆς δείκνυνται ἀληθινὰ καὶ συμφωνοῦσαι τῷ δόγματι τῶν χριστιανῶν, αἱ ὑποθέσεις καὶ τὰ τέλη; Ὡς ὅτι ὁ Θεὸς πρῶτον ὀρίσας τὴν νῦν κατάστασιν θνητὴν καὶ τρεπτὴν πρὸς γυμνασίαν τοῦ λογικοῦ, καὶ διὰ πείρας ἀγαγὼν εἰς ὕστερον παύει τῶν μόχθων καὶ τῆς παιδείας τὸν κόσμον καὶ ἀναδείκνυσι τὸν μέλλοντα, χαριζόμενος ἀγαθὰ αἰῶνια, ἀνένδειαν, ἀπάθειαν, ἀθανασίαν, ἀφθαρσίαν, ἀτρεπτότητα, γνῶσιν τελείαν, δικαιοσύνην, ἁγιασμόν, ἀπολύτρωσιν, μακαριότητα εἰς τοὺς αἰῶνας. ^[10]

3 86 Ἀμήν. Οὐ γὰρ καθὼς οἱ ἔξωθεν ληρωδοῦντες λέγουσιν αἰδίδως μένειν τὴν νῦν κατάστασιν, χαιρεσίκακον μᾶλλον ἢ ἀδύναμον ἢ φθονερὸν τὸν Θεὸν ὑποτιθέμενοι, τῶν ἀγώνων τούτων καὶ τῆς φθορᾶς μὴ δυνάμενόν ποτε παῦλαν δοῦναι τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ὁσημέραι καὶ προστιθέντα φθορὰν καὶ πάθη καὶ θάνατον καὶ ἀγῶνας, καὶ μὴ ἰσχύοντα ἅθλα τῶν ἀγώνων ἢ στεφάνους χαρίσασθαι, καταπαῦον τὸ γυμνάσιον. ^[5]

3 87 Ὡς περ γὰρ αὐτὸν ὑποτίθενται ἥς ἡνέκασεν ὕλης δημιουργὸν γεγενῆσθαι μόνον, οὕτως αὐτὸν καὶ νῦν ὑποτίθενται μὴ εὐποροῦντα τούτου βέλτιον ποιῆσαι, ἀπιστοῦντες καὶ τῇ ἀναστάσει τῶν σωμάτων, ὡς οὐ δυνατοῦ ὄντος, καὶ πάσῃ τῇ θεῇ Γραφῇ. Διὰ τοῦτο οἱ τάλανες καὶ τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τοῦ οὐρανοῦ ὡς ἀληθὲς παραδέχονται, ἀπιστοῦντες καὶ βδελυττόμενοι πᾶσαν τὴν θεῖαν Γραφήν, καὶ ὡς γραῶδεις μύθους ἀποστρεφόμενοι τὴν ἀλήθειαν. Ἡμῖν δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν πάσῃ τῇ θεῇ Γραφῇ, δι' ἧς κόσμος ὁ ἔξωθεν ἡμῖν ἐσταύρωται καὶ ἡμεῖς τῷ ἔξωθεν κόσμῳ. ^[15]

3 88 Γένοιτο δὲ ἡμᾶς, ὦ θεοφιλέστατε καὶ φιλόχριστε πάτερ Πάμφιλε, σὺν εὐζωίᾳ ἀγαθῇ τὰ θεῖα λόγια ἀσπάξασθαι, τὰ δὲ τῶν ἐναντίων ἀποσεῖσθαι, βουλήσει τοῦ Κρείττονος καὶ συνεργείᾳ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ προσκυνητῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. ΛΟΓΟΣ Δ' Ἀνακεφαλαίως σύντομος, καὶ διαγραφὴ σχημάτων τοῦ κόσμου κατὰ τὴν θεῖαν Γραφήν, καὶ τῆς σφαίρας ἢ ἀνατροπῆς. ^[5]

4 1 Γέγραπται· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» Διαγράφομεν τοίνυν τὸν πρῶτον οὐρανὸν ἅμα τῇ γῇ, τὸν καμαροειδῆ, ἄκρα ἄκροις συνδεδεμένον. Καθὼς δὲ ἐνδέχεται αὐτὸν γραφῇ παραδοῦναι πεποιήκαμεν, τέως κατὰ τὸ πλάγιον τὸ δυτικὸν ἢ τὸ ἀνατολικόν· τὰ

γὰρ αὐτὰ δύο πλάγια τοῖχοί εἰσιν ἀποκάτωθεν ἕως αὐτῆς ἄνω τῆς καμάρας. Ἔστι δὲ καὶ τὸ στερέωμα κατὰ μέσου συνδεδεμένον τῷ πρώτῳ οὐρανῷ, ἐν ᾧ εἰσιν ἐπὶ νώτου τὰ ὕδατα, κατ' αὐτὴν τὴν θείαν Γραφὴν. ^[5]

4 2 Ἔστιν οὖν ἡ θέσις καὶ τὸ σχῆμα τοιόνδε. Ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ στερεώματος χῶρος πρῶτος ἐστίν, ὁ κόσμος οὗτος, ἐν ᾧ εἰσιν ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι καὶ πᾶσα ἡ νῦν κατάστασις ἀπὸ τοῦ στερεώματος ἕως τῆς καμάρας ἄνω χῶρος δευτέρος ἐστίν, τουτέστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἔνθα ὁ Χριστὸς ἀναληφθεὶς πρῶτος πάντων εἰσῆλθεν ἐγκαινίσας ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν. Κατὰ μὲν τὸ πλάγιον τὸ δυτικὸν ἢ τὸ ἀνατολικὸν τοιόνδε σχῆμα ἔχει μακρόν, ὡς ἐπὶ θόλου μεγάλης. Κατὰ δὲ τὰ νότια καὶ βόρεια μέρη τὸ μῆκος ἀποδείκνυσιν. ^[10]

4 3 [9t] Ἔστιν οὖν τὸ σχῆμα καὶ οὕτως τοιόνδε. Εἰς τὰ ἄκρα τῆς γῆς, κατὰ τὰ τέσσαρα μέρη αὐτῆς, ὁ οὐρανὸς αὐτῇ κεκόλληται τοῖς ἑαυτοῦ ἄκροις ποιῶν σχῆμα κύβου ὥσανεὶ τετράγωνον, ἄνωθεν δὲ ἐφ' ὕψους καμαροειδὲς ἐλισσόμενος κατὰ τὸ μῆκος, καὶ γίνεται ὡς θόλος μεγάλης καταμέσθεν δὲ συνδέεται καὶ τὸ στερέωμα, καὶ γίνεται χῶροι δύο. Παραγραφὴ Οὗτος ὁ πρῶτος οὐρανὸς ὁ καμαροειδὲς, ὁ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ γεγονώς, ὁ ἅμα τῇ γῇ, περὶ οὗ λέγει Ἡσαΐας· «Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὥσει καμάραν.

4 4 » Ὁ καταμέσθεν δὲ αὐτοῦ συνδεδεμένος, ὁ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ γεγονώς, ἐστὶ περὶ οὗ ἐπιφέρει πάλιν Ἡσαΐας λέγων· «Καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηνὴν κατοικεῖν.» Ὁ δὲ Δαυὶδ λέγει περὶ αὐτοῦ· «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν» καὶ σαφέστερον δηλῶν λέγει· «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ.» Ἔτι ἄκρα οὐρανοῦ καὶ ἄκρα γῆς τῆς Γραφῆς μνημονευούσης, οὐ δύναται ἐπὶ σφαίρας νοεῖσθαι. ^[5]

4 5 Πάλιν λέγει Ἡσαΐας· «Οὕτως λέγει Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ πῆξας αὐτόν», ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος ἔφη ὁμοίως· «Καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος», ἀμφοτέροι ἰστάμενον λέγοντες καὶ πεπηγότα ἐν τῇ γῇ καὶ οὐ περιφερόμενον. Τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ τὰ παρ' ἑκάτερα σὺν τοῖς ἄκροις τῆς γῆς εἰσὶ συνδεδεμένα, περὶ ὧν ἐν τῷ Ἰωβ γέγραπται· «Οὐρανὸν δὲ εἰς γῆν ἔκλινε, κέχυται δὲ ὥσπερ γῆ κονία· κεκόλληκα δὲ αὐτὸν ὥσπερ λίθον κύβον.» Περὶ δὲ τῆς γῆς γέγραπται πάλιν ἐν τῷ Ἰωβ· «Ὁ κρεμνῶν τὴν γῆν ἐπ' οὐδενός», ὥσανεὶ μὴ ἔχουσιν ὑποκάτω τι. ^[10]

4 6 Ὁ δὲ Δαυὶδ συμφώνως μὴ εὐρηκῶς ἐπὶ τίνος αὐτὴν ἡδρασμένην ἔφη· «Ἐθεμελιῶσε τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς», ὥσανεὶ αὐτὴν ἐφ' ἑαυτὴν παρὰ Θεοῦ θεμελιωθεῖσαν, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τίνος. Ὡς ἦν μὲν δυνατὸν διαγράψαι πεποιήκαμεν ἔσωθεν ἔχοντα τὸ στερέωμα καὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς τῆς μεσοτάτης, ἥς νῦν κατοικοῦμεν, καὶ τὸν Ὠκεανὸν πέριξ αὐτῆς, καὶ ἐν αὐτῇ τοὺς τέσσαρας κόλπους εἰσβάλλοντας τοὺς πλεομένους, Ῥωμαϊκόν, Ἀράβιον, Περσικόν, Κάσπιον, ἦτοι Ὑρκανόν. ^[5]

4 7 Πέριξ δὲ πάλιν τοῦ Ὠκεανοῦ τὴν γῆν τὴν πέραν, ἔνθα καὶ ὁ παράδεισος κατὰ ἀνατολὰς κεῖται. Διαγράφομεν τοίνυν πάλιν τὸ πλάτος τέως τῆς γῆς καὶ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῶν κόλπων καὶ τῆς πέραν γῆς καὶ τὸν παράδεισον, ἐῶντες τέως τὰ ὕψη αὐτῆς, ὅπως εὐσύννοπος γένηται τοῖς θεωμένοις. Ἔστι δὲ τὸ σχῆμα τῆς γῆς πάσης κατ' αὐτὴν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὸ πλάτος τοιόνδε. Τὸ κείμενον εἰς ταύτην τὴν γῆν τὴν πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ πανταχόθεν ἄκρα τοῖς ἄκροις ὁ οὐρανὸς πρῶτος ὁ καμαροειδὲς συνδέεται· κατὰ μὲν τὸ δυτικὸν μέρος καὶ ἀνατολικόν, τοῖχος ὀρθὸς ὡς ἄνω ἐμβαίνων εὐρίσκεται, κατὰ δὲ τὸ νότιον καὶ βόρειον τοῖχος μὲν ἴσος τὸ κάτωθεν ἕως φανεροῦ κατὰ τὸν τύπον ὄντος καμάρας, ἄνωθεν δὲ ὑψηλότατος ἐλισσόμενος ὡς θόλος λουτροῦ μεγάλη, κάτωθεν πέλμα ἔχουσα τὴν γῆν, αὐτὸς δὲ τοῖχος καὶ καμάρα ὑπάρχων. ^[5]

4 9 Εἴτα καθὰ καὶ πρώην ἔφημεν πολλάκις, τὸ στερέωμα μέσα μέσοις ἐξηπλωμένον κατὰ τὸ ὕψος συνδέεται αὐτῷ τῷ οὐρανῷ, ἵνα γένηται δύο χῶροι, ἀνάγαιον καὶ κατάγαιον. Ἔστι δὲ ὁ χῶρος

ὁ εἶς, τουτέστι τὸ κατάγαιον, ἔνθα εἰσὶν ἡ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα καὶ ἄστρα, ὁ κόσμος οὗτος ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ στερεώματος, γῆν μὲν ἔχων ἔδαφος, τοίχους δὲ ἐκ τοῦ πρώτου οὐρανοῦ, στέγην δὲ τὸ στερέωμα· καὶ ἀπὸ τοῦ στερεώματος ἕως τῆς καμάρας τοῦ πρώτου οὐρανοῦ χῶρος δεύτερος, τουτέστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἔνθα καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἀνελήλυθε καὶ οἱ δίκαιοι μετὰ ταῦτα μέλλουσιν ἀνιέναι, οὐρανὸν μὲν ἦτοι τὸ στερέωμα ἔχων ἔδαφος καὶ οὐρανὸν τὸν πρῶτον τοίχους καὶ στέγην καμαροειδῆ. Διαγράφομεν πάλιν καὶ τὸ ὕψος καὶ σχῆμα ταύτης τῆς γῆς, ἥς νῦν οἰκοῦμεν οἱ ἄνθρωποι, ἥ ἐστιν ἔσωθεν τοῦ Ὠκεανοῦ κυκλευομένη, ἐν ἧ εἰσι καὶ οἱ τέσσαρες κόλποι οἱ πλεόμενοι. ^[10]

4 10 ^[9t] Ἔστι δὲ τὰ ἀνατολικά αὐτῆς μέρη καὶ τὰ νότια χαμηλά, βόρεια καὶ δυτικά ὑψηλότατα, χθαμαλῶς καὶ ἀνεπαισθήτως κειμένη. Ὅσον οὖν πλάτος ἔχει ἡ γῆ, τοσοῦτον ἔχει καὶ ὕψος κατὰ τὰ βόρεια καὶ δυτικά μέρη. Ἔστιν οὖν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον διαγράψαι τὸ σχῆμα τοιόνδε. Παραγραφή Ἡ γῆ μὲν πᾶσα τετράγωνός ἐστι, καθὰ προεγράφη.

4 11 ^[14t] Τὸ ἀνάστημα δὲ αὐτῆς τῆς μεσοτάτης καὶ τὰ ὕψη τὰ κατὰ βόρεια καὶ δυτικά μέρη ἐσημάναμεν ἐνταῦθα διαγράψαντες ὅπως, μέση τυγχάνουσα καὶ περίξ ἔχουσα τὸν Ὠκεανὸν καὶ πάλιν περίξ τὴν ἀντικρυς γῆν, τῶν ἄστρων κυκλούντων αὐτήν, δύναται καὶ κῶνον ἀποτελεῖν τὴν σκιὰν κατὰ τοὺς ἕξω, καὶ ὅτι καὶ κατὰ τὸ σχῆμα τοῦτο δύνανται καὶ αἱ ἐκλείψεις τῆς σελήνης ἀποτελεῖσθαι καὶ νύκτες καὶ ἡμέραι, καὶ ἡ θεία Γραφή μᾶλλον ἀληθεύει λέγουσα· «Ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ δύνει ὁ ἥλιος καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει ἀνατέλλων αὐτὸς ἐκεῖ πορεύεται πρὸς νότον καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν· κυκλοῖ κυκλῶν, καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα», ὥσανεὶ τὸν ἀέρα κυκλεύων πάλιν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἐπανήκει. Τὸ κείμενον οὕτως οὖν ἐστὶν ἐν ταύτῃ τῇ ὄψει τὰ οἰκούμενα αὐτῆς μέρη.

4 12 Ἀνατέλλων οὖν ὁ ἥλιος ἐξ ἀνατολῶν καὶ διατρέχων τὸν νότον κατὰ τὰς τροπὰς, πάντοτε πρὸς τὸ ὕψος τῆς γῆς ἦτοι καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν γῆν φαίνων, ποιεῖ νύκτα περαιτέρω τοῦ ὕψους τῆς γῆς κατὰ τὸν Ὠκεανὸν καὶ τὴν πέραν γῆν· καὶ πάλιν πρὸς δυσμὰς καὶ βορρᾶν γινόμενος ὑπὸ τὸ ὕψος τῆς γῆς ἐνταῦθα ποιεῖ νύκτα, ἄχρις ἂν κυκλεύων ἀναφανῇ κατὰ τὰ χθαμαλὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς καὶ πάλιν ἀνιών κατὰ τὸν νότον καταλάμψη τόδε τὸ πᾶν. Αἱ ἐκλείψεις οὖν τῆς σελήνης καὶ κατὰ τὸ σχῆμα τοῦτο, εἴ γε ἀληθῆ τυγχάνει κατὰ τοὺς ἕξω, δύνανται γενέσθαι ὑπὸ τὸ ὕψος τῆς γῆς γινομένου τοῦ ἡλίου, ἡγουν τῆς σελήνης. ^[5]

4 13 Τὴν γὰρ ἡλιακὴν ἔκλειψιν οὐκ ἀπὸ τῆς σκιᾶς τῆς γῆς γίνεσθαι λέγουσιν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κατὰ κάθετον ὑπὸ κάτω εἶναι τοῦ ἡλίου τὴν σελήνην φωτιζομένην μᾶλλον τῷ μέρει, ᾧ ὁρᾷ ὁ ἥλιος, ᾧ δὲ μὴ ὁρᾷ, μὴ φωτίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐμποδίζειν αὐτῷ μὴ φαίνεσθαι διατρέχουσαν ὑποκάτωθεν, ὅτε νεουμηνία δῆθέν ἐστι σεληνίου, ὅτε καὶ ἀφώτιστος τυγχάνει κατὰ τὸ μέρος αὐτῆς τὸ φαινόμενον παρ' ἡμῖν. Οὐδὲν οὖν τὰ ἡμέτερα παραβλάψει τὰ τοιαῦτα πλὴν μόνου τοῦ κινεῖσθαι καὶ κυκλεύειν τὸν οὐρανόν, ὅπερ ἀνατροπὴ ἐστὶ πάσης ὁμοῦ τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ τοῦ δόγματος τοῦ χριστιανικοῦ. ^[10]

4 14 Ζητῆσαι δὲ περαιτέρω τούτων ἡμῖν οὐ σχολή—ἀνωφελὴς γὰρ ἡ τοιαύτη γνώσις—, τῆς ἐπωφελοῦς μᾶλλον γινόμενοι γνώσεως, ἥτις ἐλπίδα χρηστὴν καὶ ὠφελίμην ἐμποιεῖ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, ἣν καὶ ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς διδόναι μᾶλλον τοῖς αὐτῷ πιστεύουσι, τοῖς δὲ ἀπιστοῦσι δίκην ὀλέθριον. Δεῖξωμεν δὲ σὺν Θεῷ, διαγράφοντες ἐξ ἀντιστρόφου, τὸ σχῆμα τῆς γῆς τὸ κατὰ τὸ βόρειον μέρος, ἵνα δυνηθῶμεν ἐκ μέρους πάλιν διαγράψαι τῶν ἄστρων τὸν κύκλον. ^[5]

4 15

Ἦστι δὲ οὕτως. Ἦνίκα οὖν ἔνθεν δύνων ὁ ἥλιος διατρέχει κατὰ τὴν διακονίαν τῶν ἀοράτων Δυνάμεων, καθὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ δοκεῖ, νύκτα κατὰ τὸ ἕτερον μέρος, τουτέστι τὸ οἰκούμενον, ποιεῖ ἡνίκα δὲ ἐκεῖθεν διατρέχει, ἐνθάδε νύκτα ποιεῖ. ^[5]

4 15b Συλλήβδην δὲ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον πάλιν διαγράψωμεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἦστι δὲ οὕτως. Καὶ ταῦτα μὲν, ὅσον ἐνεδέχετο διαγραφῆναι, πεποιήκαμεν ἀκολουθοῦντες τῇ θείᾳ Γραφῇ.

4 15d Διαγράψωμεν τοίνυν καὶ κατὰ τοὺς ἔξω τὴν σφαῖραν καὶ ἴδωμεν εἰ δυνατόν, καθὰ φασι, κινεῖσθαι. Παραγραφὴ Τοῦτο πάλιν τὸ μέρος τῆς γῆς, τὸ ἐπέκεινα τοῦ βορρᾶ, ἐστὶ τὸ ἀοίκητον, ἔνθα διατρέχουσιν ἀπὸ δύσεως διὰ τοῦ βορρᾶ ἐπὶ ἀνατολάς, ὀρθὸν ὡς ἐπὶ τοίχου ὑπάρχον, ἐν ᾧ γινόμενος ὁ ἥλιος εἰς τὸ ἄλλο μέρος αὐτῆς, τὸ οἰκούμενον, νύκτα ἀπεργάζεται. ^[10]

4 16 [20t] Κατὰ διάμετρον οὖν τοῦ πλάτους τῶν οἰκουμένων αὐτῆς μερῶν εὐρίσκεται ὕψος ἔχουσα ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἀποκάτween τοῦ Ὁκεανοῦ ἕως ἄνω τοῦ ὕψους αὐτῆς ὅθεν μεσάζουσα τῷ φωτὶ τῶν ἄστρον, αἱ νύκτες καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπακολουθοῦσιν. Παραγραφὴ Ἀνάγκη ζητῆσαι τοὺς χριστιανίζειν ἐθέλοντας ἀπὸ τούτων τῶν ὀκτῶ ἢ ἐννέα οὐρανῶν, εἰς ποῖον αὐτῶν ἀνελήφθη ὁ Χριστός, ἔνθα καὶ αὐτοὶ ἐλπίζουσιν ἀνελθεῖν, καὶ τί τὸ χρήσιμον τῶν ἄλλων ἐπτὰ ἢ ὀκτῶ οὐρανῶν.

4 17 Ἦμεῖς μὲν γὰρ ὑποτιθέμενοι τὸ πρότερον σχῆμα, καθὰ τῇ Γραφῇ δοκεῖ, δύο χώρους λέγομεν γεγενῆσθαι, ἓνα ἀρμόζοντα ταύτῃ τῇ καταστάσει καὶ τὸν ἄλλον ἓνα ἀρμόζοντα τῇ μελλούσῃ, ἐπειδὴ καὶ ἐλπίδα τοιαύτην κεκτήμεθα κρεῖττονα οὕσαν τῆς ἐνθάδε ζωῆς. Καὶ ἡμεῖς, ἐὰν τοιαύτην ἐλπίδα ὡς χριστιανοὶ κέκτησθε, ἀνάγκη ἀπαιτηθῆσεσθαι τὸ χρήσιμον τῶν ἄλλων ἐπτὰ ἢ ὀκτῶ οὐρανῶν. Οἱ γὰρ ἔξωθεν, οἱ δοξάζοντες τὴν σφαῖραν, ἑαυτοῖς ἀκολουθοῦντες, οὔτε τοιαύτην ἐλπίδα ἐλπίζουσιν, οὔτε ὕδατα ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ εἶναι λέγουσιν, οὔτε συντέλειαν ἄστρον καὶ τοῦ κόσμου καταδέχονται ὁμολογεῖν. Ἦτι. ^[10]

4 18 Εἰ ἡ ἀπλανὴς σφαῖρα τὰς ἄλλας βίᾳ συμπεριφέρει ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμᾶς, ἢ ἔμπαλιν ἀναδρομὴ τῶν ἐπτὰ πλανητῶν πόθεν γίνεται; Τῶν σφαιρῶν τὸ ἔμπαλιν κινουμένων, ἢ αὐτῶν τῶν ἄστρον; Ἀλλ' εἰ μὲν τῶν σφαιρῶν, πῶς δυνατόν κατὰ ταῦτὸν καὶ ἐπὶ δυσμᾶς καὶ ἐπὶ ἀνατολάς περιφέρεσθαι; Εἰ δὲ τῶν ἄστρον, πῶς οὐράνια σώματα διατέμνουσιν οἱ πλανῆται; Ἄρ' οὐ πρόδηλον ὅτι σῶμα διατεμνόμενον οὐράνιον οὐκ ἔστιν; Εἰ μὴ γὰρ φθαρτὸν εἶη, οὐκ ἂν τμηθεῖη. Πῶς οὖν τὰ τοιαῦτα ὑποτίθεσθε; Ἔξωθεν ταύτης μὴ τόπου οἰουδήποτε, μὴ σώματος, μὴ στοιχείου, μὴ τινος τῶν τοῦ κόσμου μερῶν ὑπάρχοντος, πῶς αὐτὴν φατε κινεῖσθαι; Εἴπατε, μὴ φθονήσητε ἡμῖν. ^[5]

4 19 Χωρὶς γὰρ τόπου, ἢτοι εὐρυχωρίας, ἀδύνατον κινεῖσθαι αὐτήν. Δείξατε οὖν ἡμῖν δι' οἰουδήποτε θέλετε ὀργάνου ὅτι δυνατόν αὐτὴν κινεῖσθαι ἄνευ τόπου ἢ σώματος ἢ στοιχείου ἢ εὐρυχωρίας. Καὶ μὴ λόγοις κενοῖς μόνον κομπάσητε, ὅτι φυσικοὶ τυγχάνετε· Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἔνιοι ὡς ὁ τόρνος βούλονται ὑπὸ κλῶτακος στρέφεσθαι ἢ ὑπὸ ἄξονος ἢ ὡς ἄμαξα ἢ ὡς μηχανή, δειξάτωσαν καὶ αὐτοὶ ἐν τίνι ἐρηρυσμένα τυγχάνει ἢ ὁ κλῶταξ ἢ ὁ ἄξων, κάκεῖνο πάλιν ἐπὶ τίνος, καὶ ἐπ' ἄπειρον. Πῶς οὖν φυσικὰ διαλέγεσθε; Πῶς δὲ καὶ τὴν γῆν οὐ διήκει μέσην οὕσαν ὁ ἄξων καὶ περιστρέφει; Πάλιν δὲ λέξατε οἱ τούτοις ἐπόμενοι καὶ χριστιανίζειν ἐθέλοντες εἰς ποῖον χώρον τῶν ὀκτῶ σφαιρῶν ἢ τῆς ἐνάτης, τῆς λεγομένης παρά τισιν ἀνάστρου, εἰσελήλυθεν ὁ Χριστός, ἢ καὶ ἡμεῖς μέλλομεν εἰσιέναι; Ἦ πῶς ὕδατα δύνανται εἶναι εἰς σφαῖραν στρεφομένην; Ἦ πῶς ἐν τῇ συντελείᾳ πιπτόντων τῶν ἄστρον ἔτι σώζονται αἱ τοσαῦται ὑμῶν σφαῖραι; Καὶ τί τὸ χρειῶδες αὐτῶν; Ἄρ' οὐ πρόδηλον ὅτι ἀνέλπιστα χριστιανικῆς δόξης διαλέγεσθε; Ταῦτα γὰρ εἰ μὴ τοῖς ἀνεπίστοις Ἑλλήσι τοῖς μὴ ἐλπίζουσιν ἐτέραν κρεῖττονα κατάστασιν οὐχ ἀρμόζει, οἵτινες ἀκολουθῶς ἑαυτοῖς τὸν κόσμον αἰδίδως ὑποτίθενται, ἵνα σώζηται αὐτοῖς ἡ τῶν σφαιρῶν

πλουσία πληθὺς, ἐν αἷς αἰεὶ οἱ πλάνητες τὸν ἑαυτῶν δρόμον ἐκτελοῦσιν, ἐν ἄλλῃ δὲ καὶ οἱ ἀπλανεῖς, καὶ ἔχει πιθανότητα λόγου ἢ παρ' αὐτῶν προφερομένη πλάνη. ^[10]

4 20 Ὑμεῖς δὲ παντελῶς ἀπίθανα διαλέγεσθε, καὶ πληθος σφαιρῶν θέλετε, καὶ συντέλειαν κόσμου θέλετε, τὸ χρειῶδες τούτων οὐ δυνάμενοι λέγειν. Ὁμοίως καὶ ὕδατα ἐπάνω σφαιρῶν στρεφομένων βούλεσθε, ἅπερ καταγέλαστα καὶ πάσης ἀνοίας ἀνάμεστα βούλεσθαι, καὶ ἐναντία ἑαυτοῖς καὶ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων διαλέγεσθε. ^[15]

4 21 Καὶ ἐν ἑξ ἡμέραις θέλετε γεγενῆσθαι τὸ πᾶν καὶ ποιήσιν τρίτου οὐρανοῦ ἐν αὐταῖς μὴ εὐρίσκοντες ὀκτῶ καὶ ἐννέα τολμᾶτε λέγειν. Πόση παρ' ὑμῖν ἐπιστήμη, πόση παρ' ὑμῖν σοφία, πόση σύνεσις, πόση ἐναντιότης· «Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύειν», καλῶς τῷ Κυρίῳ λέλεκται, ἀλλ' ἢ τῷ Θεῷ, τῷ Θεῷ, ἢ τῷ μαμωνᾷ, τῷ μαμωνᾷ. Καὶ πάλιν αὐτὸς διὰ Παύλου βοᾷ· «Οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων», καὶ πάλιν· «Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις. Τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; Ἡ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Τίς δὲ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελιάρ; Ἡ τίς μερὶς πιστοῦ μετὰ ἀπίστων; Τίς δὲ συγκατάθεσις ναῶ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων;» Πῶς γὰρ πάλιν δυνατόν τὴν γῆν, καθ' ὑμᾶς μεσοτάτην τοῦ παντὸς οὖσαν, τὸν ἐπὶ τοῦ Νῶε ὑπομεῖναι κατακλυσμὸν; Ἡ πιστεῦσθαι πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν πάλιν πᾶσαν καλύπτεσθαι ὑπὸ ὑδάτων καὶ τῇ τρίτῃ μετὰ τὸ συναχθῆναι τὸ ὕδωρ φανῆναι αὐτήν, καθὰ γέγραπται ἐν τῇ Γενέσει; Ἀλλὰ καὶ τὸ σοφώτερον, ἀντίποδας ὑποτίθεσθε τοὺς ἀνθρώπους ἐν ὅλῃ τῇ γῇ περιπατοῦντας. ^[5]

4 23 Διαγράφομεν τοίνυν καθ' ὑμᾶς τὴν γῆν καὶ τοὺς ἀντίποδας· καὶ πᾶς τις ἐν ὑμῖν ἔχων ὄψεις ὑγιεῖς καὶ λογισμοὺς σῶφρονας περιστρέψει ὥς ἂν βούληται τὴν γῆν καὶ εἰπάτω, εἰ πάντες οἱ ἀντίποδες δύνανται ὄρθιοι κατὰ ταύτῃ εἶναι· ἀλλ' οὐκ ἂν δείξωσιν, εἰ καὶ ἀναισχύντως ἐροῦσιν. Οὕτως οὖν πρὸς τὰς ὑμετέρας πλαστὰς καὶ οὐκ ἀληθεῖς ὑποθέσεις καὶ τὰ συμπεράσματα τῶν ὑμετέρων λόγων ἀνώμαλα καὶ ἀκατάλληλα καὶ ἀσύστατα καὶ κλόνον οὐ τὸν τυχόντα ὑπομένοντα καὶ περιφορὰν πλείονα τῆς ἀστάτου καὶ περιφερομένης παρ' ὑμῖν μυθικῆς σφαίρας. ^[5]

4 25 Διό, φιλόχριστε πάτερ, τοῦτο γὰρ τοῦ λόγου τοῦ τετάρτου τέλος ποιησάμενος ἄρξομαι, μετὰ τὴν διαγραφὴν τῶν ἀντιπόδων, καὶ τοῦ πέμπτου λόγου, ὥς ἐπήγγελμαι τῇ σῇ φιλοθέῳ ψυχῇ τῆς σκηνῆς τὴν διαγραφὴν τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ Μωϋσέως κατασκευασθείσης ποιήσασθαι, βουλήσει τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Θεοῦ. ΛΟΓΟΣ Ε' Ἐν ᾧ ἐστὶ τῆς σκηνῆς ἡ διαγραφὴ, καὶ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἡ συμφωνία. ^[5]

5 1 Περὶ δὲ τῆς σκηνῆς, τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ Μωϋσέως κατασκευασθείσης, καιρὸς λοιπὸν καὶ αὐτῆς τὴν διαγραφὴν ποιήσασθαι, καθὰ καὶ παρελάβομεν ἐκ τοῦ θειοτάτου διδασκάλου ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς τὰς ἀφορμὰς καὶ τὰς μαρτυρίας ποιησαμένου, ἀρξαμένου ἀπὸ τῆς ἐξόδου αὐτῶν τῆς ἐξ Αἰγύπτου, ἡνίκα τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων ἐτελεύτων τὴν ὑστέραν πληγὴν δεξάμενα διὰ Μωϋσέως, ὅτε καὶ τὸ Πάσχα ἔφαγον θύσαντες οἱ Ἰσραηλῖται ὄρθιοι, περιεζωσμένοι τὰς ὀσφύας καὶ τὰς ῥάβδους ἐν ταῖς χερσὶ κατέχοντες, ἔτοιμοι πρὸς ἐξοδὸν, τῇ πρώτῃ τοῦ πρώτου μηνὸς ἅφ' ἐσπέρας, τεσσαρεσκαίδεκάτην ἤδη ἐχούσης τῆς σελήνης, ὅπερ σκιὰν καὶ τύπον ἐτέλουν τῶν μελλόντων γίνεσθαι ἐπὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, ἀφέσεως, λέγω, δουλείας τυραννικῆς καὶ ἀνακτίσεως κόσμου ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐκτελουμένης καὶ καταπαύσεως ἀνθρώπων αἰωνίας. Ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ καιρῷ φαίνεται καὶ ὁ κόσμος παρὰ Θεοῦ παραχθεὶς καὶ ἀρχὴν ἐσχηκὼς ἐν αὐτῷ· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ Νῶε, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ἀρχὴ πάλιν κόσμου· ἐν αὐτῷ πάλιν ἐξ Αἰγύπτου ἐλευθερία τῶν Ἰσραηλιτῶν· ἐν αὐτῷ πάλιν καὶ ἡ σύλληψις τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ κατὰ σάρκα ἐκ τῆς Παρθένου γεγένηται, τοῦ δευτέρου Ἀδάμ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δευτέρας καταστάσεως· καὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἀνάστασις ἢ ἀπὸ νεκρῶν γενομένη τοῦ

Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα· φασὶ δὲ καὶ τὴν καθολικὴν ἀνάστασιν ἐν αὐτῷ πάλιν γενέσθαι. ^[10]

- 5 3 Μαρτυροῦσι δὲ τῷ καιρῷ καὶ οἱ ἔξωθεν, κλέπται ὑπάρχοντες, ἰδίαν δόξαν ἡγούμενοι, ἀρχὴν κύκλου ζωδιακοῦ τὸν Κριὸν ὑποτιθέμενοι, ἐν ᾧ περ ὁ πρῶτος μὴν κατὰ τὴν θεϊὰν Γραφὴν ὑπάρχει, σαφὴς ἔλεγχος αὐτῶν καὶ ἐν τούτῳ γινόμενος, μάλιστα καὶ ἀρχὴν κύκλου παρέχοντες, ὅπερ γελοῖον κατ' αὐτοὺς ὑπάρχει. Οὐδὲν δὲ αὐτοῖς ἀγαθὸν ἐνυπάρχει, ὃ μὴ ἔκλειψαν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς τύφῳ δὲ κατεχόμενοι καὶ ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους θέλοντες εἶναι, ὡς ἰδίους τοῖς ἀλλοτρίοις κέχρηται. Ὅτι δὲ σκιᾶς τάξιν ἐπέχει ὁ νόμος μελλόντων τινῶν, μαρτυρεῖ ὁ Ἀπόστολος βοῶν· «Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων», «σκιὰν» φήσας, ὡς ἂν ὅτε τις σκιαγραφῇ ἀνθρώπον, μὴ ποιήσῃ δὲ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, τουτέστιν ὅψεις καὶ μέλη πάντα, ἵνα γνωρισθῇ ὁποῖος τυγχάνει, ἢ παλαιὸς ἢ νέος ἢ εὐπρεπὴς ἢ ἀπρεπής, ἀλλὰ μόνον τὸ μέγεθος τοῦ σώματος σκιαγραφῇ· οὕτω καὶ «εἰκόνα» λέγει αὐτὰς τὰς ὅψεις καὶ τοὺς χαρακτῆρας, τουτέστι τὰ δι' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ἐκτελούμενα μυστήρια, ἀναγέννησιν τε λέγω τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ μετάληψιν μυστηρίων. ^[10]
- 5 5 Αὐτὰ δὲ πάλιν τὰ «πράγματα» καλεῖ αὐτὴν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, τὴν μεταστοιχείωσιν τῶν σωμάτων ἡμῶν, τὴν ἀπὸ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταβολήν, τὴν τῆς ψυχῆς ἀντὶ τροπῆς ἀτρεπτότητα καὶ τελείαν γνῶσιν ἀντὶ μερικῆς, τὸ οἰκητήριον καὶ τὴν κατάπαυσιν καὶ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀντὶ τῶν ἐπιγείων οὐράνια, ἀντὶ προσκαίρων αἰώνια. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατωρθώθη τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων. «Σκιὰν» οὖν τούτων τὸν νόμον καλεῖ, «εἰκόνα» δὲ καὶ χαρακτῆρας τὰ διὰ τῶν χριστιανῶν ἐπιτελούμενα μυστήρια, οἷόν τι λέγω τὸν ἄμυνον τὸν θυόμενον ἀντὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, καθάπερ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει· «Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός.» Καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ Βαπτιστὴς οὕτως λέγει· «Ἴδε ὁ ἄμυνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.» Εἴτα τὴν ἐκ τούτου γινομένην ἐπ' ἐκείνοις μὲν τοῖς Ἰσραηλίταις τότε φυγὴν ἀπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ ἀγγέλου καὶ τῆς δουλείας τοῦ Φαραῶ, ἡμῖν δὲ ἀπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τῆς δουλείας τοῦ βαρυτάτου νόμου· ἐκείνοις διάβασις θαλάσσης καὶ ἐρήμου διαγωγὴ καὶ νόμου δόσις καὶ σκηνοπηγία, ἡμῖν διάβασις βαπτίσματος καὶ διαγωγὴ Ἐκκλησίας καὶ Πνεύματος ἁγίου δωρεά· ἐκείνοις ἐκ πέτρας ἄφθονον εἰς ζωὴν ὕδωρ, ἡμῖν μυστήρια ζωοποιά· ἐκείνοις ἡ τῆς ἐπαγγελίας γῆ κατάπαυσις, ἡμῖν οὐρανὸς ἀχειροποίητος κατάπαυσις· ἐκείνοις πρόσκαιρος ζωὴ, ἡμῖν αἰωνία ζωὴ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις καὶ μακαριότης. ^[10]
- 5 6 Ἐκεῖνα τοίνυν ὡς ἐν τάξει σκιαγραφίας ὑπάρχουσι, τὰ ἡμέτερα δὲ αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἰκόνες καὶ χαρακτῆρες· αὐτῶν δὲ τῶν πραγμάτων ἐντὸς οὕπω ἐγενόμεθα, μέλλομεν δὲ ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνίστασθαι. Εἰ μὴ γὰρ ὁ Δεσπότης Χριστὸς μόνος κατὰ σάρκα, ἕτερος ἐντὸς τῶν πραγμάτων οὐκ ἐγένετο, πρῶτος πάντων αὐτὸς ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν. Κατασπευδόντων τῶν Αἰγυπτίων τοὺς Ἰσραηλίτας ἐξελεῖν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, αὐτὸ τὸ σταῖς αὐτῶν, ὃ ἐφύρασαν εἰς ἄζύμους, μὴ καταλαβόντες ὀπτῆσαι ἐπ' ὤμων ἔλαβον. ^[15]
- 5 7 Ἐξελεθόντων οὖν αὐτῶν καὶ τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ προσεγγιζόντων, ὁ αἰγύπιος Φαραῶ μεταμεληθεὶς καὶ στρατοπεδεύσας κατεδίωξεν ὀπισθεν, φθάσας δὲ αὐτοὺς πλησίον τῆς θαλάσσης, ἀπέναντι τῆς ἐπαύλεως, ἀναμέσον Μαγδώλου καὶ ἐξ ἐναντίας Βεελσεφῶν. Λοιπὸν ἤδη ἐσπέρας καταλαβούσης, τὴν νύκτα ἐκείνην ὁ στῦλος τῆς νεφέλης, ἥτοι τοῦ πυρός, ὁ διαπαντὸς προάγων καὶ καθοδηγῶν αὐτούς, ἐλθὼν ὀπισθεν αὐτῶν ἐκώλυσε τοὺς Αἰγυπτίους συμμῖξαι τοῖς Ἰσραηλίταις. Εἴτα λοιπὸν ἡμέρας μελλούσης γίνεσθαι, βοησάντων πρὸς Θεὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν, κελεύει ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ τύψαι τῇ ῥάβδῳ τὴν θάλασσαν καὶ διαρρηῖξαι αὐτήν. Ποιήσας οὖν τὸ προσταχθὲν καὶ τύψας διαιρεῖ τὸ ὕδωρ ἔνθεν κάκειθεν τεῖχος γενόμενον, καὶ

διαπερῶσιν οἱ Ἰσραηλῖται. Οἱ Αἰγύπτιοι δὲ μετὰ τῶν ἀρμάτων πάντες, ὅτε κατὰ μέσον ἐγένοντο τῆς θαλάσσης διώκοντες τοὺς Ἰσραηλίτας, τοῦ ὕδατος ἐπαναστρέψαντος ἐπ' αὐτοὺς θεηλάτῳ ὀργῇ, ἀπώλοντο καταποντωθέντες. Ἔστι δὲ αὐτὸς ὁ τόπος ἐν τῷ λεγομένῳ Κλύσματι, ἀπερχομένων δεξιᾷ ἐπὶ τὸ ὄρος ἔνθα καὶ τὰ ἔχνη τῶν τροχῶν τῶν ἀρμάτων αὐτῶν φαίνονται, ἕως θαλάσσης ἀπὸ ἱκανοῦ τόπου φαινόμενα καὶ εἰσέτι καὶ νῦν σωζόμενα εἰς σημεῖον τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστοῖς. ^[5]

5 8 Παραγραφὴ εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ Κυρίου Τοῦ Ζαχαρίου δεκάτῃ τοῦ ἑβδόμου μηνὸς εἰσελθόντος εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὴν τοῦ νόμου παράδοσιν καὶ εὐαγγελισθέντος ποιῆσαι τὸν Ἰωάννην ἐκ τῆς Ἑλισάβετ, τῷ ἕκτῳ μηνὶ αὐτῆς καὶ ἡ Παρθένος εὐηγγελίσθη, ὡς εἶναι τῷ πρώτῳ μηνὶ ἀρχήν. ^[5]

5 9 Δεκάτῃ γὰρ τοῦ ἑβδόμου μηνὸς εὐαγγελισθεὶς ὁ Ζαχαρίας καὶ ἐν αὐτῷ τῷ μηνὶ καὶ ἡ Ἑλισάβετ συλλαβοῦσα, δῆλον ὅτι ἕξ ἦσαν μῆνες παρελθόντες τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ ἕξ ἔτι λοιπαζόμενοι παρὰ τὰς δέκα ἡμέρας ἐκείνας, ἡ καὶ ἄλλας δύο ἢ τρεῖς ἢ ἑπτὰ, ἕως ὅτε ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ὁ Ζαχαρίας, ὡς εἶναι ἡμέρας ρξη' ἢ ρξζ' ἢ ρξγ'. Ἡ ἀρχὴ οὖν τῆς συλλήψεως τοῦ Κυρίου, τουτέστιν ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου μηνός, ἔκτος μηνὶ ἦν πάντως τῇ Ἑλισάβετ, κατὰ τὴν τῶν Εὐαγγελίων παράδοσιν· αἰὶ γὰρ ὁ Θεὸς ταύτην τὴν τάξιν ἐφύλαξε καὶ φυλάττει. Ἐνεστι δὲ γινῶναι, ἐπειδὴ καὶ πάντες αὐτὴν τὴν γένναν τοῦ Χριστοῦ πληρουμένου τοῦ ἐννάτου μηνός ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου μηνός ποιοῦμεν, τουτέστι Χοιὰκ κη'. Οἱ δὲ Ἱεροσολυμίται, ὡς ἐκ τοῦ μακαρίου Λουκᾶ λέγοντος περὶ τοῦ βαπτισθῆναι τὸν Κύριον «ἀρχόμενος ὡς ἐτῶν τριάκοντα», τοῖς Ἐπιφανίοις ποιοῦσι τὴν γένναν. ^[15]

5 10 Καὶ ἀληθεύει μὲν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται· οὐχ ἡ ἀκρίβεια δὲ οὕτως ἔχει, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ γέννᾳ ἐγένετο καὶ τὸ βάπτισμα, ὡς φασὶ καὶ ὁ Λουκᾶς καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται. Ἐξ ἀρχαιόθεν δὲ ἡ Ἐκκλησία, ἵνα μὴ τὰς δύο ἑορτὰς ὁμοῦ ποιοῦσα λήθην ποιήσῃ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, ἐνομοθέτησε μεσάζειν δώδεκα ἡμέρας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων καὶ οὕτως γίνεσθαι τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐπιφανίων, ὥσπερ ἐνομοθέτησε καὶ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τοῦ Κυρίου, ἣν πρὸς τὸν διάβολον μέλλων ἀγωνίζεσθαι ἐνήστευσε, συντελεῖσθαι ἐν τῇ τοῦ Κυρίου ἀναστάσει, ἵνα καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν τύπον, ὅσον ἐνδέχεται, ἀγωνιζόμενοι καὶ μιμούμενοι παραλάβωμεν τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου· οὐ μέντοι ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ἐγένετο. ^[10]

5 11 Οὕτως οὖν καὶ τὰ Ἐπιφάνια τοῦ Δεσπότης ἡμῶν Χριστοῦ ἐνομοθέτησε γίνεσθαι μετὰ δεκαδύο ἡμέρας τῆς γενέσεως αὐτοῦ. Μόνοι δὲ οἱ Ἱεροσολυμίται ἐκ στοχασμοῦ πιθανοῦ, οὐκ ἀκριβῶς δέ, ποιοῦσι τοῖς Ἐπιφανίοις· τῇ δὲ γέννᾳ μνήμην ἐπιτελοῦσι τοῦ Δαυὶδ καὶ Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου, οὐ πάντως τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ τῶν δύο τελευτησάντων, ἀλλ', ὡς γε οἶμαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ μὴ ἔξωθεν τῆς ἑορτῆς μείνωσι, τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν τοῦ Χριστοῦ ἐκτελοῦσι μνήμην, πάντες τὸν Θεὸν διὰ πάντων δοξάζοντες. ^[5]

5 12 Ἀμήν. Ἡ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐν ἐρήμῳ τῶν Ἰσραηλιτῶν διάβασις Παρελθόντων οὖν τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὸ πέραν, εἰς τὸν λεγόμενον Φοινικῶνα, ἤρξαντο βαδίζειν τὴν ἔρημον Σούρ, τοῦ Θεοῦ ἡμέρας νεφέλην αὐτοῖς εἰς σκέπην διαπεταννύντος ἀπὸ τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου καὶ ὁδηγῶν αὐτοὺς ἐν αὐτῇ καὶ νυκτὸς ἐν στύλῳ πυρὸς φαίνων καὶ καθοδηγῶν αὐτοὺς πᾶσαν τὴν ἔρημον, καθὼς γέγραπται· «Διεπέτασε νεφέλην εἰς σκέπην αὐτοῖς καὶ πῦρ τοῦ φωτίσαι αὐτοὺς τὴν νύκτα. ^[5]

5 13 » Ἔστιν οὖν καταγράψαι καὶ τοῦτο τοιῷσδε. Εἶτα πάλιν ὁδεύσαντες ἀπὸ τῆς Μερρᾶς ἦλθον εἰς Ἑλεῖμ, ἣν νῦν καλοῦμεν Ῥαῖθοῦ, ἔνθα ἦσαν δεκαδύο πηγαὶ καὶ ἑβδομήκοντα στελέχη φοινίκων· αἱ μὲν πηγαὶ εἰσέτι καὶ νῦν σφύζονται, οἱ δὲ φοίνικες πολὺ πλείους ἐγένοντο.

- 5 14 Ἔως δὲ τῶν ἐνταῦθα δεξιᾷ τὴν θάλασσαν εἶχον καὶ ἐξ εὐωνύμων τὴν ἔρημον· ἀπὸ δὲ τῶν ἐνταῦθα τὴν ἄνω ἐπὶ τὸ ὄρος βαδίζουσιν ὀπίσω λοιπὸν τὴν θάλασσαν ἔασαντες, τὰ πρόσω δὲ τὴν ἔρημον βαδίζοντες. Ἐνθα γενομένων ἀνὰ μέσον Ἑλεῖμ καὶ τοῦ Σιναίου ὄρους, ἐκεῖ κατελήλυθεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ μάννα· ἔνθα καὶ πρῶτως ἐσαββάτισαν κατὰ τὰς ἐντολάς, ἃς δέδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ ἀγράφως ἐν Μερρᾷ. Ἔστιν οὖν καὶ ταῦτα διαγράψαι οὕτως. Καταντήσαντες ἐνταῦθα εἰς Ἑλεῖμ ἀπὸ τῆς Μερρᾶς καὶ πάλιν ὁδεύσαντες ἀνὰ μέσον Ἑλεῖμ καὶ τοῦ Σιναίου ὄρους εἰς τὴν ἔρημον, εἰς ἣν ἐκεῖ καὶ ὀρτυγομήτρα κατῆλθεν ἐπ' αὐτοὺς εἰς ἐσπέραν καὶ εἰς τὸ πρωῒ τὸ μάννα· ἐκεῖ πάλιν ἤρξαντο πρῶτον σαββατίζειν, τοῦ μάννα διατηρουμένου ἀπὸ τῆς ἔκτης καὶ τοῦ σαββάτου, ἐν ἄλλῃ δὲ ἡμέρᾳ μὴ δυναμένου μεῖναι, ἀλλ' ἐπόζοντος καὶ ἀφανιζομένου· καὶ διὰ τοῦτο διδασκόμενοι σαββατίζειν· ἠθέλησαν γάρ τινες καὶ τῷ σαββάτῳ συλλέξαι καὶ οὐχ εὔρον, καθὰ γέγραπται. ^[5]
- 5 16 Εἵτα πάλιν παρενέβαλον εἰς Ῥαφιδὶν, εἰς τὴν νῦν λεγομένην Φαράν. Καὶ διψήσαντες, πορεύεται κατὰ πρόσταξιν Θεοῦ ὁ Μωϋσῆς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων—καὶ ἡ ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ—εἰς Χωρήβ τὸ ὄρος, τουτέστιν ἐν τῷ Σιναίῳ ἐγγὺς ὄντι τῆς Φαράν ὡς ἀπὸ μιλίων ἑξ. Καὶ ἐκεῖ πατάξαντος τὴν πέτραν, ἐρρύησαν ὕδατα πολλὰ καὶ ἔπιεν ὁ λαός, καθάπερ καὶ Δαυὶδ ἐν Ψαλμοῖς βοᾷ· «Διέρρηξε πέτραν ἐν ἐρήμῳ καὶ ἐπότισεν αὐτοὺς ὡς ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ», καὶ πάλιν· «Διέρρηξε πέτραν καὶ ἐρρύησαν ὕδατα, ἐπορεύθησαν ἐν ἀνύδροις ποταμοί», καὶ πάλιν· «Καὶ ἐξήγαγεν ὕδωρ ἐκ πέτρας καὶ κατήγαγεν ὡς ποταμοὺς ὕδατα.» Ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος φησιν· «Ἐπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός», ἵνα εἴπῃ· Ὡς περ ἐκείνους ἐκ τῆς πέτρας δαψιλὲς ὕδωρ ἀκολουθοῦν ἀφθόνως ἐπότιζεν, οὕτως ἡμῖν ζωοποιὰ νάματα παρέχεται ὁ Χριστὸς διὰ τῶν μυστηρίων, οὗ τύπος ἦν ἡ πέτρα. ^[5]
- 5 18 Κἀκεῖ δὲ πάλιν καταπολεμήσαντες τὸν Ἀμαλήκ ἐτροπώσαντο· ἐκεῖ πάλιν ὑπαντᾷ Ἰοθὼρ τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ τῷ Μωϋσῇ μετὰ τῶν δύο παίδων αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· ἦν γὰρ ὁ Μωϋσῆς ἀποστρέψας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, ἡνίκα εἶδε τὴν ὀπτασίαν τοῦ ἀγγέλου ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἐμαλακίσθη· ἔνθα καὶ τὸν ἄλλον υἱὸν ἡ Σεφώρα ἀκρόβυστον ὄντα περιέτεμεν. Ἔστιν οὖν καὶ ταῦτα διαγράψαι οὕτως. Τρίτῳ δὲ μηνὶ ἦλθον εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, καὶ διαφόρως λαλήσας τῷ Μωϋσῇ ἐν στύλῳ νεφέλης, μετὰ ταῦτα δείκνυσιν ὁ Θεὸς τῷ λαῷ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ὀπτασίαν, ὥστε πτοεῖσθαι τὸν λαὸν καὶ φοβεῖσθαι σφόδρα, τοῦ ὄρους φλεγομένου καὶ τοῦ καπνοῦ ὡς ἀπὸ καμίνου ἀνίοντος· καὶ σκότος καὶ γνόφος παρῆν καὶ θύελλα καὶ φωναὶ σαλπίγγων ἡχουσῶν ἐγίνοντο. ^[5]
- 5 19 Κἀκεῖ ἀναγαγὼν τὸν μέγα Μωϋσέα καὶ κρύψας ἐν τῇ νεφέλῃ ἄσιτον ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας τότε δείκνυσιν αὐτῷ δι' ὀπτασιῶν πῶς ἤρξατο ποιῆσαι τὸν κόσμον· καὶ παρέτεινε τὴν ποιήσιν ἐπὶ ἑξ ἡμέραις καὶ τῇ ἐβδόμῃ κατέπαυσε. Καὶ οὕτως δίδωσι τὸν νόμον ἐγγράφως ἔστιν οὖν ἡ διαγραφὴ τῶν προειρημένων οὕτως. Λαὸς Ἰσραηλιτῶν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ ἀπὸ τοῦ Ῥαφιδὶν ἀπερχόμενος Μωϋσῆς δεχόμενος τὸν νόμον παρὰ Θεοῦ 1. Μωϋσῆς ἔσωθεν τῆς νεφέλης ἄβρωτος διαμείνας ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα. 2. Λαὸς Ἰσραηλιτῶν θαυμάζοντες ἐπὶ τῇ φοβερᾷ ὀπτασίᾳ τοῦ ὄρους φλεγομένου καὶ καπνιζομένου. 3. Μωϋσῆς τὸν νόμον λαμβάνων παρὰ Θεοῦ. 4. Ἐνταῦθα ἡξιώθη ὁ μέγας Μωϋσῆς μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐν ἄλλαις ἑξ ἡμέραις ἰδεῖν δι' ὀπτασιῶν, πῶς ἐν ταῖς ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· κατὰ τάξιν μιᾶς ἐκάστης ἡμέρας ὁ Θεὸς κατεθάρρησε καὶ συγγράψαι ταῦτα, δοξασθεὶς καὶ τὸ πρόσωπον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Τὸ κείμενον λοιπὸν κατεληλυθότος αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὄρους προστάττεται ὑπὸ Θεοῦ ποιεῖν τὴν σκηνήν, ἡ τύπος ἦν ὧν ἐωράκει ἐν τῷ ὄρει, λέγω δὴ τοῦ παντὸς κόσμου τὸ ἐκμαγεῖον· «Ὅρα γάρ, φησί, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. ^[5]

» Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος τὴν μὲν πρώτην σκηνὴν τύπον τοῦ κόσμου τούτου ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ εἶπεν εἶναι· φησὶ γάρ· «Εἶχε μὲν γὰρ καὶ ἡ πρώτη δικαιοῦματα λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμικόν· σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται Ἁγία.» Εἰπὼν μὲν αὐτὴν «κοσμικόν», ὥσανει τύπον τοῦ κόσμου τούτου, ἐπήνεγκεν· «Ἐν ᾗ ἡ τε λυχνία», ἵνα εἴπῃ τοὺς φωστῆρας, «καὶ ἡ τράπεζα», τουτέστιν ἡ γῆ, «καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων», ἵνα εἴπῃ τοὺς ἐνιαυσίους καρποὺς αὐτῆς, «ἥτις, φησὶ, λέγεται Ἁγία», ἵνα δηλώσῃ τὴν πρώτην σκηνὴν. Εἶτα καὶ περὶ τῆς δευτέρας φησὶ· «Τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τῶν ἁγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος», καὶ πάλιν· «Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειότερας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια αἰώνιαν λύτρωσιν εὐράμενος», καὶ πάλιν· «Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ, «ἀληθινὴν» μὲν σκηνὴν τὸν οὐρανὸν εἰπὼν, «ἀντίτυπα» δὲ τὰ διὰ τοῦ Μωϋσέως κατασκευασθέντα· ὅθεν τὰ Μωϋσέως «χειροποίητα» καλεῖ, τὰ δὲ ἀληθινὰ «ἀχειροποίητα».^[15]

5 22 Προσταχθεῖς οὖν ποιῆσαι, ποιεῖ, καθὼς ἐδείχθη αὐτῷ τὸ παράδειγμα τῆς σκηνῆς καὶ τὸ παράδειγμα πάντων τῶν σκευῶν αὐτῆς, καὶ τὴν κιβωτὸν τοῦ μαρτυρίου καὶ τὸ ἱλαστήριον τὸ ἐπάνω καὶ τὰ δύο Χερουβὶμ ἐκτείνοντα τὰς πτέρυγας καὶ συσκιάζοντα ἐπάνωθεν τὸ ἱλαστήριον, ὁμοίως καὶ τὸ καταπέτασμα καὶ τὴν τράπεζαν καὶ τὴν λυχνίαν καὶ τὰς αὐλαίας τῆς σκηνῆς, ἵνα εἴπῃ τὰ σκεπάσματα τὰ πρῶτα, καὶ τὰς δέρρεις τὰς τριχίνας τὰς ἀπὸ ἐρίων αἰγῶν, ἵνα εἴπῃ στυπτά, πάλιν καὶ αὐτὰ δευτέρα σκεπάσματα τῆς σκηνῆς, ὁμοίως καὶ τὰ τρίτα ἐκ δερμάτων πυρρῶν καὶ ἀερινῶν, ἃς ἐκάλουν διφθέρας, ποικίλα πάντα, θαυμαστά. Ἔστι δὲ ἡ διαγραφὴ τῆς σκηνῆς οὕτως. 1. Τὰ ὀπίσθια τῆς σκηνῆς· στῦλοι ἕξ ἀπὸ πήχεως μιᾶς ἡμισυ γίνονται πῆχεις ἑννέα καὶ δύο στῦλοι εἰς τὰς γωνίας ἀπὸ πήχεως ἡμισυ γίνονται τῶν ὀκτῶ στύλων πῆχεις δέκα· τοῦτο τὸ πλάτος τῆς σκηνῆς. 2. Ἐχουσα βῆλον συρτὸν λεγόμενον ἐπίσπαστρον. 3. Μοχλοὶ διὰ τῶν ψαλίδων διῖκνούμενοι. 4. Μοχλὸς μέσος διὰ τῶν σανίδων διῖκνούμενος. 5. Μοχλοὶ διὰ τῶν ψαλίδων διῖκνούμενοι. Οἱ εἴκοσι στῦλοι εἴκοσι σανίδες εἰσὶν ἱστάμεναι, ἀπὸ πήχεως μιᾶς ἡμισυ τὸ πλάτος ἐκάστης σανίδος· γίνονται τῶν εἴκοσι στύλων πῆχεις τριάκοντα· τοῦτο τὸ μῆκος τῆς σκηνῆς.^[15]

5 23 Αἱ βάσεις δὲ αὐτῶν διπλαῖ ἦσαν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν περιστῶσαι τὴν σανίδα· ἀργυραῖ δὲ ἦσαν αἱ βάσεις. Αἱ δὲ κεφαλίδες ἀπλαῖ ἦσαν, χρυσαῖ δέ, ὁμοίως καὶ αἱ ψαλίδες καὶ αἱ σανίδες καὶ οἱ μοχλοὶ καὶ οἱ ἀγκωνίσκοι. Οἱ δὲ ἀγκωνίσκοι εἰσὶ δύο ξύλα χρυσέμπαστα καὶ καθηλωμένα εἰς ἐκάστην σανίδα, στρεφόμενα καὶ ἀντιπίπτοντα ἀλλήλοις, ἵνα συνδεσμεύωσι πάσας τὰς σανίδας. Αὐτοὶ οἱ ἀγκωνίσκοι καὶ οἱ μοχλοὶ διὰ τῶν δακτυλίων, ἥτοι τῶν ψαλίδων, διῖκνούμενοι ἐδέσμευον ἀσφαλῶς πᾶσαν τὴν σκηνὴν. Ὁ δὲ πέμπτος μοχλὸς ὁ μέσος οὐ διὰ τῶν δακτυλίων ἦρετο, ἀλλὰ διὰ μέσου τῶν σανίδων διῖκνεῖτο, σκαπτῶν οὐσῶν τῶν σανίδων πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν τῆς σκηνῆς. Τὸ δὲ ὕψος ἐκάστης σανίδος πήχεων δέκα ἦν, καὶ τὸ πλάτος τῆς σκηνῆς πήχεων δέκα ἦν, καὶ ὁ ἄλλος τοῖχος ὁμοίος ἦν τούτῳ τῷ τοίχῳ. Ὅτε τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἐπὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου εἰς δύο, ἐν ταύτῳ τρία ἐσήμανε· πρῶτον τὴν τόλμαν τῶν Ἰουδαίων διήλεγχε, τὴν κατὰ τοῦ Κυρίου γενομένην, ὡς πενθοῦντος τοῦ θείου ναοῦ καὶ περισχιζομένου· δεύτερον ὅτι καταλυθήσονται τὰ ἰουδαϊκὰ καὶ συγχυθήσονται, ἀναιρουμένης τῆς πρώτης σκηνῆς· τρίτον ὅτι ἡ ἐσωτέρα σκηνή, ἡ ἀφανὴς καὶ ἄβατος πᾶσι καὶ τοῖς ἱερεῦσιν οὐσα, καταφανὴς καὶ βατὴ τοῖς ἀνθρώποις γέγονε.^[15]

Δόξα διὰ πάντα τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Παραγραφὴ Ἐπισημαντέον ἐνταῦθα πάλιν ὅτι «πεπηγυῖαν σκηνὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ» λέγει τὴν ἀληθινὴν, τουτέστι τὸν οὐρανόν.

5 25 Ἔτι παραγραφὴ. Καὶ πάλιν «ἀχειροποίητον» καλεῖ αὐτὴν καὶ «τελείαν» σκηνὴν, τουτέστι τὸν οὐρανόν, ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένην· «χειροποίητην» γὰρ καλεῖ τὴν σκηνὴν, ἣν Μωϋσῆς κατασκεύασεν. Ἔτι παραγραφὴ. Κατὰ ἀντιδιαστολὴν δὲ τῆς σκηνῆς τῆς ὑπὸ Μωϋσέως κατασκευασθείσης «ἀληθινὴν» ταύτην καλεῖ, ὡς αἰεὶ αὐτῆς διαμενούσης, ἐκείνης δὲ καταλυομένης. Ἔτι. ^[5]

5 26 [6t] «Αὐλαίας» τὰς κορτίνας καλεῖ· οὕτως δὲ καλοῦσιν αὐτὰς καὶ οἱ ἔξωθεν Ἀττικοὶ λέγοντες «αὐλαία» τὸ μέγα καὶ ποικίλον παραπέτασμα. Ὑπερίδης ὁ ῥήτωρ ἐν τῷ κατὰ Πατροκλέους λόγῳ· «Οἱ δὲ ἐννέα ἄρχοντες εἰσιτῶντο ἐν τῇ στοᾷ, φραζάμενοι τὸ μέρος αὐτῆς αὐλαίᾳ», ὁμοίως καὶ Μένανδρος· «Στυππεῖον, ἐλέφαντα, μύρον, οἶνον, αὐλαίαν.» Παραγραφὴ Ἐνταῦθα Μωϋσῆς, μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι ἐν τῷ ὄρει τῶν ὀπτασιῶν ἐκείνων τῶν φοβερῶν, προστάττεται παρὰ τοῦ Θεοῦ ποιῆσαι σκηνὴν κατὰ τὸν τύπον, ὃν ἐωράκει ἐν τῷ ὄρει, τύπον οὖσαν παντὸς τοῦ κόσμου.

5 27 «Ὅρα γάρ, φησί, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει.» Ἐπειδὴ οὖν ἐδείχθη αὐτῷ πῶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ καταμέσθην ἐποίησε τὸ στερέωμα καὶ ἐποίησε τὸν ἕνα χῶρον δύο χώρους, καὶ αὐτὸς ὁμοίως κατὰ τὸν τύπον, ὃν ἐωράκει, ἐποίησε τὴν σκηνὴν καὶ ἔθηκε καταμέσθην καταπέτασμα, καὶ διελὼν ἐποίησε τὴν μίαν σκηνὴν εἰς δύο, ἐξωτέραν καὶ ἐσωτέραν. Ὁ Ἀπόστολος οὖν τὴν ἐξωτέραν τοῦ κόσμου τούτου τύπον ἐξεῖπε λέγων οὕτως· «Εἶχε μὲν γὰρ καὶ ἡ πρώτη δικαιοῦματα λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμικόν· σκηνὴ γὰρ κατασκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ἣ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἣτις λέγεται Ἁγία», ὥσανεὶ τύπον ἐπέχει τοῦ κόσμου τούτου, ἐν ᾧ ἐστὶν ἡ γῆ καὶ οἱ καρποὶ καὶ οἱ φωστῆρες. Εἶτα καὶ τὴν δευτέραν ἐρμηνεύων φησὶν οὕτως· «Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μεζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ Ἁγία αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος», ὥσανεὶ Ὡσπερ ὁ ἀρχιερεὺς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐσωτέραν σκηνὴν δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων ἐξιλεούμενος τὸν λαόν, οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀχειροποίητον σκηνὴν, ἵνα εἴπῃ τὸν οὐρανόν, ἐφάπαξ αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος καὶ πάλιν· «Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα Ἁγία εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. ^[10]

5 28 » Καὶ πάλιν λέγει· «Σκιὰν γὰρ εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν»· ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ γὰρ προετύπου διὰ τῆς ἐσωτέρας σκηνῆς τὴν ἄνοδον τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ κατὰ σάρκα καὶ τῶν δικαίων ἀνθρώπων τὴν εἴσοδον. ^[5]

5 29 [16t] Ὅθεν πάλιν νουθετῶν ἐπιφέρει· «Ἐχοντες οὖν, ἀδελφοί, παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας.» Καὶ πάλιν δηλῶν ὡς ἔσω εἰς τὸν οὐρανόν ἐστὶν ὁ Χριστὸς λέγει· «Ὁν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι», ἐπειδὴ καὶ τὸ ἱλαστήριον ἔσω εἰς τὴν δευτέραν σκηνὴν ἔκειτο. Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἔγκεινται ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀποστόλου καὶ πάσῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ. Τὸ κείμενον Αὕτη ἡ διαγραφὴ τῆς σκηνῆς γυμνῆς.

5 30 Τὰ δὲ πρῶτα αὐτῆς σκεπάσματα ἦν ὑφαντὰ ποικίλα ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κεκλωσμένης βύσσου καὶ κοκκίνου ὥσπερ καὶ τὸ καταπέτασμα, ἃ καὶ αὐλαίας καλεῖ ἡ Γραφή.

Ἦσαν δὲ ὡς κορτίναι ἐπιμήκει· εἴκοσι ὀκτὼ πήχεων ἦν τὸ μῆκος τῆς μιᾶς καὶ τέσσαρες πήχεις τὸ πλάτος. Πέντε δὲ αὐλαίᾳς ὁμοῦ κεκολληθῆναι λέγει καὶ πάλιν ὁμοίως πέντε· λοιπὸν συμβολὴ τῶν πέντε καὶ πέντε καταμέσθε· εἰς τὸ χεῖλος τῆς μιᾶς κρίκοι, καὶ εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἐτέρας ἀγκύλαι. Καὶ ἦρον τὰς ἀγκύλας ἐπὶ τοὺς κρίκους καὶ συνεδέσμευον τὰς δέκα ὁμοῦ, ὡς ἐπὶ τῶν λεγομένων σιγιστροφυλῶν ἢ στρωματοδέσμων ἢ ὡς καὶ ἐπὶ τῶν δισσακίων. Ὅτε δὲ διήρουν τὴν σκηνὴν ἐν τῇ ἀπαρτίᾳ, πέντε ἦσαν καὶ πέντε, καὶ αὐταὶ διαιρούμεναι καὶ βασταζόμεναι. Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν δευτέρων σκεπασμάτων ἐποίουν, τῶν ἀπὸ τῶν αἰγείων ὄντων δὲ στυπτῶν, ἃς καὶ δέρρεις ἐκάλουν. ^[10]

5 31 Ἐνδεκα μὲν ἦσαν· τριάκοντα δὲ πηχῶν ἦν ἡ μία, τεσσαρῶν δὲ πηχῶν πάλιν τὸ πλάτος. Ἦσαν δὲ ὁμοῦ πέντε καὶ ἄλλαι ἕξ ὁμοῦ· καὶ συνήπτοντο πάλιν διὰ τῶν ἀγκύλων καὶ τῶν κρίκων, καὶ ἐγένετο πάλιν ἡ πᾶσα μία. Τὸ μῆκος οὖν τῆς σκηνῆς πηχῶν ἦν τριάκοντα. Εἴκοσι γὰρ στῦλοι ἦσαν, ἵνα εἴπῃ σανίδες, ἀπὸ πήχεως μιᾶς ἡμισυ τὸ πλάτος, γίνονται πήχεις τριάκοντα· εἴτα καὶ τὸ πλάτος, στῦλοι ἕξ ἀπὸ πήχεως μιᾶς ἡμισυ γίνονται πήχεις ἐννέα· καὶ εἰς τὰς γωνίας στῦλοι δύο ἀπὸ πήχεως τὸ ἡμισυ γίνονται τῶν ὀκτὼ στύλων πήχεις δέκα, πάντοθεν ἡσφαλισμένοι ἀπὸ τῶν μοχλῶν. Αἱ αὐλαῖαι οὖν συναπτόμεναι αἱ δέκα ἐποίουν εἰς πλάτος πήχεις τεσσαράκοντα καὶ ἐκάλυπτον ὅλον τὸ μῆκος τῆς σκηνῆς καὶ τὸν ὀπισθεν τοῖχον ἔχοντα ὕψος πήχεις δέκα· ὁμοῦ πήχεις τεσσαράκοντα. ^[10]

5 32 ^[15t] Οἱ δὲ εἴκοσι ὀκτὼ πήχεις τὸ μῆκος τῶν αὐλαίων ἐκάλυπτον τὸ πλάτος τῆς σκηνῆς, τουτέστι πήχεις δέκα, καὶ δύο τοίχων τῶν παρ' ἐκάτερα τὸ ὕψος ἀπὸ πηχῶν δέκα, γίνονται ἄλλοι πήχεις εἴκοσι· ὁμοῦ πήχεις τριάκοντα. Ἦσαν δὲ ἀπὸ εἴκοσι ὀκτὼ· εὐδὴλον παρὰ ἓνα πῆχυν ἔσκεπε τὸν ἓνα τοῖχον καὶ τὸν ἕτερον παρὰ πῆχυν ἓνα. Αἱ δὲ δέρρεις, αἱ ἀπὸ στυπτῶν, καὶ τοὺς ἄλλους δύο πήχεις ἔσκεπον· ἦσαν γὰρ ἀπὸ πήχεων τριάκοντα τὸ μῆκος ἐκάστης· ἡ δὲ περισσὴ μία δέρρις εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς κατεκεχάλαστο. Διαγράφομεν οὖν καὶ αὐτῶν τὸ εἶδος. Ἔστιν οὖν οὕτως, ἅμα καὶ τὰ τρίτα σκεπάσματα τὰ ἀπὸ δερμάτων. Ἑπτὰ λύχνοι, λαβίδες, ἐπαρυστρίδες Αὕτη ἡ λυχνία ἐπτὰ λύχνους ἔχουσα, εἰς νότον κειμένη τῆς σκηνῆς, τύπος ἦν τῶν φωστήρων, ἐπειδήπερ, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα, ἀνατέλλοντες οἱ φωστήρες καὶ εἰς νότον διατρέχοντες ἐπὶ τὸν βορρᾶν τῇ γῇ φαίνουσι.

5 33 ^[16t] Καὶ πάλιν ἐπτά εἰσι διὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν ἡμερῶν, ἐπειδὴ πᾶς ὁ χρόνος ἀπὸ ἑβδομάδων ἀρχόμενος καὶ μῆνες ἀποτελοῦνται καὶ ἐνιαυτός. Ἐκ τοῦ δὲ ἑνὸς μέρους κελεύει ἀνάπτει αὐτούς, ἐπειδήπερ ἔκειτο κατὰ τὸν βορρᾶν ἡ τράπεζα, ἵνα ἀπὸ τοῦ νότου ἐπὶ τὸν βορρᾶν φαίνωσιν. Οὕτως γὰρ καὶ περὶ τῶν φωστήρων ὁ Σολομῶν λέγει· «Ἀνατέλλον αὐτὸς ἐκπορεύεται πρὸς νότον καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν· κυκλοῖ κυκλῶν, καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα.» Ἀπὸ τῶν οὖν καθολικωτέρων καὶ ὁ Σολομῶν καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐξεῖπον περὶ τῶν φωστήρων. Διαγράφομεν καὶ τὴν λυχνίαν καὶ τὴν τράπεζαν. Ἔστιν οὖν καὶ αὐτὰ οὕτως. Παραγραφὴ Αὕτη δὲ ἡ τράπεζα τύπος ἐστὶ τῆς γῆς.

5 34 ^[9t] Οἱ δὲ ἄρτοι οἱ καρποὶ αὐτῆς εἰσι· δώδεκα δὲ σύμβολον τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ αἰοῦ κύκλου. Αἱ τέσσαρες οὖν γωνίαι τέσσαρές εἰσι τροπαὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπὸ μηνῶν τριῶν. Τὸ δὲ κυμάτιον, τὸ στρεπτόν τῳ κύκλῳ, τὴν θάλασσαν πᾶσαν σημαίνει, τὸν λεγόμενον παρὰ τοῖς ἕξω Ὠκεανόν. Τὴν δὲ στεφάνην τὴν πέριξ τὴν πέραν γῆν τοῦ Ὠκεανοῦ σημαίνει, ἔνθα καὶ ὁ παράδεισός ἐστιν. Τὸ κείμενον Πάλιν τὸ καταπέτασμα ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ βύσσου καὶ κοκκίνου κελεύει γίνεσθαι, ποικίλον κατὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἥτοι καὶ πρὸς εὐπρέπειαν.

5 35 Φανερά γὰρ καὶ εἰς τύπον ἐγένοντο, φανερά γὰρ καὶ εἰς εὐπρέπειαν καὶ εἰς λειτουργίαν. Καὶ τίθησι διὰ μέσου τῆς σκηνῆς διαιρῶν αὐτὴν εἰς δύο χώρους. Εἰς τὸν δὲ ἐσώτερον χώρον ἡ

κιβωτὸς τοῦ ἱλαστηρίου ἦν κειμένη καὶ καλυπτομένη ὑπὸ τοῦ καταπετάσματος καὶ μὴ ὀρωμένη ὑπὸ τινος. ^[5]

5 36 ^[12t] Τύπος δὲ ἦν τὸ ἱλαστήριον τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ κατὰ σάρκα, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος· «Ὅν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι.» Καὶ πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς τύπος ἦν καὶ αὐτὸς τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ. Ὡσπερ γάρ, φησίν, ὁ ἀρχιερεὺς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐσωτέραν σκηνήν, οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς «ἅπαξ εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἅγια αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος.» Ταῦτα δὲ μέμνηται πολλάκις εἰρηκῶς. Ἐστὶ δὲ ἡ διαγραφὴ τῆς κιβωτοῦ τοῦ ἱλαστηρίου οὕτως. Παραγραφὴ Ζαχαρίας τοίνυν καὶ Ἀβιά ἱερεῖς ἦσαν ἀμφότεροι, εἷς παρὰ εἷς, κατ' ἐνιαυτὸν εἰσερχόμενοι τὴν ἄφεςιν ποιήσασθαι.

5 37 Ἐλαχεν οὖν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ συλληφθῆναι τὸν Κύριον ἱερατεύειν τῷ Ζαχαρίᾳ, καὶ εἰσελθὼν, καθὰ γράφει ὁ Λουκᾶς, εἶδεν ὀπτασίαν ἀγγέλου, ὃς καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, ὅτι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει σοι υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην», τοῦτο αὐτῷ αἰνιττόμενος ὅτι· Εἰσῆλθες μὲν ἐνταῦθα παρακαλῶν ἄφεςιν ἀμαρτιῶν λαβεῖν τῷ λαῷ, ἰδοὺ οὖν εὐαγγελίζομαί σοι ὅτι πληροῦται τὰ τῆς σῆς προσευχῆς· γεννᾶται γάρ σοι υἱὸς ἐκ τῆς Ἐλισάβετ, ὅστις πρόδρομος τυγχάνει τοῦ τὴν παντελεῖαν ἄφεςιν τῷ κόσμῳ χαρίζομένου. Ἀμέλει αὐτὸς ὁ Ἰωάννης δακτυλοδεικτῶν τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἐβόα· «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου», ἵνα εἴπῃ· Ὁ τὴν θνητότητα καὶ τὴν φθορὰν καὶ τὴν τροπὴν ἀναιρῶν καὶ ἐξαφανίζων καὶ ποιῶν ἡμᾶς ἀθανάτους καὶ ἀφθάρτους καὶ ἀτρέπτους, μὴ ἐπιδεχομένους ἔτι ἀμαρτεῖν. ^[5]

5 38 ^[7t] Ἡ σκηνὴ κατακεκαλυμμένη ἦ δὲ αὐλὴ τῆς σκηνῆς μῆκος πηχῶν ἑκατόν, στύλους ἔχουσα εἴκοσι, καὶ πλάτος πηχῶν πεντήκοντα, ἔχουσα στύλους δέκα.

5 39 Καὶ τὸ πλάτος τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῆς σκηνῆς τρεῖς καὶ τρεῖς στύλους ἔνθεν κἀκεῖθεν προστάττει γενέσθαι, καὶ τὰ ἱστία, ὡσανεὶ τὰ ἱμάτια, ἐκ βύσσου μόνης πρὸς δεκαπέντε πηχῶν ἐκτεινόμενα ἐπὶ τοὺς τρεῖς καὶ τρεῖς στύλους, καὶ τοὺς ἄλλους τέσσαρας στύλους εἰς πύλην γίνεσθαι εἰσόδου τῆς αὐλῆς, ἧς τὰ ἱστία ἐκ τῶν τεσσάρων χρωμάτων προστάττει ἔσεσθαι ποικίλα· ὅλα δὲ τὰ ἱστία τῆς αὐλῆς ἐκ βύσσου καὶ μόνης· τὸ δὲ ὕψος αὐτῶν πῆχεις πέντε. Κρίκους δὲ καὶ πασσάλους καὶ σχοινία, ἐν οἷς ἀπετείνοντο ἢ τε σκέπη τῆς σκηνῆς καὶ τὰ ἱστία τῆς αὐλῆς, κελεύει κύκλῳ τῆς τε σκηνῆς καὶ τῆς αὐλῆς. Καὶ ἦν φοβερὸν καὶ ἐνάρετον θέαμα πάσης τῆς σκηνῆς. Ἔστιν οὖν διαγράψαι κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον καὶ ταῦτα οὕτως, ὡς ἐν τάξει τῶν λεγομένων παπυλιῶνων. ^[10]

5 40 Ἐνταῦθα τὴν αὐλὴν καὶ μέσσην τὴν σκηνὴν διεγράψαμεν, ἐσκεπασμένην καὶ ἀποτεταμένην τοῖς κάλοις εἰς τοὺς πασσάλους, καὶ τὴν εἴσοδον τῆς αὐλῆς κατὰ ἀνατολὰς ἐκ τῶν τεσσάρων χρωμάτων ἔχουσαν τὰ ἱστία, τῆς δὲ ὅλης αὐλῆς ἀπὸ βύσσου καὶ μόνης. Παραγραφὴ Ἰσως ἐρεῖ τις πάλιν· Διατί ἐν τῇ ἀνατολῇ προσέταξεν ὁ Μωϋσῆς γενέσθαι τὴν εἴσοδον τῆς σκηνῆς καὶ τὴν ἐσωτέραν σκηνήν, τουτέστι τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἐν τῇ δύσει; Ἀκούσεται ὁ τοιοῦτος συντομώτατα· Ἐπειδὴ περ ἐκμαγεῖον τοῦ παντὸς κόσμου τὴν ὅλην σκηνὴν προσετάγη ποιῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει, οὕτως καὶ πεποίηκεν, ἅμα δὲ καὶ συνέγραψεν ὡς πλάσας τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς τὴν ἀρχὴν τῆς εἰσόδου αὐτοῦ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ εἰς ἀνατολὴν ἐποίησατο, καὶ οὕτως κελεύει κατὰ πρόσβασιν αὐξανόμενον καὶ πληθυνόμενον ἐπεκτείνεσθαι καὶ πληροῦν πᾶσαν τὴν γῆν ἕως δυσμῶν· διὰ τοῦτο ἡ θύρα τῆς σκηνῆς ἐξ ἀνατολῶν ἐγένετο, ἡ δὲ ἐσωτέρα σκηνή, τουτέστι τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἐν τῇ δύσει ἐγένετο. ^[10]

5 42 Ἐπειδὴ πάλιν καὶ αὐτὴ ἐκμαγεῖον ἦν τῶν οὐρανίων μονῶν, ἐπ' ἐσχάτου δὲ τῶν χρόνων ὠρίσθη ἀναδείκνυσθαι διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ παμβασιλέως καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς

ὕστερα ἐπὶ δυσμὰς ἐγένετο. Ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἤρξατο γίνεσθαι ὁ κόσμος τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ πρόσβασιν ἐπὶ δυσμὰς ἀνατρέχων ἐξηπλοῦτο, τούτου ἕνεκα, ὡς δευτέρα καὶ ἐπ' ἐσχάτων δεικνυμένη, ἐπὶ τὴν δύσιν ἐγένετο. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία παράδοσιν ἔχει πανταχοῦ μίαν προσκύνησιν τῶν χριστιανῶν πνευματικὴν ἐπ' ἀνατολὰς ποιεῖσθαι τῷ Θεῷ, ὡς ἐκεῖ πρῶτον ἐπιφανέντι τοῖς ἀνθρώποις, μεμνημένη τῶν πάλαι καὶ νῦν εὐχαριστοῦσα τῷ ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων πληθύνοντι καὶ ἐξαπλώσαντι. ^[5]

- 5 44 Οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι σωματικώτερον περὶ Θεοῦ φρονοῦντες τὴν προσκύνησιν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔνθα ὁ ναὸς ὠκοδομήθη, ἐποιοῦντο. Ἐνεστι δὲ μαθεῖν περὶ τούτου ἐκ τῆς κατὰ τὸν Δανιὴλ ἱστορίας, ὃς ἀνοίξας τὰς θυρίδας τὰς κατὰ Ἱεροσόλυμα βλεπούσας, ἐπὶ τὸν ναὸν προσέχων τὴν προσκύνησιν ἐποιεῖτο. Ἀμέλει οὖν ὁ ἀνατολικώτερος τῶν Ἱεροσολύμων εὐρισκόμενος ἐπὶ τὴν δύσιν τὴν προσκύνησιν ποιεῖται καὶ ὁ δυτικώτερος, ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν καὶ ὁ βορειώτερος, ἐπὶ τὸν νότον καὶ ὁ νοτιώτερος, ἐπὶ τὸν βορρᾶν, τρόπον τινὰ οἱ τέσσαρες ἀλλήλοις δεικνύμενοι προσκυνοῦντες. Οἱ δὲ χριστιανοὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μονότροπον μίαν προσκύνησιν πνευματικὴν, ὡς ἀπεριγράφου ὄντος τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ ἀνατολὰς ποιοῦνται τῷ ἐξ ἀρχῆς ἐξ ἀνατολῶν αὐτοῖς ἐπιφανέντι καὶ πληρώσαντι αὐτοὺς ἕως δυσμῶν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Περὶ τῆς στολῆς τοῦ ἱερέως Ἡ δὲ στολή τοῦ ἱερέως ἐστὶν οὕτως χιτῶν κοσμητὸς καὶ ἐπωμὶς καὶ ποδήρης καὶ κίδαρις καὶ ζώνη καὶ μίτρα καὶ πέταλον, δύο ἐπωμίδες εἰς τοὺς δύο ὤμους τοῦ ἱερέως συνέχουσαι αὐτῷ ἐτέρα τὴν ἐτέραν καὶ ἀνακλῶμεναι ἐξ ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ καὶ ἀπὸ δεξιῶν ἐπὶ τὰ ἀριστερά, περικαλύπτουσαι τὴν γύμνωσιν τοῦ τραχήλου αὐτοῦ ἐκ χρυσοθήματος καὶ ἀληθινῆς πορφύρας καὶ κυανοῦ χρώματος καὶ βύσσου καὶ κοκκίνου καθυφασμέναι ἦσαν αἱ ἐπωμίδες ποικίλαι. ^[5]
- 5 45 Καὶ δύο λίθοι σμαράγδου, ἐπὶ τοὺς δύο ὤμους αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπωμίδας, γεγλυμμένοι τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν, ἕξ εἰς τὸν ἕνα λίθον καὶ ἕξ εἰς τὸν ἕνα λίθον. Τὸ δὲ λογεῖον τῆς κρίσεως ὑφαντὸν ἦν ῥάκος σπιθαμῆς τὸ μῆκος καὶ σπιθαμῆς τὸ πλάτος τετράγωνον, διπλοῦν ἐκ χρυσοθήματος, πάλιν καὶ τῶν τεσσάρων χρωμάτων καθυφασμένον ποικίλον, ἔχον καὶ λίθους τετράστιχον· ἀπὸ λίθων τριῶν γίνονται δώδεκα περικεκαλυμμένα χρυσίῳ καὶ συγκεκολλημένα τῷ λογεῖῳ, ἕκαστος λίθος ὄνομα μιᾶς φυλῆς γεγλυμμένον ἔχων ἐν ἑαυτῷ. ^[5]
- 5 46 Ἀσπιδίσκας δὲ δύο χρυσᾶς κελεύει γενέσθαι ἐπὶ τῶν δύο ὤμων, κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος, καὶ ἐξ αὐτῶν κροσσωτὰ πεπλεγμένα ἐκ χρυσοῦ καὶ χρωμάτων, καὶ ἀποκρέμασθαι τὸ λογεῖον ἐπὶ τὸ στήθος, καὶ πάλιν ἀλύσει δυσὶν ἐκ χρυσοῦ ἐκ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ λογεῖου ἀνακλῶμενα κάτωθεν καὶ ἐξόπισθεν συνδεσμούμενα ἐναλλάξ ἐπὶ τὰ δύο πτερύγια τῶν δύο ἐπωμίδων τῶν οὐσῶν κατὰ νώτου τοῦ ἱερέως, ἵνα ὧσιν αἱ ἀλύσεις εἰς τὸν νῶτον τοῦ ἱερέως ὡς ἐν τάξει χιάστης, συνδεσμεύουσαι τὸ λογεῖον ταῖς ἐπωμίσιν ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν. Καὶ ὁ ὑποδύτης ὅλος κυάνεος τὸ χρῶμα ἀπὸ τοῦ στήθους καὶ ἕως τῶν σκελῶν κάτω, τὸ περιστόμιον αὐτοῦ συνεξυφαίνεται. ^[15]
- 5 47 Ἡ δὲ κάτω ὠία, ὡς ἐπὶ λώματος, ἦν πλατεῖα ἐκ χρωμάτων ποικίλων· καὶ κώδωνας χρυσοῦς καὶ ῥοῖσκους χρυσοῦς καὶ ἀνθείνους ἕνα παρ' ἕνα εἶχεν ἀποκρεμαμένους ἐν τῷ λώματι· καὶ κίδαριν βυσσινὴν καὶ ζώνην ποικίλην, ἣ περιεζώννυνεν ἄνωθεν ὑπὸ τὸ στήθος τὸν ὑποδύτην. Μίτραν δὲ ἐπὶ μετώπου ἐφόρει καὶ ὑπεράνω τῆς μίτρας, κύανον, ὡς ἐπὶ λώματος, ἔχον πέταλον χρυσοῦν, ἐν ᾧ ἦν σφραγὶς ἀγιάσματος Κυρίου, ἵνα εἴπῃ τὸ λεγόμενον τετράγραμμον· καὶ οὕτως εἰσῆι εἰς τὰ Ἅγια. Περισκελὴ δέ, τουτέστι βομβωνάρια λινᾶ, ἐφόρει ἀπὸ ὀσφύος ἕως μηρῶν διὰ τὴν ἀσχημοσύνην. Ἔστιν οὖν καὶ αὐτὸ τὸ σχῆμα τοῦ ἱερέως καταγράψαι τοιοῦτον. Ἐνταῦθα τὸ σχῆμα τῶν ἐνδυμάτων τοῦ ἱερέως διεγράψαμεν, ἔμπροσθοφανῆ καὶ ὀπισθοφανῆ. Ἀκριβέστερον δὲ ἐν τῇ ἐξηγήσει δεδήλωται περὶ αὐτοῦ. Παραγραφὴ Εἰσὶν οὖν φανερά τοῦ σχήματος τύποι τινῶν πραγμάτων, καὶ φανερά πρὸς εὐπρέπειαν καὶ πρὸς φόβον, οἷον οἱ δύο

λίθοι τοῦ σμαράγδου, οἱ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ βασταζόμενοι, ἐν οἷς ἦσαν τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν, σημαίνουσι τὰς δώδεκα φυλάς ἐξ ἐνὸς προπάτορος τοῦ Ἀβραάμ καταγομένης· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ εἶναι ἓνα λίθον σμαράγδου τὸν ἐπ’ ἀμφοτέρων τῶν ὤμων αὐτοῦ εἰς δύο γεγονότα. ^[5]

5 48 Ἐπ’ ὤμων δὲ τοῦ ἱερέως προσέταξεν, ἵνα ἡ τὸ βάρος τῶν δώδεκα φυλῶν ἐπ’ αὐτόν, βαστάζοντα καὶ προσερχόμενον περὶ αὐτῶν τῷ Θεῷ. Τὸ δὲ λογεῖον τὸ ἐπὶ τοῦ στήθους, τὸ διπλοῦν, ψυχὴν καὶ σῶμα σημαίνει, διὰ τοῦτο καὶ διπλοῦν καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας τιθέμενον. Οἱ δὲ δώδεκα διάφοροι λίθοι, ἐπειδήπερ διαφόρους γνώμας εἶχον, ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων, καὶ διάφοροι φυλαὶ ἦσαν· ἐκεῖ μὲν ἐπὶ τῶν ὤμων, ὡς ἐξ ἐνὸς προπάτορος, σμαράγδον ἓνα λίθον ἐκέλευσεν· ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ καὶ αἱ φυλαὶ καὶ αἱ γνώμαι διάφοροι, διαφόρους λίθους καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους κελεύει τεθῆναι. ^[5]

5 49 ^[18t] Ἐπὶ δὲ τοῦ μετώπου τὸ πέταλον ἀγιάσματος σφραγίδος Κυρίου γράμματα λέγει ἐντετυπωμένα, ἐν οἷς ἐγγέγραπτο Θεός, ὃ φασὶ δι’ ἐβραϊκῶν τὸ τετράγραμμον. Λοιπὸν τὰ ἄλλα δι’ εὐπρέπειαν, οἱ δὲ κώδωνες οἱ χρυσοὶ καὶ οἱ ῥοῖσκοι, ἵνα ἐκτελῶσιν ἦχον· ἐδιδάσκετο δὲ διὰ τοῦ συμβόλου μὴ κατατολμᾶν εἰσιέναι εἰς τὰ Ἅγια, πρὶν ἢ ἐξακουστὸν ποιήσῃ τὴν φωνήν. Ὡς γάρ τις παρὰ ἀνθρώποις μεγάλους εἰσιέναι μέλλων, ἐὰν μὴ εὖρῃ τὸν μηνύοντα, ἄρχεται κρούειν, μὴ τολμῶν ὡς ἔτυχεν εἰσελθεῖν, οὕτως κἀνταῦθα προστάττεται διὰ τῶν κωδωνίων βαδίζειν καὶ κτύπον ἀποτελεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ ἱερέως κατεγράψαμεν. Τὸ κείμενον Νεφέλη δὲ ἦν ἡμέρας ἐπ’ αὐτὴν καὶ πῦρ τὴν νύκτα, ἐναντίον παντὸς Ἰσραήλ, ἐν πάσαις ταῖς ἀναζυγαῖς αὐτῶν, καθὰ γέγραπται.

5 50 Συνεχῶς δὲ βασταγαὶ ἐμπόρων, μάλιστα Ἰσραηλιτῶν καὶ Μαδιανιτῶν, πρὸς αὐτοὺς συνήρχοντο, ὡς ἀφθόνως αὐτοῖς πάντα χορηγεῖσθαι, τοῦ Θεοῦ τὰ κατ’ αὐτοὺς προνοούμενου, καθὰ γέγραπται ἐν τῷ Δευτερονομίῳ οὕτως· «Διὰ γινώθι πῶς διήλθες τὴν ἔρημον τὴν μεγάλην, τὴν φοβερὰν ἐκείνην· ἰδοὺ τεσσαράκοντα ἔτη Κύριος ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ, οὐκ ἐπεδεήθης ῥήματος.» Καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ ἐτέρως λέγει· «Τὰ ἱμάτιά σου οὐ κατετρίβη ἀπὸ σοῦ, οἱ πόδες σου οὐκ ἐτυλώθησαν τεσσαράκοντα ἔτη. Καὶ γνώση ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὡς εἴ τις ἄνθρωπος παιδεύσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὕτω Κύριος ὁ Θεὸς παιδεύσει σε», καὶ πάλιν ὁμοίως· «Ἦγαγεν ὑμᾶς τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ· οὐκ ἐπαλαιώθη τὰ ἱμάτια ὑμῶν καὶ τὰ ὑποδήματα ὑμῶν οὐ κατετρίβη ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν.» Οὐ γάρ, ὡς τινες τερατολόγοι, μάλιστα οἱ τῆς κατατομῆς, ὑπενόησαν, μὴ παλαιωθῆναι ὅλως αὐτόχρημα τὰ ἱμάτια αὐτῶν καὶ τὰ ὑποδήματα τῷ οὕτως εἰπεῖν τὸν Μωϋσέα, ἀλλ’ ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς, φησὶν, ἔλειψεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τῶν ἐμπόρων συνεχῶς τὰ ἐπιτήδεια προσκομιζόντων. ^[5]

5 51 Ἡ γὰρ ἂν κατ’ αὐτοὺς τὰ γεννώμενα ἐν τῇ ἐρήμῳ παιδία πῶς ἐνῆν τοῖς πατρικοῖς ἱματίοις καὶ ὑποδήμασιν χρῆσθαι, τελείων ὄντων, αὐτῶν δὲ σμικροτάτων; Πῶς δὲ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως καθ’ ἡμέραν νεαροὺς κεκελευσμένοι ποιεῖν καὶ τιθέναι ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐνῆν αὐτοὺς ποιεῖν, μὴ τῶν ἐμπόρων αὐτοῖς κομιζόντων τὸν σῖτον; Ἡ πόθεν αὐτοῖς σεμίδαλις, ἵνα τὰ λάγανα ποιῶσιν, ἢ λαγχηρὰ δέρματα καὶ κυανὰ εἰς τὰς διφθέρας τῆς σκηνῆς, εἰ μὴ ἐκ τῶν ἐμπόρων ἡγόραζον; Διὰ τοῦτο γὰρ ὅτι ἐχορήγουν οἱ ἔμποροι προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τοῦ Μωϋσέως, εἶχον δὲ καὶ τὸν πλοῦτον τῶν Αἰγυπτίων, ὡς ἀχαρίστοις λοιπὸν καὶ ἀπίστοις παράδοξα ἐποίει, ποτὲ μὲν ὕδωρ ἄφθονον ἐκ πέτρας, ποτὲ δὲ μάννα ἐξ οὐρανοῦ, ποτὲ δὲ ὀρυγομήτραν ἐκ θαλάττης ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας χορηγήσας αὐθις σωφρονίζων ἐπαίδευε πληγαῖς, ποτὲ μὲν πυρὶ καταναλίσκων μέρος τῆς παρεμβολῆς, ποτὲ δὲ θανάτῳ θραύων εἴκοσι τέσσαρας χιλιάδας, ποτὲ δὲ διὰ ὄψεων, ποτὲ δὲ καὶ τοὺς περὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν καὶ Κορὲ θεηλάτῳ ὀργῇ ἢ γῇ ζῶντας πανοικὶ καὶ κτήνεσι κατέπιεν, διδάσκων μὴ ἀπιστεῖν μήτε ἀχαριστεῖν Θεῷ, ἀλλὰ σωφρόνως ζῆν. ^[15]

- 5 53 Λαβόντες δὲ καὶ παρὰ Θεοῦ τὸν νόμον ἐγγράφως καὶ διδασκόμενοι γράμματα νεωστί, καὶ ὥσπερ παιδευτηρίῳ ἡσύχῳ τῇ ἐρήμῳ χρησάμενος ὁ Θεὸς τεσσαράκοντα ἔτη εἶασεν αὐτοὺς καταλαξεῦσαι τὰ γράμματα. Ὅθεν ἔστιν ἰδεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐρήμῳ, λέγω δὴ τοῦ Σιναΐτου ὄρους, ἐν πάσαις ταῖς καταπαύσεσι πάντας τοὺς λίθους τῶν αὐτόθι, τοὺς ἐκ τῶν ὁρέων ἀποκλωμένους, γεγραμμένους γράμμασι γλυπτοῖς ἐβραϊκοῖς, ὡς αὐτὸς ἐγὼ πεζεύσας τοὺς τόπους μαρτυρῶ. Ἄτινα καὶ τινες Ἰουδαῖοι ἀναγνόντες διηγοῦντο ἡμῖν λέγοντες γεγράφθαι οὕτως· «Ἄπαρσις τοῦδε, ἐκ φυλῆς τῆσδε, ἔτει τῷδε, μηνὶ τῷδε», καθὰ καὶ παρ' ἡμῖν πολλάκις τινὲς ἐν ταῖς ξενίαις γράφουσιν. Αὐτοὶ δὲ καί, ὡς νεωστί μαθόντες γράμματα, συνεχῶς κατεχρῶντο καὶ ἐπλήθυνον γράφοντες, ὥστε πάντας τοὺς τόπους ἐκείνους μεστοὺς εἶναι γραμμάτων ἐβραϊκῶν γλυπτῶν εἰσέτι καὶ νῦν σφζομένων διὰ τοὺς ἀπίστους, ὡς ἔγωγε οἶμαι. [5]
- 5 54 Ἐξὸν δὲ τῷ βουλομένῳ ἐν τοῖς τόποις γενέσθαι καὶ θεάσασθαι, ἤγουν ἐρωτῆσαι καὶ μαθεῖν περὶ τούτου ὡς ἀλήθειαν εἶπαμεν. Πρώτως οὖν Ἑβραῖοι παρὰ τοῦ Θεοῦ σοφισθέντες καὶ γράμματα διὰ τῶν λιθίνων πλακῶν ἐκείνων παραλαβόντες καὶ μεμαθηκότες τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ γειτνιωσὶ τοῖς Φοίνιξι παραδεδώκασι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, πρώτῳ Κάδμῳ τῷ Τυρίῳ βασιλεῖ, ἐξ ἐκείνου παρέλαβον Ἕλληνες, λοιπὸν καθεξῆς πάντα τὰ ἔθνη. Ἑστρατοπέδευον δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ κατὰ τὴν τάξιν τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ, κυκλοῦντες τὴν σκηνὴν ἱερεῖς τε καὶ Λευῖται καὶ περίξ αὐτῶν αἱ δώδεκα φυλαί, εἰς ἀνατολὰς τῆς σκηνῆς τρεῖς, ἐν αἷς μέση ἐτύγχανεν ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ σὺν Μωϋσῇ καὶ Ἀαρὼν ἐξάρχουσα τῶν λοιπῶν, καὶ εἰς νότον τρεῖς, καὶ εἰς δυσμὰς τρεῖς, καὶ εἰς βορρᾶν τρεῖς. [5]
- 5 55 Οὕτως καταπαύοντες καὶ οὕτως ἀπαίροντες καὶ βαδίζοντες κατὰ τὴν διαγραφὴν ταύτην. Οὕτως οὖν στρατοπεδεύοντες ἐν τῇ ἐρήμῳ καθ' ἐκάστην. Τελευτήσαντος λοιπὸν τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ παραλαβόντος αὐτῶν τὴν στρατηγίαν τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ υἱοῦ Ναυή, καὶ διαβιβάσαντος αὐτοὺς τὸν Ἰορδάνην παραδόξως, κληρούχους αὐτοὺς κατέστησε τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας κατὰ τὰς θεόθεν προρρήσεις τε καὶ διατάξεις. [5]
- 5 56 Κατεῖχε δὲ ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ τὴν μητρόπολιν, τὴν Ἱερουσαλήμ, μέχρις οὗ ὁ προσδοκώμενος καὶ προκηρυττόμενος διὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐξ αὐτῶν ἐλήλυθε, δι' οὗ τὴν μεγάλην καὶ αἰωνίαν σωτηρίαν καὶ ἀνάκτισιν ὁ Θεὸς τῷ κόσμῳ εἰργάσατο, λέγω δὴ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ κατὰ σάρκα, κατὰ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ τὰς πρὸς τὸν Ἀβραάμ γεγενημένας, καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτοῦ σκοπόν· καθὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῇ—ὡς ἐρωτώμενος ὑπὸ τινος καὶ λέγοντος· «Τί οὖν ὁ νόμος;» ὡσανεὶ· Τί οὖν ἐδόθη ὁ νόμος; — ταχύτατα ἀποκρίνεται καὶ φησι· «Τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα, ᾧ ἐπήγγελται, διαταγείς δι' ἀγγέλων, ἐν χειρὶ μεσίτου», ἵνα εἴπῃ ὅτι· Διὰ τοῦτο ὁ νόμος προσετέθη, ἵνα φυλαχθῇ δι' αὐτοῦ καὶ τῆς ἱερατείας φρουρούμενον τὸ ἔθνος τὸ τὰς ἐπαγγελίας λαβόν, τουτέστι τὸ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ μὴ μίξις τις γένηται αὐτοῦ μετὰ ἐτέρου ἔθνους, ὅπως ὁ προκηρυττόμενος ἐξ αὐτοῦ γνώριμος τοῖς πᾶσιν ὑπάρχῃ, δι' οὗ κόσμος ἀνακαινίζεται καὶ ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἄνθρωπος οἰκονομία τοῦ Θεοῦ πληροῦται. [10]
- 5 58 Σκοπὸς γὰρ ἦν ἄνθρωπος καὶ ἐξ ἀρχῆς τῷ Θεῷ ἐτέροις μεταδοῦναι τοῦ εἶναι καὶ μετασχεῖν τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος λόγου τε καὶ γνώσεως καὶ ἀθανασίας καὶ μακαριότητος καὶ παντὸς ἀγαθοῦ, ὅσον ἐνδέχεται μετασχεῖν τὸν μετέχοντα. Καὶ ἐπειδήπερ τὸ θεῖον μόνον ἀδίδακτον καὶ αὐτόχρομα ἀληθὴς γνώσις ἐστὶ, τῶν δὲ ἀλόγων ἴδιον φυσικαῖς ὁρμαῖς κινεῖσθαι ἄνευ λόγου καὶ ἀληθοῦς γνώσεως, ὁμοίως καὶ τῶν ἀψύχων ἀμοιρούντων τὸ παράπαν κινήσεώς τε καὶ ὁρμῆς φυσικῆς καὶ γνώσεως, μέσους τινάς, ὡς ἐνεδέχeto, εἶναι τοὺς λογικοὺς ποιήσας ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς δεκτικούς ἐπιστήμης διὰ μαθήσεως καὶ πείρας ἐδοκίμασε καὶ πεποίηκε κατὰ τὸν μὲν ἄνθρωπον αὐτοῦ σκοπὸν τὴν μέλλουσαν κατάστασιν, τουτέστι τὸν ἄνω χώρον.

Πρῶτον δὲ ὀρίσας ταύτην τὴν κατάστασιν, ἐν ἧπερ καὶ παιδευτηρίῳ χρησίμῳ χρησάμενος πρὸς τὸ ἡμῖν συμβαλλόμενον, θνητὴν τε καὶ τρεπτὴν ἀπειργάσατο πρὸς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς διακριτικῇ καὶ λογικῇ ἔξει τῶν καλῶν τὴν μετουσίαν κτᾶσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀποστρέφεσθαι.

[5]

- 5 59 Διὸ καὶ ἡδέα καὶ λυπηρὰ ἔχει ἡ νῦν κατάστασις, ἵνα καθ' ἐκάστην ἐν αὐτοῖς ἀναστρεφόμενοι τὰ μὲν φεύγωμεν, τῶν δὲ ἀντεχώμεθα· διὰ τοῦτο καὶ νόμοι καὶ ἀπειλαὶ καὶ κολαστήρια τοῦ κακοῦ τὴν ὁρμὴν ἡμῶν ἀνακόπτοντα· τελευταῖον δὲ καὶ ὁ δοκῶν μὲν κατ' ὀργὴν εἶναι θάνατος, κατὰ δὲ τὸ ἀληθὲς παῦλαν παρέχων τῇ μοχθηρᾷ ταύτῃ ζωῇ καὶ τῷ παιδευτηρίῳ, καθὰ καὶ τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ ὁ Θεὸς κατ' οἰκονομίαν ἐπήνεγκε, μισητὴν αὐτῷ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενος καὶ ποθητὴν ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, προτρεπόμενος αὐτόν τε καὶ πάντας δι' αὐτοῦ εἰς τὴν προητοιμασμένην ἡμῖν κατάστασιν, βασιλείαν τε αἰώνιον καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀγιασμόν καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ μακαριότητα, ἅπερ καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ ἀρχῆς ἠβούλετο. ^[10]
- 5 60 Ἐπιρρίπτει τοίνυν ὁ Θεὸς σοφῶς, καὶ πάνυ σοφῶς, τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρώπου τὸν θάνατον, ὥς κατ' ὀργὴν, ἵνα μισητὴν αὐτῷ ταύτην ἀπεργάσῃται. Εἴτα λοιπὸν πάλιν, ἵνα μὴ ἐκ κακῶν ὁ ἄνθρωπος ἀφελπιστίαν νοσήσῃ, ἐπιμελεῖται αὐτοῦ ὡς πατὴρ τέκνου καὶ ποιεῖ αὐτῷ χιτῶνας.
- 5 61 Εἴτα ἐκδικεῖ τὸ αἷμα τοῦ Ἀβελ, τὸν Ἐνῶχ μετατίθησιν, ὥστε καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου μὴ κρατεῖν ἐπ' αὐτοῦ, τὸν Νῶε διασώζει ἐκ τοῦ κοσμικοῦ ναυαγίου, τὸν Ἀβραάμ ἐκλέγεται, ἀφ' οὗ καὶ δι' οὗ τοῦ σπέρματος ἐργάζεται τὴν ἀνάκτισιν τοῦ κόσμου, τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, τοὺς πατριάρχας, καὶ τούτων τὰ τέκνα καὶ τὰς ἐκ τούτων δώδεκα φυλάς, ἅσπερ καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ λυτροῦται τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων, καθοδηγήσας τὴν ἔρημον θαυμαστῶς καὶ δούς νόμον ἐγγράφως καὶ ταξιαρχήσας τὸ ἔθνος κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν τῆς Παλαιστίνης. Καὶ ἡγείρεν αὐτοῖς προφήτας, τὸν Δαυΐδ, τὸν πρῶτον αὐτῶν βασιλέα, Σαμουὴλ, Ἡλίαν τὸν τηλικούτον, τὸν τούτου μαθητὴν Ἐλισσαῖον, τοὺς δώδεκα καὶ τοὺς τέσσαρας, τοὺς μεγάλους, κηρύσσοντας τὴν ἔλευσιν τοῦ ἐξ αὐτῶν ἐγειρομένου κατὰ σάρκα Δεσπότης Χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ γίνεται καὶ πληροῦται ὁ ἐξ ἀρχῆς σκοπὸς καὶ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ, ἡ μεγάλη καὶ σωτηριώδης. Ὡσπερ γὰρ ὠκονόμησε διὰ τῆς ἁμαρτίας τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρώπου παρειαγαγεῖν τὸν θάνατον, οὕτως καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ κατὰ σάρκα τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάκτισιν καὶ τὴν ἀνακεφαλαίωσιν πάσης κτίσεως. ^[5]
- 5 62 Ὡσπερ γὰρ φησιν ὁ Παῦλος· «Δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν», καί· «Ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.» Αὕτη ἡ μεγάλη σωτηρία καὶ οἰκονομία καὶ σοφία τοῦ τὰ πάντα παραγαγόντος καὶ πάλιν ἀνακτίζοντος Θεοῦ.
- 5 63 Διὰ τοῦτο καὶ τὰς δύο καταστάσεις ἐξ ἀρχῆς πεποίηκε, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν μετὰ τὴν ἐνθένδε ζωὴν ἀφορᾷ πᾶς ὁ σκοπὸς τῆς θείας Γραφῆς καὶ τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα καὶ ἡ ἐλπίς τῶν χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ βαπτίζεσθαι, εἰ μὴ πρῶτον ὁμολογήσῃ τις τὴν τῆς ἀγίας Τριάδος ὁμολογίαν καὶ τῆς ἡμετέρας σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν πιστεύειν, οὐ βαπτίζεται καὶ συγκαταλέγεται μετὰ χριστιανῶν καὶ πιστὸς ἀναγορεύεται. Οὗτος ὁ σκοπὸς πάσης τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης, καὶ ὅτι κατὰ τὸν τύπον τῆς σκηνῆς, τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ Μωϋσέως κατασκευασθείσης, δύο χώρους πεποίηκεν ὁ Θεὸς τὸν σύμπαντα κόσμον, λέγω δὴ τοῦτον τὸν κόσμον, ἐν ᾧ θνητοὺς καὶ τρεπτοὺς ὡς ἐν παιδευτηρίῳ ἐδοκίμασε πρῶτον ἡμᾶς διάγειν καὶ πεπειρᾶσθαι λυπηρῶν τε καὶ ἡδέων· χωρὶς γὰρ παιδείας ἀμήχανον μάθησιν γενέσθαι· «πᾶσα γὰρ παιδεία, φησί, πρὸς τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρὰς εἶναι, ἀλλὰ ὕστερον.

[5]

- 5 64 » Ἐς ὕστερον οὖν πεπειραμένοις λογικῶς ἐδοκίμασε παρασχεῖν τὰ αἰώνια αὐτοῦ ἀγαθὰ ἐν τῇ μελλούσῃ καταστάσει καὶ πληρῶσαι τὸν ἑαυτοῦ ἄνθρωπον καὶ ἐξ ἀρχῆς σκοπόν, οἰκονομήσας ὡς Θεὸς τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς αὐτῷ ἔπρεπε καὶ ἡμῖν συνέφερεν. Διαγράφομεν τοίνυν καὶ τὴν στρατοπεδαρχίαν αὐτῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τὴν διάβασιν τὴν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἅμα τῷ Ἰησοῦ μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Μωϋσέως, καὶ τὴν κατάπαυσιν αὐτῶν τὴν ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅπως ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν καὶ κατέσχον αὐτήν. ^[5]
- 5 65 Ἔστιν οὖν οὕτως ἡ διάβασις τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν Ἰορδάνῃ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἐν ταύτῃ τῇ γῇ κατοικοῦσιν ἡγείρεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς κατὰ καιρὸν προφήτας τὴν ἔλευσιν τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ κατὰ σάρκα διαγορεύειν, δι' οὗ ἡμελλεν ἀναδείκνυσθαι ἡ μέλλουσα κατάσταση, ὑπομιμνήσκοντας αὐτοὺς τῶν ἐπαγγελιῶν, ὧν πρὸς Ἀβραάμ ἐποιήσατο. ^[5]
- 5 66 Διαγράφομεν τοίνυν ἕκαστον τῶν πρεσβυτέρων καὶ προφητῶν, ὅπως ἀνακηρύττει ἀξιωθεὶς μὲν εἰπεῖν τι περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, εἴτε διὰ λόγων, εἴτε δι' ἔργων, ἐπιγράφοντες. Συμβάλλεται γὰρ καὶ τοῦτο τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ, ὅπως καὶ ἐν τούτῳ δεῖξωμεν ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους εἰς ὃν σκοπὸν ἀφορᾷ πᾶσα ἡ θεία Γραφή. Οὗτος ὁ πρωτόπλαστος Ἀδάμ, ὃς ἠξιώθη προειπεῖν περὶ τε ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἰδίας γυναικὸς ὡς ἐξ εὐλογίας Θεοῦ διὰ τῆς συναφείας εἰς σάρκα μίαν ἀμφοτέροι συνάπτονται, ὅπερ ὁ Κύριος μαρτυρεῖ ἐν Εὐαγγελίοις λέγων τὸν Θεὸν ταῦτα εἰρηκέναι διὰ στόματος τοῦ Ἀδάμ, ὃς καὶ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ ἐγένετο. ^[5]
- 5 68 ^[19t] Ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος κατεχρήσατο τούτῳ τῷ παραδείγματι, μυστικώτερον ἐπὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ αὐτὸ ἐκλαβὼν καὶ τῆς Ἐκκλησίας λέγων· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν». Καὶ γὰρ ὥσπερ κεφαλὴ ἐστὶν ὁ Ἀδὰμ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ὡς αἴτιος αὐτῶν ὢν καὶ πατήρ, οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς κατὰ σάρκα τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴ ἐστὶ καὶ πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Οὗτος πάλιν πρῶτος ἠξιώθη εἰκὼν Θεοῦ γενέσθαι καὶ κληθῆναι, ἐπὶ δὲ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ κυριώτερον ἐκβέβηκε, καθὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου.» Οὗτος μόνος καὶ πρῶτος ἀνθρώπων ἐκ πλευρᾶς διὰ τοῦ Θεοῦ προήνεγκε τὸ θῆλυ ἀσπύργον, καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς κατὰ σάρκα ἀσπύργος ὡς ἄρρεν ἐκ τοῦ θήλεως παρήχθη, τὴν ἰσοτιμίαν καὶ τὸ χρέος τῆς φύσεως ἀναπληρώσας. Οὗτος πρῶτος ἀνθρώπων ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἡμαρτεν· ὁ Δεσπότης Χριστὸς ὑπὲρ τούτου τὸ χρέος ἀπέτισε σχίσας εὐλόγως τὸ χειρόγραφον καὶ καταπατήσας τὸν ἐχθρόν. Παραγραφή Ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ ὁ Ἀπόστολος τύπον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἔφησεν εἶναι τὸν Ἀδὰμ λέγων· «Ὅς ἐστὶ τύπος τοῦ μέλλοντος», καὶ ὁμοίως τοῦτον πρῶτον εἶπε καὶ τὸν Χριστὸν δεύτερον.
- 5 69 Ἀπειλήσαντος τοῦ Θεοῦ τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ αὐθημερὸν θάνατον, εἰ παραβαίῃ τὴν ἐντολήν, καὶ παραβάντι μὴ ἐπενέγκαντος αὐτῷ κατὰ τὴν ἀπειλήν εὐθέως τὸν θάνατον, ἀλλὰ μακροθυμήσαντος καὶ μόνον παιδεύσαντος καὶ τοῦ παραδείσου ἐκβαλόντος καὶ μακρῷ γήρει ὕστερον συγχωρήσαντος τελευτᾶν, ἔδειξε πολλὴν φειδῶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ποιούμενος ὁ Θεός, μάλιστα καὶ χιτῶνας αὐτῷ προνοούμενος, καὶ ὅτι οὐ κατ' ὀργὴν τὸν θάνατον ἐπήνεγκε τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ φρονήσει καὶ σοφίᾳ διδάσκων διάκρισιν τὸν ἄνθρωπον καὶ μισητὴν αὐτῷ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ ποθητὴν τὴν δικαιοσύνην. Διὰ δὲ τῆς φυλακῆς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐδίδασκεν ἐρᾶν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐλπίζειν ἀθανασίας. Δόξα τῷ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἕως τέλους οἰκονομοῦντι τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἔτι παραγραφή Ἐνεστὶ πάλιν τῷ βουλομένῳ μαθεῖν ὡς οὐκ ὀργῇ, ἀλλὰ μᾶλλον φιλανθρωπίᾳ καὶ σοφίᾳ τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον

ῥκονόμησεν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν παράβασιν οὐ μόνον φεῖδεται καὶ προνοεῖται αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἡξίωσε. ^[5]

5 70 Φησὶ γὰρ περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· «Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτῆς Ζωή, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων.» Οὐκ ἦν γὰρ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως προῖδεῖν ὅτι ποιήσει κόσμον ἀνθρώπων ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, εἰ μὴ θεία δύναμις καὶ χάρις αὐτῷ ἐνεπνεύσθη. Πάλιν φονεύσαντος τοῦ Κάϊν τὸν Ἄβελ μήπω ποιήσαντα τέκνα, ἀλλὰ νέον καὶ ἄωρον, περιόντος δὲ τοῦ Κάϊν, προβλέπων πάλιν ὡς καὶ Κάϊν καὶ τὸ τούτου σπέρμα ἀπολέσθαι ἔχει ἐν τῷ κατακλυσμῷ, ὃν ἐγέννησε τρίτον Σὴθ προσηγόρευσεν, ὡσανεὶ θεμέλιος—οὕτω γὰρ ἐρμηνεύεται τὸ Σὴθ—, ἐν ταύτῳ δύο προφητείας εἰπών, ὅτι καὶ τὸ σπέρμα τοῦ Κάϊν ἀπολέσθαι ἔχει καὶ οὗτος ὁ γεννηθεὶς ὡς περ τις ἀρχὴ καὶ θεμέλιος καινὸς τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. ^[5]

5 71 Οὐ μόνον δὲ αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ οὕτως, καὶ αὕτη προβλέπουσα προσηγόρευσεν αὐτόν· φησὶ γὰρ περὶ αὐτῆς· «Καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ λέγουσα· Ἐξανέστησέ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινεν Κάϊν», τοῦτο καὶ αὕτη λέγουσα ὅτι· Ἄβελ ἅπαις τελευτᾷ, τὸ δὲ τοῦ Κάϊν σπέρμα ἀπολεῖται· τοῦτόν μοι δέδωκεν ὁ Θεὸς καινὸν θεμέλιον πάντων ἀνθρώπων. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ Εὐα. Ὁ δὲ Ἀδάμ, μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν συγγραφέα τὴν γέννησιν τοῦ Σὴθ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνῶς, ἀναλαμβάνων πάλιν τὰ κατὰ τὸν Ἀδάμ φησὶν οὕτως· «Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων· ἥ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς καὶ ἡλόγησεν αὐτούς· καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἀδάμ, ἥ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς. ^[5]

5 72 Ἐξῆσε δὲ Ἀδάμ τριάκοντα καὶ διακόσια ἔτη καὶ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ.» Ἐνταῦθα καὶ αὐτὸς ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ, ὡς θεμέλιον ὄντα πάντων ἀνθρώπων καὶ φέροντα τοὺς ἰδίους χαρακτῆρας καὶ τὰ ἴδια ἀξιώματα. Ἐπισημαντέον δὲ ἐνταῦθα ὅτι τὸν Θεὸν λέγει τεθεικέναι ὄνομα τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ, καὶ τὸν ἄνθρωπον τῇ γυναικί, καὶ ἀμφοτέρους τῷ τέκνῳ. Ἐκ τῶν δὲ κατὰ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομουμένων καὶ αἱ ἀόρατοι Δυνάμεις λογικαὶ τυγχάνουσαι διδάσκονται τὰ περὶ Θεοῦ. ^[15]

5 73 Ὁ γὰρ ἄνθρωπος σύνδεσμός τις ὢν πάσης κτίσεως, εἰκὼν δὲ Θεοῦ, παιδευτήριον τυγχάνει τὰ περὶ αὐτὸν οἰκονομούμενα καὶ αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν λογικῶν. Ἀμαρτήσαντος γὰρ αὐτοῦ καὶ λαβόντος τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου, οὗτοι ἐθρήνουν καὶ ἑαυτῶν καὶ τοῦ παντὸς ἀφελπιστίαν λογιζόμενοι· ὁρῶντες δὲ πάλιν τὸν Θεὸν αὐτοῦ ἐπιμελούμενον εὐελπιστίαν τινὰ προσελάμβανον περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ ἑαυτῶν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν Εὐαγγελίοις δηλοῖ ὁ Κύριος λέγων ὅτι· «Χαρὰ ἐν οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι», ὡς δῆλον καὶ λύπη, ὅταν τις τὸ ἐναντίον ἀμάρτη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ὑπετάγησαν μὲν δουλεύειν τῇ ματαιότητι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐλπίδι τινί, ἥ δέδωκεν ὁ Θεός, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐλευθεροῦνται, ὅταν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐλπίδα τὴν αὐτοῖς ἀποκειμένην ἀπολαμβάνωσιν υἱοὶ Θεοῦ ἐν δόξῃ καθιστάμενοι. ^[5]

5 74 Μαρτυρεῖ δὲ πάλιν ὁ Ἀπόστολος ὡς οἱ ἄγγελοι ἐκ τῶν περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομουμένων διδάσκονται τὰ περὶ Θεοῦ καὶ φησιν· «Ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς Ἀρχαῖς καὶ ταῖς Ἐξουσίαις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος τοῦ Θεοῦ σοφία», σαφῶς διὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰπών αὐτοὺς διδάσκεσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν. Οὗτος ὁ Ἄβελ, ὁ δίκαιος, ὃς ἀδίκως ἀποθανὼν πρῶτος πάντων ἀνθρώπων ἔδειξε σαθρὰ εἶναι τοῦ θανάτου τὰ θεμέλια. ^[10]

5 75 Διὰ τοῦτο καὶ ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ προμηνύων τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν, ἣν ὁ Δεσπότης Χριστὸς πρῶτος πάντων ἐν ἑαυτῷ δείξας, κατέλυσε τοῦ θανάτου τὸ δοκοῦν κράτος. Οὗτός ἐστιν Ἄβελ, ὁ ὡς ἐν αἰνίγματι μιμητὴς τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχων, ὃς διὰ φθόνον

ἀγαθῶν ἔργων ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἀδίκως ἀπεκτάνθη, περὶ οὗ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ φησιν· «Ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὅρει καὶ πόλει Θεοῦ ζώντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει, καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων καὶ διαθήκης νέας μεσίτῃ Ἰησοῦ καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ.» Παραγραφὴ Ἐνταῦθα δείκνυται σαφέστερον, τοῦ δικαίου Ἄβελ τελευτήσαντος, ὡς οὐ κατ' ὀργὴν ὁ θάνατος τῷ ἀνθρώπῳ ἐπενήνεκται, ὅτι ὁ μὴ ἀμαρτήσας πρὸ τοῦ ἀμαρτήσαντος ἔθανε —διὰ τοῦτο καὶ ζήτησις παρὰ Θεοῦ γίνεται τῆς ζωῆς τοῦ Ἄβελ καὶ ἐκδίκησης τοῦ θανάτου αὐτοῦ—, καὶ ὅτι μετὰ θάνατον βοᾷ δηλῶν διὰ τούτου ὡς παλινδρομήσει εἰς ζωὴν. ^[5]

- 5 76 Καὶ πάλιν ὁ θάνατος μὴ συγχωρηθεὶς ἐπὶ τὸν ἀμαρτήσαντα πρῶτον ἐπελθεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν μὴ ἀμαρτήσαντα, δείκνυται καταλυόμενος, ὡς τὴν πρώτην ἔφοδον ἀδίκως ἐπελθὼν, καὶ οὐ δικαίως ἐπὶ δίκαιον γὰρ τέθεικε θεμέλια, καὶ οὐχὶ ἐπὶ ἀμαρτωλόν· ὅθεν ἔνεστι μαθεῖν ὅτι σαθρὰ θεμέλια τέθεικεν ὁ θάνατος διὰ τοῦτο τάχιστα καταλυθήσεται, ὃ καὶ γέγονεν ἐπὶ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Χριστοῦ, καταλυθὲν αὐτοῦ τὸ δοκοῦν κράτος. Δόξα τῷ ἐξ ἀρχῆς ἕως τέλους οἰκονομήσαντι τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ τούτου δείκνυται πάλιν μὴ κατ' ὀργὴν εἶναι τὸν θάνατον, ὅτι καὶ οἱ μαρτυρούμενοι δίκαιοι εἶναι ἄωροι καὶ βίᾳ τελευτῶσιν, οἱ δὲ μαρτυρούμενοι ἀμαρτωλοί, πληρώσαντες τὰς ἡμέρας ἑαυτῶν, ἐν μακρῷ γήρει ἐτελεύτησαν.

[15]

- 5 77 «Ἄπαξ γὰρ ἀπόκειται παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἀποθανεῖν», καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἐκ τοῦ πλείονος αὐτὸ προσειπών· οὐτε γὰρ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὐτε Λάζαρος καὶ οὐς ἠγειρεν ὁ Κύριος ἄλλους ἅπαξ μόνον ἀπέθανον, ἀλλ' ἵνα εἴπῃ ὅτι πάντες ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ὄντες οἱ ἄνθρωποι θνητοὶ ὑπάρχοντες καὶ οὕτως κτισθέντες ὑπὸ Θεοῦ. Μετὰ τοῦτο ἑτέρα τις κατάστασις ἐπεισάγεται κρείττων, διακρίνουσα δικαίους καὶ ἀδίκους, εὐσεβεῖς καὶ ἀσεβεῖς, ἐν ᾗ θάνατος οὐκέτι κρατεῖ. Ἔτι. ^[10]

- 5 78 Τινὲς ἔφασαν ὅτι, ἀμαρτήσαντος τοῦ πρώτου ἀνθρώπου καὶ λαβόντος τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου, ἐκ τῆς προσούσης αὐτῷ ἀθανασίας εἰς θνητότητα μετεβλήθη, καὶ δῆθεν ἐρμηνεύοντες λέγουσιν ὅτι τὸ εἰπεῖν τὸν Θεὸν «ἢ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου, θανάτῳ ἀποθανῇ» θνητὸν αὐτὸν γενέσθαι ἔφησεν· ὁρῶμεν γὰρ αὐτὸν μὴ εὐθέως κατὰ τὴν ἀπειλήν ἀποθανόντα, ὡς δῆλον ὅτι τοῦτο αὐτῷ αἰνίττεται, ὅτι Ἀθάνατος ὢν γενήσῃ θνητός, ἵνα ἀληθεύσειεν, φησίν, ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ· ὅθεν καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενοι, τῇ πατρικῇ ἀποφάσει ὑποπίπτοντες, θνητοὶ γεννῶνται. Καὶ εἰ τοῦτο ἀληθές, πῶς ὑποπεσὼν κατ' αὐτοὺς ὁ Ἄβελ τῇ ἀποφάσει καὶ θνητὸς γεννηθείς, δίκαιος δὲ ἀναφανεὶς καὶ παρθένος, οὐκ ἄρκετὴ ἐγένετο ἡ ἀπόφασις ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἑτέρα πάλιν τιμωρία ὑποπέπτωκε, λέγω δὴ τῇ ἁωρίᾳ; Πόθεν οὖν αὐτῷ τοῦτο προσετέθη, δικαίου ὄντος καὶ παρθένου, ἄλλως τε δὲ καὶ τῆς, ὡς λέγεται, πατρικῆς ἀποφάσεως ἥδη ἐντὸς γεγονώς, τουτέστι θνητοῦ, δυναμένων καὶ θνητῶν δικαίων διατηρεῖσθαι μὴ θανεῖν, ὥσπερ ὁρῶμεν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐνὼχ ὑποπεσόντος μὲν καὶ αὐτοῦ τῇ πατρικῇ ἀποφάσει, ὡς φατε, καὶ γυναῖκα ἐσχηκότος καὶ τέκνα, πεῖραν δὲ θανάτου μὴ εἰληφότος, τοῦ δὲ Ἄβελ μήτε γυναῖκα μήτε τέκνα ἐσχηκότος; Πῶς δὲ καὶ τοῦ Κάιν αἰτησαμένου θάνατον διὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν, ὁ Θεὸς οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον βαρυτέρᾳ τιμωρίᾳ παραδίδωσι, τὸ στένειν καὶ τρέμειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀπαλλαγὴν τούτου τοῦ κακοῦ τὸν θάνατον εἶναι λέγει; Φησὶ γάρ· «Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἐπτα ἐκδικούμενα παραλύσει», ἵνα εἴπῃ· Πολλὰς τιμωρίας ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτοῦ καὶ παραλύει αὐτοῦ τὴν κόλασιν πᾶς ὁ ἀποκτείνων αὐτόν. ^[5]

- 5 80 Ἔστιν οὖν καὶ ἐκ τούτου ἰδεῖν, ὡς τοῦ δικαίου καὶ παρθένου συγχωρηθέντος ἀποκτανθῆναι, ὡς οὐ κατ' ὀργὴν ὁ θάνατος τῷ ἀνθρώπῳ ἐπενήνεκται, καθὰ οἱ τερατολόγοι ἀποφαίνονται,

ἀλλὰ φιланθρωπία καὶ σοφία τῇ παρὰ τοῦ οἰκτίρμονος Θεοῦ πρὸς παιδείαν ἡμετέραν, καθὰ καὶ πρῶην εἰρήκαμεν. Ἔτι. ^[10]

5 81 Πῶς δὲ κατ' αὐτούς, τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἀμαρτήσαντος ἐπὶ βρώσεως ἐνὸς φυτοῦ, καὶ αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς ἐφεξῆς θνητότητι κατεδίκασε, τὸν δὲ πρῶτον φονέα στένειν καὶ τρέμειν καταδικάσας οὐ πάντας τοὺς ἐφεξῆς φονέας τῇ αὐτῇ τιμωρίᾳ καταδικάζει, ἀλλ' ἑτέρᾳ, ἥ καὶ ὁ πρῶτος παρεκάλει καταδικασθῆναι, καὶ παρακαλῶν οὐκ ἔτυχεν; Οὗτός ἐστιν Ἐνὼχ πρὸς ὃν οὔτι ἡ ἀπόφασις τοῦ θανάτου ἐκράτησε· μετετέθη γὰρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καθὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ δοκεῖ, ὅπως καὶ διὰ τούτου προμηνυθῇ ἡμῖν ὡς οὐ κρατήσῃ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ὁ θάνατος, ἀλλὰ λύσιν δέξεται τὰ κατ' αὐτόν, ὥσπερ καὶ γέγονεν ἐπὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καταλυθέντος αὐτοῦ τοῦ κράτους. ^[5]

5 82 ^[15t] Οὗτός ἐστιν Ἐνὼχ ὁ μετατεθείς εἰς ζωὴν εἰς δεῖγμα τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς, τῆς δυναμένης διατηρῆσαι τοὺς θνητοὺς μὴ θανεῖν, ἀλλὰ ζῶντας τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλαγὴν ὑπομένειν. Οὗτός ἐστιν ὁ ἅμα τῷ Ἡλίᾳ ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἀντικαθιστάμενος τῷ Ἀντιχρίστῳ καὶ ἐλέγχων τὴν πλάνην αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. Οὗτός ἐστιν ὁ διὰ πίστεως καὶ εὐαρεστήσεως ἐκφυγὼν τὴν ὁδὸν τοῦ θανάτου. Παραγραφὴ Καὶ ἐπὶ τούτου σαφέστερον δείκνυται ὡς οὐ κατ' ὀργὴν ἐπενήνεκται τῷ ἀνθρώπῳ ὁ θάνατος, οὔτε ἡ ἀπόφασις τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἵνα, καθὰ εἰρήκαμεν, μισητὴν αὐτῷ ποιήσῃ τὴν ἀμαρτίαν καὶ ποθητὴν τὴν δικαιοσύνην.

5 83 Ὅθεν ἐπὶ τούτου οὔτε ἡ ἀπόφασις, οὔτε αὐτὸς ὁ θάνατος ἐκράτησεν οὔτε κρατήσῃ. «Πίστει γὰρ Ἐνὼχ μετετέθη, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον», σαφῶς δηλώσας ὅτι οὐχ ὀρᾷ θάνατον, ἀλλὰ ζῶν τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλαγὴν ὑπομένει μετὰ πάντων τῶν περιλειπομένων ζώντων ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ μὴ φθανόντων ἐκ τῆς ὀξύτητος τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ζωῆς τῆς γενομένης ἀποθανεῖν. Ἔτι. ^[10]

5 84 Εἰπάτωσαν ἡμῖν οἱ τερατολόγοι, οἱ κατ' ὀργὴν Θεοῦ τὸν θάνατον ἡμῖν προσγενέσθαι λέγοντες, καὶ οὐ κατ' οἰκονομίαν καὶ σοφίαν, πῶς, χρεωστούντων πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς πατρικῆς ἀποφάσεως ἅπαξ ἀποθανεῖν, οὗτος τῷ ἐπιτιμίῳ τούτῳ οὐχ ὑποπίπτει; Τοῦτο τὸ μῆκος τῆς κιβωτοῦ. ^[5]

5 85 Ἔστι δὲ πηχῶν τριακοσίων, τὸ δὲ πλάτος, ὡς εἴρηται, κάτωθεν μὲν ἔχει πῆχεις πεντήκοντα, ἄνωθεν δὲ πῆχυν μίαν. «Ἐπισυνάγων γάρ, φησί, ποιήσεις αὐτὴν καὶ εἰς πῆχυν συντελέσεις». Τὸ δὲ ὕψος πηχῶν τριάκοντα. Διεῖλεν οὖν εἰς τρεῖς σηκοὺς τοὺς τριάκοντα πῆχεις, ἀπὸ πηχῶν δέκα τὸ ὕψος ἐκάστου σηκοῦ. «Διώροφα γὰρ καὶ τριώροφα ποιήσεις αὐτήν», ὥσανεὶ Δύο μὲν στέγας τάξον ἔσωθεν καὶ τρίτην τὴν ἄνωθεν στέγην, ἵνα γένωνται σηκοὶ τρεῖς. Καὶ εἰς μὲν τὸν κατώτερον σηκὸν τὰ θηρία καὶ τὰ ἰοβόλα ἐρπετὰ ἐπέταξεν εἶναι, ὡς ἐμφωλεύοντα διαπαντὸς ὑπὸ τὴν γῆν· τὰ δὲ τετράποδα καὶ τὰ ἐξαλλόμενα ἐπὶ τὰ ὄρη εἰς τὸν δεύτερον σηκὸν ἔταξεν εἶναι, ὡς ἐπάνω τῆς γῆς καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι διαιτώμενα· τὰ δὲ πετεινὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν τρίτον σηκὸν ἔταξεν εἶναι, ὡς τὰ μὲν ἀεροπόρα ὄντα, τὸν δὲ οὐράνιον μέλλοντα εἶναι. Οὗτός ἐστιν Νῶε, ὁ τέλειος δίκαιος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, ὁ ἀκούσιον μέθην ὑπομείνας καὶ θεωρήσας ἐν αὐτῇ μυστήρια. ^[15]

5 86 Φησὶ γὰρ ἡ Γραφή· «Ἐξένηψε δὲ Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου, καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος.» Καὶ μετὰ τὸ αὐτῷ προειπεῖν ὡς ἐν τάξει κατάρας τὰ μέλλοντα, λέγει καὶ τοῖς ἄλλοις ὡς ἐν τάξει εὐλογίας τὰ ἐσόμενα καὶ φησιν· «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ», καὶ πάλιν· «Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ.» Τρόπον γὰρ τινα οὔτε τῷ πρώτῳ κατηράσατο, οὔτε τούτους ἠυλόγησεν, ἀλλὰ πρόρρησιν ἐξεῖπε μυστηρίων διὰ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἐκτελουμένων. Οὔτε γὰρ ποτε ἐδούλευσαν οἱ τοῦ Χαναὰν τοῖς ἀδελφοῖς

αὐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνοι τούτοις ἐδούλευσαν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἄλλ' οὔτε οἱ Γαβωνῖται, ὥς
τινες ὑπενόησαν, ἐδούλευσαν αὐτοῖς, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἐδούλευον· ξυλοφόρους γὰρ καὶ
ὕδροφόρους τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ αὐτοὺς κατεστήσαντο, οὐ γὰρ ἑαυτοῖς. Τί οὖν ἐστίν, ἢ πάντως
πρόρρησίς ἐστιν, ὥς τῷ Χριστῷ δουλεύουσι καὶ αὐτοὶ τῷ ἐκ τοῦ Σῆμ ὑπάρχοντι κατὰ σάρκα; Τὸ
δὲ «εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σῆμ» τί τὰ πρὸς τὸν Σῆμ, εἰ ὁ Θεὸς αὐτοῦ εὐλογητός ἐστιν;
Ἄλλ' ἐπιφέρει· «Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ καὶ κατοικησάτω», ὡσανεὶ ὁ Θεός, «ἐν τοῖς
σκηνώμασι τοῦ Σῆμ», ὑπερβατὸν αὐτῷ εἰρηκῶς, ἵνα ἧ οὕτως· «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ
Σῆμ καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σῆμ», λοιπόν· «Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ» καὶ
γὰρ καὶ τῷ Ἰάφεθ καὶ τῷ Χαναάν ἐπλάτυνε· καὶ πάλιν ἀμφοτέροι τῷ Χριστῷ δουλεύουσι τῷ ἐκ
τοῦ Σῆμ ὑπάρχοντι. ^[10]

5 88 ^[10t] Πάσας γὰρ τὰς κατοικίας ἑαυτοῦ ὁ Θεός, ἅς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐποιήσατο, μερικῶς μὲν ἐν
τοῖς προφήταις, ὁλοτελῶς δὲ καὶ ἀδιασπᾶστος καὶ καθολικῶς ἐν τῷ Δεσπότη Χριστῷ κατὰ
σάρκα, πεποιήται τοῖς ἐκ τοῦ Σῆμ ὑπάρχουσι, καθάπερ περὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ γέγραπται
κατὰ σάρκα· «Ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς». Τούτων οὖν τῶν
ὀπτασιῶν καὶ αὐτὸς ἠξιώθη προειπεῖν τῶν κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ
ἐκτελουμένων. Παραγραφὴ Καὶ ἐπὶ τούτου σαφέστερον δείκνυται ὡς οὐ κατ' ὀργὴν τῷ
ἀνθρώπῳ ὁ θάνατος προσενήνεται.

5 89 Ὅσον γὰρ κατὰ τὸ προσεχὲς μὲν κατ' ὀργὴν Θεοῦ πάντων ἀνθρώπων διαφθαρέντων ἐν τῷ
κατακλυσμῷ, κατὰ δὲ τὸ ἀληθὲς διὰ τῆς ἁωρίας τῶν ἁμαρτιῶν, ὧν εἶχον ποιῆσαι,
κουφισθέντες, τούτου δέ, ὡς κειμηλίου ἐξαιρέτου ὄντος, διαφυλαττομένου καὶ οὕτως
προνοουμένου, ἀληθὲς τὸ πρὸς ἡμῶν λεγόμενον, ὅτι οὐ κατ' ὀργὴν ἐπενήνεται τῷ ἀνθρώπῳ
ὁ θάνατος, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ παιδείαν καὶ παύλαν τῆς ἐνταῦθα μοχθηρᾶς ζωῆς. Καὶ γὰρ
ὁ Νῶε τοσοῦτο διαφυλαχθεὶς καὶ προνοηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν ὁδὸν τοῦ θανάτου οὐκ ἐξέφυγε.
Κάκεῖνοι οἱ ἀπολόμενοι, ὃν εἶχον ὑπομεῖναι μετ' ὀλίγον θάνατον, ὡς θνητοί, ὡς κατ' ὀργὴν διὰ
τῆς ἁωρίας ὑπέμενον, ὠφελιθέντες μᾶλλον καὶ ἐπικουφισθέντες τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν, ὧν
ἤμελλον προστιθέσθαι ζῶντες. Τὴν αὐτὴν δὲ τιμὴν καὶ εὐλογίαν καὶ ἐπαγγελίαν καὶ τούτῳ, ὡς
τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ, καὶ ἔτι πλέον ἀνανεοῖ ὁ Θεὸς λέγων· «Καὶ ἠυλόγησε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν
Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν
καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. ^[5]

5 90 Καὶ ὁ τρόμος ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ἔσται ἐπὶ πᾶσι τοῖς κτήνεσι τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὄρνεα τοῦ
οὐρανοῦ καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· ὑπὸ
χεῖρας ὑμῶν δέδωκα· καὶ πᾶν ἔρπετόν, ὃ ἐστὶ ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν· ὡς λάχανα χόρτου
δέδωκα ὑμῖν πάντα· πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε», καὶ μετ' ὀλίγα· «Ὁ ἐκχέων αἷμα
ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον.»
Ἰδοὺ δῆλόν ἐστιν ὅτι καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον τῆς παραβάσεως τὴν
αὐτὴν τιμὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ κυρείαν δέδωκε τῷ ἀνθρώπῳ, νυνὶ δὲ καὶ πλέον, ὅτι πρὸ μὲν τῆς
παραβάσεως ἐν τῷ παραδείσῳ ἀπὸ παντὸς ξύλου ἐκέλευσεν ἐσθίειν τὸν ἄνθρωπον, πλὴν ἐνός·
μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τοῦ παραδείσου, οὐκέτι ἀπὸ ξύλου ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐσθίειν, ἀλλὰ ἀπὸ
τῶν σπερμάτων τῆς γῆς. ^[5]

5 91 Παιδεύσας οὖν τὰς δέκα γενεὰς ἐκεῖνας ὁ Θεὸς ἐν τῇ πέραν γῇ, τῇ ἀκανθώδει, διὰ ξηρᾶς πάνυ
καὶ μοχθηρᾶς ζωῆς, τοὺς μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ Νῶε ἐν τῇ γῇ ταύτῃ διεπέρασε καὶ ἔταξεν εἶναι,
κρεῖττονι τυγχανούσῃ καὶ σχεδὸν ἴσῃ τοῦ παραδείσου, κελεύσας πάντων ἀπογεύεσθαι καὶ
ξύλων καρπίμων καὶ σπερμάτων ὁμοῦ, ἔτι τε πλέον καὶ κρεοφαγεῖν. Τίς ὁρῶν τοσαύτην
πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ σοφοῦ καὶ εὐσπλάγχνου Θεοῦ δυσπετήσειε λέγων κατ' ὀργὴν
Θεοῦ τὸν θάνατον τῷ ἀνθρώπῳ προσγενέσθαι, καὶ οὐχὶ μᾶλλον σοφῶς καὶ εὐχαρίστως

νοήσειεν; Ὅτιπερ παιδεῦσαι βουλόμενος ὁ Θεὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος σοφῶς τὸν θάνατον τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ πρωτοπλάστου ἐπέρριψεν, ἵνα μισητὴν αὐτῷ τὴν ἁμαρτίαν ἀπεργάσῃται, διὰ δὲ τῆς φυλακῆς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐκκᾶων αὐτὸν καὶ εἰς πόθον πάλιν παιδεύων τῆς ἀθανασίας· τῷ γὰρ εἶπεῖν τὸν Θεὸν «μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ ἅψῃται τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα» πόθον τινὰ καὶ ἔρωτα καὶ ἐλπίδα χρηστὴν τῷ ἀνθρώπῳ ἀθανασίας προκατεβάλετο, διὰ τοῦ ἀνθρώπου δὲ καὶ πάσαις ταῖς ἀοράτοις Δυνάμεσιν. ^[10]

- 5 93 Οὐδὲ γάρ τι τῶν ἐπαγγελιῶν τῶν πρὸ τῆς παραβάσεως ἐκώλυσεν ἢ ἐστέρησε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ παιδεύσας καὶ πλέον δέδωκε καὶ τῆς ἐπωνυμίας τῆς εἰκόνος τῆς ἑαυτοῦ τὴν ἀξίαν διὰ τοῦ Νῶε ἐπέτεινεν· «Ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ, φησὶν, ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον.» Ἐπὶ τοῦτο οὖν ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῇ θνητὸν καὶ τρεπτὸν διάγειν, καὶ μετὰ τὴν ἐνταῦθα παιδείαν ἀθάνατον ἀπεργάσῃται. Φανερώτερον δὲ πάλιν ἐστὶ περὶ τούτου ἰδεῖν ὅτι, ἐξ ἀρχῆς ἕως τέλους, κατ' ὀλίγον ἐπὶ τὰ κρείττω διὰ παιδεύσεως καὶ μαθήσεως ἤγαγε καὶ ἄγει τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός, καὶ τούτῳ πάλιν χάρισμα προφητείας ὁ Θεὸς ὡς τοῖς πρώτοις ἀνθρώποις μετέδωκεν. Ἔχει δὲ καὶ τινὰ ὁμοίωσιν ὁ Νῶε πρὸς τὸν Δεσπότην Χριστὸν κατὰ σάρκα. ^[10]
- 5 94 Ὡςπερ γὰρ ἐκ τοῦ φυράματος τῶν πρώτων ἀνθρώπων διεφυλάχθη καὶ μετηνέχθη εἰς κρείττονα γῆν πρὸς τὸ μὴ ὑπονοῆσαι τοὺς ἀνθρώπους, ὡς μεταμελεῖα τινὶ καταγινώσκων τοῦ ἑαυτοῦ πλάσματος ὁ Δεσπότης Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους κατακλυσμῷ διέφθειρεν, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ κατὰ σάρκα· μόνος ἐκ τοῦ φυράματος τῶν ἀνθρώπων ἐλήφθη πρὸς σωτηρίαν παντὸς τοῦ κόσμου καὶ εἰς κρείττονα καὶ οὐράνιον πολιτείαν καὶ διαγωγὴν μετέστη. Δόξα τῷ Θεῷ. Ἀμήν. Οὗτός ἐστιν ὁ Μελχισεδέκ, ὁ πηλίκος ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ τοὺς κατὰ νόμον Μωϋσέως ἱερεῖς ἀποδεκατῶν. ^[10]
- 5 95 Οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἅμα καὶ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ ἀφωμοιωμένος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, ὁ τὴν ἱερωσύνην μήτε ἐκ διαδοχῆς ἐτέρων ἱερέων παραλαβὼν, μήτε ἐτέροις ἱερεῦσι παραπέμψας. Οὗτός ἐστιν ὁ μὴ κατὰ νόμον Μωϋσέως τὰς λατρείας ἐπιτελῶν, ἀλλ' ἐτέροις κρείττοσι συμβόλοις ἱεουργῶν. Οὗτός ἐστιν ὁ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ εὐλογήσας, ὁ ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ καὶ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, ὁ μόνος ἱερεὺς καὶ βασιλεὺς, ὁ ἀφωμοιωμένος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἀξιωθεὶς τοσούτων ἀγαθῶν μηνυτής. Παραγραφή Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, τῶν ἀνθρώπων λοιπὸν πληθυνθέντων, οὗτος μόνος ἐξ αὐτῶν ἐκ προαιρέσεως ἰδίας ἀνεδείχθη ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου καὶ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, καθ' ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ κάλλιστα πάντων τῶν κτισμάτων, ἐν οἷς αἰεὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος στηρίζεται τε καὶ εὐφραίνεται, κατὰ τὴν Γραφήν, προσέφερεν ἱερεῖα τῷ Θεῷ. ^[5]
- 5 96 Οὗτος ὡς βασιλεὺς πάντως καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διοικούμενον λαὸν ἐν τούτοις ἀναστρέφεσθαι νοουθετῶν, διετέλει αὐτῇ τῇ τάξει ἱεουργῶν καὶ ἐξιλεούμενος περὶ τοῦ ἰδίου λαοῦ. Χαναναῖος μέντοι ὑπάρχων καὶ τῶν Χαναναίων βασιλεὺς, μὴ ὦν ἐκ γένους τῶν προπατόρων Ἀβραάμ, ἀλλὰ γνωστὸς ὦν τῆς γενεαλογίας τῶν προπατόρων Ἀβρααμιαίων, τοιοῦτος παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀνεδείχθη δίκαιος, καὶ βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς. Οὗτος πρῶτος ὡς ἱερεὺς τὸν Ἀβραὰμ εὐλογήσας καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστήσας δεκάτας ἐλάμβανεν ἀπὸ πάντων, ὧν εἶχεν Ἀβραάμ. Οἶμαι δὲ τάχα καὶ ἀληθὲς ἐρῶ καὶ τὴν Ῥεβέκαν διὰ τούτου πορευθεῖσαν, καθὰ γέγραπται, πυθέσθαι τότε παρὰ Κυρίου περὶ ὧν εἶχεν ἐν γαστρὶ διδύμων, ἢ καὶ ἤκουσεν ὅτι· «Ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι» ὡς ἱερεὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐκ συνηθείας κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον προσήρχετο πυθέσθαι παρὰ Κυρίου. ^[5]
- 5 98 Ἀπάτορα δὲ καὶ ἀμήτορα καὶ ἀγενεαλόγητον αὐτὸν ἐξεῖπε, καὶ μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε τέλος ζωῆς ἔχοντα, ὡς μὴ ὄντα μὲν τῶν γενεαλογουμένων ἐκ τῶν Ἀβρααμιαίων ἀνθρώπων, ἔχοντα δὲ

ὁμοίωσιν καὶ ἐν τούτῳ πρὸς τὸν Δεσπότην Χριστόν, ὅτι ἀπάτωρ μὲν ἐστὶ κατὰ σάρκα, ἀμήτωρ δὲ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοίως ἀγενεαλόγητος, μήτε δὲ ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχων ὡς ἄναρχος κατὰ τὴν θεότητα, μήτε δὲ ζωῆς τέλος ἔχων πάλιν κατ' αὐτήν, ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς ἀθάνατος γενόμενος καὶ ἄτρεπτος. Ἐκάστοτε τοίνυν ὁ Θεὸς ὑπομιμνήσκει τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε διὰ λόγων εἴτε διὰ τύπων, ὡς δευτέρα τις κατάστασις μετὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις ἀπόκειται. ΑΒΡΑΑΜ Οὗτος ὁ μέγας πατριάρχης Ἀβραάμ, ὁ πρῶτος ἀνθρώπων καταλείψας πατρίδα καὶ γένος καὶ ἔθνος, καὶ πιστεύσας τῷ Θεῷ καὶ δικαιωθείς διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, ἃς πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο ὁ Θεός, ὁ ἐκ νενεκρωμένου σώματος καὶ νενεκρωμένης μήτρας μυριάδας συστησάμενος, ὁ τὸν εὐλογημένον καρπὸν ὡς ἀπὸ ρίζης φύς τῷ κόσμῳ, δι' οὗ ὁ κόσμος εὐλογεῖται καὶ ἀνακτίζεται, ὁ δι' ἔργων καὶ δι' ἐπαγγελιῶν μηνύων τῷ κόσμῳ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· δι' ἐπαγγελιῶν μὲν, ὡς τό· «Ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη», καθάπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος βοᾷ· «Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ὅ ἐστι Χριστός· δι' ἔργων δέ, ὅτε τὸν μονογενῆ υἱὸν εἰς θυσίαν προσήνεγκεν· οὕτως γὰρ λέγει ὁ Κύριος· «Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἰδεῖν τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη. [15]

5 99 » Ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος βοᾷ· «Πίστει προσήνεγκεν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος, πρὸς ὃν ἐλαλήθη ὅτι· Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα, λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγεῖραι δυνατός ὁ Θεός, ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο. [5]

5 100 » Πάλιν γὰρ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους βοᾷ· «Καθὼς γέγραπται· Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε, κατέναντι οὗ ἐπίστευσε Θεοῦ, τοῦ ζωογονοῦντος τοὺς νεκροὺς καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, ὃς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν κατὰ τὸ εἰρημένον· Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου· καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρωμένον—ἐκατονταέτης που ὑπάρχων—καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρας· εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι, ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστὶ καὶ ποιῆσαι· διὸ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγεῖραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν, ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν.» Τὸ δὲ πορευθῆναι τρεῖς ἡμέρας, ἕως οὗ φθάσῃ τὸν τόπον, ὃν ἔδειξεν αὐτῷ ὁ Θεός, ἵνα ἀνενέγκῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς θυσίαν ἐφ' ἐν τῶν ὁρέων, καθὼς γέγραπται, καὶ τὸ ἀντὶ τοῦ γνησίου καὶ φυσικοῦ υἱοῦ δεῖξαι αὐτῷ κριόν, ἵνα προσενέγκῃ, πάντα σύμβολα ἦσαν καὶ τύποι τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως. [5]

5 101 [8t] Πᾶσα γὰρ ἡ Γραφή πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀφορᾷ. Παραγραφὴ Ἐκ τούτου πρῶτον τοῦ Ἀβραάμ ἄρχεται ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτειν καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ τύπων τὴν μέλλουσαν κατάστασιν.

5 102 Ἐλογίσατο γὰρ ὁ μέγας Ἀβραάμ, τοῦ Θεοῦ αὐτῷ εἰπόντος ἀνενεγκεῖν εἰς θυσίαν τὸν υἱὸν τὸν ἀγαπητόν, ὡς δύναται πάλιν ὁ Θεὸς ἐκ νεκρῶν ἀναστῆσαι αὐτὸν καὶ παρασχεῖν αὐτῷ, καθὰ τῇ Γραφῇ δοκεῖ· ὅθεν καὶ ἐν Εὐαγγελίοις μέμνηται ὁ Κύριος τοῦ τύπου τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ, ἡμέραν τὴν ἑαυτοῦ καλέσας τὸν τύπον· καὶ δι' ἐπαγγελιῶν δὲ ἐδήλου αὐτῷ λέγων· «Ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη», ὅπερ τὴν κατὰ Χριστὸν οἰκονομίαν αὐτῷ ἐδήλου. Ἔτι. [10]

5 103 Προγνώστης ὢν ὁ Θεὸς καὶ εἰδὼς ὅτι ἐκ τοῦ Ἀβραάμ μέλλει προέρχεσθαι δι' οὗ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὸν ἀνακαινισμόν τοῦ παντὸς ἐργάζεται, ἐκλέγεται τὸν πιστὸν Ἀβραάμ δοκιμάσας ἐν πᾶσιν, ὡς οὐκ ἀκαίρως ἐκλέγεται, καὶ ἀπὸ μὲν τῶν Χαλδαίων ἀστρονόμων ὄντων καὶ ἀστρολόγων

πιστότατον αὐτὸν εὐρηκώς, μεταφέρει πρὸς τοὺς γόητας τοὺς λεγομένους Καρηνοὺς· κάκεϊ πιστὸς ἀναφανείς, κελεύεται τῶν εἰδωλολατρῶν Χαναναίων τὴν γῆν οἰκεῖν· κάκεϊ ἀνώτερος εὐρεθεὶς καὶ πρὸς οὐδεμίαν τῶν τριῶν ἐκκλίνας ὁδόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ σέβας καὶ τὰς κελεύσεις τοῦ Θεοῦ μᾶλλον ὑποκύψας, τῶν μεγάλων ἐπαγγελιῶν καὶ δωρεῶν τοῦ Θεοῦ ἡξιώθη ἀκουστῆς γενέσθαι, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ προέρχεται ὁ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τῷ κόσμῳ δι' ἑαυτοῦ πρῶτον δεικνύς, δι' οὗ καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἐπαγγελίαν χαρίζεται τῷ κόσμῳ ὁ κτίστης καὶ ἀνακαινιστῆς τοῦ κόσμου. Φασὶ δὲ τὴν θυσίαν τοῦ Ἰσαὰκ πεποιῆσθαι τὸν Ἀβραάμ ἐν αὐτῷ τῷ ὄρει, ἔνθα καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς θυσία ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου ἀννέχθη καὶ τὸν σωτήριον σταυρὸν ὑπομεμένηκε. Δόξα τῷ Θεῷ. Ἀμήν. Οὗτος Ἰσαάκ, ὁ συγκληρονόμος τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τῶν εὐλογιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν γενομένων πρὸς Ἀβραάμ, τὸν αὐτοῦ πατέρα, ὃς τύπος ἐγένετο τῆς σφαγῆς τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ τριημέρως βαδίσας ἐπὶ τὸ θανεῖν καὶ μετὰ ταῦτα ζῶν ὑποστρέψας, ὁ ἐν τοῖς ἰδίῳις ὥμοις τὰ ξύλα τῆς ἑαυτοῦ θυσίας βαστάξας, ὥσπερ καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς τὸν ἑαυτοῦ σταυρὸν ἐπὶ τῶν ὤμων ἐβάσταξεν, ὁ τῇ προαιρέσει θανὼν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ζωωθείς, οὗπερ ἀντάλλαγμα πρόβατον ἐσφάγη, καὶ ἤκουσεν ὁ πατὴρ παρὰ Θεοῦ ὅτι· «Οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ». ^[20]

5 104 Οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ λέλεκται· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», καὶ ἡ σὰρξ ἐστὶ μόνη ἡ δοθεῖσα ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, ἐπειδὴ ἀδύνατον τὴν θεότητα θανεῖν· τῆς σαρκὸς διδομένης, τὸν ἴδιον Υἱὸν δίδοσθαι λέγει ἡ Γραφή, ἀντάλλαγμα καὶ ἀντίδειξιν οὖσαν τοῦ υἱοῦ κατὰ τὸν τύπον τοῦ μακαρίου Ἰσαάκ. Οὕτως γὰρ καὶ εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι· «Ἀβραάμ ἡγαλιάσατο ἰδεῖν τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη.» Οὗτός ἐστιν Ἰσαάκ, ὁ ἀκουσίως παραδούς τὴν ἐπηγγελμένην αὐτῷ καὶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ εὐλογίαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῷ Ἰακώβ, φάσκων· «Δουλεύσατέωσάν σοι ἔθνη καὶ προσκυνησάτωσάν σοι ἄρχοντες· καὶ γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου· ὁ καταρώμενός σε, ἐπικατάρατος, ὁ δὲ εὐλογῶν σε, εὐλογημένος. ^[5]

5 105 » Ταῦτα δὲ πάντα ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ οὐχ ὁρῶμεν γενομένα, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς ἐπτάκις πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν προσεκύνησε τῷ Ἡσαῦ· καὶ τριάκοντα βασιλεῖς ἐβασίλευσαν ἐκ τοῦ Ἡσαῦ, πρὶν ἢ βασιλεῦσαι βασιλέα ἐν Ἰσραήλ, ὥστε αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὸν προσδοκώμενον ἐξ αὐτῶν Δεσπότην Χριστὸν παραμένουσι, πρὸς ὃν πᾶς ὁ σκοπὸς τῆς θείας Γραφῆς ἀφορᾷ. Παραγραφὴ Καὶ οὗτος συγκληρονόμος τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν καὶ ἐπαγγελιῶν γενόμενος καὶ τύπος τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ, ὃς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς παραλαβὼν τὴν εὐλογίαν, οὐχ ὥ ἡβούλετο υἱῷ παρέδωκεν, ἀλλ' ὥ ὁ Θεὸς ὠκονόμησε δοθῆναι. ^[5]

5 106 Δόξα τῷ κατὰ πάντα σοφῷ οἰκονομοῦντι τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον. Οὗτος Ἰακώβ καὶ αὐτὸς συγκληρονόμος τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκδεχόμενος καὶ αὐτὸς τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσιν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός, τουτέστι τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλήμ, ἔνθα «πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε» Χριστός, εἰς ἣν κατάστασιν ἀφορᾷ πᾶσα ἡ τῶν χριστιανῶν θρησκεία, ἣν πρῶτος πάντων ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁ Δεσπότης Χριστός, ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν, ἣν καὶ προλέγει ὁ μέγας Ἰακώβ παραπέμπων τῷ ἰδίῳ υἱῷ Ἰούδα, εὐλογῶν αὐτόν, ἐξ οὗ καὶ ὁ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ εὐλογιῶν ἀνεφαίνετο Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, φάσκων οὕτως· «Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου· προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου. ^[10]

5 107 Σκύμνος λέοντος, Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης· ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν. Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ, πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ ἐν

αἷματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ· χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα.» Καὶ τοῦτον οὐ προσεκύνησαν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦναντίον αὐτὸς προσεκύνησε τῷ Ἰωσήφ καὶ μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς. ^[20]

5 108 Εὐδηλον οὖν ὅτι πᾶσα ἡ προφητεία αὕτη εἰς τὸν ἐξ αὐτοῦ τεχθέντα Δεσπότην Χριστὸν κατὰ σάρκα ἔσχε τὸ πέρας, τό τε δυνατόν καὶ βασιλικὸν αὐτοῦ παριστῶσα, καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἐκ τοῦ πάθους μακαρίαν ἀνάστασιν. Παραγραφή Καὶ οὗτος Ἰακώβ, ὁ συναριθμούμενος τοῖς δύο τρίτος πατριάρχης, οὐχ οἶαν μὲν καὶ αὐτὸς ἤθελεν ἐξ ἀρχῆς γῆμαι γυναῖκα γήμας, λέγω δὴ τὴν Λίαν, τῷ ἐξ αὐτῆς τετάρτῳ τεχθέντι, τουτέστι τῷ Ἰούδᾳ, τὰς εὐλογίας καὶ τὰς ἐπαγγελίας κατεβάλετο, ὡς δῆλον ἐκ τούτου ὅτι οὐχ ὡς ἔτυχεν οἰωδῆποτε ἡ εὐλογία διέτρεχεν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀνεφαίνετο ὁ Δεσπότης Χριστὸς κατὰ σάρκα, ὁ τῆς δευτέρας καταστάσεως ἀρχηγός. ^[5]

5 109 Ἦνεστι δὲ μαθεῖν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα ὡς οὐκ ἐκ τῆς ἰδίας γυναικός, ἀλλ' ἐκ τῆς νύμφης Θάμαρ γενεαλογεῖσθαι τὸ τούτου σπέρμα, ἐξ οὗ καὶ ὁ τῶν εὐλογιῶν ἀνεφαίνετο Κύριος. Ἔτι. ^[10]

5 110 Φανερώτατα οἱ πατριάρχαι τηλικαύτας ἐπαγγελίας λαβόντες παρὰ Θεοῦ ἐνευλογεῖσθαι ἐν αὐτοῖς καὶ ἐν τῷ σπέρματι αὐτῶν πάντα τὰ ἔθνη, ὁμοίως καὶ «Ἵμῖν δώσω τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν», καὶ μηδὲ βῆμα ποδὸς αὐτοὶ λαβόντες, ἀλλ' ἐν σκηναῖς κατοικοῦντες, δῆλοι ἦσαν οἱ πιστότατοι, ἐκδεχόμενοι καὶ ἐλπίζοντες ἐτέραν τινὰ κατάστασιν, δι' ἧς ἀπολήψονται τὰς ἐπαγγελίας. Ὅθεν καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θνήσκειν, παρεδίδου ἕκαστος αὐτῶν τὴν εὐλογίαν ὥπερ ὁ Θεὸς ὠκονόμησεν. Ὅθεν ἡ Γραφή, ὡς θησαυρίζουσα τοὺς πατέρας, ἐβόα· «Καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ», περὶ ἐκάστου λέγουσα ὡσανεὶ· Πάντες ὁμοῦ ποτε ἀπολήψονται θησαυριζόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν κατάστασιν. ΜΩΥΣΗΣ Οὗτός ἐστιν ὁ μέγας Μωϋσῆς, ὁ τῶν παραδόξων σημείων καὶ τεράτων ποιητής, ὁ τῆς κτίσεως κοσμογράφος, ὁ σκιαῖς τοῦ ἀληθινοῦ ἡμῶν ποιμένος Χριστοῦ τετιμημένος καὶ προσώπῳ ὑπὸ Θεοῦ δεδοξασμένος, ὁ λόγοις καὶ ἔργοις προμηνύων τὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ· ἔργοις μὲν, ὡς τὸν Ἰσραὴλ ἐκ δουλείας Αἰγυπτίων λυτρώσασθαι, τὸ πᾶσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ποιησάμενος τὴν διάβασιν τῆς θαλάσσης ὡς ἐπὶ βαπτίσματος· διὰ τῆς νεφέλης προμηνύων τὴν δόσιν τοῦ νόμου, καὶ τῆς ἐρήμου τὴν διαγωγὴν ὡς ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς Ἐκκλησίας προτυπούμενος· τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν ἐφ' ὕψηλῳ στήσας τὸ πάθος τὸ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ προκατήγγειλε· τὴν εἴσοδον τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας διὰ Ἰησοῦ παραπέμψας τὸ κατοικητήριον τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς προεγράφετο. ^[10]

5 111 Ὡς τάξις μεσίτου ὑπερφυῆς διὰ πλειόνων θαυμάτων ἱστορουμένη. Τί δὲ δεῖ λέγειν καὶ περὶ τῆς σκηνῆς τῆς οὐσῆς ἐκμαγεῖον παντὸς τοῦ κόσμου, ἐν ᾗ καὶ τὸ ἱλαστήριον ἔθετο, τάξιν ἐπέχον τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ; Ἀλλ' ἵνα μὴ μηκύνωμεν τὸν λόγον, πολλάκις αὐτὰ προειρηκότες, ἐπὶ τὴν προφητείαν αὐτοῦ τὴν διὰ τῶν λόγων ἔλθωμεν. ^[5]

5 112 Λέγει τοίνυν οὕτως· «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν εἴπῃ πρὸς ὑμᾶς· ἔσται δὲ πᾶσα ψυχὴ, ἥτις οὐκ ἀκούσει τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς.» Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς συγγράφει ὡς ἀπὸ τοῦ Βαλαὰμ εἰρημένον· «Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ καὶ θαύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωάβ καὶ ὑποτάξει πάντας τοὺς υἱοὺς Σὴθ» Υἱοὶ δὲ Σὴθ ὅλος ὁ κόσμος ἐστί, καὶ οὐχ ἀρμόζει τοῦτο, εἰ μὴ ἐπὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ· ὁ γὰρ Σὴθ θεμέλιος ἐρμηνεύεται. ^[10]

5 113 Ἐπειδὴ οὖν ὁ Κάϊν καὶ τὸ τούτου σπέρμα ἐν τῷ κατακλυσμῷ ὅλον ἀπώλετο, Ἀβελ δὲ νεώτερος ἅπαις ἐτελεύτησε, τούτων ὁ Σὴθ μεταγενέστερος ἐγένετο, ἐξ οὗ καὶ ὁ Νῶε καὶ πᾶς ὁ κόσμος κατάγεται, ὥσπερ τις θεμέλιος ὦν τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ἐκ τῆς αἰτίας ἐνθουσιασθεῖς

αὐτὸν ὁ Ἀδὰμ ἐπωνόμασε, Σήθ αὐτὸν προσαγορεύσας, τουτέστι θεμέλιος· διὰ τοῦτο εἶπε· «Καὶ ὑποτάξει πάντας τοὺς υἱοὺς Σήθ», ἵνα εἴπῃ ὅλον τὸν κόσμον· τοῦτο δὲ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ μόνον ἀρμόζει, πρὸς ὃν πᾶσα ἡ θεία Γραφή ἀφορᾷ. Παραγραφή Καὶ οὗτος, ἄστεϊος τῷ Θεῷ γεννηθείς, ἀνετρέφετο μὲν εἰς τὰ βασίλεια τῆς Αἰγύπτου, παιδευόμενος πᾶσαν σοφίαν Αἰγυπτίων· καὶ μετέπειτα, παραληφθεὶς ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, διδάσκεται καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν, καὶ ἀποστέλλεται πάλιν ἐν Αἰγύπτῳ, τύπον ἐπιφερόμενος τοῦ λυτρουμένου τὸν κόσμον ἐκ δουλείας καὶ ἐλευθερίαν καὶ υἰοθεσίαν χαριζομένου. ^[5]

5 114 Λυτροῦται γὰρ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων, τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος καὶ τὸ πάσχα προδιαγραψάμενος· τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν διαβιβάσας, τὸ βάπτισμα προτυποῖ· τὴν δόσιν τοῦ νόμου, τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν κάθοδον προμηνύει· τὴν διαγωγὴν τῆς ἐρήμου, τὴν τῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν προσημαίνει· τὴν εἴσοδον τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας, τὸ τῶν οὐρανῶν οἰκητήριον διὰ τοῦ διαδόχου ἑαυτοῦ προεμήνυσε· τὸ πρόσωπον ὑπὸ Θεοῦ δοξασθεὶς τὰς μετὰ ταῦτα δόξας μερικῶς προδιεγράφετο. Οὐ μόνον δὲ διὰ τύπων, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγων προεφήτευσεν περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου. ^[15]

5 115 Καὶ πάλιν τῶν γραμμάτων τὴν πεῖραν ἐν τῷδε τῷ βίῳ αὐτὸς πρῶτος τῷ κόσμῳ ὑπέδειξε· τοῦ παντὸς κόσμου τὴν ποιήσιν καὶ τὴν διαγραφὴν ἐν μυστηρίοις θεωρήσας ἀνεγράψατο· πρώτης καὶ δευτέρας καταστάσεως τοὺς τύπους ὑπέδειξε. Δόξα τῷ ἁεὶ σοφῷ διὰ τῶν ἑαυτοῦ τροφίμων οἰκονομοῦντι τὰ κατὰ τὸ ἀνθρώπειον γένος. Τὸ κείμενον Μετὰ τὸν Μωϋσέα τοίνυν καὶ τὸν τούτου διάδοχον Ἰησοῦν, τὸν τοῦ Ναυῆ, καὶ μετὰ τοὺς γενομένους Κριτὰς ἐν τῷ Ἰσραήλ, ἐπιλαβομένου λοιπὸν τῆς βασιλείας τοῦ Σαοῦλ καὶ ἀποδοκιμασθέντος, ἡγειρεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς βασιλέα ἐνάρετον δίκαιόν τε καὶ προφήτην, ὃς συνέταξε βίβλον ψαλμῶν ἑκατὸν πεντήκοντα, ἐκ Πνεύματος ἁγίου κινούμενος, ἐμμέτρως κατὰ τὸ μέτρον τὸ ἴδιον τῆς ἐβραϊκῆς γλώττης, καὶ ἐμμελῶς μετὰ ῥυθμοῦ καὶ ὀργάνων διαφόρων καὶ ὀρχήσεων καὶ ᾠδῶν αὐτοὺς ᾄδων. ^[5]

5 116 Ἦν γὰρ αὐτὸς κατέχων κιθάραν· εἶχε δὲ καὶ χοροὺς ὑφ' ἑαυτὸν διαφόρους μικρῶν προφητῶν—οὕτως γὰρ ἐκάλουν τοὺς παραμένοντας τοῖς προφήταις, πολλάκις δὲ καὶ υἱοὺς προφητῶν αὐτοὺς ὠνόμαζον—ἐχόντων διάφορα ὄργανα, τοῦ μὲν κύμβαλα, τοῦ δὲ αὐλούς, τοῦ δὲ τύμπανα, τοῦ δὲ σάλπιγγας, τοῦ δὲ ψαλτήριον καὶ κιθάραν, τοῦ δὲ ᾠδοῦς τοὺς λεγομένους βοκαλίους. Ἐκαστος δὲ χορὸς ἑξαρχον εἶχεν, ὃ μὲν ἐλέγετο Ἀσάφ, ἄλλος Ἰδιθούμ, ἕτεροι υἱοὶ Κορέ, ἄλλος Αἰθὰμ Ἰσραηλίτης, ἕτερος Μωϋσῆς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. ^[15]

5 117 Ἦνίκα τοίνυν ἐκινεῖτο ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου προειπεῖν τι περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ λαοῦ, ἢ περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτῶν, ἢ περὶ ἡθῶν διδασκαλικῶν, ἢ περὶ προνοίας, ἢ περὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, συνετίθει ἐμμέτρως τὸν ψαλμὸν ἕκαστον εἰς μίαν ὑπόθεσιν συντείνοντα· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ψαλμοί· καὶ παρεδίδου ἐνὶ χορῷ, ᾧ ἐδοκίμαζεν ἢ ἤρμοξε παραδίδοσθαι, καὶ ἦδεν αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ πρῶτον τῷ χορῷ. Εἰ δὲ πάλιν ἐδοκίμασε κατὰ μέσον τοῦ ψαλμοῦ καὶ ἄλλῳ χορῷ παραδοῦναι τὸ λοιπὸν τοῦ ψαλμοῦ, τότε αὕτη ἡ διαδοχὴ τοῦ ῥυθμοῦ ἐκαλεῖτο διάψαλμα· ὥστε καὶ ὅταν τοῖς λεγομένοις βοκαλίοις, ἦτοι ᾠδοῖς, καταμεσότην ψαλμοῦ ἤθελε παραδοῦναι, τότε ἐκαλεῖτο ᾠδὴ διαψάλματος, ἐπειδὴ περ οἱ ᾠδοὶ ἐκ διαδοχῆς παρελάμβανον τὸ λοιπὸν τοῦ ψαλμοῦ ᾄδειν. Μαθεῖν δὲ ἔνεστι τῷ βουλομένῳ περὶ τούτου ἐκ τοῦ γεγράφθαι ἐν ταῖς Παραλειπομέναις τῶν βασιλειῶν οὕτως· «Καὶ ἦσε τὴν ᾠδὴν ταύτην ἐν χειρὶ Ἀσάφ τοῦ προφήτου». ^[15]

5 118 Μετὰ τὸ παραδοῦναι δὲ οὕτως πρῶτον τὸν ψαλμὸν, λοιπὸν ἕκαστος χορὸς καὶ καθ' ἑαυτὸν καὶ ὁμοθυμαδὸν μετὰ τέρψεων καὶ ῥυθμοῦ, τῶν μὲν ἐν τούτοις τοῖς ὀργάνοις, τῶν δὲ ἐν ἐκείνοις, ἀντιφώνως ἦδον τὸν ψαλμὸν μετὰ ὀρχήσεως εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ἔνεστι δὲ πάλιν καὶ περὶ τούτου μαθεῖν, ὥς αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ὁ Δαυὶδ ἀναλαβὼν ἐκ τῶν ἄλλοφύλων τὴν κιβωτὸν

ὠρχήσατο ἔμπροσθεν αὐτῆς, καὶ ὀνειδισθεὶς ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς Μέλχολ ἔφη· «Παίζομαι καὶ γελάσομαι ἐναντίον Κυρίου»· οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐπαύσατο, ἀλλὰ καὶ ἐπιτείνειν τὰ τοιαῦτα ἐπηγγείλατο. Τινὲς δὲ μὴ προσεσχηκότες τῇ τάξει καὶ τῇ ἀκριβείᾳ ταύτῃ, μήτε θελήσαντες ἐκ τῶν εἰδότην διδαχθῆναι, εἰς ἀλληγορίας ἐτράπησαν, μηδὲ πάντας εἶναι τοῦ Δαυὶδ τοὺς ψαλμοὺς ἀποφηνάμενοι, ἀλλὰ τῶν ἐκ τοῦ Δαυὶδ παραλαμβανόντων φανεροὺς ἐξ αὐτῶν εἰρηκότες· ὅπερ ποτὲ Ἀπόστολος ἢ ὁ Κύριός τινος ἄλλου ἐπὶ ψαλμοῦ οὐκ ἐμνημόνευσαν, εἰ μὴ τοῦ Δαυὶδ. ^[5]

5 119 Παραγραφὴ Ὁ μέγας οὗτος Δαυὶδ, ὁ προφήτης, προπάτωρ ἡξιώθη εἶναι κατὰ σάρκα τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, πρὸς ὃν πᾶσα ἡ μεγάλη καὶ ἀληθινὴ καὶ αἰώνιος σωτηρία τοῦ Θεοῦ πληροῦται, ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἀβραάμ διὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰούδα ὑπάρχων, ὃς καὶ βίβλον συνέθηκε ψαλμῶν ἑκατὸν πενήκοντα, δι' αὐτοῦ καὶ τῶν προφῆτων τῶν ὑπ' αὐτόν, ἐν πνεύματι ἀγίῳ κινούμενος, ἀναμέλπων, ἐν ᾗ εὐρήσεις ὡς ἐν παραδείσῳ πᾶσαν τροφὴν πνευματικὴν πάσης τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, τῆς διὰ τῶν προφῆτων κηρυχθείσης καὶ καταγγελθείσης. ^[10]

5 120 Δόξα τῷ ἐκάστοτε οἰκονομοῦντι Θεῷ τὰ κατὰ τὸ ἀνθρώπειον γένος. Διαγράφομεν οὖν αὐτὸν τὸν Δαυὶδ καθεζόμενον καὶ τοὺς χοροὺς ἔμπροσθεν αὐτοῦ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, ὅπως γινῶ τις καὶ τὴν θεὰν αὐτῆς τῆς τάξεως, μετὰ ταῦτα λέγοντες καὶ οὗς αὐτὸς ἡξιώθη προειπεῖν ψαλμοὺς περὶ τῆς κατὰ τὸν Δεσπότην Χριστὸν οἰκονομίας, ποικίλας αὐτοὺς ἐν τῇ συνθέσει καὶ διαφόρῳ ἐναλλάξας τῷ σχηματισμῷ, περὶ πάθους καὶ ἀναστάσεως τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ εἰρηκῶς ἐν πᾶσιν, ὁμοίως καὶ περὶ τῆς θεότητος ὡς ἄδιος καὶ δημιουργός ἐστι τῶν ἀπάντων καὶ ἀνακαινιστὴς τοῦ παντός, πρὸς ὃν ἀφορᾷ πᾶς ὁ σκοπὸς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. ^[10]

5 121 ΔΑΥΙΔ Οὗτος ὁ μέγας Δαυὶδ, ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης, ὁ κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ Κυρίου γεγονώς, πρὸς ὃν ὁ Θεός, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, καταλλήλως τὰς ἐπαγγελίας πάλιν ἐποιήσατο, τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένειν ἐπαγγελάμενος καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ἀδιάδοχον τῆς βασιλείας ἀποφηνάμενος. ^[5]

5 122 Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Ἀβραάμ πατρίδα καὶ γένος καταλείψας ἐπίστευσε Θεῷ, καταλλήλως πατέρα τῶν ἐθνῶν αὐτὸν ποιεῖν ὑπέσχετο καὶ εὐλογεῖν πάντα τὰ ἔθνη δι' αὐτοῦ καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, τουτέστι Χριστοῦ. Οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ, ἐπειδὴ περ βασιλεὺς ἦν καὶ εὐάρεστος αὐτῷ, καταλλήλως καὶ αὐτῷ ἐπηγγείλατο καὶ τὸ σπέρμα καὶ τὸν θρόνον τῆς βασιλείας ἀδιάδοχον διαμένειν, τουτέστι πάλιν Χριστόν. Οὗτος ὁ Δαυὶδ ἡξιώθη ἐκ Πνεύματος ἁγίου προειπεῖν περὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ψαλμοὺς τέσσαρας, τὸν δεῦτερον καὶ τὸν ὄγδοον καὶ τὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον καὶ τὸν ἑκατοστὸν ἕνατον, ὅλους τοὺς τέσσαρας δι' ὅλου εἰς αὐτὸν εἰρηκῶς. ^[5]

5 123 Καὶ γὰρ καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι φαίνονται καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων ψαλμῶν λαβόντες μαρτυρίαν περὶ αὐτοῦ, οἷόν τι λέγω ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων πάντες οἱ ἀπόστολοι προσευχόμενοι τῷ Θεῷ ἔλεγον· «Ἐπ' ἀληθείας γὰρ συνήχθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος», τὸν δεῦτερον ψαλμὸν εἰς αὐτὸν ἐκλαβόντες. Ὁμοίως πάλιν εἰς αὐτὰς τὰς Πράξεις, ὅτε ὁ Παῦλος διελέγετο εἰς τὴν συναγωγὴν Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, οὕτως ἔφη· «Καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, ὅτι ταύτην ὁ Θεὸς ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις ἡμῶν ἀναστήσας Ἰησοῦν, ὡς καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ γέγραπται τῷ δευτέρῳ· Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε», τὴν γέννησιν ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως ἐκλαβὼν καὶ κυρώσας καὶ αὐτὸς ὡς ὁ δεῦτερος ψαλμὸς εἰς αὐτὸν εἴρηται, καθὰ καὶ πάντες οἱ ἀπόστολοι εἶπον. ^[5]

5 124 Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ. Τὸ γὰρ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ εἰρημένον ἐστὶ τοῦτο· «Ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ καὶ ὡς σκεῦος κεραμέως

συντρίψεις αὐτούς», ὥσανεὶ τὸ ἰσχυρὸν καὶ δυνατὸν τῆς θεότητος γνωρίσας, ἐν ταύτῳ τὸν ἀνακαινισμόν, ἥτοι ἀναπλασμόν, τῶν ἀνθρώπων σημάνας· τὸ γὰρ σκεῦος τοῦ κεραμέως συντριβόμενον, μήπω προσομιλῆσαν πυρί, δέχεται ἀναπλασμόν. Ὁμοίως καὶ τὸν ὄγδοον εἰς αὐτὸν πάλιν εἴρηκεν, εἰς τὴν αὐτοῦ θεότητα εἰπὼν τὰ πρῶτα τοῦ ψαλμοῦ, καθὰ καὶ αὐτὸς ὁ Δεσπότης Χριστὸς μαρτυρεῖ περὶ τούτου ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅταν μετὰ τῶν κλάδων ἐπευφήμουν λέγοντες· «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυΐδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. ^[5]

5 125 » Καὶ ἐπειδὴ μὴ ἴσχυον οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιτιμᾶν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς νηπίοις—ἦν γὰρ παράδοξα τὰ ὀρώμενα, παῖδες καὶ θηλάζοντα καὶ νήπια καὶ μαθηταὶ καὶ ὄχλοι ἐπευφημοῦντες καὶ τὸν ὕμνον ἀνακράζοντες αὐτῷ—, ἐπεχείρουν τὴν μέμψιν ἐπιρρίπτειν καὶ φασὶ πρὸς αὐτόν· «Οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;» Ὁ δὲ ἕτερος εὐαγγελιστὴς φησὶ· «Τινὲς ἐκ τοῦ ὄχλου ἔλεγον αὐτῷ· Ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου», ὥσανεὶ ὅτι Δυσφημεῖς καταδεχόμενος ὕμνον, ὃς τῷ Θεῷ μόνῳ ἀρμόζει, ἐκάτεροι τὸν αὐτὸν νοῦν ἔχοντες· πρὸς οὓς ὁ Κύριός φησὶ, τοῖς μέν· «Ναί, οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;» διαρρήδην φήσας τὸν ὄγδοον εἰς αὐτὸν εἰρησθαι ψαλμόν, ἐν ταύτῳ καὶ αἰνιζάμενος ὅτι· Οὐχ ἀρπάζω τὰ τῷ Θεῷ προσόντα, τοῦτο γάρ εἰμι, καθὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος βοᾷ· «Οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών»· τοῖς δὲ πάλιν εἰπὼν· Τί θαυμάζετε περὶ τῶν νηπίων καὶ περὶ τῶν μαθητῶν; «Οὗτοι ἐὰν σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράζονται. ^[10]

5 126 » Οἱ δὲ εἰδότες ὅτι γέγραπται, θεωροῦντες δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἔργοις τὰ νήπια καὶ θηλάζοντα παραδόξως κράζοντα τὸν ὕμνον, ἀναλογιζόμενοι δὲ ὡς δυνατὸν τῷ ποιήσαντι τὰ νήπια ὑπὲρ φύσιν ἀνακράζειν τὸν ὕμνον, δυνατὸν αὐτῷ καὶ τὰ ἄψυχα ποιῆσαι κραῖλαι, ἐφιμοῦντο αἰσχυνόμενοι. ^[5]

5 127 Βαβαί, δύναμις τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ· βαβαί, φιλανθρωπία· βαβαί, συγκατάβασις εὐσπλαχνος. Πῶς διὰ τῆς διδασκαλίας, ἥς ἀνέλαβε δούλου μορφῆς, ἡξίωσε πραέως τὴν ἑαυτοῦ θεότητα ὑποδεῖξαι, δέχεσθαι τε ἐναγωγὰς ὑπὸ τῶν ἰδίων κτισμάτων καὶ ἀποκρίνεσθαι οὐ μετ' ὀργῆς, ἀλλὰ πραέως καὶ ἀνεξικάκως. Ὡς μακροθυμίας ὑπερβολή. Ὡς καὶ τοῦ Δαυΐδ ἄξια τὰ τοιαῦτα ἀξιοθέντος προειπεῖν. Ἔτι γὰρ λέγει καὶ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ ψαλμῷ, ἀπὸ τοῦ «τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ;» ἕως τέλους· οἷς μαρτυρεῖ ὁ θεὸς Ἀπόστολος λέγων οὕτως· «Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον», καὶ πάλιν· «Οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν. ^[5]

5 128 » Ἀλλὰ τί νηπίον ὑπέταξεν, ὦ Παῦλε; Φησὶ· «Διεμαρτύρατο δὲ πού τις λέγων· Τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ;» Τούτῳ ὑπέταξεν αὐτήν. «Ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξει αὐτῷ τὰ πάντα, φησὶν, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον.» Οὕτως τοῖς Ἑβραίοις πιστοῖς εἰρηκώς, τὰ αὐτὰ καὶ τοῖς Ἑλλήσιν ἔλεγε καὶ φησὶ· «Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τὰ νῦν παραγγέλλει πᾶσιν ἀνθρώποις πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ἣ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρί, ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν», ὁμοίως καὶ Πέτρος· «Ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὠρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν.» Ὁμοίως πάλιν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Δαυΐδ καὶ τὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον ψαλμόν, ἐν ᾧ πάλιν καὶ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ φαίνεται λέγων καὶ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος, οἷς μαρτυρεῖ πάλιν ὁ μακαρίτης Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ λέγων οὕτως· «Πρὸς δὲ τὸν Υἱόν· Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος ἐυθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ^[5]

5 129 » Τοῦτο περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ εἰρηκώς, λέγει εὐθέως καὶ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ καὶ φησιν· «Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου,

ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου»· οὐ γὰρ ἡ θεότης διὰ τὸ ἀγαπῆσαι δικαιοσύνην καὶ μισῆσαι ἀδικίαν κρίεται, οὔτε ὅλως κρίεται, οὔτε Θεὸν ἔχει· αὐτόχρομα γὰρ Θεός ἐστιν. Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ κρίεται ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, ἵνα εἴπῃ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, παρὰ τοὺς μετόχους αὐτῆς, τουτέστι παρὰ πάντας τοὺς χριστούς. ^[10]

5 130 Ἦ γὰρ θεότης μετόχους ἄλλους οὐκ ἔχει· εἷς γάρ ἐστι Θεός, ὃς τε Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἦ δὲ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, μάλιστα τοὺς χριστούς, ἔχει μετόχους. Διὰ τοῦτο γὰρ ὅτι παρὰ πάντας ἐχρίσθη ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ, χρισθεῖσα Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὅπερ οὐδενὶ τῶν ἄλλων χριστῶν ὑπῆρξεν, οὕτως ἐξεῖπε· «Παρὰ πάντας τοὺς μετόχους σου.» Ὅλον δὲ αὐτὸν τὸν ψαλμὸν περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπὶ βασιλείᾳ νυμφίου καὶ νύμφης βασιλίδος ἐξειπὼν, διετέλεσεν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν ἑκατοστὸν ἔνατον ψαλμὸν εἰς αὐτὸν εἴρηκε· καὶ μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγων πρὸς Ἰουδαίους· «Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ Κύριον αὐτὸν καλεῖ λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου; Εἰ υἱὸς αὐτοῦ ἐστι, πῶς Κύριος αὐτοῦ ἐστι;» Τὸ μὲν «Κύριος αὐτοῦ» ὡς Θεὸν σαφῶς προειπὼν, τὸ δὲ «κάθου ἐκ δεξιῶν μου» σαφῶς τῇ ἀνθρωπότητι ἀρμόζει· τὸ γὰρ «κάθου» τῷ μὴ καθεζομένῳ λέγει· ἡ δὲ θεότης ἱδρύεται εἰς τὴν οἰκειάν τιμὴν καὶ δόξαν καὶ μακαριότητα παρ' ἐτέρου μείζονος μὴ ἐπιτρεπομένη, ἢ προτρεπομένη εἰς τοῦτο· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῆς ἡνωμένης αὐτῇ ἀχωρίστως θεότητος ἐπιτρέπεται, ἀκούουσα· «Κάθου ἐξ δεξιῶν μου», ὡσανεῖ· Ἐν τῇ ἐμῇ τιμῇ. ^[10]

5 131 Οὔτε γὰρ δεξιὰ οὔτε ἀριστερὰ ἔχει ὁ Θεὸς ἀπερίγραφος ὑπάρχων· ἀλλὰ τοῦτο αὐτῇ λέγει ὅτι· Κάθου ἐν τῇ ἐμῇ τιμῇ, ὡσανεῖ· Εἰς πρόσωπον ἐμόν, ὡς εἰκὼν Θεοῦ παντὶ τῷ κόσμῳ δεικνυμένη. Οὕτως γὰρ καὶ Δανιήλ· «Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἐξουσία πᾶσα», καὶ τὰ λοιπά. ^[15]

5 132 Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριός φησιν· «Ἐδόθη μοι ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.» Παρακατιῶν δὲ πάλιν τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ φησὶ περὶ τῆς θεότητος· «Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε», ὡσανεῖ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν θεότητα λέγοντος ὅτι· Πρὸ πάσης τῆς κτίσεως, ὡς «ἀπὸ γαστρὸς» τὸ ὁμοούσιον θέλων σημᾶναι, οὐχ ὕστερον προβαλὼν, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ σε ἔχων ἀνάρχως καὶ ἀπεράντως, ὡς ἀπὸ γαστρὸς ἐκ τῆς ἡμετέρας οὐσίας σε ἐξεγέννησα, συνόντα καὶ συνυπάρχοντα. Εἶτα πάλιν εὐθέως καὶ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος δηλῶν φησιν· «Ὡμοσε Κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»· οὐ γὰρ ἡ θεότης ἱερατεύει ἢ λατρεύει, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτῇ λατρεύεται καὶ τὰ ἱερεῖα προσδέχεται. ^[5]

5 133 Μέννηται δὲ καὶ τῆς χρήσεως ταύτης ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ λέγων οὕτως· «Καθὼς περ καὶ Ἀαρών, οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν· Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε, καθὼς καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ», πάντα τὰ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ ἐκλαβὼν. Οὕτως οὖν ὁ μακαρίτης Δαυὶδ τοὺς τέσσαρας τούτους ψαλμοὺς εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν καὶ μόνον εἶπεν. ^[10]

5 134 Οὐ γὰρ ἐκοινοποιεῖ τὰ τοῦ Δεσπότη μετὰ τῶν δούλων, ἀλλ' ἴδια τὰ τοῦ Δεσπότη ὡς Δεσπότη ἐξεῖπε, καὶ τὰ τῶν δούλων ὡς δούλων. Ὅσα δὲ ἕτερα ἐξέλαβον οἱ ἀπόστολοι ἐκ τῶν ψαλμῶν, οὐχ ὡς εἰς αὐτὸν κυρίως εἰρημένα ἐξέλαβον, ἀλλ' ὡς ἀρμόζοντα τῇ ὑποθέσει, οἷον· «Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον», καὶ τό· «Ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν», καὶ τό· «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός», καὶ· «Ἀναβὰς εἰς ὕψος ἠχημαλώτευσεν αἰχημαλωσίαν», καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια ὡς ἀρμόζοντα τῇ ὑποθέσει αὐτῶν ἐξέλαβον. ^[5]

- 5 135 Οἷον ἐποίησε καὶ ὁ μακαρίτης Παῦλος τὴν χρῆσιν Μωϋσέως τὴν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ μεταβαλὼν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν, ὡς ἀρμόζουσιν, λέγων οὕτως «Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι· Χριστὸν καταγαγεῖν, ἢ Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι· Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν», μεταφράσας τὴν χρῆσιν ὡς ἀρμοδίαν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν. Οὐδὲ γὰρ ἀρμόζουσι τὰ λοιπὰ τῶν ψαλμῶν εἰς τὸν Δεσπότην Χριστόν, ἐξ ὧν τινα ἐξέλαβον, οἷον εἰς τὸ «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς» εἰκοστὸς πρῶτός ἐστι· λέγει οὖν εἰς αὐτόν· «Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου», ὅπερ ἀνάρμοστον καὶ ἀσύμφωνον τῇ θείᾳ Γραφῇ, καὶ σαφὲς μανία περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐκλαβεῖν τὸ τοιοῦτο. Ἐπὶ δὲ τῶν τεσσάρων τούτων ψαλμῶν τῶν εἰς τὸν Δεσπότην Χριστόν εἰρημένων, ὅλοι δι' ὅλου αὐτῷ ἀρμόζουσιν. ^[20]
- 5 136 Οὐτε γάρ, καθὰ καὶ πρῶτον εἴπαμεν, ἐκοινοποιεῖ ὁ μακάριος Δαυΐδ τὰ εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν λεγόμενα μετὰ τῶν λεγομένων εἰς ἑτέρους τινάς. Φαίνεται γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῦτο ποιῶν, ἥνίκα ἐνεκάλουν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Διατί ἐργάζῃ ἐν σαββάτῳ; Ὃς ἀπεκρίνατο λέγων ὅτι· «Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.» Ὅτε δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐνεκάλουν, φησὶν· «Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαυΐδ, ὡς τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὐς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνον;» διαρρήδην τῷ Πατρὶ ἑαυτὸν ἀντιδιαστέλλων, τοὺς μαθητὰς δὲ τοῖς προφήταις, ἡγουν τοῖς ἱερεῦσιν, ὡς δούλους πρὸς δούλους καὶ ὡς υἱὸν πρὸς πατέρα. Παραγραφὴ κατὰ παρένθεσιν κειμένη Ὅτε μετεμορφώθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἔμπροσθεν Πέτρου καὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου εἰς τὸ ὄρος καὶ ὤφθη ἐν δόξῃ μεγάλῃ, καὶ Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας συλλαλοῦντες αὐτῷ, θεωρήσαντες οἱ μαθηταὶ τὴν υπερβάλλουσαν δόξαν εἰς ἑκπληξιν καὶ τέρψιν καὶ πόθον καὶ ἔρωτα καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ κάλλους ἐκείνου ἐγένοντο. ^[5]
- 5 137 Ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος, τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸς ἄλλος ἀντ' ἄλλου γεγονώς, καταπλαγεὶς τῇ θεᾷ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ· «Ἐπιστάτα, καλὸν ἡμᾶς ὥδε μεῖναι», ὡσανεὶ· Ἰδοὺ καλὴ θεὰ καὶ τόπος καὶ λαμπρότης καὶ δόξα ὑπερβάλλουσα· διατί κατερχόμεθα ἔνθεν εἰς χεῖρας πάλιν ἐλθεῖν τῶν θελόντων ἡμῖν ἐπιβουλεύειν καὶ θλίβεσθαι, διαπαντὸς τόπον ἐκ τόπου μετερχόμενοι καὶ διωκόμενοι; «Εἰ θέλεις οὖν, ποιήσωμεν ὥδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσεὶ μίαν καὶ Ἠλίᾳ μίαν.» Καὶ ἐπειδὴ ἰσότιμον ἡγήσατο ὁ Πέτρος Μωϋσέα καὶ Ἠλίαν τοῦ Κυρίου, συναριθμήσας ἐξ ἴσου τὰς σκηνάς, μίαν ἐκάστῳ εἰπὼν, ἐπισημαίνεται ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς λέγων οὕτως· «Μὴ εἰδὼς ὁ λέγει», ὡσανεὶ· Ἠγνοηκὼς ὁ Πέτρος τὰ κατὰ τὸν Κύριον οὕτως ἐφθέγγατο. ^[5]
- 5 138 Εὐθέως δὲ οὐρανόθεν νεφέλῃ ἐπεσκίασε καὶ ἐχώρισε Μωϋσέα τε καὶ Ἠλίαν καὶ ἀπέκρυψεν ἀπὸ τῶν μαθητῶν· τὸν δὲ Ἰησοῦν μόνον ἐν μέσῳ δακτυλοδεικτῶν ὁ Πατὴρ δεικνύει τοῖς μαθηταῖς λέγων· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς καὶ ἐκλελεγμένος, αὐτοῦ ἀκούετε.» Πλανᾶσθε, φησί, τοῦτον μετ' ἐκείνων ἐξισοῦντες· οὗτος γάρ μου ἐστὶν ὁ Υἱός, ἐκεῖνοι δέ, ὡς περ καὶ ὑμεῖς, δοῦλοι. Τούτου οὖν ὡς Δεσπότης καὶ ἐμοῦ Υἱοῦ κατὰ πάντα ἀκούετε. Ἐπανάληψις τῶν προτέρων Οὕτως καὶ ὁ προφήτης Δαυΐδ, τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ κινούμενος, οὐκ ἀνέμιξε χύδην τὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Δεσπότης μετὰ τῆς ὑποθέσεως τῶν δούλων, ἀλλ' ἰδικῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Δεσπότης τοὺς τέσσαρας τούτους ψαλμοὺς ἠξιώθη προειπεῖν καὶ συντάξαι, τοὺς δὲ ἄλλους πάντας εἰς ἑτέρων προσώπων ἢ πραγμάτων ἢ ἱστοριῶν, κοινωφελῇ διδασκαλίᾳ τοῖς πᾶσιν ἐκτιθέμενος. ^[5]
- 5 139 Διὰ τοῦτο καὶ ἐμμελῶς καὶ μετὰ ῥυθμοῦ αὐτὰ ἐξεῖπεν, ἵνα εὐκάτοχα καὶ εὐμνημόνευτα τοῖς πᾶσιν ὡς τερπνὰ γένωνται. Καὶ τοῦτο εὐδην, ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ κόσμου ἀδόμενα τὰ τοῦ Δαυΐδ εὐρήσομεν, καὶ σχεδὸν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων μικρῶν τε καὶ μεγάλων διὰ στόματος φερόμενα καὶ καθ' ἑκάστην ἀδόμενα καὶ μνημονευόμενα πλείω τῶν ἄλλων προφητῶν καὶ Γραφῶν. Ἀλλὰ καὶ τούτῳ πέρας δόντες ἐπὶ τὸν μέγαν Ἠλίαν μετέλθωμεν,

ἐξηγούμενοι καὶ τούτου τὴν ἀξίαν. Ἔστιν οὖν καὶ τούτου τὴν διαγραφὴν κατιδεῖν οὕτως. ΗΛΙΑΣ Οὗτος Ἡλίας, ὁ πρῶτος ἀνθρώπων τοῖς ἀνθρώποις ὑποδείξας οὐρανοδρομεῖν, ὁ πρῶτος ἀνθρώπων ὑποδείξας ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων μίαν ὁδόν, ὁ τὴν γῆν λαχὼν οἰκητήριον καὶ τὸν οὐρανὸν ἀθρόον διατρέχων, ὁ θνητὸς ὑπάρχων καὶ τοῖς ἀθανάτοις ἀμιλλώμενος, ὁ χαμαὶ βαδίζων καὶ ὡς πνεῦμα μετὰ ἀγγέλων οὐρανοπορῶν, ὁ διὰ τῆς μηλωτῆς τῷ μαθητῇ Ἑλισσαίῳ διπλᾶ τὰ χαρίσματα μεταδούς, ὁ μακροχρόνιος καὶ ἀγήρως ἄνθρωπος, ὁ τῷ Ἀντιχρίστῳ διατηρούμενος στρατηγός, ὁ ἀντικαθιστάμενος καὶ διελέγχων τὴν ἀπάτην καὶ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ, ὁ πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς πλάνης αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ἐπιστρέφων. ^[10]

5 140 Οὗτος ὁ τῆς δευτέρας καὶ ἐπιφανοῦς παρουσίας τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ἀξιούμενος εἶναι πρόδρομος. Ὡς μέτρα διακονιῶν τοῖς ἀγγέλοις ἀμιλλώμενα. Δόξα τῷ ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις χαριζομένῳ Θεῷ. Ἀμήν. Παραγραφὴ Οὗτος ὁ μέγας Ἡλίας ἀναληφθεὶς ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ἐδείχθη, ὡς τετίμηται τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις· καὶ ἐλπίδα χρηστὴν διὰ τούτου πάλιν ὁ Θεὸς προκατεβάλετο ὡς δυνατόν τοῖς ἀνθρώποις, Θεοῦ θέλοντος, οὐρανοδρομεῖν. ^[5]

5 141 Μέγα γὰρ θαῦμα τὸ τοῦτον ὄρα, ἄνθρωπον ἐν ἄρματι πυρίνῳ ἡνιοχοῦντα καὶ τὸν οὐρανὸν διατρέχοντα. Βαβαί, φιланθρωπία τοῦ τιμήσαντος. Αἰσχυνέσθωσαν οἱ μὴ δοξάζοντες τὴν μεγάλην οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς σοφῶς καὶ οὐκ ὀργίλως ὁ Θεὸς ἐκάστοτε καὶ τὰς τιμωρίας ἐπιφέρει τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὴν τιμὴν διαφυλάττει τοῦ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ γενομένου ἀνθρώπου. Δόξα καὶ ἔπαινος αὐτῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Οὗτος Ὡσηὲς τῶν δώδεκα προφητῶν ὁ πρῶτος ἀξιωθείς εἰπεῖν περὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ οὕτως· «Ὅταν θλίβωσιν, ὀρθρίσωσι πρὸς με λέγοντες· Δεῦτε, ἐπιστρέψωμεν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὅτι αὐτὸς ἤρπακε καὶ ἰάσεται ἡμᾶς, πληξας μοτώσει ἡμᾶς, ὑγιαίνει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ γνωσόμεθα. ^[10]

5 142 » Ἐκ ταύτης τῆς χρήσεως ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει τοῖς Κορινθίοις· «Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς Γραφάς» τὸ γὰρ «ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς Γραφάς» οὐκ ἔστιν ἀλλαχόθεν εὑρεῖν. Ἔτι λέγει ὁ προφήτης ἀρμόζων ἐπὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ· «Σάρξ μου ἐξ αὐτῶν. ^[20]

5 143 ^[11t]» Πάλιν λέγει· «Ἐκύκλωσέ με ἐν ψεύδει Ἐφραΐμ καὶ ἐν ἀσεβείᾳ οἶκος Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα. Νῦν ἔγνω αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ λαὸς ἅγιος κληθήσεται Θεοῦ» ἀπὸ τῆς φυλῆς, διὰ τὸν ἐξ αὐτῆς ἀναδεικνύμενον κατὰ σάρκα Δεσπότην Χριστόν, λαὸν ἅγιον Θεοῦ ὀνομάσας τὸν Ἰούδαν. Ἔτι πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης· «Ἐκ χειρὸς ἄδου ῥύσσομαι αὐτούς, ἐκ θανάτου λυτρώσομαι αὐτούς. Ποῦ ἡ δίκη σου, θάνατε; Ποῦ τὸ κέντρον σου, ἄδη;» Ταύτῃ τῇ χρήσει ἐχρήσατο ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως. Παραγραφὴ Οὗτος καὶ τὴν τριήμερον τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν σαφῶς προεμήνυσε φάσκων· «Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστησόμεθα καὶ γνωσόμεθα» ὁμοίως καὶ τοῦ θανάτου τὴν καθαίρεσιν καὶ τοῦ κέντρου τοῦ ἄδου τὴν δίκην προκατήγγειλε.

5 144 Πῶς οὐκ ἐκπλήττεσθαι δεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ ἄφατον φιланθρωπίαν, τὴν ἐκάστοτε προνοουμένην τοῦ ἀνθρωπείου γένους; Δόξα τῇ ἀνεκδιηγίτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ. Οὗτος ὁ δεύτερος Ἀμὼς καὶ αὐτὸς ἀξιωθείς εἰπεῖν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ οὕτως· «Διότι ἰδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν χριστὸν αὐτοῦ. ^[5]

5 145 » Ἔτι λέγει· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πεπτωκυῖαν καὶ ἀνοικοδομήσω τὰ πεπτωκότα αὐτῆς καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτὴν καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος, ὅπως ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς

ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς, λέγει Κύριος ὁ ποιῶν ταῦτα.» Ταύτης τῆς χρήσεως μέμνηται Ἰάκωβος ὁ ἀπόστολος ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων. Παραγραφή Καὶ οὗτος συμφώνως τῷ πρώτῳ τὸν Χριστὸν καταγγέλλει, δι' οὗ γίνεται τοῦ παντὸς κόσμου ἡ σωτηρία, καὶ πάλιν τὴν σκηνὴν Δαυὶδ ἀνεγείρειν πεπωκυῖαν δι' αὐτοῦ ἐπαγγέλλεται Θεὸς καὶ πάντα τὰ ἔθνη ὠφελεῖν, ἅπερ τὰ αὐτὰ πάντες ἐξαγγέλλουσιν. Οὗτος Μιχαίας ὁ τρίτος, ὃς ἠξιώθη καὶ αὐτὸς προειπεῖν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, καὶ φησι· «Καὶ σὺ Βηθλεέμ, γῆ τοῦ Ἐφραθᾶ, ὀλιγοστός εἶ σὺ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα. ^[5]

5 146 ^[28τ] Ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος.» Ταύτην τὴν χρῆσιν λαβόντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τῶν Ἰουδαίων, Ἡρώδου αὐτοῦς ἀπαιτοῦντος ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται, ἔφησαν· «Ἐν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας»· ὅθεν καὶ τοὺς μάγους ἐπὶ τὴν Βηθλεέμ τότε ἀπέστειλεν. Ἔτι λέγει ὁ αὐτὸς προφήτης· «Αὐτὸς ἐπιστρέψει καὶ οἰκτερήσει ἡμᾶς καὶ καταδύσει τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ ἀπορρίψει εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης πάσας τὰς ἀδικίας ἡμῶν· δώσει εἰς ἀλήθειαν τῷ Ἰακώβ, ἕλεος τῷ Ἀβραάμ, καθότι ὥμοσε τοῖς πατράσιν ἡμῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τὰς ἔμπροσθεν.» Παραγραφή Καὶ οὗτος συμφώνως τὸν ἐκ Βηθλεέμ καὶ Ἰούδα ἐξ αἰῶνος εἰς ἄρχοντα τῷ Ἰσραήλ ἐγειρόμενον προμηνύει, δι' οὗ γίνεται καταλλαγὴ τοῦ κόσμου, καθαιρῶν ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας καὶ εἰς κρεῖττονα λήξιν ἡμᾶς ὁδηγῶν.

5 147 Δόξα τῷ ἐκάστοτε σοφῶς οἰκονομοῦντι καὶ προλέγοντι Θεῷ τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον. Οὗτος Ἰωὴλ τέταρτος καὶ αὐτὸς ἀξιωθείς προειπεῖν περὶ τοῦ κατὰ τὸν Δεσπότην Χριστὸν μυστηρίου, φησὶ γὰρ οὕτως· «Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνίοις ἐνυπνιασθήσονται, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται· καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου· καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, αἶμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ· ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἶμα, πρὶν ἔλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου, τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ· καὶ ἔσται πᾶς, ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται. ^[25]

5 148 » Ταύτης τῆς χρήσεως μέμνηται ὁ μακαρίτης Πέτρος ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων πληρουμένης, ὅτε ἡ κάθοδος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ἐγένετο. Παραγραφή Καὶ οὗτος τὰ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ γενόμενα διὰ Πνεύματος ἁγίου θαύματα, προφητείας, ἐνύπνια καὶ ὁράσεις, ἐν ταύτῳ καὶ τῆς μεγάλης καὶ φοβερᾶς καὶ ἐπιφανοῦς παρουσίας τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ τὴν ἡμέραν προμηνύει, οἷον γέγονε διαφόρως μὲν ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῶν μάγων κατ' ὄναρ χρηματισθέντων, ὡς δηλοῖ τὰ Εὐαγγέλια, δι' ὁράσεων δὲ Συμεὼν χρηματισθεὶς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν Δεσπότην ὑπεδέξατο· Ἄννα πάλιν ἡ τοῦ Φανουὴλ ἀνθομολογουμένη τῷ Κυρίῳ περὶ αὐτοῦ· προφητεύοντες δέ, ὡς Ἁγαβος καὶ αἱ θυγατέρες Φιλίππου· καὶ αἱ γυναῖκες δὲ αἱ ἐπὶ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου ὁπτασίας ἀγγέλων ἐθεάσαντο, καὶ οἱ μαθηταὶ ὁμοίως. ^[10]

5 150 Τί δὲ δεῖ λέγειν καὶ περὶ τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους γενομένης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Κορνηλίου καὶ ἐπὶ πάντων τῶν πιστῶν, ὧν γράφει ὁ Ἀπόστολος· «Ὡς μὲν γὰρ δίδοται λόγος σοφίας, ἐτέρῳ προφητεία, ἐτέρῳ γέννη γλωσσῶν, ἐτέρῳ δὲ ἐρμηνεία γλωσσῶν, ἐτέρῳ χαρίσματα ἰαμάτων, ἐτέρῳ λόγος γνώσεως, ἐτέρῳ πίστις, ἐτέρῳ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλω διάκρισις πνευμάτων, πάντα δέ, ἔφη, τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.» Δόξα τῷ διὰ πάντων τῶν προφητῶν προμηνύοντι ταῦτα Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Οὗτος Ἀβδίου ὁ πέμπτος, φησὶ, καὶ αὐτὸς ἀξιωθείς προειπεῖν περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οὕτως· «Διότι ἐγγὺς ἡμέρα Κυρίου ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. ^[5]

5 151

» Εἴρηται μὲν κατὰ τὸ πρόχειρον περὶ τῶν Σκυθῶν, τουτέστι τοῦ Γῶγ καὶ τοῦ Μαγῶγ, κυριώτερον δὲ ἀρμόζει ἐπὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ· ἐπιφέρει γὰρ μετ' ὀλίγα· «Ἐν δὲ τῷ ὄρει Σιών ἔσται ἡ σωτηρία.» Παραγραφή Καὶ οὗτος πάλιν ἐγγὺς εἶναι ἡμέραν Κυρίου σωτηριώδη ἐν τῇ Σιών, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, διαρρήδην κηρύττει 1. Δόξα τῷ Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Οὗτος Ἰωνᾶς ἕκτος, ὃς οὐ διὰ λόγων, ἀλλ' ἔργῳ καὶ τύπῳ προεμήνυσε τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· «Ὡσπερ Ἰωνᾶς ἔμεινεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. ^[5]

5 152 » Ὡσπερ γὰρ τὸ κῆτος ἀδιάφθορον ἐξήμεσε τὸν Ἰωνᾶν, οὕτως καὶ ὁ τάφος τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἐξήμεσεν εἰς κρείττονα ζωὴν. Παραγραφή Καὶ οὗτος τὸν τάφον καὶ τὴν παράδοξον ἀνάστασιν καὶ ἀφθαρσίαν ὡς ἐν τύπῳ δι' ἔργων προεμήνυσε τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἀνακεφαλαίωσις πάντων ἀνθρώπων οἰκονομεῖται. Δόξα τῷ ταῦτα ποιοῦντι Θεῷ. Ἀμήν. Οὗτος Ναοὺμ ἑβδομος ἡξιώθη καὶ αὐτὸς προειπεῖν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ φησιν· «Ἐόρταζε, Ἰούδα, τὰς ἐορτάς σου, ἀπόδος τῷ Κυρίῳ τὰς εὐχάς σου, διότι οὐ μὴ προσθῶσιν ἔτι τοῦ διελθεῖν διὰ σοῦ εἰς παλαιώσιν· συντετέλεσται, ἐξήρται· ἀνέβη ἐμφυσῶν εἰς πρόσωπόν σου, ἐξαιρούμενός σε ἐκ θλίψεως. ^[10]

5 153 » Παραγραφή Πῶς καὶ οὗτος συμφώνως χαίρειν παρεγγυᾷ περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν καὶ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως, τὸ ἀπαλαίωτον ἡμῶν προσημαίνων, τουτέστι τὴν ἀφθαρσίαν καὶ τὴν ἀθανασίαν. Δόξα τῷ Θεῷ. Ἀμήν. Οὗτος Ἀμβακούμ ὄγδοος καὶ αὐτὸς ἀξιωθεὶς εἶπεῖν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ οὕτως· «Ἴδετε, οἱ καταφρονηταί, καὶ ἐπιβλέψατε καὶ θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε, διότι ἐγὼ ἔργον ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῇται. ^[10]

5 154 » Ταύτην τὴν χρῆσιν ἀρμοδίως ὁ Παῦλος ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἐξέλαβεν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Πισιδίας. Παραγραφή Ὁμοίως καὶ οὗτος παράδοξα καὶ ἄπιστα τοῖς ἀνθρώποις, μάλιστα τοῖς καταφρονηταῖς, πράγματα, δηλονότι περὶ ἀναστάσεως, ἐπαγγέλλεται προσημαίνειν. Δόξα τῷ Θεῷ. Ἀμήν. Οὗτος Σοφονίας ἑνατος καὶ αὐτὸς ἀξιωθεὶς προφητεῦσαι περὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ φησιν οὕτως· «Ἐπιφανήσεται Κύριος ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ, ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν. ^[10]

5 155 » Πάλιν λέγει· «Ὅτι μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν εἰς γενεὰν αὐτῆς τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἑνα· ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι.» Καὶ πάλιν λέγει· «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, εὐφραίνου καὶ κατατέρπου, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· περιεῖλε Κύριος τὰ ἀδικήματά σου λελύτρωσαι ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου· βασιλεὺς Ἰσραὴλ ὁ Κύριος ἐν μέσῳ σου, οὐκ ὄψη κακὰ ἔτι.» Ἄπερ πάντα κυριώτερον ἐπὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἀρμόζει. Παραγραφή Καὶ οὗτος τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν εἰδώλων τὴν καθάραισιν καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπιστροφὴν πρόδηλός ἐστι σημαίνων. Οὗτος Ἀγγαῖος δέκατος ἡξιώθη καὶ αὐτὸς προειπεῖν περὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ὡς εἰς πρόσωπον Ζοροβάβελ, τὰ ἀρμόζοντα τῷ Δεσπότη Χριστῷ, λέγων· «Καὶ θήσομαί σε σφραγίδα, διότι σὲ ἡρετισάμην, λέγει Κύριος παντοκράτωρ», καθάπερ καὶ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει· «Τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός. ^[10]

5 156 » Οὗτος ὁ ναὸς ἐστὶν ὁ ὑπὸ Ζοροβάβελ κτισθεὶς μετὰ τὴν ἐπάνοδον, περὶ οὗ ὁ Ζαχαρίας λέγει· «Αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τοῦτον καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπιτελέσουσιν αὐτόν», περὶ οὗ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Κυρίῳ ἔλεγον· «Ἐν τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;» Παραγραφή Καὶ οὗτος εἰς πρόσωπον

Ζοροβάβελ τὰ κατὰ τὸν Δεσπότην Χριστὸν προμηνύει, δι' οὗ γίνεται πάντων τῶν ἐθνῶν ἡ σωτηρία. ^[10]

5 158 Οὗτος Ζαχαρίας ἐνδέκατος καὶ αὐτὸς ἀξιωθεὶς προειπεῖν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, λέγων οὕτως· «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε χαράν, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται, δίκαιος καὶ σῶζων, αὐτὸς πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.» Ὑπερβολικῶς μὲν εἰς τὸν Ζοροβάβελ εἶρηκε ταύτην τὴν χρῆσιν, τὴν δὲ ἔκβασιν κυρίως ἔσχεν ἐπὶ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ. Ἔτι λέγει· «Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτόν· Τί αἱ πληγαὶ αὗται αἱ ἀναμέσον τῶν χειρῶν σου; Καὶ ἐρεῖ· Ἄς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τῶν ἀγαπητῶν μου», καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· «Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης.» Ταύτης τῆς χρήσεως μέμνηται καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, ὅτε ἤμελλε παραδίδοσθαι, εἰς ἑαυτὸν αὐτὴν εἰρησθαι εἰρηκῶς. Παραγραφή Οὐδὲν ξένον καὶ οὗτος τῶν αὐτῶν τοῖς ἄλλοις ἔχεται λέγων, τὴν ἔλευσιν προμηνύων τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ, ὅστις ἐν ἑαυτῷ ἔδειξε καὶ τῆς δευτέρας καταστάσεως τὴν ἀρχήν. Δόξα τῷ τῶν ὅλων Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Οὗτος Μαλαχίας δωδέκατος καὶ αὐτὸς προφητεύειν ἀξιωθεὶς περὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ· λέγει δὲ καὶ αὐτὸς οὕτως· «Διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἔως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρὰ, διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. ^[10]

5 159 » Καὶ πάλιν λέγει· «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου σου.» Ταύτην δὲ τὴν χρῆσιν καὶ ὁ Κύριος εἰς ἑαυτὸν ἐξέλαβε καὶ εἰς τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην. Ἔτι λέγει ὁ αὐτὸς προφήτης· «Καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἡλιος δικαιοσύνης καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ· καὶ ἐξελεύσεσθε καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα καὶ καταπατήσετε ἀνόμους, διότι ἔσονται σποδὸς ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἣν ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεοβίτην πρὶν ἔλθειν ἡμέραν Κυρίου, τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ», καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι· Ἐὰν θέλητε, δέξασθε περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, «αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. ^[10]

5 160 ^[15t]» Λοιπὸν ἐπὶ τοὺς τέσσαρας τοὺς μεγάλους βαδιοῦμεν πληρώσαντες σὺν Θεῷ τοὺς δώδεκα. Παραγραφή Ἀλλὰ καὶ οὗτος οὐ ξένα, ἀλλ' ὅμοια τοῖς ἄλλοις ἔνδεκα, τὰ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐσόμενα προεμήνυσε, καὶ τὴν μεγάλην πάλιν καὶ ἐπιφανῆ τοῦ Κυρίου ἡμέραν, ἐν ἣ προπέμψει καὶ τὸν Θεοβίτην Ἠλίαν, φησὶν, ἔτι περιόντα.

5 161 Δόξα τῷ τὰ πάντα κτίσαντι Θεῷ καὶ πάλιν ἀνακτίζοντι. Ἀμήν. Τὸ κείμενον Πάντες μὲν οἱ προφήται προεφήτευσον καὶ ὑπεμίμνησκον τοὺς Ἰουδαίους περὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ, ὧν πρὸς τοὺς πατέρας ἐποιήσατο, ὅπως πάντα τὰ ἔθνη εὐλογεῖν ὑπέσχετο ἐν τῷ σπέρματι τοῦ Ἀβραάμ διὰ τῆς κατὰ τὸν Δεσπότην Χριστὸν οἰκονομίας, καὶ ὅπως ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ὁ Θεὸς πρῶν ἔκ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ καὶ δέδωκεν αὐτοῖς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ὅπως καὶ αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ ἀπαχθήσονται καὶ πάλιν ἐνδόξως ἐπανήξουσιν, καὶ πάλιν πείσονται κακὰ ὑπὸ Ἀντιόχου καὶ τῶν πέριξ ἐθνῶν, καὶ ὅπως καὶ τούτων δυνάμει θείᾳ περιγενήσονται, καὶ τότε ὁ προσδοκώμενος ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ ἥξει ἐπὶ σωτηρίᾳ παντὸς τοῦ κόσμου κατὰ τὰς ἄνωθεν ἐπαγγελίας. ^[10]

5 162 Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν προφητῶν. Τινὲς μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἑαυτοῖς συνέγραψαν τὰς ἰδίας βίβλους, οἷον ὁ Δαυὶδ συνθεὶς τὴν βίβλον τῶν ψαλμῶν, καὶ Δανιήλ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ κελευσθεὶς γράψαι ἅπερ αὐτῷ δι' ὁράσεων ἀπεκαλύφθη, ἢ καὶ ἄλλοι τινές.

5 163 Οἱ δὲ λοιποὶ οὐχ ἑαυτοῖς συνέγραφον, ἀλλὰ γραμματεῖς ἦσαν ἐν τῷ ἱερῷ, οἱ ἔγραφον ἐκάστου προφήτου, ὡς ἐπὶ ἡμερολογίου, λόγον. Καὶ ἡνίκα ἀπεστέλλετο ὑπὸ Θεοῦ προφήτης κηρῦσαι ἢ

περὶ Ἱερουσαλὴμ ὅτι μέλλει αἰχμαλωτίζεσθαι, ἢ περὶ Σαμαρείας, ἢ περὶ ἐτέρων τόπων, ἢ περὶ τῆς ἐπανόδου, ἢ περὶ Ἀντιόχου, ἢ περὶ τῶν πέριξ ἐθνῶν, ἢ περὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καθ' ἣν ἡμέραν προεφήτευσεν, ἔγραφον ἐν τῷ λόγῳ τοῦ προφήτου ἐκείνου ὃ ἐκήρυττε περὶ ἐνὸς πράγματος· καὶ πάλιν μετὰ καιρὸν, εἰ ἐκήρυξε περὶ ἐτέρου πράγματος, πάλιν ἔγραφον ὑποτάσσοντες εἰς τὸν αὐτοῦ λόγον, ὡς ἀρχὴν κεφαλαίου ποιούμενοι ὃ ἐκήρυττε, καὶ οὕτως πᾶσαν τὴν βίβλον αὐτοῦ συνετίθεσαν. Ὅθεν ἔστιν εὐρεῖν ἐν ταῖς αὐτῶν βίβλοις κεφάλαιον ἀρμόζον εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν Βαβυλῶνος, ἢ εἰς τὴν ἐπάνοδον, καὶ εὐθέως περὶ Χριστοῦ ἕτερον, καὶ αὐθις πάλιν περὶ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ἐπανόδου λέγοντα, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐὰν μὴ παρατετηρημένως τις ἀναγνῶ, συγκεχυμένα τὰ πλεῖστα εὐρήσει. ^[5]

5 164 Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αἱ Βασιλεῖαι τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐν τῷ ἱερῷ ἐγράφησαν κατὰ μέρος, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Σαοῦλ τὰ ἕως τοῦ Σαοῦλ, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Δαυΐδ τὰ ἕως τοῦ Δαυΐδ, ὁμοίως καὶ τὰ ἐκάστου βασιλέως κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν ἐγράφοντο. Ὅμοίως ἔγραφον καὶ ἐν τοῖς σκρινίοις τῶν βασιλέων, ἃς καλοῦμεν Παραλειπομένας. Τὴν δὲ Πεντάτευχον Μωϋσῆς ἔγραψεν, ἱστορίαν προγεγονότων καὶ γινομένων καὶ ἐσομένων. Ἰησοῦς πάλιν τὴν ἰδίαν βίβλον· τοὺς Κριτὰς πάλιν ἐν τῷ ἱερῷ, ἡγουν ἐν τῇ σκηνῇ· ὁμοίως καὶ τὴν Ῥούθ. Σολομὼν πάλιν τὰ ἴδια ἔγραψε, τὰς τε Παροιμίας καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὸν Ἑκκλησιαστήν· σοφίας γὰρ χάριν εἰληφὼς παρὰ Θεοῦ, καὶ πάντα ἀνθρώπον νοουθετῶν σοφῶς ἀναστρέφεσθαι ἐν τῷδε τῷ βίῳ, προφητείας χάριν οὐκ εἰλήφει. Ὅσους οὖν εὕρομεν προφητείας ἀξιοθέντας εἰπεῖν περὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ἐτάξαμεν. ^[15]

5 165 Ὡς δὲ γράφομεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων τεσσάρων προφητῶν, ὅσα ἠξιώθησαν προειπεῖν περὶ τῆς κατὰ τὸν Δεσπότην Χριστὸν οἰκονομίας, ἐν ἣ ἀφορᾷ πᾶς ὁ σκοπὸς τῆς θείας Γραφῆς. Προφέρομεν τοίνυν πρῶτον τὸν μεγαλοφωνότατον Ἡσαΐαν, ὃς καὶ τύπῳ καὶ λόγῳ ἠξιώθη ἰδεῖν καὶ προειπεῖν περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου. ΗΣΑΙΑΣ Οὗτος ὁ μέγας Ἡσαΐας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμώς, ὃς τύπῳ μὲν προεῖδε τὰ κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ὅτε εἶδε «τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπλημένου, καὶ Σεραφεῖμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, ἕξ πτέρυγες τῷ ἐνὶ καὶ ἕξ πτέρυγες τῷ ἐνί», ἐαυτὰ κατακαλύπτοντα, «καὶ ἔκραζον ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. ^[5]

5 166 » Ἐπὶ τούτοις ἀπεστάλη ἐν τῶν Σεραφεῖμ καὶ ἔλαβε τῇ λαβίδι ἄνθρακα ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἥψατο τῶν χειλέων αὐτοῦ λέγων· «Τοῦτο ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας σου», σαφῶς διὰ τῆς ὀψεως τῆς δειχθείσης καὶ τοῦ ὕμνου καὶ τοῦ τύπου διδασχθεῖς προμηνῦσαι τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον. Ὡς δὲ πάλιν καὶ λόγῳ φησὶν οὕτως· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἦχθη καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφρονος. ^[10]

5 167 » Ταύτην τὴν χρῆσιν ὁ εὐνοῦχος Αἰθίοψ ἀναγνοὺς τὸν Φίλιππον παρεκάλει ἐρμηνευθῆναι αὐτῷ αὐτήν, ὃς τάχιστα περὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ αὐτῷ αὐτήν ἐρμήνευσεν εἰρησθαι ὑπὸ τοῦ προφήτου. Εἶτα πάλιν λέγει· «Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν». Καὶ πάλιν· «Ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· καὶ Κύριος βούλεται καθαρῶς αὐτὸν ἀπὸ τῆς πληγῆς καὶ δεῖξαι αὐτῷ φῶς.» Καὶ πάλιν· «Οὕτως λέγει Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ ἐμβαλῶ εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον πολυτελεῖ, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ κατασυχνηθῇ.» Καὶ πάλιν· «Ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσοῦ καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι.» Καὶ πάλιν· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με.» Τοῦτο ἀναγνοὺς ὁ Κύριος ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς σάββασιν εἶπεν· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, σήμερον ἐπληρώθη ἡ Γραφή αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.» Παραγραφή Καὶ οὗτος ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ ὁπτασιῶν προεμήνυσεν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος, τουτέστι τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, ὁμολογίαν καὶ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὴν ἀνάστασιν, ἅπερ νῦν καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ πρεσβεύει. ^[5]

- 5 168 Δόξα τῷ πάντοτε οἰκονομοῦντι σοφῶς τὸ ἀνθρώπειον γένος. Οὗτος Ἰερεμίας ἀξιωθεὶς καὶ αὐτὸς προειπεῖν περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, λέγων οὕτως· «Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι Κύριος. ^[10]
- 5 169 ^[35t]» Ταύτης δὲ τῆς χρήσεως καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μέμνηται Ματθαῖος πληρωθείσης ἐν καιρῷ τοῦ πάθους. Πάλιν λέγει ὁ αὐτὸς προφήτης· «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, φησὶ Κύριος· ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη μου, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, φησὶ Κύριος, διδοὺς νόμους μου ἐπὶ διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν. Καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ λέγων· Γινώθι τὸν Κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὅτι ἴλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. «Καὶ ταύτης μέμνηται ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ. Παραγραφὴ Καὶ οὗτος ὁμοίως τὰ κατὰ τὸν Δεσπότην Χριστὸν προμηνύει, ὅστις ἀρχηγός ἐστι τῆς δευτέρας καταστάσεως· σαφέστερον γὰρ καὶ πρώτην καὶ δευτέραν κατάστασιν προμηνύει, ἥτις δευτέρα ἀρχὴν ἔσχεν ἐπὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ.
- 5 170 Δόξα τῷ Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. ΙΕΖΕΚΙΗΛ Οὗτος Ἰεζεκιήλ ἐν Βαβυλῶνι προφητεύων καὶ αὐτὸς ἠξιώθη προειπεῖν περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας, καὶ φησι· «Καὶ ῥύσομαι αὐτοὺς ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν καὶ καθαρῶς αὐτούς· καὶ ἔσονται μοι εἰς λαὸν καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν· καὶ ὁ δοῦλός μου Δαυὶδ ἄρχων ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ποιμὴν εἴς ἐσται πάντων, ὅτι ἐν τοῖς προστάγμασί μου πορεύσονται. ^[5]
- 5 171 ^[13t]» Καὶ πάλιν λέγει· «Καὶ εἶπε πρὸς με· Τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ ἐκπορευόμενον εἰς τὴν Γαλιλαίαν τὴν πρὸς ἀνατολὰς, καὶ κατέβαινεν ἐπὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ ἤρχετο ἕως ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἐπὶ τὸ ὕδωρ τῆς διεκβολῆς, καὶ ὑγιάνει τὰ ὕδατα, καὶ ἔσται πᾶσα ψυχὴ τῶν ζώων τῶν ἐκζέοντων καὶ ἐπὶ πάντα, ἐφ' ἃ ἂν ἐπέλθῃ ἐκεῖ ὁ ποταμός, ζήσεται.» Παραγραφὴ Καὶ οὗτος ὁμοία τοῖς ἄλλοις αἰνίττεται προμηνύων τῆς δευτέρας ἡμῶν καταστάσεως τὸν ἀρχηγὸν καὶ τὴν πολιτείαν.
- 5 172 Δόξα τῷ τὰ πάντα σοφῶς οἰκονομοῦντι Θεῷ. Ἀμήν. ΔΑΝΙΗΛ Οὗτος Δανιήλ ἐν Βαβυλῶνι προφητεύων καὶ αὐτὸς ἀξιωθεὶς προειπεῖν περὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, καὶ φησιν οὕτως· «Καὶ γνώσει καὶ συνήσεις· Ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναί σοι καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλὴμ ἕως χριστοῦ ἡγουμένου, ἑβδομάδες ἑπτὰ καὶ ἑβδομάδες ἐξήκοντα δύο», καὶ τὰ λοιπά. ^[5]
- 5 173 Καὶ πάλιν· «Καὶ ἐτιμήθη λίθος ἄνευ χειρῶν καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα καὶ ἐγένετο ὁ λίθος ὡσεὶ ὄρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε τὴν γῆν.» Καὶ πάλιν· «Καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία», καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐρρέθη. Παραγραφὴ Καὶ οὗτος σαφέστερον περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ ἐξεῖπε, σημάνας καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἐξουσίαν καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διδασκαλίας ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἃ καὶ σὺν Θεῷ πάντα γεγόνاسι καὶ ἔτι γενήσεται. ^[5]
- 5 174 Δόξα τῷ διὰ πάντων τῶν προφητῶν προκαταγγείλαντι ταῦτα Θεῷ. Ἀμήν. ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ 1. Ἄννα προφήτις ἀνθομολογουμένη τῷ Θεῷ. 2. Συμεών· (2a) «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνων καὶ δόξαν λαοῦ

σου Ἰσραήλ.» 3. Ἡ ἁγία Παρθένος Μαρία· (3a) «Ἴδου γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί.» 4. Ἰησοῦς Χριστός· (4a) «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου προεκήρυξαν.» 5. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· (5a) «Ἵδε ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.» 6. Ζαχαρίας ὁ ἱερεὺς· (6a) «Καὶ σύ, παιδίον, προφήτης Ὑψίστου κληθήσῃ.» 7. Ἐλισάβετ ἡ προφῆτις· (7a) «Καὶ πόθεν μοι τοῦτο ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου ἦλθε πρὸς με;» Οὗτος ὁ μείζων πάντων ἀνθρώπων Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ὁ ἔτι ἐν κοιλίᾳ Πνεύματος ἁγίου πλησθεὶς καὶ σκιρτῶν καὶ ἐπειγόμενος προδραμεῖν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, ὁ μέγας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὁ πρόδρομος τοῦ Κυρίου, ὁ ἐτοιμάζων αὐτῷ λαὸν κατεσκευασμένον, ὁ τῶν προφητῶν ἀνώτερος καὶ τῶν ἀποστόλων προγενέστερος, ὁ μέσος τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ὁ τελευταῖος ἐν νόμῳ καὶ τῆς Νέας ὑποδέκτης, ὁ παρόντα τὸν Δεσπότην Χριστὸν πᾶσιν ὑποδεικνύς, ὁ τῇ σκληραγωγίᾳ πάντας ἀνθρώπους ὑπεραίρων καὶ τῇ διακονίᾳ πάντας ἀνθρώπους ὑπερβάς, ὁ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου προελθὼν καὶ τὸν Ἡλίαν ὑπερβαίνων τῷ βαπτίζειν τὸν Κύριον, ὁ λύχνος ὁ καίόμενος πρὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. ^[10]

5 175 Οὗτος παρόντα τὸν Κύριον ὑποδείκνυσι λέγων· «Ἵδε ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου», «ἄμνόν» ὡς θυόμενον καλέσας, καὶ «τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» αἴροντα, ὡς ἀπαλλάττοντα τὸν κόσμον τῆς ἁμαρτίας, διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀφθάρτους καὶ ἀθανάτους καὶ ἀτρέπτους ἀποτελῶν. Τοιαύτης διακονίας καὶ τοιούτων πραγμάτων μηνυτῆς ἠξιώθη ὁ μέγας Ἰωάννης εἶναι. Παραγραφή Οὗτος ὁ μείζων πάντων ἀνθρώπων Ἰωάννης, ὁ πατέρα καὶ μητέρα συμπροφήτας κεκτημένος, ὃς οὐ μόνον τὸν τῆς δευτέρας καταστάσεως ἀρχηγὸν παρόντα τὸν Δεσπότην Χριστὸν ὑποδείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ κριτὴν αὐτὸν τοῦ παντὸς ὑποφαίνει λέγων· «Οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει τὸν μὲν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. ^[5]

5 176 » Οὗτος πάλιν βασιλείαν οὐρανῶν προκηρύττει καὶ ὁδοποιεῖ τῷ μετ' αὐτὸν ἐρχομένῳ καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔργῳ δεικνύοντι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἥτις ἐστὶ δευτέρα καὶ καινὴ κατάστασις. Δόξα τῷ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι Θεῷ καὶ πάλιν ἐν Χριστῷ ἀνακτίζοντι. Ἀμήν. Πρόλογος περὶ τῶν ἀποστόλων Καθάπερ οὖν ἐπηγγειλάμεθα τοὺς ἀρχαίους ἀνθρώπους δεῖξαι καὶ τοὺς προφήτας πάντας περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου προειρηκότας, καὶ ὅτι πάντες ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδὰμ μέχρι Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἰς τὴν μέλλουσαν κατάστασιν ἀφορῶσι, τοῦτο πεποιήκαμεν, ὅπερ καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς καὶ οἱ τούτου μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι διαρρήδην λοιπὸν ἐκήρυξαν, ὡς ἔστι τις μέλλουσα κατάστασις κρείττων τῆς ἐνταῦθα πολὺ, ἣν ἐν ἑαυτῷ πρῶτος ἡμῖν ἔδειξεν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνελθὼν, ἣν καὶ οἱ πρῶτοι σκότῳ τινὶ ἐμήνυσαν καὶ οἱ μετὰ ταῦτα σαφῶς διαγγέλλουσι, καὶ ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν ποτε οὔτε τῶν νεωτέρων, οὔτε τῶν ἀρχαίων, ἐτέραν ποτὲ κατάστασιν, ἢ πρεσβυτέραν ἢ μεταγενεστέραν τούτων τῶν δύο, ἐκήρυξαν ἢ ἐφαντάσθησαν, ἀλλ' ὅτι ἀρξάμενος ὁ Θεὸς ποιῆσαι τὴν κτίσιν πᾶσαν τὰς δύο ταύτας μόνον καταστάσεις ἐποίησε, ταύτην πρῶτον ὀρίσας πολιτεύεσθαι, εἴθ' οὕτως τὴν μέλλουσαν, εἰς ἣν ἀφορᾷ πᾶς ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν προφητῶν αὐτοῦ. ^[15]

5 178 Αἰσχυνέσθωσαν τοίνυν Ἕλληνες οἱ συναΐδιον τῷ Θεῷ τὸν κόσμον ὑποτιθέμενοι καὶ προβιοτὴν καταγγέλλοντες καὶ ἀνάστασιν σωμάτων ἀθετοῦντες. Αἰσχυνέσθωσαν καὶ οἱ τούτων ἐπακόλουθοι, οἱ χριστιανίζειν μὲν δοκοῦντες, τῷ δὲ ἔργῳ τὰ τῶν Ἑλλήνων φρονοῦντες, οἱ λέγοντες σφαιροειδῆ εἶναι τὸν οὐρανόν. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον καὶ αὐτοὶ λέγουσιν, ὧν οἱ Ἕλληνες καταγγέλλουσιν, ἀεὶ τὸν κόσμον οὕτως ἐν φθορᾷ τῶν σωμάτων εἶναι καὶ ἀνάστασιν σωμάτων μηδέποτε γίνεσθαι, μήτε ἐτέραν κατάστασιν. Αἰσχυνέσθωσαν μανιχαῖοι καὶ μαρκιωνισταὶ τὰς σάρκας ἀποβαλλόμενοι καὶ πονηρᾶς ἀρχῆς αὐτὰς ποιήματα καταγγέλλοντες. Αἰσχυνέσθωσαν

πάντες ὅσοι ἀθετοῦσι τὴν ἡμετέραν σάρκα καὶ ὅσοι ἀθετοῦσι τὰς ἡμετέρας ψυχὰς σὺν τῷ νοῦ αὐτῶν, τουτέστιν Εὐτυχής, Ἄρειος, Ἀπολλινάριος, καὶ πάντες οἱ κατ' αὐτούς. ^[10]

5 179 Αἰσχυνέσθωσαν πάντες οἱ αἵρετικοὶ οἱ μὴ ὁμολογοῦντες ἓνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι γνωριζόμενόν τε καὶ προσκυνούμενον, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχοντα, καὶ τῆς ἡμετέρας σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν. Αἰσχυνέσθωσαν Σαμαρεῖται μήτε τῆς ἡμετέρας σαρκὸς ἀνάστασιν ὁμολογοῦντες, μήτε ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. Αἰσχυνέσθωσαν τῶν Ἰουδαίων οἱ ἄπιστοι οἱ τὸν προσδοκώμενον μὴ δεξάμενοι, μήτε χριστιανικὴν ἀνάστασιν ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ τοιαύτην οἶαν νῦν πολιτευόμεθα «γαμοῦντες καὶ γαμιζόμενοι». Εὖγε δὲ εὖγε, χαρὰ τε καὶ ἀγαλλίασις τοῖς ὄντως χριστιανοῖς, τοῖς πειθομένοις πάσῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ, Παλαιᾷ τε καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, τοῖς ποδηγηθεῖσιν ἐκ τοῦ νόμου καὶ πιστεύουσι Χριστῷ καὶ πᾶσιν οἷς ἐκήρυξε καὶ ἔτι λέγοντι· «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου προεκήρυξαν», καί· «Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν», ἵνα εἴπῃ ὅτι· Ὅσοι ἑαυτοὺς βιάζονται καὶ πολιτεύονται δικαίως καὶ μὴ ταῖς ἰδίαις ἐννοίαις ἐξακολουθοῦσιν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ πιστεύουσιν, ἐκεῖνοι ταύτης τυγχάνουσιν. ^[10]

5 181 Ἀμέλει καὶ ἡ μήτηρ Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου αἰτησαμένη τὸν Κύριον ἓνα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ εἶναι καὶ ἓνα ἐξ εὐωνύμων ἐν τῇ βασιλείᾳ, ἀπεκρίνατο αὐτῇ ὅτι· «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς, φησὶν, ἡτοιμάσται παρὰ τοῦ Πατρὸς μου», ὡσανεὶ· Τὸ μὲν δῶρον τοῦ Θεοῦ πᾶσιν ἐφήπλωται, τὸ ἀναστῆναι ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ γενέσθαι ἀφθάρτους καὶ ἀθανάτους καὶ ἀτρέπτους, τὸ δὲ προτιμᾶσθαι ἐτέρων, οὐ δῶρον τοῦτο, ἀλλ' ἐτοιμασία τοῦ Θεοῦ τοῖς καλῶς πιστεύουσι καὶ βιοῦσι. Πάλιν γὰρ λέγει ὁ Κύριος· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν», καὶ πότε ἡτοιμάσθῃ φησὶν «ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» προσειπών. Ὁ κοσμογράφος τοίνυν Μωϋσῆς καὶ οἱ λοιποὶ πάντες προφῆται καὶ ἀρχαῖοι ἄνθρωποι περὶ τῶν δύο τούτων καταστάσεων καὶ μόνον εἰπόντες καὶ ἐτέρας μὴ μνημονεύσαντες, ἀλλὰ ταύτας μόνας προκηρύξαντες καὶ συγγραψάμενοι, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος παραγεγονώς καὶ οἱ τούτου μαθηταί, εὐαγγελισταὶ καὶ ἀπόστολοι, οὐδὲν ἕτερον ἐκήρυξαν ἢ τὰς δύο ταύτας καὶ μόνας καταστάσεις. ^[5]

5 182 Τίς ἔτι λείπεται πίστεως, ὥς ὅτι ταῦτα οὐκ εἰσὶν ἀληθῆ; Τίς οὐκ ἐντραπήσεται τὸν ὄχλον τῶν προρρήσεων, τὰς ἐκβάσεις τῶν προφητειῶν, τὸν ὄχλον τῶν σημείων καὶ τῶν παραδόξων καὶ τῶν θαυμάτων, αὐτὴν τὴν πολιτείαν πάντων τῶν ἁγίων καὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων, τὴν συμφωνίαν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης; Τίς ἐξ αὐτῶν διεφώνησε πρὸς τοὺς ἄλλους σφαιροειδῆ τὸν οὐρανὸν ἐξηγησάμενος, ἢ προὔπαρξιν τούτου τοῦ κόσμου ἐκήρυξεν, ἢ αἴτιδιον εἶναι τὸν κόσμον ἀπεφάνητο, ἢ ἡθέτησε τὴν τῶν σωμάτων ἡμῶν ἀνάστασιν, ἢ τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ γενομένην οἰκονομίαν τοῦ ἀνέρχεσθαι τοὺς δικαίους ἀνθρώπους εἰς τὸν οὐρανόν; Ἀλλὰ πάντες, ὥς ἐξ ἐνὸς Θεοῦ Πνεύματος ποδηγούμενοι, ταῦτά καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων ἢ τύπων προεμήνυσαν καὶ πάντες εἰς τὴν μέλλουσαν κατάστασιν ἀφορῶσιν. ^[5]

5 184 Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐν Εὐαγγελίοις δηλοῖ, ἐν οἷς μέλλουσιν ἀναστρέφεσθαι οἱ τέλειοι δίκαιοι καὶ οἱ μέσοι καὶ οἱ ἀσεβεῖς· καὶ περὶ μὲν τῶν τελείων δικαίων, ὥς ὅταν προσκαλῆται αὐτοὺς πρὸς ἑαυτὸν λέγων· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου,» περὶ δὲ τῶν ἀσεβῶν, ὥς ὅταν τοῖς ἐξ εὐωνύμων λέγῃ· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ», ἵνα εἴπῃ· Τοῖς μὲν δικαίοις ἄνω ἐν τῷ οὐρανῷ ἐσώτερον τούτου τοῦ ὀρωμένου στερεώματος, τοῖς δὲ ἀσεβέσι, κάτω περὶ τὴν γῆν, ἔνθα καὶ ὁ διάβολος κατερρίφη. Λοιπὸν τῶν μέσων ἀνάγκη ζητῆσαι τὸν τόπον. ^[10]

5 185

Λέγει τοίνυν ἐν τῇ παραβολῇ τῶν δέκα παρθένων ὡς αἱ πέντε αἱ φρόνιμοι εἰσῆλθον μετὰ τοῦ νυμφίου εἰς τὸν νυμφῶνα, τουτέστιν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπειδήπερ καὶ τὴν παρθενίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐπελέξαντο· αἱ δὲ μωραί, φησί, τὸ ἐν ἐπιλεξάμεναι, τοῦ δὲ ἐτέρου καταφρονήσασαι, ἔμειναν ἔξω τοῦ νυμφῶνος, κεκλεισμένην εὐροῦσαι τὴν θύραν καὶ ἀκούσασαι· «Ἀπέλθατε ἀπ’ ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς», οὔτε εἰσελθεῖν συγχωρηθεῖσαι, οὔτε μετὰ τῶν ἀσεβῶν κατακριθεῖσαι, ἀλλὰ μείναςαι ἔξωθεν τοῦ νυμφῶνος. Οὕτως οὖν ἕκαστος ἔχων πίστιν ὀρθὴν ἀνυπόκριτον καὶ βίον καλὸν μετὰ παρρησίας εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν· οἱ δὲ ἐναντίοι οἱ μὴδὲ ἐν τούτων ἔχοντες, μήτε πίστιν ὀρθήν, μήτε βίον εὐθῆ, μετὰ τοῦ διαβόλου περὶ τὴν γῆν κατακρίνονται· οἱ δὲ ἕνα μὲν ἔχοντες, ἕνα δὲ μὴ ἔχοντες, μέσοι τινές εἰσιν, ἔξωθεν μένειν τοῦ νυμφῶνος κατακρινόμενοι, τουτέστι τοῦ στερεώματος. Τὸ δὲ εἶδος τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν τιμωριῶν ἀδύνατον εἶδέναι ἡμᾶς, εἰ μὴ ἐντὸς αὐτῶν τῶν πραγμάτων γενώμεθα· ὡς ἐν ὑποδείγματι δὲ μόνον τῶν ἐνταῦθα τιμωριῶν καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀγαθῶν ἐσήμανε τὰ μέλλοντα· οὐδὲ γὰρ ἐνῆν ἡμᾶς ἄλλως ἀκοῦσαι, μήπω πεῖραν εἰληφότας καινῶν τινων πραγμάτων, ἀλλ’ ὅσον ἐνῆν αἰνιγματωδῶς εἰπεῖν, εἶπεν ὅτι· «Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε τῷ υἱῷ αὐτοῦ γάμους», τὰ πάντων ἀνώτερα τῶν τοῦ βίου τούτου ἀγαθῶν ἐκλεξάμενος καὶ ὁμοιώσας τοῖς ἐκεῖσε ἀγαθοῖς· ὁμοίως καὶ τὰ χερίστα, πῦρ, σκώληκα, τάρταρον καὶ βρυγμὸν ὀδόντων, καὶ σκότος καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια, ἐπειδὴ ταῦτα τῶν ἐνταῦθα τιμωρητικῶν δεινότερα τυγχάνουσι, τούτοις αὐτὰ ἐξωμοίωσεν· οὔτε δὲ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἐκεῖ δυνατόν ἀναλογίσασθαι, οὔτε τὰ δεινὰ, οὔτε τὰ μέσα τούτων. ^[15]

5 187 Ἀλλ’ ἐτέρα τις κατάστασις ἐστὶ κρείττων πολὺ καὶ λίαν πολὺ καθόλου ὑπάρχουσα τῶν ἐνταῦθα, ὥσπερ κρείττων ὑπάρχει ὁ βίος οὗτος οὗ ὅτε ἤμεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς ἡμῶν. Ἀναλογίσασθαι γὰρ δεῖ πῶς ἤμεν ἔσωθεν τῆς κοιλίας διάγοντες, ἐν σκότῳ, ἐν αἵματι, ἐν φλέγματι, ἐν χολῇ, ἐν βορβόρῳ, ἐν κόπρῳ, καὶ πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ καὶ δυσωδίᾳ συμφυρόμενοι καὶ ἐν πάσῃ ἀγνωσίᾳ ὑπάρχοντες, παρακύψαντες δὲ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἕτερά τινα θεωροῦμεν, ὧν τὴν πεῖραν οὐπω παρειλήφαμεν, ἀνέσεως ἔκτασιν, ἀέρος ἀναπνοήν, ἀπόλαυσιν φωτὸς καλλίστου, κατασκευὴν κόσμου τεχνίτου καὶ πανσόφου δημιουργήμα, καὶ γνώσεως Θεοῦ ἐμπιπλάμενοι, ἅπερ πάντα οὔτε εἶδέναι ἡμᾶς ἦν δυνατόν οὔτε ἐνθυμηθῆναι οὔτε ἀκοῦσαι οὔτε ἀπολαῦσαι ἐνὸς τούτων, ἔτι ὄντας ἐν τῇ κοιλίᾳ. Οὕτως καὶ τὴν μέλλουσαν κατάστασιν καθόλου κρείττονα τυγχάνουσιν τῶν ἐνταῦθα οὐ δυνατόν ἡμᾶς ἀναλογίσασθαι, ἔτι ὄντας ἐν τούτῳ τῷ βίῳ, ἢ ἐνθυμεῖσθαι ἢ φαντασθῆναι, εἰ μὴ ἐντὸς αὐτῶν τῶν πραγμάτων γενώμεθα. ^[10]

5 188 «Ἄ γὰρ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, φησί, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.» Ὡσπερ τοίνυν ἐνταῦθα κοινὸν δῶρον ἅπασι κεχάρισται ὁ Θεὸς τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ βρέχων ἐπ’ ἀγαθοὺς καὶ πονηροὺς, οὕτως καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ καταστάσει κοινὸν δῶρον πᾶσι χαρίζεται, ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν καὶ ἀτρεπτότητα· κατὰ δὲ τὰς προτέρας πράξεις ἕκαστος ἑαυτῷ ἐφέλκεται εἴτε τὴν βασιλείαν, εἴτε τὴν τιμωρίαν, εἴτε ἄνοδον ἐν οὐρανῷ, εἴτε μονὴν περὶ τὴν γῆν, εἴτε περὶ τὴν μέσην τάξιν. Πάντα δὲ αἰώνια καὶ ἀπέραντα τυγχάνει, καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ τούτων χερίστα. Καθόλου δὲ ἐκείνη ἡ κατάστασις τῆς ἐνταῦθα πολὺ καὶ πάνυ πολὺ διενήνοχε. Πρὸς δὲ τὰ ἀγαθὰ τὰ ἡτοιμασμένα τοῖς δικαίοις ἀντιδιαστελλόμενα τὰ τῶν ἀσεβῶν, ἐσχάτη τιμωρία καὶ κρίσις ἀνελεῆς τυγχάνει· ἀναλογεῖ γὰρ τῇ καταστάσει ἐκείνῃ καὶ ἡ ταύτης κρίσις καὶ τιμωρία. Ἐλθωμεν λοιπὸν καὶ ἐπὶ τοὺς εὐαγγελιστὰς καὶ ἀποστόλους καὶ δεῖξωμεν καὶ αὐτοὺς συμφώνως τοῖς παλαιοῖς λέγοντας ταύτας καὶ μόνας τὰς δύο καταστάσεις παρὰ Θεοῦ γεγενῆσθαι, ταύτην πρώτην, ἐν ἣ καὶ διάγομεν νῦν, καὶ τὴν μέλλουσαν, εἰς ἣν πάντες οἱ χριστιανοὶ ἀφορῶμεν. ^[5]

- 5 189 Διαγράψωμεν οὖν τὸν πρῶτον τῶν εὐαγγελιστῶν Ματθαῖον λέγοντα περὶ τῶν τοιούτων. Οὗτος ὁ πρῶτος τῶν εὐαγγελιστῶν συγγραψάμενος Εὐαγγέλιον· εὐαγγέλιον δὲ λέγεται ἀγαθῶν πραγμάτων ἀγγελία. ^[5]
- 5 190 Οὗτος διωγμοῦ γενομένου ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅτε τὸν Στέφανον ἐλιθοβόλησαν, μέλλων καὶ αὐτὸς τὰ Ἱεροσόλυμα καταλιπεῖν, αἰτησάντων αὐτόν τινων τῶν πιστῶν ἔγγραφον αὐτοῖς διδασκαλίαν καταλιπεῖν, δοκιμάσας τὴν ἐν σαρκὶ μάλλον ἐπὶ γῆς διατριβὴν τοῦ Κυρίου ἀνεγράψατο, εἰκόνα πολιτείας ἐναρέτου καὶ διαγωγῆς οὐρανίου καὶ ἐνθέου ἀναστροφῆς αὐτοὺς διδάξαι προθέμενος. Τοῦτον οὖν τὸν σκοπὸν ἀποσώζων ἄρχεται τῆς ἑαυτοῦ συγγραφῆς λέγων οὕτως· «Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυΐδ, υἱοῦ Ἀβραάμ», τοῦτο λέγων· Πρὸς ὑμᾶς, ὧ πιστότατοι, τὸν λόγον ποιούμενος παραδόξου γενέσεως καὶ ἀρίστης πολιτείας καὶ διαγωγῆς οὐρανίου καὶ καινοπρεποῦς καταστάσεως, ὑμῖν ἐκτίθεται βίβλον. Ἐπειδὴ περ πρὸς τὸν Δαυΐδ καὶ τὸν Ἀβραάμ ὁ Θεὸς ἐπαγγελίας ἐποιήσατο ἐνευλογεῖσθαι διὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύειν, αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ἐξ αὐτῶν σπέρματος, δι' οὗ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον εὐλογεῖ καὶ ἀνακτίζει καὶ βασιλείαν αἰώνιον χαρίζεται, τὴν γενέσειν διηγοῦμαι, ὅπως ἀρχηγὸς ἐστὶ δευτέρας καταστάσεως καινοπρεπῶς συλληφθεὶς καὶ τεχθεὶς καὶ ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ καὶ ἀγιότητι ἀναμαρτήτως πολιτευσάμενος. ^[5]
- 5 192 Ὡς περ γὰρ ὁ πρωτόπλαστος ἄνθρωπος Ἀδὰμ ἐκ γῆς μήπω σπαρείσης, μηδὲ γεωργηθείσης παρὰ ἀνθρώπου, δυνάμει θεῆς παρήχθη, οὕτως καὶ ὁ τῆς δευτέρας καταστάσεως ἀρχηγὸς ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἂν τις εἴποι, ἐκ παρθένου γῆς ἀσπόρως, ἄνευ ἀνδρός, δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρήχθη καὶ ὥς περ πάλιν τότε τὸ θῆλυ ἐκ τοῦ ἄρρενος παρήκται, οὕτως καὶ ἐνταῦθα τὸ ἄρρεν ἐκ τοῦ θήλεος παρήκται· καὶ ὥς περ ἐκεῖνος ἡττηθεὶς ἐκ τοῦ διαβόλου τὸν θάνατον τῷ γένει παρεισήγαγεν, οὕτω καὶ οὗτος νικήσας τὸν θάνατον ἐκ τοῦ γένους κατήργησε καὶ τὴν ἀθανασίαν καὶ ζωὴν ἀτελεύτητον τῷ γένει προσεκτήσατο. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα σκοπὸν ἔχων εἶπεῖν ὁ μακαρίτης Ματθαῖος ἐξέθετο τὴν ἑαυτοῦ γραφὴν, ὅπως τε ἐγένετο συλληφθεὶς ἀσπόρως ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ ὅτι προβάς ἐν ἡλικίᾳ ἀναμαρτήτως ἐπολιτεύσατο, τὴν τε κατὰ νόμον πολιτείαν καὶ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ πᾶσαν δικαιοσύνην ἐπλήρωσε. ^[5]
- 5 193 Παραδοθεὶς δὲ καὶ τῷ πειράζοντι νικητῆς ἀπεφάνθη, ἀήττητος διαμείνας καὶ ἔξω τοῦ σκάμματος ὑπερακοντίσας τὸν ἀντίπαλον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἴτα καὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλευθεὶς καὶ παραδοθεὶς ἀδίκως εἰς θάνατον δέχεται καὶ τοῦτον ὑπὲρ τοῦ γένους ἐκοντί, ἵν' εὐλόγως τὸ παλαιὸν χειρόγραφον σχίσας τῷ σταυρῷ προσηλώσῃ καὶ τὸν ὑπὲρ πάντων ὀφειλόμενον θάνατον ὡς θυσία λογικὴ ἀποτίσῃ, ἑαυτὸν ἄμωμον προσενέγκας τῷ Θεῷ· τότε λοιπὸν τριήμερος ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν πᾶσιν ἔδειξε τοῦ θανάτου τὴν κατάλυσιν καὶ χαίρειν πᾶσι παρεγγυᾷ, τοῦ θανάτου λοιπὸν τὸ κράτος καθελόν. Μέννηται δὲ καὶ αὐτὸς Ματθαῖος τῆς ἀνόδου τῆς εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ καὶ μὴ ἐν τῷ τέλει, ἀλλ' οὖν γε ἐν αὐτῇ τῇ συγγραφῇ, ἥνικα λέγει περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ οὕτως· «Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, λέγων· Μετανοεῖτε, ἥγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», ἵνα εἴπῃ· Τὸ οἰκητήριον τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς λοιπὸν ἔτοιμόν ἐστι, τοῦ Χριστοῦ παραγινόμενου, ἀναδείκνυσθαι· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς Μακαρισμοῖς καὶ ἐν πάσῃ τῇ συγγραφῇ μέμνηται βασιλείας οὐρανῶν, ἐξαιρέτως δέ, ὅτε πρὸς τοὺς φαρισαίους καὶ σαδδουκαίους διαλεγόμενος περὶ ἀναστάσεως ὁ Κύριός φησιν οὕτως· «Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι Θεοῦ εἰσιν ἐν τῷ οὐρανῷ. ^[10]
- 5 194 » Οὗτος ὁ σκοπὸς τῆς συγγραφῆς τοῦ εὐαγγελιστοῦ τοῦ μακαρίου Ματθαίου. Παραγραφή Καὶ οὗτος οὐ τῆς Παλαιᾶς ἀλλὰ τῆς Νέας Διαθήκης κῆρυξ, ὃς συνέγραψεν ἡμῖν πῶς τε καὶ πότε

ἐτέχθη καὶ ἐκ τίνος ὁ τῆς δευτέρας καταστάσεως ἀρχηγός, τουτέστιν ὁ Δεσπότης Χριστός, καὶ ὅπως ἐπολιτεύθη καὶ ἀπεκτάνθη καὶ ἀνέστη καὶ εἰς οὐρανούς ἀνελήλυθεν, ἔνθα ἐστὶ τῆς δευτέρας καταστάσεως ἡ πολιτεία. ^[5]

5 195 Δόξα τῷ ἐξ ἀρχῆς ἐτοιμάσαντι καὶ προκαταγγείλαντι περὶ τούτων Θεῷ καὶ νῦν πληρώσαντι καὶ πληροῦντι. Ἀμήν. Οὗτος ὁ δεύτερος ὁ ἐν Ῥώμῃ, Πέτρου ἐντειλαμένου αὐτῷ, Μάρκος συγγραψάμενος Εὐαγγέλιον, ὃς ἀρχὴν τοῦ Εὐαγγελίου, ἦτοι τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, τὸ βάπτισμα ὀρισάμενος, ὃ τύπος ἦν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, δι' ἧς εἰς ἀθάνατον καὶ ἄτρεπτον ζωὴν ἀναγεννώμεθα, εἴτα καὶ αὐτὸς τοὺς πειρασμοὺς εἰρηκῶς καὶ τὴν νίκην, ὁμοίως καὶ τὴν ἐπιβουλὴν καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἐτέλεσε τὴν ἑαυτοῦ συγγραφὴν. ^[15]

5 196 Μέννηται δὲ καὶ αὐτὸς Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ κηρύττοντος ἡγγικέναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἅπερ πάντα καὶ αὐτὸς σύμφωνα τῷ μακαρίῳ Ματθαίῳ ἐφθέγγετο. Εἷς γὰρ σκοπός ἐστὶ πάσης τῆς θείας Γραφῆς. Παραγραφὴ Καὶ οὗτος τῆς Νέας Διαθήκης κῆρυξ ὑπάρχων τὰ αὐτὰ τῷ πρὸ αὐτοῦ ἡμῖν συνέγραψεν, ἐκ τῆς κατὰ τὸ βάπτισμα ἱστορίας ἀρξάμενος, ἥτις καὶ τύπος ἐστὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, λέγω δὲ τῆς καινῆς καὶ οὐρανίου πολιτείας, ὅπως τε ἐβαπτίσθη καὶ ἐπολιτεύθη καὶ ἀπεκτάνθη καὶ ἀνέστη καὶ εἰς οὐρανούς ἀνελήλυθεν, ἔνθα ἐστὶ τῆς δευτέρας καταστάσεως ὁ τόπος καὶ ἡ πολιτεία. ^[5]

5 197 Δόξα τῷ ἐξ ἀρχῆς ἐτοιμάσαντι καὶ προμηνύσαντι περὶ τούτων Θεῷ καὶ νῦν πληρώσαντι καὶ πληροῦντι. Ἀμήν. Οὗτος Λουκᾶς ὁ τρίτος τῶν εὐαγγελιστῶν, ὃς θεωρήσας πολλοὺς ἐπικεχειρηκότας ἀναγράψασθαι Εὐαγγέλια καὶ ἐκ καρδίας πολλὰ πλαττομένους, αὐτὸς τάχιστα πρὸς τὸν ἴδιον μαθητὴν Θεόφιλον συγγράφει λόγον ἀσφαλιζόμενος μὴ παρασυρῆναι τοῖς ἐκείνων πλάσμασι, μηδὲ παρατραπῆναι ὧν πρώην μεμάθηκεν· «Ἵνα γινῶς, φησὶν, ἀκριβῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν. ^[10]

5 198 » Διηγέεται τοίνυν αὐτῷ ὅσαπερ καὶ παραδεδώκει αὐτῷ, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γενέσεως Ἰωάννου, τοῦτο διδάσκων ὅτι καὶ τοῦ Προδρόμου ἡ γένεσις παράδοξος ἦν, εἴτα τὴν αὐτοῦ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ κατὰ σάρκα καὶ αὐτὴν παραδόξως διηγησάμενος γεγενῆσθαι, κατὰ τὸν τοῦ προλαβόντος Ματθαίου σκοπὸν εἰρηκῶς κατὰ ἀναποδισμόν τοὺς αὐτοῦ προγόνους, ὡς ἐκ τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Ἀβραάμ, ἔτι τε παρατείνας, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Ἀδάμ ὑπάρχει, μὴ εὐρηκῶς ὕστερόν τινα ἐπὶ τὸν Θεὸν λοιπὸν ἀνέδραμε, λέγων «τοῦ Θεοῦ», τουτέστι τοῦ ἀρξαμένου τῆς κτίσεως κατὰ τὸν ἱεροφάντην Μωϋσέα καὶ ποιήσαντος τὸν πρωτόπλαστον Ἀδάμ. Εἴτα πάλιν καὶ αὐτὸς ὅμοια τοῖς ἄλλοις εἰρηκῶς περὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν πειρασμῶν, ἔτι τε καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως, μετὰ ταῦτα καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι τὴν ἄνοδον αὐτοῦ τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπαγγέλλει, καὶ ὅτι οὕτως πάλιν ἐλεύσεται, καὶ τελειοῖ καὶ αὐτὸς τὴν ἑαυτοῦ γραφὴν εἰς ἓνα σκοπὸν ἀφορῶν, ὃν πάντες προσδοκῶσι, τοῦτο διδάσκων καὶ τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν τὸν θεοφιλεῖ Θεόφιλον. ^[5]

5 199 Παραγραφὴ Καὶ οὗτος κῆρυξ τῆς αὐτῆς Νέας Διαθήκης ὧν τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις ἐξεῖπεν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ Προδρόμου, ἐλθὼν καὶ ἐπὶ τὴν αὐτοῦ γένεσιν, εἰπὼν δὲ καὶ τὴν κατὰ νόμον πολιτείαν, ὁμοίως καὶ τὴν εὐαγγελικὴν, λέγω δὲ βάπτισμα, θάνατον καὶ ἀνάστασιν· ἐς ὕστερον καὶ αὐτὸς τὴν ἄνοδον τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν κατήγγειλεν, ἔνθα ἐστὶ τὸ τῆς δευτέρας ἡμῶν καταστάσεως κατοικητήριον. ^[5]

5 200 Δόξα τῷ ἐξ ἀρχῆς ἐτοιμάσαντι καὶ προμηνύσαντι περὶ τούτων Θεῷ καὶ νῦν πληρώσαντι καὶ πληροῦντι. Ἀμήν. Οὗτος πάλιν συνέγραψε τοῦ πλήθους τῆς στρατιᾶς τῶν ἀγγέλων τὴν δοξολογίαν ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ κατὰ σάρκα χαιρόντων καὶ ἀγαλλιώντων καὶ λεγόντων· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», τὴν πάλαι

κατήφειαν ἑαυτῶν, τὴν διὰ τὸν πρωτόπλαστον ἄνθρωπον, νῦν ἀποθέμενοι καὶ χαίροντες ἐπὶ τῇ τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ γενέσει. ^[5]

- 5 202 Οὗτος Ἰωάννης, ὁ τέταρτος τῶν εὐαγγελιστῶν, ὁ πλείω πάντων ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Κυρίου ἀνακεκλιμένος, ὁ ἐκεῖθεν ὡς ἐξ ἀενάου πηγῆς τὰ μυστήρια ἀρυσάμενος, ὃ ἐν Ἐφέσῳ διάγοντι ἐπέδοθησαν τῶν ἐτέρων τριῶν εὐαγγελιστῶν ὑπὸ τῶν πιστῶν αἱ συγγραφαί, καὶ δεξάμενος εὖ ἔχειν μὲν αὐτὰς ἀπεφήνατο, τινὰ δὲ ἐν αὐτοῖς παραλελειφθαι ἔφη, ἅτινα καὶ ἀναγκαῖον ἦν διηγῆσασθαι· καὶ παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐξέθετο καὶ αὐτὸς τὴν ἑαυτοῦ συγγραφὴν, τρόπον τινὰ τῶν παραλελειμμένων ἀναπλήρωσιν, οἷον περὶ τοῦ ἐν Κανᾶ γάμου, περὶ Νικοδήμου, περὶ τῆς Σαμαρείτιδος, περὶ τοῦ βασιλικοῦ, περὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, περὶ Λαζάρου, περὶ τοῦ τὸν Ἰούδαν ἀγανακτεῖν διὰ τὴν ἀλείψασαν τὸν Κύριον μύρω, περὶ τῶν προσελθόντων Ἑλλήνων, περὶ τοῦ νιπτῆρος, καὶ περὶ ἐτέρων διδασκαλιῶν ἐν μέσῳ εἰρημένων, περὶ τοῦ Παρακλήτου, ἐξαιρέτως δὲ καὶ περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ φανερώς κηρύξας καὶ θεμέλιον τῆς ἑαυτοῦ συγγραφῆς αὐτὸ προτάξας, ἅπερ πάντα παραλελειμμένα τοῖς ἄλλοις ἦν. Ἀρξάμενος τοίνυν ἀπὸ τῆς θεότητος μετελήλυθεν εὐθέως καὶ ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ, εἰπὼν καὶ αὐτὸς ὅσα τοῖς ἄλλοις προεῖρητο, βάπτισμα, πειρασμούς, θάνατον καὶ ἀνάστασιν. ^[30]

- 5 203 Εἶτα προστίθησιν ὅσα μετὰ τὴν ἀνάστασιν πεποίηκεν, ὡς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσῆλθεν, ὡς ἔδειξε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὴν πλευράν, ὡς συνέφαγε καὶ συνέπιεν αὐτοῖς, ὡς συνωδοιπόρησεν, ὡς ἐκράτει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν τοῦ ὄραν αὐτόν, ὡς, ὅτε ἠβούλετο, ἄθρόον παρεγίνετο καὶ ἄθρόον πάλιν ἀπελιμπάνετο, ὡς διδασκαλικῶς τῇ Μαρίᾳ ἔλεγε· «Μὴ μου ἅπτου», διδάσκων διὰ τοῦτου ὡς τῶν ἀθανάτων ἡ διαγωγή μετὰ θνητῶν οὐχ ἀρμόζει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν οὐρανῷ ἐστὶν ἡ διαγωγή αὐτῶν. Οὕτως γὰρ καὶ ἐπιφέρει· «Οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου», ἔνθα μέλλω ἀνιέναι, ἐν ᾧ ἐστὶ καὶ τῶν ἀθανάτων ἡ διαγωγή. ^[10]

- 5 204 Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν αὐτῇ ἀπελθεῖν καὶ εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς ὅτι· Ἀναβαίνω εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα καὶ ὑμεῖς μέλλετε ἀνιέναι. Ταῦτα πάντα συγγραψάμενος καὶ αὐτὸς ἐτέλεσε τὴν ἑαυτοῦ γραφὴν, ἕνα σκοπὸν ἔχων σὺν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς τοῦ διδάξαι ὅτι ἐκ ταύτης τῆς καταστάσεως ἐπὶ τὴν μέλλουσαν δεῖ ἀφορᾶν, πρὸς ἣν ἀφορᾷ πᾶσα ἡ θεόπνευστος Γραφή, Παλαιὰ τε καὶ Καινὴ Διαθήκη. Παραγραφὴ Καὶ οὗτος τῆς Νέας Διαθήκης κῆρυξ ἀναφανείς, τὰ παραλελειμμένα τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς συγγραψάμενος καὶ ἀναπληρώσας τὰ λοιπὰ τοῖς ἄλλοις ὁμοίως ἐξεῖπε, βάπτισμα, πολιτείαν, θάνατον καὶ ἀνάστασιν καὶ ἄνοδον τὴν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα ἐστὶ τῶν ἀθανάτων καὶ δικαίων ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων τὸ κατοικητήριον, τουτέστι τῆς δευτέρας καταστάσεως ὁ τόπος. ^[5]

- 5 205 Δόξα τῷ ταῦτα ἐτοιμάσαντι καὶ προμηνύσαντι καὶ ἔτι πληροῦντι. Ἀμήν. Οὗτος Πέτρος, ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων, ὁ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πιστευθεὶς, ὁ ἐν ἑαυτῷ τεθεμελιωμένην ἔχων τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ τρίτον ἀρνησάμενος καὶ τρίτον ὁμολογήσας, ὁ γενναίως τὸν σταυρὸν κατωκᾶρα παρακαλῶν ὑπομεῖναι, καὶ οὗτος τὸν αὐτὸν τοῖς εὐαγγελισταῖς ἀποσφῶζων σκοπὸν οὕτως ἐν ταῖς Πράξεσιν ἔφη· «Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς αὐτοὶ οἶδατε, τοῦτον τῇ προωρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον διὰ χειρὸς ἀνόμων προσπῆξαντες ἀνείλατε, ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου», εἶτα παρακατιῶν· «Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες. ^[25]

5 206

Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθεὶς τὴν τε ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐξέχεε τοῦτο, ὃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε. Οὐ γὰρ Δαυὶδ ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν· λέγει δὲ αὐτός· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ὅτι Κύριον καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐποίησε, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.» Σκοπητέον ἐνταῦθα, πῶς πᾶσαν τὴν ὑπόθεσιν τῶν εὐαγγελιστῶν εἰς ὀλίγους πάνυ στίχους περιέγραψεν, εἰπὼν περὶ αὐτοῦ καὶ τὴν θρεψαμένην ὡς ἀπὸ Ναζαρέτ, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἀνὴρ τυγχάνει, ὡς δεῦτερος Ἀδάμ, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ τὰ θαύματα εἰργάζετο ὁ Θεός, καὶ ὅτι συγχωρήσει θεία ἀπεκτάνθη ὑπὸ τῶν ἀνόμων, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀνέστησεν ἀθάνατον καὶ ἄτρεπτον—τοῦτο γὰρ ἔφη «λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου», καὶ ὅτι τῇ θείᾳ δυνάμει ὑπερυψωθείς εἰς οὐρανὸν ἀνελήλυθε κάκειθεν κατέπεμψε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὐ γὰρ ἕτερος ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἢ Δαυὶδ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος, περὶ οὗ καὶ Δαυὶδ εἶπεν· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», καί· «Ἀσφαλῶς Κύριον καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐποίησεν. ^[15]

5 207 » Ἐτι δὲ πάλιν λέγει πρὸς Κορνήλιον οὕτως· «Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὡς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· καὶ ἡμεῖς μάρτυρες πάντων ὧν ἐποίησεν ἔν τε τῇ χώρᾳ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ· ὃν καὶ ἀνείλαν κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. ^[5]

5 208 Τοῦτον ὁ Θεὸς ἤγειρε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡμῖν, οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρῦξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύρασθαι ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὠρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν. Τούτῳ πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν.» Ὁμοίως πάλιν, ὅτε τὸν χολὸν ἰάσατο, οὕτω φησί· «Μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀναψύξεως, καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεχειρισμένον ὑμῖν Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων, ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ προφητῶν. ^[5]

5 209 » Καὶ μέμνηται τῆς χρήσεως Μωϋσέως, τό· «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός», καὶ πάλιν ἐπιφέρει· «Καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν καὶ κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας· ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης, ἥς διέθετο ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν λέγων πρὸς Ἀβραάμ· Καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς. Ὑμῖν πρῶτον ὁ Θεὸς ἀναστήσας τὸν παῖδα αὐτοῦ ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστραφῆναι ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.» Τούτοις πᾶσι μαρτυρεῖ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος, ὥσπερ καὶ οἱ εὐαγγελισταί, καὶ ὅτι πάντες οἱ προφῆται προκατήγγειλαν ταῦτα πάντα, ὅτι ὁ Θεὸς δευτέραν τινὰ κατάστασιν καινὴν πεποίηκε καὶ ποιεῖ, ἣν καὶ προκατήγγειλε διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν, καὶ οὔτε πρὸ ταύτης τῆς καταστάσεως εἶπεν ἑτέραν εἶναι, οὔτε μετὰ τὴν μέλλουσαν ἑτέραν ἀπεφήνατο, ἀλλὰ μετὰ πάντων τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων δύο μόνον ἐξεῖπε, ταύτην καὶ τὴν μέλλουσαν. ^[5]

5 210 ^[10ε] Παραγραφὴ Ἐπὶ τῆς πυργοποιΐας θεομαχοῦντές ποτε οἱ ἄνθρωποι ἠβούλοντο εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν· τούτων τὰς γλώσσας σχίσας ὁ Θεὸς ἀπράκτους πεποίηκεν.

5 211 Ἐπ' ἐσχάτου τῶν καιρῶν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων παραγεγονώς καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν εἰς οὐρανὸν ἀναγαγών, ἐν ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς προμηνύων καὶ τῶν λοιπῶν τὴν ἄνοδον, διὰ

Πνεύματος ἁγίου οὐρανόθεν πάλιν τὰς γλώσσας συνάξας τοῖς ἀποστόλοις δίδωσι. Καὶ σταθεὶς ὁ τῆς Νέας ταύτης Διαθήκης μέγας κῆρυξ Πέτρος ἐν μέσῳ δημηγορῶν, καὶ ἃς ἐπιστεύθη παρὰ Χριστοῦ κλεῖδας τῶν οὐρανῶν βαστάζων, ἐβόα μετὰ παρρησίας ἃ καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ συνεγράψαντο, βάπτισμα, πολιτείαν, θάνατον, ἀνάστασιν, ἀθανασίας χάριν καὶ ἀφθαρσίας— τοῦτο γὰρ βούλεται λέγειν «λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου», καὶ ὁμοίως τὴν ἄνοδον τὴν εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ «καιροὺς ἀναψύξεως» καλεῖ τὴν μέλλουσαν κατάστασιν, καὶ ταύτην λέγει τὴν προεπηγγελμένην εὐλογίαν τῷ Ἀβραάμ, καὶ διὰ πάντων τῶν προφητῶν αὐτὴν κηρυττομένην ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀρχηγὸν αὐτῆς τὸν Δεσπότην Χριστὸν εἶναι, δι' οὗ πάντα τὰ ἔθνη εὐλογοῦνται. ^[10]

5 212 Δόξα τῷ ταῦτα ἐτοιμάσαντι καὶ προμηνύσαντι Θεῷ καὶ νῦν πληρώσαντι καὶ ἔτι πληροῦντι. Ἀμήν. ΣΤΕΦΑΝΟΣ Οὗτος ὁ Στέφανος, ὁ τῆς Νέας Διαθήκης πρωτομάρτυς καὶ πρωτοδιάκονος, ὁ τὸν μέγαν Παῦλον ἔτι ζηλωτὴν ὑπάρχοντα τοῦ νόμου φονέα ἴδιον κεκτημένος, ὁ μόνος μετὰ πάσης συναγωγῆς ἀγωνιζόμενος, ὁ τὸν Ἀγνοθετὴν πρὸς τὴν θεάν ἐξαναστήσας, οὗτος ὁ θεωρῶν τοὺς οὐρανοὺς διηνοιγμένους καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ· πάσης γὰρ τῆς θείας Γραφῆς καθήμενον λεγούσης, οὗτος ἐστῶτα εἶδεν· ἡ γὰρ σφοδρότης τοῦ ἀγῶνος ἐπὶ τὴν θεάν τὸν Ἀγνοθετὴν ἐξανέστησεν. ^[5]

5 213 ^[16t] Ὅθεν καὶ παρ' αὐτοῦ προτρεπόμενος ἀνιέναι εἰς ἐκείνην τὴν δόξαν ἤρχετο τοῖς αὐτὸν λιθάζουσι λέγων· «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην», ἀλλὰ σὺ αὐτὸς «δέξαι τὸ πνεῦμά μου». Ἴδου καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις καὶ εἶδε καὶ κηρύττει, ὡς εἰς τὸν οὐρανόν ἐστιν ὁ Χριστός, ὁ τῆς δευτέρας καταστάσεως ἀρχηγός, ὃν παρακαλεῖ καὶ αὐτὸν αὐτόθι δέξασθαι. Παραγραφή Καὶ οὗτος τῆς Νέας Διαθήκης κῆρυξ καὶ ἀγωνιστὴς θερμὸς ὑπάρχων αὐτοῖς ὁφθαλμοῖς ἐθεάσατο πνευματικώτερον τὸν Ἰησοῦν ἔσωθεν ὄντα τοῦ στερεώματος, ὃν καὶ λιθαζόμενος παρακαλεῖ δέξασθαι αὐτοῦ τὸ πνεῦμα.

5 214 Οὗτος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐξέτεινε μεγάλην δημηγορίαν, ἐν ᾗ αὐτοὺς ἤλεγξε φονέας τοῦ Ἰησοῦ γεγονότας. Διὰ τούτου καὶ αὐτὸς πιστούμενος ἡμᾶς, ἅπερ καὶ οἱ πρῶτοι εἰρήκασι, θάνατον καὶ ἀνάστασιν καὶ ἄνοδον εἰς τὸν οὐρανόν. Δόξα τῷ ταῦτα ἐτοιμάσαντι καὶ προκαταγγείλαντι καὶ νῦν πληρώσαντι καὶ ἔτι πληροῦντι. Ἀμήν. ΠΑΥΛΟΣ Οὗτος ὁ μέγας Παῦλος, ὁ ἀπόστολος, ὁ τῆς οὐρανίου φάλαγγος ταξιάρχης, ὁ ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὸν Χριστὸν λαλοῦντα, ὁ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρων, ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ μυρίους θανάτους καθ' ἐκάστην ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ὑπομένων, ὁ ἐν Κυρίῳ καυχώμενος καὶ ταῖς ἰδίαις ἀσθενείαις, ὁ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ ἐν ἑαυτῷ βρύουσαν ἔχων, ὁ γλώσσαις λαλῶν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὁ ποτὲ διώκτης, νῦν δὲ διωκόμενος, ὁ ποτὲ ἁμαρτωλός, νῦν δὲ ἡλεημένος, ὁ ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἀρπαγείς καὶ πάλιν εἰς τὸν παράδεισον, ὁ τῶν ἀρρήτων ῥημάτων ἀκουστής, ὁ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων κεκριμένος δικαστής, ὁ μέγας κανονάρχης καὶ ὑπερβαίνων τοὺς λοιποὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, Παῦλος, οὗ ὁ ἀσπασμὸς ἐν πάσαις ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ὡς ἐν τάξει σημείου, ἡ «χάρις» ἐστὶ «τοῦ Κυρίου». ^[15]

5 216 Οὗτος καθόλου ἐν πάσαις ταῖς ἑαυτοῦ Ἐπιστολαῖς, ὡς ἤδη γενόμενος ἐν τῇ δευτέρᾳ καταστάσει, γεγηθὼς καὶ πεποithὼς διατελεῖ· «Συνήγειρε καὶ συνεκάθισε, φάσκων, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις», καί· «Τῇ ἐλπίδι ἐσώθημεν», καὶ ἄλλα μύρια, ἃ νῦν καταλέγειν οὐκ εὐχερές. Ἐνίων δὲ μνημονεύσωμεν, ἵνα μὴ τὸν λόγον μηκύνωμεν. Λέγει τοίνυν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ Ἐπιστολῇ οὕτως· «Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐν Χριστῷ ἡλπιότες ἐσμὲν μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.» Ἀλλὰ τί, ὦ Παῦλε, μετὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, ποῖαν ἄλλην ἐλπίζειν ὀφείλομεν; Ναί, φησὶν, ἔστι τις κρείττων ζωὴ, ἰσχυρὰ καὶ οὐράνιος, μεθ' ὅρκου παρὰ Θεοῦ ἐπαγγελλομένη. Φησὶ γάρ· «Ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ Θεὸς ἐπιδείξει τοῖς κληρονόμοις

τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ ἐμεσίτευσεν ὄρκῳ, ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος, ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα. ^[10]

5 217 » Καὶ πάλιν· «Γινώσκοντες ἔχειν ὑμᾶς κρείττονα ὑπαρξιν καὶ μένουσαν.» Καὶ πάλιν· «Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες.» Καὶ πάλιν· «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν.» Καὶ πάλιν· Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου.» Καὶ πάλιν· «Ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίας ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης.» Καὶ πάλιν· «Ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὕτω λογίζομαι κατειληφέναι· ἐν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν.» Καὶ πάλιν· «Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ.» Καὶ πάλιν· «Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.» Καὶ πάλιν· «Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος, τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ^[25]

5 218 » Καὶ πάλιν· «Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἄερα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα· ὥστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις.» Καὶ πάλιν· «Οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσι· καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευσαν, ἀφ' ἧς ἐξέβησαν, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι· νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τουτέστιν ἐπουρανίου· διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεὸς Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν.» Καὶ πάλιν· «Ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός.» Καὶ πάλιν· «Τῶν ἁγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος.» Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν, ὅτε τῷ Φίλιππῳ καὶ τῷ Ἀγρίππᾳ ἐπὶ βήματος διελέγετο, ταῦτά φησι· «Περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ· τί ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;» Καὶ πάλιν· «Ἐνεκα τούτων Ἰουδαῖοι συλλαβόμενοί με ἐν τῷ ἱερῷ ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι. ^[5]

5 219 Ἐπικουρίας οὖν τυγχάνων τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἔστηκα, μαρτυρόμενος μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι καὶ Μωϋσῆς· εἰ παθητὸς ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι.» Καὶ εἰ θελήσομεν πάσας τὰς τοῦ Ἀποστόλου χρήσεις ἀναλέξασθαι περὶ τούτου, σχεδὸν τὰς δεκατέσσαρας αὐτοῦ Ἐπιστολάς δι' ὅλου εὐρήσομεν περὶ τούτου λεγούσας, ὅτι ἐκ ταύτης τῆς καταστάσεως ἐπὶ τὴν μέλλουσαν ἐπείγομεθα δραμεῖν, ὅθεν καὶ παραγγέλλει λέγων· «Σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν», «κατάπαυσιν» αὐτὴν εἰρηκώς, ὡς ἐτέρας μὴ οὔσης μετ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ «βασιλείαν ἀσάλευτον», ἵνα εἴπῃ διαδοχὴν μὴ ἔχουσαν. Παραγραφή Τί δεῖ λέγειν καὶ περὶ τούτου τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, τῆς ἡχοῦσης μεγάλης σάλπιγγος νέας ἐν τοῖς ἔθνεσι, τῆς συναγωγῆς τὰ ἔθνη καὶ τὸν Ἰσραὴλ εἰς μίαν Ἐκκλησίαν; Ὅτι καὶ αὕτη ἡ πρώτη αὐτοῦ ἐκλογὴ ἐξ οὐρανῶν τοῦ Ἰησοῦ προσκαλεσαμένου ἐγένετο, καὶ μαθὼν οὐκ ἠπειθήσε τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ. ^[5]

5 220 Οὗτος πάλιν ἀρπαγεῖς, περιῶν ἐν τῇ νῦν καταστάσει, ἕως τρίτου οὐρανοῦ τῶν ἀγγέλων τὰς τάξεις ἐθεάσατο, τῶν ἀοράτων Δυνάμεων τὴν λειτουργίαν κατώπτευσεν, τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν Ἐξουσιῶν καὶ Κυριοτήτων καὶ πασῶν τῶν Δυνάμεων τῶν κατωνομασμένων ἐμβατεύσας καὶ κατοπτρισθεὶς τὴν διακονίαν ἐβόα· «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;» Οὗτος καὶ τὴν ποτε τάξιν τοῦ Ἀντικειμένου, ὡς τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος ὑπῆρχεν, ἐξεῖπε καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ τύφου ἐξ οὐρανῶν πτώσιν ἀνήγγειλεν. Οὗτος πάλιν βοᾷ· «Οὐκ οἶδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν;» Καὶ πάλιν· «Οἱ ἄγγελοι τὸν κόσμον κρίνουσιν.» Οὗτός ἐστιν ὁ ἐν πάσαις ταῖς Ἐπιστολαῖς ἑαυτοῦ παραγγέλλων οὐράνια φρονεῖν καὶ οὐράνια ζητεῖν, καὶ σπεύδειν δραμεῖν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπείγεσθαι τῶν ἄνω τυγχάνειν. ^[15]

5 221 ^[19t] Οὗτός ἐστιν ὁ τὴν πόλιν καὶ τὸ οἰκητήριον τῶν δικαίων, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τὸν οὐρανὸν ἐξεῖπων, κεφαλὴν ὅλου τοῦ σώματος ὡς ἀνώτερον τὸν Δεσπότην Χριστὸν προσεῖπεν· ὑπεράνω γὰρ εἶπε πάσης Ἀρχῆς καὶ Ἐξουσίας καὶ Δυνάμεως καὶ Κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· καί, συντόμως εἰπεῖν, οὗτός ἐστιν ὁ τῶν οὐρανίων ταγμάτων καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος μέγας καὶ ἐξηγητὴς καὶ αὐτὸς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης μόνων καταστάσεων μνημονεύων καὶ τῆς ἀθανασίας καὶ ἀφθαρσίας τῆς παρεχομένης ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ τῆς ἀτρεπτότητος καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν τῶν ὑπερκοσμίων, ὧν τὴν δύναμιν λογίσασθαι οὐ δυνάμεθα. Δόξα τῷ ταῦτα πάντα προετοιμάσαντι καὶ προμηνύσαντι καὶ νῦν πληρώσαντι καὶ πληροῦντι Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἔτι Ῥωμαίων μὲν εὐθὺς ἐν προοιμίῳ ὁ Παῦλος τὴν πίστιν ἐπαινεῖ καταγγελλομένην ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ ὁμοπίστους ἀποκαλεῖ.

5 222 Κορινθίους δέ, ὡς πρώην φιλοσόφους τοῦ κόσμου τούτου ὄντας, μέμφεται, πιστεύσαντας μὲν ἡδὴ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀνόνητον δὲ αὐτοῖς τοῦτο ἀποφαίνεται, μὴ καὶ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως πιστευομένης παρ' αὐτῶν. Δικαίως οὖν οἱ Ἀθηναῖοι σπερμολόγον αὐτὸν προσηγόρευον, ὡς ἀνορύττοντα τὰ τῆς δεισιδαιμονίας αὐτῶν ζιζάνια. Γαλάτας ἀνοήτους ἀποκαλεῖ καὶ δίκην ἀψύχων εὐχερῶς μετατιθεμένους, ὡς μετὰ τὸ βάπτισμα ἀπατηθέντας καὶ περιτμηθέντας. Ἐφεσίους πᾶσαν τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ ἐξαγγέλλει καὶ σχεδὸν ἐκεῖσε θηριομαχήσας παρατίθεται αὐτοῖς προφητεύων καὶ λέγων μετὰ ταῦτα τινὰς πρὸς αὐτοὺς ὡς λύκους εἰσερχομένους καὶ διασπῶντας αὐτούς, μεθ' ὧν, ἔφη, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀνίστασθαι τινὰς ὁμοίως τοῖς λύκοις διασπῶντας τὴν Ἐκκλησίαν. Φιλιππησίους πάνυ θαυμάζει ἐπαινῶν ὡς μόνους πολλὴν φροντίδα καὶ ἀγάπην τιθεμένους πρὸς αὐτὸν ἔν τε τοῖς δεσμοῖς αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ, καὶ πολλάκις αὐτῷ πέμψαντας τὰ πρὸς τὴν χρείαν. ^[15]

5 223 Κολοσσαεῖς δὲ πάλιν καὶ αὐτοὺς ἐπαινεῖ ἐν τῇ πίστει, εἴ γε ἐπιμένουσι, καὶ ἀγάπην ἔχοντας εἰς πάντας τοὺς ἁγίους. Θεσσαλονικέας φιλαδέλφους λέγει καὶ διωκομένους καὶ πάσχοντας ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, ὥσπερ καὶ τοὺς Ἑβραίους πιστοὺς, καὶ ἐπιστηρίζει αὐτοὺς ὥσπερ καὶ τοὺς Κορινθίους περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν, ἅμα καὶ περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας. Ἑβραίοις, ὡς Ἑβραῖος καὶ ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν κοινοποιούμενος τὰ αὐτῶν, ἁγίους ἀδελφούς καὶ κλητοὺς καὶ μετόχους τῶν οὐρανίων γεγονότας ὀνομάζει καὶ διωκομένους καὶ πάσχοντας ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, πλήν, φησὶν, «ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν μέχρι τέλους βεβαίαν κατασχῶμεν», καὶ ἀσφαλίζεται μὴ τῷ φόβῳ τοῦ διωγμοῦ ἐκλυθῆναι καὶ παλινδρομῆσαι πρὸς τοὺς ἀπίστους. Τιμοθέῳ πάλιν ἐν Ἐφέσῳ παραγγέλλει γράφων ἀσφαλίζεσθαι τοὺς ἑτεροδιδασκάλους καὶ μὴ προσέχειν τοῖς αὐτῶν μύθοις, καὶ στηρίζει ἐν τοῖς δόγμασι καὶ κανόνας παραδίδωσιν ἐκκλησιαστικούς· «Ἵνα γνῶς, φησὶ, πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι. ^[5]

5 224 » Λέγει δὲ καὶ τινὰς αἰρέσεις ἀναδεικνυμένας ἐπ' ἐσχάτου καὶ ἀποστρεφόμενας τὴν ἀλήθειαν, καὶ προλέγει ὅτι οὐ προκόψουσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, ἀλλὰ φανεροὶ γενήσονται καὶ ἡ ἄνοια αὐτῶν

εὐδελος ἔσται πᾶσι. Τίτω πάλιν καὶ αὐτῷ ἐν τῇ Κρήτῃ κανόνας ἐκκλησιαστικούς παραδίδωσι καὶ στηρίζει ἐν τοῖς δόγμασι καὶ ἐπιτιμῇσι κέχρηται πρὸς τοὺς Κρήτας, ὡς ψεύστας καὶ κούφους καὶ δολίους καὶ ὑπὸ τῶν ἐκ περιτομῆς πλανωμένους. Φιλήμονι μαρτυρεῖ πολλὴν πίστιν, εὐσεβείας καὶ ἀγάπην ἔχοντι πρὸς τοὺς ἀγίους, οὗ τὸν δοῦλον Ὀνήσιμον ἄχρηστον ὄντα μετέβαλε καὶ εὐσεβῇ πεποίηκε, καὶ τὸν αὐτοῦ δεσπότην ὁ μέγας Ἀπόστολος παρακαλεῖ δέξασθαι μηκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὡς ἀδελφόν. ^[5]

5 225 Ἐν πάσαις δὲ ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ εἰς τὸ τῶν οὐρανῶν οἰκητήριον πάντας προτρέπεται διὰ πίστεως ὀρθῆς καὶ βίου καλοῦ εἰσελθεῖν καὶ μὴ ἀποτυχεῖν τῶν ἀποκειμένων τοῖς δικαίοις ἀγαθῶν· μεθ' ὧν καὶ ἡμᾶς ἀναξίους ὄντας ἀξιώσον, ὁ τὴν εὐσπλαγχνον ἔχων ἀγαθότητα, Κύριε ὁ Θεός, τῶν ὅλων ποιητά. Ἀμήν. Ἔτι. ^[10]

5 226 Τοῖς Ἑβραίοις ὁ Παῦλος ἑβραϊστὶ γεγράφηκεν ὡς Ἑβραῖος· μετεφράσθη δὲ εἰς τὴν ἑλληνίδα γλῶτταν, ὡς φασιν, ὑπὸ Λουκᾶ ἢ ὑπὸ Κλήμεντος, ὁμοίως καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον. Ἐπὶ τὸ προκείμενον ἀναδράμωμεν Σκοπῆσαι λοιπὸν δεῖ, ὧς θεοφιλέστατε, τὴν συμφωνίαν τοῦ κοσμογράφου Μωϋσέως, καὶ πάντων τῶν προφητῶν καὶ τῶν εὐαγγελιστῶν καὶ ἀποστόλων, πῶς πάντες συμφώνως δύο καταστάσεις διηγοῦνται τὸν Θεὸν πεποιηκέναι τὸν σύμπαντα κόσμον. ^[5]

5 227 Διὰ τοῦτο ἀρξάμενος ὁ Θεὸς τὴν κτίσιν ποιῆσαι, τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τὸ στερέωμα πεποίηκε καὶ συνέδησε τῷ πρώτῳ οὐρανῷ κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὕψους τοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ, διελὼν τὸν ἕνα χῶρον εἰς χώρους δύο· καὶ τὸν ἕνα τὸν κατώτερον τοῦτον τὸν κόσμον ἔταξεν εἶναι, τὸν δὲ ἄνωτερον τὸν μέλλοντα κόσμον ἡτοίμασεν ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὸν ἄνωθεν αὐτοῦ σκοπόν. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τῇ προσκαίρῳ ἐστὶν ἡ ἡμετέρα ἐλπίς, ἀλλ' ἐν τῇ μελλούσῃ ἀτελευτητῇ, ἐν ᾗ υἰοθεσία καὶ ἀπολύτρωσις καὶ ἀτρεπτότης καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγιασμός καὶ μακαριότης ὑπάρχει καὶ τελεία γνώσις καὶ πᾶν ὁτιοῦν καλὸν ἡμῖν ἀπόκειται λαμβάνειν παρὰ τοῦ Θεοῦ, πεπειραμένοι ἀπ' ἐντεῦθεν καλῶν καὶ κακῶν, ἵν' εἰδείημεν τῶν παρεχομένων ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν δύναμιν, καθὼς ἐνδέχεται, τρόπον τινὰ υἱοὶ Θεοῦ γενόμενοι καὶ δοξαζόμενοι δόξῃ καὶ χαρᾷ ἀνεκκλήτῃ. ^[5]

5 228 Διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα οἱ πιστοὶ συμβολικῶς τῶν μυστηρίων μεταλαμβάνομεν τοῦ σώματος τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἵνα μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν προσέχοντες τῷ Δεσπότη Χριστῷ μεταλαμβάνωμεν τῆς αὐτοῦ δόξης, ἐφελκόμενοι δόξαν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης. Διὰ τοῦτο καὶ μετάληψις λέγεται, καθὰ καὶ ἐν τῷ Ἀποστόλῳ γέγραπται οὕτως· «Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος», ἵνα εἴπῃ· Ἦνίκα ὁ Κύριος παραγίνεται, πάντες οἱ πιστοὶ φανερώτατα, ἄνευ καλύμματος, τὴν δόξαν Κυρίου ὡς ἐν ἐσόπτρῳ τινὶ κατοπτριζόμεθα καὶ τὴν αὐτὴν εἰκόνα, ἣν ὁ Κύριος ἔχει, μεταμορφούμεθα ἀπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης εἰς ἡμετέραν δόξαν μεταλαμβάνοντες. ^[10]

5 229 Τοῦτο γὰρ σημαίνει καὶ ἡ μετάληψις τῶν μυστηρίων, τὸ μεταλαβεῖν τοῦ δεδοξασμένου αὐτοῦ σώματος, ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ κατοπτριζόμενοι καὶ μεταλαμβάνοντες τῆς δόξης αὐτοῦ. «Ἐκ γὰρ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες λαμβάνομεν», χορηγοῦντος αὐτοῦ καὶ μὴ μειουμένου. Τὸ δὲ «καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος» τοῦτο βούλεται λέγειν ὅτι· Καθάπερ ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε παρὰ Κυρίου, ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λαμβάνομεν. Παραγραφή Ὡσπερ ἐνταῦθα γεννώμενοι ἐκ τοῦ γάλακτος σιτιζόμεθα τῶν ἡμετέρων γονέων, τουτέστιν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν καὶ τῶν αἱμάτων πρὸς ζωὴν συνιστάμενοι, οὕτως προσετάχθημεν σιτίζεσθαι μυστικώτερον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, ἐπειδήπερ καὶ πατὴρ ἡμῶν

ἐστὶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καθὰ τῇ Γραφῇ δοκεῖ, παρ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ τὸ εἶναι λαμβάνοντες καὶ τὸ πῶς εἶναι ἀναγεννώμενοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. ^[5]

- 5 231 Ἐνταῦθα, γέννησις σαρκικὴ καὶ γάλακτος τροφή καταλλήλως εἰς ζωὴν συνιστώσα τὸν γεννώμενον· ἐν τοῖς μυστηρίοις, τύπος ἀναγεννήσεως δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, καὶ μυστικὴ τροφή σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον προτρεπομένη καὶ ἐφελκομένη τὸν πιστεύοντα καὶ μεταλαμβάνοντα· ἐν τῷ μέλλοντι, ἀνάστασις ἀπὸ νεκρῶν, ὡς ἀπὸ γαστρὸς ἐκ τῶν τάφων ἀνιστάμενοι καὶ ἀναγεννώμενοι καὶ ἀναπλαττόμενοι, καὶ κυρίως μετάληψις τοῦ δεδοξασμένου, ἀθανάτου καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀτρέπτου σώματος καὶ ψυχῆς Χριστοῦ. Δόξα τῷ κτίστῃ καὶ ἀνακαινιστῇ τοῦ παντὸς Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἐπὶ τὸ προκείμενον πάλιν ἀναδράμωμεν Εἴωθε δὲ ἡ θεία Γραφή τὴν δημιουργίαν ὡς ἀπὸ τοῦ Πατρὸς λέγειν γεγενῆσθαι, τὴν δὲ ἐνανθρώπησιν ὡς ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ, τὴν δὲ ἀναγέννησιν τὴν ἀπὸ τῶν νεκρῶν ὡς ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου· οὐχ ὅτι ὁ Πατὴρ τόδε μόνον ποιεῖ, ἢ ὁ Υἱὸς τόδε, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τόδε, ἀλλὰ καθόλου ἡ ἁγία Τριάς καὶ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐργάζεται. ^[5]
- 5 232 Ἀλλά, καθὼς εἴρηται, εἴωθεν ἡ θεία Γραφή πρὸς τὸ παραστήσαι τὸν ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶν εἶναι ὑποστάσεσιν οὕτως διαστέλλειν, τῷ μὲν Πατρὶ, ὡς αἰτίῳ τοῦ εἶναι, τὸν κόσμον, τῷ δὲ Υἱῷ, ὡς γεννήματι, τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως αἰτίαν, ὡς ἀξίαν υἱοθεσίας ἐχούσης καὶ πηγῆς γνώσεως οὔσης, τῷ δὲ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευομένῳ, ζωοποιοῦ καὶ ἁγιαστικῆς αὐτοῦ δυνάμεως οὔσης, τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τὸν ἁγιασμόν τῆς μελλούσης καταστάσεως. Ὡς περ γὰρ ὁ ἥλιος ἔχει ἐν ἑαυτῷ φωτιστικὴν τε δυνάμιν καὶ θερμαντικὴν καὶ χωρὶς αὐτῶν οὐ δύναται θεωρεῖσθαι, οὕτως καὶ ὁ Πατὴρ τὰς δύο δυνάμεις ἐξ ἑαυτοῦ ἔχει, ἐκτὸς αὐτῶν μὴ δυνάμενος θεωρεῖσθαι, τὸν τε Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ ὥς περ ὁ ἥλιος σῶμα μὲν πύρινόν ἐστιν, ἑτέρα δὲ αὐτοῦ ἐνέργειά ἐστιν ἡ φωτιστικὴ καὶ ἑτέρα ἡ θερμαντικὴ, καὶ οὔτε ἡ θερμαντικὴ φωτιστικὴ ἐστίν, οὔτε ἡ φωτιστικὴ θερμαντικὴ, ἐν ἀλλήλοις δὲ εἰσὶν ἀχωρίστως ὅ τε ἥλιος καὶ αἱ τούτου δυνάμεις, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἷς ἐστὶ Θεὸς ὁ Πατὴρ μετὰ τῶν δύο ἑαυτοῦ δυνάμεων, ἀχωρίστως ἐν ἀλλήλοις ὄντες καὶ ἰδιοὑποστάτως θεωρούμενοι νῶ. ^[10]
- 5 233 Ἐνταῦθα γὰρ ἀσώματον κυρίως ὁ Θεός, τὸ δὲ ὑπόδειγμα ἀμυδρόν, ὡς ὑπόδειγμα. Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας παράδειγμα λαβεῖν· ὥς περ γὰρ ἡ ψυχὴ ἔχει ἐν ἑαυτῇ ἐνδιάθετον λόγον καὶ νοῦν, καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ λογικὸν καὶ ἕτερον τὸ νοερόν, καὶ πρόεισιν ὁ λόγος ἐκ τῆς ψυχῆς ἀχωρίστως, μὴ τεμνόμενος ἐξ αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ νοῦς, ἀλλ' ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς καὶ σὺν αὐτῇ εἰσιν, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. ^[5]
- 5 234 Ὅθεν καὶ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς τούτῳ τῷ παραδείγματι χρησάμενος Λόγον ἐκάλεσε τὸν Υἱόν, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς προϊόντα καὶ σὺν τῷ Πατρὶ ὄντα καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα· ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος σωματικώτερον Ἀπαύγασμα αὐτὸν ἐκάλεσε, τῷ παραδείγματι τοῦ ἡλίου χρησάμενος. Ἡ δὲ παλαιὰ Γραφή «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, λέγει, κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» τὸ μὲν «ποιήσωμεν» καὶ τὸ «ἡμετέραν» πληθυντικῶς ἐξεφώνησε, τὸ δὲ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» οὐ τὸ αὐτὸ λέγει, ἀλλ' ἕτερόν ἐστι τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ ἕτερον τὸ «καθ' ὁμοίωσιν». ^[5]
- 5 235 Καὶ τὸ μὲν «κατ' εἰκόνα» ταύτην ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἄνθρωπος καὶ μόνος, ὡς πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ, ὁρατὰ τε καὶ ἀόρατα, νοητὰ καὶ αἰσθητά, λογικὰ καὶ ἄλογα, ἀθάνατα καὶ θνητά, ἄφθαρτα καὶ φθαρτά, δεικνύει ἕνα τινὰ δημιουργὸν πάντων τῶν ὄντων εἶναι τὸν Θεόν, καὶ κατὰ τοῦτο εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ γνωρίζειν αὐτὸν ἕνα τοῦ παντὸς εἶναι δημιουργόν, καθὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος βοᾷ· «Ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν

καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων», διαρρήδην τὸν ἄνθρωπον εἰς δόξαν Θεοῦ γεγενῆσθαι φήσας, καὶ κατὰ τοῦτο εἰκόνα καλέσας ὡς μόνος ὁ ἄνθρωπος δυνάμενος γνωρίσαι ἓνα εἶναι τοῦ παντός τὸν Θεὸν δημιουργόν, τὸν ἐξ ἀπασῶν τῶν φύσεων ἓνα ζῶον τὸν ἄνθρωπον κατασκευάσαντα. Τὸ δὲ «καθ' ὁμοίωσιν» ταύτην ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτιπερ ὁ Ἀδὰμ πατὴρ ἐγένετο καὶ οὐχ υἱός, προβάλλων ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας ἐκπορευτικῶς μὲν τὴν Εὐάν, μήτε υἱὸν προσαγορευομένην μήτε ἀδελφήν, καὶ γεννητικῶς τὸν ἴδιον υἱὸν Σὴθ πάλιν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας, τὸν μὲν γεννητικῶς προβάλλων, τὴν δὲ ἐκπορευτικῶς, ἐτέρως καὶ ἐτέρως προβαλλόμενος ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας τοὺς δύο· ἀλλὰ τοῦ μὲν Ἀδὰμ ὡς ἀρχὴν ἐσχηκότος καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀρχὴν ἔχουσι· τοῦ δὲ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὡς ἀνάρχου καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀνάρχως προῆλθον, συνόντες αὐτῷ αἰδίως, ὥσπερ τὸ ἀπαύγασμα καὶ ἡ θερμὴ τῷ ἡλίῳ, καὶ ὥσπερ ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ, κατὰ τὰ τῆς θείας Γραφῆς παραδείγματα. ^[10]

5 237 Ἐχρήσαντο δὲ καὶ τινες πατέρες παραδείγμασι σωματικωτέροις ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος, οἱ μὲν ὡς ἐπὶ ἀενάου πηγῆς καὶ ἐξ αὐτῆς δύο ποταμοὺς προχεομένης, οἱ δὲ δένδρῳ, ὡς ῥίζῃ, καὶ κλάδῳ καὶ καρπῷ. Πάντες δέ, εἴτε ἀπόστολοι εἴτε πατέρες, ὡς ἄνθρωποι πάντες, σωματικώτερον, ἐκ τοῦ Πνεύματος ἐμπνευσθέντες, ἐξεῖπον, ὡς ἐν παραδείγμασι, λειπόμενα μέντοι πάνυ τῆς θείας οὐσίας ἐν τῇ δὲ μελλούσῃ καταστάσει ὡς πνευματικοὶ ἀνιστάμενοι πάλιν ἀκριβέστερον γνωσόμεθα περὶ Θεοῦ. Οὕτως οὖν ἐνταῦθα τὰς ὑποστάσεις παραστήσαι βουλομένη ἡ θεία Γραφή κέχρηται πολλάκις τῷ ἰδιώματι τούτῳ, ὡς ἀπὸ Πατρὸς λέγουσα τὴν δημιουργίαν, καὶ τοῦ Υἱοῦ τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου τὴν ἀνάστασιν· ἀλλ' οὖν γε τὰ πάντα ἡ ἀγία Τριάς κατεργάζεται. ^[5]

5 239 Καὶ ὁ μακάριος δὲ Μωϋσῆς εἰπὼν ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον», καὶ πληθυντικὴ μὲν ἐστὶν ἡ φωνή, δυναμένη δὲ καὶ ἐπὶ δύο μόνων νοεῖσθαι. Ἐπειδὴ οὖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐδοκίμασε μὴ παραδοῦναι ἡμῖν τὴν τῆς ἀγίας Τριάδος ὁμολογίαν, ἵνα μὴ ὡς σώματα σωματικώτερον αὐτὰ νοήσωμεν καὶ ὑποπτεύσωμεν τρεῖς εἶναι θεούς, ἐπὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν τότε αἰνιγματωδῶς πληθυντικὴν φωνὴν ἐξεφώνησε, δυναμένην δὲ καὶ ἐπὶ δύο μόνων νοεῖσθαι. Μετὰ δὲ χρόνον πάλιν ἔτι πληθυντικωτέραν φωνὴν ἀποφαίνεται λέγων· «Δεῦτε, καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας»· τὸ δὲ «δεῦτε» οὐκ ἔτι ἐπὶ δύο μόνων δύναται νοεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τριῶν καὶ πλειόνων. ^[5]

5 240 Πάλιν οὖν μετὰ πολλὰ πάνυ ἔτη, ἵνα μὴ εἰς πλῆθος ἐξενεχθῶμεν, ἔστησε τὴν φωνὴν πάλιν αἰνιγματωδῶς ἐπὶ τῆς Τριάδος διὰ Ἡσαΐου τριχῶς λέγων τὸ «ἅγιος», συνάπτων δὲ εἰς ἓνα Θεὸν καὶ λέγων· «Κύριος Σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ», καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων δηλώσας τὸν ἀριθμὸν καὶ τῆς θεότητος τὸ μοναδικόν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ κατὰ σάρκα φανερώς ἐδίδαξε λέγων· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», ἐν ὀνόματι μὲν εἰπὼν, εἰς τρεῖς δὲ ὑποστάσεις διελών. Καὶ ἐπειδὴ περ ἤμελλε ταῦτα φανερώς κηρύττειν διὰ τῆς τοῦ δούλου μορφῆς, προμηνύων ἐπὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου τὴν πληθυντικὴν φωνὴν πρῶτως ἐξεφώνησε τό· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον.» Ἡνίκα τοίνυν παραγίνεται ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος τοὺς μὲν πιστοὺς καὶ δικαίους καὶ ἄξιους μεθ' ἑαυτοῦ εἰσφέρει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀνθρώπους τε καὶ ἀγγέλους, τοὺς δὲ λοιπούς, τοὺς μὲν ἔξωθεν τοῦ στερεώματος ἐξ, τοὺς δὲ κάτω περὶ τὴν γῆν, καθάπερ καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέγει ἐν τῇ συντελείᾳ οὕτως· «Τότε ἔσονται δύο ἐν τῷ ἄγρῳ, εἷς παραλαμβάνεται καὶ εἷς ἀφίεται· καὶ δύο ἀλήθουςαι ἐν τῷ μύλῳ, μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται», ἵνα εἴπῃ· Τοὺς ἐν τῷ ἄγρῳ πάντας τοὺς ὄντας ἐν τῷ κόσμῳ, εἴτε πλουσίους εἴτε καὶ μέσους, δηλονότι ἐν οἰαδηποτοῦν τάξει εὐρέθη τις ἄξιος, παραλαμβάνεται ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἄξιος, ἀφίεται ἐν τῇ γῇ· εἴτα καὶ τοὺς ἐν τῷ μύλῳ τοὺς δούλους λέγει, ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν δούλων, ἐὰν εὐρεθῶσιν ἄξιοι, παραλαμβάνονται ἐν τῷ

οὐρανῷ, εἰ δὲ ἀνάξιοι, ἀφίενται ἐν τῇ γῇ· τὸ δὲ ἄρρενικῶς ἐπὶ τῶν πρώτων εἰπὼν καὶ τὸ θηλυκῶς ἐπὶ τῶν δευτέρων, ἐσήμανεν τὴν διαφορὰν τοῦ γένους· εἴτε ἄρρενες εὐρεθήσονται εἴτε θήλειαι, εἷς τε τοὺς δικαίους, εἷς τε τοὺς ἁμαρτωλούς. ^[15]

5 242 Καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ Παῦλος σημαίνει ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρᾳ Ἐπιστολῇ λέγων οὕτως· «Ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ, ἐν πυρὶ φλογός, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι Θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, οἵτινες δίκην τίσουσιν ὀλέθριον ἀπὸ προσώπου Κυρίου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύουσι», δι' ὧν λέγων καὶ αὐτὸς ὅτι τοῖς πιστοῖς ἁγίοις μεγάλοι καὶ ἀνεκκλάλητοι δόξα ἀπόκειται, τοῖς δὲ ἀπίστοις δίκη ὀλέθριος, τουτέστιν ἀνάλογος τιμωρία τῆς καταστάσεως ἐκείνης. Ἐν ὀλέθρῳ γὰρ καὶ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ καὶ μεταμελείᾳ πολλῇ εὐρίσκεται πᾶς, ὃς οὐκ ἀπολαύει τῶν ἁγίων καὶ τῶν δοξῶν καὶ τῆς μακαριότητος τῆς ἀποκειμένης τοῖς δικαίοις. Ὅφειλε τοίνυν πᾶς χριστιανὸς δουλαγωγῆσαι ἑαυτὸν καὶ ὑποτάξαι ἀπενεϋθεν τῷ Θεῷ καὶ πιστεύειν πάσῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ, Παλαιᾷ τε καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, καὶ φύλαξ εἶναι δογμάτων ἀκριβῆς καὶ βίον εὐθὴν κατάλληλον τῇ πίστει κατορθοῦν, ἀπωθεῖσθαι δέ, καθὰ καὶ μέλλοντες προσιέναι τῷ βαπτίσματι ὡμολογήσαμεν, καὶ ἀποτάσσεσθαι πάσῃ σατανικῇ, αἰρετικῇ τε καὶ ἑλληνικῇ πλάνῃ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ ματαιότητι καὶ ἐλπίδι ἀνελπίστῳ.

[5]

5 243 Τὰ μέγιστα γὰρ βλαβήσονται ἐκείνοις ἐμμένοντες, ὡς μάθημα θεῖον τὰς ἐκλείψεις ψηφίζοντες καὶ προλέγοντες, περαιτέρω τούτου ἐλπίδα μὴ κεκτημένοι, ἀλλὰ πλανῶντες καὶ πλανώμενοι, εἶπου γε καὶ τις ἀποσυληθεὶς ἱμάτιον ἢ ἑτερόν τι, ὡς προφήταις τούτοις προσιών, ἤκουσε παρ' αὐτῶν, εἰ ἐπέτυχε ψευσαμένοις, ἀλήθειαν, εἰ δὲ μή, οὐδὲ τοῦτο. Τοιαῦται τῶν ματαιοφρόνων τῶν τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῷ οὐρανῷ δωρουμένων αἱ ἐλπίδες· οὐ δύνανται δὲ περαιτέρω τούτων τι ἐλπίζειν, οὔτε ἀνάστασιν, οὔτε βασιλείαν οὐρανῶν, οὔτε κρείττονα κατάστασιν, ἐπεὶ περ ἐξεῶσι τὴν σφαῖραν καὶ αὐτὴν ἣν ἔχουσιν ἐλπίδα ἀπόλλυσι. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς, ὧς τιμὰ κεφαλὴ, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχαῖς πάντων τῶν ἁγίων πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, διδασκάλων, συναριθμίους τοῖς ἐκ δεξιῶν γενέσθαι καὶ μετ' αὐτῶν ἀκοῦσαι τὴν ἐξαίρετον καὶ μακαρίαν ἐκείνην φωνὴν τὴν λέγουσαν· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ^[5]

5 244 » Αὐτῷ ἡ δόξα σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Παραγραφὴ εἰς τὸν οὐρανὸν Ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰσὶ καὶ οἱ ἄγγελοι σαφέστατα δηλοῖ ἡ θεία Γραφή, ὁ μὲν Ἀπόστολος οὕτως λέγων· «Θέατρον ἐγεννήθημεν τῷ κόσμῳ, ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις», ὡς ἀμφοτέρων εἰς τὸν κόσμον τοῦτον διαγόντων, ὁμοίως καὶ ὁ Δαυΐδ· «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, ἥλιος καὶ σελήνη, πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς», δηλώσας πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ στερεώματος ἐπὶ τὰ κάτω ἐν ὕψει ὑπὸ τὸ στερέωμα ὁμοῦ εἶναι· καὶ πρῶτον εἰπὼν τὸν οὐρανόν, εἶθ' οὕτω τοὺς ἀγγέλους, πάλιν ἐπιφέρει· «Αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν», τοῦ ὕδατος μόνου μνημονεύσας συμφώνως τῷ Μωϋσεὶ ὑπεράνω ὄντος τοῦ στερεώματος, κατὰ τὸ ἰδίωμα τὸ ἑβραϊκόν, ἀντὶ τοῦ οὐρανοῦ, οὐρανῶν εἰπὼν. ^[10]

5 246 Ὅμοίως καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ οἱ τρεῖς παῖδες ὑμνοῦντες ἔλεγον· «Εὐλογεῖτε, οὐρανοί, τὸν Κύριον, ὕδατα πάντα τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ», σαφῶς καὶ αὐτοὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ μνημονεύσαντες, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὑπὸ τὸ στερέωμα εἶναι δηλώσαντες· καὶ οὗτοι δὲ πρῶτον τὸν οὐρανὸν εἶπον, εἶθ' οὕτω τοὺς ἀγγέλους. Ὅμοίως πάλιν ὁ Δαυΐδ μέμνηται λέγων· «Ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέσπριν, ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ, ὁ ποιῶν τοὺς

ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα», καὶ αὐτὸς πάλιν ἀνώτερα τὰ ὕδατα τοῦ στερεώματος ὡς ἐν ὑπερώῳ ὄντα καὶ στέγην ὑπάρχοντα, εἴθ' οὕτω πάλιν καὶ τῶν ἀγγέλων μνημονεύσας. Ὁ δὲ Κύριος τηλαυγέστατα ἀπεφώνησε λέγων· Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ^[10]

5 247 » Εἰ μὴ γὰρ ἐν τῇ δευτέρᾳ καταστάσει οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἄνθρωποι εἰσέρχονται ἐν τῷ οὐρανῷ, καθὰ δεδήλωται. Μόνος γὰρ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, ἔτι ταύτης τῆς καταστάσεως οὔσης, εἰσῆλθε πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ὅτι ὥσπερ αὐτὸς εἰσελήλυθε καὶ οἱ τῷ κανόνι αὐτοῦ στοιχοῦντες πάντες εἰσελεύσονται. Ἀξίωσον καὶ ἡμᾶς, φιλάνθρωπε, στοιχοῦντας μὲν τῷ σῶι κανόνι καὶ πιστεύοντας, ἀναξίους δὲ ὄντας διὰ τὰ ἀσύστροφα ἡμῶν ἔργα, ὁ μόνος μεγαλόδωρος καὶ οἰκτίρμων καὶ πολυέλεος ὑπάρχων Σωτὴρ ἡμῶν σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Τὸ κείμενον Ὁ σκοπὸς ὅλος τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς διαγραφῆς πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ὁ Θεὸς διὰ πάντων τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων, ἔτι τε καὶ τοῦ κοσμογράφου Μωϋσέως καὶ πάντων τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ἐδήλωσεν ἅπερ κατεσκεύασε, δύο καταστάσεις, ταύτην καὶ τὴν μέλλουσαν, δηλώσας καὶ τὸ σχῆμα ἅπαντος τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι οἱ χριστιανοὶ μᾶλλον ἔπονται ταῖς ἑαυτῶν ἀρχαῖς δεικνύοντες καὶ τὰ τέλη ἀκόλουθα ταῖς ἑαυτῶν ἀρχαῖς, καὶ ἐν ταύτῃ μηνύοντες τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τὴν παρέχουσαν παῦλαν τῷ παιδευτηρίῳ τούτῳ καὶ τοῖς ἀγῶσι καὶ τῇ φθορᾷ καὶ τῷ θανάτῳ, ἀναδείξασαν δὲ ἐν τῷ Δεσπότη Χριστῷ ἀθανασίαν, ἀφθαρσίαν, ἀτρεπτότητα, ἀγιασμόν καὶ δικαιοσύνην αἰώνιον πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις, ὥσπερ ἦν ἐτοιμάσας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου τὸν δεύτερον χῶρον, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὴν δευτέραν κατάστασιν, καθάπερ καὶ διὰ τῆς σκηνῆς πάλιν ἐν τύπῳ προεδήλωσεν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἀνέλπιστος ἐστὶν ἡ τῶν Ἑλλήνων δόξα μήτε δευτέραν κατάστασιν προσδοκῶντων μήτε πιστευόντων ἀνάστασιν ἔσεσθαι τῶν ἡμετέρων σωμάτων, ἀλλὰ πλανώντων καὶ πλανωμένων, μετὰ τῆς ἑαυτῶν σφαίρας ἅμα κυλιόμενοι ταῖς φρεσίν, ἀδύνατον εἶναι νομίζοντες τῷ Θεῷ ἀναστῆσαι τὰ σώματα πάντων τῶν ἀνθρώπων, ὀφείλοντες ὡς σοφοὶ γινῶναι ὅτι, εἰ κριτὴς ἐστὶν ὁ Θεὸς ἐννοιῶν καὶ καρδιῶν πάντων ἀνθρώπων καὶ δύναται διακρίναι τὰς ἐννοίας ἐκάστου τὰς ἀπ' αἰῶνος, πῶς οὐχὶ μᾶλλον δύναται σώματα διακρίναι ἐκάστου ἀνθρώπου; Εἰ γὰρ τὰ τοῦ πνεύματος δύναται διακρίναι, πολὺ μᾶλλον τὰ σώματα. ^[25]

5 249 Τινάσσει γὰρ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐκ θεμελίων, οὐρανὸν καὶ γῆν ἅμα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα, ἐν τῇ συντελείᾳ καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἀποδίδωσιν ὃ κατέχει σῶμα ἀνθρώπειον διακρινόμενον ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· ὥσπερ γὰρ ἐν κοσκίνῳ κοσκινεύων τις τὸ ζητούμενον μέσον εὐρήσει, οὕτω σαλευομένης πάσης τῆς κτίσεως οἱ ζητούμενοι μέσοι εὐρεθήσονται. «Ἔτι γὰρ ἅπαξ ἐγὼ σείσω», φησὶ διὰ τοῦ προφήτου, «οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν»· τὸ δὲ «ἔτι ἅπαξ» δηλοῖ, εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, τὴν τῶν σαλευομένων μεταστάσιν ὡς πεπονημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα. «Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες ἔχομεν χάριν, δι' ἧς λατρεύομεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ μετὰ εὐλαβείας καὶ δέους.» Καὶ ὁ Κύριος περὶ συντελείας λέγων οὕτως φησὶ· «Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ πεσοῦνται ἐπὶ τὴν γῆν καὶ αἱ Δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται· καὶ τότε ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγάλης καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ. ^[5]

5 250 » Καὶ πάλιν πρὸς Θεσσαλονικεῖς ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρώτῃ φησὶν· «Ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ, καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον. Ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτως πάντοτε σὺν

Κυρίῳ ἐσόμεθα, ὥστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις.» Ὁμοίως λέγει ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτη Ἐπιστολῇ· «Ἴδου μυστήριον ὑμῖν λέγω. Πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγούμεθα ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι. Σαλπίζει γὰρ καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγούμεθα. Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.» Ταῦτα τῶν χριστιανῶν τὰ εὐαγγέλια, αὗται τῶν πιστῶν αἱ μεγάλαι καὶ θαυμασταὶ ἐλπίδες, ἀνάστασις νεκρῶν καὶ βασιλεία οὐρανῶν ἡτοιμασμένη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου τοῖς ἀνθρώποις, οἱ καὶ πρῶτον ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν καὶ ἀτρεπτότητα κομιζόμενοι, μετάρσιοι ἀεροβατοῦντες σὺν Χριστῷ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομοῦσι, σὺν Χριστῷ βασιλεύσουσι, σὺν Χριστῷ οἰκητήριον τὸν οὐρανὸν κέκτηνται, σὺν Χριστῷ τῆς ἀχειροποιήτου σκηνῆς τὴν εἴσοδον συγχωρούμενοι πατεῖν, σὺν Χριστῷ τῆς οὐρανόθεν πόλεως Ἱερουσαλὴμ πολῖται σὺν ἁγίοις ἀγγέλοις ἀναγορευόμενοι, σὺν Χριστῷ χαίροντες, σὺν Χριστῷ ἀγαλλιώμενοι, σὺν Χριστῷ ὑψούμενοι, σὺν Χριστῷ στεφανηφοροῦντες, σὺν Χριστῷ δοξαζόμενοι, σὺν Χριστῷ τοῦ θρόνου τῆς χάριτος ἀπολαύοντες, σὺν Χριστῷ δικαιοσύνης καὶ ἁγιασμοῦ καὶ ἀπολυτρώσεως καὶ μακαριότητος καὶ παντὸς αἰωνίου καὶ ἀνεκλαλήτου ἀγαθοῦ ἀπολαύοντες. ^[15]

5 251 Ποῖον ἔθνος ἢ ποία αἵρεσις τοιαύτας ἐλπίδας πιστεύουσα κέκτηται, εἰ μὴ μόνον χριστιανοί; Ἑλληνες ἀπιστοῦσιν, ἀνέλπιστοι ὄντες, σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου ἀγαπῶντες, ἥτις μᾶλλον οὔτε ἐν τῶν πραγμάτων ἐξισχύει καταλαβεῖν ἅψ' ἐαυτῆς, εἰ μὴ θεία τις ἔλλαμψις παρακολουθήσῃ.

5 252 Ὁμοίως καὶ Ἰουδαῖοι ἀπιστήσαντες τῷ φανέντι Χριστῷ τῷ ταῦτα πάντα φανερώς κηρύξαντι καὶ συστήσαντι, καὶ δι' ἐαυτοῦ καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων, τούτων πάντων ἀπέτυχον. Σαμαρεῖται δὲ καὶ μοντανοὶ σκληροτράχηλοι ὑπὲρ τοὺς Ἰουδαίους ὄντες ἐκ Μωϋσέως καὶ τῶν σχημάτων τοῦ κόσμου μὴ δυνάμενοι παιδευθῆναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς προφῆτας ἀπιστοῦντες, μήτε ἄγγελον μήτε πνεῦμα μήτε ψυχὴν λογικὴν ἀθάνατον ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἴσα τῶν Ἑλλήνων ἀνάστασιν σωμάτων ἀθετοῦντες, τούτων πάντων ἀποτυγχάνουσιν. Ὁμοίως μανιχαῖοι πάλιν τὰ σώματα μισοῦντες καὶ τούτων ἀνάστασιν μὴ ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ πονηροῦ θεοῦ αὐτὰ δημιουργήματα ὑποτιθέμενοι καὶ ἀπώλειαν αὐτῶν προσδοκῶντες, πάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτοὶ στερίσκονται, μεθ' οὗ ἐχειροτόνησαν ἐαυτοῖς θεοῦ περὶ τὴν γῆν ὡς ἀσεβεῖς κατακρινόμενοι. Ὁμοίως καὶ πάντες οἱ αἵρετικοὶ ὅσοι ἀθετοῦσι τὴν ἀνάληψιν τῆς ἡμετέρας σαρκὸς καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅσοι ἀθετοῦσι κολοβοῦντες τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ σμικρύνοντες τὴν θεότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τούτων πάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτοὶ στερίσκονται. Μόνοι γὰρ οἱ ὁμολογοῦντες ἓνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἄναρχον, αἰδίον, ἀπερίγραφον, ἀόρατον, ἀναφῆ, ἄφθαρτον, ἀθάνατον, ἀπαθῆ, ἀσώματον, ἀπεριόριστον, ἀκατάληπτον, ἀσύνητον, ἀμερῆ, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι γνωριζόμενόν τε καὶ προσκυνούμενον, καὶ ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀνακτίσαι βουλούμενον ὄντα ἐκτίσει κόσμον. ^[5]

5 254 Λαβὼν πάλιν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας ἐκ τοῦ ἡμετέρου φυράματος ὁ Θεὸς Λόγος, σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ἄνευ πορᾶς, ἀνακτίζει τὸν μικρὸν κόσμον, τὸν σύνδεσμον πάσης τῆς κτίσεως, τουτέστι τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνοῖ ἐαυτῷ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκαριαίας ῥοπῆς ἐνώσει ἐξαίρετῳ καὶ ἀναφαιρέτῳ, ὡς μὴ προεπινοεῖσθαι τὴν λῆψιν τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ἅμα διάπλασις καὶ λῆψις καὶ ἔνωσις συνεχώρησε παθεῖν καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τελειώσας διὰ τῆς ἀναστάσεως εἰς οὐρανὸν ἀνήγαγε καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καθέδρας ἐτίμησε καὶ κριτὴν αὐτὸν τοῦ παντὸς κατέστησεν. Ὁμοίως σὺν τούτῳ καὶ οἱ βιοῦντες καλῶς εἰσέρχονται εἰς τὸν νυμφῶνα ἅμα τῷ νυμφίῳ, μὴ κολοβοῦντες μήτε τὴν θεότητα μήτε τὴν ἀνθρωπότητα· οὗτοι

συγχορεύουσι τῷ Χριστῷ καὶ συμβασιλεύουσιν αὐτῷ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀκούοντες παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ συντελείᾳ· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.» Περὶ δὲ τῆς συντελείας τὴν ἡμέραν οὐδεὶς ἐπίσταται, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός. ^[15]

5 255 Φασὶ δέ, εἰ μὴ συναρίθμιοι γένωνται οἱ ἄνθρωποι τοῖς ἀγγέλοις, οὐ συντελεῖται ὁ κόσμος· λέγει γὰρ ὁ Μωϋσῆς· «Ἔστησεν ὅρια ἔθνων κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ», ὥσανεὶ· Τὸν ὅρον τῶν ἔθνων ἐν τούτῳ ἔστησεν, ἐν τῷ συναριθμίους γενέσθαι τοῖς ἀγγέλοις. Ἀμέλει καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Ὅταν δὲ τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνων εἰσέλθῃ, τότε καὶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται», σαφῶς περὶ συντελείας εἰπών. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος φαίνεται αἰνιττόμενος περὶ τούτου καὶ λέγων· «Ἐν τῇ ἀναστάσει ἰσάγγελοί εἰσιν». Ὅσοι τοίνυν χριστιανοὶ ὑπάρχετε καὶ ταύτης τῆς ἐλπίδος ἀντιλαμβάνεσθε καὶ δεῖγμα καὶ τύπον ἔχετε τὸν Δεσπότην Χριστόν, ἀναγινώσκοντες τὴν βίβλον εὔξασθε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁματωλοῦ, ὅπως ὁ πάντων Κύριος μὴ με ὑπερίδῃ, ἀλλ' ἐλεήσας συναριθμίων με ποιήσῃ μεθ' ὑμῶν σὺν τοῖς ἐκ δεξιῶν, παρορῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα, καὶ μὴ ἀποτύχω ταύτης τῆς μακαριότητος τῆς ἀνεκλαλήτου, εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν ὑμετέραις, εὐσπλαγχνίᾳ δὲ καὶ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ^[10]

5 256 Ἀμήν. Θεὲ ἀγαθέ, εὐσπλαγχνε, μακρόθυμε καὶ πολυέλεε, ἐλέησόν με τὸν ἀνάξιον δοῦλόν σου καὶ μὴ με κατακρίνης ταῖς ἁμαρτίαις μου, ὅτι σοι μέλει περὶ πάντων καὶ ἐπίστασαι ἐκάστου τὰ κρυπτὰ τῶν διανοιῶν, ὅτι πόθῳ τῷ εἰς σὲ καὶ τῶν σῶν οἰκτιρμῶν αἰτηθεὶς οὐκ ἀπέκρυψα τὴν παραδεδομένην μοί σου εὐσπλαγχνίαν καὶ ἀγαθότητα καὶ οἰκτιρμούς πρὸς ὠφελίαν τῶν ἀναγινωσκόντων ἐκ τῶν σῶν ὧν ἐχαρίσω μοι διδασκάλων προνοίᾳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. ^[5]

5 257 Ἀμήν. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΗ ΠΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ Περὶ μεγέθους ἡλίου ΛΟΓΟΣ ζ' Τινὲς μετὰ τὸ πέρας εἰληφέναι τὴν βίβλον ἐκίνησαν λόγους πρὸς ἡμᾶς περὶ τοῦ σχήματος τοῦ κόσμου λέγοντες· Πῶς δυνατόν κρύπτεσθαι τὸν ἥλιον καθ' ὑμᾶς ὑπὸ τὰ βόρεια μέρη τῆς γῆς τὰ ὑψηλὰ πολλοῖς τοῖς μέτροις ὑπερέχοντα τὸ μέγεθος αὐτῆς; Ἐπὶ τῆς γὰρ λεγομένης παρ' ἡμῶν σφαίρας, ὅσῳ δήποτε μείζων ἐστὶν ὁ ἥλιος τῆς γῆς, πάντως ποιήσει σκιὰν κατὰ τὸ ἕτερον μέρος τῆς γῆς. ^[5]

6 1 Πρὸς οὓς συντομώτατα εἰρήκαμεν ψευδὲς εἶναι καὶ πλάσμα τὸ τοιοῦτον, ἀποδείξαντες πρῶτον ἐξ αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς ὠμολογημένων κλιμάτων ὡς διαφόρους ἔχει σκιάς, ἔπειτα καὶ ἐξ ὧν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἐθεασάμεθα ἐπὶ τὰ μέρη Ἀζώμεως ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ. Ἐν τῇ γὰρ ἀρχῇ τῆς θερινῆς τροπῆς κατὰ τὴν εἰκοστὴν πέμπτην τοῦ Παῦνι μηνός, ὥραν ἕκτην τῆς ἡμέρας, ὄντος ἤδη περὶ τὸ μεσουράνημα τοῦ ἡλίου, σαφῶς εἶδομεν ὡς ὅτι ἡ σκιά τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν νότον κλίνει. ^[10]

6 2 Λαβὼν δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων ἐνταῦθα κατ' αὐτὸν τὸν καιρόν, λέγω δὴ Παῦνι εἰκοστῇ πέμπτῃ καὶ ἕως τριακάδος, ὥραν ἕκτην τῆς ἡμέρας, σταθέντες ὑποκάτω τοῦ ἡλίου, ἔδειξα τὴν σκιὰν ἐπὶ τὰ βόρεια μέρη πόδα ἕνα κλίνουσας καὶ μόνον. Καὶ ἔστι κατ' αὐτοὺς ἡ Ἀλεξάνδρεια τρίτον κλίμα. Εὐρεθεὶς δὲ ἐνταῦθα ὁ τὰ πάντα θεοσεβέστατος ἀββᾶς Στέφανος, ὁ κατὰ Ἀντιόχειαν πρεσβύτερος, χριστιανικώτατος τῶν τελείων καὶ ἀληθινὸς ὑπάρχων, ἡσκημένος δὲ ἀκριβῶς καὶ τὴν ψῆφον τῆς σελήνης κατὰ τὸ σχῆμα μέντοι καὶ αὐτὸς ὁ ὑπεθέμεθα κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, δυνάμενός τε προλέγειν εὐχερῶς καὶ ἐκλείψεις ἡλιακὰς καὶ σεληνιακὰς, εἰ βουληθεῖη περὶ τοῦτο ἀσχολεῖσθαι. ^[5]

6 3 Ὅθεν ἀπαιτηθεὶς τῷ Θῶθ μηνὶ τῆς παρούσης δεκάτης ἰνδικτιῶνος παρὰ ἀνδρὸς ἐπιστήμονος, Ἀναστασίου τοῦνομα, μηχανικοῦ ἀνδρὸς λογίου καὶ ὑπὲρ πολλοὺς ἐμπείρου, προειπεῖν

ἔκλειψιν ἡλίου, ἔφη γενέσθαι ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ κατὰ τὴν δωδεκάτην τοῦ Μεχεῖρ μηνὸς καὶ σεληνιακὴν Μεσορῇ εἰκοστῇ τετάρτῃ πάλιν τῷ αὐτῷ καιρῷ. Καὶ θαυμάσας πάλιν παρ' αὐτοῦ ἀπήτησε προγεγονυίας ἐκλείψεις· καὶ ταύτας πάλιν ἐξειπὼν, ἐθαύμασεν ὁ ἀνὴρ. Παρῆσαν δὲ καὶ ἕτεροί τινες μηχανικοὶ καὶ τῶν ἡμετέρων φίλων, ἐφ' ὧν ταῦτα ἐλαλήθησαν. Αὐτὸς οὖν ὁ θεοφιλὴς ἀνὴρ πεῖραν καὶ πόθον ἔχων περὶ τῶν τοιούτων, ἔν τε τῇ Ἀντιοχείᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει παραγεγονῶς καὶ πολλὰ ἔτη διατρίψας, ἔλεγε καὶ αὐτὸς μεμετρηκέναι καὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις τὰς σκιάς· καὶ ἐν μὲν τῇ Ἀντιοχείᾳ πόδα ἕνα ἡμισυ ἔχειν τὴν σκιὰν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ διεβεβαιούτο, ἐν δὲ τῷ Βυζαντίῳ πόδας δύο. ^[5]

6 4 Ἔστι δὲ Ἀντιόχεια τοῦ κλίματος τοῦ διὰ Ῥόδου, λέγω δὴ τοῦ τετάρτου, τὸ δὲ Βυζάντιον τοῦ πέμπτου ἐπέκεινα μικρόν. Οὕτω γὰρ διαιροῦσι τὰ κλίματα· πρῶτον κλίμα τὸ κατὰ Μερόην φασί, δεύτερον τὸ κατὰ Σὺνῃν, τρίτον τὸ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν, τέταρτον τὸ κατὰ Ῥόδον, πέμπτον τὸ κατὰ Ἑλλάσποντον, ἕκτον τὸ κατὰ μέσον τοῦ Πόντου, ἑβδομον τὸ κατὰ Βορυσθένους ποταμοῦ καὶ τῆς Μαιώτιδος λίμνης, λοιπὸν ὁ Ὠκεανός. ^[5]

6 5 Εἰ τοίνυν, καθὰ καὶ αὐταῖς ὄψεσιν ἐθεασάμεθα, ἐν τῷ τρίτῳ κλίματι τὴν σκιὰν ἐνταῦθα, ὡς αὐτοὶ ὑποτίθενται, πόδα ἕνα κλίνειν μόνον ἐπὶ βορρᾶν καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ πόδα ἕνα ἡμισυ καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ δύο, πῶς οὐ φανερόν ἐστιν ὅτι κατὰ κλίμα ποδὸς τὸ ἡμισυ προστίθεται ἢ ἀφαιρεῖται; Καὶ εἰ τοῦτο ἀληθές, ὥσπερ οὖν καὶ ἀληθές ἐστιν, εὐρεθήσεται ὁ ἥλιος δύο κλιμάτων μέγεθος ἔχων. Εἰ γὰρ ἐν τῷ τρίτῳ κλίματι πόδα ἕνα ἔχει, ἐν τῷ δευτέρῳ πάντως ἡμισυ ποδὸς ἔχει, ἐν δὲ τῷ πρώτῳ καὶ ἄσκιοι παντελῶς εὐρισκόμεθα. Καθάπερ δὲ προλαβόντες ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ εἵπαμεν ἡμεῖς, τὰ διαστήματα τῆς γῆς ἀπὸ τῆς Μερόης ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ, κατὰ τὸν νότον, πολλὰ διαστήματα ἔχει· ἀπὸ γὰρ τῶν Καταρακτῶν ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ μονὰς ἑβδομήκοντα, πλεόν ἢ ἑλαττον, μεμνήμεθα εἰπόντες ἔχειν τὸ διάστημα τῆς γῆς. ^[5]

6 6 Ἄ δὲ αὐτοὶ ὑποτίθενται κλίματα ἀπὸ εἴκοσι μονῶν ἕγγιστα ὑποτίθενται. Εὐρίσκεται οὖν πάντως ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἀζώμην τῶν Αἰθιοπῶν πόλιν κλίματι πλεόν ποδὸς κλίνουσα ἐπὶ τὸν νότον ἢ σκιά, ὥστε παντὶ τρόπῳ ἀναμέσον ἐστὶ Σὺνῆς καὶ Ἀζώμεως δύο κλιμάτων ἔχων μέγεθος τὴν θερινὴν τροπὴν διατρέχων ὁ ἥλιος. Πῶς οὖν οὐ ψευδὴ καὶ μυθώδη τὰ λεγόμενα παρ' αὐτῶν περὶ τοῦ ἡλίου, ὡς ὅτι μείζων ὑπάρχει τῆς γῆς; Πῶς δὲ καὶ τὴν γῆν σφαιροειδῆ φασκόντων οὐ διαλλάττει ἡ σκιά ἐν τῷ κοιλώματι τῆς γῆς; Μέσην μὲν γὰρ ὑποτιθεμένων τὴν διακεκαυμένην ζώνην ἀνάγκη τὰ παρ' ἑκάτερα κοιλότερα εἶναι. ^[10]

6 7 Φασὶ δὲ μὴ δύνασθαι οἰκεῖν τινὰς κατὰ τὴν κεκαυμένην ζώνην, ἀλλὰ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην εἶναι ἐπὶ τὸ βόρειον μέρος τῆς γῆς ἀπέχον διαστήματα πολλὰ τῆς διακεκαυμένης ζώνης. Καὶ θαυμάζω πάλιν, εἰ ἐν τούτοις τοῖς κοιλώμασι τῆς γῆς, κατὰ τὴν αὐτῶν ὑποθήκην, δύνανται οὕτως ἀναλογεῖν αἱ σκιαί, ὡς ὑπὸ ἡμισυ ποδὸς καθ' ἕκαστον κλίμα εἶναι, ὡς σὺν Θεῷ παρ' ἡμῶν ἀποδέδεικται αὐταῖς ὄψεσι θεασαμένων καὶ δειξάντων οἷς διελεγόμεθα ἀνθρώποις, οὐκ ἀμυήτοις, ἀλλ' ἐμπείροις οὔσι καὶ ἐν τούτῳ στερεῶς διαμαχομένοις. Ἔτι πάλιν ἔλεγον διῖσχυριζόμενοι ὅτι, ἡνίκα μέγα σῶμα ἢ τὸ φωτίζον, τὸ δὲ φωτιζόμενον μικρόν, ἀμφοτέρω δὲ σφαιροειδῇ, κῶνον πάντως ἀποτελεῖσθαι τὴν σκιάν· αἱ ἀκτῖνες γὰρ τῆς μεγάλης σφαίρας διήκουσαι ἔνθεν ἀκεῖθεν τῆς μικρᾶς σφαίρας ὀξύτατον κῶνον πάντως ἀποτελοῦσι· καὶ ἐπεχείρουν γραμμικαῖς ἀποδείξεσι δῆθεν ἡμᾶς περιγράφειν· κατὰ τοῦτο δὲ συντομώτατα αὐταῖς ὄψεσιν ἐδείξαμεν ψευδὲς τὸ λεγόμενον· Ἐνέγκαντες γὰρ βραχυτάτην σφαῖραν ξυλίνην ἐνεβάλομεν ἥλον καθηλωτόν, ἐξ οὗ καὶ κατείχομεν χερσί, καὶ ἐκτείνοντες ἐπὶ τὸν ἥλιον στρογγύλην σκιὰν ἐωρῶμεν καὶ οὐ κωνοειδῇ ἐλέγομεν δὲ αὐτοῖς· Ἴδου πῶς μικρά ἐστιν ἢν κατέχομεν σφαῖραν καὶ μέγας, μάλιστα καθ' ὑμᾶς, ὁ ἥλιος, καὶ οὐκ ἀποτελεῖ κωνοειδῇ σκιάν, ἀλλὰ στρογγύλην. ^[5]

Καὶ ἀπ' ἐγγύθεν γὰρ ἐδοκιμάσαμεν καὶ μακρόθεν, καὶ οὐχ εὖρον ἀποδείξαι ἃ λέγουσιν, ἀλλὰ μόνον πιθαναῖς ἀπάταις τοὺς πολλοὺς ἀπατῶσιν. Ἐνέγκαντες πάλιν ἡμεῖς κωνοειδὲς σκεῦος τότε ἀπεδείξαμεν αὐτοῖς ὡς τὸ κωνοειδὲς καὶ κωνοειδῆ σκιὰν ἀποτελεῖ.

6 10 Καὶ ὡς ἐπὶ τῆς ἀληθείας λέγω, πάτερ θεοφιλέστατε, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, ἀχανεῖς καὶ σκυθρωποὶ τὰς ὄψεις ἀνεχώρησαν παρ' ἡμῶν αἰσχυνόμενοι ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν πλάσμασιν. Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν αὐτῶν τέχνην γραμμὰς βαλόντες καὶ ἐντυπώσαντες, ὡς ἔθος αὐτοῖς ποιεῖν, ἐκάστῳ κλίματι μίαν δυνάμεθα δεῖξαι, τῇ θεῖᾳ δυνάμει πρῶτον ὠχυρωμένοι, ὡς οὐκ ἔστι μείζων δύο κλιμάτων ὁ ἥλιος, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ μάθωσι μὴ ὑψαυχενεῖν, ἀλλ' ὑποκύπτειν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ. ^[5]

6 12 Α: ἄσκιον· I et I': τὸ κατὰ μέση· II: τὸ κατὰ Σύνηνην· III: τὸ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν· IV: τὸ κατὰ Ῥόδον· V: τὸ κατὰ Ἑλλάσποντον· VI: τὸ κατὰ μέσον τοῦ Πόντου· VII: τὸ κατὰ Βορυσθένους ποταμοῦ καὶ Μαιώτιδος λίμνης· II': τὸ αἰθιοπικόν· III': τὸ κατὰ Ἀζώμην· IV': Ὡκεανὸς τὸ κατὰ Σάσου καὶ Βαρβαρίας. 1. Κατὰ τὴν θερινὴν τροπὴν ὁ ἥλιος διατρέχων Παῦνι κε', ὥρα ς' τῆς ἡμέρας. 2. Ἡ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴ ἐστὶν ἡ γῆ· αἱ δὲ δέκα ὀρθιαί γραμμαὶ σώματά εἰσι καθ' ἕκαστον κλίμα ἰστάμενον ἔν· αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἡλίου κατερχόμεναι ἐπὶ τὰ σώματα ἀκτῖνες εἰσι τοῦ ἡλίου ἔνθεν κάκειθεν συνεμπίπτουσαι τοῖς σώμασιν ἀποτελοῦσιν ὥσπερ τὰς ἀπὸ μέλανος ἐχαράξαμεν σκιάς· ἡ δὲ μία γραμμὴ ἡ ὀρθίος καταβαίνουσα, ἐπειδὴ περ κατὰ κορυφῆς ἐστὶ τοῦ σώματος, ἄσκιον αὐτὸ ἀποτελεῖ, ὡς μείζων οὔσα τοῦ σώματος καὶ ὅλον περιλάμπουσα. 3. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις πέρατα γῆς καλῶν τὸν Ὀμηρίτην ἀπέχοντα τῆς Βαρβαρίας οὐ πλείω δύο ἡμερῶν διὰ θαλάσσης δρόμον. 4. Εὐδηλον ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς ὡμολογημένων κλιμάτων καὶ τῶν τόπων, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Πτολεμαῖος ὁ τὴν Αἰθιοπίαν πολεμήσας, οὗ καὶ μνήμην ἐποιήσαμεθα ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σκιῶν τῶν εἰς ἕκαστον κλίμα γινομένων, ὡς ὅτι πλέον δύο κλιμάτων οὐκ ἔχει μέγεθος ὁ ἥλιος, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ ἐξηλωμένη τυγχάνει καὶ οὐχὶ σφαιροειδής, καθὰ καὶ ἡ καταγραφὴ δείκνυσιν. Καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα, τουτέστι τοῦ ἡλίου τὸ μέγεθος καὶ τῆς γῆς, κατὰ τοὺς ἔξωθεν κατεγράψαμεν, ἵν' ὁρῶν τις ἐκ παραλλήλου συγκρίναι δυνηθεῖη, πῶς μὲν ἐν τῷ ἡμετέρῳ σχήματι κατ' ἀλήθειαν συνεμπίπτουσαι αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τοῖς σώμασιν ἀποτελοῦσι τὰς σκιάς εἰς ἕκαστον κλίμα ἀναλόγως κατὰ τὴν προτέραν διαγραφὴν ὑπὸ ἡμῖς ποδὸς τὴν διαφορὰν δεικνύουσαι, πῶς δὲ καὶ ἐν τούτῳ τῷ αὐτῶν σχήματι οὐ συνεμπίπτουσι τοῖς σώμασιν αἱ ἀκτῖνες, ὡς μηδὲ φωτίζεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου δυνάμενα τὰ παρ' αὐτοῖς λεγόμενα κλίματα, ἡγουν σώματα, καὶ ὅτι μάτην μεγαλαυχοῦσιν ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν μύθοις τὴν ἀλήθειαν μᾶλλον ἀποστρεφόμενοι. ^[10]

6 13 ^[16t] Ὡς σαφέστερος σκοπὸς καὶ περιεκτικώτερος, καὶ ὅτι διὰ πάσης τῆς θεῖας Γραφῆς διδασκόμεθα δύο καταστάσεις πεποιηκέναι τὸν Θεόν, ταύτην καὶ τὴν μέλλουσαν Πρῶτον πάντων ἐξ αὐτῆς τῆς κατασκευῆς τοῦ παντός, ὡς διεῖλεν ὁ Θεὸς τὸν ἕνα χῶρον τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ πρώτου οὐρανοῦ κατὰ μέσον θεῖς τὸ στερέωμα, τουτέστι τὸν δεῦτερον οὐρανόν, καὶ ποιήσας τὸν ἕνα χῶρον δύο χώρους.

6 14 Δεύτερον πάλιν ἐξ αὐτῆς τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐκ δύο τινῶν συνίστησι, λέγω δὴ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου, προδήλως αὐτὸν διὰ τῶν ἐναντίων εἰς ἀγῶνα προβαλλόμενος, ὅπως μετὰ ταῦτα δωρεῶν ἀξιῶσιν. Τρίτον διὰ τῶν δύο ζύλων τῶν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου δείκνυσιν δύο τινὰς καταστάσεις εἶναι, μίαν θνητὴν καὶ τρεπτὴν καὶ μίαν ἀθάνατον καὶ ἄτρεπτον. ^[5]

6 15 Τὸ γὰρ ζύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν τύπος ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, τοῦ παιδευτηρίου, καὶ τὸ ζύλον τῆς ζωῆς τύπος ἐστὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως, ἐν ᾗ οὔτε θάνατος οὔτε τροπὴ κρατεῖ. Τέταρτον, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου τὸν ἄνθρωπον καὶ μνησθῆναι καὶ εἰπεῖν «μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἅψεται τοῦ ζύλου τῆς ζωῆς καὶ

φάγη καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα» παιδεύοντός ἐστι καὶ αἰνιττομένου, ὡς δωρεὰ τις ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις μετὰ τὸν ἐνταῦθα ἀγῶνα ζωῆς ἀθανάτου. Πέμπτον πάλιν διδασκόμεθα διὰ τοῦ Λάμεχ, τοῦ πατρὸς Νῶε, προφητεύοντος καὶ λέγοντος ἀπαλλάσσεσθαι ἡμᾶς μόχθων καὶ κατάρας καὶ εἰς βελτίονα ἀνάπασιν προκόπτειν. ^[10]

- 6 16 Ἐκτον ἔτι πάλιν δι' αὐτοῦ τοῦ Νῶε, ὡς ἀπὸ τῆς πρώτης γῆς μοχθηρᾶς τε καὶ ἀκανθώδους μεθιστάμεθα εἰς ταύτην τὴν γῆν, ἣν νῦν κατοικοῦμεν οἱ ἄνθρωποι, κρείττονα τυγχάνουσιν καὶ σχεδὸν ἴσην τοῦ παραδείσου, διδασκόμενοι πρώτης καὶ δευτέρας καταστάσεως διαφορὰν. Ἐβδομον, ὅτι καὶ τὸν Ἀβραάμ ἐκλεξάμενος ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς τῶν Χαλδαίων καὶ εἰς τὴν τῶν Παλαιστίνων μεταστήσας, ἐπαγγειλάμενός τε αὐτῷ δωρεὰς μεγάλας δώσειν καὶ κατάσχεσιν γῆς καὶ μήτε βῆμα ποδὸς αὐτῷ δώσαντος, κατὰ τὴν θεῖαν Γραφήν, παρεσκεύασε πιστόν, ἐπιστάμενος ἀψευδῶς ἐλπίζειν μετὰ ταῦτα δωρεὰς τοῦ Θεοῦ. ^[5]
- 6 17 Ὅμοίως καὶ διὰ τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ ἐδήλου τῶν δύο Διαθηκῶν τὴν ἀξίαν, ὅτι ἡ μὲν δούλη, ἡ δὲ ἐλευθέρα. Ὅγδοον πάλιν διὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τῆς Ῥεββέκας δίδυμα αὐτῶν γεννησάντων ἐρρέθη ὅτι «ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι», διὰ τούτου πάλιν δηλῶν δύο καταστάσεις, μίαν δούλην καὶ μίαν ἐλευθέραν. Ἐνατον πάλιν διὰ τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰωσήφ μὴ ἀνασχομένων αὐτῶν ταφῆναι εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ' ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, ἐδήλου δι' ἀμφοτέρων ὡς ἐπόθουν ἐκείνης τῆς ἐλπίδος τῆς ἐπηγγελμένης αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ τυχεῖν, τουτέστι τῆς δευτέρας καταστάσεως. ^[5]
- 6 18 Δέκατον καὶ αὐτὴ ἡ ἐπὶ Μωϋσέως ἔξοδος καὶ λύτρωσις γενομένη ἐκ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἐλευθερία καὶ εἴσοδος διὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γενομένη ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας διαρρήδην τὰς δύο καταστάσεις προεγράφετο. Ἐνδέκατον, ὁμοίως τὴν κατασκευὴν τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ ναοῦ, ὡς μεσάσαν τὸ καταπέτασμα δύο σκηναὶ τὴν μίαν πεποίηκεν, ἐξωτέραν καὶ ἐσωτέραν, ταύτην καὶ τὴν μέλλουσαν προετύπου. Τί δὲ δεῖ λέγειν καὶ τὰς διὰ τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν γενομένας οἰκονομίας, εὐθέως τοῦ Ἀβελ τὴν μετὰ θάνατον παρρησίαν, ὡς ἔτι λαλεῖ βοῶν ἐκ τῆς γῆς, ζωῆς παλινδρομίαν ὠδίνων. ^[10]
- 6 19 Τοῦ Ἐνῶχ τὴν μετάθεσιν τις ἐνθυμούμενος, ὡς διὰ τῆς εὐαρεστήσεως μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, προδηλότατα γινώσκει κρείττονα τίνα κατάστασιν ἔσεσθαι διὰ τῆς τοιαύτης τάξεως. Τοῦ Ἥλιου τὴν ἀνάληψιν καὶ τὸν διὰ τοῦ πυρίνου ἄρματος δρόμον τις κατανοῶν ἐκπληττόμενος σκοπήσειεν, ὡς τετίμηται τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις διδασκομένη καὶ ἐλπίζουσα οὐρανοβατεῖν. Τῆς στρατιᾶς τῶν οὐρανίων ταγμάτων τὴν πληθὺν χορεύουσιν καὶ χαίρουσαν καὶ εὐφραينوμένην ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Δεσπότη ἡμῶν Χριστοῦ κατὰ σάρκα τίς ἐνηχούμενος λέγουσαν· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» ὑπερθαυμάσειε, λογιζόμενος οὐρανίων καὶ ἐπιγείων μίαν ὁμόνοιαν γεγενῆσθαι, καὶ εὐδοκίαν Θεοῦ ἐν τοῖς ἀνθρώποις. ^[5]
- 6 20 Τὴν δύναμιν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θεασάμενός τις, ἀνακινῶν τὴν διάνοιαν, τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Θεὸν ἀνυμνήσειεν ἀπαύστως, τὸν παύσαντα τὸν ἀγῶνα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὡς ἀμφοτέρωθεν ἐναντία ὄντα εἰς ὁμόνοιαν ἦγαγε, πνευματικὰ ἀνάλογα ἀλλήλοις ἐργασάμενος. Τὴν ἄνοδον τοῦ Δεσπότη ἡμῶν Χριστοῦ κατὰ σάρκα τὴν εἰς οὐρανὸν τις κατοπτεύων, καὶ τοὺς ἀγγέλους λευχειμονοῦντας καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους λέγοντας πάλιν τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ, τὸν Ἰησοῦν μεγαλύνων διατελέσει, τὸν δείξαντα καὶ φανερῶσαντα τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἄνοδον τῆς μελλούσης οὐρανίου καταστάσεως, ἣν προητοίμασεν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ^[5]
- 6 21 Τὴν κάθοδον τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους γενομένην τις κατιδὼν, καὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου τὴν ἐν μέσῳ πάντων δημηγορίαν, τὸν δοτῆρα τῶν ὅλων Θεὸν ἰκετεύων

ἀννυμήσειε, τὸν δώσαντα τοιοῦτον ἄρραβῶνα καὶ ἐνέχυρον τῆς μελλούσης καταστάσεως τοῖς ἀνθρώποις. Τοῦ μεγάλου Παύλου τὴν οὐρανόθεν κλήσιν καὶ τὴν ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἄρπαγὴν καὶ πάλιν τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ τις κατοπτρισθεὶς βοήσῃ πρὸς Θεὸν λέγων· Δόξα σοι τῷ διὰ πάντων καὶ πᾶσι χαριζομένῳ δωρεὰς τοῖς ἀνθρώποις. ^[10]

6 22 Τοῦ χοροῦ τῶν προφητῶν καὶ ἱερέων καὶ δικαίων, ἔτι τε καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν, τὰ συγγράμματά τις ἀναγνούς, τὰ μεστὰ θαυμάτων καὶ προρρήσεων καὶ ἀληθινῶν ἐκβάσεων, εὐρήσῃ πρώτης καὶ δευτέρας μόνων καταστάσεων αὐτοὺς μεμνημένους, καὶ μήτε πρὸ τῆς πρώτης, μήτε μετὰ τὴν δευτέραν ἐτέρων καταστάσεων λόγον πεποιημένους. Δόξα τῷ διὰ πάντων λαλήσαντι καὶ προμηνύσαντι Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Τῆς δευτέρας καὶ ἐπιφανοῦς καὶ ἐνδόξου παρουσίας τοῦ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ τὴν μνήμην τις ἐνστερνισάμενος, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν μακαρίας ἀναστάσεως καὶ μεταβολῆς τοῦ κόσμου τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ τῆς ἀνεκκλήτου χαρᾶς καὶ ἐλπίδος τῆς ἀποκειμένης τοῖς ἀνθρώποις κατὰ νοῦν τις τὸν λόγον λαβὼν, τὸν Θεὸν τὸν πάντων αἴτιον, τὸν κτίστην καὶ ἀνακαινιστὴν τοῦ παντός πολλαχῶς ἀννυμήσειεν καὶ ὑπερθαυμάσειεν. ^[5]

6 23 Μᾶλλον δὲ οὐ δυνήσεται κατ' ἀξίαν προσηπεῖν τὸν παντὸς ἐπαίνου καὶ δόξης καὶ ὕμνων ἀνώτερον, τὸν ἁρμοδίως ἐξ ἄκρας ἀγαθότητος ἀπ' ἀρχῆς τὰς δύο καταστάσεις κτίσαντα, καὶ παιδεύσαντα ἐν τῇ πρώτῃ καὶ διὰ πείρας καὶ μαθήσεως καὶ λόγου σωφρονίζοντα, καὶ ἄγοντα ἐν τῇ δευτέρᾳ καταστάσει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, δι' αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν. Δόξα σοι, δόξα σοι, δόξα σοι, τρισάγιε, κτίστα καὶ δημιουργεῖ τῶν ἀπάντων καὶ ἀνακαινιστὰ τοῦ παντός, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ἐκ τούτων πάντων δέικνυται τὸ δόγμα τῶν χριστιανῶν κρεῖττον πάντων, καὶ ἀκόλουθον καὶ ἁρμόδιον τῇ κατασκευῇ τοῦ κόσμου, καὶ ἀληθινώτερον ὑπάρχον, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ Θεὸς οὐκ ἀκαίρως, ἀλλὰ χρησίμως, εἰς δύο χώρους τὸν ἕνα χώρον διεῖλεν, ἐτοιμάσας καὶ προκατασκευάσας τοῦτον μὲν εἰς ταύτην τὴν κατάστασιν, τὸν δὲ ἄλλον εἰς τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι, καθάπερ οἱ ἀληθινοί, καὶ οὐκ ἐπίπλαστοι, χριστιανοὶ ὁμολογοῦσιν. ^[5]

6 25 Ἑλληνες τοίνυν ἄϊδιον τὸν κόσμον ὑποτιθέμενοι, καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν αὐτῶν ἄνοδον ἀθετοῦντες, μωρίαν αὐτὸ ἡγούμενοι, τῶν μελλόντων τιμῶν καὶ τῆς ἀνόδου τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἁρμοδίως κατὰ τὴν αὐτῶν ὑποθήκην στερίσκονται. Ἰουδαῖοι, Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας ἀναγινώσκοντες καὶ μὴ συνιέντες τὴν μεγάλην καὶ σοφὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν διὰ τῶν προφητῶν δηλοῦσαν, ὅτι περὶ δύο καταστάσεις ἐξ ἀρχῆς πεποίηκεν ὁ Θεὸς ἐπὶ χρησίμῳ τοῖς ἀνθρώποις, οὔτε τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς τῆς δευτέρας καταστάσεως ἐδέξαντο, ἀλλὰ καὶ σκάνδαλον αὐτοῖς ἐγένετο, οὔτε ἕως τοῦ νῦν ἄνοδον ἐν οὐρανῷ τῶν ἀνθρώπων πιστεύουσιν ἔσεσθαι, ἀλλ' αὐτοὶ δὴθεν τὸν ἐρχόμενον προσδοκῶσιν, ὃν καὶ Ἠλειμμένον καλοῦσι, βασιλεύειν ἐπὶ γῆς αὐτὸν ἐλπίζουσι καὶ ὑποτάσσειν αὐτοῖς πάντα τὰ ἔθνη· οὐράνιάν τινα μηδὲν ἀνεχόμενοι φρονεῖν, ἀθετοῦντες τοῦ Θεοῦ τὴν βουλὴν καὶ ἀκαίρως κατεσκευάσθαι νομίζοντες τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς οἰκητήριον, ὅπερ Μωϋσῆς οὐκ ἀκαίρως δείκνυσι γεγονέναι λέγων τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ μεσάζειν τὸ στερέωμα καὶ γίνεσθαι δύο χώρους, ἐκπίπτουσι καὶ αὐτοὶ τούτου τοῦ κατοικητηρίου. Ὁμοίως Σαμαρεῖται τὰ αὐτὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἀγνοοῦντες καὶ ἀπιστοῦντες, ἔτι δὲ καὶ περὶ ἀναστάσεως σωμάτων ἀμφιβάλλοντες καὶ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, καὶ αὐτοὶ ὁμοίως τοῦ οὐρανοῦ κατοικητηρίου ἐκδιώκονται. ^[20]

6 26 Μανιχαῖοι παραπλήσια τοῖς Ἑλλήσι φρονοῦντες, τὸν τε οὐρανὸν καὶ αὐτοὶ σφαιροειδῇ νομίζοντες καὶ τῶν σωμάτων ἀπώλειαν προσδοκῶντες, μετὰ τοῦ πονηροῦ ἑαυτῶν Θεοῦ, οὗ ἑαυτοῖς ἐχειροτόνησαν, περὶ τὴν γῆν κατακρίνονται, τῆς ἄνω πόλεως, ἧς ἠθέτουν, ἀπελαυνόμενοι. Ὁμοίως καὶ πᾶσα αἵρεσις, ἡ μὲν ἀθετοῦσα τὴν τελείαν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, λέγω δὴ ψυχὴν λογικὴν ἔννουν καὶ σῶμα, καὶ πάντα τὰ ἰδιώματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ

σώματος μὴ ὁμολογοῦσα, ἀλλ' ἐνδοιάζουσα, ἡ δὲ καὶ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ ἀθετοῦσα καὶ κολοβοῦσα καὶ ἥττονα τοῦ Πατρὸς λέγουσα, ἡ καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, αὐταὶ πᾶσαι τῶν οὐρανίων μονῶν ἀποτυγχάνουσιν. ^[5]

6 28 Μακάριοι γοῦν εἰσιν ὅσοι διὰ τῶν θείων Γραφῶν, Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης, γνωρίζουσι τὸν τῶν ἀπάντων δημιουργὸν ἓνα Θεὸν εἶναι ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι, Πατὸς λέγω καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἁγίαν Τριάδα ὁμοούσιον, ἰσοδύναμόν τε καὶ ἰσοσθενῆ καὶ ἰσοκλεᾶ καὶ ἰσότιμον καὶ συνάναρχον, καὶ τὴν μεγάλην καὶ σοφὴν καὶ παντοδύναμον οἰκονομίαν αὐτοῦ, τοῦ πάντων αἰτίου, ὡς σοφῶς καὶ ἁρμοδίως ἔκτισε τὰς δύο καταστάσεις ἐξ ἀρχῆς, ταύτην τε κάκεινὴν, καὶ διὰ τῆς τελείας ἀνθρωπότητος τοῦ Κυρίου, τῆς ἡμῖν κατὰ πάντα ὁμοουσίῳ κατὰ τε ψυχὴν καὶ σῶμα χωρὶς ἁμαρτίας, πολιτευσάμενης ἐν ἐσχάτοις τοῖς καιροῖς, ἀναδείξαντα καὶ φανερώσαντα τὴν μέλλουσαν κατάστασιν καὶ πίστιν παρασχόντα πᾶσιν ἀναστήσας αὐτὴν ἐκ νεκρῶν. Ὅσοι οὖν τέλειοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχοῦσιν —εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ—οὗτοι ἀκούσονται δικαίως ἐν τῇ μελλούσῃ καταστάσει παρὰ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ἐξ οὐρανοῦ λέγοντος· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.» Αὐτῷ ἡ δόξα σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἄπας οὖν ὁ σκοπὸς τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ οὗτός ἐστι· δεῖ γὰρ ὡς ἐν ἀνακεφαλαιώσει συντομώτερον αὐτὸν ἐξειπεῖν· ἡβουλήθη ἐξ ἀγαθότητος ἑτέροις μεταδοῦναι τοῦ εἶναι, δυνάμεώς τε καὶ λόγου καὶ γνώσεως· ἐπεὶ δὲ οἱ ἐκ μετοχῆς τούτων τυγχάνοντες ἀδυνάτως ἔχουσιν ὑφ' ἐν γινῶναι καὶ ἔχειν πάντα—ἐπεὶ περ τοῦτο μόνον ἴδιον Θεοῦ, τὸ δίχα μαθήσεως καὶ πείρας ταῦτα πάντα εἰδέναι, αὐτόχρομα ὦν καὶ δύναμις καὶ λόγος καὶ γνῶσις, γεννητῶν δὲ τὸ ἐκ τοῦ πεποιηκότος μετέχειν τούτων ἀπάντων—, πεποίηκεν ἅμα τὰς δύο ταύτας καταστάσεις, τὴν πρώτην μὲν θνητὴν καὶ τρεπτὴν πείρας ἕνεκα καὶ παιδεύσεως τῶν λογικῶν, ἵνα τῇ ποικιλίᾳ τοῦ παντὸς καὶ τῇ παραθέσει τῶν ἐναντίων γυμναζόμενοι πειραθῶμεν ἡδέων καὶ λυπηρῶν, τὴν δευτέραν δὲ ἀθάνατον καὶ ἄτρεπτον εἰς ἀπόλαυσιν τῆς χάριτος αὐτοῦ, πρὸς τὸ διακριτικῇ ἔξει, λόγῳ καὶ πείρᾳ καὶ γνώσει, τῶν καλῶν παραθέσει, τῶν πρώτων τὴν μετουσίαν δέξασθαι ἡμᾶς. ^[15]

6 30 Οὐδεμία τοίνυν θρησκεία, οὐκ Ἰουδαῖος, οὐ Σαμαρεῖτης, οὐχ Ἕλλην, οὐ μανιχαῖος, πιστεύει ἢ ἐλπίζει ἀνάστασιν ἀνθρώπων καὶ ἄνοδον αὐτῶν γίνεσθαι ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἀλλ' αἱ μὲν αὐτῶν ὅσαι τὸν οὐρανὸν δοξάζουσι σφαῖραν, τουτέστιν Ἕλληνες καὶ μανιχαῖοι, ἁρμοδίως ἑαυτοῖς καὶ τὴν ἀπιστίαν κέκτηνται. Ποῦ γὰρ ἔχουσι δοῦναι ἐν τῇ σφαίρᾳ τόπον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; Δικαίως οὖν ἀμφοτέροι τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων ἀθετοῦσιν καὶ μόνον τὰς ψυχὰς δοξάζεσθαι λέγουσιν, ἢ κολάζεσθαι μετὰ τὴν ἐνθὲνδε ζωὴν, ἢ σὺν τῇ σφαίρᾳ περιπολεῦν τὰς ψυχὰς καὶ ὁρᾶν πάντα, ὡς τινες αὐτῶν λέγουσιν, ἢ εἰς τὸν Τάρταρον αὐτὰς καταδικάζεσθαι. ^[5]

6 31 Τινὲς δὲ καὶ μετενσωμάτωσιν ἀεὶ λέγουσι γίνεσθαι, ἕτεροι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἀθάνατον τῆς ψυχῆς ἀθετοῦσι, καὶ οὔτε μίαν ἐλπίδα σώματος ἅπαντες κέκτηνται μετὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν. Αἱ δὲ μὴ δοξάζουσαι σφαῖραν, τουτέστιν Ἰουδαῖοι καὶ Σαμαρεῖται, ἀκαίρως δὲ γεγονέναι νομίζοντες τὸ στερέωμα τὸ μεσάσαν τὸν ἓνα χῶρον καὶ ποιῆσαν τοὺς δύο χώρους, ἀκολουθῶς καὶ αὐτοὶ ἀπιστίᾳ κεκράτηνται, τῶν μὲν Σαμαρεϊτῶν μήτε ἀνάστασιν, μήτε ἄνοδον ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμολογούντων, μήτε δὲ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον λεγόντων, ἀλλ' ἀεὶ γίνεσθαι καὶ ἀπογίνεσθαι ἡμᾶς νομιζόντων, τῶν δὲ Ἰουδαίων ὁμολογούντων μὲν ἀνάστασιν ἀνθρώπων, ἐπὶ γῆς δὲ πολιτεύεσθαι λεγόντων καὶ ἐσθίειν καὶ πίνειν ἡμᾶς καὶ γαμεῖν καὶ γαμίζεσθαι, καθὰ καὶ ἐν Εὐαγγελίοις μετὰ τῶν σαδδουκαίων ἠπόρουσαν τῷ Κυρίῳ λέγοντες· «Ἐν τῇ ἀναστάσει τίνος τῶν ἐπτὰ ἔσται γυνή;» Οὗς συντομώτατα ὁ Κύριος πλανωμένους ἤλεγξε καὶ μὴ ἐπισταμένους τὴν

θείαν Γραφήν, ἐν ἣ ἔστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, λέγων· «Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι εἰσιν ἐν τῷ οὐρανῷ. ^[15]

- 6 32 » Ἐλέγχονται τοίνυν καὶ αὐτοὶ ἔκ τε τῶν γραφομένων, ἔκ τε τοῦ σχήματος τοῦ ἡτοιμασμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ὡς οὐκ ἀκαίρως ἐγένετο καὶ ὁ ἀνώτερος χώρος, ἀλλ' ἔστι τις δευτέρα κατάστασις οὐράνιος ἡτοιμασμένη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσα αἴρεσις ἐν χριστιανοῖς· αἱ μὲν σὺν τοῖς Ἑλλήσιν, ἡγουν μανιχαίοις, σφαῖραν τὸν οὐρανὸν δοξάζουσιν, ἢ προβιωτὴν ἀσπαζόμεναι, ἢ ἀθετοῦσαι ἐν Χριστῷ τι τῆς ἡμετέρας φύσεως, ἢ σῶμα ἢ ψυχὴν ἢ νοῦν, πολὺ πλανῶνται καὶ αὐταὶ μὴ εἰδυῖαι τὰς Γραφάς, μὴδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. ^[5]
- 6 34 Μόνοι γὰρ τέλειοι χριστιανοὶ εἰσιν οἱ ἀπλανῶς τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀκολουθοῦντες καὶ γινώσκοντες ἔκ τε τῶν γραφομένων, ἔκ τε τοῦ σχήματος τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας καταστάσεως τοὺς τόπους καὶ τὰ σχήματα, ἃ διηγεῖται ἡ θεία Γραφή, ὅτι ὥσπερ ὁ κόσμος οὗτος ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἐστί, «θέατρον γὰρ ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις», οὕτως καὶ ὁ ἀνώτερος χώρος πάλιν ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις προητοίμαστο. Δόξα διὰ πάντα τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων Θεῷ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀμήν. Ὁ οὐρανὸς συνδεδεμένος τῇ γῇ καὶ διαιρεθεὶς κατὰ μέρος· ἰστῶν γὰρ τὰς δύο καμάρας καὶ τοὺς δύο τοίχους τοὺς παρ' ἐκάτερα, καὶ τῇ ἀναλογίᾳ τῶν καμαρῶν ἐλίσσων τὸν ἓνα τοῖχον καὶ συνδεδεμένων ἐπὶ τὸν ἕτερον, ἀποτελεῖ ὅλον τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου. Χριστιανοῦ περὶ διαμονῆς οὐρανῶν ΛΟΓΟΣ Ζ' Τὸν περὶ οὐρανοῦ λόγον αἰτήσαντί σοι συγγραφῆναι παρ' ἡμῶν, ὦ φιλοπονικώτατε ἀνδρῶν Ἀναστάσιε, οὐκ ἀπειθήσω. ^[15]
- 7 1 Σαφηνῶ δὲ πότερον ἀκατάλυτον αὐτόν φησιν ἡ θεία Γραφή ἢ καταλυόμενον. Ἐφσηθα γὰρ ὡς τις τῶν χριστιανίζειν ἀρχούντων βουλόμενος καθ' Ἑλλήνων εἰπεῖν ἔλαθεν ἑαυτὸν συνηγορῶν αὐτοῖς, σφαῖραν μὲν σὺν αὐτοῖς δοξάζων ἀεὶ περιστρεφομένην τὸν οὐρανόν, καταλυόμενον δὲ τοῦτον ἐν τῷ αὐτοῦ συγγράμματι κηρύττων. Οὐκ οἶδ' ὅπως κινούμενος ἐξεῖπε καὶ θαυμάζειν ἔμοι ἔπεισι τὴν οὕτω πολυμαθῇ τοῦ ἀνδρὸς σοφίαν, οὕτω τυφλώττουσαν ὑπὸ τῆς ἁγαν φιλοτιμίας. Εἰ γὰρ ὡς χριστιανὸς ἀνατρέπειν ἠβούλετο τὴν δόξαν τὴν ἑλληνικὴν, τὰς γε περὶ τούτου πρῶτον ἀρχὰς ἐχρῆν ἐκ βάθρων ἀνελεῖν, τὴν σφαῖραν καὶ τὴν ταύτης περιφοράν, ὅπερ ἡμεῖς βουλήσει Θεοῦ ἐν ἐτέρῳ συγγράμματι αἰτηθέντες πεποιήκαμεν. Εἰ δὲ αὐτὸν τὸν θεμέλιον καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, ἐξ ὧν αἱ ἀποδείξεις τοῦ αἰδίου προΐασιν, ἐδέξατο, τί μάτην ὁ σοφὸς ἀδολεσχεῖ, οὐκ ἐπὶ πέτρας, ἀλλ' ἐπὶ ψάμμου τοὺς ἑαυτοῦ κτίζων ὕθλους; Οὐδεὶς γὰρ τῶν εὐφρονούντων τὸ ἀεικίνητον φθαρτὸν καὶ καταλυόμενον, οὐδὲ τὸ φθαρτὸν καὶ καταλυόμενον ἀεικίνητον ἂν εἴποι· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀεικίνητον ὡς ἀεικίνητον ἄφθαρτόν ἐστι, τὸ δὲ μὴ αἰεὶ κινούμενον καὶ καταλυόμενον πάντως φθαρτόν ἐστιν, ἐπεὶ περ καὶ τῆς κινήσεως παύεται, διὸ οὐκ ἀεικίνητον. ^[5]
- 7 2 Πῶς οὖν ὁ λογιώτατος ἀεικίνητον δεξάμενος τὸν οὐρανόν, οὐχ οὕτως τῇ θείᾳ Γραφῇ δοκοῦν, καταλυόμενον αὐτὸν ὀρίζειται; Τίνα γὰρ τῶν ἀρχαίων, ἢ τῶν νεωτέρων, τῶν διαπρεψάντων παρὰ τοῖς ἔξωθεν φιλοσόφοις, τῶν καὶ δοξαζόντων σφαῖραν εἶναι τὸν οὐρανόν, εὔρεν εἰρηκότα τοῦτον καταλυόμενον; Μᾶλλον γὰρ ἅπαντες συλλογιστικῶς προερχόμενοι ἀκατάλυτον αὐτὸν ἔφασαν εἶναι. Οὐτοσί δὲ καινὰς ἀναπλάττων ἀτοπίας, οὔτε τῇ τῶν ἔξωθεν ἀκολουθήσας διδασκαλίᾳ, οὔτε τῇ τῶν ἔσωθεν πνευματικῇ παραδόσει προσθέμενος, ἀγνοήσας δὲ τῶν τε ἔξωθεν τὴν ποικιλίαν τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἔσωθεν τὸ ἅπλαστον καὶ καθαρὸν τῆς Ἐκκλησίας μάθημα, τὰ νεώτερα διδάσκειν ἀβασανίστως ἐπεχείρησε μὴ λογισάμενος τῶν ιδίων λόγων τὴν ἐναντιότητα καὶ τὰ ἐκ τούτων ἀνακύπτοντα ζητήματα, ἀλλ' οἷάπερ ἀτριβὴς ὁδοιπόρος τῆς λεωφόρου πλανηθεὶς καὶ ταύτης ἐκτὸς γεγονὼς τῇ τῶν κρημνῶν καὶ τῶν ἀκανθῶν ὁδύνη περιπίρεται, οὕτω καὶ ὁ βέλτιστος τῇ τῶν ἐναντίων φορᾷ τιτρωσκόμενος εὐχερῶς καταβάλλεται. ^[10]

7 4 Διό, φιλόχριστε, ἀρκετὸν μὲν ᾠήθην ἀναγινώσκοντά σε τὸ ἡμέτερον πονημάτιον—οὕτω γὰρ δεῖ σμικρολογεῖν τὰ ἡμέτερα—, τὴν Χριστιανικὴν λέγω Τοπογραφίαν παντὸς τοῦ κόσμου, κατιδεῖν πῶς ἐν μὲν τῷ πρώτῳ λόγῳ ἐλέγχοις ἐχρησάμεθα φυσικωτέροις πρὸς τοὺς δοκοῦντας μὲν χριστιανίζειν, σφαιροειδῆ δὲ τὸν οὐρανὸν δοξάζοντας· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὰς χριστιανικὰς ὑποθέσεις περὶ σχημάτων καὶ τοποθεσίας παντὸς τοῦ κόσμου, ἐκ τῆς θείας Γραφῆς τὰς ἀποδείξεις ποιησάμενοι· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ, ὅτι βεβαία καὶ ἀξιόπιστος ἐστὶν ἡ θεία Γραφή, καὶ τί τὸ χρήσιμον τῶν σχημάτων τοῦ παντὸς κόσμου· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ ἀνακεφαλαίωσιν σύντομον καὶ διαγραφὴν σχημάτων τοῦ παντὸς κόσμου, καὶ τῆς σφαίρας τὴν ἀνατροπὴν· ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ τὴν διαγραφὴν τῆς σκηνῆς τῆς ὑπὸ Μωϋσέως κατασκευασθείσης, καὶ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων τὴν συμφωνίαν· ἐν δὲ τῷ ἕκτῳ περὶ μεγέθους ἡλίου, καὶ οὕτως συμπεράναντες τὸ πονημάτιον. Ὅμως δὲ πάλιν διὰ τὸν σὸν πόθον καὶ τὴν σὴν αἵτησιν μὴ δυνάμενος παρακούειν τῆς σῆς, ὡς εἴρηται, θεοφιλίας, ὡς ἐκέλευσας, καθὼς ἂν οἶός τε ᾖ, διὰ συντόμων ποιήσομαι ἐκ τῆς θείας Γραφῆς τὸν ἔλεγχον μὲν τῶν ἀναιρῶντων τοὺς οὐρανούς, σύστασιν δὲ τῆς αὐτῶν διαμονῆς, τῆς θείας χάριτος ἡμῖν συνεργούσης καὶ τῶν σῶν προσευχῶν, προλέγοντες πρῶτον ποίοις ἰδιώμασι κέχρηται περὶ οὐρανοῦ ἡ θεία Γραφή, ἔπειτα καὶ ὅτι ἀκαταλύτους αὐτοὺς διὰ παντὸς ὀρίζεται. ^[5]

7 6 Τῆς Παλαιᾶς τοίνυν Διαθήκης τοῖς Ἑβραίοις γραφείσης ἀνάγκη τῇ ἑβραίᾳ γλώττῃ καὶ γράμμασιν αὐτὴν γεγράφθαι. Ἡ γλῶττα οὖν ἡ ἑβραία τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς οὐρανούς μιᾷ ἐκφωνήσῃ ὁμοίως ἐκφωνεῖ, ὥστε καὶ ἀδιαφορεῖν περὶ τούτου, εὐρίσκεσθαι δὲ τὸ ἐνικὸν ἐπιφερόμενον πληθυντικῶ καὶ τὸ πληθυντικὸν ἐνικῶ, ὡς ὅταν λέγῃ· «Αἰνεῖτε αὐτόν, οἱ οὐανοὶ τῶν οὐρανῶν», ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν «ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ» ἐπιφέρει γάρ· «Καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν», ἵνα εἴπῃ «τοῦ οὐρανοῦ τούτου τοῦ ὀρωμένου», τουτέστι τοῦ στερεώματος· ἐπάνω γὰρ μόνου τοῦ στερεώματός εἰσι τὰ ὕδατα κατὰ τὸν ἱεροφάντην Μωϋσέα. Ὅμοίως λέγει· «Οἱ οὐανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα», πληθυντικῶς μὲν ἀρξάμενος, ἐνικῶς δὲ καταλήξας, ἵνα δι' ἑκατέρου τὸ αὐτὸ σημάνῃ, ὅτι αὐτὴ ἡ πρόσοψις τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστι τούτου τοῦ ὀρωμένου στερεώματος, καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ ἐξαγγέλλει διὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ τάξεως καὶ μεγαλοπρεπείας· ὁμοίως πάλιν· «Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων», «οὐρανὸν οὐρανοῦ» καλέσας τὸν πρῶτον καὶ ἀνώτερον οὐρανόν, ὃς οὐρανὸς ἐστὶ τούτου τοῦ ὀρωμένου οὐρανοῦ ὑπεράνω αὐτοῦ κείμενος, ὥσπερ ἡμῶν οὐρανὸς ἐστὶν οὗτος ὁ ὀρώμενος ὑπεράνω ἡμῶν κείμενος. ^[10]

7 8 Ὅμοίως πάλιν ὁ μέγας Μωϋσῆς φησιν· «Ἴδου Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ», ὡσανεὶ οὗτος ὁ ὀρώμενος ἡμῖν οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ, τουτέστιν ὁ ὑπεράνω αὐτοῦ. Κέχρηται δὲ καὶ ὁ Παῦλος τούτῳ τῷ ἰδιώματι βοῶν· «Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα»· ἀρξάμενος μὲν δυϊκῶς, ἐνικῶς δὲ καταλήξας, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν «ἐξ ὧν», «ἐξ οὗ» εἴρηκε. Δύο γὰρ οὐρανῶν γενομένων παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς διηγεῖται ὁ μακαρίτης Μωϋσῆς, καὶ συνδουμένων ἀλλήλοις, ποτὲ μὲν πληθυντικῶς ἡ θεία Γραφή περὶ αὐτῶν ποιεῖ τὸν λόγον, ποτὲ δὲ ἐνικῶς, καθὰ εἴρηται, διὰ τὸ ἰδίωμα τῆς γλώττης· καὶ ὅτι κατὰ τι συνάπτονται ἀλλήλοις συνδούμενοι, καὶ ὡς εἰς ἀποτελοῦνται, λέλεκται. Μὴ οὖν πλάνην ὑπομείνης ἀκούων τοῦ μακαρίου Παύλου ἠρπάχθαι «ἕως τρίτου οὐρανοῦ» οὐκ εἰσὶ γὰρ τρεῖς οὐανοί, οὔτε πλείους, οὔτε τοῦτο βούλεται λέγειν, οὔτε ἐναντιοῦται τῷ Μωϋσῇ, ἀλλ' ὅτι ἠρπάχθαι λέγει ἀπὸ τῆς γῆς ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ παρὰ τὸ τρίτον αὐτοῦ, ἵνα εἴπῃ· Τοσοῦτον ἐπήρθην ἀπὸ τῆς γῆς, ὡς περιλείπεσθαί μοι τὸ τρίτον τοῦ διαστήματος τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ. ^[5]

Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων καιρὸς νῦν ἡμᾶς εἰπεῖν ὡς ἀδιάλυτον αὐτόν, ἦτοι αὐτούς, κηρύττει πᾶσα ἡ θεία Γραφή. Λέγει τοίνυν ὁ θεῖος Ἀπόστολος οὕτως· «Οἶδαμεν γὰρ ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνου καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἔχομεν ἐκ Θεοῦ, οἰκίαν ἀχειροποιήτον αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ἵνα δηλώσῃ τὴν ἐνταῦθα μὲν ἐπίγειον κατάστασιν καταλυομένην, τὴν δὲ μέλλουσαν, ἣτις καὶ οὐράνιος ἐστίν, ἀκατάλυτον καὶ αἰώνιον· καὶ πάλιν· «Τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλυσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τῶν ἁγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος», ἵνα εἴπῃ τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἀναληφθέντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν τῇ σκηνῇ τῇ ἀληθινῇ, τουτέστι τῇ αἰεὶ μονίμῃ καὶ ἀκαταλύτῳ. Τῷ γὰρ εἰπεῖν «ἀληθινὴν» ἐσήμανεν ὡς ἀκατάλυτός ἐστιν, ἐπειδὴ περ ἡ διὰ Μωϋσέως κατασκευασθεῖσα κατελύθη· ταύτην ὡς ἀκατάλυτον κατὰ ἀντιδιαστολὴν ἐκείνης «ἀληθινὴν» ἐξείπεν, ὡσανεὶ μονίμην καὶ βεβαίαν καὶ ἀκατάλυτον. Καὶ πάλιν λέγει· «Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μεζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὔτε δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια αἰώνιαν λύτρωσιν εὐράμενος. ^[5]

7 11 » Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ περ ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ προσέταξε ποιῆσαι τὴν σκηνὴν κατὰ μίμησιν παντὸς τοῦ κόσμου, ἐποίησέ τε αὐτὴν διελὼν καταμεσόθεν τῷ καταπετάσματι καὶ ποιήσας τὴν μίαν σκηνὴν εἰς δύο, ἐξωτέραν καὶ ἐσωτέραν, ὥσπερ τοῦτον τὸν χώρον καὶ τὸν τούτου ἀνώτερον αἰνιττόμενος· καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην διὰ παντὸς οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπετέλουν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνον μόνος ὁ ἀρχιερεὺς δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων εἰσῆει, εἰς τὴν ἐσωτέραν σκηνὴν ἐξιλεούμενος καὶ τὴν ἄφεσιν τῷ λαῷ ποιούμενος. Τούτου ἕνεκά φησιν ὁ Παῦλος ὅτι ὁ Χριστὸς παραγενόμενος, ἀρχιερεὺς ὢν τῶν οὐρανῶν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς ὁ ἐπίγειος εἰσῆει εἰς τὴν ἐσωτέραν σκηνὴν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ, οὕτως καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ἀνώτερον χώρον εἰσελήλυθεν ἐν αἵματι ἰδίῳ, καὶ ὥσπερ ἡ ἐνταῦθα σκηνὴ μικρὰ καὶ χειροποίητος καὶ ὡς τύπος ἀτελής καὶ καταλυομένη, οὕτω καὶ ὁ οὐρανὸς μέγας καὶ ἀχειροποίητος καὶ βέβαιος καὶ ἀληθινὸς καὶ αἰώνιος καὶ ἀκατάλυτος, ἔνθα γίνεται ἡ αἰωνία λύτρωσις. ^[5]

7 12 Αἰωνίου γὰρ ὄντος τοῦ ἀρχιερέως ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ σωτηρία καὶ ἡ σκηνὴ αἰώνιοι τυγχάνουσι, καθὰ πάλιν γέγραπται· «Καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσιν ἱερεῖς διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν· ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην· ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος.» Τὸ «ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν» κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς γλώττης «τοῦ οὐρανοῦ» λέγει· φανερώτερον δὲ τὸ «ἀπαράβατον» καὶ τὸ «μένειν εἰς τὸν αἰῶνα» καὶ τὸ «πάντοτε» δηλοῖ τὸ ἀκατάλυτον τοῦ πράγματος· εἰ γὰρ ὁ ἱερεὺς ἀπαράβατός ἐστι, πάντως καὶ ἡ σκηνὴ ἔνθα ἱεουργεῖ ἀπαράβατός ἐστι, τουτέστιν ἀδιάδοχος. ^[5]

7 13 Καὶ ἐτέρωθι πάλιν· «Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες», ἵνα εἴπῃ μονίμην καὶ ἀμετακίνητον καὶ ἀκατάλυτον καὶ διαδοχὴν μὴ ἔχουσαν, καὶ πάλιν· «Σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν», «κατάπαυσιν» αὐτὴν εἰρηκῶς, ὡς ἀδιάδοχον καὶ μὴ μετανάστας πάλιν γινομένους, ἀλλ' αἰεὶ ἐν αὐτῷ τῷ οὐρανῷ καταπαύοντες. Καὶ πάλιν· «Ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατοῦμεν τῆς ὁμολογίας» τὸ «διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς», ἵνα εἴπῃ τὸν οὐρανὸν κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς γλώττης, καὶ ἔσωθεν ὄντα τῶν δύο οὐρανῶν, ὡς ἐν σκηνῇ ἀχειροποιήτῳ· καὶ πάλιν· «Ἔχοντες οὖν παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν

πρόσφατον καὶ ζῶσαν», «τὴν εἴσοδον τῶν ἀγίων τὴν ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἰησοῦ» γενομένην λέγει τὴν εἴσοδον αὐτοῦ τὴν εἰς τοὺς οὐρανούς, ἣν μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐποιήσατο ἀναληφθεὶς εἰς τὸν οὐρανόν, ἣν καὶ «ἐγκαινισθεῖσαν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν» προσεῖπεν, ὡς πρῶτος πάντων αὐτὸς καινοπρεπῶς καὶ προσφάτως αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἐβάδισε, ζῶσαν οὖσαν καὶ ἀγίαν, καὶ ἡμῖν καταλιμπάνων τινὰ ὑπογραμμόν. ^[15]

7 15 Καὶ ἄλιν· «Καὶ πᾶς μὲν ἀρχιερεὺς ἔστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας· οὗτος δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως ἂν τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μία γὰρ προσφορὰ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζομένους»· εἰ, καθὰ ἔφη, εἰς τὸ διηνεκὲς καθέζεται ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν θυσίαν καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἀγιάζει τοὺς προσερχομένους, πῶς οἷόν τέ ἐστὶ καταλύεσθαι ἔνθα αὐτὸς εἰς τὸ διηνεκὲς καθέζεται καὶ οἱ προσερχόμενοι ἀγιάζονται; Καὶ ἄλιν· «Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰουδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν περὶ ἱερέων οὐδὲν Μωϋσῆς ἐλάλησε»· καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν εἰ κατὰ τὴν ὁμοίότητα Μελχισεδέκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος, ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκίνης γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. ^[5]

7 16 «Μαρτυρεῖται γὰρ ὅτι 'σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ'»· ἰδοὺ φανερώτατα ἱερέα αἰώνιον γεγονέναι λέγει τὸν Χριστὸν διὰ δυνάμεως καὶ ζωῆς ἀκαταλύτου. Πῶς οὖν ἐνδέχεται τὸν μὲν ἱερέα ἀκατάλυτον εἶναι, τὴν δὲ σκηνὴν, ἥς καὶ λειτουργὸς ἐστὶ, καταλυομένην; Φησὶ γάρ· «Τῶν ἀγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος», διαρρήδην καὶ αὐτὴν ἀληθινὴν καὶ ἀκατάλυτον ἐξεπών. Καὶ ἄλιν· «Ἄνθρωποι γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὁμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὄρκος· ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ Θεὸς ἐπιδειξάτωι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ ἐμεσίτευσεν ὄρκῳ, ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατήσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος, ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα»· καὶ ἄλιν· «Γινώσκοντες ἔχειν ὑμᾶς κρείττονα ὑπαρξιν καὶ μένουσαν. ^[10]

7 17 » Ὅρα ἄλιν, θαυμάσιε, ὅτι ἐκείνην τὴν εἴσοδον τὴν ἔσωθεν τοῦ καταπετάσματος εἰσερχομένην, τουτέστι τοῦ στερεώματος, ὅπου καὶ Ἰησοῦς εἰσελήλυθε καὶ ἡμεῖς μέλλομεν εἰσιέναι, ἀμετάθετον καὶ ἰσχυρὰν καὶ ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν καὶ μένουσαν καὶ διηνεκὴ καὶ δίκην ἀγκύρας περικρατοῦσαν ἡμᾶς λέγει. Καὶ ἄλιν· «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν», ὡσανεὶ· Ἐκείνην ζητοῦμεν, τὴν αἰεὶ μονίμην καὶ αἰώνιον, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἥτις ἐστὶν ἐλευθέρη καὶ μήτηρ πάντων τῶν πιστῶν· ἡ γὰρ ἐνταῦθα, φησί, καταλύεται κατὰ τὸ εἰρημένον· «Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου»· καὶ ἄλιν λέγει· «Τὰ ἄνω φρονεῖτε, οὗ ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος, τὰ ἄνω ζητεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ^[5]

7 18 » Τὰ ἄνω, εἶπον ὑμῖν—φησὶν—, ἔνθα νῦν ἐστὶν ὁ Χριστὸς καθήμενος, τὰ ἐκείνου ζητεῖτε, μὴ τὰ ἐνταῦθα. Ὅτι δὲ καὶ ἡτοιμασμένην ἀπεντεῦθεν καλεῖ αὐτὴν ἐξόν σοι ἀκοῦσαι ἄλιν τοῦ Παύλου λέγοντος· «Διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ Θεός, Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν», καὶ ἄλιν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν»· καὶ πότε ἡτοιμάσθη; φησὶν· «Ἀπὸ καταβολῆς κόσμου», ἵνα εἴπῃ· Ἐκτοτε ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς κτίσεως, ἅμα τῷ δημιουργεῖσθαι τὸν

οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ παραχθέντα σὺν αὐτοῖς, ἡτοιμάσθη ὁ τόπος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τοῦ Θεοῦ προβλεψαμένου κρεῖττον τι περὶ ἡμῶν. ^[10]

7 20 Ἦτι γὰρ πάλιν λέγει ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ· «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλά· εἰς δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν, ὅτι πορεύομαι ἐτοιμάσαι ὑμῖν τόπον»· «τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου» λέγει τὸ κατοικητήριον, τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐν τούτῳ οὖν, φησὶν, ἐστὶν ὑμῶν τὸ κατοικητήριον τὸ ἡτοιμασμένον ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς. Εἶτα πάλιν λέγει· «Καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ καὶ ὑμεῖς ᾗτε· καὶ ὅπου ὑπάγω, οἴδατε τὴν ὁδόν.» Καὶ πάλιν πρὸς τὴν μητέρα Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου αἰτησαμένην ἕνα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ εἶναι καὶ ἕνα ἐξ εὐωνύμων ἐν τῇ βασιλείᾳ ἀπεκρίνατο λέγων· «Οὐκ ἔστιν ἕμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοιμάσται παρὰ τοῦ Πατρὸς μου. ^[5]

7 21 » Οἱ ἄξιοι τοίνυν τούτων τυγχάνουσι καὶ πρὸ τοῦ ἑμὲ χαρίσασθαι, εἴτε τοῖς σοῖς υἱοῖς, εἴτε καὶ ἐτέροις ἀξίοις οὖσιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ «ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἵνα καὶ ὑμεῖς ᾗτε» θαυμασίως παρίστησιν ἀκατάλυτον εἶναι τὸν τόπον ἐκεῖνον καὶ ἀπεντεῦθεν ἡτοιμασμένον, καὶ οὐ κατὰ τοὺς σοφοὺς ἕτερον εἶναι τὸν τόπον ἀντεισαγόμενον, ἐν ᾧ μέλλομεν ἀνιστάμενοι οἰκεῖν, τούτου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καταλυομένου. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἀναρίθμητοί εἰσι σχεδὸν αἱ χρήσεις ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ, ὅσαι δηλοῦσιν ὡς ἀκατάλυτός ἐστιν ὁ οὐρανός, ἐν ᾧ εἰσελήλυθεν ὁ Χριστὸς καὶ ἡμεῖς μέλλομεν εἰσιέναι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἐκήρυξεν, ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς ἐκ τῶν Ἑβραίων πεπιστευκότας ἐπὶ Χριστὸν γεγράφηκεν ἀντιδιαστέλλων αὐτοῖς ἀρμοδίως τὰ τῆς σκηνῆς πάντα, τὰ τε τῆς ἐξωτερικῆς πρὸς τοῦτον τὸν χῶρον, τὰ τε τῆς ἐσωτερικῆς πρὸς τὸν ἀνώτερον καὶ οὐράνιον χῶρον. ^[5]

7 23 Πρὸς δὲ τοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων πιστεύσαντας, λέγω δὴ Κορινθίους, ἀνθρώπους φιλολόγους ὄντας καὶ φιλοσόφους, πιστεύσαντας μὲν ἤδη περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἔτι δὲ ἀμφιβάλλοντας περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως τῶν ἀνθρώπων, πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐνθυμήμασιν ἐχρήσατο καὶ φησιν· «Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσιν ἐν ὑμῖν τινες ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; Εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα καὶ τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν», ὡσανεὶ Ἀνωφελὴς ὑμῖν ἐστὶν ἡ εἰς Χριστὸν πίστις, μὴ καὶ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως πιστευομένης παρ' ὑμῶν. Εἰ γὰρ περὶ ἐνός ἐπιστεύσατε ὅτι ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, πῶς οὐ πιστευτέον ὅτι δυνατόν καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς ἐγείρεσθαι; Ὁ γὰρ δυνάμενος ἕνα ἐγείρει καὶ πάντας δύναται ἐγείρει. ^[10]

7 24 Εἶτα ἐπιφέρει· «Εὐρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται» καὶ ἡμεῖς δέ, φησὶν, οἱ μαρτυρήσαντες ὑμῖν ὅτι ὁ Θεὸς ἤγειρε τὸν Χριστόν, ψευδεῖς καὶ πλάνοι εὐρεθησόμεθα. Καὶ πάλιν δευτέρον φησιν· «Εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν· ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν», ἐκ τοῦ παρ' αὐτῶν ὡμολογημένου καὶ πιστευθέντος αὐτοῦ ἐλέγχων καὶ λέγων· Εἰ γὰρ ἐκεῖνος, φησὶ, περὶ οὗ ἐπιστεύσατε, νεκρὸς ὑπάρχων ἀνέστη, πῶς ἀπιστεῖτε καὶ περὶ τῆς τῶν λοιπῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, ὡς φαίνεσθαι ὑμᾶς μᾶλλον μάτην πεπιστευκότας καὶ περὶ τοῦ ἐνός; Ὁ γὰρ δυνάμενος ἕνα νεκρὸν ἐγείρει καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς νεκροὺς δυνατός ἀναστῆσαι, ὥστε ἀπιστοῦντες τῇ τῶν νεκρῶν ἀνθρώπων ἀναστάσει εἰς τὴν προτέραν ὑμῶν δεισιδαιμονίαν πάλιν ὑποστρέψαντες ἐξωλισθήσατε· τοῦτο γὰρ λέγει «ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν». ^[10]

7 26

Εἶτα μετ' ὀλίγα καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει λέγων· «Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν», καὶ δηλῶν ὅστις ἐστὶν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, δι' οὗ θάνατος παρεῖσθῃ, καὶ ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, δι' οὗ ἡ ἀνάστασις ἀνεδείχθῃ, ἐπάγει· «Ὡς περ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.» Εἶτα πάλιν μετ' ὀλίγα λέγει· «Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; Τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν;» ἵνα εἴπῃ· Ἐπειδὴ βαπτιζόμεθα μυστικώτερον ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων νεκρῶν σωμάτων, καταδύνοντες ἐν τῷ ἁγίῳ ὕδατι καὶ ἀναδύνοντες, ἀπεντεῦθεν μιμούμενοι θάνατον καὶ ἀνάστασιν ἐλπίδι καὶ ἐπαγγελίᾳ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, τί μάτην, φησί, ταῦτα ποιοῦμεν μὴ στοιχοῦντες οἷς ποιοῦμεν; «Τί δὲ καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν» ταῦτα κηρύττοντες τοσούτῳ πλήθει καὶ προλήψει κοσμικῇ μαχόμενοι; Λοιπὸν πειρᾶται πάλιν μετ' ὀλίγα ἐξ ἀντιθέσεως φυσικώτερον διὰ παραδείγματος πείθειν καὶ φησιν· «Ἄλλ' ἔρεϊ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; Ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται;» Ἀποκρίνεται δὴθεν καὶ λέγει· «Ἄφρον, σὺ δὲ σπείρεις οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀποθάνῃ· καὶ ὁ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι σίτου, ἢ τινος τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ Θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἐκάστῳ τῶν σπερμάτων ἴδιον σῶμα», τοῦτο λέγων· Ἀναλογίσασθε, ὦ ἄνθρωποι, ὅτι γυμνὸς κόκκος σπειρόμενος ἐν τῇ γῇ πρῶτον μὲν διαλύεται· τοῦτο γὰρ λέγει «ἐὰν μὴ πρῶτον ἀποθάνῃ». ^[10]

7 29 Ἐπειτα ἀναδιδόμενος τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει τε καὶ προνοίᾳ μετὰ πολλῆς δωρεᾶς τε καὶ τέχνης καὶ ὠραιότητος ἀναφαίνεται, ἀντὶ ἐνὸς κόκκου πολλοστός, ἀντὶ γυμνοῦ ἐνδεδυμένος καὶ θήκας ἔχων, ἀντὶ εὐαλώτου καὶ εὐεπηρεάστου ἐστηριγμένος καὶ βεβοηθημένος, ἔχων ἀνθέρικας, ἵν' ἀβλαβὴς διαμείνῃ ἀπὸ τῶν ἀδικῆσαι δυναμένων. Αὐτὸ οὖν τοῦτο τὸ φθαρὲν καὶ μεταβληθὲν εἰς γῆν σῶμα, καὶ πάλιν ἐν ἀριθμῷ πλείονι καὶ θαυμαστῷ κάλλει φυόμενον ἐκ τῆς γῆς, ἔργον σοφὸν καὶ κάλλιστον καὶ ἔντεχνον τῆς προνοίας τοῦ τὰ πάντα δημιουργήσαντος Θεοῦ. Λογίσασθε ὅτι «ὁ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα καθὼς βούλεται, καὶ ἐκάστῳ δὲ τῶν σπερμάτων ἀναλογοῦν ἴδιον σῶμα δίδωσιν», ἵνα εἴπῃ· Οὐκ ἀλλότριον, οὐδὲ ξένον, ἀλλ' ὅμοιον σῶμα πληθύνον ἐκάστῳ καὶ ἀναλογοῦν δίδωσιν. ^[10]

7 30 Εἶτα πάλιν, μετὰ τὸ συγκρῖναι σάρκας διαφόρους καὶ σώματα ἐπίγεια καὶ ἐπουράνια, καὶ πολλὴν δεῖξας αὐτῶν τὴν διαφορὰν ἐπάγει· «Οὕτως καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. Εἰ ἔστι σῶμα ψυχικόν, ἔστι καὶ πνευματικόν· οὕτως καὶ γέγραπται Ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιῶν. Ἄλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικόν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ· τοῦτο δὲ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύναται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ.» Βούλεται ἐνταῦθα ἐκ παραλλήλου φυσικώτερον ἐπιχειρῶν πείθειν τοὺς ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ κόσμου ἀναστρεφόμενους, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τὸν σῖτον παραδείγματος μετελήλυθεν ἐπὶ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν λέγων ὅτι ὥς περ ὁ σῖτος σπείρεται καὶ διαλύεται, οὕτως καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων σπειρόμενα νεκρὰ ἐν τῇ γῇ διαλύεται, καὶ ὥς περ μετὰ πολλῆς προσθήκης καὶ ἀσφαλείας καὶ κάλλους ἀναδίδεται, οὕτω καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ δόξης καὶ δυνάμεως καὶ ἀφάτου κάλλους ἀνίστανται, διακρινόμενα ὑπὸ τῆς παντοδυνάμου σοφίας καὶ ἀφάτου ἰσχύος τοῦ τὰ πάντα κτίσαντος καὶ ἀνακτίζοντος Θεοῦ. ^[10]

7 31

Ἐν ᾧ γὰρ στοιχείῳ εὑρεθῇ σῶμα ἀνθρώπειον δεδαπανημένον καὶ πεπεμμένον ὑπὸ ἐτέρων μυρίων σωμάτων, τινασσόμενον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ἐκ θεμελίων τὰ ζητούμενα ταῖς ἰδίαις ψυχαῖς ἀποδίδωσι· καὶ ὥσπερ ἐν κοσκίνῳ σαλευομένῳ τὸ ζητούμενον μέσον εὐρίσκεται, οὕτω καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, σαλευομένων τῶν στοιχείων καὶ τινασσομένων, τὰ ζητούμενα εἰς μέσον ἄγονται. Καὶ οὐ θαυμαστὸν τοῦτο τῷ Θεῷ· ὥς γὰρ κριτὴς ἐστὶ καρδιῶν καὶ λογισμῶν καὶ ἐννοιῶν καὶ διακρίνει ἐκάστου ἐξ αἰῶνος τοὺς καθ' ἕκαστον χρόνον λογισμούς τε καὶ ἐννοίας μέχρι τῆς συντελείας, οὕτω καὶ δυνατόν αὐτῷ ἐστὶ τὸ εὐτελέστερον ποιῆσαι καὶ σώματα ἐκ σωμάτων διακρίναι· «ἔτι γὰρ ἅπαξ ἐγώ, φησί, σείσω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν»· τὸ δὲ «ἔτι ἅπαξ» δηλοῖ τὴν τῶν σαλευομένων μετάστασιν, ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα, ἵνα εἴπῃ ὅτι· Ἐν τῇ συντελείᾳ τινάξω ἔτι ἅπαξ πάντα σαλεύων πρὸς τὴν ἐκάστου ἰδίαν μετάθεσιν· ὥς ἤδη γὰρ αὐτῶν πεποιημένων ἐξ ἀρχῆς καὶ φθορὰν ἢ τροπὴν ὑπομεινάντων ῥάδιον ἐπὶ τὴν οἰκείαν φύσιν ἕκαστον μεταρρυθμίσω, ἵνα καὶ τοῦ λοιποῦ μείνωσιν ἐν κρείττονι καταστάσει, μηκέτι κλόνον ἢ σάλον ὑπομένοντα. ^[10]

7 33 Ἀλλὰ πάλιν ἔρει τις· Πῶς τὰ αὐτὰ ἡμῶν σώματα ἀνίστανται ἤδη πεπεμμένα καὶ μεταβληθέντα εἰς ἕτερα μυρία σώματα; Πρὸς τοῦτον ἐροῦμεν ὅτι ὥσπερ ἡμεῖς μικροὶ ὄντες ἐσθίομεν σάρκας ἐτέρας πολλὰς, οἶον βοῶν, χοίρων καὶ ἐτέρων διαφόρων καὶ πετεινῶν καὶ ἰχθύων, καὶ πεπτόμενα αὐξοῦσι τὸ ἡμέτερον σῶμα μὴ μεταβαλλόμενον, μήτε ἄλλο ἀντὶ ἄλλου γινόμενον, ἀλλὰ μένει ἐν τῇ ταυτότητι, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει τὸ ἔμπαλιν ἡμῶν πασχόντων, καὶ τῶν ἡμετέρων σωμάτων ἐν τοῖς στοιχείοις ἀναλυθέντων, ῥαδίως κινήσει τινὶ τὰς ιδέας ἀποκαθισταμένας ἀν' ἴδοις, διακρινόμενας ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως. Ὡσπερ γὰρ ζώντων ἡμῶν οὐ μεταβάλλεται ἀπὸ τῆς τῶν ἐτέρων κοινωνίας, τοῦ Θεοῦ οὕτω διαταξαμένου, οὕτως καὶ τελευτώντων εὐχερῶς ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως διακρινόμενα σώζεται ἀπὸ τῆς εἰς ἕτερον μεταβολῆς. Ὅρα δὲ πάλιν, θαυμάσιε, τὸν Ἀπόστολον οὐρανίους ἀνθρώπους καὶ ἐπιγεῖους λέγοντα· «καὶ ὡς ἐφορέσαμεν, φησί, τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ», τουτέστι τοῦ Ἀδάμ τὴν θνητότητα καὶ τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν φθορὰν, «φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου»· τουτέστι τοῦ προλαβόντος καὶ ἀνελθόντος ἤδη ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐκ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, λέγω δὴ τοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα τοῦ γενομένου δυνατοῦ καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀθανάτου καὶ δεδοξασμένου—καὶ ἡμεῖς ὁμοίως αὐτῷ οὐράνιοι γινόμενοι—, καλῶς δὲ καὶ τὸ «ἐφορέσαμεν» ἤδη εἰπὼν, καὶ τὸ «φορέσομεν» ὡς πάλιν ἐπὶ μέλλοντος προειπὼν· διὰ τοῦτο πάλιν γεγηθὼς καὶ ἀγαλλόμενος κέκραγεν· «Ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῆκος. ^[10]

7 34 Ποῦ σου, θάνατε, τὸ νῆκος; Ποῦ σου, ἄδη, τὸ κέντρον;», ἵνα εἴπῃ· Ἀφανὴς γενήσεται καταποθεὶς ὁ θάνατος, τῆς ζωῆς ὑπερνικώσης ἐν ἡμῖν· διὰ τοῦτο βοήσωμεν· Ποῦ σου ἐστὶ, θάνατε, ἡ ὑπερηφανία; Καί σου, ἄδη, τὸ κράτος; Λοιπὸν ἀποδίδωσι τὸ ὅλον τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ οἰκονομηθὲν καὶ φησι· «Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῆκος διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἵνα εἴπῃ· Ταύτην τὴν νίκην τὴν κατὰ τοῦ θανάτου τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐδωρήσατο ἡμῖν ὁ τῶν ὅλων Θεός—ᾧ πρέπει δόξα καὶ εὐχαριστία διὰ παντός, ἀμήν—, οὐδὲν ἕτερον καὶ τούτοις γράψας, εἰ μὴ ἅπερ καὶ τοῖς ἐξ Ἰουδαίων γεγράφηκεν, ὅτι ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης τῆς ἐπικήρου ἐπὶ τὴν μέλλουσαν μετερχόμεθα, τουτέστι τὸν οὐράνιον χῶρον, ὃν καὶ καλεῖ βασιλείαν οὐρανῶν, ὡς βασιλευόντων ἡμῶν κατὰ τῶν παθῶν καὶ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου καὶ ἐν ἐξαιρέτῳ χωρίῳ αἰωνίῳ καὶ ἀρμοδίῳ διαγόντων, ὃ καὶ μετασχηματιζόμενοι ἀπὸ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν κληρονομοῦμεν. ^[10]

7 36 Τοῦτο γὰρ καὶ ἀνωτέρω ἐπεσημάνατο ὁ Ἀπόστολος ἐν τῷ κατὰ τὸν κόκκον τοῦ σίτου ὑποδείγματι, ὡς ὅτι παραδείγματι φθαρτῷ πρὸς ἀφθαρσίαν ἐχρήσατο λέγων· Μὴ νομίσητε

τούτῳ κατὰ πάντα ὁμοίως ἔχειν τὰ ὑποδείγματα· τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγω ὅτι ἔτι θνητοὺς ἡμᾶς ὑπάρχοντας ἢ τρεπτοὺς—τοῦτο γὰρ λέγει «αἷμα καὶ σάρκα»— ἀνένδεκτόν ἐστι κληρονομεῖν βασιλείαν οὐρανῶν, εἰ μὴ πρῶτον ἐκ νεκρῶν ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι καὶ ἄτρεπτοι ἀναστῶμεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι ἐχρήσατο, ὅτε τινὲς τῶν Ἑλλήνων παρεκάλεσαν τὸν Φίλιππον δεῖξαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, πρὸς ὃν ὁ Κύριος ἀπαγγείλαντα ἀπεφήνατο λέγων· «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει», ἵνα εἴπῃ· Τί με βούλονται νῦν ἰδεῖν οὕτως ὀρώμενον, εὐκαταφρόνητον, ὡς κόκκον μόνον σίτου ὑπάρχοντα; Εἰ μὴ γὰρ ἀποθάνῃ ὡς ὁ κόκκος καὶ ἀναστῶ ὡς ὁ στάχυς, ὥραϊος, ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος καὶ ἄτρεπτος γενόμενος, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου δυνάμεις καὶ σημεῖα μεγάλα γενήσονται, οὐ γνώσκονται τὴν ἡμετέραν δύναμιν τε καὶ δόξαν. ^[10]

7 38 Ὅμοίως καὶ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς περὶ τοῦ Κυρίου διαλεγόμενος, καὶ σπεύδων δεῖξαι αὐτὸν ἐν τῇ μελλούσῃ καταστάσει κριτὴν τοῦ παντὸς ὄντα, τῷ κατὰ τὸν σῖτον ὑποδείγματι καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο καὶ φησιν οὕτως· «Οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει τὸν μὲν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.» Ἠνίκα δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἑλληνας ἀποτείνόμενος ἐν Ἀθήναις ὁ Παῦλος ἐν τῷ Ἀρείῳ πάγῳ τί φησιν; «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ· διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο Ἀγνώστῳ Θεῷ· ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. ^[5]

7 39 Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχων Κύριος, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεδεμένος τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα. Ἐποίησέ τε ἐξ ἐνὸς πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν ζητεῖν τὸν Θεόν, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειεν αὐτὸν καὶ εὔροιεν, καίτοι οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν· Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Ἔσθ' οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσίῳ, ἢ καὶ ἀργυρίῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. ^[15]

7 40 Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τὰ νῦν παραγγέλλει πᾶσιν ἀνθρώποις πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν», οὐδὲν ἐκτὸς καὶ τούτοις εἰπὼν, ὧν πρῶτην τοῖς πιστεύουσιν ἐξ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπερίγραφος ὑπάρχων καὶ παντοδύναμος, ὃν ἡγείρεν ἐκ νεκρῶν ἄνδρα εἰς πίστωσιν πάντων ἀνθρώπων, ἐν αὐτῷ κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, αὐτὸν ὀρίσας κριτὴν τοῦ παντός. Ὅμοίως εἶπε περὶ αὐτοῦ ὁ μὲν Ἀπόστολος· «Καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ», ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ὁμοίως πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ εἶπε, καὶ ἀφοριεῖ τὸν σῖτον ἀπὸ τῶν ἀχύρων παραδιδοὺς τιμωρίαις τοὺς ἁμαρτωλοὺς τοὺς δίκην ἀχύρων ἀπὸ διακρίσεως τοῦ σίτου ὑπάρχοντας. Ὅθεν τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καθὼς γέγραπται, τινὲς δὲ καὶ «ἐχλεύαζον ἀνάστασιν νεκρῶν ἀκούοντες» καὶ τινες πάλιν ἔλεγον· «Τί ἂν θέλοι λέγειν ὁ σπερμολόγος οὗτος;» ὥσανεὶ ὁ τὰ ἡμέτερα σπέρματα ἀνορύττων· ἕτεροι δὲ ἔλεγον· «Ἀκουσόμεθά σου ἅλιν περὶ τούτου» καὶ αὖθις ἕτεροι· «Ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι, ὅτι, φησὶν ὁ Λουκάς, τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίζετο» καὶ πάλιν ἕτεροι· «Δυνάμεθα γινῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἢ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδασχὴ;» Καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν, οἱ πλείους αὐτῶν ἔσκωπτον τὸν Παῦλον περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ὅλως διαλεγόμενον. ^[10]

7 42 Ἠνίκα δὲ καὶ πρὸς τὸν Φῆστον τὸν ἡγεμόνα καὶ τὸν Ἀγρίππαν τὸν βασιλέα ὁ Παῦλος ἐγκαλούμενος ὑπὸ Ἰουδαίων ἐπὶ τοῦ βήματος παρίστατο, τῶν προπραχθέντων τὴν δύναμιν

διηγησόμενος, ὁ Φῆστος τῷ Ἀγρίππᾳ ἔλεγεν ὡς «ζητημάτιά τινα ἔχουσι» πρὸς ἀλλήλους «περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας», ὃ τε Παῦλος καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, «καὶ περὶ τινος Ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν» ἐπιτραπείς παρ' αὐτῶν ὁ Παῦλος μετὰ παρρησίας λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ἐβόα· «Περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ, τί ἄπιστον παρ' ὑμῖν κρίνεται εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;» Εἶτα πάλιν· «Ἐνεκα τούτου συλλαβόμενοι με ὄντα ἐν τῷ ἱερῷ ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι. Ἐπικουρίας οὖν τυχὼν τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἔστηκα, μαρτυρόμενος μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφηταὶ ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι καὶ Μωϋσῆς εἰ παθητὸς ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν.» Ὁμοίως πάλιν καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀπίστοις Ἰουδαίοις παρ' αὐτῶν προτραπείς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Πισιδίας τί φησιν; «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἀκούσατε· ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου Ἰσραὴλ ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς, καὶ ὡς τεσσαρακονταετὴ χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναὰν κατεκληρονόμησε τὴν γῆν αὐτῶν, ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα· καὶ μετὰ ταῦτα ἔδωκε κριτὰς ἕως Σαμουὴλ προφήτου· κάκειθεν ἠτήσαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν Σαούλ, υἱὸν Κίς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, ἔτη τεσσαράκοντα· καὶ μεταστῆσας αὐτὸν ἡγείρε τὸν Δαυῖδ αὐτοῖς εἰς βασιλέα, ᾧ καὶ εἶπε μαρτυρήσας Ἐϋρον Δαυῖδ, τὸν τοῦ Ἰεσαΐ, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου». ^[15]

7 44 Τούτου ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν ἤγαγε τῷ Ἰσραὴλ σωτηρίαν, προκηρύξαντος Ἰωάννου πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετανοίας παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ· ὡς δὲ ἐπλήρου Ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγε· Τί ἐμὲ ὑπονοεῖτε εἶναι, οὐκ εἰμὶ ἐγώ, ἀλλ' ἰδοὺ ἔρχεται μετ' ἐμέ, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι. Ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους Ἀβραάμ καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἡμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἐξαπεστάλη. Οἱ γὰρ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, τοῦτον ἀγνοήσαντες καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν τὰς κατὰ πᾶν Σάββατον ἀναγινωσκομένας κρίναντες ἐπλήρωσαν· καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὐρόντες ἠτήσαντο ἀναιρεθῆναι αὐτόν· ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔθηκαν εἰς μνημεῖον· ὁ δὲ Θεὸς ἡγείρεν αὐτόν ἐκ νεκρῶν· ὃς ὥφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλὴμ, οἵτινες νῦν εἰσι μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν. Καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, ὅτι ταύτην ὁ Θεὸς ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις ἡμῶν ἀναστήσας Ἰησοῦν, ὡς ἐν τῷ ψαλμῷ γέγραπται τῷ δευτέρῳ· Ὑἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτόν ἐκ νεκρῶν μηκέτι μέλλοντα ὑποστρέφειν εἰς διαφθοράν, οὕτως εἴρηκεν ὅτι· Δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαυῖδ τὰ πιστά· διὸ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει· Οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν». ^[5]

7 45 Δαυῖδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ ἐκοιμήθη καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ καὶ εἶδε διαφθοράν· ὃν δὲ ὁ Θεὸς ἡγείρεν, οὐκ εἶδε διαφθοράν. Γνωστὸν οὖν ὑμῖν ἔστω, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ τούτου ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται, ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν νόμῳ Μωϋσέως δικαιωθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιούται. Βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις· Ἴδετε, οἱ καταφρονηταί, καὶ θαυμάσατε καὶ ἀφανίσθητε, ὅτι ἔργον ἐργάζομαι ἐγὼ ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐὰν τις ἐκδιηγῇται ὑμῖν». Καὶ τούτοις ὁμοίως ἐκ τῶν προφητῶν διηγησάμενος οὐδὲν ἕτερον ἔλεγεν, ἢ ὅσα τοῖς ἄλλοις προείρηκε, θάνατον, ἀνάστασιν καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, πάντα σπεύδων πείθειν, συνεργοῦντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ σημείοις τε καὶ τέρασι καὶ δυνάμεσιν, οἷς ἐποιοῦν αὐτός τε καὶ πάντες οἱ ἀπόστολοι ἐναντίον Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων,

πιστῶν καὶ ἀπίστων, ἔτι τε καὶ προρρήσεσι καὶ ἐκβάσεσι βεβαιῶν αὐτοὺς ἐν πᾶσιν, ἅπερ ὑπερβαίνει τὸν κόσμον τοῦτον, «ὃς καὶ ἰκάνωσεν αὐτούς, καθὼς γράφει Παῦλος, διακόνους Καινῆς Διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος· τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτεννεί, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ», ἵνα εἴπῃ· Ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐγενόμεθα ἱκανοὶ διὰ τῶν σημείων τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸ πείθειν τοιαῦτα διδάσκοντες. ^[10]

7 47 Διακόνους γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς κατέστησε τῆς Καινῆς καὶ ζωοποιοῦ Διαθήκης, οὐ τοῦ παλαιοῦ γράμματος, τουτέστι τοῦ γραπτοῦ νόμου, τοῦ θανατοῦν ἀπειλοῦντος, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως τῆς ζωοποιοῦ, τουτέστι τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὅθεν πάλιν λέγει· «Ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς, ἐφυσιώθησάν τινες ἐλεύσομαι δὲ ταχέως, ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ, καὶ γνῶσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν· οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει», ἵνα εἴπῃ ὅτι πάντα λόγον ὑπερβαίνει ὁ λόγος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ μάτην φουσῶνταί τινες διὰ λόγου συνιστᾶν πειρώμενοι· μόνον γὰρ ἀξιόπιστός ἐστιν ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ παρακολουθούντων σημείων· καὶ πάλιν λέγει· «Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν», ὡσανεὶ· Δυνατός ἐστιν ἐκ τῶν σημείων τῶν γινομένων ἐν ὑμῖν ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Τινὲς δὲ λέγουσι μὴ εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τοὺς ἀγγέλους, ἀλλ' ἐν τῷ ἁνωτέρῳ καὶ οὐρανίῳ χώρῳ· πρὸς οὓς ἐκ μέρους ὀλίγα παραθήσομεν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς δηλούσης ὡς ἅμα ἡμῖν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ διάγουσι, καὶ οὕτω τις ἐξ αὐτῶν ἠξιώθη τῶν ἄνω τέως τυχεῖν. ^[5]

7 48 Πρῶτος ὁ Κύριος οὕτω πρὸς Νικόδημον διαλεγόμενός φησι· «Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ», σαφέστερον δηλώσας μηδένα τὸ σύνολον ἀναβεβηκέναι εἰς τὸν ἁνώτερον χώρον, εἰ μὴ τὸν Δεσπότην Χριστόν· ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλός φησι· «Θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ», καὶ σημαίνων τίνα λέγει «κόσμον» ἐπήγαγεν «ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις», ἵνα εἴπῃ· Παρὰ πάντων ὡς ἐν θεάτρῳ θεωρούμεθα ἐν τῷδε τῷ χώρῳ, λέγω δὴ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ὡς ἐν ἐνὶ χώρῳ ὄντων πάντων τούτων τε κάκείνων. Εἶτα πάλιν· «Ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται», καὶ ὡσανεὶ τινος αὐτῷ ἀποροῦντος καὶ λέγοντος τίνος χάριν ἢ τί ποιοῦσα ταύτην ἀπεκδέχεται, ἐπήγαγε καὶ φησι· «Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκούσα», ἵνα εἴπῃ· Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῷ φθαρτῷ καὶ τρεπτῷ —ταύτην γὰρ καλεῖ «ματαιότητα»— ἐκελεύσθησαν καθ' ὑποταγὴν τοῦ Θεοῦ οἱ ἄγγελοι δουλεύειν καὶ ἅκοντες ἐντεῦθεν γινώσκομεν διὰ τοῦ «οὐχ ἑκούσα» ὅτι περὶ λογικῶν λέγει, καὶ νόμος αὐτοῖς ἐστιν οὗτος. ^[10]

7 49 Ἦστω, φησὶν ὁ ἀπορῶν, καὶ πῶς πάλιν δουλεύουσι νῦν κινοῦντες πάντα; Ἀποκρίνεται· Ναί, φησὶν, ὅσον μὲν πρὸς τὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἀδάμ, διὰ τὸ καταδικασθῆναι αὐτὸν θανάτῳ οὐκ ἠνείχοντο δουλεύειν καὶ πονεῖν ὑπὲρ ἡμῶν ἔτι ματαίως. Ἀλλά, φησί, «διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι», τοῦτο λέγων ὅτι ἐλπίδα τινὰ δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἔσεσθαι τι χρήσιμον μετὰ χρόνον τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διὰ τοῦτο ὑπετάγησαν καὶ δουλεύουσιν ἐκδεχόμενοι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, ὅταν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐλευθεροῦνται τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς καὶ τῶν ματαίων τούτων, καὶ ἀπολήψονται τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δόξαν τὴν αὐτοῖς ἀποκειμένην· διὰ τοῦτο ἐπήνεγκεν· «Ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. ^[10]

7 50 » Καὶ πάλιν ἐτέρωθί φησιν· «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;» πάντας ὁμοῦ εἰπὼν εἰς διακονίας τεταγμένους τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἅμα αὐτοῖς ὄντων εἰς τὸν χώρον τοῦτον· καὶ πάλιν· «Ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς Ἀρχαῖς καὶ ταῖς Ἐξουσίαις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος τοῦ Θεοῦ

σοφία»· σαφῶς πάλιν οὐ μόνον ἐνταῦθα αὐτοὺς ἐσήμανεν, ἀλλὰ καὶ παιδευομένους εἶπεν ἐκ τῶν κατὰ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομουμένων· τὸ γὰρ εἶπεῖν «διὰ τῆς Ἐκκλησίας» διὰ τῶν ἀνθρώπων προδήλως ἐσήμανεν. ^[10]

7 52 Εἶτα πάλιν καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἐθεώρησεν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ κλίμακα, ταύτης δὲ ἐπὶ κορυφῆς ἐστῶτα τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπ' αὐτῆς· ἀναβαίνοντας πρότερον ὁρᾷν ἔδοξε καὶ οὕτω καταβαίνοντας εἶτα καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐθεώρησε πλῆθος ἀγγέλων, οὓς καὶ παρεμβολὴν Θεοῦ ἐκάλεσεν. Ὁμοίως Μωϋσῆς δύο μὲν οὐρανῶν ἐμνημόνευσε μόνων γενομένων, λέγω δὴ τοῦ ἐν ἀρχῇ σὺν τῇ γῇ γενομένου καὶ τοῦ δευτέρου τοῦ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ γεγονότος, ὃν καὶ στερέωμα καλεῖ· ὁμοίως δὲ καὶ αὐτὸς πολλάκις καὶ τῇ Ἄγαρ καὶ τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ Λῶτ καὶ αὐτῷ τῷ Ἰακώβ καὶ ἑτέροις ἀγγέλους διακονησαμένους λέγει ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ. Καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ ὥδῃ οὕτως φησὶν· «Εὐφράνθητε, οὐρανοί, ἅμα αὐτῷ, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ», μετὰ τοὺς οὐρανούς εἰπὼν τοὺς ἀγγέλους ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ· ὅθεν ἐπισυνῆψεν· «Εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ», πάλιν τοὺς ἐν αὐτῷ τῷ χώρῳ εἰπὼν· ὁμοίως καὶ ὁ Δαυὶδ τῷ σκοπῷ Μωϋσέως ἀκολουθῶν καὶ αὐτὸς μετὰ τὸν Μωϋσέα γενόμενος προφήτης, διαιρῶν τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, οὕτω φησὶν· «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις· αἰνεῖτε αὐτόν, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ· αἰνεῖτε αὐτόν, πᾶσαι αἱ Δυνάμεις αὐτοῦ»· ἀκολουθῶς ἀπὸ τοῦ στερεώματος καὶ τοῦ ὕψους ἀρξάμενος καὶ προϊὼν ἐπὶ τὰ κάτω, εἶπε πάντας τοὺς ἀγγέλους, τοὺς αὐτοὺς εἰπὼν καὶ Δυνάμεις. ^[10]

7 54 Λοιπὸν πάλιν τὰ ἅμα αὐτοῖς λέγει· «Αἰνεῖτε αὐτόν, ἥλιος καὶ σελήνη· αἰνεῖτε αὐτόν, πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς»· ἐκ τούτου ἀνατρέχει εἰς τὸν ἀνώτερον χώρον καὶ φησιν· «Αἰνεῖτε αὐτόν, οἱ οὐρανοί τῶν οὐρανῶν», ἀντὶ τοῦ εἶπεῖν «ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ», «οὐρανὸν οὐρανοῦ» καλέσας τὸν πρῶτον, ὃς οὐρανὸς ἐστὶ τούτου τοῦ ὀρωμένου στερεώματος· εἶτα φησὶ· «Καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν», ἵνα εἴπῃ τοῦ οὐρανοῦ διαρρήδην νῦν τὰ ἐπάνω εἰρηκώς, εὐδελὸς ἐστὶν εἰδὼς τὰ πρότερα ὑποκάτω. Εἶτα πάντα εἰπὼν τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς αἰνεῖν τὸν Θεόν, τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει, δι' ἣν αὐτὸν ὦφειλον ὑμνεῖν, καὶ φησιν· «Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν· ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται»· εἶτα λοιπὸν μετέρχεται καὶ περὶ τὴν γῆν καὶ λέγει πάντα τὰ ἐν τῷ ἀέρι καὶ τοῖς ὕδασι καὶ ἐν τῇ γῇ διαιτώμενα, ἐν ἧ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἔταξε, καὶ πάλιν ἐγκελεύεται λέγων· «Αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου», δι' ἣν αἰτίαν φησὶν· «Ὅτι ὑψώθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνου»· λοιπὸν τὰ πάντα συνάπτει λέγων· «Ἡ ἐξομολόγησις αὐτοῦ ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ», ἅμα δηλώσας ὅτι καὶ ἔσθωθεν γῆς καὶ οὐρανοῦ εἰσι πάντα, ὁμοίως καὶ αὐτὸς τῷ Μωϋσῇ εἰρηκώς, ὃς ἔφησεν· «Ἐν γὰρ ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς», ἔτι φανερώτερον δηλώσας πάντας τοὺς ἀγγέλους ἔσθωθεν ὄντας οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ περιγραφομένους ὑπ' αὐτῶν. ^[15]

7 56 Ὡς πάλιν ἐν ἑτέρῳ λέγει ὁ Δαυὶδ· «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν, ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ», σαφῶς περὶ τοῦ στερεώματος εἰπὼν ὡς ἐν τάξει στέγης ἡμῶν ὑπάρχοντος, ἐν ᾧ εἰσιν ἐπὶ νώτου τὰ ὕδατα· δέρριδες γὰρ κυρίως καλοῦνται τὰ ἄνωθεν σκέποντα τὴν σκηνὴν, εἴτε ἰμάτια εἶεν, εἴτε ἀπὸ τριχῶν. Εἶτα ἐπισυνάπτει καὶ φησιν· «Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα»· πάλιν ἀπὸ τοῦ στερεώματος ἐπὶ τὰ κάτω νεφῶν καὶ ἀνέμων μνημονεύσας ἐπήγαγεν ὁμοῦ εἶναι καὶ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς αὐτοὺς καὶ λειτουργοὺς καλέσας· καὶ ταῦτα μὲν ὁ Δαυὶδ. ^[5]

7 57 Μετέλθωμεν δὴ καὶ ἐπὶ τὸν μεγαλοφρέστατον Δανιὴλ τὸν προφήτην. Τί φησιν ἐκ προσώπου τοῦ ὕμνου τῶν τριῶν παίδων; «Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον· εὐλογεῖτε,

οὐρανοί, τὸν Κύριον· εὐλογεῖτε, ἄγγελοι Κυρίου, τὸν Κύριον· εὐλογεῖτε, ὕδατα πάντα τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ, τὸν Κύριον», καὶ αὐτὸς μετὰ τοὺς οὐρανοὺς τῶν ἀγγέλων μνημονεύσας, μὴ καταλιπὼν δὲ ἀμνημόνευτα καὶ τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ ὄντα ὕδατα. Τῇ ἀκολουθίᾳ πάλιν χρησάμενος ἀνέλαβε τὸν λόγον, καὶ ἐκ τῶν ὑποκάτωθεν δευτερώσας τοὺς ἀγγέλους Δυνάμεις αὐτοὺς ἐξεῖπεν, ἐν οἷς ἐπισυνῆψεν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἄστρα καὶ ὄμβρους καὶ δρόσους καὶ ἀνέμους καὶ πῦρ καὶ ψῦχος καὶ καῦμα καὶ νεφέλας καὶ νιφετοὺς καὶ ἀστραπὰς καὶ πάντα τὰ περὶ τὸν ἀέρα καὶ τὰ ὕδατα καὶ τὴν γῆν· ἐπόμενος τῷ τε Δαυὶδ καὶ τῷ Μωϋσῇ ὕστερον καὶ αὐτὸς τὰ περὶ τὸν ἄνθρωπον εἶρηκε, δι' ὃν τὰ πρότερα πάντα γεγόνασιν· σύνδεσμος γάρ τις ὢν ὁ ἄνθρωπος πάσης τῆς κτίσεως καὶ ἐνέχυρον φιλίας παντὸς τοῦ κόσμου ἐξ ἀνάγκης πάντα τὰ προειρημένα περιέχει κατὰ τινὰ ἀναλογίαν. ^[10]

7 58 Εὖ γὰρ εἴρηται παρὰ τοῖς ἔξωθεν μικρὸς κόσμος ὁ ἄνθρωπος. Πάντες τοίνυν οἱ θεοφόροι ἄνθρωποι, προφηταὶ τε καὶ ἀπόστολοι, σεμνοτάτῳ βίῳ κατακεκοσμημένοι καὶ παραδεδωκότες ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μυρίοις παθήμασι καὶ θανάτοις, καθὰ γέγραπται, «ὢν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος», ἔτι δὲ καὶ παράδοξα ἀάμπολλα λόγῳ μὴ ὑποβαλλόμενα καὶ δυνάμεις ποικίλας ἐργασάμενοι, καὶ παρὰ Θεοῦ ἱκανοὶ γενόμενοι εἰς τὸ διδάξαι καὶ πείσαι καὶ περινοστήσαι τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ ἐλκύσαι πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν εὐσέβειαν, περὶ τῶν τοιούτων δύο καταστάσεων εἰρήκασιν ἑτέρας μὴ μνημονεύσαντες, καὶ πάντες ὁμοῦ τὸν χῶρον τοῦτον ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἐξεῖπον, καὶ τὸν ἀνώτερον χῶρον ὁμοίως ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἀπεφάναντο. ^[10]

7 60 Ποίαν οὖν ἀπολογίαν ἔχουσιν οἱ πεπλασμένοι χριστιανοὶ οἱ τούτοις πᾶσιν ἀπιστοῦντες καὶ καταλύεσθαι λέγοντες τοὺς οὐρανοὺς, ἐν οἷς ἡ βεβαία καὶ μόνιμος καὶ ἀκατάλυτος ἡμῶν ἐλπίς τυγχάνει, ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἀποκειμένη; Περὶ ἧς βοᾷ ὁ Παῦλος· «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν», καὶ πάλιν· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς», ὁμοίως πάλιν· «Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν εἰς ὑπερβολὴν καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια», τοῦτο λέγων ὅτι· Ἐὰν ἀντιταλαντεύσης ζυγῷ τὰς θλίψεις τοῦ κόσμου τούτου καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, εὗρεθήσονται καθ' ὑπερβολὴν βαροῦντα τῇ δόξῃ τὴν ἐλαφρότητα καὶ κουφότητα τῶν εἰς ὑπερβολὴν προσκαίρων καὶ παρ' αὐτὰ ἐξαφανιζομένων θλίψεων τοῦ κόσμου τούτου· ταῦτα γάρ, φησί, τὰ βλεπόμενα, τουτέστι τὰ τοῦ κόσμου τούτου, πρόσκαιρά εἰσι, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, τουτέστι τὰ τοῦ ἀνωτέρου καὶ οὐρανίου χώρου ἥτοι κόσμου, αἰώνια τυγχάνουσιν. Ἦδη δεῖ καὶ ἐκ τῶν Καθολικῶν παραγαγεῖν μαρτυρίαν περὶ τούτου· κάκεῖ λέλεκται· «Εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι», ἵνα εἴπῃ· Οὕτω καὶ αὐτοὶ τετυχήκασιν τῶν ἀποκειμένων ἡμῖν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀγαθῶν, ἀλλ' οὔτε ἰδεῖν αὐτὰ καὶ αὐτοὶ νῦν ἀξιοῦνται· ὅμοιον γάρ ἐστι καὶ τοῦτο τῷ τοῦ Ἀποστόλου ῥητῷ τῷ λέγοντι· «Ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν», ὥσανεὶ· Βαρύνονται καὶ οἱ ἄγγελοι τῇ τροπῇ στενάζοντες μετὰ πάσης τῆς κτίσεως, ἐλευθερίαν ἰμειρόμενοι. ^[5]

7 61 Πῶς οἶόν τε ἐλπίζειν τοὺς οὐρανοὺς καταλύεσθαι καὶ ἑτέρους καινοὺς εἰσάγεσθαι; Ψευδῇ γὰρ δείκνυνται πάντα τὰ προλεχθέντα, ὅτι καὶ ἠτοιμασμένοι εἰσὶ καὶ ἀκατάλυτοι, καὶ ὅπου εἰσῆλθε Χριστός, εἰσερχόμεθα. Ἀλλὰ φενακισμὸς τις καὶ ἀπάτη εἰσὶ πάντα τὰ γραφόμενα ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κατὰ τὸν μῦθον τῶν ἐπιπλάστων χριστιανῶν· ἄλλως τε δὲ καὶ καταλυομένων, ὥς φασι, τῶν οὐρανῶν καὶ ἐτέρων ἀντεισαγομένων, ἀνάγκη καταλύεσθαι καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς ὄντα Χριστὸν καὶ ἕτερον καινὸν Χριστὸν εἰσάγεσθαι σὺν τοῖς ἐτέροις καινοῖς οὐρανοῖς, εἰ ἄρα σὺν Χριστῷ δεῖ ἡμᾶς εἶναι. ^[5]

- 7 62 Ἀλλ' ἄπαγε τῆς ἀτοπίας· εἰς κεφαλὴν αὐτῶν τράποιτο ἡ δυσφημία. «Ἡμῶν γάρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν», ἵνα εἴπῃ· Ἐκείνους λέγω τοὺς οὐρανοὺς, ἐξ ὧν καὶ προσδοκῶμεν τὸν Κύριον ἐλεύσεσθαι μετασχηματίζοντα ἡμᾶς ἀπὸ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀναφέροντα ἡμᾶς ἔνθα καὶ πρὸ ἡμῶν αὐτὸς εἰσελήλυθε· τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει πρόδρομον ὑπὲρ ἡμῶν αὐτὸν εἰσελθόντα. Ἐπειδὴ οὖν τινες παραφθείροντες τὴν ἔννοιαν τῶν θείων Γραφῶν παρερμηνεύουσι τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Κυρίου, λέγω δὴ· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν», ἀγνοοῦντες ὅτι καθ' ὑπερβολὴν εἴρηται, ἡμεῖς αὐτοῖς τὴν ἔννοιαν ἐρμηνεύσομεν· λέγει γάρ· Ἐνδεχόμενόν ἐστι τούτους μὲν καταλύεσθαι, τοὺς δὲ λόγους μου οὐδέποτε· καὶ πάλιν τὸ εἰρημένον τῷ Δαυΐδ· «Σὺ κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμενεῖς», μὴ νοοῦντες ὅτι καὶ ἐνταῦθα κατὰ ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἀγενήτου Θεοῦ τὰ γενητὰ ἀπολλύμενα ἐκάλεσεν, ὥς μὴ πρότερον ὄντα, ὕστερον δὲ γενόμενα· καὶ εἰ βούλοιτο, τὸ ἀγένητον, ὥσπερ μὴ ὄντα αὐτὰ παρήγαγε, πάλιν καὶ ὄντα δύναται ἀπολέσαι· τὸ γὰρ ἀγένητον ὑπ' οὐδενὸς γενόμενον καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀπόλλυται· τὸ δὲ γενητὸν καὶ ἀπολέσθαι δύναται, τοῦ ποιήσαντος μάλιστα βουλομένου. ^[15]
- 7 64 Ὅμοίως καὶ τὸ ἐν ταῖς Καθολικαῖς εἰρημένον· «Ἐν ᾧ οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα τήκεται, καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ», ἀμαθῶς καὶ τοῦτο ἐκλαμβάνοντες, μὴ συνιέντες τὸ λεγόμενον, ἀλλ' αὐτόχρημα τούτους μὲν καταλύεσθαι λέγουσιν, ἐτέρους δὲ καινοὺς εἰσάγεσθαι, ὅπερ ἐναντίον ἐστὶ πάσης τῆς θείας Γραφῆς. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἔνθα νῦν ὁ Χριστὸς ἀνελήλυθεν ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν, ἄφθαρτος τῷ σώματι καὶ ἄτρεπτος κατὰ ψυχὴν γενόμενος, μέλλομεν καὶ ἡμεῖς εἰσιέναι ἀνιστάμενοι ἀπὸ τῶν νεκρῶν —καὶ ταύτην ἀκατάλυτον ἐλπίδα καὶ ζωὴν καλεῖ ἡ θεία Γραφή— πῶς οἶόν τέ ἐστι τούτους μὲν τοὺς οὐρανοὺς καταλύεσθαι καὶ ἐτέρους καινοὺς εἰσάγεσθαι; Εἰ γὰρ οἰκητήριόν ἐστι καὶ νῦν ἀφθάρτων καὶ ἀθανάτων καὶ ἀτρέπτων ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς χώρος, πῶς καὶ ἡμᾶς οὐ δέξεται ἀνισταμένους ἀφθάρτους καὶ ἀθανάτους καὶ ἀτρέπτους γινομένους; Ἄπαγε οὖν τῆς τοιαύτης μανίας. ^[15]
- 7 65 Οὐ γὰρ μεταμεμέλῃται ὁ Θεὸς ἐφ' οἷς πεποίηκε, τούτους μὲν ἀπολλύων, ἐτέρους δὲ εἰσάγων, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀνακαινίζει, καθὰ καὶ πολλάκις εἰρήκαμεν· εἰ γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ὁ σύνδεσμος ὧν πάσης κτίσεως, ἀνακαινίζεται κατὰ τε τὸ σῶμα ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος καὶ κατὰ γε τὴν ψυχὴν ἄτρεπτος γινόμενος, εὐδὴλον ὅτι πάντα τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν καὶ σύγκειται τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πάντα τὰ λογικὰ συγγενῆ ὄντα καὶ αὐτὰ κατὰ ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀνακαινίζονται καὶ εἰς βελτίωσιν ἔρχονται; «Ἀνακεφαλαίωσασθαι γὰρ τὰ πάντα, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», καὶ πάλιν· «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά», «καινὰ» λέγων «τὰ πάντα» τὴν ἀνακαινίσιν πάντων τῶν ὄντων· «ἀνακεφαλαίωσιν» γὰρ εἰπὼν καὶ «καινὴν κτίσιν» δι' ἑκατέρου τὸ αὐτὸ ἐσήμανεν, ἐν τῷ Χριστῷ ἥδη γενομένην. Ὡς περ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν οὐκ ἄλλος ἢν Χριστὸς παρὰ τὸν τετελευτηκότα, ἀλλ' αὐτὸς ἦν ὁ καὶ τὸν θάνατον ὑπομείνας ὁμοίως καὶ τὴν ἀνάστασιν, κρεῖττων γενόμενος παθῶν καὶ θανάτου, οὕτως καὶ πᾶσα ἡ κτίσις μὴ ἀπολλυμένη, ἀλλ' ἡ αὐτὴ ὑπάρχουσα ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεθίσταται· «Ἔστησε γὰρ αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελύσεται», φησὶ τὸ θεῖον λόγιον. ^[5]
- 7 66 Διὰ τοῦτο «οὐκ ἀγγέλων ἐπελάβετο ὁ Θεός, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ», καθὰ γέγραπται· εἰ γὰρ ἐπελάβετο ἀγγέλων, τὰ λογικὰ μόνον ἡλπιζον ἀνακαινίζεσθαι ὡς συγγενῆ αὐτῶν ὄντα· νυνὶ δὲ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαβόμενος, τουτέστι σώματος καὶ ψυχῆς λογικῆς, καὶ ἀναγαγὼν εἰς τὸν

οὐράνιον χῶρον πάσῃ τῇ κτίσει ἐλπίδα σωτηρίας προκατεβάλετο. Τὸ ἐν ταῖς οὖν Καθολικαῖς εἰρημένον «ἐν ᾗ οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα τήκεται· καινοὺς δὲ οὐρανούς καὶ καινὴν γῆν» τοῦτον ἔχει τὸν νοῦν, ὅτι ροιζηδόν, ὡς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ὥσπερ ἐν χωνευτηρίῳ πυρούμενοι καὶ καθαριζόμενοι, τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλαγὴν ὑπομένουσι τὰ στοιχεῖα πάντα, καὶ οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, καινῶν αὐτῶν τούτων γινομένων καὶ τῇ καταστάσει τῆς πολιτείας ἐναλλαττομένων, ὡς τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον· «Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου», ὡσανεὶ ἡ νῦν πολιτευομένη κατάστασις, τῆς διαδοχῆς τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας παυομένης, καὶ τῶν ἄστρων δρόμον μὴ τελούντων, καὶ τοῦ ἀέρος μὴ κινουμένου, μήτε τοῦ ὕδατος μήτε τῆς γῆς φουούσης καρπούς, ἀλλ' ἐτέρας τινὸς καταστάσεως ἐπεισαγομένης, ἀρμοζούσης ἀθανάτοις καὶ ἀφθάρτοις καὶ ἀτρέπτοις ἀνθρώποις καὶ ἀγγέλοις. ^[15]

7 68 Σιωπῶμεν δὲ ὅτι τὰς Καθολικὰς ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησία ἀμφιβαλλομένης ἔχει, καὶ πάντες δὲ οἱ ὑπομνηματίσαντες τὰς θείας Γραφάς, οὔτε εἰς αὐτῶν λόγον ἐποιήσατο τῶν Καθολικῶν· ἀλλὰ καὶ οἱ κανονίσαντες τὰς ἐνδιαθῆκους βίβλους τῆς θείας Γραφῆς πάντες ὡς ἀμφιβαλλομένης αὐτὰς ἔθηκαν, λέγω δὴ Εἰρηναῖος, ὁ Λουγδούνων ἐπίσκοπος, ἀνὴρ ἐπίσημος καὶ λαμπροῦ βίου, μετ' οὐ πολὺ τῶν ἀποστόλων γενόμενος, καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου καὶ Ἀμφιλόχιος, ἐπίσκοπος γενόμενος τοῦ Ἰκονίου, φίλος καὶ κοινωνικὸς τοῦ μακαρίου Βασιλείου, καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς πρὸς Σέλευκον αὐτῷ γραφεῖσιν Ἰάμβοις ἀμφιβαλλομένης αὐτὰς ἐξεῖπεν, ὁμοίως καὶ Σευηριανὸς ὁ Γαβάλων εἰς τὸν Κατὰ Ἰουδαίων λόγον αὐτοῦ αὐτὰς ἀπεκήρυξεν. Οὐ γὰρ τῶν ἀποστόλων αὐτὰς φασιν οἱ πλείους, ἀλλ' ἐτέρων τινῶν πρεσβυτέρων ἀφελεστέρων. Ὅθεν ὁ Παμφίλου εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν λέγει ὅτι ἐν Ἐφέσῳ δύο μνήματά εἰσιν, ἐν Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ ἐν ἐτέρου Ἰωάννου πρεσβυτέρου τοῦ γράψαντος τὰς δύο ἐπιστολάς τῶν Καθολικῶν, τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην, ἐνθα προέγγραπται· «Ὁ πρεσβύτερος τῇ ἐκλεκτῇ κυρίᾳ», καὶ· «Ὁ πρεσβύτερος Γαῖῳ τῷ ἀγαπητῷ». ^[5]

7 69 Εἰ μὴ γὰρ τὴν πρώτην Πέτρου καὶ τὴν πρώτην Ἰωάννου οὐ λέγει αὐτὸς καὶ Εἰρηναῖος εἶναι τῶν ἀποστόλων, ἕτεροι δὲ οὔτε αὐτὰς λέγουσι τῶν ἀποστόλων εἶναι, ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων· πρώτη γὰρ καὶ δευτέρα καὶ τρίτη Ἰωάννου γέγραπται, ὡς δῆλον ἐνὸς προσώπου εἶναι τὰς τρεῖς. Ἔτεροι δὲ καὶ τὴν Ἰακώβου σὺν ταῖς ἄλλαις δυσὶ δέχονται· ἕτεροι πάσας δέχονται παρὰ Σύροις δέ, εἰ μὴ τρεῖς μόναι αἱ προγεγραμμέναι, οὐχ εὐρίσκονται, λέγω δὴ ἡ Ἰακώβου καὶ ἡ πρώτη Πέτρου καὶ ἡ Ἰωάννου πρώτη· αἱ ἄλλαι γὰρ οὔτε κεῖνται παρ' αὐτοῖς. ^[5]

7 70 Οὐ χρὴ οὖν τὸν τέλειον χριστιανὸν ἐκ τῶν ἀμφιβαλλομένων ἐπιστηρίζεσθαι, τῶν ἐνδιαθέτων καὶ κοινῶς ὡμολογημένων Γραφῶν ἱκανῶς πάντα μηνυόντων περὶ τε τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν στοιχείων καὶ παντὸς τοῦ δόγματος τῶν χριστιανῶν. Ἠλίθιοι τοιγαροῦν εἶναί μοι δοκοῦσι καὶ τῶν θείων Γραφῶν παντελῶς ἀμήνητοι οἱ τῶν καινῶν δογμάτων εὐρεταί, οἱ τοὺς οὐρανούς καταλύεσθαι οἰόμενοι. ^[10]

7 71 Ἄνωθεν γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰδὼς καὶ προειδὼς ὁ Θεός, καὶ αἰεὶ γινώσκων καὶ μηδέποτε πρόσληψιν γνώσεως ἐπιδεχόμενος, βουλόμενος καὶ ἐτέροις μεταδοῦναι τοῦ εἶναι καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀγαθότητος καὶ γνώσεως καὶ σοφίας ἐμπλήσαι, πεποίηκε τὸν σύμπαντα κόσμον περιγράψας ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ· θεὸς δὲ μέσον τὸ στερέωμα καὶ συνδήσας τῷ πρώτῳ οὐρανῷ καὶ ποιήσας τὸν ἕνα χῶρον δύο χώρους ἀπένειμε τῇ θνητῇ καὶ τρεπτῇ καταστάσει τὸν χῶρον τοῦτον, προετοιμάσας καὶ τῇ μελλούσῃ καταστάσει τὸν ἀνώτερον, καθὰ καὶ ἡ καταγραφὴ τοῦ σχήματος ἐπὶ τέλει δείκνυσι, καὶ ἡ τῆς σκηνῆς κατασκευὴ, ἐκμαγεῖον καὶ αὐτὴ γεγονυῖα παντὸς τοῦ κόσμου. Καὶ ἐν μὲν ταύτῃ τῇ καταστάσει ἐδοκίμασεν ἡμᾶς νῦν διάγειν ὡς ἐν παιδευτηρίῳ χρησίμῳ ἔχοντι λυπηρὰ καὶ ἡδέα, ἵνα διὰ μὲν τῶν λυπηρῶν παιδευώμεθα, διὰ δὲ τῶν ἡδέων μὴ ἀπείπωμεν, διδασκόμενοι καὶ ἀναγόμενοι πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ πεποιηκότος διὰ τῆς ποικιλίας τῶν κτισμάτων καὶ τῆς πανσόφου ἀρμονίας καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ὄντων, ὅστις

καὶ νόμους ἡμῖν δέδωκε κατὰ καιροὺς ὁπτανόμενος πρὸς βοήθειαν τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας, ἀνάγων τοὺς λογικούς, ὡς εἴρηται, εἰς ἐπίγνωσιν τῆς αὐτοῦ παναγάθου φιλανθρωπίας, ὅπερ ἐστὶ κεφάλαιον πάντων τῶν λογικῶν· κτιστῶν γὰρ ἡμῶν ὄντων καὶ ἐξ ἑτέρου ἐχόντων τὸ εἶναι, ἐκεῖνου αὐτοῦ αἰεὶ δεόμεθα πρὸς σύστασιν καὶ γνῶσιν ἡμετέραν· οὐκ ἐνῆν γὰρ ἡμᾶς εὐθέως γενομένους πᾶσαν τὴν γνῶσιν ἔχειν· τοῦτο γὰρ ἴδιον τοῦ ἀγενήτου Θεοῦ. ^[10]

7 73 Ἐπειδὴ οὖν ἐξ ἀγαθότητος ὁ Θεὸς ἀπορρήτως ἐποίησε τὰ ἔμψυχα καὶ τὰ ἄψυχα, ἅμοιρα γνώσεως ὄντα, πρὸς διδασκαλίαν καὶ βοήθειαν ἡμῶν τῶν λογικῶν, μέσους τινὰς ἑαυτοῦ τε καὶ τούτων, ὡς ἐνεδέχeto, πεποίηκεν ὁ Θεὸς τοὺς λογικούς, ἵνα τῇ ποικιλίᾳ τοῦ παντός, ἔτι τε καὶ τοῖς παραδεδομένοις ἡμῖν νόμοις, τῇ συντριβῇ τῆς μαθήσεως, διὰ πείρας λυπηρῶν καὶ ἡδέων ποθοῦντες, κατὰ μέρος ἀναγώμεθα ἐπὶ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν. «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους», ἵνα εἴπῃ· Τὰ ἀόρατα αὐτοῦ, τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὴν τὴν αἰδίδιον αὐτοῦ θεότητα ἐκ τῶν ὄντων καὶ τῶν ὀρωμένων νοοῦμέν τε καὶ ὀρώμεν διὰ πάντων τῶν κτισμάτων ἀναλόγως τὸν δημιουργόν, ὥστε ἡμᾶς ἀφορμὴν τινα ἀγνωσίας μὴ προβάλλεσθαι—τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ «ἀναπολογήτους»— ἔχοντες ἐν χερσὶν ἐκ τούτων ἀπάντων ἀναλόγως γινώσκειν τὸν ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ παντός δημιουργόν. Ὁμοίως πάλιν λέγει· «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις ἐπ’ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ», εἰς μέρη καὶ τρόπους, εἰς προφήτας καὶ Υἱὸν διελὼν τὸν λόγον· μέρος μὲν εἰπὼν τὴν διαφορὰν τῶν τόπων, ἐν οἷς ἐφαίνετό τε καὶ ἐλάλει τοῖς ἀρχαίοις ἀνθρώποις ὁ Θεὸς διὰ τῶν προφητῶν, τρόπους δὲ τὴν ποικιλίαν αὐτῶν τῶν ὁπτασιῶν, ὧν κατὰ καιρὸν ὁπτανόμενος πρὸς τὰς παρακειμένας χρείας ἐδείκνυνεν, εἴτε δι’ ἑαυτοῦ εἴτε διὰ τῶν προφητῶν, τοῦτο θέλων σημᾶναι ὡς πανταχόθεν ὁ Θεὸς ἔκ τε τῶν ὄντων, ἔκ τε τῶν ὁπτασιῶν, οὐκ ἡμέλῃσε διδάξαι προθέμενος τοὺς λογικούς περὶ τῆς αὐτοῦ γνώσεως, ποτὲ μὲν διὰ τῶν προφητῶν, νυνὶ δὲ διὰ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ. ^[10]

7 75 Εἴθ’ οὕτω λοιπὸν πεπειραμένοις ἡτοίμασε καὶ τὴν μέλλουσαν κατάστασιν, ἐν ᾗ ἀφθάρτους καὶ ἀθανάτους ἡμᾶς ἐργασάμενος καταστήσειεν, ἐμπιπλὼν ἡμᾶς ὡς ἐμπείρους καὶ τῆς τελείας αὐτοῦ γνώσεως, καθὼς δεῖ γινῶναι ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο τὰς δύο καταστάσεις ἐξ ἀρχῆς πεποίηκεν, οὐ δυναμένων ἡμῶν, ὡς προεῖρηται, ὅφ’ ἐν ἀθρόως πᾶσαν τὴν γνῶσιν δέξασθαι ἄνευ μαθήσεως· αὐτοδίδακτον γὰρ μόνον τὸ θεῖόν ἐστι καὶ πηγὴ γνώσεως, παρ’ ἑτέρου μὴ προσλαβόν, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ἑτέροις χορηγῆσαι, ἡμᾶς δὲ διδαχθῆναι πάλιν, θνητοὺς ὄντας καὶ τρεπτούς, ἐκ τῶν δυσχερῶν, ἐπειδήπερ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «Πᾶσα παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρὰς εἶναι, ἀλλὰ λύπης»· χωρὶς γὰρ παιδείας καὶ λυπηρῶν ἀδύνατον μάθησιν γενέσθαι. Παιδείας οὖν ἕνεκα τοῦτον τὸν κόσμον πεποίηκε θνητὸν καὶ τρεπτὸν καὶ ποικίλον, ἵνα τῇ συντριβῇ τῆς μαθήσεως καὶ τῇ ποικιλίᾳ τοῦ παντός διὰ πείρας δυνηθῶμεν ἀνελθεῖν ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν. ^[10]

7 76 Εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἀθανάτους καὶ ἀτρέπτους ἡμᾶς εἰργάσατο, οὐδὲν διεφέρομεν τῶν ἀλόγων τῶν φυσικῶς μὲν ἐχόντων τι χρήσιμον, ἀγνοούντων δὲ τί κέκτηνται, οἷον ἢ μέλιττα τὸ κηρίον σοφῶς ἐργαζομένη, καὶ ἡ ἀράχνη εὐτέχνως ἰστουργοῦσα, καὶ ὁ μύρμηξ θέρους ἐτοιμαζόμενος τὴν τροφήν, οὐκ ἐπιστήμη λογικῇ τινὶ ποιοῦσιν, ἢ ὡς ὁ χρυσὸς καὶ ὁ μαργαρίτης καλοὶ μὲν, ἀλλ’ οὐκ αἰσθάνονται τοῦ οἰκείου κάλλους. Σοφῶς οὖν καὶ πάνυ σοφῶς ὁ Θεὸς τὰς δύο καταστάσεις ἀνέκαθεν πεποίηκεν, ἵνα πεπειραμένοι ἀπεντεῦθεν ἡδέων καὶ λυπηρῶν γινώμεν τελείως ἐν τῇ δευτέρᾳ καταστάσει τὴν δύναμιν τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, διὰ τῶν παρεχομένων ἡμῖν ἀνεκλαλήτων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν, καὶ ἐξ οἷων εἰς οἷα μετερχόμεθα. ^[5]

7 77

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κηρύττει πᾶσα ἡ θεία Γραφή, καὶ οὗτος αὐτῆς ἅπας ὁ σκοπός. Ἀγνοοῦσι γὰρ οἱ βέλτιστοι τὸν σκοπὸν τῶν θείων Γραφῶν, οἱ τοὺς οὐρανούς ἀπόλλοντες καὶ ἐτέρους ἡμῖν καινοὺς εἰσάγοντες. Οὐ γὰρ ἠγνόησέ ποτε ὁ Θεός, νῦν δὲ κρεῖττον ἐπέγνω ποιῆσαι ἐτέρους οὐρανούς καὶ κρεῖττονα κατάστασιν, κατὰ τὸν μῦθον τῶν ἀνοήτων καὶ πεπλασμένων χριστιανῶν, ἀλλ' αἰεὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχει, ὡσαύτως καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ὦν, γινώσκων πῶς τε καὶ πότε καὶ πόσον καὶ ποῦ καὶ οἷον ποιήσῃ τὸν σύμπαντα κόσμον. Ἀλλ' ὅμως προβάλλονται ἡμῖν δῆθεν εὐλόγως τὸ ἀνακύπτειν ἐκ τούτου ἄπορον λέγοντες· Τί οὖν τὰ ἔμβρυα τελευτῶντα εἰς γνῶσιν Θεοῦ προκόπτουσι, μὴ πεπειραμένα ἡδέων καὶ λυπηρῶν καὶ ἀπεντεῦθεν διδασκόμενα περὶ Θεοῦ; Πρὸς οὓς ἐροῦμεν ὅτι τὸ ἔμβρυον τὸ λογικὸν γευσάμενον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς μητρῶας γαστροῦ—ἀμυδρῶς πῶς ὡς σύμβολον οὓσα τούτου τοῦ κόσμου ἢ μητρῶα γαστήρ, ἐν ᾗ καὶ θερμότης καὶ ψυχρότης καὶ ξηρότης καὶ ὑγρότης ὑπάρχει—, λαμβάνον γνῶσιν ἐν τῇ μελλούσῃ καταστάσει ὑπομιμνήσκεται καὶ εἰς αἴσθησιν ἔρχεται τῆς μητρῶας γαστροῦ, ἐν ᾗ πεπείραται μερικῶς καὶ αὐτὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως. ^[10]

7 79 Ἐτι δὲ ὁρᾷ καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὸν σύμπαντα κόσμον ἰστάμενον ὡς διδάσκαλον, καὶ διὰ τῆς τελείας γνώσεως ἀναλογιζόμενον εὐθέως εἰς ἐπίγνωσιν καὶ αὐτὸ ἔρχεται τοῦ παρεληλυθότος βίου, ἐν ταύτῃ καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ τοῦ δημιουργήσαντος τὰ πάντα. Περὶ δὲ τῆς κρίσεως αὐτῶν, αὐτῷ τῷ Θεῷ παραχωροῦμεν· οὐ γὰρ ἐνδέχεται ἡμᾶς εἰδέναι πάντα ἐν τῷδε τῷ βίῳ. ^[5]

7 80 Μόνον δὲ λέγομεν, ὡς ἔστι λέγειν, ὅτι μέσα τινὰ εἰσι, μήτε στεφάνους ληψόμενα, μήτε τιμωρίας ὑπομένοντα, τῆς μὲν γὰρ τιμωρίας ἐλευθερούμενα διὰ τὸ μὴ ἀπολαῦσαι τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου τούτου, τῶν δὲ στεφάνων στερισκόμενα ὡς μὴ καμόντα ἐν τῷδε τῷ βίῳ. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο εἴποι τις ὅτι ἐκάστου αὐτῶν ὡς ἂν ἐπίσταται ὁ Θεός, εἰ ἐπέμενον ζῶντα, τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν πολιτείαν, οὕτως αὐτὰ κρινεῖ, οὐκ ἀποβαλλόμεθα τὸν νοῦν, ἀλλὰ παραχωροῦμεν τοῖς πλέον τι εἰδόσιν. Ἡμεῖς γὰρ περὶ κρίσεως τὸ τέλειον οὐκ ἐπιστάμεθα, τῷ Θεῷ τὸ δοκοῦν πάντως καλὸν καὶ σοφὸν λογιζόμενοι, ὁμολογοῦντες ἐν τούτῳ τὴν ἡδίστην ἦτταν καὶ στεφανηφοροῦντες ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀγνοίᾳ κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον· «Ἐκ μέρους γινώσκουμεν, φήσαντος, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται», τελείως τότε γινωσκόντων ἡμῶν, καθὼς δεῖ γνῶναι, καὶ τελείων πάντων ἀνισταμένων, καθάπερ πάλιν λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Μέχρις οὗ καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ.» Πάλιν δὲ ἀπορήσουσιν ἡμῖν ἐν τούτῳ, πῶς ὁ μικρὸς τῷ σώματι τέλειος ἀνίσταται, καὶ πῶς ὁ πηρὸς καὶ ὁ χωλός, ἢ ὁ ἀποκεκομμένος ἐν τῶν μελῶν, σῶος καὶ πληρέστατος ἀνίσταται· ἀκουσάτω παρ' ἡμῶν καὶ γραφικῶς καὶ φυσικῶς ὅτι ὡς περ ὁ Θεὸς λαβὼν τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ σμικρότατον αὐτοῦ μέλος οὖσαν καὶ ὠκοδόμησεν αὐτὴν εἰς τελείαν γυναῖκα, τὸ περισδὸν ἀπορρήτῳ λόγῳ ἀναπληρώσας, καὶ ὡς περ συνάπτεται τὸ ἀνδρόγυνον πολλάκις τυφλὸν ὃν ἢ ἀποκεκομμένον καὶ τὸ τικτόμενον ἐξ αὐτῶν σῶον καὶ ὑγιὲς τίκεται, οὕτω πιστευτέον, ἥτοι καὶ νοητέον, ἐπὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ὡς ἀναγεννωμένων ἡμῶν ἐκ τῶν τάφων κρεῖττονα γέννησιν ἢ περ ἐκ μήτρας. ^[10]

7 82 Διαγράψω δέ σοι, προσφιλέστατε, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ κατὰ μεσόθεν στερεώματος, καὶ τὴν σκηνὴν τὴν διὰ Μωϋσέως κατασκευασθεῖσαν, ἢ καὶ ἐκτύπωμα τυγχάνει παντὸς τοῦ κόσμου, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἔξωθεν τὴν πολύφημον σφαῖραν, ἵνα γνῶς καὶ δι' αὐτῆς τῆς ὁψευς ὡς ἀρμοδίως τῷ σχήματι καὶ ἡ θεία Γραφή καὶ τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα διαλέγεται, τῆς δὲ ἔξωθεν σφαίρας παντελῶς ἀπηλλοτριώται. Παραγραφαὶ ἀρμόζουσιν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς περὶ τοῦ σχήματος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· τούτων ὡς περιεκτικῶν ἐμνημόνευσε συνημάνας καὶ ἔσωθεν τούτων τὰ ἅμα αὐτοῖς

γενόμενα, καὶ πάλιν· «Καὶ συνετελέσθη ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν», ὥσανεὶ πάλιν περιεκτικῶν αὐτῶν ὄντων καὶ παντὸς τοῦ κόσμου αὐτῶν ἔνδον αὐτῶν ὑπάρχοντος, καὶ πάλιν· «Ἐν γὰρ ἕξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς», ὥσανεὶ πάλιν ἔνδον αὐτῶν πάντων ὑπαρχόντων καὶ περιεκτικῶν αὐτῶν ὄντων, καὶ πάλιν· «Καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι», ὥσανεὶ ὅτι καὶ ἤρξατο δημιουργεῖν καὶ ἔληξε δημιουργῶν, καὶ πάλιν· «Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς», ὥσανεὶ Αὕτη ἡ βίβλος διηγεῖται τὴν γένεσιν τοῦ παντὸς κόσμου, ἥτις περιγράφεται ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ. ^[15]

7 84 Καὶ πάλιν περὶ τοῦ σχήματός φησιν Ἡσαΐας· «Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡς καμάραν καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηνὴν κατοικεῖν»· τὸ μὲν «ὡς καμάραν» περὶ τοῦ πρώτου, τὸ δὲ «διατείνας ὡς σκηνὴν» περὶ τοῦ δευτέρου εἰρηκῶς δηλονότι ὡς οἶκον λέγει, ἔνθα οἰκοῦσιν, ἤγουν κατασκηνοῦσιν τινες. Καὶ πάλιν ὁ Δαυΐδ· «Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσπερ δέρριν» περὶ τοῦ στερεώματος λέγων· «ὥσπερ δέρριν» δὲ λέγει, ὥσανεὶ τὰ σκεπάσματα τὰ ἄνωθεν σκέποντα τὴν σκηνήν, οἷα δ' ἂν εἶεν, εἴτε τρίχινά εἴτε ἱμάτια· δέρριδες γὰρ κυρίως καλοῦνται τὰ ἄνωθεν σκεπάσματα τὰ σκέποντα τὴν σκηνήν, ἀμέλει ἐπιφέρει· «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ», σαφέστερον καὶ στέγην καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ στερεώματος ἐξειπών. Περὶ τοῦ κεκολληθῆαι τὸν οὐρανὸν τῇ γῇ οὕτω φησὶν ἐν τῷ Ἰώβ· «Οὐρανὸν δὲ εἰς γῆν ἔκλινε· κέχυται δὲ ὥσπερ γῆ κονία· κεκόλληκα δὲ αὐτὸν ὥσπερ λίθον κύβον», σημαίνων ὅτι κέκλιται εἰς γῆν καὶ κεκόλληται ὡς κύβος κάτωθεν, ὥσανεὶ τετράγωνος. ^[5]

7 86 Περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι ὑποκάτω τῆς γῆς οὕτως φησὶν ἐν τῷ Ἰώβ· «Ὁ κρεμνῶν τὴν γῆν ἐπ' οὐδενός», ὥσανεὶ μὴ ἔχουσιν ὑποκάτω τι, ὁμοίως πάλιν ἐν αὐτῷ· «Ἐπὶ τίνος οἱ κρίκοι αὐτῆς πεπήγασιν;» ὥσανεὶ οὐκ ἔστι τι ὑποκάτω, ἐν ᾧ πέπηγεν. Ἐν δὲ τῷ Δαυΐδ οὕτως λέγει· «Ἐθεμελίωσας τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς», ἵνα εἴπῃ αὐτὴν ἐφ' ἑαυτὴν θεμελιωθεῖσαν καὶ οὐχὶ ἐπὶ τίνος. 1) Τὰ ὀπίσθια τῆς σκηνῆς· στῦλοι ἕξ ἀπὸ πήχεως μιᾶς ἡμισυ γίνονται πῆχεις ἑννέα καὶ δύο στῦλοι εἰς τὰς γωνίας ἀπὸ πήχεως ἡμισυ γίνονται τῶν ὀκτῶ στύλων πῆχεις δέκα· τοῦτο τὸ πλάτος τῆς σκηνῆς. 2) Ἐχουσα βῆλον συρτὸν λεγόμενον ἐπίσπαστρον. 3) Μοχλοὶ διὰ τῶν ψαλίδων διϊκνούμενοι. 4) Μοχλὸς μέσος διὰ τῶν σανίδων διϊκνούμενος. 5) Μοχλοὶ διὰ τῶν ψαλίδων διϊκνούμενοι. Τύπος οὖν ἐστὶ πᾶσα ἡ σκηνὴ τοῦ παντὸς κόσμου, καθὰ διηγεῖται ὁ θεὸς Ἀπόστολος, περὶ μὲν τῆς ἐξωτέρας οὕτως λέγων· «Εἶχε μὲν γὰρ καὶ ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμικόν», «κοσμικόν» αὐτὴν φήσας, ὥσανεὶ τοῦ κόσμου τούτου τύπον ὑπάρχουσαν, περὶ δὲ τῆς ἐσωτέρας οὕτω φησὶν· «Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν», «ἀληθινὴν» μὲν τὸν οὐρανὸν εἰπών, «ἀντίτυπα» δὲ τὴν ἐσωτέραν σκηνήν. ^[5]

7 88 Κατανοεῖτω οὖν ὁ ἀναγινώσκων τῷ σχήματι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῷ ἐκτυπώματι, τουτέστι τὴν σκηνήν, πῶς ἀρμόδια πάντα τυγχάνουσι τῷ δόγματι τῷ χριστιανικῷ, ὅτι δύο χῶροί εἰσι τοῦ παντὸς κόσμου, οὗτος καὶ ὁ ἀνώτερος, ἡτοιμασμένοι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· οὗτος μὲν ἐν τῇ νῦν καταστάσει δέδοται ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, καὶ ὁ ἀνώτερος ἐν τῇ μελλούσῃ καταστάσει ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν δίδεται τοῖς δικαίοις ἀνθρώποις καὶ ἀγγέλοις. Ἡ γὰρ τῶν ἔξωθεν πολύφημος σφαῖρα οὐχ ἀρμόζει καθόλου τῷ χριστιανικῷ κηρύγματι, ἀλλὰ μᾶλλον τούτοις ἀρμόζει τοῖς ἀνάστασιν νεκρῶν μὴ ἐλπίζουσι, μήτε ἑτέραν κατάστασιν παρὰ ταύτην, τοῖς αἰὲ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ διάγειν τὸν σύμπαντα κόσμον λέγουσιν. ^[5]

7 89 Παραγραφὴ Εἰ μὲν εἰς τὴν πρώτην σφαῖραν, ἔνθα ἐστὶν ἡ Σελήνη, λέγουσιν οἱ τῆς πλάνης διδάσκαλοι τὸν Δεσπότην Χριστὸν εἰσιέναι, πρόπον μὲν ἐν πρώτοις τῇ αὐτῶν πλάνῃ ὅτι μετὰ τῆς θεοῦ αὐτῶν λέγουσιν αὐτὸν διάγειν· δεύτερον ὅτι ναστῆς οὔσης τῆς σφαίρας εἰπάτωσαν, εἰ ἅμα τῆς Σελήνης, ὡς ἰχθὺς ἐν ὕδατι, διατέμνει τὸ οὐράνιον σῶμα τὴν ἐναντίαν βαδίζων, ἢ τὴν

εὐθεῖαν ἅμα τῷ παντὶ βιαίως κυλίνεται, ἅπερ καὶ ταῦτα καταγέλαστα· τρίτον ὅτι ὑπεράνω αὐτοῦ εἰσιν οἱ ἕτεροι πλανῆται ὑμῶν θεοί, λέγω δὴ Ἑρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἥλιος, Ἄρης, Ζεὺς, Κρόνος, ὁ πατὴρ τῶν θεῶν ὑμῶν, οἷς δεκαδύο ζῳδίων καὶ οἱ τριάκοντα ἕξ δεκανοί. ^[10]

7 90 Καὶ πῶς οὐ ψεύδεται καθ' ὑμᾶς ὁ Ἀπόστολος φάσκων «ὑπεράνω αὐτὸν» εἶναι «πάσης Ἀρχῆς καὶ Ἐξουσίας καὶ Δυνάμεως, καὶ Κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου»; Εἰ δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ σφαίρᾳ φήσουσιν αὐτὸν εἶναι, τὰ αὐτὰ πάλιν αὐτοῖς ἀπαντήσεται, καὶ εἰ ἐν τῇ τρίτῃ καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ καὶ ἐν τῇ ἕκτῃ καὶ ἐν τῇ ἑβδόμῃ καὶ ἐν τῇ ὀγδόῃ καὶ ἐν τῇ ἐνάτῃ εἴπωσιν αὐτὸν ὑπεράνω πάντων, εὐρεθήσεται ψεῦδος τὸ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ εἰρημένον, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης σκηνῆς, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου, ἐπὶ τὴν δευτέραν εἰσελήλυθεν ὁ Χριστός, τουτέστιν εἰς τὸν οὐράνιον χῶρον, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος, ἐνάτης οὔσης καὶ οὐ δευτέρας. ^[10]

7 91 Ὁ ἀγαπῶν οὖν χριστιανὸς εἶναι τῇ θείᾳ Γραφῇ ἔπεται, καὶ οὐχὶ τῇ ἀπάτῃ τῶν ἔξωθεν ἐπιστηρίζεται, τῇ πολυθειᾷ καὶ ἰσοθεΐᾳ διδασκούσῃ καὶ ὀλεθρον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιοῦσῃ. Τὸ κείμενον Πασῶν οὖν τῶν σφαιρῶν κατὰ τὸ συνεχὲς κειμένων καὶ ναστῶν οὐσῶν, πῶς ἐνδέχεται νοεῖν ἐν αὐτῷ τῷ σχήματι ἀνάστασιν νεκρῶν ἔσσεσθαι καὶ ἄνοδον αὐτῶν γίνεσθαι ἐν οὐρανῷ καὶ βασιλεύειν ἐν οὐρανῷ τοὺς ἀνθρώπους, τουτέστιν ἐν τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ, ἔνθα καὶ τὸν Χριστὸν λέγει ἡ Γραφή ἤδη εἰσιέναι πρῶτον πάντων, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα προεῖρηται; Ἀκολουθῶς γὰρ οἱ ἔξωθεν τὴν σφαῖραν δοξάζοντες οὔτε ἀνάστασιν νεκρῶν ὁμολογοῦσιν, οὔτε τὴν ἄνοδον αὐτῶν τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν λέγουσιν, οὔτε ὕδατα λέγουσιν εἶναι ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ, οὔτε ἀλλάσσεσθαι λέγουσι τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τουτέστι τὴν περιφορὰν τῶν ἄστρων καὶ τῶν καθεξῆς, οὔτε ὅτι τις ἀνῆλθε μετὰ σώματος παντελῶς εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε ἀνέρχεται. ^[10]

7 93 Ἄλλ' οἱ μὲν αὐτῶν τὰς ψυχὰς μόνας μετὰ θάνατον περιπολεύειν σὺν τῇ σφαίρᾳ καὶ ὁρᾶν ἦτοι γινώσκειν πάντα λέγουσιν, οἱ δὲ καὶ μετενσωμάτωσιν βούλονται, ἄλλοι καὶ προβιοτὴν ἀσπάζονται· οἷς καὶ ἔπεται λέγειν ἐξ ἀκολουθίας καταλύεσθαι τὴν σφαῖραν, ἦτοι πάσας, καὶ πᾶσαν σωματικὴν φύσιν ἀπόλλυσθαι καὶ ὑποστρέφειν εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν τὰς ψυχὰς, ὥσπερ καὶ οἱ περὶ τὸν θαυμάσιον Ὠριγένην δοξάζουσι· ἕτεροι δὲ αἰεὶ ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον αὐτὸν τὸν οὐρανὸν φασιν εἶναι καὶ ἐν γενέσει καὶ ἐν φθορᾷ αἰεὶ διάγειν τὸν κόσμον, οἷς συνάγεται χαιρεσέικακον μᾶλλον ἢ ἀδύναμον ἢ φθονερὸν τὸν Θεὸν λέγειν, ἥγουν παντελῶς ἀθεΐαν δοξάζειν· ἀνοίκειον γὰρ τὸ οὕτως πάντοτε μένειν τὸν κόσμον ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ, καὶ ἕτερα πάμπολλα ἄπορα αὐτοῖς πᾶσιν ἀνακύπτει. Μόνοι δὲ τέλειοι χριστιανοὶ ὑπάρχουσιν ὡς στάχυες εὐσεβείας μέσον ἀκανθῶν καὶ ζιζανίων ὄντες, οἱ πιστεύοντες πάσῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ, Παλαιᾷ τε καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, καὶ μήτε πρὸ ταύτης τῆς καταστάσεως εἶναι ἐτέραν λέγοντες, μήτε μετὰ τὴν μέλλουσαν ἐτέραν ἀποφαινόμενοι, ἀλλὰ τὰς δύο μόνας, ἃς καὶ ἡ καταγραφή ἀρμοδίως δείκνυσιν, ὅτι ἐκ ταύτης τῆς καταστάσεως ἐπὶ τὴν μέλλουσαν καὶ οὐράνιον μετερχόμεθα καὶ πάλιν τότε σὺν Κυρίῳ διάγομεν, καθάπερ πᾶσα ἡ θεία Γραφή διαλέγεται, ἀρξάμενον μὲν τὸν Θεὸν δημιουργεῖν, ποιήσαντα δὲ τοὺς δύο χώρους, καὶ παυσάμενον τῆς δημιουργίας κατὰ τὸν ἄνωθεν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς σκοπόν. ^[10]

7 95 Ἀλλόκοτα τοίνυν συνέγραψεν, ὃ βέλτιστε, ὃν εἴρηκας πεπλασμένον μᾶλλον χριστιανόν, τοὺς οὐρανοὺς καταλύεσθαι λέγων, οὓς καὶ σφαιροειδεῖς δοξάζει κατὰ τὴν ὑποθήκην τῶν ἔξωθεν, καὶ τούτους αἰεὶ περιστρέφεσθαι, μύθους μᾶλλον γραῶδεις ἀναγραφάμενος ἢ χριστιανικὰ δόγματα, οὐδενὶ τὸ σύνολον ἀκολουθήσας, εἰ μὴ ἐκ μέρους τῷ χρηστῷ Ὠριγένει· τῆς γὰρ δόξης τῶν χριστιανῶν παντελῶς ἡλλοτριῶνται τὰ παρ' αὐτοῦ συγγραφέντα. Ὑμέτερον δὲ ἂν εἴη λοιπὸν κρῖναι καὶ συγκρῖναι ἕκαστον δόγμα καὶ σχῆμα καὶ σκοπῆσαι ποίῳ δόγματι καὶ σχήματι χρὴ τὸν ἀληθῶς χριστιανὸν τὸν εὐσεβεῖν βουλόμενον προστεθῆναι. Πολλὴν γὰρ ἀπάτην ὁρῶ

καὶ δόλον τοῦ συγγραψαμένου τοὺς μύθους, καὶ τῷ οὐρανῷ τὸ σφαιρικὸν σχῆμα δωρουμένου καὶ πάλιν τοῦτον καταλύεσθαι λέγοντος. Ἐγὼ γάρ, ὦ προσφιλέστατε, οὕτως κατὰ τὴν θεϊὰν Γραφὴν φρονῶ, θαρρῶ δὲ καὶ σὲ τοιοῦτον εἶναι οἷος κἀγώ, χριστιανὸν ἐπόμενον ταῖς θεαῖς Γραφαῖς καὶ τῇ παραδόσει τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας φασκούσῃ· Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, τουτέστι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, εἰς μίαν ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ Σύμβολον λέγει· πιστεύω ἀνάστασιν ἔσεσθαι νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ^[5]

7 97 ^[13t] Καὶ ὡς οἱ ἱερεῖς ὁμοίως εὖχονται περὶ μὲν τῶν προσφερόντων οὕτως λέγοντες· Τὸ εὐχαριστήριον τῶν δούλων σου πρόσδεξαι εἰς τὸ οὐράνιον καὶ ἐλλόγιμόν σου θυσιαστήριον, εἰς τὰ μεγέθη σου τῶν οὐρανῶν, ἀποδίδους αὐτοῖς ἀντὶ φθαρτῶν ἄφθαρτα, ἀντὶ προσκαίρων αἰῶνια, ἀντὶ ἐπιγείων οὐράνια, περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὕτως· Τὴν ψυχὴν τοῦδε ἀνάπαυσον συνανεγείρων καὶ τὴν σάρκα αὐτοῦ ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ὥρισας κατὰ τὰς ἀληθεῖς καὶ ἀψευδεῖς σου ἐπαγγελίας, οἷς κἀγὼ ἐπισυνάπτω ἐπευχόμενος ἅμα αὐτοῖς τὸ ὑπόλοιπον λέγων· Ἡμῖν δὲ χριστιανὰ τὰ τέλη καὶ εὐάρεστα ἐνώπιόν σου χάρισαι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Χριστιανοῦ πρὸς Ἀναστάσιον περὶ οὐρανοῦ, τοῦ γραμματικοῦ αἰτησαμένου Ἀνατολίου ΛΟΓΟΣ Η' Εἰς τὴν ὥδην Ἐζεκίου, βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, καὶ εἰς τὸν ἀναποδισμόν τοῦ ἡλίου Εὖ εἰδώς, ὦ φίλε Πέτρε, τὸ δυσάρεστον τῶν ἀνθρώπων γένος ὅκνω πολλῷ κατειχόμεν ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ κελεύσει.

8 1 Οἱ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ τοῦτο τοὺς συγγράφειν τι ἐθέλοντας ψέγουσιν ὡς εἰς πράγματα καθιέντας ἑαυτούς, ἐξδὼν αὐτοῖς ἀπηλλάχθαι καμάτου καὶ ἡσύχου διατριβῆς ἀπολαύειν· οἱ δὲ καὶ τὰ ἐπίπονα, ὡς μηδὲν λογιζόμενοι τὴν γραφὴν, ἐν κρυπτῷ θέντες ἡρεμοῦσιν· ἕτεροι δὲ πόθῳ μὲν ἄρχονται τῆς ἀναγνώσεως, εἶτα κατολιγώρησαντες τῶν τετραπόδων τὸ μέτρον ποιοῦνται· οἱ δὲ καὶ ἐν λόγῳ ὄντες τὸ χεῖρον ποιοῦσι· παρευδοκιμεῖσθαι γὰρ ἡγούμενοι τῇ τῶν νέων συγγραφῇ οὐδὲ προσέχειν αὐτῇ ἀξιοῦσιν, εἰ καὶ λίαν γενναίως συγγράφοιντο οἱ συγγραφόμενοι· πᾶς δὲ ιδιώτης ἀγνοία φερόμενος καὶ τὰ καλῶς λεγόμενα ψέγει, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάντων εὖπορος ἢ διαβολὴ καὶ πολλὰς ὕλας τοῦ σκώπτειν ἔχουσα πρὸς τὴν τῶν ψόγων κατασκευήν, ἣν ὁ φθόνος ἀφθόνως χορηγεῖ. Ταῦτα κατ' ἑμαυτὸν λογιζόμενος ἀνεβαλλόμεν, πολλάκις σου ὀχλήσαντος καὶ τὴν ὥδην τοῦ μακαρίου Ἐζεκίου ἐγγράφως παρ' ἡμῶν ἐρμηνευθῆναι αἰτήσαντος. ^[15]

8 2 Ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτὸς νενίκηκας νῦν, ὦ θαυμασιώτατε, καὶ τὸν ὅκνον ἀφείλου τὸν ἡμέτερον, τοὺς τὸ πονεῖν προηρημένους μὴ λείπειν φάσκων ἐν τῷ βίῳ, οἷς σπουδὴ τὰ πάντων ἀναγινώσκειν καὶ «δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα» κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ὧν εἷς τυγχάνεις καὶ αὐτός. Ἄξιον γὰρ καὶ τοῦτο τῆς σῆς φιλοπονίας, μαθεῖν βουλόμενος, εἴ τι χρησίμῳ ἐστὶ λαβεῖν ἐξ αὐτῆς· τό τε γὰρ πεπεῖσθαι ὡς οὐδὲ τὸ σμικρότατον εἶναι δοκοῦν τῆς θείας Γραφῆς ὀλίγην τινα παρέχειν τὴν ὠφέλειαν δύναται τῆς σῆς ἂν εἴῃ περὶ ταῦτα συνέσεως, καὶ μὴν καὶ τὸ διὰ σπουδῆς ἔχειν περὶ ἀπάντων μανθάνειν τί τὸ ἐν αὐτοῖς χρησίμῳ οὐ πόρρω καθέστηκε τῆς σῆς φιλοπονίας. Ἐγὼ μὲν οὖν, ἐπειδὴ τὴν τοῦ Ἄσματος τῶν ἁσμάτων ἐρμηνείαν σὺν Θεῷ ἡμελλον πληροῦν, ἣν ὁ κοινὸς καὶ θαυμάσιος φίλος Θεόφιλος ἡμᾶς ἠτήσατο, ὡς οἶσθα καὶ αὐτός, ἕως τοῦ νῦν ἀνεβαλλόμεν· νυνὶ δὲ πληρώσας ἄρξομαι καὶ τὴν σὴν αἴτησιν βουλήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος πληροῦν, οὗ ἄνευ οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν ἐγγενέσθαι δυνατόν. ^[5]

8 3 Τὸν σκοπὸν δὲ δι' ὃν τὴν ὥδην ἐξεῖπε προλέγω πρῶτον, εἶθ' οὕτω τὴν κατὰ μέρος ἐρμηνείαν· ἅμα δὲ καὶ τί τὸ ἐν αὐτοῖς χρησίμῳ διαγγελῶ· οὕτω γὰρ σαφεστέρα τῶν λεγομένων ἢ δύναμις γενήσεται. Ἐζεκίας τοίνυν ὁ μακάριος τῶν Ἰουδαίων βασιλεὺς ὑπάρχων, εὐσεβὴς πάντῳ γενόμενος καὶ ἐνάρετος καὶ τῷ Θεῷ μεμελημένος, ἐθεώρει τὸν μακαρίτην Δαυὶδ πολλοὺς ψαλμοὺς εἰς αὐτὸν προειρηκότα, ὧν εἷς τυγχάνει ὁ ἐννεακαίδεκατος καὶ ὁ εἰκοστὸς ὁμοίως καὶ

ἕτεροι πλεῖστοι, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀχάζ γενομένην ὑπὸ Ἡσαΐου προφητεῖαν, τὴν «ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν», εἰς αὐτὸν ἐλκύσας καὶ ἀνθρώπινόν τι παθὼν ἐπήρθη τῷ λογισμῷ, οἰόμενος αὐτὸν εἶναι τὸν προφητευόμενον χριστόν. ^[5]

8 4 Ὅθεν τὰ πρῶτα κοινωνῆσαι βίῳ οὐχ εἴλετο διὰ τὸ ἐτέραν ὑπόνοιαν εἶναι ἐν Ἰουδαίοις, ὅτι ὁ χριστὸς ὅταν ἔρχεται οὐδέποτε ἀποθνήσκει, ἀλλὰ μένει εἰς τὸν αἰῶνα, ὡς καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἔλεγον· «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου ὅτι ὁ χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.» Ταύτης οὖν τῆς δόξης ὣν ὁ Ἐζεκίας οὐ κατεδέξατο σύμβιον λαβεῖν καὶ ποιῆσαι διαδοχὴν γένους, τουτέστι τέκνα, ἀεὶ ζῆν νομίζων. Ὅτε δὲ συνέβη τὸν Σεναχηρείμ τὸν τῶν Ἀσσυρίων βασιλέα πολεμῆσαι τὴν Ἰουδαίαν, ἀνελθεῖν δὲ καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ πορθῆσαι αὐτήν, ἀκούσας τὰ παρὰ τοῦ θεομάχου Ῥαψάκου λελεγμένα ὁ Ἐζεκίας, ἔτι δὲ καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Σεναχηρείμ γραφέντα αὐτῷ, διαρρήξας τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα καὶ ἐνδυσάμενος σάκκον καὶ χοῦν πασάμενος εἰσῆλθεν ἐν τῷ ναῷ, ἱκετεύων τὸν Θεὸν ῥυσθῆναι ἐκ τῶν Ἀσσυρίων. ^[5]

8 5 Εἰσακουσθέντος δὲ αὐτοῦ, καὶ ἀναιρεθέντων ἐν μιᾷ νυκτὶ διὰ τοῦ ἀγγέλου ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδων ἐκ τῆς βοηθείας τῶν Ἀσσυρίων, καὶ νίκης αὐτῷ παραδόξου καὶ τηλικαύτης γενομένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐπεβεβαίωσεν ἐπὶ πλέον τὴν ὑπόνοιαν, ἣν εἶχε πρότερον, αὐτὸν πάντως εἶναι λέγων τὸν προφητευόμενον χριστόν. Ὅθεν πάλιν ἐκ τῆς ἐπάρσεως τοῦ λογισμοῦ φαντασθεῖς ὑπὲρ αὐτὸν οὐκ εἰσῆλθε μετὰ τὴν νίκην ἐν τῷ ναῷ, κατὰ τὸ δέον, εὐχαριστῆσαι καὶ δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ μεγάλα ἐφρόνει καθ' αὐτόν, ὡς γέγραπται ἐν ταῖς Παραλειπομέναις ὅτι· «Ἐταπεινώθη Ἐζεκίας ἀπὸ ὕψους καρδίας αὐτοῦ», καὶ «Κατέλιπεν αὐτὸν Κύριος τοῦ πειρᾶσαι αὐτόν, εἰδέναι τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ὁ δὲ φιλάνθρωπος Θεός, ὁ ἀεὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων πραγματευόμενος, ἐκστῆσαι αὐτὸν βουλόμενος τῆς ὑπονοίας ἐκείνης, ἣν ὡς ἄνθρωπος παριδὼν ὑπώπτευσεν, ἔτι δὲ καὶ μνησθεῖς αὐτοῦ τῶν ἀρετῶν, οὐκ εἰς τέλος εἶασε καταπεσεῖν, ἀλλὰ πέμπει αὐτῷ ἀρρωστίαν εἰς ἀπόγνωσιν ἄγουσαν θανάτου. ^[5]

8 6 Καί φησιν Ἡσαΐας ὁ προφήτης εἰσελθὼν πρὸς αὐτόν· «Τάξαι περὶ τοῦ οἴκου σου· ἀποθνήσκεις γὰρ σὺ καὶ οὐ ζήσῃ», ὁμοῦ τὰς δύο δόξας ἀνελὼν ἀπ' αὐτοῦ. Οἱ μὲν γὰρ τῶν Ἰουδαίων ἔλεγον μηδέποτε τὸν χριστὸν ἀποθνήσκειν, οἱ δὲ ὅτι ἀποθνήσκει μὲν, ἀνίσταται δὲ ἀπὸ νεκρῶν. Τῷ οὖν εἰπεῖν ὅτι «ἀποθνήσκεις σὺ» ἀνεῖλεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν μίαν, δι' ἣς ἐνόμιζεν αὐτὸν μὴ ἀποθνήσκειν ποτέ, τῷ δὲ προσθεῖναι καὶ εἰπεῖν «καὶ οὐ ζήσῃ» ἀνεῖλε καὶ τὴν ἐτέραν, δι' ἣν ἕτεροι ἔλεγον ὅτι ἀνίσταται ἀπὸ νεκρῶν· δι' ἑκατέρων γὰρ ἐδιδάχθη μὴ εἶναι ὁ χριστός, ὡς ὑπώπτευσεν αὐτόν. Εἴτα συνιείς ὁ Ἐζεκίας καὶ κλαύσας πικρῶς καὶ μετανοήσας καὶ στραφεὶς ἐν τῇ κλίνῃ ἐπὶ τὸν τοῖχον, ἔνθα συνέβαινε εἶναι τὸν ναόν, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ποιεῖν, προσέχων δῆθεν τῷ ναῷ τὴν δέησιν ἐποιεῖτο. Ἐπιστραφεὶς δὲ τοῖς λογισμοῖς καὶ ἀνορθωθείς τὴν διάνοιαν, ἅτε δὴ εἰσακουσθεὶς καὶ τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλαγείς καὶ προσθήκης ζωῆς ἐτῶν δεκαπέντε ἀξιωθεὶς καὶ ἐτέρῳ σημείῳ παραδοξοτέρῳ πιστωθεὶς, λέγων δὴ τῷ ἀναποδισμῷ τοῦ ἡλίου, οὗ τὴν αἰτίαν μικρὸν ὕστερον ἐρῶ, τότε ἦσε τὴν ὥδην τῷ Θεῷ δηλῶν ἐν αὐτῇ ἕκαστα τῶν προειρημένων· φησὶ γὰρ οὕτως· «Ἐγὼ εἶπα· Ἐν τῷ ὕψει τῶν ἡμερῶν μου πορεύσομαι», ὡσανεὶ· Τοῦτον ἀεὶ τὸν λογισμὸν ἔσφζον παρ' ἑμαυτῷ λέγων ὅτι ἀεὶ ζῶ καὶ οὐδέποτε τελευτῶ· τῷ γὰρ εἰπεῖν «ἐν τῷ ὕψει τῶν ἡμερῶν μου πορεύσομαι» ἐδήλωσεν ὡς οὐδέποτε κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, καὶ ὡς τινος κατὰ ἀποσιώπησιν αὐτῷ λέγοντος ὅτι· Ταῦτά σου ἐνθυμουμένου, τί σοι συμβέβηκεν; ἐπάγει καὶ φησιν· «Ἐν πύλαις ἄδου καταλείψω τὰ ἔτη τὰ ἐπίλοιπα», ὡσανεὶ· Τοιαῦτά μου διαλογιζομένου, ἀθρόως ἀρρωστίᾳ δεινῇ περιπεσὼν ἔγνω μὴκέτι τοῦ λογισμοῦ τοῦ προτέρου ἔχεσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ ἄδη διατρίβειν τὰ ἔτη τὰ ἐπίλοιπα. ^[15]

8 8 «Εἶπα· Οὐκέτι οὐ μὴ ἴδω τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς»· τὸ «σωτήριον τοῦ Θεοῦ» ἐνταῦθα τὸν Χριστὸν σημαίνει· οὕτως γὰρ καὶ Συμεὼν ἐν Εὐαγγελίοις δεξάμενος τὸν Χριστὸν εἰς τὰς

ἀγκάλας τὸν Θεὸν παρεκάλει ἀπολυθῆναι τῆς ζωῆς, ἐπεὶ ἐωράκασιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ὥσανεὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν· «ἦν γὰρ αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος μὴ ἰδεῖν θάνατον, ἕως ἴδῃ τὸν Χριστὸν Κύριον». Τοῦτο οὖν ἐνταῦθα ὁ Ἐζεκίας βούλεται δηλοῦν λέγων ὅτι· Οὐ μόνον ἀπέστην τοῦ λογισμοῦ ἐκείνου καὶ πέπαυμαι τὰ ὑπὲρ ἐμὲ φανταζόμενος, ἀλλ’ οὐδὲ αὐτὸν τὸν χριστὸν ἀξιοῦμαι ἰδεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, πέντε καὶ δέκα μόνα ἔτη λοιπὰ ἔχων ζῆσαι. «Οὐκέτι οὐ μὴ ἴδω ἄνθρωπον ἐκ τῆς συγγενείας μου», ἵνα εἴπῃ· Μετὰ γὰρ τὰ δεκαπέντε ἔτη τῆς προθεσμίας τῆς ζωῆς, ἧς ἔλαβον παρὰ τοῦ Θεοῦ, τελευτῶν οὐ μόνον ἔτι ἐκεῖνον οὐκ ἀξιοῦμαι ἰδεῖν, ἀλλ’ οὐδὲ τινὰ τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ τῆς συγγενείας μου.

[5]

- 8 9 «Κατέλιπον τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς μου», ἵνα εἴπῃ· Ἀποβαλλόμενος τοίνυν τὸν πρότερον λογισμόν καὶ τὸ δέον τοῦ λοιποῦ λογισάμενος ἔγνων ὅτι τέλος ζωῆς σχήσω. «Ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν ἀπ’ ἐμοῦ, ὥσπερ ὁ καταλύων σκηνὴν πῆξας», ἵνα εἴπῃ· Καὶ τοσοῦτον ἀπέστη τῆς ἡμετέρας διανοίας ὁ πρότερος τῆς ὑπερηφανίας λογισμός, ὥς ἂν τις πῆξας σκηνὴν εὐθέως αὐτὴν καταλύσῃ.
- 8 10 «Τὸ πνεῦμά μου παρ’ ἐμοὶ ἐγένετο ὡς ἱστὸς ἐρίθου ἐγγιζούσης ἐκτεμεῖν», τουτέστι· Παρ’ ὀλίγον δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ μου κατέλιπέ με, ὥσπερ ἱστὸς γυναικὸς ἐριθευομένης ἔτοιμος τοῦ τμηθῆναι. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ παρεδόθην ἕως πρωῒ ὡς λέοντι, οὕτως συνέτριψε πάντα τὰ ὀσᾶ μου· ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμέρας ἕως τῆς νυκτὸς παρεδόθην», ἵνα εἴπῃ· Ἐν ἐκείνῳ τοίνυν τῷ καιρῷ τῆς ἐμῆς ἀρρωστίας, ὥσπερ λέοντι φοβερῷ συντρίβοντι ὀσᾶ, οὕτως τῷ πυρετῷ παρεδόθην ἀδιαλείπτως, ἀφ’ ἑωθεν ἕως ἐσπέρας καὶ ἀπὸ ἐσπέρας ἕως πρωῒ συντριβόμενος ὑπ’ αὐτοῦ. «Ὡς χελιδὼν, οὕτω φωνήσω, καὶ ὡς περιστερὰ, οὕτως μελετήσω», τουτέστιν· Ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ οὕτως ἤμην ἀφιεὶς τὴν φωνήν, ὥσπερ ἡ χελιδὼν ἀφίησιν ὀξεῖας καὶ διατρόμους φωνάς, καὶ οὕτως ἤμην τοῖς πόνοις ὀδυρόμενος, ὥσπερ ἔθος ταῖς πελειάσι μελετᾶν. [5]
- 8 11 Τὸ δὲ «φωνήσω» καὶ «μελετήσω» ἀντὶ τοῦ ἐφώνησα καὶ ἐμελέτησα κεῖται, χρόνος ἀντὶ χρόνου, ὥσπερ καὶ πολλαχοῦ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κεῖται τὸ τοιοῦτον ἰδίωμα, ὡς ὅταν ὁ Ἡσαΐας λέγῃ περὶ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη», ἀντὶ τοῦ ἀχθήσεται. «Ἐξέλιπον γὰρ μου οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπὸ τοῦ βλέπειν με εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν Κύριον, ὃς ἐξείλετό με καὶ ἀφείλετό μου τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς. [10]
- 8 12 Κύριε, καὶ περὶ αὐτῆς γὰρ ἀνηγγέλη σοι», ἵνα εἴπῃ· Καὶ τοσοῦτον ἀνέτεινον τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἀποβλέπων εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, πρὸς σὲ τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Θεὸν ἀνατιθέμενος τὴν τῆς ἐμῆς ψυχῆς ὀδύνην, ἣν καὶ ἀφείλου παρ’ ἐμοῦ ἀντιστρέψας τὸ τῆς ὑπερηφανίας εἶδος εἰς ταπείνωσιν καὶ ὑπακοὴν θεοσεβείας, ὑπὲρ ἧς καὶ διαπαντός, ὦ Δέσποτα, εὐχαριστῶ σοι. «Καὶ ἐξήγειράς μου τὴν πνοήν, καὶ παρακληθεὶς ἔζησα· εἴλου γὰρ μου τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ ἀπόληται, καὶ ἀπέρριψας ὀπίσω μου πάσας τὰς ἁμαρτίας μου», ἵνα εἴπῃ· Ἐξήγειρας γὰρ μου τὴν πνοὴν τῇ σῇ παρακλήσει καὶ ἔζησα, ἐπέστρεψάς μου τὴν ψυχὴν ἀπολλυμένην, ἧς τὰς ἁμαρτίας εἰς τοῦπίσω ἀπέστρεψας, μὴ ἐάσας ἔτι ταύτας ἐπεκτείνεσθαι ἔμπροσθέν μου. «Οὐ γὰρ οἱ ἐν ᾧδου αἰνέσουσί σε, οὐδὲ οἱ ἀποθανόντες εὐλογήσουσί σε, οὐδὲ ἐλπιούσιν οἱ ἐν ᾧδου τὴν ἐλεημοσύνην σου· οἱ ζῶντες εὐλογήσουσί σε, ὃν τρόπον καὶ ἐγώ», ἵνα εἴπῃ· Εἰ γὰρ οὐ συνεχώρησάς με τοῦ ζῆν ἔτι, πῶς ἂν εἶχον ἐπιστρέψαι, ἢ μετανοῆσαι καὶ σωθῆναι, ἢ ἐλπίσαι τὸ παρὰ σοῦ ἔλεος, τῶν ἐν ᾧδου νεκρῶν οὐ δυναμένων τοιοῦτό τι ποιῆσαι; Ἀλλὰ σου μᾶλλον τῇ σῇ εὐσπλαγχνίᾳ χαρισαμένου μοι τὸ ζῆν εὐλογήσω καὶ δοξάσω σε διὰ παντός, ὥσπερ καὶ πᾶς ζῶν ὀφειλέτης ἐστὶ ταῦτα ποιεῖν. [10]
- 8 13 «Ἀπὸ γὰρ τῆς σήμερον παιδίᾳ ποιήσω, ἃ ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου, Κύριε τῆς σωτηρίας μου.» Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν, φησὶν, οὐκέτι ἐμαυτὸν ἀπατήσω τὰ ὑπὲρ ἐμὲ φανταζόμενος. Λαμβάνω γὰρ σύμβιον καὶ ποιήσω τέκνα καὶ ταῦτα διδάξω τοῖς σοῖς δικαιώμασιν ἔπεσθαι. «Καὶ

οὐ παύσομαι εὐλογῶν σε μετὰ ψαλτηρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου κατέναντι τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ», ἵνα εἴπῃ· Οὐ μόνον δὲ τὰ τέκνα διδάξω τοῖς σοῖς προστάγμασιν ἔπεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἑμαυτὸν κανονίσω παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς μου χρόνον εἰς σὴν αἵνεσιν σπεύδειν καὶ κολλᾶσθαι διὰ παντὸς τῷ σῶ ναῶ, μὴ ἀφιστάμενος ἢ ἀμελῶν ἔτι ἐν τοῖς αὐτόθι παραγίνεσθαι. Ταῦτα εἰπὼν ἐν τῇ ᾠδῇ ὁ Ἐζεκίας καὶ διεγερθεὶς ἐκ τῆς ἀρρωστίας, λαβὼν καὶ τῶν δεκαπέντε ἐτῶν τὴν προσθήκην τῆς ζωῆς ἔγημεν εὐθέως καὶ ἐγέννησε τὸν Μανασσῆν, ὃν δώδεκα ἐτῶν ἐάσας πλήρη διάδοχον τὸν βίον ὑπεξῆλθε κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ, πληρώσας ἐν τῇ βασιλείᾳ μετὰ τὴν ἀρρωστίαν τὰ τῆς προσθήκης τοῦ Θεοῦ ἔτη δεκαπέντε. ^[5]

8 14 Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ᾠδῆς· ἅπερ καὶ δηλὰ τυγχάνουσι τὰ προειρημένα ἐν τῷ προοιμίῳ ἐκ τῆς κατὰ μέρος ἐρμηνείας, ὡς τὸν προειρημένον λογισμὸν ἀπέσφωξεν ὁ Ἐζεκίας. Ἀρκτέον δὲ λέγειν, ὡς ἐπήγγελται, περὶ τοῦ ἀναποδισμοῦ τοῦ ἡλίου, τῆς θείας χάριτος καὶ ἐν τούτῳ ὁδηγούσης ἡμᾶς.

8 15 Πρῶτον μὲν πῶς συμβέβηκεν εἶναι τὸν οἶκον Ἐζεκίου, καὶ ὅτι δείλης ὀψία ἦν, ὡς ὥρα ἐνάτη, ὅτε τὸ σημεῖον ἐγένετο, καὶ τίς ἡ αἰτία τοῦ τοιούτου σημείου καὶ τί τὸ ἐξ αὐτοῦ κέρδος γενόμενον. Ἡ θύρα τοίνυν τοῦ οἴκου Ἐζεκίου ἔνθα ἦσαν οἱ δέκα ἀναβαθμοὶ ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν προσεῖχε· κλίναντος οὖν τοῦ ἡλίου ἐπὶ δυσμὰς περὶ ὥραν ἐνάτην τῆς ἡμέρας, ἀνάγκη κατῆλθεν ἡ σκιά, τοῦ οἴκου δυτικωτέρου ὑπάρχοντος τῶν ἀναβαθμῶν, ἕως τοῦ ἐσχάτου τῶν δέκα ἀναβαθμῶν. Τοῦ προφήτου οὖν Ἡσαΐου διὰ στόματος τοῦ Θεοῦ εἰπόντος τῷ Ἐζεκίᾳ τὸ μεσημβρινὸν αἰτήσασθαι σημεῖον, ἢ προβῆναι εἰς τὰ ἔμπροσθεν τὴν σκιάν δέκα ἀναβαθμοὺς ἢ ὑποστρέψαι τὴν σκιάν δέκα ἀναβαθμούς, ἀπεκρίνατο Ἐζεκίας λέγων· «Κοῦφον τὴν σκιάν κλίνειν δέκα ἀναβαθμούς· οὐχί, ἀλλὰ ἐπιστραφήτω ἡ σκιά δέκα ἀναβαθμούς εἰς τὰ ὀπίσω.» Μετὰ τὸ κλίνειν οὖν τὴν σκιάν προβάντος τοῦ ἡλίου τοὺς δέκα ἀναβαθμούς, τότε δυνάμει θείᾳ διὰ τῆς εὐχῆς τοῦ προφήτου ἀπεστράφη εἰς τοῦπίσω ὁ ἥλιος, καὶ γέγονε πάλιν μεσουράνιος, καὶ εὐρέθη ἀναδραμοῦσα ἡ σκιά τοὺς δέκα ἀναβαθμούς κατὰ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. ^[5]

8 16 Εἰ γὰρ ἦν τὸ ἔμπαλιν τρίτη ὥρα τῆς ἡμέρας, οὐδὲ ἡ σκιά ἤδη δραμοῦσα ἀνέτρεχεν, οὔτε ὁ ἥλιος ἀνεπὸδιζεν εἰς τοῦπίσω, εἰ καὶ συνέβη τὴν θύραν καὶ τοὺς ἀναβαθμούς τοῦ οἴκου Ἐζεκίου ἐπὶ τὴν δύσιν ὄραν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς θέσεως τοῦ οἴκου. Ἡ αἰτία δὲ τοῦ τοιούτου σημείου αὕτη ἐστίν, ὅτι περὶ τὰ πολλὰ τῶν ἐθνῶν, τάχα δὲ πάντα, τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ μᾶλλον δουλεύοντα τὸν ἥλιον τιμῶσιν, ὡς μείζονα πάντων θεὸν καὶ πατέρα φώτων ὄντα. ^[10]

8 17 Τοῦτον οὖν ἀναποδίσαι κελεύσας ὁ Θεὸς ἐδήλωσε πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἑαυτὸν μὲν εἶναι τοῦ παντὸς Δεσπότην, δοῦλον δὲ τοῦτον ὑπάρχειν καὶ οὐ θεόν· εἰ γὰρ τὸ τηλικούτο στοιχεῖον ἀναποδίσαι παρὰ τὴν συνήθειαν προσέταξε, πόσῳ μᾶλλον τοῖς ἥττοσιν ὡς ἰδίους δούλοις κεχρημένος κελεύειν δύναται; Ἐρῶ δὲ σὺν Θεῷ καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν κέρδος ἐγένετο. ^[5]

8 18 Ἀναδραμόντος τοίνυν τοῦ ἡλίου, πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς γνωστὸς γέγονεν, ὥστε καὶ τὸν βαβυλώνιον βασιλέα, Μεωδάχ, υἱὸν τοῦ Λααδάν, πόρρωθεν ὄντα καὶ θεωρήσαντα τὸ σημεῖον εἰς ἔκπληξιν καὶ ἔρευναν ἐλθεῖν τοῦ φοβεροῦ καὶ παραδόξου θαύματος. Θάμβος γὰρ καὶ φόβος περιεῖχεν αὐτὸν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς αὐτοῦ μεγιστᾶνας μετὰ σπουδῆς ζητοῦντας, περὶ τὴν ἀστρονομίαν πάντας ἐπτοημένους, τοῦ τοιούτου φοβεροῦ καὶ μεγάλου σημείου τὴν αἰτίαν μαθεῖν. Πολλῆς δὲ ζητήσεως γενομένης, μαυθάνει ὡς Ἐζεκίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας, ἀρρωστία περιπεσὼν καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐλθὼν ηὔξατο τὸν Θεόν, καὶ δέδωκεν αὐτῷ ὑγίαν καὶ προσθήκην ζωῆς ἐτῶν δεκαπέντε· ἕνεκα τούτου πρὸς πίστωσιν τῆς ἐπαγγελίας ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ μέγα καὶ φοβερὸν σημεῖον τοῦτο, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς τῶν θεῶν, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Ταῦτα μαθὼν καὶ παιδευθεὶς ἔργῳ ὁ Βαβυλώνιος αὐτὸν

εἶναι Θεὸν τοῦ παντὸς τάχιστα πολλὰ δῶρα καὶ πρεσβείαν τῷ Ἐζεκίᾳ ἀπέστειλεν, ὡς δούλῳ γνησίῳ καὶ ἀγαπωμένῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων. ^[15]

- 8 19 Ἐν ταύτῳ δὲ πάλιν διδάσκεται ὡς οὐ σφαῖρα στρεφομένη κατὰ τὴν τῶν Βαβυλωνίων δόξαν, ἣν ὡς ἀπὸ τῆς πυργοποιΐας ἐφ' ὑψηλοῦ ποτε γενόμενοι πρῶτοι ὑπώπτευσαν, ὁ οὐρανὸς ὑπάρχει, ἀλλ' ἰστάμενος καὶ πεπηγὼς εἰς γῆν ὡς καμάρα. Εἰ γὰρ ἦν σφαῖρα, οὐκ ἂν τοῦ παντὸς ἐπὶ τὰ πρόσω στρεφομένου ὁ ἥλιος τὴν ἐναντίαν ἐβάδιζε μὴ συμπεριφερόμενος τῷ παντί, ὥστε ὥρῳ τριῶν διάστημα, τουτέστι τέταρτον ἡμέρας, ἀναποδίσαι, καὶ πάλιν ἕτερον τέταρτον, ἕως ὅτε ἦλθεν εἰς τὸν τόπον, ἐξ οὐπὲρ τὴν ὑποστροφὴν ἐποιήσατο. Περὶ τούτων δὲ πάντων τῶν σχημάτων ἐν τῇ Χριστιανικῇ καὶ περιεκτικῇ Κοσμογραφίᾳ, ὡς οἶσθα καὶ αὐτός, θαυμάσιε, κατεγράψαμεν, τοῦ θεοφιλοῦς Παμφίλου τοῦ Ἱεροσολυμίτου ἡμᾶς εἰς τοῦτο προτρεψαμένου. ^[10]

- 8 20 Αὐτὸς γὰρ ὁ προφήτης, δι' οὗ γέγονεν ὁ ἀναποδισμὸς τοῦ ἡλίου, ἔργῳ ἀνελὼν διὰ τοῦ φοβεροῦ σημείου τὴν ὑπόνοιαν τῶν Βαβυλωνίων ὡς οὐκ ἔστι σφαῖρα στρεφομένη ὁ οὐρανός, ἀλλὰ πεπλασμένην δόξαν δοξάζουσι, μετ' οὐ πολὺ αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ τὸ σχῆμα λέγει οὕτως «Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὥσει καμάραν», καὶ πάλιν «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ πῆξας αὐτόν», ὁμοῦ καὶ τὸ σχῆμα δηλώσας ὅτι ὡς καμάρα ἐστί, καὶ «στήσας» καὶ «πῆξας», καὶ μὴ στρεφόμενον, εἰπών. Τοιαῦτα δὲ συγγραψάμενος, εὐδὴλον ὡς καὶ τοὺς Βαβυλωνίους ὠφέλησεν. Ἐνεστὶ γὰρ μαθεῖν τῷ βουλομένῳ ἐκ τῶν κατὰ τὸν βασιλέα Περσῶν Κῦρον γενομένων. ^[10]

- 8 21 Λαβὼν γὰρ μετὰ χειρὸς τὴν βίβλον Ἡσαΐου καὶ ἀναγνοὺς εὗρεν τὴν περιοχὴν τὴν περὶ αὐτοῦ προρρηθεῖσαν γεγραμμένην· φησὶ γὰρ Ἡσαΐας ἐν τῇ περιοχῇ οὕτως «Τάδε λέγει ὁ Θεὸς τῷ χριστῷ μου Κύρῳ, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς ἐπακοῦσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχύον βασιλέων διαρρήξω, ἀνοίξω ἔμπροσθεν αὐτοῦ θύρας, καὶ πόλεις οὐ συγκλεισθήσονται. Ἐγὼ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πορεύσομαι καὶ ὄρη ὁμαλῶ, θύρας χαλκᾶς συντρίψω καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συγκλάσω καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτους ἀνοίξω σοι, ἵνα γνῶς ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός, ὁ καλῶν τὸ ὄνομά σου, Θεὸς Ἰσραὴλ. Ἐνεκεν Ἰακώβ τοῦ παιδός μου καὶ Ἰσραὴλ τοῦ ἐκλεκτοῦ μου ἐγὼ καλέσω σε τῷ ὀνόματί μου καὶ προσδέξομαί σε.» Καὶ μετ' ὀλίγα· «Ἐγὼ ἡγείρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθείαι· οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει, οὐ μετὰ λύτρων, οὔτε μετὰ δώρων, εἶπε Κύριος Σαβαώθ. ^[10]

- 8 22 » Καὶ θαυμάσας τὴν πρόγνωσιν καὶ τὴν πρόρρησιν, καὶ εὐρών καὶ τὸ ἴδιον ὄνομα διαρρήδην ὑπὸ τοῦ προφήτου προκηρυχθὲν ἐκέλευσε τὸν λαὸν ἀνελθεῖν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἄφεςιν ποιησάμενος τῆς αἰχμαλωσίας, δούς καὶ δαπανήματα εἰς οἰκοδομὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ· οὐ μόνος δὲ αὐτὸς τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ οἱ μετ' αὐτόν, ἕως οὗ ἐτελειώθη ἡ πόλις καὶ ὁ ναός. Ἔστι δὲ καὶ ἡ πρόσταξις Κυρίου ἐγγράφως ἐν ταῖς Παραλειπομέναις καὶ ἐν τῷ Ἑσδρα τεταγμένη, παρακελεύουσα πάντα τὸν λαὸν ἀνελθεῖν, λέγουσα οὕτως· «Ἔτους πρώτου Κυρίου βασιλέως Περσῶν, μετὰ τὸ πληρωθῆναι ῥῆμα Κυρίου διὰ στόματος Ἱερεμίου, ἐξήγειρε Κύριος τὸ πνεῦμα Κυρίου βασιλέως Περσῶν, καὶ παρήγγειλε κηρῦξαι ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἐν γραπτῷ λέγων· Τάδε λέγει Κύριος βασιλεὺς Περσῶν· Πάσας τὰς βασιλείας τῆς γῆς ἔδωκέ μοι Κύριος ὁ Θεός τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αὐτὸς ἐνετείλατό μοι οἰκοδομῆσαι αὐτῷ οἶκον ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. ^[10]

- 8 23 Τίς ἐξ ὑμῶν ἐκ παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ; Ἔσται ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀναβήτω. » Ὅρα, θαυμάσιε, πῶς ἑαυτῷ ὁμολογεῖ ἀνεγνωκέναι τὴν βίβλον Ἡσαΐου, καὶ πεπιστευκέναι τοῖς γεγραμμένοις, καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς καὶ δαπάνης πληρῶσαι τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ Γραφῇ.

Πῶς οὐκ εὐδηλον τυγχάνει ὅτι ἐκ τούτων ἀπάντων ὠφέλεια πολλή θεοσεβείας γέγονε πᾶσι τοῖς ἔθνεσι; Πῶς δὲ καὶ οἱ τοσαύτην πίστιν ἐσχηκότες εἰς τὴν γραφὴν τοῦ Ἡσαΐου ἀπιστήσκειαν καὶ περὶ τοῦ σχήματος τοῦ οὐρανοῦ λέγοντι ἐν αὐτῇ· «Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὥσεί καμάραν», μάλιστα καὶ νεαρῶν ὄντων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν γενομένων θαυμάτων τῶν κατὰ τὸν Σεναχηρείμ καὶ τοῦ ἀναποδισμοῦ τοῦ ἡλίου; Ὅθεν καὶ πάντες οἱ ἑνδοξοὶ αὐτῶν πεπεισμένοι περὶ τούτων τῶν διαβοήτων σημείων καὶ ἐκ τῆς προρρήσεως τοῦ Ἡσαΐου συνέθεντο τῇ γνώμῃ τοῦ βασιλέως ἀπολύσαντες τὸν λαὸν μετὰ πάσης τιμῆς. ^[10]

- 8 25 Πρῶτον οὖν πάντων στοχασαμένων καὶ ὑποπτευσάντων τῶν Βαβυλωνίων σφαῖραν εἶναι τὸν οὐρανόν, πρῶτοι πάλιν ἐδιδάχθησαν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου ὡς οὐ σφαῖρα τυγχάνει, ἀλλὰ καμάρᾳ· ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς παραλαβόντες τὰ σχήματα πάντα κατεγράψαμεν ἐν τῇ Χριστιανικῇ Τοπογραφίᾳ, ὀνομάσαντες καὶ τὸν διδάσκαλον ἐν τῷ προοιμίῳ τὸν καὶ παραδόντα, λέγω δὴ τὸν μέγαν Πατρίκιον τὸν ἐκ γῆς Χαλδαίων ἐνταῦθα παραγενόμενον. Καὶ ταῦτα πάλιν περὶ τούτων. Ἐλθόντων δὲ τῶν πρέσβων τοῦ Βαβυλωνίου πρὸς τὸν Ἐzekiάν, πάλιν ἀνθρώπινον ὑπομείνας καὶ ἐπαρθεὶς τὴν διάνοιαν τούτους μετὰ πάσης χαρᾶς ὑπεδέξατο εἰς οἶκετον κλέος· εἰσήγαγε δὲ αὐτοὺς καὶ παρὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ βασίλεια, δείξας αὐτοῖς τοὺς θησαυροὺς καὶ πάντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. ^[5]
- 8 26 Τότε πάλιν ἀπεστάλη Ἡσαΐας πρὸς αὐτὸν ἐπανορθῶν τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, καὶ φησι πρὸς αὐτὸν εἰρωνευόμενος· «Τί λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι; Καὶ πόθεν ἤκασι πρὸς σέ; Καὶ εἶπεν Ἐzekiás· Ἐκ γῆς πόρρωθεν ἤκασι πρὸς με ἐκ Βαβυλῶνος· εἶπε πάλιν Ἡσαΐας· Τί εἶδοσαν ἐν τῷ οἴκῳ σου;» Ὁ δέ, ἐγνωκὼς ὅτι εἰδὼς ἐρωτᾷ, τὴν ἀλήθειαν λέγει καὶ φησι πρὸς αὐτόν· «Πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ μου εἶδοσαν καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ οἴκῳ μου ὃ οὐκ εἶδοσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς θησαυροῖς μου.» Τότε λέγει πρὸς αὐτὸν ὡς ἐν τάξει ἀπειλῆς, κολαφίζων αὐτοῦ τὴν ἔπαρσιν τῆς διανοίας, τὰ μέλλοντα μετ' αὐτὸν γίνεσθαι καὶ φησιν· «Ἀκουσον τὸν λόγον Κυρίου Σαβαώθ· Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ λήψονται πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ σου, καὶ ὅσα συνήγαγον οἱ πατέρες σου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς Βαβυλῶνα ἥξει, καὶ οὐδὲν οὐ μὴ ἐγκαταλίπωσιν. ^[5]
- 8 27 Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν τέκνων σου, ὧν ἐγέννησας, λήψονται καὶ ποιήσουσι σπάδοντας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων», ἵνα εἴπῃ· Τί πάλιν ἐπαίρη τοῖς λογισμοῖς εἰς οἶκετον κλέος, καὶ οὐκ εἰς δόξαν Θεοῦ, δεξάμενος τοὺς πρεσβευτὰς τοῦ Βαβυλωνίου; Ἔδει σε ἐκ τῶν προλαβόντων παιδεύεσθαι ὅτι οὐ τοσοῦτον εἰς δόξαν σὴν, ἀλλ' εἰς δόξαν ἐμήν, τὰ μεγάλα σημεῖα γεγόνاسι, πρὸς τὸ καὶ τὰ ἔθνη παιδεύεσθαι τὴν ἐμήν μεγαλειότητα, ἧς πάλιν καταφρονῶν ἐπήρθης μὴ εὐχαριστήσας, ἀλλ' ἄνευ ἐμοῦ δεξάμενος καὶ δείξας τοῖς πρέσβεσιν ὃν παρ' ἐμοῦ ἐκτήσω πλοῦτον· τοιγαροῦν ἀπεντεῦθεν μαθήσῃ ὡς μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τῶν σῶν διαδόχων, πάντα τὸν σὸν πλοῦτον εἰς ἀρπαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν παραδώσω τοῖς Βαβυλωνίοις, ὅτι ἡμέλησας πάλιν τῆς ἡμετέρας δόξης σεαυτὸν προτιμήσας ἐμοῦ· ἐπειδὴ δὲ αἰεὶ ἐνάρετος γέγονας καὶ εὐσεβής, ἐπὶ τῶν καιρῶν σου οὐδὲν τούτων συμβήσεται. ^[10]
- 8 28 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἐzekiás καὶ συνιεὶς καὶ ταπεινωθεὶς, ὡς δίκαιος καὶ ὑπήκοος Θεῷ, εὐχαριστήσας εἶπε πρὸς Ἡσαΐαν· «Ἀγαθὸς ὁ λόγος Κυρίου, ὃν ἐλάλησε· γενέσθω δὴ εἰρήνη ἐν ταῖς ἡμέραις μου.» Ὅτι δὲ πάντα κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ προφήτου γεγόνασιν, εὐδηλον, ὡς Ναβουχοδονόσορ ὁ Βαβυλώνιος πορθήσας τὰ Ἱεροσόλυμα πάντα ἔλαβεν ἐν Βαβυλῶνι, καὶ ἐκ τοῦ γένους δὲ τοῦ βασιλικοῦ ἐκλεξάμενος νεανίσκους τοὺς περὶ Δανιήλ, καὶ Ἀνανίαν καὶ Ἀζαρίαν καὶ Μισαήλ, καὶ τὰ γεννητικὰ τῆς φύσεως ἐκτεμὼν ἀπ' αὐτῶν μόρια πρὸς ἰδίαν ὑπηρεσίαν κατέστησεν· ἐκ τοιούτων γὰρ ἔθος ἐστὶν ὑπηρετεῖσθαι τὸν βασιλέα· μετ' αὐτοῦ γὰρ καὶ ἀνεστρέφοντο· οὔτε γὰρ γάμος ἐνὸς ἐξ αὐτῶν φέρεται παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, οὐδὲ τέκνον,

οὐτι τῶν τοιούτων ἠκούσθη περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ παράδοσις καὶ ἡ συνήθεια κατὰ τὴν προφητείαν ἀγενεῖους καὶ λείους ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀναγράφουσιν. ^[10]

8 30 Ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ τούτων πολλὰ θαύματα καὶ παράδοξα καὶ ἀποκαλύψεις καὶ προρρήσεις καὶ πολλὴ ὠφέλεια παρὰ τε Βαβυλωνίοις καὶ Μήδοις καὶ Πέρσαις γέγονεν, οὐκ ἀγνοεῖς, ὦ θαυμάσιε Πέτρε, ὥστε τοὺς βασιλεῖας αὐτῶν τιμᾶν αὐτοὺς μεγάλως καὶ ἐκτίθεσθαι δόγματα θεοσεβείας εἰς τοὺς ἰδίους λαοὺς περὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, ὅτι Θεὸς θεῶν ἐστὶ καὶ Κύριος τῶν κυρίων, καὶ τοὺς λέγοντας βλασφημίαν κατ' αὐτοῦ τιμωρεῖσθαι προσέταξαν. Οὕτως ὁ Θεὸς ὁ αἰεὶ οἰκονομῶν τὰ πράγματα διὰ τοῦ ἰδίου λαοῦ παιδεύει πάντα τὰ ἔθνη, δικαιοπραγοῦντας μὲν αὐτοὺς δοξάζων, ἁμαρτάνοντας δὲ κολάζων καὶ αἰχμαλωσίαις παραπέμπων, δι' ἑκατέρου παιδεύων τὰ ἔθνη τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθοουργίαν καὶ μεγαλειότητα, ὅπως καὶ αὐτὰ μεταλάβωσι θεοσεβείας, προγυμναζόμενα εἰς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλύπτεσθαι πίστιν τὴν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ^[5]

8 31 ^[18t] Οὐτε γὰρ μία κεραία τῆς Γραφῆς οὔτε ἰῶτα ἐν ἀκαίρως συνεγράφη, ἀλλὰ πάντα χρησίμως καὶ πρὸς κοινὴν καὶ ποικίλην ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων συνεγράφησαν. Διὸ παρακαλῶ, φιλόχριστε, διὰ σοῦ καὶ τοὺς ἐντυγχάνοντας ταύτῃ ἡμῶν τῇ γραφῇ συνεχῶς ἀναγινώσκειν τὴν θείαν Γραφὴν καὶ τὸ ἐκ ταύτης κέρδος καρποῦσθαι, ὠφελεῖν δυνάμενον πάντα ἄνθρωπον τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς τῶν θείων εὐλογιῶν καὶ ἐπαγγελιῶν ἐπιτυχεῖν εὐχαῖς τῶν ἡμετέρων διδασκάλων καὶ τῆς σῆς ἀδελφότητος, τὰ πάντα φιλόχριστε. Χριστιανοῦ εἰς τὴν ᾠδὴν Ἐζεκίου καὶ εἰς τὸν ἀναποδισμόν τοῦ ἡλίου ΛΟΓΟΣ Θ' Περὶ δρόμου ἄστρων Ὁ κύκλος τῶν δεκαδύο μηνῶν ἀνώτερος ὑπάρχων, καὶ τούτου κατώτερος ὁ τοῦ ἡλίου, καὶ τούτου πάλιν κατώτερος ὁ τῆς σελήνης.

9 1 Σημαίνει δὲ τοῦτο ἡ θεία Γραφή διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς λυχνίας, διὰ τῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν αὐτῆς τριῶν καὶ τριῶν καλαμίσκων κυκλοειδῶν προϊόντων, εἰς τοῦ ἐνὸς προτρέχει. Καὶ τοῦ μὲν ἡλίου καθ' ἡμέραν ὁ τῶν δώδεκα μηνῶν κύκλος προτρέχει μοῖραν μίαν, ὡς εὐρίσκεσθαι τὸν ἥλιον ἐν τριάκοντα ἡμέραις διατρέχοντα τὸν ἕνα μῆνα, καὶ οὕτως ἐν δώδεκα μηνσὶν ἀποτελεῖν τὸν ἐνιαυτόν, ὑστεροῦντα, ὡς εἴρηται, καθ' ἡμέραν μοῖραν μίαν. Τοῦ δὲ κύκλου τῆς σελήνης ὁ τοῦ ἡλίου προτρέχει μοῖρας δώδεκα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς εὐρίσκεσθαι τὴν σελήνην ἐν τριάκοντα ἡμέραις ὑστεροῦσαν ἀποτελεῖν ὅλον τὸν κύκλον, τουτέστι μῆνα ἕνα. ^[10]

9 2 Εἰ δέ τις ἐξ ἀντιστρόφου βουλευθείη νοεῖν, τοῦ μὲν ἡλίου ὁ τῆς σελήνης κύκλος ὑστερεῖ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μοῖρας δεκαδύο καὶ λεπτά τινα, τοῦ δὲ ἀνωτέρου πάντων κύκλου, τουτέστι τῶν δεκαδύο μηνῶν, ὑστερεῖ ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου καθ' ἑκάστην ἡμέραν μοῖραν μίαν. Ταῦτα δὲ κινουῦσιν αἱ ἀόρατοι Δυνάμεις εὐτάκτως καὶ λογικῶς κατὰ βούλησιν Θεοῦ, νόμον τοῦτον εἰληφότες παρ' αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται ἐν τῷ Δαυΐδ· «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ τοῦ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ. ^[5]

9 3 Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πᾶσαι αἱ Δυνάμεις αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ.» Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Καὶ ταύτας κατὰ τὸ μῆκος τῶν τριῶν κύκλων πορείας, τῶν δώδεκα οἴκων τῶν ἀστέρων καὶ τῶν δύο μεγάλων φωστήρων, ἕκ τε θείας βοηθείας κινούμενοι, ἕκ τε τῶν φαινομένων διὰ τῆς ὀψεως συλλογιζόμενοι, ὡς ἐνῆν ἡμᾶς χριστιανικῶς εἰπεῖν, ἐξηγησάμεθα· περὶ δὲ τῆς κατὰ πλάτος τῶν δύο μεγάλων φωστήρων πορείας, μεταβάσεων τε ἀνόδων τε καὶ καθόδων, συνόδων καὶ πανσελήνων, συνδέσμων τε καὶ ἐκδιαμέτρων δρόμων, παραλλάξεων τε καὶ φάσεων, καὶ ὁμαλῶν κινήσεων καὶ ἀνωμάτων, καὶ βορείου πέρατος καὶ νοτίου, καὶ λοιπῶν ὀνομάτων ὧν βούλονται οἱ ἐκτὸς ὀνομάζειν, ἐν οἷς

τάς ἐκλείψεις τῶν αὐτῶν φωστήρων ψηφίζουσι, τοῖς εἰδόσι καὶ φιλοσοφοῦσι περὶ τὰ τοιαῦτα τὴν ψῆφον παραχωροῦμεν, ψηφίζειν τε καὶ προλέγειν ἐκλείψεις, μὴδὲν ἡμεῖς ἐκ τούτου βλαπτόμενοι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ συνιστάμενοι. ^[10]

9 5 Εἰ γὰρ τὰ τοιαῦτα ὀνόματα, τὰς μεταβάσεις λέγω καὶ ἀνόδους καὶ καθόδους καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώζονται σχήματι, ἄκαιρος ἡ φιλονεικία. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον δεικνύναι ἐσπουδάσαμεν διὰ ταύτης ἡμῶν τῆς πραγματείας ἢ ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ ἐκλείψεις ἀμφοτέρων τῶν φωστήρων συμβαίνουσιν τε καὶ ἀρμόζουσιν ἐν τούτῳ τῷ ἡμετέρῳ σχήματι, αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ μηδόλως κινουμένου ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμᾶς, ἢ ἀπὸ δυσμῶν ἐπὶ ἀνατολᾶς, μήτε σφαιροειδοῦς ὄντος, ἢ σφαιρῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῶν ἄστρων καὶ τῶν φωστήρων ἐν τῷ ἀέρι διὰ τῶν λογικῶν Δυνάμεων καὶ τὸν δρόμον καὶ τὴν τάξιν ἐκτελούντων, καὶ τοῦ σχήματος τῶν δύο οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς σωζομένων κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, ἐν ᾧ τὰς δύο καταστάσεις, τὴν τε νῦν καὶ τὴν μέλλουσαν, ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς εἰργάσατο. Τοὺς κύκλους τούτους, οὓς κατεγράψαμεν, οὐκ οὐρανούς σφαιροειδεῖς, συνεχεῖς καὶ ναστοὺς τοῖς σώμασι καὶ διαφανεῖς, κατὰ τὴν τῶν ἔξωθεν ληρωδῖαν κατεγράψαμεν, ἀλλὰ πορείας ἄστρων κυκλοφερεῖς ἀερίας διὰ τῶν ἀγγέλων ἐκτελουμένας θέλοντες σημαῖναι, τούτους κατεγράψαμεν, ἵν' εὐσύνοπτα τοῖς θεωμένοις γένωνται. ^[5]

9 6 Ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ μεμνήμεθα εἰπόντες τοὺς ἀγγέλους κινεῖν τοὺς φωστῆρας καὶ τὰ ἄστρα καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὡς πρὸς διακονίαν τῶν ἀνθρώπων τεταγμένους, ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ σχῆμα κατεγράψαμεν, ὡς ἐνδέχεται αὐτὸ γραφῇ παραδοῦναι. Ἔχομεν γὰρ μαρτυρίας ἐκ τῆς θείας Γραφῆς σημαινούσας ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει· ὅτι μὲν γὰρ κυκλοφορητικῶς κινοῦνται, ὁ μακάριος Δαυὶδ σημαίνει λέγων· «Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου», θαυμασίως τὸν κύκλον τῶν δώδεκα μηνῶν «στέφανον» ἐξειπὼν, ὡς στεφανοῦντα τῷ κάλλει ἄνωθεν τὴν γῆν, ὅθεν ἐπήνεγκε· «Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πιότητος. ^[5]

9 7 » Τῷ γὰρ κύκλῳ καὶ τῇ διαδοχῇ τῶν τροπῶν οἱ καρποὶ τῆς γῆς αὖξουσιν τε καὶ πεπαίνονται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐν μὲν τῷ τύπῳ τῆς γῆς, τουτέστι τῇ τραπέζῃ, ἄνωθεν ἔθηκε κύκλῳ τοὺς δώδεκα τῆς προθέσεως ἄρτους κατὰ γωνίαν τρεῖς, σημαίνων μὲν διὰ τῶν γωνιῶν τὰς τέσσαρας τροπὰς ἀπὸ μηνῶν τριῶν, διὰ δὲ τοῦ κύκλου τοὺς δώδεκα μῆνας, διὰ δὲ τῶν ἄρτων τοὺς ἐνιαυσίους καρποὺς τῆς γῆς, αἰνιγματωδῶς κύκλον τοὺς μῆνας ἐργασάμενος ἄνωθεν στεφανοῦντα τὴν γῆν. ^[5]

9 9 Ὅμοίως καὶ τὰς δεκαδύο φυλάς κύκλῳ πάλιν τῆς σκηνῆς ἔταξεν, εἰς ἀνατολὰς τρεῖς καὶ εἰς νότον τρεῖς καὶ εἰς δυσμὰς τρεῖς καὶ εἰς βορρᾶν τρεῖς, ἐξ ἀνατολῶν μὲν ἀρξάμενος, εἴτα ἀνιῶν ἐπὶ τὸν νότον καὶ πάλιν κατιῶν ἐπὶ τὴν δύσιν, εἴτα καὶ τὸ λοιπὸν τὸν βορρᾶν διατρέχων κατὰ τὴν κίνησιν τῶν ἄστρων καὶ τῆς θέσεως τῆς γῆς. Τοῦτον δὲ τὸν κύκλον οἱ ἔξωθεν ζωδιακὸν καλοῦσιν, ὅνπερ καὶ αὐτὸν κατὰ τὴν αὐτῶν ὑποθήκην δεύτερον κατεγράψαμεν. ^[5]

9 11 Τοὺς δὲ ἄλλους ἑπτὰ, οὓς καλοῦσι πλανήτας, ἐν τῇ λυχνίᾳ ὁ Μωϋσῆς αἰνιγματωδῶς ἑπτὰ λύχνους ἔθηκε στήσας αὐτὴν εἰς τὸν νότον, ὥστε φαίνειν τῇ τραπέζῃ ἐπὶ τὸν βορρᾶν, σημαίνων ἅμα δι' αὐτῶν ἑβδομάδα ἡμερῶν, διὰ πάντων σημαίνων ἡμέρας, ἑβδομάδας, μῆνας, τροπὰς, ἐνιαυτόν, διὰ μὲν τῶν ἐφημερινῶν ἄρτων τῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν νεαρῶν τιθεμένων ἡμέρας δηλῶν, διὰ δὲ τῶν ἑπτὰ λύχνων ἑβδομάδα, διὰ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα μῆνας, διὰ δὲ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τὰς τροπὰς, διὰ δὲ τοῦ κύκλου τὸν ἐνιαυτόν· περὶ ὧν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ θεῖος Ἀπόστολος οὕτω φησὶν· «Εἰ μὲν οὖν ἦν ἐπὶ γῆς, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων τῶν προσφερόντων κατὰ νόμον τὰς θυσίας· οἵτινες ὑποδείγμασι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων, καθὼς κεχηρμάτισται Μωϋσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν. “Ὁρα γάρ, φησί, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει.” Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς

Σολομῶν τῷ αὐτῷ πνεύματι τῷ θείῳ σοφισθεὶς φησιν· «Ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ δύνει ὁ ἥλιος, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει· αὐτὸς ἀνατέλλων ἐκεῖ πορεύεται πρὸς νότον καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶ· κυκλοῖ κυκλῶν, καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ πορεύεται τὸ πνεῦμα», καὶ οὗτος τὰ αὐτὰ τῷ Μωϋσῇ καὶ τῷ Δαυΐδ ἐξειπὼν, ὅτι ἀπὸ μὲν ἀνατολῶν ἄνεισιν ἐπὶ τὸν νότον καὶ διὰ τοῦ βορρᾶ κυκλεύων τὰς τροπὰς καὶ τὸν μέγαν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπεργάζεται ἐν τῷ ἀέρι διατρέχων· τοῦτο γὰρ λέγει «πορεύεται τὸ πνεῦμα», ὡσανεὶ ἐν τῷ ἀέρι. ^[10]

9 13 Ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἀοράτων Δυνάμεων κινοῦνται, καὶ τοῦτο σημαίνει ἡ θεία Γραφή λέγουσα οὕτως· «Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ», τουτέστιν ἐν τῇ συντελείᾳ ἐλευθεροῦνται οἱ ἄγγελοι ἀπὸ ταύτης τῆς δουλείας καὶ τῆς λειτουργίας, ἧς ποιοῦσι διὰ τοὺς ἀνθρώπους, τῶν ἀνθρώπων ἀθανάτων καὶ ἀτρέπτων γινομένων καὶ μηκέτι δεομένων τῶν τοιούτων, καθὰ καὶ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος οὕτως περὶ συντελείας λέγει· «Αἱ γὰρ Δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ πεσοῦνται ἐπὶ τὴν γῆν», τὰς «Δυνάμεις τῶν οὐρανῶν» τοὺς ἀγγέλους καλῶν· τὸ δὲ «σαλευθήσονται» ἀπὸ τῆς αὐτῶν τάξεως λέγει· σαφῶς οὖν ἐλευθερουμένων τῶν ἀγγέλων, τῶν αὐτὰ τὰ ἄστρα καὶ τὰ λοιπὰ κινούντων, τῆς τάξεως καὶ τῆς λειτουργίας ταύτης, πίπτειν εἰς γῆν ἔφησε τὰ ἄστρα. Καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον τὸ «οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν» σαφέστερον δηλοῖ πάντας αὐτοὺς διὰ τοὺς ἀνθρώπους λειτουργοῦντας καὶ διακονοῦντας, νύκτας τε καὶ ἡμέρας καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐργαζομένους εἰς ἀνάπαυσιν καὶ χρειάν τῶν ἀνθρώπων· ὅτε γὰρ τούτων οὐκέτι χρῆζομεν, ἐκεῖνοι τῆς δουλείας ταύτης καὶ τῆς διακονίας ἐλευθεροῦνται ἐξεοῦντες τὰ ἄστρα ἐπὶ τὴν γῆν. ^[5]

9 15 Πάλιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου πολλοὺς κόπους καὶ θλίψεις καὶ διωγμοὺς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ὑπομένοντος, καὶ λοιπὸν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπηρτημένων κινδύνων κατολιγωρεῖν ἀναγκαζομένου, ἡ θεία χάρις δι' ὀπτασιῶν συχνῶν αὐτὸν παρεμυθεῖτο μὴ ἀπειπεῖν, ἀλλ' ἐπιμένειν καὶ διακονεῖν πρὸς αὐξήσιν καὶ πληθυσμὸν τῆς Ἐκκλησίας. Διηγεῖται οὖν ἡμῖν αὐτὸς ἐκ τούτων δύο αἰτίας, αἵτινες σημαίνουσιν ἡ μὲν περὶ κόπου, ἡ δὲ περὶ μισθοῦ· τί γὰρ φησιν; «Οἶδα ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδεν, ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ», καὶ πάλιν φησί· «Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ὅτι ἠρπάγη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι», διαρρήδην τὰ καθ' ἑαυτὸν ὡς εἰς ἄλλου πρόσωπον διηγούμενος. Οἶδα, φησίν, ἑμαυτόν, ὃ Κορίνθιοι, εἰ χρὴ ὅλως ἐλθεῖν εἰς ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις Κυρίου, παραδόξως πως καὶ ὑπὲρ λόγον ἀρπαγέντα εἰς ὕψος πολὺ, λέγω δὴ τοῦ διαστήματος τοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ στερεώματος τὸ δίμοιρον, ὡς περιλείπεσθαί μοι τοῦ παντὸς ὕψους τοῦ οὐρανοῦ τὸ τρίτον. Καὶ τί τὸ αἷτιον τῆς ἀρπαγῆς ταύτης σὺν Θεῷ λέξω. ^[20]

9 16 Ἐπειδὴ αἱ ἀόρατοι Δυνάμεις κατὰ τὸ ὕψος τοῦτο, ἔνθα ὁ Παῦλος ἠρπάγη, διακονοῦσαι τῷ θείῳ προστάγματι διὰ τοὺς ἀνθρώπους κινοῦσι τὰ ἄστρα ἀκαταπαύστως καὶ ἀνεκδοτῶς νυκτὸς καὶ ἡμέρας, τούτου ἕνεκα καὶ τὸν Παῦλον ἀρπάσας ἀνήγαγεν ἕως ἐκεῖ, δεικνύων αὐτῷ τὴν ἀνένδοτον αὐτῶν λειτουργίαν, ἣν διὰ τοὺς ἀνθρώπους ποιοῦσιν, ὡς λογικῶς καὶ εὐτάκτως καὶ εὐρύθμως καὶ σοφῶς μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ σπουδῆς καὶ μερίμνης δουλεύοντες ἐκτελοῦσι, τρόπον τινὰ τὸν Παῦλον παραμυθούμενος μὴ ἀπειπεῖν κάμνοντα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπιμένειν τῇ διακονίᾳ, καθάπερ καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐθεάσατο ποιοῦντας. Ὅθεν κατεθάρρησεν εἰπεῖν ὁ Παῦλος καὶ τὴν τούτων τάξιν, Ἀρχὰς λέγων καὶ Ἐξουσίας καὶ Δυνάμεις καὶ Θρόνους καὶ Κυριότητας. ^[10]

9 17

Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν τὸ ἔργον ἐκτελοῦσιν, οἱ δὲ τοῖς ἐργαζομένοις ἐπιστατοῦσιν, ἕτεροι κατεξουσιάζουσι ταξιαρχοῦντες καί, ἀπλῶς εἰπεῖν, πάντες ὁμοίως συστενάζοντες καὶ συνωδινοῦντες μετὰ πολλῆς φροντίδος καὶ μερίμνης καὶ τάξεως λογικῆς τὸ ἔργον ἐκτελοῦσιν, ἐπιθυμοῦντες οἱ πάντες ὁμοῦ ἐλευθερίας τυχεῖν ἥς ποιοῦσι δουλείας διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Περὶ δὲ τῆς ἀρπαγῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ πάλιν τοῦ Θεοῦ ἡμῖν συνεργοῦντος λέξω. ^[5]

9 18 Ἐπειδήπερ μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων τῶν ἀξιουμένων εἰσιέναι ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐναποτίθενται, ὥς ἐκ τῶν κατὰ τὸν ληστὴν τὸν τῷ Κυρίῳ συσταυρωθέντα διδασκόμεθα, ἄχρι τῆς ἀναστάσεως ὥς ἐν ἐξαιρετωτέρῳ καὶ τιμίῳ χωρίῳ, ὑπὸ τῶν ἀοράτων Δυνάμεων διατηρούμεναι μετὰ ὕμνων καὶ πάσης τιμῆς, ἐκεῖ πάλιν ἀρπάσας τὸν Παῦλον δείκνυσιν αὐτῷ τέως μερικῶς παραμυθούμενος τὰ τῶν κόπων ἔπαθλα καὶ τῶν ἀγώνων τοὺς στεφάνους ὅθεν διηγῆσασθαι τελείως τὰ πράγματα οὐκ ἡδυνήθη, εἰπὼν μᾶλλον ἄρρητα αὐτὰ τυγχάνειν καὶ ἀνέφικτα, συγγράψαι δὲ καταθαρήσας ὥς, τὸν δρόμον τῆς διακονίας πληρώσας καὶ τὴν πίστιν τηρήσας, ἀποκεῖσθαι αὐτῷ στέφανον δικαιοσύνης παρὰ τοῦ Κυρίου· οὐ μόνον δὲ αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ὁμοίοις αὐτῷ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ὀπτασιῶν εἵπομεν. Ἐπισημαντέον δὲ ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἄστρα πάντα κάτωθεν εἰσι τοῦ στερεώματος, ὑπὸ τὸ δίμοιρον τοῦ οὐρανοῦ ὕψους, κινούμενα καὶ περιστρεφόμενα ὑπὸ τῆς λειτουργίας καὶ τάξεως τῶν ἀοράτων Δυνάμεων· καὶ ἐκ τούτου διδασκόμεθα ἐπέκεινα τῶν ἄστρων ἄγγελον μὴ ὑπερβαίνειν. ^[5]

9 19 Εἰ γὰρ «πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν», ὁ ἀντιλέγων εἰπάτω καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ὑπερβαίνοντος ἀγγέλου· εἰ δὲ μὴ εὐπορεῖ δεῖξαι, πειθέσθω μᾶλλον μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ. Ἀδύνατον γὰρ θνητὸν ἔτι ὄντα ἢ φθαρτὸν ἢ τρεπτὸν ἐπέκεινα τῶν ἄστρων βαίνειν. ^[10]

9 20 Εἰ μὴ οὖν λάβομεν παρὰ Θεοῦ ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν καὶ ἀτρεπτότητα ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, ὁμοίως καὶ οἱ ἄγγελοι μεθ' ἡμῶν ἐλευθερούμενοι τῆς δουλείας καὶ ρίπτοντες τὰ ἄστρα ἐπὶ τὴν γῆν κομίσονται καὶ αὐτοὶ τὴν ἀτρεπτότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, οὐ βαίνομεν ἐπέκεινα καὶ τέμνομεν τὸ στερέωμα εἰσερχόμενοι εἰς τὴν τῶν οὐρανίων βασιλείαν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ὁ Ἀπόστολος λέγων· «Σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται», ἵνα εἴπῃ διὰ τοῦ «σὰρξ» θνητότης, καὶ διὰ τοῦ «αἷματος» τροπῇ· ἀδύνατον οὖν εἶπε θνητὸν ἢ τρεπτὸν ἔτι ὄντα κληρονομεῖν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· ἀμέλει ἐπιφέρει· «Οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ»· πάλιν καὶ τοῦτο προσέθηκε δηλῶν ὥς οὐδὲ φθαρτὸν τι δύναται ἐκεῖ ἀνιέναι· βλάπτεται γὰρ ἥπερ ὠφελεῖται. Ὡσπερ γὰρ ἡμεῖς μακρόθεν ὄντες καὶ προσέχοντες τυχὸν τῷ δίσκῳ τοῦ ἡλίου διαμεῖναι οὐκ ἰσχύομεν, βλαπτόμενοι μᾶλλον καὶ τυφλούμενοι ἥπερ ὠφελούμενοι, οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ θνητὸς ἢ ὁ ἔτι τρεπτὸς ὢν ἢ φθαρτὸς ὑπερβῆναι τοὺς ὅρους ζητῶν καὶ προσεγγίσει αὐτῇ τῇ ὁδῷ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἔτι μακρόθεν αὐτῆς ὢν. ^[5]

9 22 Καθάπερ οὖν καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, ἄφθαρτος τῷ σώματι καὶ ἀθάνατος γενόμενος καὶ κατὰ ψυχὴν ἄτρεπτος, τότε ὑπερέβη τὰς οὐρανίους Δυνάμεις καὶ τῷ στερεώματι προσεγγίσας, ὥς «κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων», καθὰ γέγραπται, ἔτεμε τοῦτο, εἰσελθὼν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, καθὰ ὁ Ἀπόστολος διηγεῖται λέγων αὐτὸν ἀναβεβηκέναι ὑπεράνω πάσης Ἀρχῆς καὶ τὰ λοιπά, οὕτως καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ἄγγελοι ταῦτα κοιμίζομενοι εἰσερχόμεθα. Πάλιν τὰ δύο ξύλα τὰ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου αἰνιγματωδῶς τὴν νῦν κατάστασιν καὶ τὴν μέλλουσαν προσημαίνουσι· καὶ τὸ μὲν ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν τύπος ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, τοῦ θνητοῦ καὶ τρεπτοῦ, ὥς ἔχοντος αὐτοῦ ἡδέα καὶ λυπηρὰ καὶ παιδευτηρίου τυγχάνοντος —ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐπαιδεύθη ἐν αὐτῷ τῷ ξύλῳ τό τε καλὸν καὶ τὸ κακόν· τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς τύπος ἐστὶ τοῦ μέλλοντος οὐρανοῦ κόσμου, ἐν ᾧ

ζωή καὶ μακαριότης κρατεῖ τῷ γὰρ εἶπεῖν «μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ λάβῃ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς» ἐσήμανε τὸ ὕψος τοῦ ξύλου, δι' αὐτοῦ δὲ τὰς ἄνω μονάς. ^[10]

9 24 Ὡςπερ οὖν ἔταξε τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, οὕτως ἔταξε τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς φωστήρας τοὺς στρεφομένους περὶ τὸ ὕψος τοῦ στερεώματος, ἔνθα ἐστὶ καὶ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, σημᾶναι βουλόμενος ἀβάτους εἶναι τέως τοῖς ἀνθρώποις τὰς ἄνω μονάς. Ἐν τῷ πάθει τοίνυν τῷ ἑαυτοῦ ὁ Δεσπότης Χριστὸς συνεισήνεγκε τὴν τοῦ ληστοῦ ψυχὴν ἐν τῷ παραδείσῳ, παύσας τὴν φυλακὴν τῶν Χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας τῆς στρεφομένης· μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως παρελθὼν τὴν πληθὺν τῶν ἀοράτων Δυνάμεων καὶ τοὺς φωστήρας καὶ αὐτὸ τὸ στερέωμα τεμὼν εἰσελήλυθεν εἰς τὴν βασιλείαν, ἔνθα ἀθανασία καὶ ἀτρεπτότης καὶ μακαριότης κρατεῖ. Ἐν τῇ οὖν συντελείᾳ παυομένων τῶν ἀγγέλων τοῦ περιστρέφειν τοὺς φωστήρας καὶ πιπτόντων τῶν ἄστρων, οὐκέτι Χερουβὶμ καὶ φλογίνη ῥομφαία διαιροῦσα κωλύει τοὺς ἀνθρώπους βαίνειν ἐν τῇ ὄντως ζωῇ, ἀλλὰ μετάρσιοι γενόμενοι οἱ δίκαιοι καὶ τὴν πρόσφατον ὁδὸν ὀδεύοντες καὶ τέμνοντες τὸ στερέωμα σὺν τῷ Δεσπότη Χριστῷ τὴν βασιλείαν τῆς ζωῆς κληρονομοῦσιν. ^[5]

9 25 Ἀξίωσον καὶ ἡμᾶς σὺν τοῖς δικαίοις σου ταύτης τῆς ζωῆς καὶ τῆς κληρονομίας, ὁ ἔχων οἰκτιρμοὺς καὶ μέγα ἔλεος. Ἀμήν. Ὡςπερ οἱ δώδεκα ἄρτοι τῆς προθέσεως οἱ ἐν τῇ τραπέζῃ κείμενοι τύπος εἰσὶ τοῦ ἐνιαυσιαίου κύκλου καὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, καθάπερ προεῖρηται μὲν ἐν τῇ σκηνῇ, κατεγράφη δὲ ἐν τῷ ἐννάτῳ λόγῳ, οὕτως καὶ νῦν κατεγράψαμεν τὸν κύκλον τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐκάστου μηνὸς τοὺς καρπούς, εὐχαριστοῦντες τῷ πάντων δοτῇρι Θεῷ, καθάπερ καὶ Δαυὶδ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ κινούμενος λέγει ἐν ψαλμῷ πρὸς τὸν Θεὸν οὕτως· «Εὐλόγησον τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου», θαυμασίως «στέφανον χρηστότητος» τὸν κύκλον τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐξειπὼν, ὡς στεφανοῦντα μὲν ἄνωθεν τῷ κάλλει τὴν γῆν, ἀυξάνοντα δὲ καὶ πεπαίνοντα διὰ τῆς τῶν στοιχείων κράσεως, ἦν αἱ ἀόρατοι Δυνάμεις ἐκτελοῦσι, τοὺς μηνιαίους αὐτῆς καρπούς. ^[10]

9 27 Διὰ τοῦτο πάλιν ἐπήγαγε· «Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πιότητος», καὶ πάλιν· «Ἡτοίμασας τὴν τροφὴν αὐτῶν, ὅτι οὕτως ἡ ἐτοιμασία», καὶ ἐτέρωθι δὲ πάλιν φησὶν οὕτως· «Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτῶν εἰς εὐκαιρον», ὡσανεὶ· Ἐκάστῳ καιρῷ ἀρμοδίως ἡμᾶς ἐτοιμάζων ἐκτρέφεις. Ἀλλαχοῦ δὲ περὶ τῆς ἀναγκαιοτάτης ἡμῶν τροφῆς, ἦν ἡ τροπὴ τοῦ θέρους ἀπεργαζομένη εἰς τοὺς τρεῖς μῆνας ἐφεξῆς δίδωσι, φησὶν οὕτως· «Ἀπὸ καρποῦ σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν», ἐξαισίως πάλιν ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ τὴν τάξιν φυλάξας καὶ πρῶτον μὲν εἰπὼν τὸν σῖτον, δεύτερον τὸν οἶνον καὶ τρίτον τὸ ἔλαιον, καθάπερ ἐξ εὐλογίας Θεοῦ διὰ τῶν λογικῶν ταγμάτων, ἀγγέλων λέγω καὶ ἀνθρώπων, εἰς τοὺς τρεῖς μῆνας τοῦ θέρους ἐφεξῆς κατεργάζονται. Χρὴ οὖν πάντα χριστιανὸν μὴ παρέργως μὴδ' ὡς ἔτυχε τὴν θείαν Γραφὴν ἀναγινώσκειν, καθὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς παρεκάλεσα, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς καὶ τάξεως τῆς προσηκούσης, ἵνα καὶ ἡ θεία χάρις τὴν προαίρεσιν ἡμῶν ἀποδεξαμένη συνεργὸς ἡμῶν γένηται εἰς τὸ δύνασθαι γινώσκειν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. ^[5]

9 28 Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἐρρωσθε, Χριστιανοί, ἐν Κυρίῳ. ΛΟΓΟΣ Ι' Χρήσεις Πατέρων Τινὲς τῶν φιλονεικεῖν εἰωθότων, ἀναγνόντες τὴν βίβλον καὶ μὴ εὐποροῦντες ἀντοφθαλμεῖν πρὸς τὴν τοσαύτην μαρτυρίαν τὴν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν παρ' ἡμῶν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ γενομένην, τοιάδε πρὸς ἡμᾶς ἔφασαν ὅτι· Ὑμεῖς καὶ οἱ ὑμέτεροι πατέρες ἄλλως πως κατὰ τὸ ὑμῖν συμβαλλόμενον ἐρμηνεύετε τὴν θείαν Γραφήν· οὐ γάρ τι τοιοῦτο φέρεται παρ' αὐτῇ περὶ σχημάτων καὶ τόπων, καθὼς ὑμεῖς φατε· ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι πατέρες, οἱ καὶ τὸν σκοπὸν τῆς θείας Γραφῆς ἀκριβῶς ὀφείλοντες εἰδέναι, ἐξηγησάμενοι οὐδὲν τοιοῦτο ἡμῖν παρέδοσαν· τῆς γὰρ Γραφῆς λεγούσης «ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον

προφήτας, τρίτον διδασκάλους», τῶν μὲν ἀποστόλων καὶ προφητῶν δοκεῖτε κατὰ τὴν ὑμετέραν ἐρμηνείαν ἐφάπτεσθαι, τῶν δὲ διδασκάλων τῶν καὶ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς θείας Γραφῆς ἐξηγησαμένων οὐδ' ὅλως ἐφάπτεσθε, ἀλλὰ ξένην ὁδὸν ὁδεύετε μηδενὶ ἐγνωσμένην, εἰ μὴ γε ὑμῖν καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς. ^[15]

10 2 Τούτου οὖν ἕνεκα ἠναγκάσθημεν πάλιν ἔκδηλον αὐτῶν τὴν φιλονεικίαν πᾶσι καταστῆσαι, παραθέμενοι ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ μαρτυρίας πατέρων τῶν καὶ παρ' αὐτοῖς, εἴτε προφάσει εἴτε ἐν ἀληθείᾳ, καταγγελομένων, ἵν' οἴκοθεν ἔχῃσι τὸν ἔλεγχον ὡς καλῶς καὶ μεμαρτυρημένως παρὰ πάντων ἀποστόλων τε καὶ προφητῶν καὶ διδασκάλων κεῖσθαι τὴν ἡμετέραν συγγραφὴν. Παρίτω δὲ εἰς μέσον πρῶτος ὁ μέγας Ἀθανάσιος τὰ αὐτὰ ἡμῖν κηρύττων. Ἀθανασίου ἐκ τῆς β' ἐορταστικῆς Γένοιτο δ' ἂν καὶ παρ' ἡμῶν πρεπόντως εἰς ἐκάστοτε μὲν, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐορτῆς, μὴ μόνον ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ ποιηταὶ τῶν τοῦ Σωτῆρος προσταγμάτων γενοίμεθα, ἵνα καὶ τὸν τῶν ἁγίων τρόπον μιμησάμενοι συνεισέλθωμεν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἁπαυστόν τε καὶ ὄντως μένουσαν ἐν οὐρανοῖς χαράν. ^[5]

10 3 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ε' ἐορταστικῆς Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; Τὸν μὲν γὰρ κόσμον τῷ αἵματι τοῦ Σωτῆρος ἡλευθέρωσε· τὸν ἄδην πάλιν τῷ τοῦ Σωτῆρος θανάτῳ πατεῖσθαι δέδωκε, κατὰ τὰς οὐρανίους πύλας ἀνεμπόδιστον τοῖς ἀνερχομένοις τὴν ὁδὸν παρασχών. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ς' ἐορταστικῆς Καὶ οὕτως ἐορτάσαντες δυνηθῶμεν εἰσελθεῖν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου χαράν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς κβ' ἐορταστικῆς Ἰν' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀναδεξάμενος θάνατον οὐκ ἐν γῇ τινὶ κάτω, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ἀέρι τὰς χεῖρας ἥπλωσεν, ἵνα πάντων τῶν ἀπανταχοῦ τὸ διὰ τοῦ σταυροῦ σωτήριον εἶναι δειχθῇ, τὸν μὲν ἐν τῷ ἀέρι ἐνεργοῦντα διάβολον καθελὼν, τὴν δὲ εἰς οὐρανὸν ἡμῖν ἄνοδον ἐγκαινίσῃ καὶ ἐλευθέραν κατασκευάσῃ. ^[5]

10 4 ^[12t] Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς κδ' ἐορταστικῆς Καὶ τότε μὲν ἐξιόντων καὶ περώντων αὐτῶν τὴν Αἴγυπτον, οἱ ἐχθροὶ θαλάττης ἐγένοντο θρύλημα, ἄρτι δὲ ἡμῶν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν περώντων, αὐτὸς ὁ Σατανᾶς ὡς ἀστραπὴ λοιπὸν ἀπ' οὐρανοῦ καταπίπτει. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς κη' ἐορταστικῆς Ἰν' αὐτὸς μὲν ὑπὲρ πάντων θυσία γένηται, ἡμεῖς δὲ ἐντρεφόμενοι τοῖς λόγοις τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ διδασκαλίας μεταλαμβάνοντες δυνηθῶμεν μετὰ τῶν ἁγίων καὶ τὴν ἐπουράνιον ἀπολαβεῖν χαράν.

10 5 Ἐκεῖ γὰρ ἡμᾶς, ὡς ἐπὶ τὸ ἀνάγαιον τοὺς μαθητάς, ἐπὶ τὴν θεῖαν καὶ ἄφθαρτον ὄντως ἐστίαν ὁ Λόγος καλεῖ μετ' αὐτῶν· ἐνταῦθα μὲν παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκεῖ δὲ τὰς οὐρανίους σκηναὶς ἐτοιμάζων τοῖς μάλιστα προθύμως ὑπακούουσι πρὸς τὴν κλῆσιν καὶ ἀνενδότως καὶ κατὰ σκοπὸν ἀκολουθήσασιν «εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἅνω κλήσεως», ἔνθα τοῖς ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐρχομένοις τε καὶ πρὸς τοὺς ἐμποδίζοντας ἀγωνιζομένοις ἀπόκειται καὶ στέφανος καὶ ἡ ἄφθαρτος εὐφροσύνη. Εἰ γὰρ καὶ πολὺς ὡς πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ὁ κάματος τῆς τοιαύτης ἐστὶν ὁδοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ ταύτην ἐλαφράν τε καὶ χρηστὴν κατεσκεύασεν. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, οἱ τὸν ἀμπελῶνα παρὰ τοῦ Σωτῆρος παραλαβόντες καὶ εἰς τὴν οὐράνιον εὐωχίαν κληθέντες, ὡς ἤδη τῆς ἐορτῆς ἐγγιζούσης, λάβωμεν τὰ βάρη τῶν φοινίκων καὶ νικηταὶ τῆς ἁμαρτίας γενόμενοι, ὡς οἱ ἀπαντήσαντες τῷ Σωτῆρι τότε, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἔτοιμοι γενώμεθα ταῖς πράξεσιν, ἵνα καὶ ἀπαντήσωμεν ἐρχομένῳ καὶ συνεισελθόντι αὐτῷ τῆς ἀθανάτου μεταλάβωμεν τροφῆς καὶ αἰδίδως λοιπὸν ζήσωμεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ^[5]

10 6 ^[14t] Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς κθ' ἐορταστικῆς Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀνθρώπων παύεται, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης οὐ παύεται· ὅθεν καὶ ἀποθανόντας ἡμᾶς καὶ ἀσθენησάσης τῆς ἰδίας ἡμῶν φύσεως ἀνεγείρει, καὶ ἐκ γῆς γεγονότας εἰς οὐρανοὺς ἀνάγει. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς μ' ἐορταστικῆς «Ἵμεῖς δὲ ἐστε οἱ

διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου, κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ Πατήρ μου, βασιλείαν, ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου.

10 7 [13t] » Ἐπὶ δεῖπνον τοίνυν τὸ μέγα καὶ οὐράνιον διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κληθέντες, εἰς τὸ ἀνάγειν ἐκεῖνο τὸ σεσαρωμένον, «καθαρίσωμεν ἑαυτούς», ὡς παρήγγειλεν ὁ Ἀπόστολος, «ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ», ἵνα ἔσωθεν καὶ ἔξω ἄσπιλοι τυγχάνοντες, ἔξωθεν μὲν περιβεβλημένοι σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, ἔσωθεν δὲ τῷ πνεύματι ὀρθοτομοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἀκούσωμεν· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.» Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς μβ' ἑορταστικῆς Κεκλήμεθα γάρ, ἀδελφοί, καὶ νῦν συγκαλούμενοι ὑπὸ τῆς σοφίας καὶ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐκεῖνο τὸ μέγα τὸ ὑπερκόσμιον καὶ πάσῃ τῇ κτίσει διαρκοῦν, ἐπὶ τὸ Πάσχα δὴ λέγω, τὸν τυθέντα Χριστόν.

10 8 «Τὸ γὰρ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός.» Καὶ μεθ' ἕτερα Οἱ μὲν οὖν οὕτω κεκοσμημένοι ἐρχόμενοι ἀκούσονται· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.» Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς μγ' ἑορταστικῆς Ἡμῶν δέ, ὧν ἐστὶ καὶ τὸ Πάσχα, ἡ κλήσις ἄνωθεν ἐστὶ, καὶ τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ἐστὶ μετὰ Παύλου λέγοντος· «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν», ἔνθα καὶ ἀποβλέποντες ἐορτάζομεν καλῶς. [5]

10 9 Καὶ πάλιν μεθ' ἕτερα Ὑψηλὸς μὲν ὁ οὐρανὸς ἀληθῶς καὶ ἀπέραντον τὸ τούτου διάστημα πρὸς ἡμᾶς· «ὁ γὰρ οὐρανός, φησί, τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ»· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀποκνητέον, οὐδὲ φοβητέον ὡς ἀδύνατον οὔσαν τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁδόν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προθυμητέον. Οὐ γάρ, ὡς οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν τότε κινήσαντες καὶ εὐρόντες πεδίον ἐν γῇ Σενναὰρ ἐπεχείρησαν, χρεῖα καὶ ἡμῖν ὁπτησαὶ πλίνθον ἐν πυρὶ καὶ ζητεῖν ἀσφαλτον ἀντὶ πηλοῦ. Συνεχύθησαν γὰρ ἐκείνων αἱ γλῶσσαι καὶ κατελύθη τὸ ἔργον· ἡμῖν δὲ ὁ Κύριος τὴν ὁδὸν ἐνεκαίνισε διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος καὶ εὐκόλον αὐτὴν κατεσκεύασεν. Καὶ πάλιν Οὐ γὰρ μόνον ἐν τῷ διαστήματι καὶ τῇ παρακλήσει παρεμυθήσατο, ἀλλ' ὅτι καὶ κεκλεισμένην ταύτην ποτὲ τὴν πύλην ἐλθὼν ἤνοιξε· κέκλεισται γὰρ ὄντως ἐξ ὅτου τὸν Ἀδὰμ ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς καὶ ἔταξε τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, νῦν δὲ ἐκτεταμένην· καὶ πλείονι χάριτι καὶ φιλανθρωπία ἐμφανεῖς αὐτὸς ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ εἰσήγαγεν εἰς μὲν τὸν παράδεισον μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ὁμολογήσαντα ληστήν· εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν ὁ αὐτὸς πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελθὼν πᾶσιν ἀνεπέτασε τὰς θύρας. [10]

10 10 Καὶ πάλιν Ὁ δὲ Παῦλος «κατὰ σκοπὸν διώκων εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως» ἠρπάσθη δι' αὐτῆς ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἑωρακὼς τὰ τε ἄνω, λοιπὸν κατερχόμενος κατηχεῖ καὶ ἡμᾶς εὐαγγελιζόμενος τὰ πρὸς Ἑβραίους γραφέντα· «Οὐ γὰρ προσεληλύθατε, λέγων, ψηλαφωμένῳ ὄρει καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ καὶ γνόφῳ καὶ ζόφῳ καὶ θυέλλῃ καὶ σάλπιγγος ἤχῳ καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει Θεοῦ ζώντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς. [10]

10 11 [15t] » Τίς οὐκ ἂν εὐξαιτο μετὰ τούτων ἔχειν τὴν ἄνω σύνοδον; Τίς οὐκ ἀγαπήσει μετὰ τούτων ἀπογράφεσθαι, ἵνα καὶ μετ' αὐτῶν ἀκούσῃ· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κατακληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»; Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς με' ἑορταστικῆς Ἀρωμεν πάντες τὰς θυσίας ἑαυτῶν τὴν πρὸς τοὺς πτωχοὺς κοινωνίαν ἐπιγινώσκοντες, καὶ εἰσπορευόμεθα εἰς τὰ ἅγια, ὡς γέγραπται, ἔνθα καὶ «πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος».

10 12 [5t] Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Τοῦτο δὲ μέγα τεκμήριον τὸ ξένους ἡμᾶς ὄντας ἀκοῦσαι οἰκείους, καὶ ἄλλοτρίους ποτὲ ὄντας γενέσθαι συμπολίτας τῶν ἁγίων καὶ τέκνα χρηματίσαι τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἥς τύπος ἦν ἢν ὠκοδόμησε Σολομών.

10 13

Εἰ γὰρ κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα ἐν τῷ ὄρει πάντα πεποίηκε Μωϋσῆς, τύπος ἦν δηλονότι ἢ ἐν τῇ σκηνῇ λατρεία τῶν ἐν οὐρανοῖς μυστηρίων, εἰς ἃ θέλων καὶ ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ Κύριος ὠδοποίησεν «ἡμῖν τὴν ὁδὸν πρόσφατον» καὶ μένουσαν. Ὡς δὲ πάντα τύπος ἦν τὰ πάλαι τῶν νέων, οὕτω τύπος τῆς ἄνω χαρᾶς καὶ ἡ νῦν ἐστὶν ἐορτή, εἰς ἣν ἐρχόμενοι μετὰ ψαλμῶν καὶ ᾠδῶν πνευματικῶν ἀρχόμεθα τῶν νηστειῶν. Κατανόει τὸν μέγαν τοῦτον διδάσκαλον πῶς πᾶν τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου σὺν τῷ δόγματι ὁμοίως ἡμῖν συνεχῶς καταλέγει, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀνάγειον μέγα καὶ ὑπερκόσμιον διαρκοῦν τῇ κτίσει εἰπών, καὶ πρόδρομον ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενον ἐν αὐτῷ τὸν Δεσπότην Χριστὸν κηρύττει, καὶ ἡμᾶς συνεισέρχεσθαι αὐτῷ ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ βοᾷ, καὶ τὸ «εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» εἰς αὐτὸ τὸ ἀνάγειον λέγει, τουτέστι τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, ἥτοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ὅτι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοίμασται τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι τύπος ἐστὶν ἢ κατὰ Μωϋσὴν σκηνὴ τῶν οὐρανίων. ^[10]

10 14 Εἰπάτωσαν οἱ φιλόνηκοι πῶς οὐ συμφωνεῖ ἡμῖν ὁ μέγας οὗτος διδάσκαλος; Ἡ πῶς ξένην ὁδὸν παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐβαδίσαμεν; Ἀλλ' ἅπαγε τῆς τούτων ματαιοπονίας, καὶ προσθήσωμεν τούτῳ καὶ τὸν κατ' ἐκεῖνον καιρὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν ὑπ' αὐτῶν μάλιστα διαβώμενον, τὰ αὐτὰ τῷ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἡμῖν ἐξαγγέλλοντα. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ εἰς τὸ Πάσχα Ἀλλὰ θύσωμεν τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως ἐπὶ τὸ ἄνω θυσιαστήριον μετὰ τῆς ἄνω χοροστασίας, διασχίσωμεν τὸ πρῶτον καταπέτασμα, τῷ δευτέρῳ προσέλθωμεν, εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων παρακύψωμεν· εἶπω τὸ μεῖζον, ἡμᾶς αὐτοὺς θύσωμεν τῷ Θεῷ. ^[5]

10 16 ^[14t] Καὶ οὗτος τὰ ὅμοια τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐξεῖπε περὶ τοῦ σχήματος πρῶτον καὶ δεύτερον μόνον καταπέτασμα καὶ θυσιαστήριον εἰπών, καὶ περὶ τῶν ἀγγέλων ὡς καὶ αὐτῶν καὶ ἡμῶν ἐν τῷ πρώτῳ καταπέτασματι ἔτι ὄντων, ἐπιθυμούντων δὲ ἅμα ἡμῖν ἐν τῷ δευτέρῳ παρακύψαι. Πῶς οὐ πρόδηλον ὅτι ξένην ὁδὸν ἢ ἀλλοτρίαν οὐκ ἐβαδίσαμεν παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν; Αἰσχυνέσθωσαν οὖν οἱ φιλόνηκοι τὴν συμφωνίαν τῆς Ἐκκλησίας ὁρῶντες, καὶ μὴ δυσπετείτῳσαν εἰς ἡμᾶς· σκληρὸν γὰρ αὐτοῖς πρὸς κέντρα λακτίζειν. Ἀλλὰ καὶ τὸν τρίτον παραγάγωμεν μετὰ τοῦτον γεγονότα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, τὸν τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπον Θεοφίλον, καὶ αὐτὸν μαρτυροῦντα τοῖς ἡμετέροις, μᾶλλον δὲ τῇ ἀληθείᾳ. Θεοφίλου ἐκ τῆς α' ἐορταστικῆς Ἰνα τῶν γηγῆνων ἄνω γενόμενοι πράξεων εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀρετῆς οἶκον, καθάπερ οἱ μαθηταί, φάγωμεν ἐν τῷ ἀναγαίῳ τὸ πάσχα, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τυθέντα Χριστόν, ὅλον αὐτὸν ὡς ζῶν ἐσθίοντες.

10 17 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ι' ἐορταστικῆς Ἰνα πάλιν τὸ παραπέτασμα καὶ κάλυμμα τῆς λέξεως ἀνασείλαντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ, τὴν διαβατήριον τοῦ θείου Πάσχα πανήγυριν κατοπτρίζονται, βοῶντες τῷ Ἰησοῦ· «Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι τὸ πάσχα;» Ὅτε καὶ μαθόντες παρ' αὐτοῦ ἐν ἀναγαίῳ δεῖν ἐπιτελεῖν τοῦτο, ἄνω τῶν γεωδεστέρων πραγμάτων ἐγίνοντο, εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων δρομαῖοι τῇ γνώμῃ βαδίζοντες, ἔνθα ὁ Χριστὸς αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε, τοῦ κατὰ τὸν τύπον ἀρχιερέως πέπαυκε τὴν χρεῖαν, ἡμῖν αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐμφανισθεὶς τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ· τότε μὲν γὰρ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰσῆρχετο εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, ἔξω τοῦ λαοῦ μένοντος διὰ τὸ μικρὸν τῆς δυνάμεως, ὁ δὲ Σωτὴρ ἐπιβὰς ἄδειαν τοῖς βουλομένοις εἰσελθεῖν δέδωκεν. ^[10]

10 19 Ὅρα καὶ τοῦτον σύμφωνον ἡμῖν ὄντα, ἀνάγειον οἶκον λέγοντα Ἁγία ἁγίων, ἔνθα ὁ Δεσπότης Χριστὸς πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν, οὗ τύπος ἦν ὁ κατὰ τὴν σκηνὴν Μωϋσέως ἀρχιερεὺς, ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι τοῖς βουλομένοις ἄδειαν δέδωκε τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, τουτέστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Λεγέτωσαν οἱ τῆς μερίδος τῶν ἀποσχιστῶν προστάται πῶς ξένην ὁδὸν ἐβαδίσαμεν παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν; Πῶς οὐκ

αἰδοῦνται τῶν ἰδίων πατέρων τοὺς λόγους ἀλλὰ τούτων μὲν καταγινώσκουσιν ὡς ὄντως ἐριστικῶν· Καὶ τοῦτον δὲ παραδραμόντες ἐπὶ τὸν κατ' ἐκείνο καιροῦ συμμύστην, τὸν τῆς Γαβάλων ἐπίσκοπον Σευηριανόν, τέταρτον μετέλθωμεν, μαρτυροῦντα σχεδὸν πάσῃ τῇ ἡμετέρᾳ συγγραφῇ. Σευηριανοῦ ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τῆς Ἑξαήμερου Τῇ γὰρ πρώτη ἡμέρᾳ ἐποίησε τὰς ὕλας τῶν κτισμάτων, ταῖς δὲ ἄλλαις ἡμέραις τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν διακόσμησιν τῶν κτισμάτων, οἷόν τι λέγω, ἐποίησε τὸν οὐρανὸν μὴ ὄντα, οὐ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν ὑπεράνω· οὗτος γὰρ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγένετο· ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν τὸν ἀνώτερον· «ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων»· ὑπεράνω δέ ἐστι τούτου· καὶ ὡς ἐν οἴκῳ διωρόφῳ μεσολαβεῖ στέγη μέση, οὕτως ὡς ἓνα οἶκον κτίσας ὁ Θεὸς τὸν κόσμον μέσην στέγην ἔθηκε τὸν οὐρανὸν τοῦτον, καὶ ὑπεράνω τὰ ὕδατα· διὰ τοῦτο Δαυὶδ λέγει· «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ. ^[10]

10 20 » Ἐποίησεν οὖν τὸν οὐρανὸν μὴ ὄντα, τὴν γῆν μὴ οὔσαν, τὰς ἀβύσσους μὴ οὔσας, ἀνέμους, ἄερα, πῦρ, ὕδωρ· πάντων τῶν γενομένων τὰς ὕλας ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν.

10 21 ^[9t] Ἄλλ' ἐρεῖ τις ὅτι γέγραπται μὲν ὅτι ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, περὶ δὲ ὑδάτων καὶ πυρὸς καὶ ἀέρος οὐ γέγραπται. Πρῶτον μὲν οὖν, ἀδελφοί, εἰπὼν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν γεγενῆσθαι ἐκ τῶν περιεχόντων τὰ περιεχόμενα ἡρμήνευσεν. Καὶ μεθ' ἕτερα Εἴτα ὁ ἀὴρ πότε ἐγένετο, ἄκουε· «Καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων»· τὸ πνεῦμα δὲ οὐ τὸ ἅγιον λέγει ἐνταῦθα· οὐ γὰρ τῇ κτίσει συναριθμεῖται τὸ ἄκτιστον· ἀλλὰ «πνεῦμα» καλεῖ τὴν τοῦ ἀέρος κίνησιν.

10 22 ^[8t] Καὶ πάλιν «Εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω φῶς», καὶ ἐγένετο τοῦ πυρὸς ἡ φύσις. Καὶ πάλιν Ἀλλὰ τὰς μὲν ψυχὰς ἡμῶν τῷ σώματι περιέφραξε, τοὺς δὲ ἀγγέλους ἀσωμάτους ἐποίησεν.

10 23 Ὡς περ οὖν ἐπὶ τῶν ψυχῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἔστιν ἰδεῖν, τὸ πῦρ τὸ ἄνω ἄνευ ὕλης, τὸ πῦρ τὸ κάτω μετὰ ὕλης· τὸ γὰρ ἄνω πῦρ συγγενὲς τοῦ κάτω ἐστίν, ὥς περ καὶ αἱ ψυχαὶ ἡμῶν συγγενεῖς εἰσι τῶν ἀγγέλων. Πῶς; Καθότι κάκεῖναι πνεύματα, καὶ οὗτοι πνεύματα. Πάλιν λέγει Πάντα οὖν ἐγένετο, πῦρ, ἄβυσσος, ἄνεμοι, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, γῆ, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ· καὶ γὰρ ἅπερ παρέλιπεν, ὡς ἐν παραδόξῳ ἀνακεφαλαιοῦται Μωϋσῆς λέγων· «Ἐν γὰρ ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. ^[5]

10 24 ^[11t] » Ὡς περ δὲ ἐπὶ τοῦ σώματος οὐκ εἶπε πάντα τὰ μέλη, οὐδὲ ἐπὶ τῆς δημιουργίας ἐξηριθμήσατο, εἰ καὶ πάντα συγκατεσκευάσθη τῷ κόσμῳ. Εἰ δὲ μὴ ἦν ἐν τῷ κόσμῳ τὸ πῦρ, οὐκ ἂν σήμερον ἀπὸ πέτρας πῦρ ἐξεβάλλετο καὶ ἀπὸ ξύλων· παρατριβόμενον γὰρ τὸ ξύλον πῦρ γεννᾷ· εἰ δὲ μὴ εἶχεν ἡ φύσις, πόθεν γεννᾷ; Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ «εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος.

10 25 Ἐποίησε τὸν οὐρανόν, οὐ τὸν ἐπάνω, ἀλλὰ τὸν ὀρώμενον, ἐξ ὑδάτων πῆξας ὡς κρύσταλλον. Βούλομαι δέ σοι παραστῆσαι πρᾶγμα· πολλὰ γὰρ τῇ ὄψει μᾶλλον ἢ τῷ λόγῳ παραδίδοται. Τοῦτο τὸ ὕδωρ ὑπερεῖχε, φέρε εἰπεῖν, τῆς γῆς πῆχεις πέντε· εἴτα «εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος»· καὶ λοιπὸν ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων ἐπάγη πῆγμα κρυσταλλῶδες, καὶ ἐκούφισε τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος ἄνω, καὶ ἀπέλιπε τὸ ἥμισυ κάτω, καθὼς γέγραπται· «Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔσται διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος.» Διὰ τί δὲ αὐτὸ καλεῖ στερέωμα; Ἐπειδὴ ἀπὸ ἀραιῶν ὑδάτων καὶ διαλελυμένων αὐτὸ ἐστερέωσε διὰ τοῦτο καὶ Δαυὶδ φησιν· «Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι δυνάμεως αὐτοῦ. ^[10]

10 26 » Καὶ ἵνα ἐτέρῳ χρῆσωμαι ὑποδείγματι, ὥς περ καπνός, ἐπειδὴ ἀπὸ ξύλων καὶ πυρὸς ἀναδοθῇ, ἡραιωμένος ἐστὶ καὶ κεχαυνωμένος, ἐπειδὴ δὲ δράμῃ εἰς ὕψος, εἰς νεφελῆς παχύτητα μεταρρυθμίζεται, οὕτως τῶν ὑδάτων τῶν ἡραιωμένων τὴν φύσιν ὁ Θεὸς ὑψώσας ἔπηξεν ἄνω. Καὶ ὅτι ἀληθὲς τοῦτο τὸ δεῖγμα, μαρτυρεῖ Ἡσαΐας λέγων ὅτι «ὁ οὐρανὸς ὡς καπνός

ἐστερεώθη». Παγεῖς τοίνυν ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων ὁ οὐρανός, ἐκούφισε τὰ ἡμίσεια τῶν ὑδάτων ἄνω καὶ τὰ ἡμίσεια ἀφῆκε κάτω. Διὰ τί δὲ ἄνω ὕδατα; Πρὸς ποίαν χρῆσιν; Ἵνα τίς πίη; Ἵνα τίς πλεύσῃ; Ὅτι μὲν γὰρ ἔστιν ὕδατα ἄνω, μαρτυρεῖ ὁ Δαυὶδ λέγων· «Καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. ^[10]

10 27 » Πρόσεχε λοιπὸν τῇ σοφίᾳ τοῦ δημιουργοῦ. Κρυσταλλώδης ἦν ὁ οὐρανὸς ἀπὸ ὑδάτων παγεῖς· ἐπειδὴ δὲ ἔμελλε δέχεσθαι ἡλίου φλόγα καὶ σελήνης καὶ ἄστρον ἄπειρα πλήθη, καὶ ἦν ὅλος πυρὸς πεπληρωμένος, ἵνα μὴ οὕτως ὑπὸ τῆς θερμότητος λυθῇ ἢ φλεχθῇ, ἐπέστρωσε τοῖς νώτοις τοῦ οὐρανοῦ τὰ πελάγη ἐκεῖνα τῶν ὑδάτων, ἵνα λιπαίνῃ καὶ ἐπαλείφῃ αὐτοῦ τὰ νῶτα, καὶ οὕτως ἀντέχῃ πρὸς τὴν φλόγα καὶ μὴ φρύγεται. Ἔχεις δὲ καὶ ὑπόδειγμα· ὥσπερ σήμερον, ἐὰν ἐπιθῇς λέβητα ἐπάνω πυρός, ἐὰν μὲν ὕδωρ ἐπάνωθεν ᾗ, ἀντέχει πρὸς τὸ πῦρ, ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ, διαλύεται, οὕτως ὁ Θεὸς ἀντέστησεν ἀντίπαλον τῷ πυρὶ τὸ ὕδωρ, ἵνα ἔχῃ ἀρκοῦσαν τὴν διαμονὴν διὰ τῶν ἀλειφόντων αὐτὸν ὑδάτων. ^[5]

10 28 ^[13t] Καὶ βλέπε τὸ θαυμαστόν· τοσοῦτον περισσεύει τῷ οὐρανίῳ σώματι τὸ ὑγρὸν ὑπὸ τοσοῦτου πυρὸς πολεμουμένῳ, ὅτι καὶ τῇ γῇ δανεῖζει. Ἐπεὶ πόθεν δρόσος νεφέλης; Οὐδαμοῦ; Ὁ ἀὴρ ὕδωρ οὐκ ἔχει· δηλονότι ὁ οὐρανὸς ἐκ τῶν περισσευόντων αὐτῷ στάζει· διὰ τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης Ἰσαὰκ εὐλογῶν τὸν Ἰακώβ ἔλεγε· «Δώῃ σοι ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς.» Καὶ μεθ' ἕτερα Πρόσεχε δέ, παρακαλῶ, ὅτι καὶ ἐτέραν χρεῖαν τὰ ὕδατα ἀποτελεῖ τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ· οὐ μόνον γὰρ συντηρεῖ τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ τὴν φλόγα τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης κάτω πέμπει.

10 29 ^[15t] Εἰ γὰρ ἦν διαφανὴς ὁ οὐρανός, ὅλη ἡ αὐγὴ ἄνω ἔτρεχε· τὸ γὰρ πῦρ ἀνωφερὲς ὃν ἔρημον τὴν γῆν κατελίμπανε· διὰ τοῦτο οὖν συνεπίλησε τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν ἀπείροις ὕδασιν, ἵνα ἡ αὐγὴ στενουμένη κάτω πέμπηται. Ὅρα τοῦ τεχνίτου τὴν σοφίαν· ἔχεις δὲ καὶ ἐν σεαυτῷ τοῦ τεχνίτου τὴν εἰκόνα· καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ· ὀρισαί μοι τὴν κεφαλὴν ταύτην τὸν οὐρανὸν τὸν ἄνω, τὰ ἐπάνω τῆς γλώττης τὸν ἄλλον οὐρανόν, τουτέστι τὸ στερέωμα, ὅθεν καὶ οὐρανίσκος καλεῖται· ἄνω ἐν τοῖς ἀοράτοις ἐγκέφαλος μὴ φαινόμενος, ἐν τῷ κάτω οὐρανῷ γλῶσσα φαινομένη, ὥσπερ ὁ οὐρανὸς ὁ ἄνω ἐν τοῖς νοητοῖς, ὁ δὲ κόσμος ἐν τοῖς λαλουμένοις. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ τρίτου λόγου Τῇ γὰρ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐβλάστησαν οἱ καρποί, καὶ ἵνα μὴ νομισθῇ πάλιν ὅτι τῇ φύσει τοῦ ἡλίου ἐβλάστησαν, ὅτε ἀπηρτίσθη ἡ δημιουργία, τότε λοιπὸν ποιεῖ ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄστρα.

10 30 Πόθεν δὲ αὐτὰ ἐποίησεν; Εἴρηται γὰρ ὅτι τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐκ μὴ ὄντων ἐποίησε τὰ πάντα, ταῖς δὲ ἄλλαις ἐξ ὄντων. Πόθεν οὖν ἥλιος; Ἐκ τοῦ γενομένου φωτὸς τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ὃ μετέβαλεν ὥς ἠθέλησεν ὁ τεχνίτης καὶ εἰς διαφόρους μετεσκεύασεν ὄψεις, ἐκεῖ μὲν τὴν ὕλην τοῦ φωτὸς δημιουργήσας, ὧδε δὲ τοὺς φωστῆρας ποιησάμενος, ὥς εἴ τις προβάλοιτο μᾶζαν χρυσοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα νομίσματα κόψας οὕτω διαθεῖν τοῦ χρυσοῦ τὴν διακόσμησιν. Ὡσπερ γὰρ τὴν ἄβυσσον τότε ἐν ὕδωρ ὑπάρχουσιν ἐμέρισεν εἰς τὸ ἄνω ὕδωρ, εἰς τὰς θαλάσσας, εἰς τοὺς ποταμούς, εἰς πηγάς, εἰς λίμνας, εἰς φρέατα, οὕτω καὶ τὸ φῶς ἐν ὑπάρχον, μονοειδές, κατατεμὼν ὁ τεχνίτης ἐμέρισεν εἰς ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἄστρα. Καὶ μεθ' ἕτερα Ἐποίησεν οὖν τὸν οὐρανόν, οὐ σφαῖραν, ὥς φιλοσοφοῦσιν οἱ ματαιολόγοι· οὐ γὰρ ἐποίησε σφαῖραν κυλιομένην, ἀλλ' ὥς φησιν ὁ προφήτης· «Ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν ὥς καμάραν καὶ διατείνας αὐτὸν ὥς σκηνήν»· καὶ γὰρ οὐδεὶς ἡμῶν οὕτως ἀσεβής, ὥστε πεισθῆναι τοῖς ματαιολόγοις, καὶ μὴ τοῖς προφητικοῖς λόγοις, οἵπερ λέγουσιν ὅτι ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει ὁ οὐρανός· διὰ τοῦτο οὖν καὶ ὁ ἥλιος οὐκ ἀναβαίνειν λέγεται παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἐξέρχεσθαι λέγει γὰρ ἡ Γραφή· «Ἐξῆλθεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὴν γῆν», οὐκ ἀνῆλθε, καὶ πάλιν φησὶν· «Ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ», οὐκ ἄνοδος· εἰ δὲ σφαῖρά ἐστιν, ἄκρον οὐκ ἔχει· τὸ γὰρ πανταχόθεν περιφερὲς ποῦ ἔχει τὸ ἄκρον; Ἴρα οὖν ὁ Δαυὶδ μόνος τοῦτο λέγει, ἢ

καὶ ὁ Σωτὴρ; Ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ μεγάλης σάλπιγγος καὶ φωνῆς μεγάλης, καὶ συνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἀπ’ ἅκρου τοῦ οὐρανοῦ ἕως ἅκρου αὐτοῦ. ^[15]

10 31 » Ζητοῦμεν δὲ πάλιν ποῦ δύνει ὁ ἥλιος καὶ ποῦ τρέχει τὴν νύκτα, εἰ οὕτως ἔχει καθὼς εἰρήκαμεν.

10 32 Ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἔξω ὑπὸ τὴν γῆν· καθ’ ἡμᾶς δὲ τοὺς τὴν σκηνὴν αὐτὸν λέγοντας, πρόσεχε, παρακαλῶ, εἰ μὴ διαψεύδεται τὸ ῥῆμα, ἀλλ’ ἔχει σφραγίδα μεμαρτυρημένην ὑπὸ τῆς ἀληθείας. Συντρέχει δέ μου τῇ φράσει καὶ ὁ τόπος· τὰ γὰρ τοιαῦτα ὅψει μᾶλλον ἢ ἀκοῇ παραδίδοται. Νόμισον εἶναι καμάραν ἐπικειμένην τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ ἀνατολὴν μὲν κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐώας, ἄρκτον δὲ ἐκεῖσε καὶ μεσημβρίαν ἐνθάδε καὶ δύσιν ἐκεῖ, εἶτα τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ μέλλοντα δύνειν, οὐχ ὑπὸ γῆν δύνοντα, ἀλλὰ τὰ βόρεια μέρη διατρέχοντα καὶ ὥσπερ ὑπὸ τινα τοῖχον κρυπτόμενον, μὴ συγχωρούντων τῶν ὑδάτων φανῆναι αὐτοῦ τὸν δρόμον, καὶ τρέχοντα κατὰ τὰ βόρεια μέρη καὶ καταλαμβάνοντα τὴν ἀνατολὴν πάλιν. ^[5]

10 33 ^[17t] Ἀλλὰ πόθεν τοῦτο δῆλον ἔσται; Λέγει γοῦν ὁ μακάριος Σολομῶν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ, γραφὴ δὲ ἐστὶν αὕτη μαρτυρουμένη, οὐ παραγραφομένη· «Ἀνατέλλει γάρ, φησὶν, ὁ ἥλιος καὶ δύνει ὁ ἥλιος καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει· ἀνατέλλων αὐτὸς ἐκεῖ πορεύεται πρὸς νότον καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν· κυκλοῖ κυκλῶν, καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα.» Βλέπε οὖν αὐτὸν κατὰ μεσημβρίαν τρέχοντα καὶ τὸν βορρᾶν κυκλοῦντα, καὶ μάθε. Καὶ μεθ’ ἕτερα Πάντα οὖν πείθεται Θεοῦ νόμῳ.

10 34 ^[10t] Οὐρανὸς ἔστηκεν οὐκ ἰδίᾳ δυνάμει βασταζόμενος, ἀλλὰ θείῳ λόγῳ ἐστερεωμένος· ὅταν γὰρ ἀπορήσω πῶς ὁ οὐρανὸς ἐξ ὑδάτων πέπηκται, λύει μου τὴν ἀπορίαν ὁ μακάριος Δαυὶδ λέγων· «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν» διὰ τί ἐστερεώθησαν; Ἐπειδὴ ἀπὸ ὑδάτων. Οὐδέποτε γὰρ τὸ στερεὸν λέγεται ἐστερεώθη· ἄλλο γὰρ ἐστερεώθη, καὶ ἄλλο τὸ εἶναι στερεόν· στερεωθὲν οὖν λέγεται, ὅταν τὸ ἡραιωμένον καὶ κεχαυνωμένον παγῇ. Ἐκ τοῦ ἔκτου λόγου Οὕτω τὸ δένδρον ἐκεῖνο οὐ φύσιν εἶχε θανατοποιοῦ γνώσεως ἐργαστικὴν, ἀλλ’ ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὸ γενομένης τῷ Ἀδὰμ τραγωδίας ἔλαβε τὸ ὄνομα.

10 35 Λύω δὲ τὸ πρᾶγμα συντόμως, οὐ γὰρ ἀπορεῖ ἡ θεία Γραφή. Σήμερον ἔχομεν βρῶμα σωτήριον, οὗ μετέχουσιν οἱ πιστοί. Ἄρα αὐτὸ τὸ δῶρον φυσικὴν ἔχει σωτηρίαν; Εἰ διὰ τὴν ἐπικαλουμένην δόξαν ἔχεις ἐνέχυρον ἀπὸ τῶν παρόντων, τί ἀμφιβάλλεις περὶ τῶν προλαβόντων; Ἐκεῖ βρῶμα θανατοποιόν, ὧδε βρῶμα ζωοποιόν. Εἰ ταῦτα φύσει σώζει, καὶ οὐ τῇ χάριτι, κἀκεῖνο τῇ φύσει ἀνεῖλε, καὶ οὐ τῇ προθέσει. Καὶ μεθ’ ἕτερα ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου Καὶ γὰρ οἱ ἄγγελοι γενόμενοι συνεργοὶ μὲν οὐκ ἦσαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ λειτουργοὶ ὑμνοῦντες, εὐχαριστοῦντες ὅτι ἐγένοντο, εἰδότες ὅτι πρὸ τούτου οὐκ ὄντες, πνεύματι ἀγαθότητος γενόμενοι, ἐστήκεσαν θεωροὶ βλέποντες μόνον τὰ γενόμενα μετ’ αὐτῶν καὶ μετ’ αὐτοῦ· ἔβλεπον γὰρ οὐρανὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γενόμενον, καὶ ἐξεπλήσσοντο· ἔβλεπον θάλασσαν ἀφοριζομένην, καὶ ἐθαύμαζον· ἐθεώρουν γῆν κοσμουμένην, καὶ ἔφριττον. ^[5]

10 36 ^[11t] Ὅτι δὲ οὐκ ἦσαν ἄγγελοι συνεργοί, ἀλλ’ ἡ θαυμασταί, λέγει ὁ Θεὸς τῷ Ἰώβ· «Ὅτε ἐποίουν ἄστρα, ἤνεσάν με πάντες ἄγγελοί μου καὶ ὕμνησαν.» Καὶ μεθ’ ἕτερα Ἔβλεπε τὸν Ἀδὰμ ἁμαρτάνοντα, ἀλλὰ προεώρα τοὺς ἐξ αὐτοῦ δικαιοπραγοῦντας· ἔβλεπεν ἐκβαλλόμενον ἐκ τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ προεώρα ὅτι ἡτοίμασται αὐτῷ βασιλεία.

10 37 ^[10t] Τὸ δὲ θαυμαστὸν ὅτι καὶ πρὸ τοῦ παραδείσου ἡ βασιλεία ἐγένετο. Τί οὖν θαυμάζεις εἰ ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου; Ὅπου γε θαυμαστὸν ὅτι πρὸ τοῦ παραδείσου ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν αὐτῷ ἡτοίμασται, καθὼς λέγει ὁ Σωτὴρ· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν

ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.» Ἐκ τοῦ τρίτου λόγου λοιπὸν ζητητέον διὰ τί πεπληρωμένην ὁ Θεὸς ἐποίησε τὴν σελήνην.

10 38 Πρόσεχε, τὸ γὰρ νόημα βαθύ· ἐχρῆν γὰρ αὐτὴν τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ γενομένην ὡς τεταρταίαν φαίνεσθαι· ἀλλὰ πάλιν, εἰ ἦν τεταρταία, τὸ ἄκρον τῆς δύσεως οὐ κατεῖχεν· εὐρέθη οὖν πλεονεκτοῦσα ἑνδεκα ἡμέρας· τεταρταία γὰρ ἐφαίνετο ὡς πεντεκαιδεκαταία. Ἐνδεκα ἡμέρας λοιπὸν πλεονεκτεῖ ἡ σελήνη τὸν ἥλιον, οὐ τῇ ποιήσει, ἀλλὰ τῇ φαύσει· διὰ τοῦτο ἃ τότε ἐπλεονέκτησεν, ἀποδίδωσι τῷ ἡλίῳ. Ὁ γὰρ κατὰ σελήνην ἀριθμὸς καθ' ἕκαστον μῆνα ἀπὸ εἰκοσιεννέα ἡμισυ ἡμερῶν γινόμενος, ὁ ἐνιαυτὸς ποιεῖ ἐν τοῖς δεκαδύο μηνσὶν ἡμέρας τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας· ἐὰν γὰρ οὕτω ψηφίσῃς ἀπὸ εἰκοσιεννέα ἡμισυ ἡμερῶν τὸν μῆνα, γίνονται τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέραι τριακόσαι πεντήκοντα τέσσαρες, ἵνα ἃς ἐπλεονέκτησε τότε ἡμέρας ἡ σελήνη κατ' ἐνιαυτὸν ἀποδίδωσι τῷ ἡλίῳ. Ὁ ψηφιστὴς ψηφίζεται. Τί ἂν ἐροῦσι καὶ περὶ τούτου οἱ τῆς φιλονεικίας φίλοι ἀκούοντες παρ' αὐτοῦ τὴν τοσαύτην συμφωνίαν τὴν πρὸς ἡμᾶς, περὶ τοῦ σχήματος τοῦ οὐρανοῦ τοῦ τε προτέρου καὶ τοῦ δευτέρου καὶ τῶν δύο χώρων, οὓς τὸ στερέωμα μεσολαβοῦν ἐποίησε, καὶ ὅτι οὐ σφαῖρα, ἀλλὰ καμάρα ἐστὶν ὁ οὐρανὸς ὁ πρῶτος κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, καὶ ὁ δεύτερος οὗτος ὁ ὀρώμενος οὐρανὸς ἐξ ὑδάτων ἐπάγη καὶ βαστάζει τὰ ὕδατα διὰ τὸ μὴ διαλύεσθαι τῇ θερμῇ τῶν ἄστρων, ἀλλὰ συντηρεῖσθαι τῇ ψύξει τῶν ὑδάτων, καὶ ὅτι ἡ δρόσος ἐκ τοῦ στερεώματός ἐστι, καὶ περὶ τοῦ δρόμου δὲ τῶν ἄστρων ὡς διὰ τῶν βορείων μερῶν τὴν νύκτα διατρεχόντων, καὶ περὶ τῶν ἀγγέλων ὡς σὺν τῷ οὐρανῷ γενομένων καὶ θεωρῶν ὄντων τῆς ἐξαήμερου δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ διδασκομένων καὶ ἐκπληττομένων, καὶ περὶ ψυχῶν δὲ φιλοσοφοῦντα ὡς ἐν τοῖς σώμασι περικλειομένων καὶ ἐν σώμασιν ἐνεργουσῶν. ^[15]

10 40 Πῶς οὐκ ἐμφραγήσεται πᾶν στόμα λαλοῦν ἄδικα κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ καθ' ἡμῶν τῶν τὴν θείαν Γραφήν κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν μελετώντων καὶ ἐξ αὐτῆς διαλεγομένων; Ἴδου γὰρ ἐδείχθη ὅτι καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταὶ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ πᾶσα ἡ θεία Γραφή, ἔτι δὲ καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς, εἴτε ἀληθείᾳ εἴτε προφάσει, θρυλλούμενοι πατέρες τε καὶ διδάσκαλοι μὴ διαφωνοῦντες τοῖς ἡμετέροις, ἀλλὰ πάντες μαρτυροῦσι τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ, ὅτι οὐ ξένην οὔτε ἄγνωστον τῆς ἐκκλησίας ὁδὸν ἐβαδίσαμεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς θείας Γραφῆς εἰρήκαμεν πάντα καὶ κατεγράψαμεν. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔξωθεν παλαιῶν τεθείκαμεν μαρτυρίας συμφωνούσας τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ ὡς παραδόσεως γέννημα. ^[10]

10 41 Θεὸς μάρτυς, εἴτα ἀπόστολοι, προφῆται, ἁγίων πατέρων πολύνυμος χορὸς, ἀποσχιστῶν ἔνιοι καὶ τῶν ἔξωθεν οὐκ ἄσημοι ἀρχαῖοι ἄνθρωποι, αὐτὴ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων τὴν ἀληθείαν προδήλως κηρύττουσα. Ἀλλὰ τούτων ἄλλις. Λοιπὸν, ὦ προσφιλέστατε, ἀσφαλῶς ἀποδείξας πάντας τοὺς προειρημένους μάρτυρας τῆς ἡμετέρας συγγραφῆς, τῷ πάντων Σωτῆρι Θεῷ τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέψωμεν, δόξαν τε καὶ τιμὴν καὶ κράτος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς σύμπαντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. . ^[10]

10 42 ..Ὅπως ἂν ἐκ πάντων τὸ βέβαιον ἔχοι, καὶ φραγῇ πᾶν στόμα λαλοῦν ἄδικα. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον παρελθόντες ἐπὶ τὸν τούτου συλλειτουργὸν πέμπτον, Ἐπιφάνιον ἐπίσκοπον, μεταβῶμεν, δεικνύοντες καὶ τοῦτον μαρτυροῦντα καὶ συμφωνοῦντα τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ. Ἐπιφανίου, ἐπισκόπου Κύπρου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν Εἴκοσι γὰρ καὶ δύο ἔργα, ὦ φιλόκαλε, ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τῆς ἐβδόμης ἡμέρας, ἃτινὰ ἐστὶ τάδε· τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τὸν οὐρανὸν τὸν ἀνώτερον, τὴν γῆν, τὰ ὕδατα, ἐξ ὧν ἐστὶ χιὼν, κρύσταλλος καὶ χάλαια, πάγος καὶ δρόσος, τὰ πνεύματα τὰ λειτουργοῦντα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἃτινὰ ἐστὶ τάδε· ἄγγελοι πρὸ προσώπου καὶ ἄγγελοι τῆς δόξης, καὶ ἄγγελοι νεφελῶν καὶ γνόφων καὶ χιόνων καὶ χαλάζης

καὶ πάγου, ἄγγελοι φωνῶν, βροντῶν καὶ ἀστραπῶν, ἄγγελοι ψυχῶν καὶ καύματος, χειμῶνος καὶ φθινοπώρου, καὶ πάντων τῶν πνευμάτων τῶν κτισμάτων αὐτοῦ, τῶν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς καὶ τοῦ χάους, τὸ σκότος τὸ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου τῶν ὑδάτων τῶν ποτὲ ἐπάνω τῆς γῆς, ἐξ οὐπὲρ σκότους ἐσπέρα καὶ νύξ, τὸ φῶς ἡμέρας τε καὶ ὄρθρου. ^[10]

10 44 Ταῦτα τὰ ἑπτὰ μέγιστα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τὸ στερέωμα τὸ ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων· ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐμερίσθη τὰ ὕδατα· τὰ ἡμίση αὐτῶν ἀνέβη ἐπάνω τοῦ στερεώματος, καὶ τὰ ἡμίση αὐτῶν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος ἐν μέσῳ, ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς· τοῦτο μόνον τὸ ἔργον ἐποίησεν ὁ Θεὸς τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ. Καὶ οὗτος ἡμῖν συμφωνεῖ μαρτυρῶν περὶ τοῦ σχήματος, ἀνώτερον οὐρανὸν εἰπὼν καὶ στερέωμα κατώτερον τὸ καὶ βαστάζον τὰ ὕδατα, καὶ περὶ τῶν ἀγγέλων δὲ διαρρήδην πάντα ὁμοίως ἡμῖν εἰπὼν, ὅτι καὶ πάντες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰσὶ καὶ πάντες πάντα κινουσι καὶ λειτουργοῦσι διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ σὺν οὐρανῷ τῷ ἀνωτέρῳ καὶ τῇ γῇ ἐγένοντο. ^[5]

10 45 ^[18t] Καὶ τοῦτο ἀκούοντες, ἄνθρωποι, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ κατεχόμενοι ἀγανακτήσητε, ἀλλὰ μᾶλλον φιλαλήθως ἐπίγινωτε τὴν συμφωνίαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἥτοι καὶ τὴν ἀληθινὴν. Μάτην γὰρ λοιδορεῖτε, ἀντοφθαλμεῖν τῇ ἀληθείᾳ μὴ δυνάμενοι. Ἐντράπητε τοίνυν τὸ πλῆθος τῶν μαρτύρων. Εἰ δὲ μηδέπω ἀρκεῖ ὑμῖν, ἔτι καὶ τοῦτον παρατρέχοντες ἐπὶ τὸν τῆς βασιλευούσης ἐπίσκοπον, τὸν θαυμάσιον Ἰωάννην, τὸν ἐκ τῶν τριῶν προλαβόντων ἀθετηθέντα παρελθόντες, δείξωμεν καὶ τοῦτον τὸν ἀοίδιμον ἀθλητὴν καὶ ἐλεήμονα, συμμαρτυροῦντα καὶ συμφωνοῦντα τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ Περὶ ἐλεημοσύνης λόγου Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων.

10 46 ^[12t] Μεγάλα τὰ πτερὰ τὰ τῆς ἐλεημοσύνης· τέμνει τὸν ἀέρα, παρέρχεται τὴν σελήνην, τέμνει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, εἰς αὐτὰς ἀνέρχεται τὰς ἀψίδας τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' οὔτε ἐκεῖ ἵσταται, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ παρατρέχει, καὶ τοὺς δήμους τῶν ἀγγέλων παρέρχεται καὶ τοὺς χοροὺς τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τὰς ἀνωτέρας ὅλας Δυνάμεις, καὶ αὐτῷ παρίσταται τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ. Καὶ ἐξ αὐτῆς διδάχθητι τῆς Γραφῆς τοῦτ' ὡς φησὶ· «Κορνήλιε, αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.» Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τῆς πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς «Ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ», τουτέστι σοφοὺς καὶ φρονίμους ποιήσας τῇ ὄντως σοφίᾳ, τῇ ὄντως φρονήσει.

10 47 ^[14t] Βαβαὶ πόση φιλία. Τὰ γὰρ μυστήρια αὐτοῦ ἡμῖν λέγει. «Τοῦ θελήματος αὐτοῦ» φησὶν, ὡς ἂν εἴποι τις· Τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἡμῖν ἐγνώρισε. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ μυστήριον τὸ πάσης σοφίας γέμον καὶ φρονήσεως· τί γὰρ ταύτης τῆς σοφίας ἴσον ζητεῖς; Τοὺς οὐδενὸς ἀξίους ὄντας, τούτους εὗρεν ὅπως εἰς πλοῦτον ἀναγάγῃ. Τί ταύτης τῆς συμμαχίας ἴσον; Ὁ ἐχθρὸς ὁ μεμισημένος οὗτος ἐξαίφνης ἄνω γέγονε· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ καὶ τοῦτο σοφίας ἦν, καὶ τὸ διὰ τοῦ σταυροῦ. Μήκος ἐνταῦθα ὁ λόγος δεῖξαι πῶς σοφίας ἦν τοῦτο, καὶ πῶς σοφοὺς ἡμᾶς εἰργάσατο. Πάλιν «Κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, φησὶν, ἦν προέθετο ἐν αὐτῷ», τουτέστι τοῦτο ἐπεθύμει, τοῦτο ὥδινεν, ὡς ἂν τις εἴποι, ἐξειπεῖν τὸ μυστήριον.

10 48 ^[10t] Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι ἄνθρωπον ἄνω καθίσαι βούλεται· τοῦτο δὲ γέγονεν «εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τῆς πρὸς Ἐβραίους Ἐπιστολῆς, εἰς τὸ κεφάλαιον τὸ λέγον «κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις» Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες δονεῖσθαι τὸν οὐρανόν; Ποῦ εἰσιν οἱ σφαιροειδῆ αὐτὸν εἶναι ἀποφαινόμενοι; Ἀμφότερα γὰρ ταῦτα ἀνήρηται ἐνταῦθα.

- 10 49 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑπομνήματος, εἰς τὸ κεφάλαιον τὸ λέγον «καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης νέας μεσίτης ἐστί» Καὶ πῶς ἐστὶν ὑποδείγματα ταῦτα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς; Τίνα δὲ καλεῖ «τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»; Τὰ ἡμέτερα· καὶ ἐπουράνια τὰ ἡμέτερα, κἂν ἐν τῇ γῇ ἐπιτελεῖται, ἐπεὶ καὶ ἄγγελοι ἐν τῇ γῇ εἰσιν, ἀλλ' ἐπουράνιοι λέγονται, καὶ Χερουβὶμ ἐπὶ τῆς γῆς ἐφάνη, ἀλλ' ἐπουράνιά εἰσι. ^[5]
- 10 50 ^[9τ] Καὶ τί λέγω, ἐφάνη; Ἐπὶ τῆς γῆς μὲν οὖν διάγει, ὥσπερ οὖν ἐν τῷ παραδείσῳ; Ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο. Ἐπουράνια γάρ εἰσι, καὶ ἡμῶν τὸ πολίτευμά ἐστιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κἂν τοῖς ἐνταῦθα πολιτευώμεθα. Καὶ μεθ' ἕτερα Ἐγὼ δείκνυμι διὰ τῶν ἔργων τοὺς εἰς ἐκεῖνο τὸ ὕψος φθάσαντας.
- 10 51 Τίνας δὴ τούτους; Τοὺς περὶ Παῦλον λέγω, οἵτινες ἐν τῇ γῇ ὄντες ἐν τῷ οὐρανῷ διέτριβον. Καὶ τί λέγω, ἐν τῷ οὐρανῷ; Ὑψηλότεροι ἦσαν καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς τὸν ἄλλον οὐρανὸν πρὸς αὐτὸν ἀνῆλθον τὸν Θεόν. Καὶ οὗτος πάλιν ὁ σοφὸς καὶ μέγας διδάσκαλος συνωδᾷ ἡμῖν καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς περὶ τοῦ σχήματος θαυμασίως ἐξεῖπε, περὶ μὲν τοῦ σχήματος, ἀπὸ τῶν περὶ τὴν γῆν τόπων κατὰ πρόσβασιν ἀνίων ἕως τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ τὴν ἄνοδον καλῶς καὶ κατὰ τάξιν ἐξηγησάμενος, πρῶτον θείς τὸν ἀέρα, εἶτα τὴν σελήνην, ἔπειτα τὸν ἥλιον, αὐθις τὸ στερέωμα, εἶθ' οὕτως πάλιν τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, πλεον δύο οὐρανῶν μὴ εἰπὼν καὶ κωμωδῶν τοὺς σφαῖραν αὐτὸν λέγοντας καὶ κινεῖσθαι αὐτὸν ἀποφαινομένους, καὶ περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν Χερουβίμ, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἅμα ἡμῖν πάντας εἰρηκῶς, ὅτι οὐδὲ εἰς αὐτῶν τέως τὸν κόσμον τοῦτον ὑπερέπη, περὶ δὲ τοῦ δόγματος, πάλιν ἀσφαλῶς χρησάμενος σὺν τῷ σχήματι καὶ τὸ ἀρμόζον τῷ σχήματι δόγμα τρανῶς διηγησάμενος. ^[10]
- 10 53 Τί γάρ, φησὶν, ὁ ἐχθρὸς ὁ μεμισημένος οὗτος ἐξαίφνης ἄνω γέγονε, καὶ πάλιν ὅτι ὁ Θεὸς ἄνθρωπον ἄνω καθίσει βούλεται εἰς οἰκονομίαν τῶν καιρῶν καὶ ἀνακεφαλαίωσιν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων; Οὕτω γάρ καὶ «μυστήριον τοῦ θελήματος» τοῦ Θεοῦ τοῦτο ἐξεῖπε. Ποιήσας γάρ ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ πάλιν τὸ στερέωμα πεποίηκε καὶ θείς καταμέσθεθεν τοῦ ὕψους διεῖλε τὸν ἕνα κόσμον εἰς δύο κόσμους, τοῦτον καὶ τὸν ἀνώτερον. Τῇ δὲ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τελέσας πάντα τὸν κόσμον τοῦτον εἰς ὕστερον πάντων, ὥσπερ τινὰ σύνδεσμον τοῦ παντὸς κόσμου, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀπασῶν τῶν φύσεων ἐν ζῶον πεποίηκεν. ^[10]
- 10 54 Ἐπ' ἐσχάτου τοίνυν τῶν ἡμερῶν, ὅτε περ ἔδει καὶ τὸν δεύτερον κόσμον ἀναδειχθῆναι, αὐτὸν πάλιν τὸν σύνδεσμον τοῦ παντὸς κόσμου, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, τουτέστι τὸν ἄνθρωπον, λαβὼν καὶ ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν ἀνακαινίσας καὶ κρείττονα ποιήσας εἰς οὐρανόν, τουτέστιν εἰς τὸν δεύτερον χῶρον ἦτοι κόσμον, πρὸ πάντων εἰσήγαγεν. Ἀνακεφαλαίωσις γάρ καὶ ἀνάκτισις τις ὠκονομεῖτο παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡς συνδέσμῳ ὄντι ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, τουτέστιν ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Ταῦτα τοίνυν καὶ οὗτος ὁ πατὴρ ἐπιστάμενος καὶ «μυστήριον τοῦ θελήματος» τοῦ Θεοῦ αὐτὰ ἐξεῖπε καὶ «εὐδοκίαν», καὶ τὸν ἐκ τοῦ παραδείσου διωχθέντα, ὡς μεμισημένον διὰ τὴν παρακοήν, ἐξαίφνης οὐράνιον δι' εὐδοκίαν Θεοῦ γεγονότα ἐκήρυξεν ἐπὶ ἀνακεφαλαιώσει τοῦ παντός. ^[5]
- 10 55 Βαβαὶ συμφωνία τῆς Ἐκκλησίας. Βαβαὶ ὁμοφωνία μυστηρίων Θεοῦ. Βαβαὶ διδασκάλων ὁμόνοια πνευματική. Πῶς οὐ κατάκριτος ὁ τούτοις ἐναντιούμενος; Θεὲ τῶν ὅλων Κύριε, βεβαίωσον ἡμᾶς ἐν τοῖς μυστηρίοις σου διὰ παντός. Ἀμήν. Πausάσθωσαν οἱ φιλόνοικοι καὶ μᾶλλον ὑποκυψάτωσαν τὸν αὐχένα τῇ Ἐκκλησίᾳ.
- 10 56 ^[14τ] Τοιαύτην γὰρ συνήθειαν καὶ ἡμεῖς σὺν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποστρεφόμεθα. Ἀλλὰ καὶ τούτῳ πέρας δόντες ἑβδομον μάρτυρα παραγάγωμεν συμπληροῦντα τῆς θείας Διαθήκης, Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς, τὰ σύμβολα. Εἰ γὰρ «ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα», εἴρηται ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ τοῖς ἐπτά· τῆς γὰρ τελείας διαθήκης σύμβολα δείκνυσιν ὁ τῶν

ἐπτά μαρτύρων χορός. Ἔστιν οὖν ὁ τῆς Καρπάθου ἐπίσκοπος Φίλων τὰ ὅμοια τοῖς ἄλλοις ἐξ μαρτυρῶν. Φίλωνος, ἐπισκόπου Καρπάθου, ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τῶν Ἀισμάτων, εἰς τὸ ῥητὸν τὸ λέγον «εἰσήνεγκέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμιεῖον αὐτοῦ» Τοῦ δὲ ἐπουρανίου βασιλέως τὸ ταμιεῖον, δῆλον ὅτι τὸ σῶμα ὃ ἑαυτῷ ὠκοδόμησεν οἶκον, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία.

10 57 [12t] Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ «φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ» Ἔλαβε γὰρ ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐνεδύσατο ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνταπέδωκεν αὐτῇ πάλιν εἰς κοινωνίαν αὐτῆς ἀγίαν τὴν σάρκα εἰς μετάληψιν. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ «βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς. Τί ὠραιώθης καὶ τί ἰδρύνθης;» Παρατρέχων γὰρ ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ γῆς, εἰς τὰ καθ' ἄδου καὶ κατώτερον ἄδου βυθὸν κατελθὼν, ἐκεῖθεν ἀνασπάσει τὸν τεθνεῶτα.

10 58 [12t] Καὶ μεθ' ἕτερα ὦραιώθη γὰρ ὄντως καὶ ἰδρύνθη, οὐχ ἡ τῆς θεότητος δύναμις—οὐ γὰρ προσθήκην ἐπιδέχεται, οὐ μείωσιν—, ἀλλ' ἡ σὰρξ ἣν ἀνείληφε καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃν ἐφόρεσεν. Οὗτος ὠραιώθη τῇ τῆς θεότητος ὠραιότητι συμμορφωθείς, καὶ ἰδρύνθη ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑξαήμερον, ἔνθα διαλαμβάνει περὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ Εἰ γὰρ καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ἔβλεπες, ἀλλὰ τὸν ἐν ἀνθρώπῳ Θεὸν ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων νοῆσαι ὠφείλεις.

10 60 Κατανόει καὶ τοῦτον τὸν πατέρα σκοπὸν ἓνα μεθ' ἡμῶν περὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ δόγματος ἀποσώζοντα, καὶ περὶ μὲν τοῦ σχήματος, «ταμιεῖον» Θεοῦ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καλέσαντα—ταμιεῖον δὲ ἐστὶ τὸ ἐσώτερον καὶ ἀσφαλέστερον τοῦ οἴκου χώρημα, ὃ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν εἶπε—, περὶ δὲ τοῦ δόγματος, ἐν αὐτῷ τῷ ταμιεῖῳ, τουτέστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καθεσθέντα καὶ ἰδρυνθέντα τὸν ἄνθρωπον, ὃν ὁ Θεὸς ἐφόρεσε καὶ τοῦ θανάτου ἀνέσπασε καὶ τῆς ἐν δεξιᾷ τιμῆς ἡξίωσε. Πῶς οὖν οἱ ἐθελοφίλεχθροι βοῶσιν ὡς ξένην τινὰ ὁδὸν καὶ μηδενὶ ἐγνωσμένην ἐβαδίσαμεν; Πausάσθωσαν τῆς ἐθελοκάκου μανίας, καὶ μὴ συκοφαντεῖτωσαν ἡμᾶς. [5]

10 61 «Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;» Ὁ Θεὸς γὰρ πρῶτος τοῖς ἡμετέροις μαρτυρεῖ, ἔπειτα προφητῇ καὶ ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταὶ καὶ τῶν πατέρων πολυώνυμος χορός, ἐξ ὧν πατέρων καὶ ὑμεῖς ἐνίοις φατὲ δέχεσθαι, ἔτι δὲ καὶ παλαιοὶ τῶν ἔξωθεν συγγραφεῖς τοῖς ἡμετέροις εἰς ἓνια συνεφώνησαν. Ἵνα δὲ μὴ τὸν λόγον ἐπὶ πλεῖον μηκύνωμεν, ἀρκετὸν ἡγησάμεθα τὰς προτεθείσας μόνον μαρτυρίας θεῖναι τῶν φιλονεικῶν καὶ μόνον ἕνεκα, τῶν τολμώντων διαβάλλειν τὰ ἡμέτερα, μᾶλλον δὲ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἔκδηλον πᾶσι βουλόμενοι καταστήσαι τὴν τούτων φιλονεικίαν. [5]

10 62 [15t] Ἴν' οἴκοθεν ἔχωσι τὸν ἔλεγχον τῆς ἀκαίρου μανίας, ἵνα δὲ μὴ μόνον ἀπὸ τούτων τῶν παλαιῶν μεμαρτυρημένη ἢ ἡ ἡμετέρα συγγραφή, θήσω καὶ τινος νέου ἀποσχίστου αὐτῶν πατρὸς ἔτι καὶ νῦν ζῶντος καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διάγοντος—ἐκ περιουσίας καὶ τοῦτο ποιῶν—μαρτυρίαν μαρτυροῦντος, εἴτε ἐξ ἀγνοίας εἴτε ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναγκαζομένου, τῇ ἡμετέρᾳ συγγραφῇ. Θεοδοσίου, Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου, εἰς τὴν τεσσαρακοστὴν τῆς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου ἡμέραν Σήμερον ἡ ἀνθρώπινος φύσις σκευαγωγεῖται εἰς οὐρανόν, σήμερον οὐρανὸς ἀνοίγεται καὶ ἄνθρωπος εἰσέρχεται.

10 63 [7t] Τί πρὸς ταῦτα ἐροῦσιν οἱ ἐναντίοι; Πῶς οὐ μεμαρτύρηκε τοῖς ἡμετέροις καὶ ἐν τῷ σχήματι καὶ ἐν τῷ δόγματι; Βαβαὶ ἰσχύς τῆς ἀληθείας καὶ ἄκοντας τοὺς ἐχθροὺς εἰς ἑαυτὴν ἐπισπῶσα. Τοῦ αὐτοῦ ἐν ἑτέρᾳ ἐξηγήσει Οὐ μέγα, εἰ Θεὸς διάβολον ἥττησεν.

10 64 [19t] Ὡ τοῦ θαύματος. Καὶ ἐνταῦθα δείκνυσιν ἡ ἀλήθεια τὴν τούτων ἄκαιρον φιλονεικίαν. Εἰ γὰρ οὐ μέγα λέγει Θεὸν μετὰ διαβόλου παλαίοντα καὶ νικῶντα—τοῦτο γὰρ καὶ λέγειν μανικὸν ὑπάρχει, Θεῷ γὰρ οὐ μόνον ὁ διάβολος, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ κτίσις ὑποτέτακται καὶ εἰς οὐδὲν

λογισθήσεται—, πῶς οὐκ εὐδηλον τυγχάνει ὅτι ἄνθρωπον βούλεται μετὰ τοῦ διαβόλου τὸν παλαίσαντα καὶ νικήσαντα; Τοῦτο γὰρ καὶ μέγα ὑπάρχει, ὃν καὶ ἄνωτέρω εἶπεν εἰσελθόντα ὡς νικητὴν εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅτι δὲ τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀποσώζει, πάλιν ὁ αὐτὸς βοᾷ· «Ἔδει γάρ, ἔδει τὴν καταπαλαιωθεῖσαν φύσιν ταύτην ἀναδῆσασθαι στέφανον», ὥσανεὶ αὕτη ἡ φύσις ἢ ἡττηθεῖσα ὑπὸ τοῦ διαβόλου, φησὶν, ἐν τῷ παραδείσῳ, τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος, ὃν καὶ ἐξ ἀναστάσεως κρείττονα γενόμενον πολλάκις καὶ διὰ πολλῶν ἐξηγήσατο, καὶ τοῦτον εἰς οὐρανὸν ἀναχθέντα μετὰ παρρησίας ἐξεῖπε. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, τοῦ Εὐαγγελίου ἀναγνωσθέντος τὸ «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω» Σαρκὸς τὰ πάθη ταύτης καὶ τοῦ πάθους γνωρίσματα, ἀγωνία καὶ ἰδρώς, λύπη καὶ ψυχῆς ταραχή, τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως σύμβολα.

10 66 Βαβαὶ τοῦ θαύματος. Τοιαῦτα λέγουσι καὶ φιλονεικοῦσι μεθ' ἡμῶν, ἀποσχίζοντες τὰς Ἐκκλησίας καὶ τυραννοῦντες. Ποῦ γὰρ γέγραπται ὅτι ἡγωνία καὶ ἵδρωσεν, εἰ μὴ ἐν τῷ Λουκᾷ ἔνθα λέγει· «Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήύχετο· καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ ὥσει θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν· καὶ ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου ἐνισχύων αὐτόν»; Πῶς τολμῶσιν αὐτὰ λέγειν καὶ πάλιν καταγινώσκειν τῶν τολμώντων αὐτὰ διηγεῖσθαι; Ἄρ' οὐκ ἔστι πρόδηλος φιλονεικία τῶν τοιούτων; Παραδραμόντες δὲ καὶ τοῦτον ἐπὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ νῦν τετελευτηκότα νέον Τιμόθεον μετέλθωμεν, δεικνύοντες καὶ τοῦτον ἄκοντα συγκατατιθέμενον τῇ ἡμετέρᾳ γραφῇ. ^[5]

10 67 ^[11t] Γράφει τοίνυν εἰς τὸ αὐτὸ ῥητὸν ἐξηγούμενος ἐν τῇ περιόδῳ εἰς τὸ Πάσχα ἐν τῷ Ἀγίῳ Βίκτορι ἀναγνωσθέντος Ἡσαΐου τοῦ προφήτου καὶ λέγοντος· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη καὶ ὡς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος», καὶ μνησθέντες ἐν τῇ ἐξηγήσει τὸ «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο», λέγων οὕτως. Τιμοθέου εἰς τὸ «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω» Φύσις γὰρ αἰεὶ ἐμφιλοχωρεῖν τὴν ψυχὴν ἐν τῷ σώματι καὶ δυσχεραίνειν πρὸς ἀποβίωσιν.

10 68 ^[11t] Καὶ πάλιν, ἐν τῷ Ἀγίῳ Σαραπάμμωνι ἐβόα· Καὶ μείζονα δὲ τούτων δοθήσεταιί μοι παρὰ τοῦ Πατρός, ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, φύσεως ἀνακαινισμὸς καὶ ἀντὶ φθορᾶς ζωοποίησις. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ Ἅγια Θεοφάνια, εἰς τὴν γενέθλιον τοῦ Χριστοῦ ἡμέραν, Χοιὰκ λ', ἰνδ. ι' Ἔτεκεν ἡ Παρθένος ἄνθρωπον τέλειον, ἀναμάρτητον.

10 69 ^[13t] Καὶ μετ' ὀλίγα Συμπεριτμηθῶμεν Χριστῷ, ἵνα συγκαθαρθῶμεν αὐτῷ. Καὶ πάλιν, ἐν τῷ Ἀγίῳ Θεοδώρῳ, Τυβὶ η', ἰνδ. ι' Διὰ γὰρ τοῦ φαινομένου ἔδειξε τὴν δύναμιν τοῦ κρυπτομένου. Τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ Κυρίνου ἐκκλησίᾳ, Κυριακῆς οὔσης, Παχῶν κβ', ἰνδ. ε', ἀναγνωσθέντος τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου «ὁ δὲ Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο» Τοιγαροῦν ἐπειδὴ Θεὸς ἐστὶν ἅμα καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός, πιστοῦται διὰ τῶν ἔργων ἀμφοτέρα καὶ λανθάνειν τοὺς ὁρῶντας οὐκ ἀνέχεται.

10 70 Ὅτι μὲν γὰρ φύσει Θεὸς τέ ἐστι διὰ τῶν σημείων ἐπιδείκνυται, λεπροὺς καθαιρῶν, φωτίζων τυφλοὺς καὶ παρειμένους ῥωννὺς καὶ τεθνηκόσι διδούς ζωὴν, καὶ τὸ δὴ μέγιστον—ταῦτα γὰρ ἴσως καὶ προφητῶν κατ' ὁρμήσαν—, διαρρήδην παρρησιαζόμενος καὶ λέγων· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν» ἀλλὰ τοῖς μὲν, ὡς ἔφην, πιστοῦται τὸ μεγαλοφυὲς τῆς θεότητος. Ὅτι γε μὴν καὶ ἄνθρωπός ἐστιν ἀληθῶς ὁ αὐτός, οὐδὲ τοῦτο βούλεται λαθεῖν, προανακόπτων τοὺς τὴν φαντασίαν νοσοῦντας, δεικνὺς ἐναργῶς πάθουσιν ὑπουργῶν· καὶ ποίοις πάθουσιν; Ὅσα δι' ἀσθένειαν, οὐ δι' ἁμαρτίαν τῇ σαρκὶ προσωκείωται, τὸ πεινῆν λέγω καὶ διψῆν καὶ ὑπνοῦν καὶ κοποῦσθαι· ταῦτα γὰρ φύσει καὶ οὐ προαιρέσει συμβαίνοντα ἁμαρτίαν τοῖς ὑπομένουσιν οὐ προστρίβεται. ^[5]

10 71

Τούτοις οὖν ὁ Κύριος τοῖς ἀναμαρτήτοις πάθεσιν ἔφησε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα πειθαρχεῖν, δεικνὺς σαφῶς ὡς φύσει καὶ ἀληθείᾳ καὶ οὐ δοκῇσει γέγονεν ἄνθρωπος. Τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Παχῶν Θεοῦ μὲν ἴδιον τὸ θαυματουργεῖν καὶ τοῖς στοιχείοις ἐπιτάττειν καὶ τῶν μελλόντων ποιεῖσθαι τὴν προαγόρευσιν, ἀνθρώπου δὲ ἡμέρου καὶ κοινωνικοῦ ἢ πρὸς τοὺς γονεῖς τιμὴ, ἢ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς συνουσία, ἢ πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ γνωρίμους ὁμιλία. ^[5]

10 72 ^[15t] Διὰ τοι ταῦτα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, καὶ Θεὸς ὢν ἐκ Θεοῦ καὶ δι' ἡμᾶς γεγωνὺς ἄνθρωπος, καὶ τὴν τῆς θεότητος ἐπιδείκνυται δύναμιν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος φυλάττει τοὺς νόμους, ὅπερ ἦν τε καὶ ἔστι διὰ τῶν σημείων πιστούμενος, καὶ ὁ γενέσθαι κατηξίωσε διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύμενος. Τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου ἡμέρᾳ, Παχῶν κε', ἰνδ. θ', εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου τὸ λέγον «συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω» Ἀλλ' οἶα καὶ νῦν τὰ παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀοιδίμους μαθητὰς εἰρημένα κατανοήσωμεν· «Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω.

10 73 » Διὰ τὴν ὑμῶν σωτηρίαν ἐπὶ τῆς γῆς παραγέγονα, διὰ τὴν ὑμῶν ὠφέλειαν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνιέναι καλόν. Ἀσώματος κατήλθον δι' ὑμᾶς, ἐκεῖ γενέσθαι μετὰ τοῦ σώματος συμφέρον· πρὸς οὐρανὸν γὰρ ὑμῶν ἐλκύσαι τὸ γένος προήρημαι· δεῖ με μετὰ σαρκὸς τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀπολαβεῖν· ἐγκαινίσαι με δεῖ τὴν ξένην πορείαν καὶ δεῖξαι βατὸν τοῖς ἀνθρώποις τὸν οὐρανόν· ὁδεύω πρῶτος διὰ τοῦ ἀέρος, ἵνα καὶ ὑμεῖς ὕστερον «ἄρπαγῇτε εἰς ἀέρα ἐν νεφέλαις εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπάντησιν». Καὶ τούτου ἀκοῦσαι ᾤθηται τὸν ἀναγινώσκοντα, πῶς τὸν ἄνθρωπον διαρρήδην βοᾷ δυσχεραίνοντα πρὸς ἀποβίωσιν, καὶ τοῦτον διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως ἀφθαρσίαν καὶ ἀνακαινισμόν φύσεως λαμβάνοντα καὶ ζωοποιήσιν, τὸν πρῶτον πάθεσιν ὑπουργοῦντα καὶ κοπούμενον διὰ τὴν περικειμένην ἀσθένειαν, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἔτι ἐλκυσθέντα καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας ἡξιωμένον καὶ τὴν ξένην πορείαν πρῶτον δραμόντα καὶ βατόν, πρῶτος ἀνθρώπων, τὸν οὐρανὸν ποιήσαντα. ^[5]

10 75 Ὡς τῶν ἀσυμφώνων συμφωνία, ὡς τῶν ἀποσχιστῶν ἀκούσιος συνάφεια, ὡς τῶν λοιδόρων οὐχ ἐκούσιος εὐφημία, ἡγουν συγκατάθεσις. Πῶς κατὰ πάντα οὐκ ἐδέιχθημεν τέκνα τῆς Ἐκκλησίας; Πῶς οὐ πρόδηλον ὅτι ξένην ὁδὸν οὐκ ἐτρίψαμεν; Πῶς οὐ κατὰ πάντα κατάκριτοι οἱ τούτοις πᾶσιν ἀπειθοῦντες, ἢ ἀντιλέγοντες; Πῶς οὐ κατὰ πάντα μεμαρτυρημένη ἡ ἡμετέρα γραφὴ γνήσιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως γέννημα; Θεὸς μάρτυς, εἴτα ἀπόστολοι, προφηταί, ἀγίων πατέρων πολυώνυμος χορὸς. ΛΟΓΟΣ ΙΑ' Καταγραφή περὶ ζώων ἰνδικῶν καὶ περὶ δένδρων ἰνδικῶν καὶ περὶ τῆς Ταπροβάνης νήσου. ^[5]

11 1 Τοῦτο τὸ ζῶον καλεῖται ῥινόκερος διὰ τὸ ἐν τοῖς μυκτῆρσι τὰ κέρατα ἔχειν· ὅτε δὲ περιπατεῖ, σαλεύονται τὰ κέρατα, ὅτε δὲ ὄρᾳ μετὰ θυμοῦ, ἀποτείνει αὐτὰ καὶ ἀσάλευτα εὐρίσκονται, ὥστε καὶ δένδρα δύνασθαι ἐκρίζου ἐν αὐτοῖς μάλιστα τὸ ἔμπροσθεν. Τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς κάτω περὶ τὰς γνάθους ἔχει. Φοβερώτατον δὲ ἔστι πάνυ μάλιστα καὶ τῷ ἐλέφαντί πως ἀντικείμενον· οἱ πόδες δὲ καὶ τὸ δέρμα παραπλήσιά εἰσι τῷ ἐλέφαντι. Ἐχει δὲ καὶ τὸ πάχος τοῦ δέρματος αὐτοῦ ξηραίνόμενον δακτύλους τέσσαρας, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔνιοι βάλλουσιν ἀντὶ σιδήρου εἰς τὰ ἄροτρα καὶ ἄροτριοῦσι τὴν γῆν. Καλοῦσι δὲ αὐτὸ οἱ Αἰθίοπες τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἀρουή ἄρισι, δασύνοντες τὸ δεύτερον ἄλφα καὶ οὕτω προστιθέντες τὸ ῥίσι, ἵνα εἴπῃ διὰ τοῦ μὲν ἀρουή θηρίον, διὰ τοῦ δὲ ἄρισι ἄροτριοῦν, ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ περὶ τοὺς ῥώθωνας, ἅμα δὲ καὶ τοῦ δέρματος τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῷ θεϊκότες. ^[5]

11 2 Τεθέσθαι δὲ καὶ ζῶντα ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ ἀπὸ μακρὰν ἰστάμενος καὶ νεκρὸν ἐκδαρὲν καὶ καταγγισθὲν ἄχυρα καὶ ἰστάμενον ἐν οἴκῳ βασιλικῷ, ὅθεν ἀκριβῶς κατέγραψα. Τοῦτο τὸ ζῶον ὁ ταυρέλαφος καὶ ἐν τῇ Ἰνδίᾳ καὶ ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ εὐρίσκεται.

11 3

Ἄλλὰ τὰ μὲν τῆς Ἰνδίας ἡμέρᾳ εἰσι, καὶ ἐν αὐτοῖς ποιοῦσιν ἐν δισακκίοις βασταγὰς πιπέρεως καὶ ἐτέρων φορτίων, καὶ γάλα ἀμέλγουσιν ἐξ αὐτῶν καὶ βούτυρον. Ἄμα δὲ καὶ τὸ κρέας ἐσθίομεν, οἱ μὲν χριστιανοὶ σφάζοντες, οἱ δὲ Ἕλληνες κοτραφίζοντες. Τὰ δὲ τῆς Αἰθιοπίας ἄγρια εἰσι καὶ ἀνήμερα. Ἡ δὲ καμηλοπάρδαλις ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ μόνῃ εὐρίσκεται· καὶ αὗται πάλιν ἀνήμεραι καὶ ἄγριαί εἰσιν. ^[5]

11 4 Ἐν δὲ τῷ παλατίῳ εἰς λόγον τοῦ βασιλέως ἡμεροῦσιν ἀπὸ μικρόθεν μίαν ἢ δύο πρὸς θεῶν αὐτοῦ. Ὅτε δὲ παραβάλλουσιν αὐτῇ πιεῖν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως εἰς λεκάνην ἢ γάλα ἢ ὕδωρ, εἰ μὴ ἀπλώσει τοὺς ἔμπροσθεν δύο πόδας, οὐ δύναται φθάσαι καὶ πιεῖν εἰς τὴν γῆν διὰ τὸ καὶ τοὺς πόδας καὶ τὸ στῆθος καὶ τὸν τράχηλον ὑψηλὰ ὑπάρχειν· ἀναλόγως οὖν διασχίζουσα τοὺς ἔμπροσθεν πόδας τότε δύναται πιεῖν. Καὶ ταῦτα ὡς οἶδαμεν διεγράψαμεν. Ἀγριοῦς ἐστὶ μέγας, τῆς Ἰνδικῆς τοῦτο τὸ ζῶον, ἐξ οὗ ἐστὶν ἡ λεγομένη τοῦφα, ἣ κοσμοῦσι τοὺς ἵππους καὶ τὰ βάνδα οἱ ἄρχοντες εἰς τοὺς κάμπους. ^[5]

11 5 Φασὶ δὲ περὶ αὐτοῦ ὅτι, ἐὰν ἀντιλάβηται δένδρον τῆς οὐράς, οὐκ ἔτι κλίνεται, ἀλλ' ἴσταται ἀηδῶς ἔχων ἑᾶσαι μίαν τρίχα ἐξ αὐτῆς· λοιπὸν ἔρχονται οἱ ἐγχώριοι καὶ κόπτουσι τὴν οὐράν, καὶ τότε φεύγει τὸ πᾶν τῆς οὐράς ἀπολέσας. Αὕτη ἡ φύσις τῷ ζῳῷ. Τὸ δὲ μικρὸν ζῷόν ἐστιν ὁ μόσχος· καλοῦσι δὲ αὐτὸ τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ οἱ ἐγχώριοι καστοῦρι. ^[5]

11 6 Διώκοντες δὲ αὐτὸ τοξεύουσι, καὶ τὸ συναγόμενον αἷμα περὶ τὸν ὄμφαλὸν δεσμεύοντες ἀποκόπτουσι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ μέρος αὐτοῦ τὸ εὐῶδες, τουτέστιν ὁ παρ' ἡμῶν λεγόμενος μόσχος· τὸ δὲ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα ἔξω ρίπτουσιν. Τοῦτο τὸ ζῷον καλεῖται μονόκερως. ^[5]

11 7 Οὐκ ἐθεασάμην δὲ αὐτό· στήλας δὲ αὐτοῦ χαλκᾶς ἀνατιθεμένας ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ ἐν οἴκῳ τετραπύργῳ βασιλικῷ τέσσαρας ἐώρακα, διὸ καὶ οὕτως κατέγραψα. Φασὶ δὲ περὶ αὐτοῦ ὅτι φοβερόν ἐστι καὶ ἀκαταμάχητον ἐν τῷ κέρατι ἔχον τὴν ὅλην ἰσχύν· καὶ ἡνίκα δόξῃ παρὰ πολλῶν διώκεσθαι καὶ καταληφθῇ, εἰς κρημνὸν ἐφάλλεται καὶ ρίπτει ἑαυτὸν ἐκ τοῦ ὕψους, καὶ κατερχόμενον ἀντιστρέφεται, καὶ τὸ κέρας δέχεται τὴν ὅλην ὁρμήν, καὶ ἀβλαβὲς διαμένει. Τοιαῦτα δὲ καὶ ἡ θεία Γραφή διηγεῖται περὶ αὐτοῦ λέγουσα· «Σῶσόν με ἐκ στόματος λεόντων, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου», καὶ πάλιν· «Καὶ ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων» καὶ πάλιν ἐν ταῖς εὐλογίαις τοῦ Βαλαάμ, αἷς εὐλόγησε τὸν Ἰσραὴλ, φησὶν ἐκ δευτέρου· «Οὕτως ὁ Θεὸς ὠδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς δόξαν μονοκέρωτος», αὐτῷ διὰ πάντων ἰσχὺν καὶ πεποίθησιν καὶ δόξαν μαρτυροῦσα τῷ ζῳῷ. Τὸν δὲ χοιρέλαφον καὶ εἶδον καὶ ἔφαγον. ^[15]

11 9 Τὸν δὲ ἵπποπόταμον οὐκ εἶδον μὲν, ἔσχον δὲ ὀδόντας ἐξ αὐτοῦ μεγάλους ὡς ἀπὸ λιτρῶν δεκατριῶν, οὓς καὶ πέπρακα ἐνταῦθα· πολλοὺς δὲ εἶδον καὶ ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ καὶ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ. Τοῦτο τὸ δένδρον ἐστὶ τὸ τοῦ πιπέρεως ἕκαστον δὲ δένδρον ἐτέρῳ ὑψηλῷ ἀκάρπῳ δένδρῳ ἀνακλᾶται διὰ τὸ λεπτὸν εἶναι πάνυ καὶ ἀσθενές, ὥσπερ καὶ τὰ κλήματα τῆς ἀμπέλου λεπτά· ἕκαστος δὲ βότρυς δίφυλλον ἔχει σκέπον· χλωρὸν δὲ πάνυ ἐστίν, ὥσπερ ἡ χροὰ τοῦ πηγάνου. ^[5]

11 11 Τὸ δὲ ἄλλο τῶν ἀργελλίων ἐστὶ τῶν λεγομένων, τουτέστι τῶν μεγάλων καρύων τῶν Ἰνδικῶν· παραλλάττει δὲ τοῦ φοίνικος οὐδέν, πλην ὅτι τελειότερόν ἐστι καὶ ἐν ὕψει καὶ ἐν πάχει καὶ ἐν τοῖς βαΐοις. Οὐ βάλλει δὲ καρπὸν, εἰ μὴ δύο ἢ τρία σπάθια ἀπὸ τριῶν ἀργελλίων· ἔστι δὲ ἡ γεῦσις γλυκεῖα πάνυ καὶ ἡδεῖα, ὡς τὰ κάρυα τὰ χλωρά· ἐξ ἀρχῆς μὲν τοῦ ὕδατος γέμει γλυκεὸς πάνυ, ὅθεν καὶ ἐξ αὐτῶν πίνουσιν οἱ Ἰνδοὶ ἀντὶ οἴνου· λέγεται δὲ τὸ πινόμενον ρογχοσοῦρα ἡδὺ πάνυ· τρυγώμενον δὲ καὶ παραμένον αὐτὸ τὸ ἄργελλιν, πηγνυται τὸ ὕδωρ αὐτοῦ κατὰ πρόσβασιν τὸ ἐπὶ τὸ ὄστρακον αὐτοῦ, καὶ μένει τὸ ὕδωρ εἰς τὸ μέσον ἄπηκτον, μέχρις ὅτου καὶ αὐτὸ ἐκλίπῃ· ἐὰν δὲ καὶ πλέον παραμείνῃ, ταγγίζει ὁ καρπὸς αὐτοῦ ὁ πεπηγὼς καὶ οὐ δύναται

ἔτι βρωθῆναι. Φώκην τὴν λεγομένην καὶ τὸν δελφῖνα καὶ χελώνην ἣν ἐσθίομεν κατὰ θάλατταν, εἰ τύχοι πιασθῆναι. ^[10]

11 12 ^[8t] Τὸν μὲν δελφῖνα καὶ τὴν χελώνην σφάζοντες ἐσθίομεν, τὴν δὲ φώκην οὐ σφάζοντες, ἀλλὰ κοτραφίζοντες, ὡς ἐπὶ τῶν ἰχθύων τῶν μεγάλων. Καὶ τὸ μὲν κρέας τῆς χελώνης, ὡς προβάτου, ἐστὶ μελαμψόν· τὸ δὲ τοῦ δελφῖνος, ὡς χοίρου, μελαμψὸν δὲ καὶ βρομῶδες· τὸ δὲ τῆς φώκης, ὡς χοίρου, λευκὸν καὶ ἄβρομον. Περὶ τῆς Ταπροβάνης νήσου Αὕτη ἐστὶν ἡ νῆσος ἡ μεγάλη ἐν τῷ Ὠκεανῷ, ἐν τῷ Ἰνδικῷ πελάγει κειμένη, παρὰ μὲν Ἰνδοῖς καλουμένη Σιελεδίβα, παρὰ δὲ Ἑλληνσι Ταπροβάνη, ἐν ἣ εὐρίσκεται ὁ λίθος ὁ ὑάκινθος· περαιτέρω δὲ κεῖται τῆς χώρας τοῦ πιπέρεως.

11 13 Πέριξ δὲ αὐτῆς εἰσι νῆσοι μικραὶ πολλαὶ πάνυ, πᾶσαι δὲ γλυκὺ ὕδωρ ἔχουσαι καὶ ἀργέλλια· ἀγχιβαθαὶ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πᾶσαι εἰσιν. Ἐχει δὲ ἡ νῆσος ἡ μεγάλη, καθὼς φασιν οἱ ἐγχώριοι, γαύδια τριακόσια εἷς τε μῆκος ὁμοίως καὶ πλάτος, τουτέστι μίλια ἐννακόσια. Δύο δὲ βασιλεῖς εἰσιν ἐν τῇ νήσῳ, ἐναντίοι ἀλλήλων· ὁ εἷς ἔχων τὸν ὑάκινθον, καὶ ὁ ἕτερος τὸ μέρος τὸ ἄλλο, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ λιμὴν· μέγα δὲ ἐστὶ καὶ τὸ τῶν ἐκεῖσε ἐμπόριον. Ἐχει δὲ ἡ αὕτη νῆσος καὶ Ἑκκλησίαν τῶν ἐπιδημούντων Περσῶν χριστιανῶν καὶ πρεσβύτερον ἀπὸ Περσίδος χειροτονούμενον καὶ διάκονον καὶ πᾶσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν. ^[10]

11 14 Οἱ δὲ ἐγχώριοι καὶ οἱ βασιλεῖς ἀλλόφυλοί εἰσιν. Ἰερὰ δὲ πολλὰ ἔχουσιν ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ· εἰς ἓνα δὲ ἱερὸν αὐτῶν ἐφ' ὑψηλοῦ κείμενόν ἐστιν ἓνα ὑάκινθιν, ὡς φασι, πυρροῦν καὶ μέγα ὄν ὡς στρόβιλος μέγας· καὶ λάμπει μακρόθεν, μάλιστα τοῦ ἡλίου αὐτὸ περιλάμποντος, ἀτίμητον θέαμα ὄν. Ἐξ ὅλης δὲ τῆς Ἰνδικῆς καὶ Περσίδος καὶ Αἰθιοπίας δέχεται ἡ νῆσος πλοῖα πολλὰ, μεσῖτις οὖσα, ὁμοίως καὶ ἐκπέμπει. ^[5]

11 15 Καὶ ἀπὸ μὲν τῶν ἐνδοτέρων, λέγω δὴ τῆς Τζινίστα καὶ ἐτέρων ἐμπορίων, δέχεται μέταξιν, ἀλοήν, καρυόφυλλον, ξυλοκαρυόφυλλον, τζανδάναν, καὶ ὅσα κατὰ χώραν εἰσὶ καὶ μεταβάλλει τοῖς ἐξωτέρω, λέγω δὴ τῇ Μαλέ, ἐν ἣ τὸ πίπερ γίνεται, καὶ τῇ Καλλιανᾷ, ἔνθα ὁ χαλκὸς γίνεται καὶ σησάμινα ξύλα καὶ ἕτερα ἱμάτια—ἐστὶ γὰρ καὶ αὕτη μέγα ἐμπόριον—, ὁμοίως καὶ Σινδοῦ, ἔνθα ὁ μόσχος καὶ τὸ κοστάριν καὶ τὸ ναρδόσταχυν γίνεται, καὶ τῇ Περσίδι καὶ τῷ Ὀμηρίτῃ καὶ τῇ Ἀδούλῃ, καὶ πάλιν τὰ ἀπὸ ἐκάστου τῶν εἰρημένων ἐμπορίων δεχομένη καὶ τοῖς ἐνδοτέρω μεταβάλλουσα καὶ τὰ ἴδια ἅμα ἐκάστῳ ἐμπορίῳ ἐκπέμπουσα. Ἡ Σινδοῦ δὲ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς Ἰνδικῆς. ^[10]

11 16 Διαιρεῖ γὰρ ὁ Ἰνδὸς ποταμός, τουτέστιν ὁ Φεισών, εἰς τὸν κόλπον τὸν Περσικὸν ἔχων τὰς ἐκροίας, τὴν τε Περσίδα καὶ τὴν Ἰνδίαν. Εἰσὶν οὖν τὰ λαμπρὰ ἐμπόρια τῆς Ἰνδικῆς ταῦτα, Σινδοῦ, Ὀρροθᾶ, Καλλιανᾶ, Σιβώρ, ἡ Μαλέ, πέντε ἐμπόρια ἔχουσα βάλλοντα τὸ πέπερι, Πάρτι, Μαγγαρούθ, Σαλοπάτανα, Ναλοπάτανα, Πουδαπάτανα. Λοιπὸν ἔξω ὡς ἀπὸ πέντε νυχθημέρων τῆς στερεᾶς εἰς τὸν Ὠκεανόν ἐστὶν ἡ Σιελεδίβα, τουτέστιν ἡ Ταπροβάνη. Εἴτα λοιπὸν ἐνδοτέρω εἰς τὴν στερεὰν ἐμπόριον ἡ Μαραλλῶ βάλλουσα κοχλίους ἐστί, Καβερ βάλλουσα τὸ ἀλαβανδηνόν, εἴτα ἐφεξῆς λοιπὸν τὸ καρυόφυλλον, καὶ τὸ λοιπὸν ἡ Τζινίστα τὴν μέταξιν βάλλουσα, ἥς ἐνδοτέρω οὐκ ἔστιν ἕτερα χώρα· ὁ Ὠκεανὸς γὰρ αὐτὴν κυκλοῖ κατὰ ἀνατολάς. Αὕτη οὖν ἡ Σιελεδίβα μέση πως τυγχάνουσα τῆς Ἰνδικῆς, ἔχουσα δὲ καὶ τὸν ὑάκινθον, ἐξ ὧν τῶν ἐμπορίων δέχεται καὶ ὅλοις μεταβάλλει, καὶ μέγα ἐμπόριον τυγχάνει. Ποτὲ γοῦν τις ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα πραγματευομένων ὀνόματι Σώπατρος, ὃν ἴσμεν πρὸ τριάκοντα πέντε ἐτῶν τελευτήσαντα, εἰσελθὼν ἐν τῇ Ταπροβάνῃ νήσῳ πραγματείας ἕνεκα ἔτυχε καὶ ἀπὸ Περσίδος ὀρμησαι πλοῖον. ^[15]

11 17 Κατῆλθον οὖν οἱ ἀπὸ Ἀδούλης, μεθ' ὧν ἦν ὁ Σώπατρος, κατῆλθον καὶ οἱ ἀπὸ Περσίδος, μεθ' ὧν ἦν καὶ πρεσβύτης Περσῶν. Εἴτα κατὰ τὸ ἔθος οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ τελῶναι δεξάμενοι τούτους

ἀποφέρουσι πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς δεξάμενος καὶ προσκυνηθεὶς κελεύει αὐτοὺς καθεσθῆναι· εἶτα ἐρωτᾷ· Πῶς αἱ χώραι ὑμῶν καὶ πῶς τὰ πράγματα; Οἱ δὲ εἶπον· Καλῶς· εἶτα ὡς ἐν τῷ μεταξύ ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς· Ποῖος τῶν βασιλέων ὑμῶν μειζότερος καὶ δυνατώτερος; Ὁ δὲ Πέρσης ἀρπάσας τὸν λόγον ἔφη· Ὁ ἡμέτερος καὶ δυνατώτερος καὶ μειζότερος καὶ πλουσιώτερος καὶ βασιλεὺς βασιλέων ἐστί· καὶ εἴ τι θέλει, δύναται. ^[10]

11 18 Ὁ δὲ Σώπατρος ἐσιώπα. Εἶτα φησὶν ὁ βασιλεὺς· Σύ, Ῥωμεῦ, οὐδὲν λαλεῖς; Ὁ δὲ Σώπατρος· Τί ἔχω εἰπεῖν, τούτου ταῦτα εἰπόντος; Εἰ θέλεις μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, ἔχεις ἀμφοτέρους τοὺς βασιλέας ἐνταῦθα· κατανόησον ἐκάστω καὶ ὁρᾷς ποῖος λαμπρότερος καὶ δυνατώτερός ἐστιν. Ἐκεῖνος ἀκούσας ἐξενίσθη λέγων· Πῶς ἔχω τοὺς ἀμφοτέρους βασιλέας ἐνταῦθα; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐχεις ἀμφοτέρων τὰς μονίτας, τοῦ μὲν τὸ νόμισμα, τοῦ δὲ τὴν δραχμὴν, τουτέστι τὸ μιλιαρίσιν· κατανόησον τῇ εἰκόνι ἐκάστου καὶ ὁρᾷς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ ἐπαινέσας καὶ ἐπινεύσας ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι ἀμφοτέρα. ^[10]

11 19 Ἦν οὖν τὸ νόμισμα ὄβρυζον, λαμπρόν, εὖμορφον· τοιαῦτα γὰρ ἐκλεκτὰ προχωροῦσιν ἐκεῖ· ἦν δὲ καὶ τὸ μιλιαρίσιν, ἅπαξ εἰπεῖν, ἄργυρος, καὶ ἀρκεῖ μὴ συγκρινόμενος τῷ χρυσίῳ. Στρέψας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ ἀντιστρέψας καὶ κατανοῶν ἀμφοτέρα, ἐπαινέσας πάνυ τὸ νόμισμα, ἔφη· Ὦντως οἱ Ῥωμεῖς καὶ λαμπροὶ καὶ δυνατοὶ καὶ φρόνιμοι. Ἐκέλευσεν οὖν τὸν Σώπατρον τιμηθῆναι μεγάλως, καὶ καθίσας αὐτὸν εἰς ἐλέφαντα μετὰ τυμπάνων τὴν πόλιν περιῆγεν ἐν τιμῇ πολλῇ. Ταῦτα ὁ Σώπατρος ἡμῖν διηγῆσατο, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ ἀπὸ Ἀδούλης ἀπελθόντες. Τούτων δὲ γενομένων, ὡς ἔφησαν, ὁ Πέρσης πάνυ ἐνετράπη. Μεταξὺ δὲ τῶν λαμπρῶν ἐμπορίων τῶν προρρηθέντων εἰσὶ καὶ ἕτερα ἐμπόρια πολλά, καὶ παραθαλάττια καὶ μεσόγεια, καὶ πολλὴ χώρα. ^[10]

11 20 Ἀνώτεροι δέ, τουτέστι βορειότεροι, τῆς Ἰνδικῆς εἰσὶ λευκοὶ Οὐννοὶ, ὁ λεγόμενος Γολλᾶς ἐκβάλλων εἰς πόλεμον, ὡς φασιν, οὐκ ἔλαττον τῶν δισχιλίων ἐλεφάντων καὶ ἵππων πολλήν· κατακρατεῖ δὲ καὶ τῆς Ἰνδικῆς καταδυναστεύων καὶ φόρους ἀπαιτῶν. Ποτὲ γοῦν, ὡς φασί, βουλόμενος πόλιν τῶν Ἰνδῶν μεσόγειον πορθῆσαι, τῆς δὲ πόλεως κύκλῳ ὕδατι φρουρουμένης, αὐτὸς ἱκανὰς ἡμέρας περικαθίσας καὶ φρουρήσας καὶ ἀναλῶσας τὸ ὕδωρ διὰ τῶν ἐλεφάντων καὶ ἵππων καὶ τοῦ στρατοπέδου, ὕστερον διὰ ξηρᾶς περάσας τὴν πόλιν παρέλαβεν. Οὗτοι καὶ τὸν σμάραγδον λίθον ἀγαπῶσι καὶ εἰς τὸν στέφανον αὐτῶν φοροῦσιν. ^[10]

11 21 Εἰσφέρουσι γὰρ οἱ Αἰθίοπες συναλλαγὰς ποιοῦντες μετὰ τῶν Βλεμμύων ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ τὸν αὐτὸν λίθον ἕως εἰς τὴν Ἰνδίαν· καὶ αὐτοὶ τὰ καλλιστεύοντα ἀγοράζουσι. Καὶ ταῦτα πάντα, τὰ μὲν πεῖρα μαθὼν ἐξηγησάμην καὶ διέγραψα, τὰ δὲ καὶ ἐγγὺς τῶν τόπων γενόμενος ἀκριβῶς μεμαθηκῶς ἐξεῖπον. Οἱ δὲ κατὰ τόπον βασιλεῖς τῆς Ἰνδικῆς ἔχουσιν ἐλέφαντας, οἷον ὁ τῆς Ὀρροθᾶ καὶ ὁ Καλλιανῶν καὶ ὁ τῆς Σινδοῦ καὶ ὁ τῆς Σιβῶρ καὶ ὁ τῆς Μαλέ, ὁ μὲν ἑξακόσια, ὁ δὲ πεντακόσια, ἕκαστος πλέον ἢ ἔλαττον. ^[5]

11 22 Ὁ δὲ τῆς Σιελεδίβα καὶ τοὺς ἐλέφαντας οὓς ἔχει καὶ τοὺς ἵππους, τοὺς μὲν ἐλέφαντας πηχισμῷ ἀγοράζει—μετρεῖται γὰρ ἀπὸ τῶν χαμαὶ τὸ ὕψος αὐτοῦ, καὶ οὕτω συμφωνεῖ τῷ πήχει παρέχων, φέρε εἰπεῖν, πεντήκοντα ἢ ἑκατὸν νομίσματα ἢ καὶ πλέον—, τοὺς δὲ ἵππους ἀπὸ Περσίδος φέρουσιν αὐτῷ, καὶ ἀγοράζει καὶ τιμᾷ ἀτέλειαν τοὺς φέροντας. Οἱ δὲ καὶ εἰς τὴν στερεὰν βασιλεῖς ἡμεροῦσιν ἐκ τοῦ ἀγροῦ τοὺς ἐλέφαντας καὶ κτῶνται αὐτοὺς εἰς πολεμικὴν χρεῖαν. Συμβάλλουσι δὲ καὶ μάχην ἐλεφάντων πολλάκις, θεωροῦντος τοῦ βασιλέως. ^[10]

11 23 Μεσάζουσι γὰρ τοὺς δύο ξύλον μέγα πλάγιον, δεδεμένον εἰς ἄλλα δύο ξύλα ὀρθία, φθάνοντα ὥσπερ εἰς τὸ στήθος αὐτῶν· καὶ ἴστανται πολλοὶ ἔνθεν κάκειθεν ἄνθρωποι μὴ ἔωντες αὐτοὺς συμμιῆσαι ἀλλήλοις καὶ συμβάλλουσιν αὐτούς· καὶ ταῖς προβοσκίσιν τύπτουσιν ἀλλήλους, μέχρι

ὁ πρότερος αὐτῶν παραιτήσεται. Ὀδόντας δὲ μεγάλους οἱ ἰνδικοὶ οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν σχῶσι, πρίζουσιν αὐτοὺς διὰ τὸ βάρος, ἵνα μὴ βαρῇ αὐτοὺς ἐν τῷ πολέμῳ. Οἱ δὲ Αἰθίοπες οὐκ ἴσασιν ἡμερῶσαι ἐλέφαντας, ἀλλ' εἰ τύχοι θελήσῃ τὸν βασιλέα ἓνα ἢ δεύτερον πρὸς θεάν, μικροὺς πιάζουσι καὶ ἀνατρέφουσιν· ἔχει γὰρ ἡ χώρα αὐτῶν πλῆθος καὶ μεγάλους ὀδόντας ἔχοντας· ἐκ τῆς γὰρ Αἰθιοπίας καὶ εἰς Ἰνδιάν πλωτίζονται ὀδόντες καὶ ἐν Περσίδι καὶ ἐν τῷ Ὀμηρίτῃ καὶ ἐν τῇ Ῥωμανίᾳ. Καὶ ταῦτα παρειληφώς ἔγραψα. Πᾶσαν δὲ τὴν Ἰνδικὴν καὶ τὴν Οὐννίαν διαιρεῖ ὁ Φεισὼν ποταμός. ^[15]

11 24 Καλεῖται γὰρ παρὰ τῇ θεῇ Γραφῇ ἡ γῆ τῆς Ἰνδικῆς χώρας «Εὐιλάτ»· οὕτως γὰρ γέγραπται ἐν τῇ Γενέσει· «Ποταμός δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδεμ ποτίζειν τὸν παράδεισον· ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς· ὄνομα τῷ ἐνὶ Φεισῶν, οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ· ἐκεῖ οὖν ἐστὶ τὸ χρυσίον, τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· ἐκεῖ ἐστὶν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος», γῆν Εὐιλάτ σαφέστερον αὐτὴν ὀνομάσας. Οὗτος δὲ Εὐιλάτ ἐκ τοῦ Χάμ ἐστὶν· οὕτω γὰρ πάλιν γέγραπται· «Υἱοὶ Χάμ, Χοὺς καὶ Μεσραεῖμ, Φοῦδ καὶ Χαναάν· υἱοὶ δὲ Χοὺς, Σαβᾶ καὶ Εὐιλάτ», τουτέστιν Ὀμηρίται καὶ Ἰνδοί· ἡ Σαβᾶ γὰρ ἐν τῷ Ὀμηρίτῃ κεῖται, καὶ Εὐιλάτ ἐν τῇ Ἰνδίᾳ ἐστὶ· τὰς δύο γὰρ ταύτας χώρας ὁ Περσικὸς κόλπος διαιρεῖ. ἔχει δὲ καὶ ἡ γῆ ἐκείνη τὸ χρυσίον κατὰ τὸ ἱερὸν Γράμμα· ἔχει καὶ τὸν παιδέρωτα λίθον, αὐτὸν γὰρ καλεῖ ἄνθρακα· ἔχει καὶ τὸν ἱάσπιν, τοῦτον γὰρ εἶπε λίθον πράσινον. Σαφέστερον οὖν ἡ θεία Γραφή, ὡς ὄντως θεία, διηγεῖται τὰ πράγματα, καθὰ καὶ πᾶσα ἡ πραγματεία δηλοῖ. ΛΟΓΟΣ IB' Ἔτι ἕτερος λόγος σημαίνων ὅτι πολλοὶ τῶν ἔξωθεν ἀρχαίων συγγραφέων μαρτυροῦσι τῇ ἀρχαιότητι τῶν θείων Γραφῶν τῶν διὰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν εἰρημένων, καὶ ὅτι ὕστερον πάντων οἱ Ἕλληνες φαίνονται μεμαθηκότες καὶ γράμματα καὶ περὶ τῶν θείων Γραφῶν, ἐρριζωμένην ἔχοντες τὴν ἀπιστίαν. ^[5]

12 1 Ἐν τοῖς χαλδαϊκοῖς γράμμασι Βηρώσου καὶ ἐτέρων τινῶν γέγραπται οὕτως ὅτι δέκα βασιλεῖς ἐβασίλευσαν παρ' αὐτοῖς ἐτῶν μυριάδας δισχιλίας διακοσίας τεσσαράκοντα δύο. Ἐπὶ δὲ τοῦ δεκάτου βασιλέως Ξισούθρου, παρ' αὐτῶν οὕτω καλουμένου, γενέσθαι ἔφησαν μέγαν κατακλυσμόν· ἐμβάντα δὲ εἰς πλοῖον τὸν Ξισούθρου σὺν τῇ γαμετῇ καὶ τοῖς συγγενέσι καὶ τοῖς ἀλόγοις, χρηματισθέντα ὑπὸ θεῶν καὶ διασωθέντα λέγουσιν ἐπὶ τὰ ὄρη τῆς Ἀρμενίας καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν θύσαντα θυσίας εὐχαριστηρίους τοῖς θεοῖς, πάντα σχεδὸν μεταπλάσαντες τὰ Μωϋσέως. Δισχιλίας διακοσίας τεσσαράκοντα δύο γὰρ καὶ προσέτι δέκα γενεὰς ἔμειναν ἐν τῇ πέραν γῇ οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἐπὶ τοῦ δεκάτου, λέγω δὴ τοῦ Νῶε, γενομένου τοῦ κατακλυσμοῦ μετέβησαν διὰ τῆς κιβωτοῦ· τοῦτον γὰρ τὸν Νῶε αὐτοὶ καλοῦσι Ξισούθρου. Τὰς ἡμέρας δὲ εἰς ἔτη μεταπλάσαντες δηλοῖ εἰσιν, ἥγουν τὰ ἔτη μυριοπλάσαντες, δισχιλίας διακοσίας τεσσαράκοντα δύο μυριάδας ἐτῶν ζήσαντας τοὺς δέκα βασιλεῖς εἶπον, οὕσπερ ὁ Μωϋσῆς ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Νῶε δισχιλίας διακοσίας τεσσαράκοντα δύο ἔτη ἡρίθησεν. Ὁμοίως Τίμαιος, ὁ φιλόσοφος, οὕτω καὶ αὐτὸς διαγράφει τὴν γῆν ταύτην κυκλουμένην ὑπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ τὸν Ὠκεανὸν ὑπὸ τῆς πέραν γῆς. ^[15]

12 2 Ἀτλαντίδα γὰρ νῆσόν τινα ὑποτίθεται ὑπὸ τὴν δύσιν ἔξω εἰς τὸν Ὠκεανὸν ἐπὶ τὰς Γαδεῖρους μεγάλην καὶ ἄφατον, καὶ τὰ κατοικοῦντα ἐν αὐτῇ ἔθνη μισθωσαμένους δέκα βασιλεῖς ἐκ τῆς πέραν γῆς ἐλθόντας καὶ πολεμήσαντας Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν, καὶ μετέπειτα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἡττηθέντας, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν νῆσον ὑπὸ Θεοῦ καταποντωθεῖσαν λέγει. Τοῦτον δὲ καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἐπαινοῦσι, καὶ Πρόκλος ὑπομνηματίζει, καὶ οὗτος τὰ ὅμοια ἡμῖν λέγει μεταπλάσας τὸν λόγον καὶ ἀντὶ τῆς ἀνατολῆς τὴν δύσιν εἰπών, ἔτι δὲ καὶ αὐτὸς τῶν δέκα γενεῶν μνησθεὶς καὶ τῆς πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ γῆς. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, εὐδηλοῖ εἰσι πάντες ἐκ τοῦ Μωϋσέως λαμβάνοντες καὶ ὡς ἴδια ἐκτιθέμενοι. Οἱ τὰ Χαλδαϊκὰ γὰρ συγγραψάμενοι, ὡς ἀρχαιότεροι καὶ ἀνατολικώτεροι, ἐμνήσθησαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασι τοῦ τε

κατακλυσμοῦ καὶ τῆς πυργοποιΐας, ὀρῶντες αὐταῖς ὄψεσι τὸν πύργον καὶ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ, ὡς διὰ τὸν κατακλυσμὸν δῆθεν ἐπινοήσαντες αὐτοῖς καταφυγὴν καὶ σωτηρίαν ἐποίησαν ἑαυτοῖς οἱ τότε ἄνθρωποι. ^[5]

12 3 Ἀναγνόντες δὲ καὶ Μωϋσέα οἱ μετέπειτα καὶ εὐρόντες ἀπὸ Ἀδὰμ δέκατον ὄντα τὸν Νῶε, ἐφ’ οὗπερ γέγονε κατακλυσμός, ἀνεπλάσαντο καὶ αὐτοὶ δέκα βασιλεῖς παρ’ αὐτοῖς βασιλεύσαντας ἐτῶν μυριάδας δισχιλίας διακοσίας τεσσαράκοντα δύο, ὡς περ εἴρηται πρόσθεν, ὧν ἐστὶν ὁ πρῶτος Ἄλωρος, τουτέστιν Ἀδάμ, ὁ δεῦτερος Ἀλάπρος, Σήθ, ὁ τρίτος Ἀλμηδών, Ἐνώς, ὁ τέταρτος Ἀμμέων, Καϊνᾶν, ὁ πέμπτος Ἀμμεγάλαρος, Μαλελεήλ, ὁ ἕκτος Δαόνος ποιμὴν, Ἰάρεδ, ὁ ἕβδομος Εὐεδώραγχος, Ἐνώχ, ὁ ὄγδοος Ἀμεψίναγχος, Μαθουσάλα, ὁ ἕνατος Ὀτιόρτης, Λάμεχ, ὁ δέκατος Ξίσουθρος, Νῶε. Ἐπὶ τούτου γενέσθαι λέγουσι τὸν μέγαν κατακλυσμὸν κατὰ τὸν Μωϋσέα. Οἱ δὲ τὰ Αἰγυπτιακὰ συγγραψάμενοι, τουτέστι Μανεθὼν καὶ Χαιρήμων καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Μόλων καὶ Λυσίμαχος καὶ Ἀπίων ὁ Γραμματικός, μέμνηνται Μωϋσέως καὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τῆς Αἰγύπτου. ^[15]

12 4 Ὡς Αἰγύπτιοι γὰρ καὶ Αἰγυπτιακὰ ἀναγραφόμενοι ἁρμοδίως καὶ αὐτοὶ τὰ ἐπὶ τῶν τόπων γενόμενα διηγοῦνται, οἵτινες καὶ διασύρουσι Μωϋσέα ὡς στασιάσαντα καὶ πλῆθος τῶν ἀγυρτῶν καὶ λελωβημένων ἀναστατώνσαντα καὶ ἐκβαλόντα τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀπελθόντας εἰς τὸ Σίναιον ὄρος καὶ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ κληθέντας Ἰουδαίους. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, Χαλδαῖοι καὶ Αἰγύπτιοι τρόπον τινά, ὡς ἀρχαιότεροι τῶν Ἑλλήνων, μαρτυροῦσι τῇ θείᾳ Γραφῇ, ὅτι καὶ ὁ κατακλυσμὸς γέγονεν ὁ ἐπὶ τοῦ Νῶε καὶ πυργοποιΐα καὶ ἡ ἐξοδος ἡ ἀπ’ Αἰγύπτου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. ^[10]

12 5 Ἑλληνες δὲ μεταγενέστεροι τυγχάνοντες καὶ ὁψέ ποτε συγγράφειν μεμαθηκότες, καὶ τῆς ἀνατολῆς μακράν που περὶ τὴν δύσιν ἀπωκισμένοι, τῆς τε Ἰουδαίας καὶ Αἰγύπτου πορρώτερον διάγοντες, τὰ τοιαῦτα ἠγνόησαν μήτε ὄψει μήτε ἀκοῇ αὐτὰ παραλαβόντες. Διὸ καὶ ἔως τοῦ παρόντος ἀπιστοῦσι τῇ θείᾳ Γραφῇ, Παλαιᾷ τε καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, μύθους ἠγούμενοι τὰ κατ’ αὐτήν. Οἱ Χαλδαῖοι δὲ καὶ οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἐπιστάμενοι πλέον τι ἐκ τῆς πυργοποιΐας καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τῶν συμβεβηκότων ἐπὶ Ἐζεκίου καὶ Ἰωνᾶ καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, τῶν τοῦ τε Δανιὴλ καὶ τῶν τριῶν παιδῶν, ἐπαιδεύθησαν αὐτοῖς ἐκ μέρους τοῖς γράμμασιν· ὁμοίως καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐπαιδεύθησαν διὰ τῶν κατὰ τὸν Ἰωσήφ καὶ Μωϋσέα καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐτοιμότερα ταῦτα τὰ ἔθνη γενόμενα εἰς ὑποδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ. ^[5]

12 7 Ἐπίστευσαν μέντοι καὶ Ἑλληνες ὕστερον διὰ τῶν ἀποστόλων θεωροῦντες τὰ ὑπ’ αὐτῶν γινόμενα θαύματα· ὕστερον δὲ πάλιν τῶν σημείων παυσαμένων καὶ τοῦ χρόνου διαδραμόντος, πολλοὺς μὲν εὐρήσεις Ἑλληνας πεπιστευκότας καὶ βαπτισθέντας, ἀπιστοῦντας δὲ καὶ ἀγνοοῦντας τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, τουτέστι τὴν θείαν Γραφήν, ὡς μὴ ἔχοντας ἔκπαλαι εἰς βάθος ρίζαν θεοσεβείας καὶ θεμέλιον πίστεως. Διὸ οὐδὲ ἐν ταῖς συγγραφαῖς ἑαυτῶν ὡς πρῶτοι ἐμνήσθησαν οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι περὶ τε τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ πυργοποιΐας καὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τῆς ἐξ Αἰγύπτου καὶ τοῦ πρώτου συγγραφέως Μωϋσέως, ἀνωτέρους δὲ καὶ σοφωτέρους καὶ πρώτους πάντων ἑαυτοὺς ἠγούμενοι, ἐκ τοῦ τύφου τοῦ αὐτοῖς περικειμένου τὰ πολλὰ ἀγνοήσαντες διὸ καλῶς τις τῶν Αἰγυπτίων, Σολομῶν δ’ οὗτος, τῷ Πλάτῳ ἔλεγεν· Ἑλληνες αἰεὶ παῖδες, γέρων δ’ Ἑλλήν οὐκ ἔστιν, οὐδ’ ἔτι παρ’ ὑμῖν χρόνω πολὺν μάθημα. Ἀλλὰ καὶ τινες, τουτέστι Δῖος καὶ Μένανδρος, οἵτινες τὰ Τυρίων ἀρχαῖα μετέφρασαν εἰς τὴν ἐλληνίδα φωνήν, εἰς τὰς ἑαυτῶν συγγραφὰς μαρτυροῦσι τῷ Σολομῶνι καὶ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ ἔτι σχεδὸν εἰπεῖν, πᾶσα ἡ Αἰθιοπία καὶ τὰ νότια μέρη μαρτυροῦσι τῇ θείᾳ Γραφῇ, Ἑλληνες δὲ μόνοι παρ’ ἑαυτοῖς σοφοὶ τὴν ἰδίαν ἀγνοοῦντες σωτηρίαν· μόνος δὲ Τίμαιος ὁ προγεγραμμένος, οὐκ οἶδα πόθεν λαβὼν, τάχα δὲ ἐκ τῶν Χαλδαϊκῶν, μετέπλασε τοὺς δέκα βασιλεῖς ἐκ τῆς πέραν γῆς ἐλθόντας εἰς τὴν νῆσον τὴν Ἀτλαντίδα, ἣν λέγει

καταποντωθεῖσαν, καὶ μισθωσαμένους τὰ οἰκοῦντα ἐν αὐτῇ ἔθνη καὶ ἐλθόντας ἐν τῇ γῇ ταύτῃ καὶ πολεμήσαντας Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν, ὅπερ σαφέστατόν ἐστι πλάσμα· μὴ δυνάμενος γὰρ δεῖξαι τὴν νῆσον καταποντωθεῖσαν αὐτὴν εἶπεν ὑπὸ Θεοῦ. ^[10]

12 9 Ἀλλ' οὐ γέ οἱ προειρημένοι Ἕλληνες, οἱ ἐπὶ σοφίᾳ θαυμαζόμενοι, ὅψε δέ ποτε καὶ γράμματα μεμαθηκότες καὶ νόμων ἀξιοθέντες, ἐνόμισαν ἑαυτοὺς μόνους τὴν σοφίαν ἐξωμυρῆκεναι. Λυκοῦργοι γὰρ καὶ Σόλωνες καὶ Ζάλευκος ὁ τῶν Λοκρῶν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ὡς χθὲς καὶ πρῶην πρὸς ἐκεῖνον τὸν Μωϋσέα παραβαλλόμενοι φαίνονται γεγονότες, ὅπου γε μηδὲ αὐτὸ τοῦνομα πάλαί ἐγινώσκετο τοῦ νόμου παρὰ τοῖς Ἕλλησι· καὶ μάρτυς Ὀμηρος οὐδαμοῦ τῆς ποιήσεως αὐτῷ χρησάμενος. Οὐδὲν γὰρ ἦν κατὰ τοῦτον, ἀλλὰ γνώμαις ἀρίσταις πλήθῃ διωκεῖτο καὶ προστάγμασι τῶν βασιλέων· ἀφ' οὗ καὶ μέχρι πολλοῦ διέμειναν ἔθεςιν ἀγράφοις χρώμενοι καὶ πολλὰ τούτων αἰεὶ πρὸς τὸ συντυγχάνον μετατιθέντες. Λακεδαιμόνιοι μὲν γὰρ καὶ Κρήτες ἔθεςιν ἐπαίδευον, οὐ λόγοις· Ἀθηναῖοι δὲ καὶ σχεδὸν οἱ ἄλλοι πάντες ἃ μὲν χρή πράττειν ἢ μὴ προσέταττον διὰ τῶν νόμων, τοῦ δὲ πρὸς αὐτὰ διὰ τῶν ἔργων ἐθίζειν ὠλιγώρησαν· οὗτοι δὲ κάκεῖνοι κατὰ βραχὺ εἰς προκοπὴν σταθερῶν νόμων καὶ βεβαίον ἐληλυθότες οὐ μὴν ἐξ ἀρχῆς, ὡς ὁ πάλαί Μωϋσῆς καὶ γραμμάτων πείραν καὶ νόμου σταθεροῦ τὸ ἴδιον ἐξεπαίδευσεν ἔθνος, λόγῳ καὶ ἔργῳ πρῶτος ἐνδεικνύμενος τοῦ νόμου καὶ τῶν γραμμάτων τὸ βέβαιον, ἄχρις οὗ χρόνῳ πολλῷ τὸ ἔθνος ἐπὶ τὸν προκηρυττόμενον Δεσπότην Χριστὸν καὶ τὴν τούτου διδασκαλίαν ὠδήγησε τῇ βεβαιότητι τοῦ νόμου ὁδηγούμενόν τε καὶ φρουρούμενον. ^[10]

12 11 Φοίνικες οὖν τῷ ἔθνει γειτνιώντες καὶ ἐξ αὐτῶν μαθόντες γράμματα καὶ ἀναγραφὰς τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιοτέρας ἀνεγράψαντο καὶ Ἕλληνας μαθεῖν γράμματα παρεσκεύασαν· Κάδμος γὰρ ἀπὸ Τύρου τὰ γράμματα λαβὼν εἰς Ἑλλάδα μετήνευκε. Μὴ οὖν τὰς ὁφρὺς Ἕλληνες ἀνατεινάτωσαν ὥς τι καινὸν τῷ βίῳ πρῶτοι ἐφευρηκότες, παρ' ἐτέρων καὶ τὰ γράμματα καὶ τοὺς νόμους καὶ τὴν ὑπόνοιαν τῆς σφαίρας καὶ τὴν ἀστρονομίαν καὶ ἀστρολογίαν ἐρανισάμενοι. Ὅψε γάρ ποτε φανέντες ἐν βίῳ τὸν κόσμον αἴτιον ἐδόξασαν· παρ' ἐτέρων τὸν οὐρανὸν σφαῖραν ὑπονοεῖν διδαχθέντες, ὡς αὐτοὶ πρῶτοι τοῦτο δοξάσαντες τὸν κανόνα τῆς ἀστρονομίας ὡς ἴδιον ἐξέθεντο· παρ' ἐτέρων τὰ γράμματα διδαχθέντες, συγγραφεῖς ἀρχαίους καὶ πρῶτους ἑαυτοὺς ὑποτίθενται· παρ' ἐτέρων διδαχθέντες νομοθετεῖν, νομοθέτας ἀρχαίους καὶ δικαίάρχους ἑαυτοὺς ἀνεζωγράφησαν· πλατύτητα γλώττης καὶ κάλλος λόγου παρὰ τοῦ δοτῆρος Θεοῦ κομισάμενοι, τῷ δοτῇρι Θεῷ ἀχαριστοῦντες τοῖς αὐτοῦ λόγοις ἀπειθοῦσι· πάντα παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν κομισάμενοι τοὺς πάντας ἀθετοῦσι καὶ ὡς ἴδια σοβαρῶς σφετερίζονται. ^[10]

12 13 Μαχόμενοι γὰρ τοῖς θείοις λόγοις τοῖς λέγουσιν «ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὥσει καμάραν» ἀντιβῶσιν οἱ βέλτιστοι λέγοντες· Οὐκ ἔστιν οὕτως, σφαιροειδὴς γάρ ἐστι, καὶ τοῦτο πρόδηλον ἐκ τῶν προλεγομένων παρ' ἡμῶν ἐκλείψεων· ἔτι δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν ἀκούοντες κηρυττομένην ἐν αὐτοῖς, ἀδυνατοῦν τοῦτο γενέσθαι· τὸν ὑπὸ μυρίων γὰρ σωμάτων ἐκ διαδοχῆς δαπανηθέντα, πῶς ἐνδέχεται ἀναστῆναι; Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, κατασοφίζονται τοῦ δοτῆρος τῆς γλώττης, ἀνατρέπουν ἐπιχειροῦντες τὰ δόγματα τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Καίτοι οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν αὐτοῖς γενέσθαι ἀγαθουργῶν καὶ προνοῶν, καὶ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας τετρακόσια καὶ προσέτι ἐπὶ τοῦ Μακεδόνοιο Ἀλεξάνδρου, μετὰ τὸν πόλεμον τὸν Τρωϊκόν, ὅτε καὶ διέπρεψαν οἱ Ἕλληνες, ἐφανέρωσεν αὐτοῖς τινα γνωρίσματα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, οἷόν τι λέγω Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν παρερχόμενος τὰ Ἱεροσόλυμα, πολεμῆσαι τὸν Δαρεῖον ἀπερχόμενος, συναντήσαντι τῷ ἀρχιερεῖ τῶν Ἰουδαίων μεθ' οὗ σχήματος ἐφόρει, τοῦ ἀρχιερατικοῦ λέγω, κατελθὼν αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἵππου ἀσμένως ἡσπάσατο· τῶν δὲ ἰδίων μεμψαμένων αὐτῷ καὶ εἰπόντων· Διατί οὕτω πεποίηκας; Αὐτὸς ἀπολογούμενος ἔφη· Ἐξ ἀρχῆς

ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐξερχομένου μου τοιούτῳ σχήματι φορῶν ὥφθη μοί τις κατ' ὄναρ, ὃς ἔλεγεν· Ἐξέλθε καὶ νικᾷς· ὅθεν λοιπὸν καὶ αὐτὸς θυσίας ἔθυσσε τῷ Θεῷ καὶ πολλὰ δῶρα προσήνεγκεν εἰς τὸν ναὸν καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Ἰουδαίων πολλὰ ἐχαρίσατο. ^[15]

12 15 Μετέπειτα Πτολεμαῖος, ὁ ἐπὶ κλην Φιλάδελφος, περιεργασάμενος καὶ μαθὼν παρὰ Τρύφωνος τοῦ Φαληρέως περὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν βιβλίων, σπουδαίως ζητήσας παρὰ τῷ ἀρχιερεῖ Ἐλεαζάρῳ, ἀποστείλας δῶρα πολλὰ καὶ τῷ ναῷ καὶ τῷ ἀρχιερεῖ, ταύτας ἐδέξατο σὺν ἐβδομήκοντα πρεσβυτέροις, οἵτινες καὶ ἀπὸ τῆς ἐβραϊδος γλώττης μετέφρασαν εἰς τὴν Ἑλλήνων γλῶτταν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ βιβλιοθήκῃ ἀνέθηκαν. Ἦν δὲ καὶ τοῦτο θείας προνοίας ἔργον, ἵνα πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας προητοιμασμένον ἦ καὶ μὴ ὕστερον γινόμενον ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὑποπτον γένηται τοῖς πολλοῖς, ὡς πρὸς τὸ κεχαρισμένον ἑαυτοῖς ἐρμηνεύσαντες τὰ παρὰ τῶν προφητῶν πάσαι εἰρημένα περὶ τε τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν. Ὁ Φύσκων πάλιν Πτολεμαῖος νικήσας τοὺς Ἰουδαίους καὶ βουλόμενος αὐτοὺς ἐνταῦθα τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἀπολέσαι διὰ τῶν ἐλεφάντων, καὶ παραδόξως τοῦ Θεοῦ ἀντιστρέψαντος ἐπὶ τὴν αὐτοῦ στρατιὰν τὸν θυμὸν τῶν θηρίων, σέβειν τὸν ἐν αὐτοῖς Θεὸν ἐδιδάσκετο, τιμαῖς γεραίρων καὶ θυσίαις καὶ προσφοραῖς ἀναθημάτων τοῦ λοιποῦ αὐτὸν τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ λαόν, τουτέστι τοὺς Ἰουδαίους. ^[5]

12 16 Καὶ ἕτεροι τῶν τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς γενόμενοι βασιλεῖς συμμάχους τοῖς ἰδίοις προσεκαλοῦντο· ἄλλοι δὲ καὶ πολεμεῖν αὐτοῖς προηρημένοι καὶ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον δουλωσάμενοι, ὕστερον τὴν τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν ἐώρων ἐνεργοῦσαν ἐν αὐτοῖς καὶ ὡς πρὸς βοήθειαν αὐτῶν διεγειρομένην καὶ ἑαυτοὺς νικωμένους ὑπ' αὐτῶν, ὑπὸ ἐλαχιστῶν καὶ εὐαριθμῶν ἀνδρῶν. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, διὰ τῶν πολέμων καὶ τῶν παραδόξων καὶ τῶν ἐνυπνίων καὶ τῶν βιβλίων προεγυμνάζοντο διδασκόμενοι τὸν ὄντως ὄντα Θεόν, τοῦτον ὃν Ἰουδαῖοι σέβονται, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐτοιμότεροι γένωνται πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ, ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν καιρῶν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων πολλὰ τῆς Ἑλλάδος ἔθνη θεωροῦντα τὰ σημεῖα τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ συμβέβηκεν, ὁμολογοῦντα τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ καὶ τὴν εἰς οὐρανούς ἄνοδον. ^[5]

12 17 Νυνὶ δὲ χρόνου πολλοῦ διαδραμόντος καὶ τῶν σημείων παυσαμένων, ὥσπερ λήθην τινὰ ἔλαβον ἐκείνης τῆς πίστεως καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν ἀνέδραμον δεισιδαιμονίαν, ἀδύνατον εἶναι λέγοντες ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν ἔσεσθαι ἀνθρώπων καὶ ἄνοδον ἐν τῷ οὐρανῷ. Διὰ τοῦτο καὶ βάπτισμα μὲν αὐτοὺς εὐρίσκεις ἔχοντας καὶ τὸ σφαιρικὸν σχῆμα ἔχειν τὸν οὐρανὸν δοξάζοντας πρὸς τὸ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων ἀθετηθῆναι καὶ τὴν ἄνοδον αὐτῶν τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ. ^[10]

12 18 Ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρ' Ἑλλήσι καὶ μόνοις εὐρήσει τις φιλοσοφούμενους, τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐκλείψεις ὡς ἐπὶ σφαιρικοῦ σχήματος προβαλλομένους ὡς θεῖόν τι μάθημα, εἰς ὃ καὶ ἀπατῶνται καὶ ἀπατῶσι. Διὸ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὰ σχήματα καὶ τοὺς τόπους τοῦ παντὸς κόσμου καὶ τῶν ἄστρον τὴν περιφορὰν ὀρμήσαντες καὶ ἀντιστρατευσάμενοι πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῶν θείων Γραφῶν κατεγράψαμεν, δεικνύναι σπεύδοντες διὰ τούτων πάντων καὶ ... ^[10]